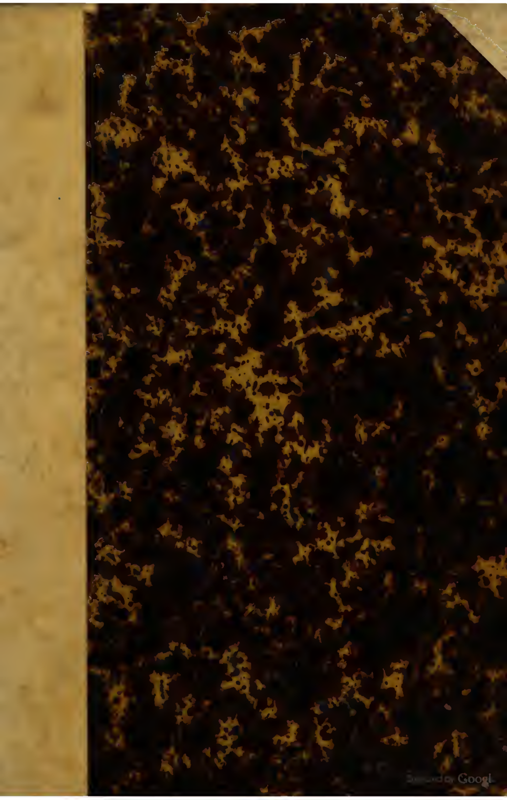
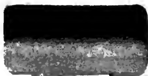

CURSUS

SCRIPTURÆ SACRÆ

SEMINARIORUM USUI ACCOMMODATUS

EO INTUITU

UT FACILIUS SANCTUARII CANDIDATI JUXTA REGULAM SS. PATRUM

AD SACRI TEXTUS INTELLIGENTIAM

SOLIDE SIMUL AC PRACTICE INSTITUANTUR.

Opera Francisci Xaverii SCHOUPPE, S. J.

TOMUS I.

BRUXELLIS

EXCUDEBAT H. GOEMAERE

SUMMI PONTIFICIS TYPOGRAPHUS.

BUSCODUCI APUD G. MOSMANS. | PARISIIS APUD BRAY ET RETAUX.

EBORACI NOVI (NEW-YORK) ET CINCINNATI APUD FRATRES BENZIGER.

CURSUS

SCRIPTURÆ SACRÆ.

—

Tomus I.

CURSUS

SCRIPTURÆ SACRÆ

SEMINARIORUM USUI ACCOMMODATUS

EO INTUITU

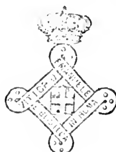
UT FACILIUS SANCTUARII CANDIDATI JUXTA REGULAM SS. PATRUM

AD SACRI TEXTUS INTELLIGENTIAM

SOLIDE SIMUL AC PRACTICE INSTITUANTUR

Opera Francisci Xaverii SCHOUPPE, S. J.

Scrutamini Scripturas.
JOAN. V, 39.

TOMUS I.

BRUXELLIS
EXCUDEBAT H. GOEMAERE
SUMMI PONTIFICIS TYPOGRAPHUS.
EBORACI NOVI (NEW-YORK) ET CINCINNATI APUD FRATRES BENZIGER.

1870

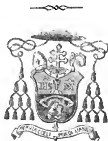
Facultas R. P. Provincialis

SOCIETATIS JESU BELGICÆ.

Ego Cæsar Crespelle, Societatis Jesu in Belgio Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. Rev^do P. PETRO BECKX, ejusdem Societatis Præposito Generali, facultatem concedo, ut opus cui titulus: *Cursus Scripturæ sacræ*, etc., opera F.-X. Schouppe, præfatæ Societatis Jesu presbyteri, conscriptum, et a deputatis censoribus rite recognitum atque approbatum, typis mandetur.

Bruxellis, die 20 Aprilis 1870.

C. CRESPELLE, S. J.

Approbatio Ordinarii.

IMPRIMATUR.

Datum Mechliniæ, die 18 Maii 1870.

J. B. LAUWERS, Vic. Gen.

PRÆFATIO.

Quemadmodum antehac Theologiæ dogmaticæ enchiridium edidimus in gratiam discipulorum; ita postmodum, cum ad sacram Scripturam docendum deputati essemus, tentandum existimavimus, ut similiter enchiridium sacræ Scripturæ adornaremus.

Experientia enim constat utilissimum esse, ne dicamus necessarium, ut discipuli præ manibus habeant eorum quæ viva voce a magistris tradenda sunt compendium : quo melius lectionem præparare possint, ac deinde repetere, imo quæcumque didicerint in posterum per totam vitam conservare.

Hujusmodi autem sacræ Scripturæ compendium tale sit oportet, ut res omnes quæ ad hanc

disciplinam pertinent, summatim contineat; utque eas exhibeat cum ordine et claritate; imo nec sine jucunditate, qua inter aridiora eruditionis præcepta, saltem aliquid de sacrarum Litterarum suavitate atque unctione sentiatur. Non enim minimus ille fructus est, ut corda discipulorum divini eloquii amore capiantur.

Jam vero, cum ex una parte videremus cursum hujusmodi sacræ Scripturæ desiderari; ex altera vero plurima existere opera, partes varias biblicæ disciplinæ optime pertractantia, ex quibus res ac materia universa colligi possent: manum operi admovere Deo freti non dubitavimus.

Accessit autem in arduo labore stimulus et calcar, quod eo ipso tempore Christi Vicarius Pius IX SS. Scripturarum studium perfectius excolendum commendaret (1).

Susceptus igitur Deo auspice *sacræ Scripturæ cursus*, tandem ad exitum deductus est.

Complectitur autem quæ ex rei natura et fine videntur requiri : nimirum, præter hermeneuticam sacram et solutionem difficultatum in sacris Libris occurrentium, varia novi et antiqui Testamenti loca, juxta sensum tum litteralem tum my-

(1) In *Quæstionibus quas Apost. Sedes Episcopis proponebat*, anno 1867, quæst. 5 et 8.

sticum exposita. Porro præ cæteris loca illa selecta sunt, quæ frequentius in sacra liturgia recitantur.

In singulis partibus probatissimos Auctores secuti sumus : in hermeneutica Bonfrerium, Glaire, Patrizi, etc.; in exegesi, præter SS. Patres, a Lapide, Bellarminum, Berthier, Jansenium, Maldonatum, Estium, etc. In exponendo *sensu liturgico* Psalmorum, quem parcius indicant interpretes, præcipue innixi sumus in ipsa Liturgia et Psalmorum antiphonis.

Ad difficultates quod attinet, eas præcipua cura tractare visum est, quæ ad Pentateuchum pertinent, quæque a scientia moderna, Geologia, Historia et Archæologia orientali, contra Scripturarum veracitatem moventur. Hic autem non libros duntaxat, ut Veith, Desdouits, Reusch, etc., sed viros quoque eruditos et in hac parte specialiter versatos viva voce consulendos existimavimus.

Scilicet ad opus tanti momenti diligentia summa adhibenda fuit. Quæ tamen diligentissima cura et opera non obstabit, quominus multa in hoc nostro *Cursu* desiderentur; at vero dummodo insit utilitas quamvis exigua, sufficiens nobis operæ pretium erit : eo magis quod sperare liceat, fore ut manus peritior huic tentamini nostro afferat perfectionem.

Hoc demum addendum : si quid in ea quæ scripsimus irrepserit quod cum sana doctrina minus consonet, id omnino delendum volumus, et juxta Ecclesiæ mentem, quæ norma est omnis veritatis, emendandum.

CURSUS
SCRIPTURÆ SACRÆ.

INTRODUCTIO.

—

§ 1. *Excellentia et objectum hujus cursus.* — § 2 *Liber Scripturarum.* § 3. *Ejus proprietates.* · § 4. *Reverentia S. Scripturæ debita.* — § 5. *Studii Scripturarum præstantia.* — § 6. *Ejusdem necessitas.* — § 7. *Dispositiones ad illud requisitæ.* — § 8 *Hujus operis scopus, œconomia et divisio.*

—

§ 1. Excellentia et objectum hujus cursus.

Quicumque sacræ Scripturæ cursum rite vult exordiri, necesse est ut imprimis ejusdem excellentiam consideret, nec non dispositiones animi ad bonum successum requisitas.

Excellentia hujus cursus intelligitur ex ejusdem objecto, quod aliud non est quam sacra Scriptura ejusque studium. Ipse Scripturæ liber objectum est materiale; Scripturæ studium, objectum formale. In hunc enim finem præcipue cursus dirigitur, ut ad studium Scripturarum discipulus informetur : seu, ut studium Scripturæ sacræ rite et cum fructu instituere discat.

§ 2. Liber Scripturarum.

Ad librum Scripturarum seu *sacra Biblia* quod attinet, hic merito liber sacerdotis primarius vocatur.

Q. *Cur autem Scriptura sacra est liber sacerdotis primarius?* — R. Quia hunc præ cæteris libris magni facere, magnoque cordis affectu amare, et assiduo studio frequentare debet sacerdos. Est enim 1° thesaurus, ex quo bona omnia sanctitatis et doctrinæ fidelibus dispensanda, sacerdos hauriat oportet, secundum illud : *Omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera* (Matth. XIII, 52). — 2° Est liber, si in se spectetur, omnium præstantissimus, sive auctorem, sive materiam, sive elocutionis rationem et modum respicias; ita ut merito antonomastice *Biblia*, id est, *Liber* per excellentiam nominetur. Quod quidem clarius patebit, si ejus proprietates distinctius considerentur.

§ 3. Libri Scripturarum proprietates.

Q. *Quænam sunt Scripturæ sacræ proprietates ac dotes?* — R. Ad quatuor possunt reduci, quæ sunt : dignitas, profunditas, utilitas et jucunditas.

1° Dignitas Scripturæ summa est, ratione Auctoris, qui non est alius quam Deus, ipsa Veritas et Sapientia æterna. *Quid est Scriptura sacra*, ait S. Gregorius Magnus, *nisi quædam epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam* (1). — Antea dixerat S. Augustinus : *De illa civitate unde peregrinamur, litteræ nobis venerunt : ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur ut bene vivamus* (2).

2° Profunditas Scripturæ propria est ratione sententiarum, quæ tales sunt, quales ab ipsa Sapientia loquente exspectari possunt : nempe velut abyssi veritatis ac luminis, quas intelligentia humana usque ad finem sæculorum, altius semper atque altius perscrutari poterit, exhaurire nunquam. — Ad profunditatem referenda est obscuritas quædam in sacris Lit-

(1) Lib. 4 *epist.* 84.
(2) Serm. 2 in Psalm. 90.

teris summæ claritati admixta : hæc velut nubes est, qua Dei majestas et lux oculis nostris infirmioribus obtegitur.

3° Utilitas Scripturarum quamlibet alterius libri utilitatem transcendit ratione materiæ, quæ tota ad hominis bonum et perfectionem pertinet, sive pro hac vita, sive pro vita futura.

4° Singularis jucunditas in Scripturis invenitur, ratione veritatis et unctionis, imo ratione ipsius formæ litterariæ. — Veritatem enim continet hic Liber purissimam, absque ulla erroris admixtione; veritatem pretiosam, qua homo ad veram felicitatem ducitur; veritatem delectabilem, quæ nempe res maxime reconditas, mundi hominisque historiam antiquissimam, imo mundi hominisque fata futura reserat. Quæ quidem veritas eo magis mentem delectat, quod cum unctione quadam suavissima sit conjuncta.

Insuper ipsa litteraria forma jucunditatem habet maximam, non tantum ob eloquentiæ magnificentiam; sed etiam ob antiquitatem ac varietatem mirabilem. Continet enim Scripturarum volumen libros septuaginta duos, scriptos ab auctoribus quadraginta, spatio mille sexcentorum annorum invicem succedentibus : qui sic scribunt, ut homines populosque antiquissimi temporis agentes et loquentes nobis exhibeant, nosque præteritis sæculis velut coævos faciant; atque ita Scripturarum opus per decursum sæculorum continuant, ut unus manifeste appareat esse Auctor principalis, Spiritus sanctus, qui per tot homines, ad dissita diversissimaque tempora pertinentes, eamdem veritatem loquitur, idem divino prorsus modo persequitur consilium.

Merito itaque Cornelius A Lapide (1) eam esse affirmat Scripturæ dignitatem, utilitatem, majestatem, ut omnes Philosophorum et Theologorum, tam hebræorum quam græcorum et latinorum libros tantum superet, quantum divina sapientia omnem humanam transcendit. Sacra Scriptura enim est, inquit, verbum Dei, ipsa Dei loquela et vox : qua scilicet Deus suam sapientiam nobis enuntiat, viamque ad virtutem, salutem et felicitatem æternam demonstrat... est ergo ars artium,

(1) *Proœm. in Evangelia.*

scientia scientiarum; ipsa est pandora et encyclopædia sapientiæ.

§ 4. Reverentia S. Scripturæ debita.

Hinc honor et reverentia illa, qua omni tempore Scripturæ codices in Ecclesia sunt habiti. Veteres Episcopi sacra Biblia in sanctuario servabant, a sinistro latere altaris, cum a dextra servarent S. Eucharistiam, ut S. Paulinus de se ipso tradit (1). — Synodi Nicænæ ambæ, nec non Chalcedonensis et Ephesina, Evangeliorum librum in medio concilio statuebant, ut ad illum Patres, quasi ad personam Christi aspicerent; quem usum Ecclesia deinceps in suis conciliis servavit. — Cum Evangelium legitur, inquit S. Clemens (2), omnes presbyteri, diaconi et laici assurgant cum magno silentio. — S. Carolus Borromæus quotidie sacram Scripturam flexis genibus legebat et nudo capite. — Constantinus Magnus dono misit S. Nicolao, Myræensi Episcopo, Evangeliorum codicem, auro gemmisque ornatum. Similiter Romanus Pontifex Nicolaus I, ad regem Bulgarorum Bocchorin munera pretiosa mittens, primo loco ut omnium pretiosissimum obtulit codicem Scripturarum.

§ 5. Studii Scripturarum præstantia.

Q. 1. *Quare studium sacræ Scripturæ omnibus sacerdotibus quam maxime cordi esse debet?* — Resp. 1° Quia præstantissimum illud studium est, ratione objecti præstantissimi, quod est verbum Dei, sacris Litteris exaratum. — 2° Quia sacra Scriptura præcipuum est Theologiæ fundamentum. — 3° Quia fons est uberrimus eloquentiæ sacræ. — 4° Quia maxime ab Ecclesia commendatur. — 5° Quia demum ministris sacris est prorsus necessarium.

Q. 2. *Quanti semper sacræ Scripturæ studium fecerunt Apostoli, SS. Patres, adeoque ipsa Ecclesia?* — R. Maximi, ut exemplis patet et verbis.

(1) Epist. 32 *ad Severum*, apud Corn. A Lapide, tom, I. *Proœmium, encom. S. Scripturæ.*

(2) *Constitut. apostol.* l. 2, c. 61.

Etenim 1° S. Paulus ad Timotheum scribit: *Ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu. Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia : ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* II. Tim. III, 15 seq.

2° Ideo SS. Patres, inde ab Apostolorum ævo, sacras Scripturas assidue et unice pervolvebant ac meditabantur ; ut ex eorum scriptis manifestum est.

3° Ideo iidem Patres Scripturarum studium tantopere commendant. *Scripturam sacram*, inquit Hieronymus, *diu noctuque sic mente revolvas, ut tenenti codicem somnus obrepat, et cadentem faciem pagina sancta suscipiat* (1). Et Nepotiano (2) scribens : *Divinas*, ait, *Scripturas sæpius lege, imo nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Disce quod doceas : obtine eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem.* — *Sint castæ deliciæ meæ Scripturæ tuæ, Domine*, exclamat S. Augustinus ; *nec fallar in eis, nec fallam ex eis.... Largire spatium meditationibus nostris in abdita legis tuæ, nec adversus pulsantes claudas eam. Nec enim frustra scribi voluisti tot paginarum opaca secreta* (3).

Similiter S. Joannes Chrysostomus, in Scripturarum laudibus exultans (4) : *Velut in prato*, ait, *multos et varios video lectionis flores, amplum rosarium, multas violas, nec pauciora lilia ; sed et varium ubique ac copiosum spiritus fructum et multam odoris suavitatem. Imo non tantummodo pratum, sed paradisus est divinarum lectio Scripturarum; non enim nudam solum fragrantiam habent ejus flores, sed et fructum qui animam nutrire possit.*

4° Ideo Concilium Tridentinum monet, cavendum esse, *ne cœlestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus sanctus summa liberalitate hominibus tradidit, neglectus jaceat* (5).

(1) *Epist. ad Eustoch.*

(2) *Epist.* 34.

(3) *Confess.* lib. 11, cap. 2.

(4) *Ad popul. Antioch.* homil. I. — Cf. item S. Chrysost. homilia *De utilitate lectionis Scripturarum.* Opp. tom. 3.

(5) Sess. 5, cap. 1, *de reform.*

5° Ideo demum Scripturæ sacræ studium ac lectionem præscribunt passim statuta diœcesana. In Leodiensibus, ex. gr. dicitur : *Quotidianam lectionem unius capitis, tum ex vetere, tum ex novo Testamento, omnibus clericis, et iis maxime qui sacro ministerio funguntur, impensius commendamus* (1).

§ 6. Studii Scripturarum necessitas.

Hinc consequenter intelligitur ejusdem studii Scripturarum necessitas, præsertim respectu sacri ministerii. S. Augustinus totam fere oratoris sacri vim Scripturarum scientiæ tribuit. In opere enim *De doctrina christiana* hæc scribit : *Sapienter dicit homo tanto magis vel minus, quanto in Scripturis sanctis magis minusve profecit* (2). — *Qui ad veræ prædicationis verba se præparat*, inquit S. Gregorius (3), *necesse est, ut eorum origines a sacris paginis sumat ; ut omne quod loquitur ad divinæ auctoritatis fundamentum revocet, atque in eo ædificium locutionis suæ firmet.*

Idem S. Gregorius de vectibus loquens, quibus Arca fœderis portabatur, iis figurari ait Evangelii præcones. Erant autem vectes confecti ex ligno setim, auroque vestiti, et inserti in annulis aureis quatuor, ad quatuor Arcæ angulos adjunctis. Id autem, juxta S. Doctorem, sacræ prædicationis munus mystice declarat. *Quid per Arcam*, inquit, *nisi sancta Ecclesia figuratur ? Cui quatuor circuli aurei per quatuor angulos jubentur adjungi : quia in eo quod per quatuor mundi partes dilatata tenditur, procul dubio quatuor sancti Evangelii libris accincta prædicatur. Vectesque de lignis setim fiunt, qui eisdem ad portandum circulis inseruntur : quia fortes perseverantesque doctores, velut imputribilia ligna quærendi sunt, qui instructioni sacrorum voluminum semper inhærentes, sanctæ Ecclesiæ unitatem denuntient, et quasi intromissam circulis Arcam portent. Vectibus quippe Arcam portare, est bonis doctoribus sanctam Ecclesiam, ac rudes fidelium mentes prædicando*

(1) *Statuta Leod.* cap. 2, art. 2, n. 11.
(2) *De doctr. christ.* lib. 4, cap. 5.
(4) *In Job*, XXVIII, 1.

deducere. Qui auro quoque jubentur operiri, ut dum sermone aliis insonant, ipsi etiam vitæ splendore fulgescant. De quibus apte subjungitur: Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis: quia nimirum necesse est, ut qui ad officium prædicationis excubant, a sacræ lectionis studio non recedant (1).

Sancti Dominici, ordinis Prædicatorum fundatoris, hoc erat axioma : *Sine sacra Scriptura perfectus prædicator esse non potest* (2).

Sancta Teresia a Christo didicit, omnem Ecclesiæ noxam, omnia mundi damna ex hoc fonte manare, quod mortales clara solidaque cognitione, et seria consideratione non penetrent veritates Scripturarum (3).

§ 7. Dispositiones requisitæ.

Q. *Quænam animi dispositiones requiruntur ad cursus hujus, omnisque generatim studii Scripturæ sacræ successum?* — R. (4) Quatuor præcipuæ : Vivida fides, humilitas, pietas et bona vita.

1° Fides : hæc enim lux est quæ mentem illuminat, et, si vivida fuerit, ad divina eloquia intelligenda mire adjuvat. Recte dicebat S. Anselmus : *Credo ut intelligam* (5).

2° Humilitas. Scriptum est enim : *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis*, id est, humilibus. (Ps. CXVIII). — *Non aliam*, inquit Augustinus, *ad capessendam et obtinendam veritatem, et sacram sapientiam, viam munias, quam quæ munita est ab eo, qui gressuum nostrorum, tanquam Deus, videt infirmitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas; et quoties interrogares, hoc idem dicerem.* Epist. 56 ad Diosc.

(1) *Lib. pastoralis curæ*, part. 2, cap. XI, in Exod. XXV, 26 seq.

(2) Conferre juvabit, *Adjumenta oratoris sacri*, ab initio, *De principiis prædicationis Evangelicæ*, quæst. 2, § 2.

(3) Ejus vita, cap. 40.

(4) Cf. infra, cap. 2, art. 4, *De lectione Scripturarum*.

(5) *Cur Deus homo*, cap. 2.

3° Pietas, ad quam tria spectant : animi puritas, intentio recta, et oratio. *Omne* enim *datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Jac. I, 17.

4° Bona vita, in hoc consistens, ut quæ sacra Scriptura docet, diligenter in praxim deducere conemur. *Qui vult plene et sapide Christi verba intelligere, oportet ut totam vitam suam illi studeat conformare; et qui spiritum Christi haberet, absconditum ibi manna inveniret* (1).

§ 8. Hujus operis scopus, œconomia et divisio.

Finis harum institutionum, supra jam indicatus, non tantum est, ut candidati Sanctuarii essentialem quamdam sacræ Scripturæ notitiam acquirant; verum etiam, ut idonei fiant ad studium sacrarum Litterarum deinceps, reliquo vitæ tempore, rite, cum fructu et cum jucunditate per semetipsos prosequendum : *Habentes solatio sanctos libros* (I Machab. XII, 9). — Quapropter opus istud ita comparatum est, ut pleniori ac solidæ Scripturarum scientiæ postmodum superstruendæ, fundamentum ponat, adeoque fundamentalem Scripturæ sacræ cursum constituat.

Cursus autem hujusmodi duas complectitur partes : quarum una *theoretica*, notiones varias et præcepta continet, quæ *prolegomena* vocantur; altera *practica* explicationes exhibet, quibus vel Scripturarum difficultates polemice solvuntur, vel quædam selecta loca exegetice exponuntur. Hinc :

Pars I. *Prolegomena.*
Pars II. *Explicationes.*

(1) *De imit. Christi*, lib. I, c. 1.

CURSUS SCRIPTURÆ SACRÆ.

—

PARS PRIMA.

PROLEGOMENA

IN SACRAM SCRIPTURAM.

—

Prolegomena (1) quæ ad sacræ Scripturæ studium viam sternunt, ad duo referuntur : ad genuinam sacrorum librorum notitiam, et ad eorumdem intelligentiam consequendam. Posterior hæc pars, quæ de regulis agit interpretandi textus sacri, *Hermeneutica* vocari solet. Hinc duo capita :

Caput I. *De sacræ Scripturæ libris.*
Caput II. *De sacræ Scripturæ interpretatione.*

(1) Cfr. Bonfrerius, *Præloquia in S. Scripturam;* — Menochius, *Prolegomena;* — Illustr Bracq, item *Prolegomena in S. Script.;* — Rannolder, *Hermeneuticæ biblicæ principia;* — Wilke, *Biblische Hermeneutik;* — Janssens, *Hermeneutica sacra;* — Clar. Lamy, Lovan. Profess., *Introductio in S. Script*;—Glaire, *Introduction historique et critique aux livres de l'ancien et du nouveau Testament;* — Bern. Lamy, Congregat. Orat. *Apparatus biblicus*, sive manuductio ad S Scripturam ; — Patrizi S. J., *De interpretatione Scripturarum sacrarum;* etc.

CAPUT PRIMUM.

De sacræ Scripturæ libris.

Ad sacrorum librorum notitiam pertinent generatim quæstiones duæ : nimirum 1° *quinam* dicantur Scripturæ libri, et 2° *quales* illi sint. — Quæstio prior volumina respicit quæ nomine Scripturarum possidemus, eaque considerat in se, materialiter ac mere bibliographice, præscindendo ab eorum auctoritate aut excellentia. — Quæstio altera eosdem libros veluti formaliter spectat, deque eorum authenticitate atque omnimoda auctoritate, sive humana sive divina, inquirit. — Hinc articuli duo :

Articulus I. *De libris biblicis in se spectatis.*
Articulus II. *De librorum biblicorum auctoritate.*

ARTICULUS I.

DE LIBRIS BIBLICIS IN SE SPECTATIS.

§ 1. Notiones generales.

QUÆSTIONES.

1° *Quot sunt libri biblici et quonam ordine recensentur?* — 2° *Quomodo libri biblici varie dividuntur?* — 3° *Quot et quinam libri sunt protocanonici, et quinam deuterocanonici?*—4° *A quibusnam auctoribus et quo tempore libri biblici editi sunt?* — 5° *Quo idiomate?* — 6° *Quo genere sermonis, metrico an prosaico?*

QUÆSTIO 1.

Quot sunt libri biblici, et quonam ordine recensentur?

Resp. Libri biblici, quorum collectio *Biblia*, ut aiunt, seu *Scripturam* constituit, recensentur a Concilio Tridentino

septuaginta duo. Indicem enim canonicum sancta Synodus, Sessione IV, decreto de canonicis Scripturis subjunxit, his verbis :

Sacrosancta œcumenica et generalis Tridentina Synodus in Spiritu sancto legitime congregata... sacrorum librorum indicem huic decreto adscribendum censuit; ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infra scripti :

TESTAMENTI VETERIS,

Quinque Moysis (Pentateuchus), *id est* : *Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium ;*

Josue,
Judicum,
Ruth,
Quatuor Regum,
Duo Paralipemenon,
Esdræ primus, — et secundus, qui dicitur Nehemias ;
Tobias,
Judith,
Esther,
Job,
Psalterium Davidicum centum quinquaginta psalmorum,
Parabolæ (id est Proverbia),
Ecclesiastes,
Canticum Canticorum,
Sapientia,
Ecclesiasticus ;
(Quatuor prophetæ majores).
Isaias,
Jeremias cum Baruch,
Ezechiel,
Daniel ;

Duodecim prophetæ minores, id est :

Osea,	*Jonas,*	*Sophonias,*
Joel,	*Michæas,*	*Aggæus,*
Amos,	*Nahum,*	*Zacharias,*
Abdias,	*Habacuc,*	*Malachias ;*

Duo Machabæorum, primus et secundus.

TESTAMENTI NOVI,

Quatuor Evangelia, secundum { *Matthæum,* *Marcum,* *Lucam,* *et Joannem ;*

Actus Apostolorum, a Luca Evangelista conscripti ;
Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli :

ad Romanos,	*duæ ad Thessalonicenses,*
duæ ad Corinthios,	*duæ ad Timotheum,*
ad Galatas,	*ad Titum,*
ad Ephesios,	*ad Philemonem,*
ad Philippenses,	*ad Hebræos ;*
ad Colossenses,	

Petri Apostoli duæ,
Joannis Apostoli tres,
Jacobi Apostoli una,
Judæ Apostoli una,
et Apocalypsis Joannis Apostoli.

QUÆSTIO 2.

Quomodo libri biblici varie dividuntur ?

Resp. (1) Dividuntur 1° ratione temporis, 2° ratione materiæ, 3° ratione auctoritatis.

1° Ratione temporis dividuntur in libros veteris, et in libros novi Testamenti.

2° Ratione materiæ, Judæi olim sacra volumina distinguebant in *legem* seu libros Moysis, *prophetas* et *psalmos ;* vel etiam in *legem, prophetas* et *hagiographa* (2). — Nos autem

(1) Cfr. *Elementa Theol. dogm.* tract. 2, *de Religione christ.* n. 191, seqq.
(2) S. Hieron. in *Prologo galeato.*

distinguimus libros *legales*, *historicos*, *morales* seu *sapientiales* et *propheticos*.

Hac ratione spectati Scripturæ libri, sequenti ordine distribuuntur :

VETERIS TESTAMENTI, -1) libri *legales*: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium.

-2) Libri *historici* : Josue, Judicum, Ruth, — quatuor libri Regum, duo Paralipomenon, duo Esdræ, — Tobias, Judith, Esther, Job, — et duo Machabæorum libri, qui velut appendix sunt ad libros historicos.

-3) Libri *morales* : Psalmi. — Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, liber Sapientiæ, Ecclesiasticus.

-4) Libri *prophetici* : Isaias, Jeremias, Baruch, Ezechiel, Daniel ; — Osee, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

NOVI TESTAMENTI, -1) libri *legales*: Evangelia quatuor.

-2) Liber *historicus*, Actus Apostolorum.

-3) Libri *morales* : Epistolæ quatuordecim B. Pauli, nimirum: Epistola ad Romanos, prima et secunda ad Corinthios; ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, prima et secunda ad Thessalonicenses, prima et secunda ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos ; — deinde Epistola B. Jacobi, duæ B. Petri, tres B. Joannis, una B. Judæ.

-4) Liber *propheticus*, Apocalypsis B. Joannis.

3° Ratione auctoritatis, libri biblici dividuntur in canonicos et apocryphos. — Libri *canonici*, qui soli proprie Scripturam constituunt, dicuntur illi, qui non tantum in se divini sunt, seu Deo inspirante conscripti ; verum etiam quoad nos ut tales innotescunt, ideoque in divinarum Scripturarum *canone* ab Ecclesia recensentur. — Libri *apocryphi* hic (1) intelliguntur illi, qui non positive quidem ab Ecclesia sunt reprobati ; sed qui saltem auctoritatis sunt dubiæ vel obscuræ, et negative e canone exclusi : ideoque licet in Bibliorum volumine nonnunquam permissi, tamen a reliquis libris

(1) Altera datur classis *apocryphorum*, eos continens libros, qui vel a rabbinis, vel ab hæreticis conscripti, et pro inspiratis evulgati erroribus abundant : cujusmodi sunt *Psalmi Adami et Evæ*, *Evangelium Matthiæ*, *Petri*, *duodecim Apostolorum*, etc.

distincti, vel ad calcem rejecti conspiciuntur. Hujusmodi sunt: *Oratio Manassæ, liber III et IV Esdræ, prologus Ecclesiastici, præfatiuncula Threnorum, liber III et IV Machabæorum.* His addi possunt *Epistola S. Barnabæ* adscripta, nec non *Pastor* Hermæ, quæ a nonnullis olim habita tanquam hagiographa, nunquam tamen in Ecclesiæ canonem fuerunt relata.

Libri *canonici*, de quibus solis agendum erit, subdividuntur in *protocanonicos* et *deuterocanonicos ;* seu in canonicos primi et secundi ordinis : non quod auctoritate differant, quæ utrisque prorsus inest eadem ; sed quia priores semper recepti fuerunt ut canonici, posteriores vero aliquando controversiæ subjecti, et non nisi lapsu temporis manifeste sunt in canonem relati (1).

QUÆSTIO 3.

Quot et quinam sunt libri deuterocanonici, tum veteris, tum novi Testamenti ?

Resp. In utroque Testamento numerantur libri deuterocanonici septem, cum quibusdam fragmentis. Nimirum, in vetere Testamento : *Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, Machabæorum I et II.* Deinde liber *Esther quoad septem postrema capita*, id est, X, 4 —XVI, 24 ; item *Danielis* III, 24-90, nec non XIII et XIV : nempe *hymnus trium puerorum, historia Susannæ* et *historia draconis.* — In novo Testamento: *Apocalypsis* cum Epistolis sex, nempe, *ad Hebræos, Jacobi, II Petri, II et III Joannis, Judæ.* Deinde hæc fragmenta : *finis Evangelii Marci*, cap. XVI, 9-20 ; *Lucæ* XXII, 43 et 44, id est, *historia sudoris sanguinei, et angeli Christo apparentis in horto ; Joannis* VIII, 2-12, seu *historia de muliere adultera.*

QUÆSTIO 4.

A quibusnam auctoribus, et quo tempore libri biblici conscripti sunt ?

Resp. Quæstio hæc non est de Auctore primario Scripturarum, quem constat (2) esse Deum, seu Spiritum sanctum,

(1) Vid. infra, Art. 2, § 3, *de auctoritate divina Scripturæ*, quæst. 6.
(2) Demonstrationem vid. infra, ibid. quæst. 3.

qui locutus est per prophetas; sed de auctoribus secundariis, Dei instrumentis, hominibus nempe, quos scriptores sacros, hagiographos vel prophetas vocare consuevimus. Porro auctores hujusmodi enumerantur circiter quadraginta, qui a Moyse usque ad Apostolos Christi, spatio sexdecim sæculorum, certis intervallis succedentes, librorum sacrorum seriem conscripserunt.

Ex illis autem auctoribus plerique certi sunt, quidam vero probabiles tantum, aut etiam plane incerti.

Certi dicuntur, et quidem certitudine fidei, 1° illi scriptores, qui ab ipsa Scriptura, sive initio sive in decursu libri, indicantur. Exempli gratia : *Visio Isaiæ, filii Amos*... (Isai. I, 1.). — *In diebus illis, ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus*... (Dan. X, 2.). — 2° Eadem certitudine certi sunt, quos indubia Ecclesiæ traditio tanquam auctores certorum librorum designat. Hujusmodi sunt quatuor Evangelistæ, Matthæus, Marcus, Lucas et Joannes, quibus Evangelia singula certissima traditione adscribuntur. Item, auctor Actuum Apostolorum, quem Lucam esse nemo in Ecclesia dubitat. Tales quoque alii multi scriptores utriusque Testamenti, ut ex sequentibus patebit.

Auctores certos habent, 1° omnes libri novi Testamenti; 2° ex vetere similiter, libri legales, omnesque prophetici ; item sapientiales, excepto libro Sapientiæ; ex historicis vero, tantum duo libri Esdræ.

Auctores probabiles habent: liber Josue, primus Regum (si excipiantur septem ultima capita), Tobias, Judith, Esther et liber Job.

Auctores incertos habent: liber Judicum, Ruth, libri Regum (dempto primo, maxima ex parte), libri Paralipomenon, libri Machabæorum, et liber Sapientiæ.

Quæ ut clarius pateant, tabulam synopticam subjicimus auctorum omnium, tum V. tum N. Testamenti, addito aliquatenus loco et tempore scriptionis. — Qui non omnino certi sunt scriptores, sed tantum probabiles, litteris *italicis* notantur; incerti vero, quique tantum exiguo fundamento statuuntur, afficiuntur insuper signo (?).

Tabula chronologica

SCRIPTORUM VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

LIBRI.	SCRIPTORES.	LOCUS ET TEMPUS (1).
Pentateuchus (2)	Moyses	in deserto, ab anno circiter 1490 usque ad annum 1450 ante Christ.
Josue (3)	*Josue.*	in terra Chanaan, ubi mortuus est anno circiter . . . 1442 A. C.
Judicum	*Samuel* (?)	1100
Ruth	*Samuel* (?)	1100
I Regum (4)	*Samuel*	in Ramatha 1060
II Regum (5)	*Nathan et Gad videntes* (?)	1030
III et IV Regum	*Jeremias vel Esdras* (?)	590 vel 460
I et II Paralip	*Esdras* (?)	460
I Esdræ	Esdras	460
II Esdræ	Nehemias	440
Tobias	*uterque Tobias*	630
Judith	*Joachim pontifex*	650
Esther	*Mardochæus*	in Susan, tempore Darii Hystaspis 480
Job (6)	*Job*	in terra Hus 1600
Psalterium	David, saltem quoad maximam partem.	1060—1010
Proverbia	Salomon	1010—980
Ecclesiastes	Salomon	1010—980
Canticum Canticor.	Salomon	1010—980
Sapientia	*unus ex LXX interpretibus* (?)	270
Ecclesiasticus	Jesus, filius Sirach senioris (7)	280
Isaias	Isaias	770—710
Jeremias	Jeremias	625—584
Baruch	Baruch	in Judæa, tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem 584
Ezechiel	Ezechiel	Babylone, tempore captivitatis 590—570
Daniel	Daniel	Babylone 580—540

(1) Respectu librorum V. T., ubi major est obscuritas chronologica, annorum numerus in hoc indice admissus, non tam definitum tempus, quam probabilem quamdam epocham ut plurimum repræsentat.

(2) Excipe caput ultimum Deuteronomii, quod Moyse mortuo, ad totius Pentatenchi complementum, a Josue additum fuisse, eruditi passim existimant.

(3) Exceptis ultimi capitis versibus quinque postremis, qui manu alterius hagiographi, forte Samuelis, suppleti sunt.

(4) Capita I-XXIV.

(5) Cui jungenda capp. XXV-XXXI libri primi.

(6) Excepto ultimo versiculo.

(7) Avus alterius Jesu, filii Sirach, seu Siracidis.

LIBRI	SCRIPTORES.	LOCUS ET TEMPUS.		
Osee	Osee			
Joel	Joel			
Amos	Amos	eodem tempore cum Isaia (1)		770—710
Abdias	Abdias			
Jonas	*Jonas* (2)			
Michæas	Michæas	paulo posterior		750—600
Nahum	Nahum	tempore Josiæ regis		630
Habacuc	Habacuc	tempore Manassis		690
Sophonias	Sophonias	tempore Josiæ		630
Aggæus	Aggæus	Jerosolymæ, post captivitatem		516
Zacharias	Zacharias	ibidem, eodem tempore		516
Malachias	Malachias	ibidem, reædificatio jam templo		470
I Machabæor.	*hagiographus ignotus*	tempore pontificatus Joan. Hircani		120
II Machabæor	*item ignotus, sed diversus a præcedente*	vel Alexandri Jannæi		100
Evang. sec. Matth	Matthæus	In Judæa, anno circ. 8 ab Ascens. Christi, 42 æræ vulg.		
Ev. sec. Marc	Marcus	Romæ	12	46
Ev. sec. Luc.	Lucas	in Achaia	20	54
Ev. sec. Joann	Joannes	in Asia	65	99
Actus Apost	Lucas	*Romæ*	27	61
Epist. ad Rom	Paulus	Corinthi	24	58
I ad Corinth	Paulus	Ephesi	22	56
II ad Cor.	Paulus	*Nicopoli in Epiro.*	23	57
ad Gal.	Paulus	*Ephesi*	21	55
ad Ephes.	Paulus	Romæ in vinculis (3)	28	62
ad Philipp.	Paulus	Romæ in vinculis	27	61
ad Coloss.	Paulus	Romæ in vinculis	27	61
I ad Thess.	Paulus	*Corinthi*	19	53
II ad Thess	Paulus	Corinthi	20	54
I ad Tim	Paulus	*in Macedonia*	23	57
II ad Tim.	Paulus	Romæ in vinculis	33	67
ad Titum	Paulus	*in Illyrico*	23	57
ad Philem.	Paulus	Romæ in vinculis	27	61
ad Hebræos	Paulus	Romæ in vinculis	28	62
Epist. B. Jacobi.	Jacobus (4)	Jerosolymæ	27	61
I Petri.	Petrus	Romæ	29	63
II Petri	Petrus	Romæ	33	67
I Joannis.	Joannes	Ephesi	65	99
II Joannis.	Joannes	Ephesi	66	100
III Joannis	Joannes	Ephesi	66	100
Epist. B. Judæ	Judas (Thaddæus)		36	70
Apocalypsis	Joannes	in insula Pathmos	63	97

(1) S. Hieronymus, initio commentariorum in Osee prophetam, hos omnes, Osee, Isaiam, Joelem, Amos, Abdiam, Jonam, coævos facit.

(2) Licet non omnino constet, longe tamen probabilius est, Jonam prophetam esse libri hujus nominis auctorem, ut ostendit Glaire, *Introduction*.

(3) Paulus primum mansit Romæ in vinculis biennio, annis æræ vulg. 61, 62. Postea iterum Romam captivus delatus est, ex qua captivitate exiit ad martyrium, una cum B. Petro, anno quarto decimo Neronis, æræ vulg. 67. — (4) Qui dicitur *Minor*, Jerosolymæ Episcopus.

QUÆSTIO 5.

Quo idiomate libri sacri primum fuere conscripti?

Resp. (1) Id in universum dici potest, totam fere Scripturam sacram duabus linguis primum conscriptam fuisse, hebræa et græca. — Vetus scilicet Testamentum, quod fuit datum soli Hebræorum populo, fere ad integrum hebraice scriptum est; novum vero, quod omnibus gentibus est concessum, græca lingua prodiit, cujus, Apostolorum temporibus, tum apud Judæos, tum apud Romanos aliosque populos, magnus erat usus. — Erat scilicet lingua græca velut lingua *Gentium*, hebræa vero lingua *Judæorum* (2).

Ut autem de singulis partibus in particulari dicamus,

1° *Libri veteris Testamenti* conscripti sunt *hebraice* omnes (3), si excipiantur sequentes : libri Tobiæ et Judith, pars libri I Esdræ (4), et pars magna Danielis (5), quæ *chaldaice;* — liber II Machabæorum, et liber Sapientiæ, qui exarati sunt *græce*.

Liber Baruch, etsi non amplius exstat hebraice, non tamen dubitandum est, quin fuerit hebraice vel saltem chaldaice editus. — Similiter liber Ecclesiastici et liber I Machabæorum, hebraice primum prodierunt, textumque hebraicum Hieronymus se vidisse testatur; hodie tamen non exstat nisi eorumdem versio græca.

(1) Cf. Bonfrerius, *Præloq.* cap. XII.

(2) Hanc Judæi ab Abrahamo patriarcha receptam, usque ad Christi tempora, si minus in usu vulgari, saltem in Scripturarum lectione conservarunt. — Utrum hebræa lingua fuerit primæva, quæ ex confusione Babelica emerserit integra, incerta res est et disputata. — Utrum *hebræi* nomen originem ducat ab *Heber*, Habrahami sextæ generationis progenitore, similiter controvertitur; probabilius autem negatur. Derivatum potius videtur a voce hebraica HEBER, id est, *regio transmarina* vel *transfluvialis;* unde HEBRA dicitur *homo trajiciens fretum* vel flumen : quod convenit ut patet Abrahamo, qui venit de Ur Chaldæorum in terram Chanaan, trajecto flumine Euphrate.

(3) Liber Esther exstat hebraice, exceptis additamentis, seu fragmentis deuterocanonicis, X, 4—XVI, quæ tantum in versione græca, aliisque inde derivatis versionibus inveniuntur.

(4) Nimirum I Esdræ IV, 8 — VI, 18; et VII, 12-26.

(5) Liber Danielis partim chaldaice, partim hebraice scriptus est : chaldaica sunt II, 4-49; III, 1-23, 91-100; IV-VII. — Hebraica sunt I—II, 3; VIII-XII. — Fragmenta autem deuterocanonica, *Oratio* scilicet *trium puerorum* (III, 24-90), *Historia Suzannæ*, nec non *Beli et draconis* (XIII-XIV), græce solummodo ad nos pervenerunt.

2° *Libri novi Testamenti* conscripti sunt *græce* omnes, si excipiatur Evangelium S. Matthæi, quod exaratum est *hebraice* (1). — Evangelium Marci et Epistolam ad Romanos scripta fuisse latine quidam existimant, sed immerito; — Epistolam ad Hebræos primum prodiisse hebraice, opinio est, probabilitate quidem non carens, minus communiter tamen recepta.

QUÆSTIO 6.

Quo genere sermonis libri sacri compositi sunt, metrico an prosaico?

Resp. Omnes libri novi Testamenti, et plerique ex vetere, soluta oratione scripti sunt; — metrice ac poetice duntaxat sequentes : Job (2), Psalterium, Proverbia, Ecclesiastes et Canticum Canticorum; item Prophetæ omnes, si excipiantur Jonas, Daniel, Ezechielis pars, et aliorum quædam fragmenta historica (3).

§ 2. Notiones particulares.

QUÆSTIONES.

1° *Quænam particularius circa libros singulos, tum V. tum N Testamenti, animadvertenda sunt et tenenda?*—2° *Quo sensu inter se distinguuntur S. Scripturæ textus, versiones, codices et editiones?* — 3° *Quid dicendum de textu hebræo, ejusque codicibus et editionibus?* — 4° *Quid cognoscendum de textu græco, ejusque codicibus, lectionibus et editionibus?* — 5° *Quænam sunt præcipuæ SS. Bibliorum versiones hodie exstantes?* — 6° *Quænam est et quanti pretii versio LXX Interpretum ?* — 7° *Quid dicendum de versionibus orientalibus reliquis. Samaritana, Chaldaica, etc.?* — 8° *Quid intelligitur nomine versionis* ITALÆ? — 9° *Quænam dicitur versio* HIERONYMIANA? — 10° *Quid tenendum de versione* VULGATA, *deque ejus correctoriis et editionibus?*

Resp. ad quæstionem primam. Par est ut teneantur sequentia, quæ notionem quamdam propriam continent de libris singulis (4).

(1) Intellige, ut proprie dici solet, *aramaice*, id est, lingua *aramaica-palæstinensi*, quæ etiam *syro-chaldaica* vocatur, eratque lingua vernacula Judæorum tempore Christi. — Textus primævus Matthæi intercidit : textus hebraicus qui modo exstat, non est nisi versio translationis græcæ, sicut textus nostræ Vulgatæ. — (2) Excepto Jobi prologo et epilogo.
(3) Cf. Lowth, *De sacra poesi Hebræorum.*
(4) Cf. Veith, *Scriptura sacra contra incredulos propugnata.*

De libro Genesis.

Primus Pentateuchi liber, hebraice Bereschith, seu *In principio* nuncupatur, nomine desumpto ex libri exordio, prout cæteris quoque libris Mosaicis contigit; græce vero Γένεσις, id est *Origo*, dicitur : eo quod originem seu creationem mundi, ac præsertim hominis enarret. Nam a cap. I usque ad VII, mundi hominisque creationem, primorum parentum lapsum et pœnam, propagationem hominum, eorumque multiplicia scelera exhibet; a cap. VII usque ad XII, fabricationem arcæ, diluvium, confusionem linguarum Babelicam, ac genealogiam filiorum Noe, a quibus gentes post diluvium ortæ sunt, recenset; a cap. XII usque ad L, seu ultimum, gesta primorum patriarcharum usque ad mortem Joseph commemorat. Unde Genesis spatium 2369 annorum complectitur : totidem enim a creatione hominis usque ad mortem patriarchæ Joseph, juxta computum textus Vulgatæ, effluxerunt.

Juxta communiorem et veriorem sententiam, Moyses tam Genesim quam cæteros pentateuchi libros scripsit post exitum Israelis ex Ægypto, et post acceptam Dei legem in monte Sinai; ita tamen, ut non omnia eodem tempore, imo ultimam partem ipso quadragesimo anno peregrinationis in deserto conscripserit.

Ad scopum quod spectat, Moyses nequaquam universalem mundi historiam scribere voluit; sed potius historiam veræ religionis et populi electi. Scilicet primo, et quasi priore parte, intendit historice exponere mundi, humani generis, veræque religionis a Deo Creatore originem; deinde, et velut altera parte, ejusdem religionis conservationem : seu, quomodo Deus per diluvium, posteaque per vocationem Abrahæ, religionis periclitantis conservationi providerit.

De libro Exodi.

Liber *Exodi* capitibus XL narrat Hebræorum ab Ægyptiis oppressionem, duramque impositam servitutem; Moysis nativitatem et gesta, decemque plagas Ægypti; exitum populi Israel ex Ægypto et transitum per mare rubrum; continuationem itineris per desertum, legem datam in monte Sinai; denique fabricam Tabernaculi, et variam ejus supellectilem.

Exodus itaque gesta complectitur annorum 145 (1), puta a morte patriarchæ Joseph, usque ad alterum annum ab egressu Hebræorum ex Ægypto.

De libro Levitici.

Leviticus nominatur tertius Moysis liber, quia pro tribu Levi scriptus est, et leges ad sacerdotes atque levitas pertinentes continet. Capitibus enim XXVII tractat de offerendis sacrificiis et hostiis, de sacerdotibus et levitis, de eorum ordine et ministerio, deque diebus festis celebrandis. — Porro generatim observandum, prout SS. Patres et doctores orthodoxi unanimiter tenent et docent, omnia illa sacrificia legis Mosaicæ figuram fuisse sanctissimi Sacrificii, quod Christus in cruce cruento modo obtulit, et quotidie in Missa offert incruente.

De libro Numerorum.

Quartus Moysis liber vocatur *Numeri*, propterea quod multus sit in variis dinumerationibus faciendis : exempli gratia, bellatorum Israel, primogenitorum, levitarum, etc. Continet tamen etiam multa alia, partim historica, partim præcepta cæremonialia, ac judicialia nonnulla. Complectitur capitibus XXXVI gesta annorum fere 39 : nempe a mense secundo anni secundi egressus Hebræorum ex Ægypto, usque ad finem pene vitæ Moysis, sive peregrinationis quadraginta annorum in deserto; prout ex Num. I, 1, et Deut. I, 3, liquet.

De libro Deuteronomii.

Quintus Pentateuchi liber dicitur *Deuteronomium*, id est, *secunda lex*, quia est repetitio legis, in Exodo, Levitico et Numeris contentæ, et ejusdem inculcatio facta a Moyse, additis etiam aut explicatis legibus nonnullis. Promulgavit autem hanc secundam legem, seu Deuteronomium Moyses Israelitis, sub finem anni quadragesimi commorationis in de-

(1) Computum sequimur probabilius, quo censetur commoratio filiorum Israel in Ægypto fuisse 215 annorum. Cfr. infra, part. 2, sectio 1, *Difficultates libri Exodi.*

serto : paulo ante mortem suam, priusquam Jordane transmisso Chananæam terram Israelitæ sibi vindicarent. — Continet liber Deuteronomii capita XXXIV.

De libro Josue.

Narrantur in hoc libro, capitibus XXIV, transitus Jordanis, expugnatio civitatum Jericho et Hai, prodigiosa solis statio, Chananæi ab Israelitis debellati, illorumque terra occupata et inter duodecim tribus Israelitarum distributa. Itaque hic liber gesta complectitur ipsius Josue per annos septemdecim, quibus principatum gessit.

De libro Judicum.

Nomine *Judicum* liber iste inscribitur, quia gesta principum, qui *Judices* vocabantur, aliosque ejusdem temporis eventus continet. — Porro nomine *Judicum* intelliguntur duces a Deo tempore opportuno suscitati, ut Israeliticas tribus, non tam regerent quam ab hostibus liberarent; quique numero tredecim, post mortem Josue usque ad Heli et Samuelem, spatio circiter 290 annorum, invicem successerunt.

Quæcumque autem narrantur, illud ostendunt, Israelis felicitatem ab ejus erga Deum fidelitate pendere. Quoties enim a Deo recedit, incidit in servitutem; ubi vero ad Deum revertitur, recipit liberatorem.

Sunt qui non unum auctorem hujus libri esse putent, sed plures; singulos enim judices, vel eorum scribas, ea quæ suis temporibus accidissent, in commentarios retulisse existimant. Sed verisimilius est, Esdram, vel potius Samuelem, aut alium scriptorem sacrum, prædicta Judicum diaria et annales collegisse, et in hunc librum scribendo redegisse. — Continet liber Judicum capita XXI.

De libro Ruth.

Libellus iste, IV capita duntaxat continens, velut appendix est libri Judicum, et manuductio ad libros Regum. Signatur autem titulo *Ruth*, quia mulieris vocatæ nomine Ruth adversam primum, deinde prosperam fortunam exponit. Et licet etiam Booz et Noemi, ac aliorum gesta contineat; quæ tamen

refert de Ruth, plura sunt, mirabiliora, et mysteriorum plena.

Quidam hujus libri auctorem faciunt Ezechiam regem, alii Esdram, alii Samuelem; quæ ultima opinio plures habet patronos, et verior videtur: tum quia Samuel sub hoc tempus vixit, tum quia ipse librum primum Regum conscripsit, ad quem ut dictum est liber Ruth viam sternit.

Scopus auctoris fuisse videtur ut ostenderet, quomodo David per Booz et Ruth ortum duceret de tribu Juda; et quomodo divina Providentia proborum curam gerat.

De quatuor libris Regum.

Ex quatuor his libris priores duo ab Hebræis vocantur *liber primus et secundus Samuelis:* haud dubie, quia Samuel est libri primi auctor; posteriores vero duo libri, qui a nobis nominantur *liber tertius et quartus Regum*, ab Hebræis vocantur *liber primus et secundus Regum.*

Tres posteriores ex his libris auctores habent incertos. Quod enim tribuuntur quandoque auctoribus certis, ut Nathan, Jeremiæ, etc., levi admodum nititur conjectura; et alii multi fuerunt prophetæ vel sacerdotes sancti, a quibus gesta regum, eodem ordine quo sibi successerunt, conscribi potuerint.

Continent autem hi Regum libri historiam 554 annorum, ab Heli principatu usque ad captivitatem Babylonicam; seu ab anno circiter 1160 usque ad annum 606 ante Christum. Cæterum synopsis horum quatuor librorum est sequens:

Liber primus, capitibus XXXI, describit vitam Heli Pontificis, virtutes et gesta Samuelis, electionem Saulis regis, gesta Davidis et Jonathæ.

Liber secundus, capitibus XXIV, recenset acta Davidis jam regnum adepti.

Liber tertius et quartus prosequuntur historias regum usque ad captivitatem Babylonicam: nimirum, a Salomone usque ad Sedeciam et Osee, illum Juda, hunc Israelis reges ultimos. Complectitur autem liber tertius capita XXII; quartus vero, capita XXV.

Libri Regum exemplum exhibent continuum contumaciæ atque indocilitatis humanæ ex una parte, et longanimitatis

Dei ex altera; præcipue vero demonstrant, omne regnum, quod religione et justitia tanquam fundamento non innititur, labile esse et certam vergere in ruinam.

De duobus libris Paralipomenon.

Geminos *Paralipomenon* libros, quos olim conjungebant in unum, Hebræi inscribunt DIBRE HAIAMIM, id est, *Verba dierum* : quasi dicas, chronica, sive diarium, res gestas per singulos dies, id est, per singula tempora et sæcula breviter enarrans. Spectari enim hi duo libri possunt velut brevis quædam epitome universalis historiæ, ab Adam usque ad finem captivitatis Babylonicæ; et quidem videntur compendium esse annalium, qui frequenter in libris Regum citantur hoc modo : *In libro verborum dierum regum Juda*, vel *regum Israel*. — Nos ambos illos libros græco vocabulo, a LXX Interpretibus accepto, Παραλειπόμενα appellamus, hoc est, *prætermissa :* quia quædam in iis supplentur, quæ in præcedentibus Scripturæ libris, præsertim Regum, prætermissa sunt, vel non nisi leviter tacta.

Præcipuus tamen auctoris horum librorum scopus non eo spectasse videtur, ut supplementum cæterorum S. Scripturæ librorum traderet; sed potius ut declararet, quis olim ante captivitatem familiarum status fuisset, quæ hæreditas, quæ munera, quæ genealogiæ, familiæ, atque ordines sacerdotum et levitarum. Res enim maximi post captivitatem momenti erat, ut singulis vetus ordo, pristina munera, et avita hæreditas, juxta veterum tabularum normam constarent.

De auctore librorum Paralipomenon disputatur : verosimilior sententia est, quod Esdras ex publicis annalibus, sive diariis, eos divino afflante Spiritu conscripserit; ita tamen, ut ejus operi posteriores prophetæ aliqua addiderint. Sic genealogia Zorobabelis ad duodecimam usque generationem deducta (I Paralip. III, 19), ab Esdra, prius mortuo, scripta esse non potuit; cum duodecim generationes spatium, ut minus, annorum 300 exigant.

Liber primus Paralip. continet capita XXIX; secundus, capita XXXVI.

De duobus libris Esdræ.

Exstant sub *Esdræ* nomine quatuor libri, quorum duo posteriores apocryphi sunt, et merito ab Ecclesia rejecti; duo vero priores sunt canonici. Hi apud Hebræos non separantur, sed unum librum constituunt, *Esdræ* titulo inscriptum. Esdras tamen auctor non est totius voluminis hujusmodi, sed solum prioris partis; altera enim Nehemiam habet auctorem. Hæ duæ partes apud nos separatæ duos libros constituunt, quibus nomen Esdræ conservatum est, licet tantum primus sit *Esdræ*, et secundus *Nehemiæ*.

Porro libro priore, capitibus X, Esdras narrat reditum Judæorum ex captivitate Babylonica Jerosolymam, quam una cum templo cœperunt restaurare; sed præpediti adversariorum calumniis, coacti sunt supersedere.

Libro secundo, capitibus XIII, Nehemias sacerdos, et Artaxerxis Longimani pincerna, narrat quo pacto Jerosolymæ restauratio, vel invitis et repugnantibus hostibus a se procurata, et respublica Judaica optimis legibus constituta fuerit.

De libro Tobiæ.

Hic liber, in cujus priore parte Tobiæ senioris vita, posteriore vero peculiaris Dei circa ejus filium providentia commemoratur, verosimiliter auctorem habet utrumque Tobiam, scilicet patrem et filium. Hi enim ut historiam hanc litteris mandarent, ab angelo jussi sunt his verbis : *Vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus* (Tob. XII, 20); seu, ut græcus textus habet : *Scribite omnia quæ consummata sunt, in libro.* Itaque, ut probabiliter existimari licet, Tobias senior, adjuvante filio suo, hunc librum usque ad caput ultimum seu XIV, in quo ejus obitus recensetur, conscripsit; filius vero solus illud caput XIV, usque ad versum 16, in quo refertur mors ejusdem Tobiæ junioris. Quod reliquum est capitis, ab alio auctore theopneusto, quem ignoramus, suppletum. « Liber hic, » inquit Calmet (1), « utrumque To-

(1) *Præfat. in Lib. Tobiæ.*

« biam habuit auctorem; vel saltem ipsi monumenta reli-
« querunt, quibus inspectis recentior quidam auctor librum
« hunc digessit, omnibus fere phrasibus priorum scripto-
« rum servatis. »

De libro Judith.

Auctor hujus libri, juxta communiorem sententiam, fuit Eliachim, qui nonnunquam vocatur Joachim (Judith IV, 5; XV, 9), quique tanquam sacerdos summus, rebus hoc libro narratis non modo interfuit, sed pene præfuit. Adde, quod hoc publicarum scriptionum munus, teste Josepho (1), sacerdotum principibus demandari solitum fuerit.

Porro liber iste, constans capitibus XVI, tres in partes dividitur. Prima occasionem belli contra Palæstinam ab Assyriis suscepti; — altera, obsidionem Bethuliæ, ab exercitu Holofernis circumdatæ, — tertia, urbis hujus obsessæ et Palestinæ liberationem, per cædem Holofernis ab Juditha illatam, exponit.

De libro Esther.

Liber *Esther*, capitibus etiam XVI, regis Assueri magnificentiam, Amanis contra Judæos consilium ab Esthere feliciter depulsum; Judæorum exinde gaudium et Mardochæi exaltationem enarrat.

Hujus libri auctor, juxta plerosque interpretes, fuit Mardochæus, prout indicatur his verbis: *Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, et litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur* (Esther IX, 20). — Probabile tamen est, fuisse volumen in ultimam formam redactum, vel ab Esdra, scriba doctissimo, vel ab alio hagiographo.

De libro Job.

Liber *Job*, capita continens XLII, in eo potissimum argumento versatur, ut inquirat, utrum Deus afflictionibus hujus vitæ solos impios puniat, ut Jobi amici arbitrabantur; an vero pios quoque ac justos iisdem afflictionibus probet, ut

(1) *Lib. I in Appionem.*

ipse Job propria experientia edoctus contendebat. — Hinc totius disputationis conclusio, totiusque libri doctrina hæc est : ex peccato omnes hominum miseriæ oriuntur, quæ tum impiis infliguntur, tum justis : illis ut pœna, his ut probatio. Quandonam autem in particulari sint pœna, et quando probatio, homini absconditum est, nec temere inquirendum.

Constat liber Job exordio historico, — colloquiis, — clausula.

In colloquiis, versa oratione conscriptis, exhibetur sermocinatio triplex : 1° disceptatio Jobum inter et tres amicos, Eliphaz, Baldad, Sophar (cap. III — XXXI). — 2° Eliu, viri quarti, judicium de illa disceptatione (XXXII — XXXVII). — 3° Dei oratio, qua omnem hanc litem dirimit (XXXVIII — XLI). — Sequitur clausula historica prosa oratione, cap. XLII.

Quo tempore Job vixerit (1), certo nequit definiri. Sunt qui tenent, eum Moysi fuisse coævum ; alii, anteriorem. Multi auctores censent, Jobum circa finem ætatis patriarchalis floruisse. Cujus sententiæ fundamenta sunt: 1° ea quæ addita leguntur ad finem versionis LXX (2) ; 2° argumenta ex ipso libro petita : longævitas Jobi, ritus sacrificia offerendi juxta morem patriarcharum, divinarumque revelationum tum frequentia tum modus. — Improbabilis non est opinio eorum, qui suspicantur, *Job* eumdem esse cum *Jobab*, cujus mentio est in Gen. XXXVI, 31, 33.

Scriptus est liber Job hebraice (3) ; cuinam autem auctori debeatur, incertum. Tribuitur a multis ipsi Jobo ; ab aliis, Moysi, vel Salomoni, vel denique Isaiæ, aut etiam Danieli.

(1) De charactere vere historico Jobi ejusque libro dicetur infra, Parte II, sectione 1. *Difficultates libri Job.*

(2) Vid. Corderus, *præfat. in lib. Job.*

(3) Spanhemius tamen, aliique, cum Origine existimarunt, a Jobo res quæ sibi contigerant conscriptas fuisse lingua patria, nempe arabica vel idumæa; postea vero in linguam hebraicam, retentis non paucis arabismis, translatas. Verum non tam ad arabici, quam ad aramaici, seu chaldaici sermonis naturam et indolem propius accedere libri Jobæi linguam, hodierni eruditi consentiunt. Cf. *Prolegomena in Job*, A Lap edit. Vives, *Supplem.* tom. 2.

De libro Psalmorum.

Psalmus (hebraice MIZMOR), vox græca est, significans *cantum* vel *sonum*; derivatur enim a voce ψάλλω (hebraice ZIMMER, *citharam pulso, ad citharam cano*). — Liber *Psalmorum* idem ergo est ac liber cantuum, qui consonante cithara decantari solerent.

Hinc etiam liber Psalmorum dicitur quandoque *Psalterium*, nempe per metaphoram. Nam proprie *psalterium* est musicum instrumentum, alio nomine *nablum* (hebraice NEBEL) appellatum, vel *decachordum*, quia passim decem chordis seu fidibus instructum erat.

Liber Psalmorum apud Hebræos appellatur *liber Hymnorum*, quia hymnos plurimos continet.

Attamen præter hymnos proprie dictos, id est, laudationes Dei, seu præter psalmos 1° *hymnicos*, Psalterium etiam habet 2° psalmos *precatorios*, inter quos distinguuntur *pœnitentiales*; 3° *propheticos*, 4° *morales* et hortatorios 5° demum *historicos*.

Præcipuum objectum Psalmorum est Christus et Ecclesia: id Patres unanimiter docent, imo ipsa Scriptura indicat, sic loquens: *Dixit David, filius Isai: dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius psaltes Israel: Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam.* II Reg. XXIII, 1, 2.

An vero David sit auctor *omnium* psalmorum, dubium est et controversum. Nam aliqui Patres, ut Athanasius, Hilarius, Hieronymus, Isidorus, et recentiores interpretes non pauci, psalmos iis auctoribus tribuunt, qui in titulis psalmorum prænotantur: *Davidi, Moysi, Salomoni, Asaph, Idithum*, etc.; at multo plures antiqui, ut *Chrysostomus, Theodoretus, Ambrosius, Augustinus*, et post eos S. Thomas, Bellarminus, et alii, uni Davidi psalmos omnes 150 adscribunt. — De cætero quæstio hæc exigui momenti censenda, cum de primario psalmorum auctore, qui Spiritus sanctus est, inter omnes constet. « Ego autem, inquit Theodoretus (1), de his non

(1) *Præfat. in Psalmos.*

« multum contenderim. Quid enim refert, sive Davidis omnes, « sive aliorum aliqui psalmi sint, cum constet divini Spiri- « tus afflatu universos esse conscriptos ? »

Psalmi originaliter compositi sunt metrice. Quale autem carmen seu metri genus contineant, hodie nescitur; illud solummodo, juxta Flavium Josephum dici potest, psalmos non eodem, sed vario metri genere constare.

Quod spectat ad ordinem quo psalmi disponuntur, dicendum est, ordinem non esse materiæ; neque temporis, quo psalmi primitus editi sunt. Non tamen ideo dici potest, ordinem esse nullum, et dispositionem haberi mere casualem, ad quam specialis Providentia non concurrerit: licet ejusdem ordinis rationem non sit facile divinare. Unde S. Augustinus ait : *Ordo psalmorum mihi magni sacramenti videtur continere secretum* (1). Bellarminus non contemnendam censet illorum opinionem qui volunt, primos 50 psalmos, quorum ultimus incipit, *Miserere mei, Deus*, pertinere ad pœnitentes, sive incipientes in via Dei ; — alteros 50, qui desinunt in psalmum : *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine,* pertinere ad justos proficientes ;—postremos 50, quos concludit psalmus: *Laudate Dominum in sanctis ejus*, pertinere ad viros consummatos et perfectos.

Quæstio. *An tituli psalmorum, perinde ac ipsi psalmi, sunt canonici, et divinitus inspirati?* — R. Probabilius statuunt Doctores, titulos hujusmodi multos, non tamen omnes, esse divinitus inspiratos ; ita ut dicendum sit : 1° Psalmorum titulos omnes retineri et servari oportet, cum ex iis non pauci divinam habeant auctoritatem. 2° Illi tituli qui a primis auctoribus, hoc est, a scriptoribus textus originalis, vel ab Esdra originem ducunt, divinæ auctoritatis esse censendi sunt. 3° Tandem, illi, qui sive ante, sive post Esdram profana manu adjecti sunt (2), præfata auctoritate carent.

Librum Psalmorum præ cæteris esse obscurum omnes fatentur, et probat aliunde immensa commentariorum multitudo, quæ in Psalmos sunt edita, quæque supra sexcenta,

(1) *Enarr. in Psalm.* 50.

(2) Sunt enim ex his titulis, qui nec in hebræo textu, imo nec in versione græca LXX Interpretum exstant.

imo teste Calmeto, ad mille censentur. — Causa tantæ obscuritatis est multiplex : 1° styli textusque hebraici difficultas, quæ sane in psalmis, utpote metrice scriptis, major esse quam in aliis prosa exaratis libris, intelligitur. — 2° Apparentes antilogiæ seu contradictiones; quamvis reapse tales non sint. — 3° Prædictio rerum futurarum. Quamvis enim sciamus, sub litteræ ac figurarum velamine latere plerumque futurorum oracula; tamen quæ determinate vaticinia in hoc aut illo psalmo contineantur, non semper nobis constat.

Remanet ut de Psalmorum præstantia verbulum adjiciamus. Psalmorum enim excellentiam Patres omnes copiosis laudibus efferunt (1); et librum hunc tanquam totius sacræ Scripturæ compendium, divinarum laudum ac precationum summam, omnisque bonæ et christianæ doctrinæ thesaurum, cuivis hominum conditioni aptissimum, deprædicant.

S. Athanasius ad Marcellinum scribens, Psalmos esse dicit ad omnem pietatis usum accommodatos, tribus maxime de causis. Primo, quod reliqui libri singulare quoddam argumentum habeant, cum Psalmi complectantur omnia : historiam, mores, legem universam; Christum præcipue, ejusque gesta ac mysteria. — Secundo, quod in Psalmis omnem humanam vitam, omnes casus adversos prosperosque videamus, imo etiam varias ipsius animæ vicissitudines : unde verissimam ac pretiosam rerum humanarum divinarumque notitiam haurire possimus. — Tertio, quod in Psalmis hisce divinis omnes spirent affectus sancti, cuicumque fortunæ aut animæ statui accommodati. — Hinc fieri intelligimus, ut qui Psalmos pie recitaverit, Psalmorum spiritu penetretur : imo ut animi diversis affectibus veluti chordis intensis, et in perfectum concentum temperatis, homo ipse sub Dei manu sit organum musicum, in quo nihil inveniatur dissonum ac discordans; utque omnibus intelligentiæ ac voluntatis viribus recte ordinatis, inveniatur sicut David, *vir secundum cor Dei qui faiat omnes voluntates ejus*. Act. XIII, 22.

(1) S. Basil. *Homil.* 1 *in Psalm.*; Athanas. *Epist. ad Marcell.*; Greg. Nyss. *lib.* I *in Psalm.*; Chrysost. *in exposit. Psalm.*; Euthym. *Præfat. in Psalm.*; præcipue vero Augustin. *Prolog. in Psalm.*

Eadem S. Augustinus docet his verbis : *Psalmorum liber quæcumque utilia sint ex omnibus continet : futura prædicit, veterum gesta commemorat, legem viventium tribuit, gerendorum statuit modum. Et, ut breviter dicam, communis quidam bonæ doctrinæ thesaurus est, apte singulis necessaria subministrans* (1).

Merito igitur tot encomia uno verbo complectens, Glossa ordinaria de Psalterio ait : *Consummatio est totius theologicæ paginæ.*

De cætero tales debuerunt esse singulares illi hymni, quos eo præcipue consilio Spiritus sanctus dictavit, ut Ecclesiæ Christi digna ac propria essent cantica, et sanctum publico cultui conferrent splendorem.

De libro Proverbiorum.

Juxta unanimem tam Hebræorum quam Catholicorum sententiam, Salomon tres edidit libros sapientiales : scilicet *Proverbia* seu *Parabolas, Ecclesiasten* et *Canticum canticorum;* etquidem verisimiliter primum et tertium ante suum lapsum, Ecclesiasten vero post lapsum pœnitens.

Porro juxta opinionem S. Hieronymi (1) Salomon, a Spiritu sancto illustratus, librum Proverbiorum composuit pro juvenibus, librum Ecclesiastis pro viris, et Canticum canticorum pro senibus; vel, ut Salmeron (2) cum aliis existimat, librum Proverbiorum fecit pro incipientibus, Ecclesiasten pro proficientibus, Canticum canticorum pro perfectis.—Nam in primo præcepta tradit ad mores formandos, virtutemque amplectendam ; — in secundo, vanitate omnium rerum terrenarum ostensa, in futurorum et æternorum bonorum spem erigit, atque ita ad progressum in virtute stimulat; — in postremo perfectam charitatem, castissima imagine sponsi et sponsæ delineatam exhibet.

Proverbiorum seu *parabolarum* nomen (hebraice Misle), sententias graves et apprime utiles hic significat; estque

(1) *Prolog. comment. in Psalm.*
(2) *Præfat. librorum Sap.*
(3) *Proleg. X, canon.* 32.

liber Proverbiorum hujusmodi sententiarum copiosa series, quæ velut summam constituit absolutissimam totius doctrinæ moralis, ejusque trium partium, videlicet ethicæ, œconomicæ et politices.

Continet liber capita XXXI, constatque 1° ex introductione, et 2° corpore præceptorum ac sententiarum. — Introductio (cap. I—IX) commendationem continet et encomium sapientiæ. — Sententiarum corpus tres exhibet collectiones distinctas, quarum una incipit cap. X, secunda XXV, tertia quæ velut appendix est, capite XXX.

De libro Ecclesiastæ.

Hunc librum esse Salomonis patet ex ejusdem exordio: *Verba Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem.* Nullus enim filiorum David, præter Salomonem, fuit rex in Jerusalem. Ut autem dictum est supra, videtur Salomon librum istum scripsisse post lapsum, et post agnitam pravarum voluptatum vanitatem: sic enim Hebræi, Hieronymus et commentatores plerique censent.

Idem liber hebraice vocatur Coheleth, quæ vox, forma feminina sed significatione masculina, recte dicitur græce Ἐκκλησιαστής, id est *Concionator.* Ideo sane hoc nomine inscribitur, quia more propemodum concionatorio de rerum vanitate, aliisque argumentis ad mores formandos idoneis disserit. — Continet capita XII.

De Cantico canticorum.

Libellus iste, capita continens VIII, geminato, juxta morum Hebræorum, nomine vocatur *Canticum canticorum,* id est, canticum eximium prorsus et omnium excellentissimum.

Canticum canticorum scriptum est per modum dialogi inter *sponsum* et *sponsam :* qui, modo ut rex et regina, modo ut pastor et puella pastoritia, modo etiam ut vinitor vel hortulanus, et puella hisce laboribus in vineis et hortis occupata, repræsentantur. — Hæc autem omnia allegorice sunt intelligenda: sensus enim allegoricus hic, non secus ac in parabolis, est sensus litteralis.

Ex communi scilicet Patrum sententia, sub his allegoriis canitur epithalamium sive nuptiale carmen Christi et Ecclesiæ: ita ut primario Spiritus sanctus respexerit et exprimere voluerit spirituale connubium, et reciprocum amorem inter Christum sponsum, et Ecclesiam sponsam. — Dicitur *primario*, quia secundario hic etiam celebratur, 1° spirituale dilectionis commercium inter Christum et quamlibet animam sanctam, præsertim B. Virginem; 2° ineffabilis unio Verbi divini cum natura humana in Incarnatione.

Scilicet Sponsa Christi est præcipue quidem, et sensu adæquato, Ecclesia universa; sensu tamen partiali, est etiam B. Virgo, et quælibet justi hominis anima, quæ sunt partes Ecclesiæ nobiliores. Istud autem Christi cum Ecclesia commercium quoniam in Incarnatione fundatur et figuratur, ideo quoque mysterium Incarnationis hic celebrari non spernenda sententia est. Etenim idcirco Verbum humanitatem assumpsit, sibique quasi despondit, ut per eam omnes homines, veram fidem amplexos, tanquam membra sibi copularet et adstringeret, utque eorum esset caput, et quidem caput homogeneum, ejusdem scilicet cum hominibus generis et naturæ.

De libro Sapientiæ.

Liber Sapientiæ, capitibus constans XIX, totus est in instituendis regibus, principibus ac judicibus: quos ad zelum et amorem justitiæ informat; præcipue tamen ad sapientiam, cujus originem, pretium, utilitates copiose exponit. Porro sapientiæ commoda ostendit, tum exemplo suo, tum ex historia biblica; simulque depingit idololatriæ stultitiam, utpote sapientiæ prorsus oppositam. — Illustria quoque de passione Christi, qui vera Sapientia est, vaticinia continet; prout patebit conferenti caput II, a versu 17 usque ad finem, cum iis quæ de Judæorum adversus Christum conciliis, dicteriis et machinationibus in Evangeliis recensentur

A quonam liber Sapientiæ conscriptus sit auctore incertum est. Nam licet a Patribus non raro vocetur ***Sapientia Salomonis***, et sententiæ in ea contentæ Salomonis esse credantur; id tamen dicendum est, sententias hujusmodi saltem non esse

a Salomone in librum redactas, sed ab alio hagiographo. Hic autem unus ex LXX Interpretibus esse existimatur, vel vir coævus Machabæorum, qui librum hunc opposuit gentilium philosophiæ et idololatriæ, judaicum populum invadenti.

De libro Ecclesiastici.

Hic liber a Latinis inscribitur *Ecclesiasticus*, ad imitationem libri a Salomone scripti, qui dicitur *Ecclesiastes*. Complectitur enim similem philosophiam moralem, tradens 1° encomia sapientiæ et præcepta virtutum; quibus 2° laudes subnectit Patriarcharum et Prophetarum. — Appellatur autem *Ecclesiasticus*, et non *Ecclesiastes*, ut sit aliqualis distinctio ab hoc altero libro : quamvis *Ecclesiasticus* significatu sit idem ac *Ecclesiastes*, nempe *Concionator*.

Ecclesiastici auctor est *Jesus*, filius Sirach, senioris. Qui tamen multa ex Salomone deprompsit, et ob similitudinem argumenti, styli et phrasis, librum effecit libris Salomonis non absimilem; ex quo factum est, ut multi SS. Patres testimonia ex Ecclesiastico desumpta passim citent nomine Salomonis. Alius dein *Jesus*, item filius Sirach, sed junioris, ac nepos auctoris libri Ecclesiastici, hunc librum ex hebræo in græcum sermonem transtulit. — Continet liber Ecclesiastici capita LI.

De Isaia.

Isaias in vaticiniis suis, ex una parte, tum regni Israelis tum præcipue regni Judæ fata respicit; ex altera vero circa res altiores versatur, nempe vocationem Gentium, et Christi Salvatoris adventum, prædicationem, passionem, mortem atque regnum. — Liber Isaiæ capita complectitur LXVI.

Quo tempore prophetaverit Isaias indicat ipse initio libri : *In diebus*, inquit, *Oziæ*, *Joathan*, *Achaz*, *Ezechiæ*, *regum Juda....* Munus autem propheticum implevit per octoginta vel nonaginta circiter annos.

Porro vir fuit Isaias per omnia magnus : 1° splendore generis, utpote regia stirpe ortus; nam juxta traditionem ju-

daicam, fuit frater Amaziæ, regis Juda. 2° Splendore sermonis, quo ipsam generis sui nobilitatem manifestare videtur, et propter quem a S. Chrysostomo *propheta magniloquentissimus* vocatur. — 3° Vitæ sanctitate, ut patet ex ejus scriptis, et ex Ecclesiæ sensu, quæ eum inter Sanctos recenset, die 6 Julii. — 4° Constantia in adversis, et glorioso martyrio. Nam serra lignea ab impio rege Manasse dissectum fuisse, quod regem et principes acrius increparet, communis est, Tertulliano et Hieronymo testibus, Hebræorum traditio.

De Jeremia cum Baruch.

Liber *Jeremiæ* duas partes continet : *prophetiam*, capitum LII, et *Threnos* seu *Lamentationes*, capitum V.

Jeremias fuit ex genere sacerdotali, natus in Anathoth, viculo de tribu Benjamin, distante tribus milliaribus Jerosolyma, ut S. Hieronymus testatur. Eodem S. Doctore teste, Jeremias anno ætatis circiter decimo quinto, adhuc puer existens, prophetare cœpit; et per quadraginta quinque annos continuavit, sub quinque regibus Juda : nempe sub Josia, Joachaz, Joakim, Jechonia, Sedecia : usque ad excidium urbis et templi, quod deplorat in suis Lamentationibus. Tandem in Ægyptum abductus a residuis Judæis, ibidem Taphnis, in urbe regia, ab ipsis Judæis lapidatus est : quare celebratur ut Martyr, inscriptus Martyrologio Romano, die 1 Maii. Eum semper virginem permansisse tradunt Ignatius Martyr, et Hieronymus; colligiturque ex illis Dei ad ipsum verbis : *Non accipies uxorem.* Jerem. XVI, 2.

Jeremias vaticinia sua communiter dictavit scribæ seu amanuensi, nomine *Baruch;* qui interrogantibus Judæis, quomodo verba Jeremiæ scripsisset, respondit : *Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos; et ego scribebam in volumine atramento.* Jerem. XXXVI, 18, seq.

Baruch et ipse postea proprium quemdam librum propheticum scripsit Babylone, quo, anno quinto ab excisa Jerosolyma, captivos consolandi causa secessit. Prophetia Baruch subsequitur prophetiam Jeremiæ, habetque capita VI.

Ordo capitum in libro Jeremiæ non est ordo temporis, quo singula contigerunt; sed quæ primo facta sunt, posterius sæpe referuntur; quod et in aliis prophetis frequenter occurrit. — Postremum caput, nempe LII, non est Jeremiæ, sed ab alio appositum, probabiliter ab Esdra.

Quod spectat ad prophetiæ Jeremiæ argumentum, 1° prædicit exeidium Jerosolymæ, ob peccata quæ Judæis exprobrat; 2° consolatur eosdem, prædicendo post septuaginta annos e captivitate reditum; 3° prædicit venturum Messiam, cujus in semetipso typum exhibet. — Ad alia quoque objecta se extendit, prout mox in articulo *de Ezechiele* dicetur.

De stylo Jeremiæ dicit Hieronymus: ***Quantum in verbis simplex videtur et facilis, tantum in majestate sensuum profondissimus*** (1).

De Ezechiele.

Prophetia Ezechielis capita complectitur XLVIII.

Ezechiel, ex nobili sacerdotum stirpe, a Chaldæis, una cum Jechonia rege Juda, Babylonem deportatus, prophetare cœpit in Chaldæa, anno quinto deportationis ejusdem; continuavitque usque ad annum vigesimum septimum, id est, per annos viginti duos: quorum priores undecim concurrerunt cum ultimis annis undecim Jeremiæ, prophetantis in Judæa.

Hinc intelligitur, cur idem sit utriusque prophetæ argumentum. Etenim 1° sicut Jeremias primis XXVII capitibus excidium Judæorum et captivitatem Babylonicam prædicit; ita Ezechiel per prima capita XXIV, easdem annuntiat calamitates, earumque causas, puta peccata populi recenset et arguit. — 2° Sicut Jeremias a capite XLVI ad LI, aliis gentibus, nempe Ægypto, Ammon, Moab, Edom, Philistæis excidium minatur; ita Ezechiel a capite XXV ad XXXIII. — 3° Denique, sicut Jeremias a capite XXX usque ad XXXIV, et alibi sparsim, ita Ezechiel ultimis capitibus prædicit reditum et liberationem Judæorum e captivitate, Messiæ regnum, vocationem Gentium, etc.

(1) ***Præfat in lib. 6. Commentar. in Jerem.***

Illud tamen discriminis est inter utrumque hunc prophetam, quod quæ Jeremias clare et aperte Judæis Jerosolymæ, eadem Judæis in Babylonia Ezechiel tecte per figuras et ænigmata proponit. Quod ideo fecisse videtur, quia nolebat sua vaticinia innotescere Babyloniis, ne ansam inde sumerent irridendi et vexandi Judæos; sed intelligi volebat a solis popularibus suis, quibus ipsemet omnia explicabat.

Sermo Ezechielis, juxta S. Hieronymum, nec valde disertus est, nec admodum rudis; sed ex utroque medie temperatus.

Martyrem fuisse prophetam Ezechielem, a duce populi Judaici occisum, quod eum idololatriæ argueret, docet Martyrologium Romanum, die 10 Aprilis.

De Daniele.

Liber Danielis prophetæ habet capita XIV.

Daniel, ex semine regum Juda natus, adhuc adolescens viginti annorum, captivus a Nabuchodonosore ductus est Babylonem, una cum rege et cognato suo Joakim, anno tertio regni ejusdem; ubi quarto post anno (1) Susannam a morte liberavit, et propheticum munus explere cœpit.

Vir fuit Daniel sanctissimus simul et sapientissimus (2), ejusque memoriam Ecclesia in suo Martyrologio celebrat die 21 Julii. Martyrii lauream consecutus est, ob eximiam pietatem et zelum honoris Dei missus in lacum leonum; sicut tres ipsius socii eamdem ob causam missi sunt in fornacem Babylonicam: etsi omnes insigni miraculo illæsi evaserunt. —Virginitatem autem illibatam ad mortem usque conservasse, tam Danielem, quam dictos tres pueros, omnes Patres consentiunt; imo ea de causa hos ab igne Babylonico, illum a dentibus leonum intactos mansisse, affirmat Damascenus (3).

Scopus Danielis in prophetia sua est, regnum Christi describere; quod efficit capite VII, IX, X, et XII. Quæ in reliquis capitibus narrat, tum de historia regum Babylonis,

(1) Dan. XIII, 45, dicitur Daniel *puer junior*, παιδάριον; sed diminutivum istud græcum sumitur pro simplici παῖς puer, h. e. *juvenis*: Hebræi enim carent diminutivis. Cf. *A Lapide* in h. loc.

(2) Cfr. Ezech. XIV, 14; XXVIII, 3.

(3) *De fide orthod.* liber 4, cap. 25.

Medorum et Persarum, tum de quatuor monarchiarum vicissitudinibus: eo pertinent ut intelligamus, omnia alia regna et imperia aliquando peritura, solumque regnum Christi æternum futurum.

Scripsit hunc librum Daniel partim hebraice, partim chaldaice. Hebraice quidem ab initio usque ad capitis II versum 4; in medio autem hujus versus, nimirum post illa verba: *Responderuntque Chaldæi regi syriace* (1), incipit chaldaice, et hac lingua pergit usque ad finem capitis VII; reliqua quinque capita scribit hebraice. Atque hucusque, id est, usque ad caput XII, textum hebraicum libri Danielis habemus; cætera quæ sequuntur usque ad finem libri; id est ultima duo capita, XIII et XIV, de Theodotionis græca editione translata sunt. Hæc duo capita olim quoque lingua hebræa vel chaldaica exarata legebantur, ex qua Theodotion ea in græcum idioma transtulit; nunc autem sunt deperdita. — Ad versionem græcam libri Danielis quod attinet, eam non habemus a LXX Interpretibus, sed a Theodotione, qui aliquot sæculis post septuaginta Senes vivebat.

De duodecim Prophetis minoribus.

Prophetæ minores, numero sunt duodecim; et, sicut quatuor Prophetæ majores, ita etiam ipsi invehuntur in idololatriam, aliaque scelera Israelitarum, comminando ipsis captivitatem, vel Assyriacam, vel Babylonicam: inspersis hinc inde lætis vaticiniis, de Christo, de Ecclesia Christi, et ad eam pertinentibus; deque felicitate omnimoda per Christum mundo obventura.

Non itaque ob vaticiniorum aut dignitatis differentiam *minores* dicuntur prophetæ; sed ob brevitatem tantum scriptorum, qua passim prophetis *majoribus* cedunt. Etenim Osee habet capita duntaxat XIV; Joel, III; Amos, IX; Abdias, I; Jonas, IV; Michæas, VII; Nahum, III; Habacuc, II; Sophonias, III; Aggæus, II; Zacharias, XIV; Malachias, IV.

(1) *Syriace*, id est *chaldaice*, quæ ipsorum materna lingua erat, quæque olim dicta est syriaca, ad distinctionem linguæ hebrææ. Erat tamen hæc lingua diversa ab ea quam nunc syriacam dicimus, non tam verbis et vocibus, quam dialecto: fere ut græca dialectus attica differt a dorica.

De Osee.

Osee sive *Osea*, hebraice HOSCEA, *salvator*, non solum oraculis, gestis et vitæ sanctitate, sed et nomine suo Christum annuntiat et præfigurat. Ubique exoptat *salutem*, ubique orat Dominum pro salute populi; Israelitis peccantibus excidium, aliasque plagas minatur; pœnitentibus clementiam et gloriam promittit.

Fuit Isaiæ synchronus, et prophetavit sicut ille per octoginta aut nonaginta circiter annos. Colitur ut Sanctus ab Ecclesia, die 4 Julii.

De Joele.

Joel propheta fuit Oseæ synchronus, ita tamen ut non nisi post ruinam regni Israel et deportationem decem tribuum vaticinari cœperit; ac proinde ad solas tribus Juda et Benjamin in regno Judæ residuas.

Argumentum prophetiæ Joelis, est excidium Jerosolymæ totiusque Judææ per Chaldæos. Deinde regni Christi felicitatem delineat, missionem Spiritus sancti pollicetur, extremum judicii diem et locum prædicit. — Stylo utitur magnifico et figurato; res vividis coloribus ita pingit, ut non descriptæ, sed ipsis oculis subjectæ videantur. Memoria Joelis ut Sancti in Martyrologio Romano, 13 Julii recensetur.

De Amos.

Amos, alius ab illo qui fuit pater Isaiæ, erat de tribu Juda, et ex pastoribus de Thecue. Prophetavit tempore Jeroboami II, regis Israel, ad decem tribus; obiter tamen etiam, ad regnum Judæ, et ad alias gentes. Israeli captivitatem prænuntiat Assyriacam, Judæ Babylonicam; mixtis hinc inde lætis prænuntiis de Messia, qui libertatem, pacem, omnemque prosperitatem, et quasi aureum sæculum adducturus sit. — Cum in Samaria et Bethel idololatras increparet, ab impiis occisus est. — Sanctorum catalogo adscriptus legitur in Martyrologio Romano, 31 Martii.

De Abdia.

Abdias, Sichimita, prædicit 1° Idumæis Judam affligentibus, excidium; 2° salutem in Sion. — Habet caput unicum : *Propheta parvus*, inquit S. Hieronymus, ***supputatione versuum; non sensuum.*** — Porro vitæ sanctitate claruit, et Sanctorum catalogo in Martyrologio Romano adscriptus est, die 19 Novembris.

De Jona.

Jonas, ex Geth oriundus, oppido non Philistinorum, sed tribus Zabulon, synchronus fuit Oseæ, Joeli, Amos et Abdiæ.— Eodem tempore, paulo ante exordium urbis Romæ, vivebat Sardanapalus, Assyriorum rex ultimus in Ninive; ad cujus civitatem Jonas missus, incolas ad pœnitentiam ita convertit, ut Deus ruinam eis paratam distulerit. Hanc tamen, ingravescentibus iterum vitiis, tandem inflixit, ut etiam Tobias vaticinatus est his verbis : ***Prope est interitus Ninive, non enim excidit verbum Domini.*** Tob. XIV, 6.

Fuit quoque Jonas typus Christi, sepulti ac resurgentis; ut Dominus ipse testatur, Matth. XII, 39, 40 : ***Generatio mala et adultera signum quærit : et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus : sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus.*** — Recensetur Jonas ut Sanctus in Martyrologio Romano, 21 Septembris.

De Michæa.

Michæas, e Morasthi, viculo tribus Juda, oriundus, ætate suppar præcedentibus prophetis, ac nominatim Isaiæ, quem subinde ad verbum citat : invehitur in idololatriam, et in alia inde enata scelera, tam duarum quam decem tribuum; unde utrisque excidium et captivitatem prænuntiat. Lætam autem etiam liberationem e Babylonia per Cyrum promittit; et lætiorem exitum ex servitute peccati, mortis, et diaboli, per Christum, quem in Bethlehem nasciturum prædicit. Sanctorum Catalogo adscribitur in Martyrologio, 15 Januarii.

De Nahum.

Nahum, patria Elcesæus, ex viculo Galilææ, post Jonam civitati Ninive, in scelera relapsæ, interitum prædicit; qui tandem, ut Corn. A Lapide ostendit, post annos ab hac prophetia 138, accidit. Prophetæ Nahum memoria inter Sanctos celebratur prima die Decembris.

De Habacuc.

Propheta Habacuc alius esse videtur ab illo, qui Danieli in lacu leonum alimenta portavit. De cætero, quæ ad ejus patriam, ætatem, etc. pertinent, incerta sunt. — Prædixit autem excidium Jerosolymæ et Judææ per Chaldæos, ac deinde Chaldæorum eversionem, et Judæorum liberationem per Cyrum et Persas; præcipue vero redemptionem humani generis totius per Christum : cujus nativitatem, passionem et gloriam insigni carmine pangit ac depingit. — Sanctorum catalogo adscriptus legitur, 15 Januarii.

De Sophonia.

Sophonias prophetavit in diebus Josiæ regis Juda, et convixit Jeremiæ, cui ita similis est, etiam in stylo, ut ejus quasi abbreviator esse videatur. — Alloquitur Ammonitas, Moabitas aliasque gentes; præsertim tamen Judæos, eos ad pœnitentiam exhortans. Nisi ad Dominum convertantur, excidium per Chaldæos ipsis prædicit. Solatur tamen eos spe liberationis e servitute diaboli, sub Christo et per Christum futuræ. Inter Sanctos adscriptus est, et colitur 3 Decembris.

De Aggæo.

Aggæus, e Babylonia, ubi natus est, cum Judæis captivis redux Jerosolymam, primus ibidem post captivitatem prophetavit. In decursu prophetiæ suæ elidit frivolas Judæorum excusationes de fabrica novi templi diutius differenda; promittitque fore, ut Christus Dominus cum venerit, domum illam impleat gloria; majoremque futuram gloriam domus posterioris, seu templi hujus secundi, quam prioris.

Fuit Aggæus eximia morum vitæque innocentia ac puritate; coliturque ut Sanctus, die 4 Julii.

De Zacharia.

Zacharias, synchronus seu coævus Aggæo, in prophetia sua urget instaurationem templi; simulque Judæos monet, ne idola et vitia majorum imitentur. Prædicit varios eventus usque ad Christum, maxime quatuor monarchiarum successiones; Christi autem vitam et passionem, pene instar Evangelistæ recenset, ejusque regiam dignitatem et potentiam insigniter commendat. Adscriptus est Sanctorum catalogo, sub die 6 Septembris.

De Malachia.

Malachias, e tribu Zabulon, post reditum populi e Babylonia natus in Sopha, prophetiam edidit quatuor capitum, cujus summarium est sequens. 1° Arguit propheta Judæos ingratitudinis erga Deum, tot beneficiorum auctorem. — 2° Sacerdotes taxat negligentiæ, socordiæ et impietatis. — 3° Prædicit abolendum sacerdotium et sacrificium Aaronicum, eique substituendum aliud purissimum et augustissimum, puta Sacrificium corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini, in Eucharistia. — 4° Judæos reprehendit, quod repudiatis legitimis uxoribus, inducant alienigenas. — 5° Promittit adventum Christi, ejusque præcursorem Joannem Baptistam. — 6° Culpat Judæos, quod Deum offendant fraudando, sibique arrogando ejus decimas et primitias. — 7° Denuntiat extremi Judicii diem, ejusque prodromum Eliam, qui reliquias Judæorum convertet ad Christum.

Catalogo Sanctorum in Martyrologio Romano adscriptus est Malachias, sub die 14 Januarii.

De duobus libris Machabæorum.

Appellantur hi *libri Machabæorum* a præcipuo religionis ac patriæ Judaicæ vindice, clarissimo Juda, qui primus dictus

est *Machabæus*, et ab aliis heroibus, quibus idem cognomen adhæsit (1).

Libri Machabæorum exstant numero quatuor; sed duo priores soli canonici sunt, tertius et quartus adhuc *apocryphi*, id est, occultæ et incertæ auctoritatis. — Explicant autem quis status fuerit populi Judaici sub tertia monarchia, quæ fuit Græcorum, seu, quod idem est, sub regibus Græcis Syriæ et Ægypti; quemadmodum fere libri Esdræ et Estheris varios Synagogæ casus exponunt, tempore monarchiæ secundæ, Persarum nempe et Medorum.

Liber I fata narrat populi Judaici, tempore persecutionum Antiochi-Epiphanis, et deinceps usque ad mortem Simonis Machabæi (134); historiam continens quadraginta annorum. — Liber II, præmissa duplici epistola Judæorum ad fratres Ægypti, refert eventus Judaicæ reipublicæ sub regibus Græcis Syriæ, Seleuco-Philopatore, Antiocho-Epiphane, Antiocho-Eupatore et Demetrio-Sotere; desinitque ad mortem Nicanoris, ducis Syrii, annos complectens omnino quatuordecim (176-162).

Duo libri canonici Machabæorum a duobus scripti sunt hagiographis diversis. Quod patet, 1° ex materia : nam posterior liber eadem quæ prior persequitur, sed prorsus aliter. 2° Ex chronologia, seu annorum supputatione. Quamvis enim uterque liber æram sequatur Seleucidarum, seu regni Græcorum; prior tamen assumit methodum Judaicam, alter methodum Antiochenam seu Alexandrinam, ita ut integro semestri differant. 3° Ex stylo et phrasi, quæ in primo Machabæorum libro hebræum idioma redolet, in secundo, idioma græcum.

Qui vero fuerint isti duo scriptores, non constat. Verosimilius priorem librum scripsit unus de primariis Jerosolymæ sacerdotibus, et forte, ut Bellarminus, Sanctius et Nierembergius existimant, Joannes Hircanus, filius Simonis Macha-

(1) Quid autem nomen *Machabæus* significet, aut unde derivetur incertum est. Non improbabiliter quidam id repetunt ab initialibus litteris verborum, quæ Judas pro tessera adhibebat in præliis : MI CAMOCA BE ELIM JEHOVA, *quis ex fortibus similis tibi, Domine?*

bæi; secundum vero, Judas Essenus, virtute et vaticiniis clarus (1).

Continet liber primus Machabæorum capita XVI, secundus XV.

De quatuor Evangeliis generatim.

Jam devenimus ad novum Testamentum, quod ad vetus tanquam complementum accedit. Vetus enim Testamentum vocari potest, respectu novi, magna quædam prophetia et magna figura: *Omnia in figura contingebant illis* (1 Cor. X, 11); novum vero est veritas et impletio, respectu veteris, adeoque etiam ejusdem explicatio.

Inter libros novi Testamenti, primum locum obtinent quatuor *Evangelia*: qui libri sunt legales novi Testamenti, correspondentes Pentateucho seu libris legalibus Testamenti veteris.

Vox *Evangelium* ex etymo græco (ab εὖ et ἀγγέλλω) *lætum faustumque nuntium* significat; accipitur autem vel pro *libro*, vel pro *doctrina*.

Si accipiatur pro *libro*, Evangelium est historia divinitus conscripta de vita, miraculis et salutari doctrina Jesu Christi. — Hoc sensu sunt Evangelia quatuor: quatuor nempe libri Evangelistarum.

Si sumatur pro doctrina, Evangelium est divina doctrina Jesu Christi, hominum Salvatoris, qua discipulos suos ad æternam salutem perducit, et de qua ipse dixit: *Euntes in mundum universum prædicate evangelium omni creaturæ. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur* (Marc. XVI, 15). — Evangelica doctrina proinde est annuntiatio liberationis a summo malo, et concessionis summi boni sive æternæ felicitatis. Et hæc quidem per summum mediatorem Christum, Deum et Hominem, effecta est; per summum item reconciliandi modum, quo nullus major ab intelligentia creata excogitari potest. Quapropter Evangelium jure optimo *lætum faustumque nuntium* appella-

(1) Vide hac de re Fullonium, *Prolegom. lib. Machab.*, sectione 2.

tur. — Hoc sensu, ut patet, non datur nisi Evangelium unicum.

S. Marcus Evangelium suum orditur his verbis : *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei;* unde et usus in Ecclesia obtinuit, ut Evangelia non simpliciter dicerentur a Scriptoribus, *Evangelium Matthæi, Evangelium Marci,* etc.; sed communus nominarentur *Evangelium secundum Matthæum, secundum Marcum...* quasi dicatur : Evangelium Jesu Christi secundum descriptionem S. Matthæi, S. Marci, etc.

Q. *De numero quaternario Evangeliorum quænam intelligenda sunt et adnotanda ?*

Resp. 1° Quamvis permulta olim scripta sint, præsertim ab hæreticis, evangelia, quatuor tamen duntaxat sunt canonica : ut talia nimirum ab Apostolis probata, et ab Ecclesia ex Apostolorum traditione suscepta. Evangelium scilicet Marci probavit S. Petrus ; Lucæ, S. Paulus ; Matthæi, collegium Apostolorum, qui Jerosolymis abituri in suas provincias illud secum detulerunt ; Joannis demum, omnes Asiæ Episcopi cæterique fideles.

2° Si quæratur, cur præcise quatuor sint Evangelistæ, nec plures nec pauciores ? hæc merito datur convenientiæ ratio (1). Sicut in aula cœlesti sunt quatuor cherubini, quasi principes et sapientes Dei ; ita in Ecclesia terrestri decuit esse quatuor Evangelistas, quasi principes et cherubinos Christi. Propterea scilicet quatuor cœli cherubinos, mysticam quadrigam seu currum divinæ gloriæ circumagentes, vidit Ezechiel propheta (cap. I.), et similiter Joannes in Apocalypsi (cap. IV) ; quibus designari quatuor Evangelistas, SS. Hieronymus, Augustinus, cæterique Patres et interpretes unanimi consensu docent.

Jam vero quatuor illi cherubini quaternas habebant facies et formas : nimirum *leonis, vituli, hominis,* et *aquilæ volantis.* — Leo denotat *S. Marcum*, cujus facies, puta initium Evangelii, est clamor et rugitus Joannis Baptistæ in deserto : *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* — Vitulus denotat *S. Lucam*, qui Evangelium suum orditur a

(1) Cf. Cornel. A Lap. *Proœm. in Evangelia.*

sacerdotio veteri, cujus victima erat vitulus. Loquitur enim ab initio de Zacharia sacerdote, patre Joannis Baptistæ. — Homo denotat *S. Matthæum*, qui incipit ab humana Christi genealogia. — Aquila demum designat *S. Joannem*, altissime in cœlos instar aquilæ volantem, et illud aperientem divinitatis mysterium: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*

Præterea, quatuor hæc animalia quatuor Christi attributa primaria, et quasi stemmata significant, quæ quatuor Evangeliis revelantur: nimirum, Leo figurat Christi fortitudinem regiam; Vitulus, ejus sacerdotium; Homo, ejus humanitatem ex Virgine assumptam; Aquila, ejus divinitatem et ascensum in cœlum.

Quatuor Evangelia eo temporis ordine scripta sunt, quo in Scriptura disponuntur: et Evangelista quilibet sequens, præcedentium volumina haud dubie cognovit.

Merito S. Augustinus cum S. Chrysostomo dicit, etsi quatuor exstant Evangelia, non esse tamen nisi Evangelium unicum: hoc nimirum sensu, quod, ut supra dictum est, Evangelia quatuor eamdem rem loquantur; imo ita loquantur, ut non sint reputanda plura Evangelia ob pluralitatem voluminum, sed unum ob voluminum consonantiam. Quadruplex scilicet et consonum perhibetur ejusdem veritatis testimonium.

Q. *Cur ergo Evangelistæ in modo et ordine narrandi tantopere inter se discrepant, imo sæpe narrat unus quod reliqui tacent?*

Resp. Hæc discrepantia et narrandi varietas, non ex defectu sinceritatis aut veritatis; sed ex diversitate occasionis vel scopi, quem quisque Evangelista in scribendo respexit, promanarunt. Nam pro suo quisque proposito, et Spiritus sancti impulsu, ea duntaxat commemoravit, quæ ad illud videbantur conducere; neque de reliquis Christi gestis multum erat sollicitus, cum facta et vita Salvatoris nostri, tunc temporis, palam nota et vulgata essent omnibus, saltem in Judæa et finitimis plagis. Hinc non ex historiæ legibus, ad quas Evangelistæ, si fuissent meri historiographi, adstricti fuissent; sed, ut dictum est, ex peculiari cujusque scopo, et

occasione scribendi suppeditata, judicium de cujusque narratione ferendum est, prout ex sequentibus distincte patebit.

De Evangelio Matthæi.

Matthæus (1), qui et *Levi* vocatur, Apostolus simul et Evangelista, publicanum agebat Capharnaum, quando Christo vocanti se adjunxit.— Primus omnium scripsit Evangelium, anno circiter octavo ab Ascensione Domini.

Scripsit in gratiam Judæorum palæstinensium, et quidem eorum lingua, qualis tunc temporis erat, id est, syro-chaldaica.

Scripsit autem eo fine, ut Judæis Jesum esse Messiam demonstraret, ostendendo eum esse Filium David, et vaticinia implevisse. Ideo Evangelium suum ab humana Christi generatione incipit, ut pateat eum de semine David ducere genus. Ideo quoque narrat adorationem Magorum, fugam in Ægyptum, infanticidium Herodis, etc : ut vaticinia varia hisce eventibus impleta esse palam fiat. Ideo demum ordinem temporis sæpe negligit, cum non tam historiam texere, quam opportunam veritatis declarationem tradere intendat.

De Evangelio Marci.

Marcus Evangelista, discipulus fuit S. Petri (2), et, ut videtur, alius a Marco adjutore Pauli (3); utrum fuerit unus e septuaginta duobus Christi discipulis, ut quidam existimant, non constat. Scripsit Evangelium dum esset Romæ cum Petro, anno circiter duodecimo ab Ascensione Domini. Præ oculis habebat exemplar syro-chaldaicum Evangelii Matthæi; et, ut longe probabilius est, lingua græca scripsit, non latina.

Ejus in scribendo finis non alius fuit, quam ut Romanis ad fidem conversis morem gereret, eisque petentibus prædicationis B. Petri monumentum aliquod scriptum relinqueret. Scripsit itaque juvante, ut videtur, ipso Petro, qui et opus Marci approbavit, Ecclesiæque legendum dedit.

(1) Cfr. Patrizi. *De Evangeliis*, vol. 1. libr. I, cap. I.
(2) I Pet. V, 13.
(3) De quo in *Epist. ad Philem. et ad Coloss.* mentio fit.

Cum autem Marcus in Evangelio suo colligere voluerit ea, quæ ex Petri prædicantis ore audiverat: accurate quidem scripsit quæcumque memoria tenebat; non tamen eo ordine quo erant a Christo Domino dicta vel facta, sed potius eo, quo fuerant prædicata a B. Petro. Qui quidem eam in prædicando rationem sequebatur, quam ad auditorum animos instituendos opportunam accommodatamque censebat.

De Evangelio Lucæ.

Lucas (1), Antiochenus, medicus, discipulus fuit et socius B. Pauli; quo adhortante Evangelium edidit græce, dum esset in Achaia, anno circiter ab Ascensione Domini vigesimo.

Scribere se significat Theophilo: quo nomine non quivis generatim Christianus, sed vir quidam singularis designari videtur. Eo tamen intuitu scribit in gratiam sui Theophili, ut simul aliis quibuscumque prosit, præsertim gentilibus, Pauli prædicatione recens ad fidem conversis.

Ab initio significat quo fine seu consilio scribat, et ex quibus ea quæ narrat didicerit. *Sicut tradiderunt*, inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis: visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.*

Hinc intelligimus, 1° eum Lucæ fuisse propositum finem, ut Christi historiam et plenius et ex ordine narraret; simulque gentibus recens ad Christum conversis, Domini documenta magis convenientia proponeret. Quæ sane ratio est, cur quædam omiserit quæ in prioribus Evangelistis leguntur; et e contrario, addiderit non pauca, quæ in prioribus desunt.

Intelligimus 2°, eos a quibus res narrandas didicerit esse, tum Beatos Apostolos, præcipue, ut videtur Petrum; tum ipsam B. Virginem Mariam. Etenim quæ narrat de Christo puero, sicut reliqua, *se assecutum esse* ait, *a principio diligenter;* jam vero illarum rerum nemo tunc jam supererat testis, ex quo eas *a principio* cognosceret, præter ipsam Beatissimam

(1) Patrizi. ibid. cap. 3.

Christi Matrem; ergo ex ipsa mysteria Incarnationis et infantiæ Christi S. Lucas didicit.

De Evangelio Joannis.

Joannes Evangelium suum in extrema vitæ suæ ætate conscripsit, sive in insula Pathmos, sive, ut alii volunt, Ephesi, circa finem primi sæculi.

Scripsit autem postulantibus Asiæ Episcopis, eo fine, ut magis atque magis divinam humanamque Jesu excellentiam proderet, demonstrando hunc esse ***Christum Filium Dei***; idque ad refellendos oppositos errores, qui grassari in Ecclesia jam cœperant.

Porro errores istos fuisse Docetarum, Gnosticorum, Cerinthianorum, Ebionitarum, et discipulorum Joannis Baptistæ, Patres testantur. Scripsit Joannes Evangelium, inquit, S. Hieronymus, rogatus ab Asiæ Episcopis, adversus Cerinthum, aliosque hæreticos, et maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens: qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse: unde et compulsus est divinam ejus nativitatem edicere. — Aliunde voces *λόγος, ἀλήθεια, ζωή, φῶς, σκοτία*, id est, *verbum, veritas, vita, lux, tenebræ*, quas longe frequentius aliumque in sensum, quam cæteri Evangelistæ, Joannes usurpat; satis evincunt, ei rem esse cum hominibus orientali gnosticaque philosophia imbutis: qui voces illas ad placita sua de divinis rebus edicenda male detorquebant.

Videtur autem Evangelista imprimis Christi Jesu præ Joanne Baptista excellentiam declarare voluisse; quo viam sterneret ad illud confirmandum, quod potissimum intendisse se testatur, dicens: ***Hæc scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei; et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.*** Joan. XX, 31.

Cæterum Joannes non pauca supplet quæ in prioribus Evangeliis desiderantur: 1° ordinem historicum ita sequitur, ut solus ex Evangelistis ab eo nusquam recedat. Tempora etiam et annos, festaque præsertim paschalia diligenter adnotat: quod tres priores Evangelistæ neglexerunt. — 2° In Evangelio Joannis etiam animadvertere licet, Dominum maxime

in festis paschalibus suam divinitatem, et profundissima mysteria proposuisse; adeo ut tertio paschate, cum mansisset in Galilæa, Capharnai, mysterium Eucharistiæ proposuerit (Joan. VI). — 3° Denique solus Joannes præcipua acta primi anni prædicationis Christi describit : ex. gr. miraculum in nuptiis Cana, Nicodemi accessum de nocte ad Jesum, et alia, quæ Joanne Baptista adhuc baptizante, necdum incarcerato contigerant; cum reliqui tres Evangelistæ ea fere sola retulerint, quæ a Christo, post Joannem Baptistam in vincula jam conjectum, gesta sunt.

Hinc causæ intelliguntur, cur discrimine tanto Evangelium quartum a tribus prioribus Evangeliis, quæ *synoptica* dici solent, distinguatur. Intelligitur quoque, cur a tanta rerum altitudine Joannes exordium sumat. Cum enim hæreses circa divinitatem Christi destruere vellet; et aliunde videret, Evangelistas priores humanam Salvatoris naturam atque ex Virgine generationem sufficienter asseruisse, de divinitate autem ejus attigisse pauca ; statuit divinam ejus generationem edicere, Evangelium ita exorsus : *In principio erat Verbum...*

Continet Evangelium Joannis capita XXI; Lucæ, XXIV; Marci, XVI; Matthæi, XXVIII.

De Actibus Apostolorum.

Librum *Actuum* scripsit post Evangelium suum *S. Lucas;* in eoque capitibus XXVIII, historiam narrat nascentis Ecclesiæ, spatio triginta circiter annorum. — Duæ distinguuntur narrationis partes : prior continet Christi in cœlos ascensionem, visibilem Spiritus sancti missionem in Apostolos, gesta Apostolorum, nascentis Ecclesiæ Christianæ primordia et persecutiones, usque ad liberationem Petri e carcere Herodis (cap. I-XII); — secunda, Pauli Apostolatum, itinera et historiam persequitur, usque ad finem primæ captivitatis ipsius in urbe Roma (cap. XIII-XXVIII).

De Epistolis B. Pauli generatim.

De *Epistolis B. Pauli* id in universum dici potest, in singulis duplex tractari argumentum, et hinc duplicem distingui partem : unam dogmaticam, alteram ethicam seu moralem.

In parte dogmatica explicat Apostolus mysteria fidei ; inter quæ inculcat potissimum hæc tria, tunc temporis præcipue scitu necessaria : 1° Christi œconomiam et gratiam, ipsumque unicum esse nostrum Redemptorem, a quo omnis gratia, justitia, et salus exspectanda sit. — 2° Legem cæremonialem Judæorum per Evangelicam legem penitus esse abrogatam.— 3° Hæreses jam tunc suborientes, et alienas a puritate Evangelii doctrinas, esse fugiendas. Has passim perstringit, imprimis Simonis Magi et Gnosticorum placita : ita ut, quæ de cavenda philosophia, de falsa angelorum religione, de superstitioso ciborum delectu, et similibus monet, ad pravas istorum hominum doctrinas referantur.

In altera Epistolarum parte, quæ moralis est, Apostolus virtutes docet Christianas et ethicam sacram ; idque non per methodicum sermonem, sed per breves nervosasque sententias, sæpe promiscue et sine ordine congestas : qui modus epistolæ consentaneus est, et Hebræis erat in usu, ut ex libris Sapientialibus patet.

Epistolæ B. Pauli sunt numero quatuordecim : ad Romanos, habens capita XVI ; — I ad Corinthios, similiter XVI ; — II ad Corinthios, XIII ; — ad Galatas, VI ; — ad Ephesios, VI ; — ad Philippenses, IV ; — ad Colossenses, IV ; — I ad Thessalonicenses, V ; — II ad Thessalonicenses, III ; — I ad Timotheum, VI ; — II ad Timotheum, IV ; — ad Titum, III ; — ad Philemonem, I ; — ad Hebræos, XIII.

De Epistola ad Romanos.

In hac Epistola docet Apostolus, gratuitum esse Dei donum justificationem : hoc est, non ob legis observantiam, aut ex ullo operum merito vel respectu, sed gratis per fidem in Christum justificari tam Gentiles quam Judæos.

Hanc autem doctrinam tradit discutiendo quæstionem operum Mosaicæ legis, et Christi gratiæ: utrum videlicet Judæis solis, propter merita operum suæ legis, data sit justitia et salus; an vero omnibus omnino nationibus a Deo concessum sit, ut per fidem in Christum et per ejus gratiam justificentur. — Hac enim de re Romæ inter Christianos, partim ex Judæis, partim ex Gentibus ad fidem conversos, contentio erat: Gentibus philosophiam et virtutes morales jactantibus pro sua justitia; Judæis vero venditantibus opera legis, et quod essent posteri Abrahæ, quibus promissus erat Messias, et salus: ita ut sibi Judæis *pro jure ac merito* Evangelica gratia daretur, Gentibus non item.

Utrosque refellit in hac Epistola Paulus: ostendens, Judæos contra legem Moysis, Gentes contra legem naturæ gravissime peccasse, et utrosque indiguisse Redemptore; utrisque autem promissum fuisse Messiam, cujus fide et gratia *gratis* justificentur, et sic æternam salutem consequantur (cap. I. — XI).

Sequitur deinde (XII-XVI) Epistolæ pars ethica, qua Romanos imprimis a vitiis et corruptelis sæculi revocat; eosque hortatur ad charitatem, ad parendum ex animo magistratibus, ad fovendos infirmos in fide, Christi Salvatoris exemplo.

De Epistola I et II ad Corinthios.

Apostolus *prima ad Corinthios Epistola*, horum contentiones componit; concordiam commendat et humilitatem, abusus quosdam eorum arguens et corrigens (I-VI); capite VII et sequentibus, varia sibi proposita dubia resolvit: de matrimonio et virginitate, de esu idolothytorum, de mulierum in templis velatione, de cœna Eucharistica, de Spiritus sancti donis, de præcellentia charitatis, de usu donorum Spiritus sancti in Ecclesia, de corporum resurrectione, quam probat et explicat.

Secunda vero *ad eosdem Epistola*, exponit causas cur iterato ad ipsos scribat: quas tres fuisse S. Chrysostomus observat. Prima, quod variis adversitatibus retardatus, ad eos per se

ipsum venire non possit, ut constituerat. Secunda, ne solatio destitueret quos prius salutari tristitia perculerat. Tertia, ut se et ministerium suum tueretur contra criminatores pseudo-apostolos, qui Paulum variis dicteriis lacessiverant. — Summa igitur hujus Epistolæ, ut recte Piconius dicit, consolatoria est et apologetica : Corinthiis consolatoria, apologetica Paulo.

De Epistolis ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Collossenses et ad Thessalonicenses.

Epistola ad Galatas apologia est, qua Paulus contra pseudo-apostolos, qui ipsius ministerium in invidiam trahebant, eo quod legis Mosaicæ cæremonias repudiaret, ostendit, legalium necessitatem jam nullam esse. — Convenit hæc Epistola cum ea quæ ad Romanos scripta est, quod in utraque doceat Apostolus, non ex lege et cæremoniis, sed ex fide Christi hominem justificari. Verum hoc interest, quod ad Romanos scribens intentionem magis dirigat contra nuda opera legis; hic vero præcipue contra cæremonias, ad quarum observationem a pseudo-apostolis Galatæ urgebantur.

In fine Epistolæ, Galatas ad curam bonorum operum exstimulat.

In *Epistola ad Ephesios*, Paulus fideles Ecclesiæ Ephesinæ in fide confirmat, et sublimiora mysteria perfectius edocet : de redemptione et justificatione nostra per mortem Christi, de vocatione Gentium, de prædestinatione gratuita, de glorificatione Christi et corporis ejus quod est Ecclesia. — Præterea varios hominum status sanctissimis morum regulis informat.

In *Epistola ad Philippenses*, Apostolus fideles illos laudat ob perseverantiam in fide, constantiam in persecutionibus, et contemptum pseudo-apostolorum; adhortans eos ad omnem virtutem, ad mutuam dilectionem Deique timorem.

In *Epistola ad Colossenses*, declarat Paulus gaudium suum ob susceptam a Colossensibus Christi fidem; eosque monet,

ut sibi caveant a superstitionibus circa discrimen ciborum et dierum, ac falsum cultum angelorum : non enim per angelos, ait, sed per Christum, Dei Filium, per quem omnia condita sunt, nos instaurari ac reconciliari cum Deo. — Colossenses itaque hortatur, ut in fide constantes maneant : quem in finem potiores Christianæ vitæ regulas illis suppeditat. — Hæc Epistola, inquit Piconius, quoad materiam et sententias, affinis est Epistolæ ad Ephesios ; hæcque, sicut illa, sublimis est et grandiloqua.

Epistola ad Thessalonicenses prima, duplicem partem exhibet. — In prima parte Apostolus Thessalonicensibus gratulatur de suscepta feliciter fide, et inter plures persecutiones fortiter custodita. — In secunda parte, quorumdam particularium flagitia perstringit, quos ad æmulandum virtutum studia adhortatur.

In *Epistola ad Thessalonicenses secunda*, Apostolus similiter ab ipsorum commendatione incipit ; deinde exponit adventum Christi secundum ; demum Thessalonicenses fideles ad virtutis studium exhortatur.

De Epistolis ad Timotheum, ad Titum et ad Philemonem.

In *Epistola ad Timotheum prima*, Apostolus hunc suum discipulum instituit circa munus Episcopi. 1° Instruit eum de doctrina, quomodo debeat docere ; 2° de cultu, quomodo Deus sit orandus ; 3° de ordinatione ministrorum : quæ in Episcopo et diacono dotes requirantur. — 4° Contra suborituras hæreses Timotheum præmunit. — 5° Docet eum, quomodo erga omnes et singulos fideles, pro varietate statuum se gerere debeat. — 6° Servos docet obedientiam, divites humilitatem et liberalitatem. — 7° Denique Timotheum hortatur ad omnia vitia fugienda, ad omnem justitiam sedulo sectandam : imprimis vero, ut fidei depositum servet, novaque vitet dogmata.

In *Epistola ad Timotheum secunda*, idem fere argumentum prosequitur : docendo scilicet quæ sint Episcopi ac Pastoris officia ; et quo magis Timothei zelum inflammet, de semetipso

loquens, suam prædicit proximam mortem et futurum apostolici laboris præmium.

In *Epistola ad Titum*, similiter de episcopali munere agit. Primum enim de Presbyteris sive Episcopis ordinandis Titum admonet; deinde docet, quanta cura judaizantes et hæreticos reprimere, quibusque exemplis gregi debeat prælucere. Postremo ad morum præcepta accedens, variarum ætatum ac personarum officia præscribit, imprimis obedientiam ac subjectionem commendans.

In *Epistola ad Philemonem*, Apostolus Philemoni commendat Onesimum, servum fugitivum, furtique forsan reum, ut illum, jam ad fidem conversum, in gratiam rursus recipiat.

De Epistola ad Hebræos.

Hanc Paulus Epistolam *ad Hebræos* omnes, toto orbe dispersos, sed maxime ad Hebræos Palæstinenses scribit: ut ex una parte, eos qui fidem receperunt et propterea persecutionem patiuntur, in Christo confirmet; ex altera vero, ut eos qui non crediderunt, ad Christum adducat. — Quapropter in tota Epistola illud agit, ut Christi supereminentem dignitatem et officium ostendat: seu, ut Christum majorem Moyse, Evangelium præstantius lege Mosaica, sacerdotium Christi sacerdotio levitico melius esse demonstret. Deinde eos exhortatur ad viriliter perferenda omnia pro Christo, ad permanendum in officio, ad Christi promissa fideliter exspectanda.

—

De septem Epistolis catholicis.

Epistolas B. Pauli proxime sequuntur septem aliæ Epistolæ diversorum Apostolorum : scilicet Epistola una *B. Jacobi*, geminæ *B. Petri*, tres *B. Joannis*, una *B. Judæ* : quæ passim *catholicæ*, aut etiam quandoque *canonicæ* vocantur.

Catholicæ, sive universales nominantur (1), 1° quia catholicam fidem, legem, Ecclesiam describunt, et commendant fidelibus. — 2° Quia, si excipiantur secunda et tertia Joannis,

(1) Vel etiam *encyclicæ*, id est, orbiculares seu circulares, ut eos Græci cum Theodoreto et Œcumenio vocant.

non ad unam personam, civitatem aut locum: ex. gr. ad Timotheum, ad Romanos, etc., sed ad omnes, ubique variis in provinciis dispersos, Christi fideles scriptæ sunt.

Eædem septem Epistolæ etiam appellantur *canonicæ*: 1° quia fidelibus apostolicum *canonem*, seu regulam, normam et formam recte et christiane vivendi præscribunt; et 2° quia canonicam sanctæ Scripturæ, veritatisque a Deo revelatæ, auctoritatem ac dignitatem obtinent.

Continet Epistola B. Jacobi capita V; — I Petri similiter V; — II Petri, III; — I Joannis, V; — II et III Joannis, ut et Epistola B. Judæ, caput I.

De Epistola B. Jacobi Apostoli.

Jacobus hujus Epistolæ auctor, est *Jacobus Minor*, seu *Jacobus Alphæi*; frater Domini, Jerosolymæ Episcopus. Scopus et argumentum hujus Epistolæ est, docere fideles, eosque animare ad constantiam in persecutione, quam a Judæis et Gentibus patiebantur. Ab exordio enim dicitur: *Omne gaudium existimate, fratres mei, quum in tentationes varias incideritis* .. et deinceps graphice invictæ patientiæ decus ac majestas depingitur.—Tres distingui possunt Epistolæ partes: prima fideles instruit de probationum utilitate, de efficacia verbi Dei, etc. — Secunda corrigit abusus quosdam et errores; nominatim vero confutat Simonem Magum ejusque asseclas, qui doctrinam S. Pauli in pravum sensum detorquentes, bona opera esse ad salutem superflua volebant. — Tertia consolatur eos, qui persecutionibus sunt obnoxii, eosque docet quid variis vitæ casibus sit agendum.

De duabus Epistolis B. Petri Apostoli.

Epistola prima Petri, partim gratias exponit Christi fidelibus concessas; partim monita tradit saluberrima, cuivis conditioni et ætati accommodata: ut innocentiam baptismalem custodiant, atque orationem, dilectionem mutuam, temperantiam, obedientiamque colant.

In *Epistola secunda*, Petrus hortatur fideles, ut secundum accepta a Deo dona ad virtutem nitantur, sicque cœlestis regni

participes fiant. Jubet ipsos vitare pseudo-prophetas, quibus graves minas intentat. Agit demum de secundo Christi adventu.

De tribus Epistolis B. Joannis Apostoli.

Epistola prima Joannis versatur partim circa divinitatem Christi, contra Ebionem et Cerinthum; partim circa ejus humanitatem, contra Basilidem adstruendam. — Præterea doctrinam istam variis exhortationibus, intertexit: et mandatorum Dei observantiam, bonorumque operum, præsertim charitatis necessitatem, contra Simonem Magum fidelibus commendat.

In *Epistola secunda,* Joannes idem fere argumentum, de quo in præcedenti egit, contra Basilidem prosequitur; simulque Electam adhortatur, ut sibi cum suis filiis ab hæreticis, eorumque perversis dogmatibus sedulo caveat. Porro nomine *Electæ,* alii certam quamdam Ecclesiam, alii nobilem matronam intelligunt.

In *Epistola tertia,* Joannes fidem Caii et charitatem in peregrinos extollit, eumque ad perseverantiam hortatur.

De Epistola B. Judæ Apostoli.

Epistolæ hujus auctor est *B. Judas,* frater Jacobi Minoris, appellatus alio nomine *Thaddæus.* — Commendat S. Judas necessitatem bonorum operum contra quosdam pseudo apostolos et hæreticos, fidem sine operibus sufficere contendentes. A quibus ut cavere possint fideles, characteres eorum notat: nimirum contemptum cujusvis dominationis, libidinem blasphemandi ea quæ vel improbant, vel non intelligunt; et demum effrenatam lasciviam.

De Apocalypsi B. Joannis Apostoli.

Hic liber capita complectitur XXII, et tres partes: quarum prima tribus capitibus prioribus, tertia tribus ultimis, secunda vero sexdecim intermediis constat (1).

(1) Alias, juxta Bedam, Pererium et Viegam, tota Apocalypsis materia in septem partes dividi potest, ratione septem visionum quas complectitur. Cfr. De Badts, *Analysis Apocalypsis, annotationibus illustrata.*

Pars prima et ultima facilis est intellectu. Nam inter plerosque convenit, quemadmodum tria prima capita ad septem Asiæ Episcopos spectant, quas S. Joannes de suo officio commonet; sic ultimis tribus triumphum Christi, extremumque judicium et sempiternam Beatorum gloriam celebrari.

At reliqua sexdecim capita, quæ inter primam tertiamque partem interjacent, vehementer omnium interpretum sagacitatem et ingenium exercuere. Quamvis enim generatim agnoverint facile, sermonem esse, 1° de calamitatibus ac bellis, Ecclesiæ Christi inferendis; 2° de victoriis, quas Christus de iis sit relaturus; 3° denique de ultione, quam ab hostibus propter occisos Martyres Deus exiget: tamen, in particulari ostendere, quando, et per quos hæc evenerint, aut eventura sint, cum certitudine non potuerunt. Hinc duas in classes divisi sunt expositores.

Primæ classis duces fuere SS. Patres et scriptores antiquissimi, qui potissimum de temporibus Antichristi et extremo judicio mysteria hæc exposuere, sensuque allegorico vel tropologico singula ad morum doctrinam accommodarunt.

Secundam classem constituunt viri doctissimi recentioris ævi, Ludovicus Alcaçar, Bossuetus, Calmetus et alii : qui ad eventus historicos jam transactos, omnia revocare aggressi sunt; quanquam in illis eventibus designandis inter se varie discrepant. Juxta quosdam ex illis, *terra* est Romanum imperium; *bestia habens capita septem*, significat imperatores septem, persecutores Ecclesiæ; *septem phialæ*, calamitates varias, quibus Romanum imperium, præsertim post Diocletiani persecutionem vexatum est, etc.

Utrum verius exponant recentiores quam antiqui, dubium est. Illud forte dici possit : si prophetia Joannis impleta jam esset, id clarius quidem appareret; verumtamen, fata jam præterita umbræ quædam sunt aut imagines atque præambula eorum, quæ in fine mundi contingent, et quibus proprie ac plene apocalyptica vaticinia implebuntur. *Ultima tribulatio*, inquit S. Gregorius, *multis tribulationibus prævenitur; et per crebra mala quæ præveniunt, indicantur mala perpetua quæ subsequentur* (1). Quibus verbis consonare vi-

(1) Homil. 35 *in Evang.*

dentur illa ipsius Christi Domini : *Oportet hæc fieri, sed nondum est finis...... hæc omnia initia sunt dolorum.* Matth. XXIV, 6, 8.

QUÆSTIO 2.

Quo sensu inter se distinguuntur S. Scripturæ textus, versiones, codices, et editiones?

Resp. Quatuor hæc : *textus*, *versiones*, *codices*, et *editiones*, ad Scripturarum integritatem spectant et concurrunt; atque interpretem juvant, ut genuinum Scripturarum verbum, ab omni accidentali alteratione purum discernat.

Nomine *Textus* sacri intelligitur peculiaris sermo, quo res in Scripturis contentæ exprimuntur. Hujusmodi autem textus, vel est *originalis, primigenius*, quo nimirum libri ab auctoribus scripti sunt; vel est *translatitius*, quo scriptæ sunt versiones. Textus translatitii simpliciter *versiones* vocari solent.

Textus itaque sensu hermeneutico stricte dicuntur textus *primigenii*, seu Scripturarum *archetypa*. — Duo sunt textus : *hebraicus*, spectans ad majorem partem veteris Testamenti; et *græcus*, ad partem veteris, et ad novum Testamentum integrum.

Versiones, hermeneutica auctoritate gaudentes, sunt duntaxat vetustæ; quarum aliæ sunt *immediatæ*, quibus ipse textus expressus est : ut sunt versiones græcæ, et latina Vulgata, maxima ex parte; — aliæ sunt *mediatæ*, ex aliis translationibus deductæ : ut vetus latina veteris Testamenti, syriaca hexaplaris, arabicæ pleræque, coptica, etc.

Codices dicuntur antiqua volumina hactenus conservata, quibus sive textus, sive versiones continentur. Variorum codicum collatio utilis est ut textuum et versionum genuina *lectio* habeatur.

Editiones vocantur textuum, versionum vel codicum typographicæ reproductiones.

QUÆSTIO 3.

Quid sciendum de textu hebræo ejusque codicibus et editionibus?

Resp. Textus *hebræus* seu *hebraicus*, est textus originalis totius fere antiqui Testamenti. Characteribus hebraicis scriptus, prout ab initio prodierat, remansit usque ad Esdram, post captivitatem Babylonicam; ab Esdra autem characteribus chaldaicis descriptus est (1); et postmodum, circa annum Christi 500, Masoretharum opera punctis vocalibus munitus.

Post Esdræ instaurationem, textus *hebraicæ veritatis*, ut ab Hieronymo vocatur, integer et incorruptus, non quidem in ipsius Esdræ autographo, sed in apographis servatus est. — Complectitur autem libros V. T. protocanonicos, qui omnes hebraice scripti sunt, si excipiantur quædam fragmenta chaldaice edita.

Codices manuscripti, hodiedum exstantes, vix sunt sæculo XII antiquiores; cum Judæi, religionis causa, exemplaria vetusta destruere soleant. — Quatuor distinguuntur codicum familiæ: codices *hispani*, *orientales*, *germani* et *itali*; in quibus examinandis et adnotandis magnam curam impenderunt Kennicott, et post eum De Rossi.

Ad codices manuscriptos exactus, textus hebraicus sæpius typis mandatus est. Inter varias editiones præcipue accurata est editio Amstelodamensis 1705, recusa Lipsiæ 1839.

Antiqui Samaritani adhuc hodiedum, ad paucas tamen familias redacti, perdurantes, et habitantes Neapoli Syriæ (*Naplouse*), cum suscipiant tantummodo quinque libros Moysis, conservant Pentateuchum, samaritanis characteribus descriptum. Hunc primus in Europa edidit Morinus ex codice Damasceno, anno 1616. — Samaritanorum porro Pentateuchus, non a sacerdote Manasse post captivitatem; sed probabilius, ut Morinus, Dupinus, aliique probant, a schismate decem tribuum originem habet.

(1) De opera biblica *Esdræ*, deque *punctis masorethicis* dicetur articulo sequenti.

QUÆSTIO 4.

Quid cognoscendum de textu græco, ejusque recensionibus, codicibus, lectionibus et editionibus?

R. *Textus græcus*, qui textus primigenius est novi Testamenti (1), autographus quidem periit; sed integer et incorruptus servatus est in exemplaribus apographis, quæ ab initio innumera confecta sunt, et per Ecclesiam diffusa.

Recensiones. — Cum autem ex tam multiplici descriptione quædam vocabulorum mutationes, etsi accidentales, in textum irrepsissent; ne nimium hujusmodi *lectiones* variæ excrescerent, inde a sæculo tertio textus *recensiones* confectæ sunt ad normam codicum optimorum qui in Ecclesiis asservabantur. Hujusmodi recensiones adornarunt Hesychius, Lucianus, Origenes, et præsertim Adamantius et Pierius, quorum exemplaria S. Hieronymus laudat.

Codices. — Textus græci *codices exstantes,* in duas dividuntur classes : alii sunt sæculo X recentiores, iique fere innumeri, qui secundaria tantum auctoritate gaudent; alii sæculo X antiquiores, numero quinquaginta duo, qui *unciales* vocantur, eo quod litteris uncialibus, seu quadratis et majusculis exarati sunt.

Codices unciales designari solent per litteras majusculas A, B, C, etc. — Celeberrimi autem sunt sequentes.

1° Codex *Alexandrinus* (A), servatus in musæo Britannico: continet utrumque Testamentum fere integrum.

2° Codex *Vaticanus* (B), omnium præstantissimus et fere antiquissimus. Probat Vercellone, codicem hunc scriptum esse sæculo IV, Alexandriæ Ægypti, et quidem unum ex iis codicibus, qui jussu Constantini exarati sunt ad illius Ecclesiæ usum. — Codex Vaticanus utrumque Testamentum continet integrum, excepta parte Genesis et Psalmorum : quas tamen lacunas supplevit ex aliis optimæ notæ codicibus, Card. Maï, in sua celebri editione anni 1857.

3° Codex *Ephræmi rescriptus* (C), in bibliotheca Parisiensi: continet solummodo fragmenta Evangeliorum.

(1) Textus græcus partis V. T., nempe libri *Sapientiæ* et *II Machab.* etiam originalis est, nec cum versione LXX confundendus. *Cf.* supra, pag. 18.

4° Codex *Cantabrigiensis et Claramontanus* (D), quorum prior continet Evangelia et Actus ; posterior, Epistolas Pauli.

5° Codex *Sinaiticus* (E), in monasterio montis Sinai a Tischendorfio nuper repertus, et repositus in bibliotheca Petropolitana : continet novum Testamentum integrum ; in vetere Testamento deficit libris plurimis. Refertur a Tischendorfio ad sæculum IV (1).

Lectiones. — Quoniam autem in tam multis codicibus variæ sunt *lectiones*, seu textus differentiæ accidentales; quo melius de diversa earum auctoritate judicari posset, codices omnes in quasdam veluti familias redacti sunt. Bengelius duas distinxit codicum familias, Asiaticam et Africanam. — Griesbachius vero, existimans tres antiquitus factas esse recensiones, tres distinxit familias : 1° *Occidentalem;* 2° *Orientalem* sive *Alexandrinam;* 3° *Constantinopolitanam* sive *Byzantinam.* — Tischendorf duas duntaxat admittit familias, : ad unam refert exemplaria Alexandrina et Occidentalia ; ad alteram vero Asiatica et Byzantina.

Jam vero ex variis hisce classibus, exemplaria Alexandrina potioris esse auctoritatis existimantur.

Editiones. — Typographicæ *editiones* textus græci plurimæ sunt confectæ, quarum prima habetur in *Bibliis polyglottis Complutensibus*, 1514. Hanc deinde secutæ sunt aliæ non paucæ. — Nuper Constantinus Tischendorf, vir acatholicus, multo studio in lucem emisit, præter Sinaiticum, alios codices vetustiores; nec non septem diversas textus græci editiones. Editioni septimæ adjecit apparatum criticum, continentem variantes lectiones, a Wetstenio, Griesbachio, Scholzio collectas, et plures alias ab ipso repertas. — Laude dignus sane hujusmodi laboris auctor eruditus ; at immerito prorsus a textu expunxit versiculos quosdam : nimirum, Joan. V, 4 ; VIII, 1-11 ; I Joan. V, 7 ; item, arbitraria contra antiquitatis auctoritatem, interpunctione adulteravit sensum quorumdam locorum : ut, verbi gratia, Rom. IX, 5 : *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est* (secundum carnem. Qui est) *super omnia Deus benedictus in sæcula.*

(1) De codicibus copiose tractant Scholz, *Præfat. ad edit. textus græci* novi Testamenti ; item Tischendorf, *Proleg. ad edit. VII novi Testamenti græci.*

Ad normam codicis Vaticani editiones plurimæ dudum prodierunt, quas recenset Lelong (1). Nuper autem idem Vaticanus codex typis excusus est studio et cura eruditissimi Cardinalis Maï, qui laborem hunc insignem anno 1826 inchoatum, anno 1857 demum absolvit. — Iterum nuperrime, ne operi tam pretioso vel iota unum aut unus apex deesset, jussu Pii IX idem codex nova cura editus est a duobus viris peritissimis, PP. Vercellone et Coza. Cœpta hæc editio mense Julio 1868, summaque accuratione deducta atque perfecta (2).

QUÆSTIO 5.

Quænam sunt præcipuæ SS. Bibliorum versiones hodie exstantes?

Resp. De antiquis versionibus quæ auctoritate hermeneutica valent, duntaxat hic agitur. Hujusmodi autem versiones (3) sunt : 1° versio græca LXX Interpretum ; 2° versio samaritana ; 3° paraphrasis chaldaica ; 4° versio syriaca ; 5° versio æthiopica ; 6° versio armeniaca ; 7° versio coptica ; 8° versio arabica ; 9° versio *Itala* ; 10° versio *Hieronymiana* ; 11° versio latina *Vulgata*.

QUÆSTIO 6.

Quænam est et quanti pretii versio LXX Interpretum?

Resp. Antiquissima hæc (4) et omnium prima Scripturarum translatio confecta est, anno ante Christum natum 277, jussu Ptolemæi-Philadelphi Ægypti regis, a viris Judæis septuaginta duobus, ut testatur Aristæus, scriptor Ptolemæo coævus. — Utrum autem illi interpretes separatim laboraverint, et omnes Deo inspirante eamdem versionem confecerint ; an vero simul conferentes, non satis constat.

(1) In *Bibliotheca sacra*.

(2) Hanc editionem plus æquo severe judicavit Tischendorf, in opusculo edito Lipsiæ, anno 1869, dum eam incuriæ notavit. Etenim quam immerito, vir cæteroquin eruditus, id fecerit, mox demonstratum est. Vid. *La civiltà cattolica* mense Aug. 1869, serie 7, pag. 269.

(3) Cf. *Valtoni prolegomena*, cap. 1, 2.

(4) Cf. Bonfrerii *Præloquia*. cap. XVI.

Etsi interpretes fuerint LXXII, compendio tamen *versio LXX Interpretum*, vel simpliciter *versio LXX* dici solet. Vocatur etiam *Alexandrina*, quia Alexandriæ effecta est.

Hæc versio non sine speciali Dei providentia prodiit in lingua omnium latissime per orbem propagata : ut ante ortum Solis justitiæ, aliquo prævio lumine mundum illustraret, viamque pararet adventui Salvatoris. Scripturarum enim lectione paratiores reddebantur gentilium animi ad Christi fidem recipiendam, dum viderent sibi ea ab Apostolis nuntiari, quæ jam tanto tempore ante, a prophetis prædicta legerant.

Quosnam libros transtulerint LXX Interpretes, incertum est ; non enim constat utrum omnes libros canonis Hebræorum verterint, an tantum quinque libros Moysis ; at vero circa idem tempus, vel paulo post, omnium librorum versio græca exstabat : ut ex prologo libri Ecclesiastici, sub Ptolemæo Evergete scripto, colligitur.

Hodie versionis LXX codices MS. sæculo IV antiquiores non exstant. Præcipui sunt Vaticanus (B), Alexandrinus (A), et Sinaiticus (E), de quibus supra.

Hæc versio, qua usi sunt ipsi Apostoli, magnam semper auctoritatem habuit et etiamnum obtinet; quanquam progressu temporis, vel hominum malitia vel incuria, non paucas passa est adulterationes, ut gravissimi Doctores cum Bellarmino opinantur ; integra tamen manente substantia.

Præter versionem LXX Interpretum, aliæ postmodum græca lingua confectæ sunt : ut versiones *Aquilæ, Symmachi, Theodotionis* Judæorum, quarum fragmenta tantum quædam supersunt. — Origenes plures collegit versiones græcas cum textu hebraico comparatas, variasque editiones confecit, quæ *Tetrapla, Hexapla*, etc. a columnarum numero vocabantur.

QUÆSTIO 7.

Quid dicendum de versionibus Orientalibus reliquis, Samaritana, Chaldaica, etc.?

R. 1° De versione *Samaritana*. — Præter Pentateuchum, hebraica lingua, et samaritanis, sive antiquis Hebræorum lit-

teris descriptum, habent etiam Samaritani Pentateuchum in linguam samaritanam vulgarem conversum. Versio hæc saltem ad prima Christianæ æræ sæcula est referenda.

2° *Paraphrases chaldaicæ*, seu *Targumim*, sunt explicata quædam versio, a variis auctoribus, ut Onkelos, Jonathan Ben-Uziel et Josepho cæco, diversis temporibus concinnata ; ita ut prior pars, quæ continet legem et prophetas, ad tempora Christi ascendat.

3° *Versio Syriaca*, tam veteris quam novi Testamenti, quæ *Peschito* seu *Simplex* vocatur, plerumque in vetere Testamento textum hebræum sequitur, ex quo facta est. Edita creditur non multo post Apostolorum tempora ; imo neque improbabilis est opinio, versionem Peschito V. T. factam fuisse ante Christum (1).

4° *Versio Æthiopica* totius Scripturæ ad sæculum IV vel V ascendere videtur. In vetere Testamento plerumque sequitur græcam ; in novo, multum cum Vulgata latina concordat.

5° *Versio Armeniaca* totius Scripturæ, ad sæculum V probabilius refertur.

6° *Versio Coptica*, sive Ægyptiaca, circa tempora Concilii Nicæni facta est.

7° *Versio Arabica*, quæ exstat varia, non ultra sæculum VIII videtur ascendere.

QUÆSTIO 8.

Quid intelligitur nomine versionis ITALÆ?

Resp. Hoc nomine vocatur versio latina, versione S. Hieronymi anterior. — Indubium omnino videtur, ab apostolicis temporibus versiones latinas fuisse confectas, easque plurimas ; ex quibus unam communiter receptam fuisse in Africa sub finem sæculi II, indicat Tertullianus (1).

Certe tempore Augustini et Hieronymi, variæ existebant versiones latinæ, inter quas eminebat una, quam Augustinus *Italam*, Hieronymus *Vulgatam*, Gregorius *Veterem* appellant.

(1) Vid. dissert. Le Hir, *de codice Curetoniano.*

(2) *Adversus prax.* V.

Hæc autem *Itala* continebat vetus Testamentum, ex versione LXX, et novum ex textu græco translatum (1).

Versione *Itala* usa est Ecclesia latina usque ad S. Hieronymum, qui eamdem quoad libros N. T. correxit; in vetere autem Testamento, quoad libros canonis Judæorum nova translatione ex hebræo mutavit. Ab hoc tempore utraque versio, *Itala* et *Hieronymiana*, adhibita est usque ad tempus S. Gregorii Magni (sæc. VII), quo Hieronymi versio, paucis partibus exceptis, sola usurpari et *Vulgata* vocari cœpit, ut infra explicabitur.

QUÆSTIO 9.

Quænam dicitur versio Hieronymiana?

Resp. Accuratissimam S. Hieronymus totius Scripturæ versionem latinam adornavit merito celeberrimam (2).

Quæ quidem in *vetere Testamento* est duplex : prior, qua secundum versionem LXX Interpretum Jobum, Psalterium, Proverbia et Ecclesiasten *e græco* transtulit in latinum, alios autem antiquæ versionis latinæ libros duntaxat emendavit ; —posterior, qua libros omnes hebraice vel chaldaice scriptos, *ex hebraico* vel *chaldaico* textu latine convertit.

In *novo Testamento* non tam versionem novam, quam castigationem seu emendationem tantum versionis antiquæ, juxta textum græcum S. Doctor confecit; prout ipse de se testatur, dicens : *Novum testamentum græcæ fidei reddidi, vetus juxta hebraicum transtuli* (3).

QUÆSTIO 10.

Quid tenendum de versione VULGATA, *deque ejus correctoriis et editionibus?*

Resp. *Versio Vulgata*, cujus nunc usus obtinet in Ecclesia, et quam Tridentinum concilium declaravit *authenticam*, fere tota est Hieronymi, sive versoris, sive emendatoris.

In particulari, *quoad vetus Testamentum*, ex S. Hieronymi versione habemus omnes quotquot in Hebræorum canone

(1) Veteris *Italæ* magna fragmenta collegit Sabatier: *Biblior. sacror. atinæ versiones antiquæ.*

(2 Cf. Migne, *Patrolog. Opera omnia S. Hieron.* tom. 9, 10.

(3) *De viris illustr.* n. 135.

libri fuerunt, præter Psalterium : hoc est, *Pentateuchum, Josue, Judices, Ruth, libros Regum, Paralipomenon, Esdræ, Esther* (1), *Job, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, majores et minores Prophetas* (2); et insuper libros duos, *Judith* et *Tobiam*, qui in hebræo non erant, et ab Hieronymo ex textu chaldaico translati sunt.

Reliquos libros, *Sapientiam, Ecclesiasticum, Baruch cum epistola Jeremiæ, Machabæos* (3), habet Ecclesia ab auctore incognito antiquæ versionis *italæ* (4), quæ, ut dictum est, ante Hieronymi tempora in usu erat.

Psalterium S. Hieronymi Ecclesia, quæ a Spiritu sancto semper regitur, justas ob causas non admisit; sed antiquum (5) retinuit, aliquatenus tantum ab Hieronymo emendatum. Scilicet Hieronymus præter translationem Psalmorum ex hebræo, adornavit, juxta textum græcum, correctionem seu castigationem Psalterii antiquæ italæ, et quidem duplicem (6) : quarum prior vocatur *Psalterium Romanum*, et Romæ in basilica Vaticana adhibetur; altera plenior et accuratior, quæ admissa fuit in Ecclesiis Galliæ, et inde dicitur *Psalterium Gallicanum*, est Psalterium nostræ Vulgatæ (7).

Quoad novum Testamentum, integram habemus emendationem Hieronymi : id est, antiquam *italam*, quæ primitus per Ecclesias erat vulgata, ab Hieronymo juxta græca exemplaria emendatam. Cujus antiquæ versionis latinæ licet ignoretur auctor, dubium tamen non est, eam sub Apostolorum tempora fuisse factam, atque adeo a viro apostolico et Spiritu

(1) Præter *appendiculas* in fine libri, quæ sunt versionis italæ ab Hieronymo recognitæ.

(2) Excipe *Baruch cum epistola Jeremiæ* ; nec non, quædam fragmenta Danielis.

(3) His adde appendiculas libri Esther. — Libros hosce deuterocanonicos Hieronymus neque transtulit neque emendavit.

(4) Quæ ex Daniele Hieronymus hebraice non reperit, habemus ex versione Theodotionis.

(5) Quod quidem antiquum Psalterium translatum erat, non ex LXX textu puro, sed ex editione Lucianea, qua nimirum Lucianus Martyr, hebraici idiomatis peritus, textum LXX ex hebræo emendarat.

(6) Utramqne vide apud Migne, *Patrolog.* opp. S. Hieron. tom. 10, col. 119.

(7) Cf. Mabillon, *De liturgia Gallicana.* — Item, Lamy, *Introduct. in S. Script.* tom. 2, cap. 12, *de libro Psalmorum.*

Dei pleno; prorsusque verisimile est, eam ab Apostolis visam esse et probatam. Hanc, ut dictum est, Hieronymus emendavit, Ecclesiaque amplexa est, et cum reliquis Vulgatæ editionis libris, in Concilio Tridentino (1) declaravit *authenticam*. — Quo porro sensu Vulgata editio authentica declarata sit, dicetur infra.

De recensionibus et correctoriis Vulgatæ. — Tempore S. Gregorii Magni et S. Isidori Hispalensis, sæculo nempe VII ineunte, versio S. Hieronymi fere sola adhiberi, et vulgaris seu *vulgata* esse cœpit. Mox autem multiplicatis hujusmodi Vulgatæ exemplaribus, cum multiplicata essent librariorum menda, initio sæculi IX Alcuinus, adhortante Carolo Magno, codicibus emendandis allaboravit, et latinam recensionem instituit. — Similes labores deinceps suscepti sunt a Lanfranco, a S. Petro Damiano, præcipue vero a Fratribus Prædicatoribus. Hi sæculo XIII illud elaborarunt opus, quod *Correctorium Dominicanum* vocatur, et nuperrime a P. Vercellone repertum est. — Postmodum alia correctoria confecta sunt, quæ licet recentiora, utilitate non carent.

De Vulgatæ codicibus. — Inter Vulgatæ codices manuscriptos plurimos, præcipuus et antiquissimus est *codex Amiatinus*, universa complectens Biblia; deinde accedit *codex Gothicus*, recensioni Alcuianæ anterior; postea *codex Paulinus* et *codex Vallicellianus*, qui duo secundum Alcuini recensionem exarati sunt (2).

De Vulgatæ editionibus. — Editiones typis excusæ, ab exordio fere artis typographicæ prodierunt. Biblia integra primum edita sunt Moguntiis, anno 1462; moxque secutæ sunt editiones aliæ plurimæ, quarum celebrior est Complutensis; nec non Parisiensis: hanc autem Robertus Stephanus erroneis adnotationibus corrupit. — Post Concilium Tridentinum prodierunt editiones Romanæ Sixti V (1590), et Clementis VIII (1592). Hæc *Clementina* editio mox recusa est anno 1593 et 1598; et quia ex typographia Vaticana prodiit, *editio Vaticana* nominari consuevit.

(1) Sess. IV, *Decreto de editione et usu SS. Librorum.*

(2) De codicibus Vulgatæ fusius agit P. Vercellone in opere *De variis Vulgatæ lectionibus*, tom. I, *Apparat. biblic.* Romæ 1860.

ARTICULUS II.

DE LIBRORUM BIBLICORUM AUCTORITATE.

Tria sunt exponenda : 1° quid sit auctoritas librorum generatim; 2° quæ sit auctoritas humana Scripturæ; 3° quæ auctoritas ejusdem divina.

§ I. De auctoritate librorum generatim.

Auctoritas alicujus libri generatim spectata, est illa libri dos, vel illud meritum, quo liber fide dignus existit : ita ut rebus in eo scriptis assensum præstare prudenter possint legentes, et debeant.

Auctoritas hujusmodi distinguitur duplex : humana et divina. — *Humana* auctoritas inest libro, qui scriptus est ab homine, naturalibus suis viribus relicto; *divina* vero, cum liber scriptus est ab homine divinitus adjuto et inspirato.

Auctoritas humana admittit gradus et species; divina neque gradus habet neque species, cum semper et in omnibus summa sit et infallibilis (1).

Si spectentur gradus, humana auctoritas dicitur levis, gravis vel plena. *Levis*, est ea quæ fidem meretur exiguam; *gravis*, quæ fidem meretur prudentem; *plena*, quæ fidem meretur certam, quia fallere non potest.

Si spectentur species, auctoritas humana, ratione objecti distinguitur duplex : *historica*, in rebus gestis quæ narrantur; et *philosophica*, in doctrina vel sententiis speculativis aut moralibus.

Jam vero, ad Scripturam quod attinet, ipsa auctoritatem habet utramque, humanam et divinam : humanam quidem, si respiciatur ut liber mere humanus, præscindendo ab inspiratione divina; divinam, si consideretur ut liber divinitus inspiratus.

(1) Ne confundatur auctoritas divina, cum divina *inspiratione*, quæ perfectionis gradus admittit : Vid. infra § 3, *De auctoritate divina Script.*

§ II. De auctoritate humana Scripturæ.

Auctoritas ***humana*** Scripturæ, quæ etiam auctoritas seu fides ***historica*** vocari solet, plena est et perfecta. Etenim ad auctoritatem historicam libri cujuspiam tria pertinent : authenticitas, integritas et veracitas, ex quibus, si perfecta fuerint, plena auctoritas exsurgit ; atqui hæc tria Scripturæ libris insunt perfecta. — Quod ut dilucide ostendatur, quatuor statuemus quæstiones.

QUÆSTIONES.

1° *Quid est genuinitas, integritas, veracitas? — 2° Quomodo hæc tria Scripturæ libris vere inesse demonstrantur? — 3° Quinam fuerunt circa integritatem textus sacri, labores Esdræ? — 4° Quinam labores Masoretharum?*

QUÆSTIO 1.

Quid est librorum genuinitas, integritas et veracitas?

Resp. — 1° ***Genuinitas***, quæ etiam ***authenticitas*** dicitur, proprietas est libri in eo sita, ut vere scriptus sit ab auctore cui attribuitur ; aut, si nomen auctoris ignoratur, ut scriptus sit ea circiter ætate, qua scriptus esse perhibetur. Talis liber dicitur ***genuinus*** seu ***germanus*** vel ***authenticus*** ; e contra, liber qui non est auctoris cui adscribitur, ***spurius***, ***supposititius***, vel etiam ***apocryphus*** vocatur.

2° ***Integritas***. — Dicitur integer vel incorruptus liber ille, cui nihil est detractum et nihil adjectum : seu, qui nulla parte substantiali ***mutilus*** est aut ***interpolatus***. — Dicitur nulla parte ***substantiali*** : nam duplex integritas distinguenda est : ***substantialis***, quæ rerum substantiam, et ***accidentalis*** quæ circumstantias accidentales, præsertim chronologicas respicit. — Quod si liber partim perierit, non ideo fragmenta quæ supersunt omni carent auctoritate ; dummodo hujusmodi fragmenta incorrupta esse constiterit.

3° ***Veracitas*** est illa libri vel auctoris proprietas, qua res gestas ita refert sicut reipsa evenerunt. Hinc ***veridicus*** seu ***verax*** censendus est liber, quem non tantum genuinum et

incorruptum esse constat; sed etiam a tali auctore scriptum, qui res certo cognoverit et fideliter narraverit.

QUÆSTIO 2.

Quomodo hæc tria : genuinitas, integritas, veracitas, libris Scripturæ inesse demonstrantur ?

Resp. (1) Per partes hic procedi solet, ita ut demonstratio instituatur distincta respectu utriusque Testamenti; et quidem a novo Testamento opportune incipitur: quia hoc quasi fundamento stabilito, facilius sequitur demonstratio Testamenti veteris.

Genuinitas et *veracitas* Scripturarum intelligenda est prout supra exposita. — *Integritas* vero, ut ad fidem pertinens a Catholicis asseritur hoc sensu,quod 1° nullus in libros sacros irrepserit error circa fidem aut mores; quod 2° facta historica permanserint prout primitus scripta, quoad substantiam: quanquam accidentalia quædam, ut nomina propria aut numeri chronologici, mutari potuerint.

PROPOSITIO PRIMA.

Libri novi Testamenti, et speciatim evangelici, genuini sunt, integri et veraces.

Pars prima. Genuinos esse libros N. T. probatur ex præscriptione, ex impossibilitate de contrario, ex testimoniis seu indiciis intrinsecis, ex testimoniis extrinsecis.

1° Ex præscriptione, seu argumento legitimæ possessionis: Ecclesia semper hos libros possedit ut authenticos; et nunquam a tot sæculis acerrimi adversarii ostendere potuerunt, hanc possessionem ac persuasionem in errore fundari; ergo hæc possessio legitima et in veritate fundata dicenda est.

2° Ex impossibilitate de contrario. Alii enim auctores, aliave epocha, sive ante sive post Apostolorum mortem, libris novi Testamenti attribui non possunt.

3° Ex indiciis intrinsecis, seu authenticitatis caracteribus quos libri præ se ferunt. Ipsi enim libri in se spectati, eorum-

(1) Cfr. *Elementa Theol. dogm.* tom. 1, Tract. 2, n. 119 seqq.

que intrinseca indoles, characteres authenticitatis præ se ferunt evidentes. Lingua enim qua scripti sunt, stylus, allusiones continuæ ad Scripturas, mores et circumstantias geographicas Judæorum ; res et verba quæ referuntur cum iis adjunctis, quæ nemo nisi oculatus testes scire potuit: hæc omnia demonstrant, auctores non alios fuisse quam Judæos; eosque simplices Jesu Nazareni discipulos.

4° Ex testimoniis SS. Patrum, qui jam inde ab ipsis temporibus Apostolicis libros novi Testamenti citant, et iisdem ac nos auctoribus tribuunt. Imo ipsi hæretici, atque gentiles philosophi, christianæ religionis inimici, ut Julianus Apostata, illam authenticitatem nedum negarint, asseruerunt aperte.

Secunda pars. Integros esse libros novi Testamenti probatur, 1° *a priori*, ex eo quod corruptio in eis nulla fieri potuit; 2° *ex facto*, quo constat eos integros esse servatos.

1° Corruptio fieri non potuit. Nam ex una parte ratione dispersionis exemplarium; et ex altera, ratione curæ ac studii Episcoporum, nullo tempore, sive viventibus adhuc, sive defunctis jam Apostolis, corruptio hujusmodi in nullius hominis fuit potestate.

2° Constat revera corruptionem non esse factam: ex commentariis Patrum, ex antiquis versionibus, imo ex codicibus manuscriptis, et hodiedum exstantibus, quorum nonnulli ad sæculum IV adscendunt: in quibus omnibus eumdem textum invenimus.

Tertia pars. Libros N. T. seu eorum Auctores esse veraces ac fide dignissimos, probatur 1° ex Auctorum persona, 2° ex rerum quas referunt natura, 3° ex modo narrandi, 4° ex fide quam omni tempore fecerunt : ex his enim quatuor omnia veracitatis indicia oriuntur.

1° Ex persona Scriptorum : quos constat deceptos non fuisse, decipere non voluisse, imo nec decipere potuisse etiam si voluissent. — Sunt enim eventibus quos referunt coævi, eorumque testes oculati ; viri prudentes, probissimi, tamque abhorrentes ab omni falsitate, ut omnes mortem subeant pro attestanda eorum quæ narrant veritate.

2° Ex rerum quas scribunt natura. Res enim perscriptæ tales sunt, ut nisi veræ essent a coævis fuissent repulsæ ; —

tales iterum sunt, sive historica facta spectentur, sive verba, et doctrina mirabilis, ut nisi hæc vera essent, fingi omnino non potuissent.

3° Ex modo narrandi, qui mirum spirat candorem ; quique in variis Scriptoribus ita diversus est, ut mirabilem simul consensionem veritatis retineat.

4° Ex fide quam Scriptores fecerunt omni tempore : quæ fides ab initio et ex parte coævorum tanta fuit, ut Judæi et Gentiles innumerabiles, veritate convicti, religionem novam Jesu Christi, omnibus cupiditatibus adversantem, amplecti non dubitaverint.

PROPOSITIO II.

Libri veteris Testamenti, et speciatim Pentateuchus, genuini sunt, integri et veraces (1).

Probatur, primo generatim, tum ex auctoritate novi Testamenti, tum ex traditione.

1° Ex auctoritate novi Testamenti. — Novum testamentum plena pollere auctoritate supra ostendimus ; atqui in eo libri veteris Testamenti commendantur ut plena quoque auctoritate instructi, id est, ut genuini, integri et veraces ; ergo ut tales sunt habendi.

2° Ex traditione. — Traditio constans, unanimis, publica gentis Judaicæ et Ecclesiæ catholicæ, Scripturam veteris Testamenti genuinam esse, integram et veracem affirmat; ergo talis revera est : cum hujusmodi traditioni falsum subesse non possit.

Probatur secundo, per partes. — 1° Quoad *genuinitatem* seu authenticitatem. — Genuinitas veteris Testamenti, non tantum demonstratur ex Testamento novo, et ex traditione ; verum etiam, ex notis indiciisque intrinsecis, qualia sunt ipsa facta quæ narrantur, circumstantiæ temporum et locorum etiam minutissimæ, stylus, librorum inter se dependentia et connexio : quæ omnia testantur, libros esse scriptos ab au-

(1) Genuinitas, integritas et veracitas eo sensu intelligenda sunt, quo supra declarata, *Quæst. I*, pag. 70.

ctoribus quibus tribuuntur, atque eo circiter tempore quo scripti esse perhibentur.

2° Quoad *integritatem*. — Integritas patet ex eo, quod corruptio fieri non potuerit, quocumque tempore facta supponatur. — Non enim potuit fieri ante adventum Christi : tum propter religionem et custodiam sacram Judæorum ; tum propter multitudinem exemplarium, sive lingua primigenia, sive græca descriptorum. — Nec fieri potuit post Christum, cum exemplaria eadem versarentur in manibus tum Judæorum tum Christianorum.

3° Quoad *veracitatem*, hæc sequenti ratiocinio ostenditur. — Veraces sunt ac fide dignissimi auctores omnes veteris Testamenti, quia de omnibus et singulis dici potest, quod in particulari et quasi exempli causa de Moyse asserimus : nimirum, scriptorem hunc non potuisse decipi neque decipere (1).

-1) *Decipi* non potuit circa facta quæ narrat : quia hæc sunt magna prorsus, et publica ; eaque vel ipsemet effecit, vel ipse vidit, vel certissima traditione cognovit (2).

-2) *Decipere* non potuit : cuivis enim fictioni vel fallaciæ obstat, tum viri indoles ac probitas, tum rerum quas refert natura, tum populus Israel universus : qui profecto librum hunc, nisi ejus veritatem perspectam omnino habuisset, nunquam tanta fide ac reverentia accepisset.

Argumentum allatum valet etiam, etsi indirecte, respectu illorum auctorum, qui non sunt nobis certo cogniti : nam quoniam libri eorum eadem veneratione a Judæis recepti sunt ac cæteri, auctores habuisse dicendi sunt eadem fide dignos.

Nota. Adversus genuinitatem seu authenticitatem præsertim Pentateuchi, quædam a criticis rationalistis difficultates moventur : quas breviter hic indicasse et confutasse expediet.

(1) Cf. infra, Part. 2, sect. 1, *Difficultates libri Genesis*, de auctorite historica Moysis.

(2) Cf. ibid.

DIFFICULTATES

contra authenticitatem Pentateuchi.

Pentateuchum esse genuinum opus Moysis, constans fuit et unanimis omni tempore, tum Judæorum tum Christianorum traditio; imo huic certæ persuasioni ab ipsis religionis hostibus vix unquam contradictum est ante initium hujus sæculi. Tunc autem Rationalistæ,qui nihil quod supernaturale est admittere volunt, ut supernaturalia facta, adeoque totum supernaturalem ordinem e medio tollerent, Pentateuchum, qui hujusmodi ordinis velut fundamentum est, omni auctoritate spoliare contenderunt. Viri scilicet, in Germania præsertim, exorti sunt plurimi, Vater, De Wette, Kuenen, Ewald, aliique bene multi, statuentes, Pentateuchum opus esse, non unius auctoris, sed plurium, qui longe post Moysis ætatem, variis intervallis, diversas illorum librorum partes composuerunt. — At vero de auctoribus hujusmodi, de tempore quo vixerint, aut de partibus Pentateuchi quas confecerint, præfati critici inter sese nequaquam consentiunt : in hoc unum duntaxat convenientes, ut Pentateuchum auctori Moysi abjudicent.

Quam quidem hypothesim ut probent, quoniam de re historica agitur, imprimis testimonia deberent afferre; at vero testimonium nullum habentes, rem a priori demonstrandam assumunt : et in ipsis Pentateuchi libris affirmant intrinseca argumenta reperiri.

Argum.* 1.** Deus ibi duplici nomine vocatur, nunc *Elohim*, nunc *Jehova;* ergo saltem duo sunt auctores diversi, quorum unus eas composuit partes ubi Deus vocatur *Elohim*, alter illas ubi vocatur *Jehova*. Etenim fragmenta *Elohistica* et *Jehovistica* ita sejungi possunt,ut duo constituant opera distincta et sat completa. — ***Resp. Negatur consequentia : nam in eadem sæpe narratione, v. g. diluvii, utrumque nomen adhibetur; non secus ac a Prophetis in variis suorum librorum partibus; imo a Davide in eodem psalmo, similiter Deus modo *Jehova*,

modo *Elohim* dicitur; aut sicut a scriptore quolibet solet eadem res synonymis vocibus designari.

Quod addunt, *Elohisticas* partes et *Jehovisticas* constituere opera in se completa: prorsus negandum est; cum nemo non videat totum Pentateuchum prout jacet, *substantialiter sumptum*, opus esse in se integrum, et velut corpus, quod, detracta parte qualibet, mutilum redderetur. Quapropter De Wette et Kuenen, tota re diligentius perpensa, fateri coacti sunt, diversitate nominis Dei non solide probari diversitatem auctorum. Itaque recurrendum esse censuerunt ad diversitatem styli, repetitiones, et alia, ut exponetur in argumento sequenti.

Argum. 2. Sunt in Pentateucho repetitiones, magnæ styli varietates, et inversiones ordinis chronologici; ergo varii auctores. — R. Negatur iterum consequentia. Nam 1° in aliis operibus, etiam profanis, quæ ejusdem auctoris esse novimus, non raro eadem invenimus : nempe repetitiones, styli differentias, atque inversiones ordinis chronologici. — 2° Respectu Moysis, peculiares notandæ sunt circumstantiæ : -1) probabiliter pro historia Genesis ipse varia consuluit documenta, quæ diverso stylo utique essent conscripta; -2) diversis temporibus suos libros eorumque partes exaravit; -3) res quoque diversissimas habuit referendas : quæ cuncta si rite considerentur, facile intelligetur ratio inæqualitatum styli, quas objiciunt adversarii.

Argum. 3. Varii, inquiunt, in Pentateucho occurrunt tituli, qui pluralitatem auctorum arguunt; variæ quoque explicationes ac loquendi modi, qui ætatem Moyse posteriorem denotant; ergo. — *Resp.* Negatur utrumque antecedens. Si quidam velut tituli leguntur aut conclusiones, ut, ex. gr. Gen. II, 4 : *Istæ sunt generationes cœli et terræ...* Gen. V, 1 : *Hic est liber generationis Adam...* Levit. VII, 37 : *Ista est lex holocausti et sacrificii pro peccato...* hujusmodi quidem formulæ varias sermonis partes distinguunt; pluralitatem vero scriptorum non magis probant in Pentateucho, quam similes tituli aut formulæ in quocumque alio libro.

Quod si occurrant quædam explicationes, ad mensuras aut geographiam pertinentes : v. g. *gomer* esse decimam partem

ephi, etc. quæ ætatis posterioris esse videntur, et a Moyse scribi non potuisse, utpote coævis suis inutilia : dicendum, vel hujusmodi Esdræ esse, aut alterius hagiographi additamenta; vel ab ipso Moyse in gratiam posterorum fuisse adjecta (1).

De ultimo capite Deuteronomii, in quo Moysis obitus refertur, difficultas esse non potest : illud enim, ut supra (2) diximus, ad totius operis complementum, a Josue additum esse, passim eruditi consentiunt.

QUÆSTIO 3.

Quid operis Esdras circa libros veteris Testamenti effecit?

Resp. Esdram, sacerdotem, hagiographum divinitus inspiratum, a captivitate Babylonica Jerosolymas reducem, quosdam circa sacra volumina labores adhibuisse, traditione constat antiquissima (3), et ipso sacro textu insinuatur. Hæc enim (I Esdræ, VII, 6 seq.) legimus : *Ipse Esdras ascendit de Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israel...... paravit enim cor suum, ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israel præceptum et judicium. Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus et præceptis Domini, et cæremoniis ejus in Israel : Artaxerxes, rex regum, Esdræ sacerdoti, scribæ legis Dei cœli doctissimo, salutem.. .Missus es ut visites Judæam et Jerusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua....*

De ipsa autem operatione scripturistica Esdræ statui possunt sequentia.

(1) Cf. Reusch, *Introduct. ad vet. Testamentum.* — Danko, *Hist. revelat. bibl.* — Rationalistarum hypothesim in hac parte succincte quoque exponit et solide confutat Clar. Lamy, *Introd. in S. Script.* part. 2, cap. I, de *Pentateucho.*

(2) Supra, Artic. 1, pag. 16, nota (2).

(3) Cf. Calmet, *de laboribus scripturisticis Esdræ*, dissertatio prævia ad commentar. in libros Esdræ. — Item Veith, *Scriptura sacra contra incredulos propugnata*, part. 3, *sect. de libris Esdræ.*

1° Esdras nequaquam libros sacros ex integro reparavit, aut ex memoria conscripsit, aut conscribendos dictavit. Hæc enim opinio fundatur duntaxat in libro IV Esdræ, cap. XIV : ubi prodigium narratur quod merum figmentum est, qualia liber ille apocryphus plurima continet.

Constat e contra, libros Moysis tempore captivitatis Babylonicæ exstitisse servatos. Eos profecto secum attulerunt Ezechiel, Daniel, rex Joachim, aliique viri principes legis studiosissimi, undecim annis ante excidium Jerosolymæ Babylonem abducti. — Librum Legis commemorat Daniel IX, 11, 13. — Jeremias fratribus suis in captivitatem abeuntibus *dedit Legem, ne obliviscerentur præcepta Domini* (II Machab. II, 2). — Testatur Josephus (1), in captivitate lectum fuisse et ostensum vaticinium Isaiæ, quo Cyrus proprio nomine designatur. — Demum, antequam Esdras libros sacros instaurasset, eum populus rogavit, non ut amissos libros restitueret, sed *ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Deus Israeli.* II Esd. VIII, 1.

2° Esdras libros sacros, tempore captivitatis dissipatos, aut mendis infectos collegit, digessit, et ab erroribus repurgavit.

3° Esdras sacrorum voluminum, quæ sic collegerat et emendando instauraverat, certum numerum determinavit; seu, juxta Hebræorum traditionem, annuente Synagoga magna, sive concilio generali totius nationis Judaicæ, *canonem* Scripturarum, viginti duobus voluminibus constantem, edidit.

4° Esdras mutavit veteres Scripturarum characteres : id est, characteribus hebraicis antiquis substituit characteres hebraicos novos. Ante captivitatem enim litteris utebantur quæ phœniciæ vel samaritanæ vocari solent; has mutavit Esdras in chaldaicas : quibus hodie hebræus textus exstat conscriptus, demptis tamen punctis vocalibus. Esdrinus enim textus sicut mosaicus, solis litteris consonantibus constabat, ita ut vocales a legentibus essent supplendæ. Puncta

(1) *Antiquitat. Jud.* XI, 1.

vocalia tantum decem circiter sæculis post Esdram, a Masorethis invecta sunt.

QUÆSTIO 4.

Quid de Masorethicis punctis, eorumque auctoritate dicendum?

R. *Masorethæ* (1) vocantur Rabbini ex schola Tiberiadis, qui, sæculo æræ vulgaris sexto et deinceps (VI-X), textui Scripturæ operam impenderunt. Hi. Rabbini, cum viderent pronuntiationem ac proinde sensum Scripturæ mutationibus esse obnoxium, ut genuina sacri textus lectio, ex Patrum suorum traditione accepta, perpetuo conservaretur, *puncta vocalia* excogitarunt.

Puncta hæc masorethica, ut patet, cum sint humanum inventum, irrefragabilem non habent auctoritatem. Imo non desunt eruditi, qui cum Calmeto dicant, sacri textus puritatem a Masorethis ex odio Christianæ religionis interdum fuisse corruptam. In hoc tamen omnes consentiunt, quod Masorethæ, exceptis quibusdam hujusmodi locis, diligenter pronuntiationem a Patribus suis acceptam, punctis expresserint. Quapropter textus hebraicus Masorethārum, tum versioni LXX, tum nostræ Vulgatæ, in multis lucem afferre potest: salva tamen dictæ Vulgatæ a Tridentino approbatæ auctoritate (2). — Hoc enim semper præ oculis est habendum, Masorethicæ editioni inesse tantum auctoritatem traditionis Judaicæ; Vulgatæ vero, auctoritatem Ecclesiæ.

(1) *Masorethæ*, id est, *traditionis studiosi*; formatum est enim nomen a voce *masora*, id est *traditio*.

(2) Infra, § 3, *Quæst.* 7, pag. 84.

§ 3. De auctoritate divina Scripturæ.

QUÆSTIONES.

1° *Quid est divina Scripturarum auctoritas?* — 2° *Quid est inspiratio?* — 3° *An Scriptura sacra est divinitus inspirata?* — 4° *Qualis est Scripturæ inspiratio?* — 5° *Quid est canon Scripturarum?* — 6° *Quis canon est genuinus?* — 7° *Quis textus, quæve versio et quæ editio est authentica?*

QUÆSTIO 1.

Quid est divina Scripturarum auctoritas?

Resp. — *Auctoritas divina*, quæ etiam vocatur *divinitas* Scripturarum, est auctoritas, qua libri sacri pollent eo quod Deum habent auctorem (1).

Porro Deum habent auctorem, non quasi a Deo materialiter scripti sint; sed quia a Deo inspirati sunt: id est, quia sunt ab hominibus scripti, Deo inspirante. — Hinc duplex distinguitur Scripturæ auctor: unus *principalis*, Deus, seu Spiritus sanctus; alter, vel potius alteri *secundarii*, instrumentales, qui sunt homines hagiographi.

Auctoritas divina promanat ex auctore principali, Deo nempe inspirante; quare recte dicitur fundari in inspiratione divina.

QUÆSTIO 2.

Quid est inspiratio?

Resp. Inspiratio divina definiri potest: Actio Dei circa hominem scriptorem, qua scriptura ejus censetur habere et revera habet Deum pro auctore (2).

Hujusmodi Dei actio efficit duo: 1° hominem movet ad scribendum; 2° eum in scribendo adjuvat.

Porro Deus hagiographum juvare potest, vel assistentia negativa, procurando ne erret; vel operatione positiva, hominem illuminando et dirigendo, ut scribat ea quæ Deus scribenda velit. Hæc tamen Dei operatio hominis cooperationem

(1) Cf. *Elementa Theol. dogmat.*, tract. 4 *de Regula fidei*, n. 24 seqq.

(2) Cf. *Element. Theol dogm.* ibidem.

communiter non excludit. — Prior juvandi modus vocari potest, etsi improprie, *inspiratio negativa;* posterior, *inspiratio positiva.*

Inspiratio quæ data est hagiographis, differt ab *assistentia* Spiritus sancti, quæ data est Ecclesiæ in Scripturis interpretandis, iisque omnibus statuendis quæ ad fidem et mores pertinent.

QUÆSTIO 3.

An Scriptura sacra est divinitus inspirata?

Resp. (1) De fide est, Scripturam sacram esse divinitus inspiratam, ita ut Deum habeat principalem auctorem, sitque proprie *verbum Dei.* Sic enim Concilium Tridentinum loquitur : *Sacrosancta œcumenica et generalis tridentina Synodus... omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor... suscipit et veneratur* (2).

De fide quoque est, Scripturam sacram esse divinitus inspiratam totam, nempe quoad omnes et singulas partes. Sic enim iterum Tridentinum habet : *Si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit..... anathema sit.*

Nota. Nomine *partium* intelliguntur hic, 1° librorum fragmenta illa, quæ, ut caput ultimum Marci, et Lucæ XVIII, 43, 44, deuterocanonica vocantur; 2° omnia illa loca, quæ ad doctrinam et mores non directe pertinent, sed historicos eventus referunt. Hujusmodi partes a reliquis non sunt secernendæ : omnesque sunt æqualiter a Deo inspiratæ. Itaque non minus infallibilis est Scriptura in rebus historicis, quam in dogmaticis vel moralibus; et numeri chronologici, dummodo constet de genuinitate textus et recto sensu, non minus sunt divinitus certi, quam sententiæ morales.

(1) Cfr. *Elementa Theol. dogm.*, tract. 4, *de Regula fidei;* n. 37 seqq.
(2) Sess. 4, *Decret. de canonicis Scripturis.*

QUÆSTIO 4.

Qualis est Scripturæ inspiratio? seu, quis inspirationis modus et quæ extensio est admittenda?

Resp. (1) Communior Theologorum sententia tenet, Scripturam sacram totam fuisse inspiratam *positive :* ea scilicet inspiratione, qua Spiritus sanctus non tantum hagiographos movit ad scribendum, iisque adfuit ne errarent; sed etiam positive juvit, suggerendo scribenda, scriptionemque moderando ita, ut reapse scriberent quæ Ipse vellet.

Ad quæstionem, utrum inspiratio usque ad minimas etiam rerum gestarum circumstantias, imo et ad ipsa verba extendatur? distinguendum est. *Inspiratio negativa*, sive assistentia, utique hagiographis adfuit, ne in minimis etiam circumstantiis, neque in delectu verborum vel levissime errarent. — De *inspiratione* vero *positiva*, utrum ad ipsa verba, textus saltem primigenii, sese porrigat, disputatur. Affirmativa tenetur *practice* a Patribus et interpretibus : qui sic omnes sacri textus particulas perpendere solent et scrutari, quasi Dei ore prolatas. Quod quidem Patrum exemplum nos sequi debemus, et sacram Scripturam similiter tractare in omnibus, tanquam verbum Dei, quod *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. II Pet. I, 21.

QUÆSTIO 5.

Quid est Canon Scripturarum?

Resp.— *Canon* (2), si proprius sensus vocis spectetur, idem est ac *regula*. — Ubi autem de Libris sacris sermo est, *Canon sacrarum Scripturarum* dicitur collectio et publicus catalogus librorum, qui tanquam sacri et divinitus inspirati habentur.

Duplex distinguitur Canon : unus Judæorum, alter Christianorum.

(1) Cf. *Theol. dogmat.* ubi supra, n. 49 seqq.
(2) Cf. *Theol. dogmat.* tract, 4 *de Regula fidei*, n. 56 seqq.

Canon Judæorum qui tantum continet libros veteris Testamenti, primum ab Esdra constitutus est, et a Synhedrio seu magna Synagoga receptus atque approbatus, quinto sæculo ante Christum; continebatque libros viginti duos. Cum autem postmodum alii libri divini scripti sint, alius quoque canon fieri debuit. Hinc tradunt eruditi (1), duplicem tempore Apostolorum fuisse canonem, seu Scripturarum collectionem : unam Judæorum Palæstinensium, alteram Alexandrinorum, qui etiam Hellenistæ dicuntur (2). Prior tantum continebat libros hebraice scriptos : quanquam Judæi alios quosdam ut sacros venerabantur; posterior etiam libros græce scriptos, adeoque totum vetus Testamentum nostrum complectebatur.

Canon Christianorum seu Ecclesiæ, est ille qui a Christianis admittitur, et libros continet utriusque Testamenti.

QUÆSTIO 6.

Quis est genuinus canon Scripturarum?

Resp. Est canon Ecclesiæ catholicæ, qui etiam Tridentinus vocatur, continetque omnes libros proto- ac deuterocanonicos, prout supra enumerati sunt (3).

Hunc canonem Ecclesia ab Apostolis receptum, opportuno tempore omnibus Ecclesiis particularibus promulgavit, atque in Concilio Tridentino contra novas hæreses sancivit.

Apostoli quidem canonem numeratis libris definitum, qualem nunc habemus, non constituerunt; sed, ut erant a Spiritu sancto illuminati, libros omnes veteris Testamenti divinitus inspiratos a Judæis receperunt : nempe illos qui codicibus Alexandrinis continebantur. Hos libros variis Ecclesiis, vel omnes, vel partim, prout exemplaria suppetebant, reliquerunt.

(1) Cf. Tourneminius, in *append. ad Præloquia Bonfrerii.*—Item, Migne, *Cursus Script.* vol. 1, col. 476. — Et Klée, *Hist. des dogmes.* t. I, chap. 3, n. 3.

(2) Alexandrina collectio non videtur habuisse sicut Esdrina solemnem Synhedrii approbationem. Cf. Lamy. *Introd.* vol. 1, cap. 3, n. 10 seqq.

(3) Supra, pag. 11. — Demonstrationem Canonis Trid. vid. *Elem. Theol. dogmat.* tract. 4, n. 66, seqq.

Ecclesiæ autem Romanæ ipse B. Petrus, præter libros veteris Testamenti omnes, tradidit eas novi Testamenti partes quæ jam suo tempore exstabant (1). Post Petri Apostoli obitum, ejus successores Pontifices Romani, ab Apostolis superstitibus reliquos libros sacros receperunt : ita ut, cum moreretur B. Joannes, sub finem primi sæculi, Ecclesia Romana, integrum tum novi tum veteris Testamenti canonem Apostolicum possideret.

Hunc canonem, qui idem est ac Tridentinus, obtinuerunt Ecclesiæ Africanæ, saltem a sæculo IV, ut patet ex concilio Hipponensi, anno 393; et ex concilio Carthaginensi III, anno 397.

Cum autem non in omnibus Ecclesiis omnes essent sacri codices depositi, lapsu temporis dubia orta sunt et controversiæ de vero plenoque catalogo Scripturarum. Quas controversias ubi dirimendas judicarunt Romani Pontifices, opportuno tempore, suum Apostolicum canonem promulgarunt. Sic canonem hunc tradidit Innocentius I, in epistola ad Exuperium, anno 405; item Gelasius, in concilio Romano anno 494; ac demum Pius IV, in concilio Tridentino, anno 1563.

QUÆSTIO 7.

Quis textus, quæve versio, et quæ editio est authentica?

Authenticam declaravit concilium Tridentinum versionem latinam *Vulgatam*, his verbis : ***Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat : statuit et declarat, ut hæc ipsa vetus et vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus et expositionibus pro authentica habeatur ; et ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat.*** — Deinde, ut laudatæ

(1) Epistola *ad Hebræos*, de qua in Ecclesia latina fuit aliqua dubitatio, jam a S. Clemente Papa, S. Petri discipulo, sacris Scripturis accensetur, 1 Epist. ad Cor. capp. 9, 10, 12, etc.

versionis exemplaria purissima diffundantur, sacra Synodus *decernit et statuit, ut posthac sacra Scriptura, potissimum vero hæc ipsa vetus et vulgata editio, quam emendatissime imprimatur* (1).

Circa hanc Tridentini declarationem sequentia sunt notanda.

1° Declaratio ista tantum ad versiones latinas refertur, inter quas eminentiam tribuit soli Vulgatæ ; nihil interim de auctoritate textus originalis hebræi aut græci detrahendo. Nunquam enim, ut Pallavicini testatur, mens Concilii fuit, Vulgatam versionem supra textum hebraicum et græcum efferre; aut impedire quo minus scriptores ad eos textus recurrant, cum opportunum judicaverint, ad pleniorem sensus intelligentiam (2).

2° Juxta communiorem Theologorum cum Bellarmino sententiam (3), authentica declarata est Vulgata hoc sensu, *quod in locis ad fidem moresque pertinentibus, cum Scriptura primitiva conformis sit :* ita ut non modo nihil contineat in materia fidei et morum, quod Scripturæ originali sit contrarium vel dispar ;sed etiam, ut nullum dogma enuntiet, quod in Scriptura primitiva non inveniatur. — In aliis autem, dogmata fidei morumve doctrinam non attingentibus, etsi primariam quamdam auctoritatem habet textus Vulgatæ, ad criticam tamen censuram, debita cum reverentia justisque de causis, exigi potest. At tunc etiam, nisi evidentia quædam aut necessitas cogat, pro alio quovis textu etiam hebraico, Vulgatæ lectio non est facile relinquenda ; sed, cæteris paribus, semper tuenda ac præferenda.

3° Etenim, etsi Tridentinum decretum nullum addit Vulgatæ valorem intrinsecum ; tribuit ei tamen auctoritatem quamdam extrinsecam singularem. « Duo, inquit Bellarmi-
« nus, Tridentina Synodus effecit, dum Vulgatam versionem
« præ reliquis, quæ circumferuntur latinis editionibus au-
« thenticam statuit ac declaravit: nempe testata est ejus in-

(1) Sess. 4, *Decret de edit.*

(2) Pallavicini, *Historia concilii Trid.* lib. 6, c. 17.

(3) Cf. *Elementa Theol. dogm.* tract. 4 *de Regula fidei,* n. 102. — Item Bonfrerius, *Præloquia*, cap. 15 et 16.

« trinsecam conformitatem cum textu primitivo, non solum « in rebus fidei et morum, verum etiam in cæteris, saltem « quoad substantiam; eique contulit præterea extrinsecam « quamdam auctoritatem, quam reliquis non contulit, imo « nec contulit alicui textui originali, sive hebraico sive græ- « co (1). »

Jam remanet ut indicemus quænam Vulgatæ versionis *editio* sit probata, et Ecclesiæ jussu ab omnibus usurpanda. Hæc est *editio Clementina*, quæ etiam *Vaticana* vocatur: illa nimirum quæ, vi decreti Tridentini, tempore Sixti V accuratissime emendata, regnante Clemente VIII, Romæ ex typographia Vaticana, anno 1592 primum in lucem prodiit, et in cujus fronte legitur : *Biblia sacra vulgatæ editionis, Sixti V, et Clementis VIII Pontificis maximi jussu recognita atque edita.*

(1) Bellarminus *De verbo Dei*, lib. 2, c. 10, 11.—Ultima Bellarmini verba intelligenda videntur de tali vel tali *editione* textus originalis hebraici vel græci : nam alioquin textus originalis per se authenticitatem habet omnimodam.

CAPUT SECUNDUM.

De Scripturæ sacræ interpretatione.

Quæ de Scripturæ sacræ interpretatione dicenda sunt, sacram *Hermeneuticam*, seu recte interpretandæ Scripturæ artem constituunt. Reducuntur autem ad quatuor sequentes articulos.

ARTICULUS I.

DE INTERPRETATIONIS NECESSITATE.

Interpretationis, seu *exegesis* nomine intelligitur inquisitio, vel expositio genuini sacræ Scripturæ sensus.

Interpretatione hujusmodi sacra Scriptura indiget, quia passim obscura est, prout legenti cuilibet satis patet, et innumeri Patrum ac Doctorum commentarii demonstrant. Imo textus sacri obscuritatem SS. Patres expresse testantur, variisque nominibus declarant. Vocant enim Scripturam, 1° ænigma; 2° caliginem sacram; 3° silvam umbrosam; 4° hortum clausum; 5° puteum profundum; 6° fluvium altum; 7° mare immensum; 8° abyssum inscrutabilem; 9° thesaurum occultum; 10° templum velis ornatum; 11° mensa egens lumine; 12° cibus ore conterendus; 13° liber signatus (1).

(1) Le Blanc, *Comment. in Psalmos*, tom. III, col. 1261 seq.

Q. 1. *Causæ cur Deus verbum suum obscuritatibus admixtum esse voluerit, quænam sunt?*

R. Assignari possunt sequentes: 1° ut fidei præbeatur exercitium et meritum, in iis quæ ratio non intelligit. — 2° Ne Scripturæ vilescant, eo quod verbum Dei verbo humano vix profundius videatur. — 3° Ut eruditorum sancte exerceatur ingenium. — 4° Ut omnes salutariter humiliemur, ignorantiam nostram confitentes, et dicamus cum Augustino: *Mira profunditas eloquiorum tuorum: quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas! Horror est intendere: horror honoris et tremor amoris* (1).

Q. 2. *Qualis autem est, et in quibus obscuritas Scripturarum consistit?*

R. Dupliciter obscura est Scriptura: *externe*, ob modum vel sermonem quo res dicuntur; et *interne*, propter ipsam rerum quæ dicuntur naturam.

1° Habetur obscuritas externa. — Etenim sermo, quem præsertim spectamus prout exstat in Vulgata, passim est obscurus, variis rationibus: — 1) ratione verborum, quæ subinde incerta sunt, et frequenter æquivoca. — 2) Ratione phrasium, quæ sæpe sunt hebraicæ vel græcæ; quandoque imperfectæ, redundantes, aut præpostero ordine constructæ. Cujus rei causa est, quod versionis auctores anxie metuunt, ne verbo Dei addant aut detrahant vel minimum apicem, neve sua interserant: atque ideo obscura tradere malunt quam aliena.— Obscurus est sermo — 3) ratione styli, qui orientalis est, sæpe brevissimus, et pro variis scriptoribus ac rebus diversissimus. — 4) Ratione temporum, locorum et antiquorum usuum: quæ vel nominantur, vel tacite duntaxat respiciuntur aut innuuntur (2). — His adde frequentiam troporum, nec non antilogias in speciem occurrentes.

2° Obscuritas interna. — Res, seu veritates quæ sub sermonis cortice continentur, suam quoque obscuritatem habent. Sunt enim — 1) mysteria altissima de Deo ejusque operationi-

(1) *Confess.* lib. 12, cap. 14.

(2) Cf. Bosuet, *Dissertat. de Psalmis.*

bus, de Trinitate, Incarnatione Verbi, gratia, prædestinatione, sacramentis, peccato originali, etc. — 2) Sunt prophetiæ, de rebus etiamnum futuris; et vaticinia, jam per eventus quidem, sed nobis penitus non perspectos, completa. — 3) Sunt credendorum et agendorum leges ac dictamina, de quorum sensu, extensione, obligatione et usu, tanta adhuc etiam inter eruditos dissensio. — 4) Sunt historiæ, quarum vel materia, vel adjuncta, vel tempus, incerta et dubia manent. — Quibus — 5) accedunt diversitas scopi, figuratorum multiplicitas, et sensuum usurpandorum varietas ac incertitudo (1).

Ergo tot rationibus obscura cum sit, interpretatione Scriptura sacra omnino indiget; ipsisque interpretibus speciale Dei lumen opus est, ut Scripturarum mysteria innotescant.

Q. 3. *Quotuplex interpretatio distinguitur?*

R. Duplex: *authentica* et *scientifica* seu *exegetica* — Prior a S. Matre Ecclesia datur, cujus est judicare de vero sensu Scripturarum; seu, quod idem est, illa quæ datur, ore Ecclesiæ, ab ipso Spiritu sancto, principali Scripturarum Auctore. — Altera, est expositio quæ, salva Ecclesiæ doctrina, traditur a quolibet privato theologo, juxta regulas hermeneuticæ.

De scientifica interpretatione agimus, qua sensus Scripturæ a catholicis theologis est indagandus.

ARTICULUS II.

DE APPARATU HERMENEUTICO.

Scientifica interpretatio, præter aptum et excultum ex parte subjecti ingenium, multa requirit eruditionis subsidia, quæ *apparatum hermeneuticum* constituunt, et sunt præcipue sequentia: 1° scientia linguarum antiquarum; 2° ars critica; 3° grammatica et philologia; 4° poesis et rhetorica; 5° historia antiqua, præcipue historia sacra, nempe populi Dei; 6° geographia; 7° chronologia; 8° archæologia, illa præsertim, quæ ad pondera, mensuras et pecunias pertinet (2);

(1) Kilber, *Theol. Wirceburg.* tom. 1.

(2) Infra, art. IV, sectio I, quæstio 6, *De mensuris, pond. et pecuniis Hebræorum.*

9° dialectica et philosophia; 10° theologia dogmatica et moralis; 11° subsidia extrinseca, ut versiones antiquæ, interpretes et commentatores, tum veteres, tum etiam recentiores (1).

Ista omnia ad manum esse debent, ut Scripturæ interpretatio fiat stricte *scientifica*, id est, ad rigorem scientiæ exacta. — At vero commune, et ut ita dicam vulgare Scripturæ studium, facilius institui potest, nec tantam eruditionis copiam requirit; cum possint consuli, ubi opus est, auctores plurimi, qui de variis rebus supra enumeratis erudite scripserunt (2).

Magis autem necessarium est Scripturæ studioso, ut varios, quos textus sacer admittit sensus, prævie cognoscat et inter se distinguat; regulasque teneat, quibus sensus illi investigandi sint et inveniendi. — Hujusmodi sensuum distinctiones et regulas sequentibus articulis exponemus; adjectis iis eruditionis punctis, quæ frequentioris in praxi usus esse solent.

—

ARTICULUS III.

DE SENSIBUS SCRIPTURARUM.

QUÆSTIONES.

1° *Quid intelligitur nomine sensus Scripturæ, et quotuplex hic distinguitur?* — 2° *Quis sensus dicitur grammaticalis?* — 3° *Quis est sensus litteralis, et quomodo dividitur?* — 4° *Quis sensus mysticus, et quomodo dividitur?* — 5° *Quænam inter sensum mysticum et typos relatio intercedit? et quid typorum nomine intelligendum.* — 6° *Quid de sensu accommodatitio dicendum est?* — 7° *Quænam circa sensus modo explicatos practice sunt adnotanda?*

QUÆSTIO 1.

Quid intelligitur nomine sensus Scripturæ, et quotuplex hic distinguitur?

R. Generatim *sensus* locutionis cujuspiam est mentis conceptus, quem loquens voce vel scripto exprimere voluit et

(1) Cf. Wilke, *Biblische Hermeneutik*, part. 1, sect. 3, seq.
(2) Consuli possunt, ex. gr. opera varia apud Migne, *Cursus Script.* tom. 2 et 3.

expressit. — Alius est sensus *verbi*, qui potius *significatio*, vel etiam *acceptio* vocabuli vocatur; et alius est sensus *sententiæ* atque orationis, qui proprie sensus loquentis esse intelligitur.

Quod si respicimus in particulari Scripturam, *sensus Scripturæ* definiri potest : ille conceptus mentis, seu sententia illa, quam Spiritus sanctus immediate vel mediate per verba hagiographorum exprimere voluit. — Quod dicitur *immediate*, id est, proxime per ipsa verba; vel *mediate*, id est, per res ipsas aut personas verbis significatas. — Dicitur, sententia quam *Spiritus sanctus* exprimere voluit : ut significetur, nihil obesse si ipsimet prophetæ sensum vaticinii sui minus intellexissent (1); quanquam, ordinarie saltem, ut erant divinitus illustrati, prophetæ mysteria quæ loquebantur perspiciebant.

Sensus Scripturæ triplex distingui solet : *litteralis*, *mysticus*, *accommodatitius*. — Potest etiam distingui quadruplex, præcipue in versionibus : *grammaticalis*, *litteralis*, *mysticus*, *accommodatitius*. — Ratio utriusque distinctionis est, quod sensus litteralis duplicem partem habet : partem materialem, quæ vocatur sensus grammaticalis : et formalem, quæ est sensus litteralis proprie dictus.

QUÆSTIO 2.

Quis sensus dicitur grammaticalis?

Resp. *Sensus grammaticalis* est ille, quem verba rite intellecta per se faciunt, quique sufficit, ut sententia quælibet æquivalentibus verbis in aliam linguam verti possit. Hic sensus *verbalis* quoque dicitur, vel sensus *locutionis*, distinctus a sensu *loquentis*; estque mere externus, præscindens ab auctoris mente atque intentione. Sic, dum dicitur (Luc. XVI, 1) : *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum*, sensus grammaticalis est : *Homo quidam erat dives, qui habebat œconomum, seu rei familiaris administratorem*. Utrum vero id historice dicatur an parabolice, et quid per parabolam signi-

(1) Id accidit in vaticinio Caiphæ, Joan. XI, 49, 52.

ficetur, non jam ad grammaticalem sensum, sed ad litteralem pertinet.

QUÆSTIO 3.

Quis est sensus litteralis, et quomodo dividitur?

R. Est ille, quem verba rite intellecta, ex intentione Spiritus sancti proxime significant. — Sensus litteralis est sensus primarius, in quo reliqui sensus fundantur. Vocatur etiam sensus *primus*, ut distinguatur a sensu mystico, qui dicitur *secundus*.

Dividitur dupliciter. 1° Ratione *verborum*, est proprius vel metaphoricus. — *Proprius*, quem verba proprie accepta efficiunt. — *Metaphoricus*, seu tropicus vel translatus, quem verba metaphorice sumpta constituunt. Sic, quando Christus dicitur sedere *ad dexteram* Patris, vox *dextera* non accipitur proprie, sed metaphorice. — Metaphora continuata efficitur *allegoria*, vel etiam *parabola*. Hinc duplex in parabola habetur sensus : proprius et metaphoricus, seu *parabolicus*, uterque litteralis. Sic in parabola filii prodigi, historia cujuspiam juvenis patrem deserentis, est sensus proprius; historia peccatoris derelinquentis Deum, est sensus parabolicus.

2° Ratione *rerum* quæ verbis significantur, sensus litteralis, sive proprius sive metaphoricus, dividi potest in historicum, propheticum, allegoricum, anagogicum et tropologicum (1) : prout significatur aliquid, quod vel ad res, historice jam peractas; vel ad eventus futuros pertinet; vel ad ea quæ credere, quæ sperare, quæ agere debeamus. — Notandum enim, voces illas : *allegoricum, anagogicum, tropologicum*, juxta hermeneuticum usum, acceptione prorsus peculiari hic adhiberi. *Allegoricus* enim dicitur ille sensus, qui agit de re credenda, pertinente ad Christum ejusque Ecclesiam terrestrem, atque generatim ad ordinem gratiæ ; — *anagogicus*, de re speranda, pertinente ad Ecclesiam cœlestem, atque ad ordinem gloriæ ;— *tropologicus* seu *moralis*, qui ad mores spectat.

(1) Hæc tamen tria nomina *sensus allegorici, anogogici* et *tropologici*, communiter designant species sensus mystici, prout infra explicabitur ; rarius usurpantur de sensu litterali.

Exempla sensus litteralis, juxta variam verborum vel rerum rationem distincti.

1. Sensus litteralis historicus, — proprius : *In principio creavit Deus cælum et terram* (Gen. I, 1) ; — metaphoricus: *Deus requievit die septimo.* Gen. II, 2.
2. Sensus litteralis propheticus, — proprius: *Ecce virgo concipiet et pariet filium* (Isai. VII, 14) ; — metaph. : *Habitabit lupus cum agno...* Isai. XI, 6.
3. Sensus litteralis allegoricus, — proprius : *Ego et Pater unum sumus* (Joan. X, 30) ; — metaph. : *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum.* Ps. XXXIII.
4. Sensus litteralis anagogicus, — proprius : *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. XXV, 46) ; — metaph. : *Vidi sanctam civitatem Jerusalem novam.* Apoc. XXI, 2.
5. Sensus litteralis tropologicus, — proprius : *Diliges Dominum Deum tuum* (Deut. VI, 5) ; — *Serva mandata* (Matth. XIX, 17) ; — metaph. : *Omnis arbor bona fructus bonos facit.* Matth. VII, 17.

QUÆSTIO 4.

Quis est sensus mysticus, et quomodo dividitur?

R. Sensus *mysticus*, id est, *reconditus*, ille est, qui non significatur proxime per ipsa verba, sed per rem verbis significatam ; supponitque sensum litteralem, in quo tanquam involucro delitescit. — Sensus mysticus etiam vocatur *spiritualis* et *typicus :* spiritualis quidem, quia veluti vita est et spiritus litteræ ; typicus vero, quia sæpissime in *typo* seu figura fundatur.

Nota. Nomine *sensus spiritualis*, *mystici*, *moralis*, vel etiam *intelligentiæ* aut *sensus* simpliciter, SS. Patres intelligunt modo sensum *mysticum*, qualem definivimus ; modo sensum *consequentem*, de quo mox dicemus ; modo sensum simpliciter *metaphoricum*.

Divisio. — Sensus mysticus dividi solet in *allegoricum*, *anagogicum*, et *tropologicum*. Exempli gratia, in his et similibus

locis : *Lauda Jerusalem Dominum* (Ps. CXLVII); — *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem* (Ps. CXXI);—*Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum* (Isai. LX, 1) : — per hanc vocem *Jerusalem*, sensu litterali significatur urbs Palæstinæ; — mystico allegorico, Ecclesia militans; anagogico, patria cœlestis; tropologico, anima hominis.

Ad sensum mysticum referendus est *sensus consequens*, sic vocatus, quia ex re significata aliquo modo fluit et consequitur. — Quæcumque consectaria ex aliquo Scripturæ loco deducimus, ad mores informandos præsertim idonea, sunt *sensus consequens* : quem SS. Patres nomine sensus *spiritualis* et *mystici* plurimum ac præcipue exquirunt et prosequuntur.

Hujusmodi consectaria vere sunt Scripturæ sensus (1), quem Spiritus sanctus, non quidem verbis formaliter exprimere, sed ex narrationibus sententiisque inferendum nobis suggerere voluit. Constat enim, Spiritum sanctum in Bibliis edendis id inter cætera sibi proposuisse, ut ea nos doceret, quæ meditando ac discurrendo tanquam consectaria ex textu sacro colligimus; pertinentque sive ad mentem veritatibus imbuendam, sive ad cor sanctis moribus informandum : non secus ac illa, quæ expresse ac formaliter verbis sacris enuntiantur.

Quod autem documenta quæ dicimus *consequentia*, vere nobis a Spiritu sancto suggerantur, non tantum doctrina Patrum demonstrat, eorumque praxis perpetua; verum etiam aperta ipsius Scripturæ testimonia. Sic enim Paulus loquitur : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt* (Rom. XV, 4). — *Hæc autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem* (i.e. ad admonitionem) *nostram*. I Cor. X, 11. Cf. II Tim. III, 15, 16, 17.

Est autem idem sensus *consequens*, vere sensus *mysticus*, non litteralis : quia non immediate littera significatur, sed sub eadem velut sub cortice latet.

(1) Patrizi, *De interpret. Scripturar.* lib. 1, nn. 455 seq. et 467.

QUÆSTIO 3.

Quænam inter sensum mysticum et typos relatio intercedit? et quid typorum nomine intelligendum?

R. Uti supra dictum est, sensus mysticus ut plurimum in typo fundatur; imo juxta quosdam auctores (1), semper et essentialiter typum supponit.

Typi sunt personæ, res, eventus seu gesta, quæ peculiari Dei consilio destinata sunt ad præsignificanda futura, ad figurandas res spirituales aut morales. — Hinc triplex typorum genus : typi prophetici, typi anagogici, et typi tropologici.

1° Typi prophetici sunt in V. T. plurimi : sive personæ, ut Adam, Melchisedech; — sive res, ut arca Noe, arca Fœderis; — sive eventus et gesta, ut ejectio Agar et Ismaelis, transitus maris rubri.

Nota. Ne confundantur *typi* prophetici cum *vaticiniis symbolicis*, quibus prophetæ subinde futura prædicebant : ut Jeremias utens symbolo lumbaris linei. Jer. XIII.

2° Typi anagogici illi dicuntur, qui animum evehunt ad ea, quæ sunt corporeis ac terrenis rebus sublimiora, cœlestia præsertim ac divina. Tales sunt tabernaculum Fœderis (Hebr. IX, 11), manna deserti (Joan. VI, 32, 59).

3° Typi tropologici, qui documenta morum exhibent, sunt iterum manna (Sap. XVI, 27, 29), — et ea quæ contigerunt Israelitis in deserto, teste Paulo I Cor. X, 5—11.

Nota. Typi, utpote figurativi, ad vetus Testamentum proprie pertinent, quod novi Testamenti atque Ecclesiæ figura est. Quapropter, postquam Ecclesia Christi formaliter fuit constituta in die Pentecostes, typi divinitus dari desierunt; nec quidquam typice factum post Spiritus sancti descensionem, sive in Actibus, sive in posterioribus libris legitur; sed quæcumque in Epistolis Apostolorum, et in Apocalypsi, de futura gloria aut de rebus spiritualibus dicuntur, ipso sensu litterali exhibentur (2).

(1) Cf. Patrizi, *De interpret. Scriptur.* nn. 282, 285 seqq.

(2) Patrizi, ibid. l. 1, nn. 335, 377 seqq. — Quinam sint præcipui V. T. typi, vide infra, artic. IV, sectione 1, quæst. 3, pag. 102.

QUÆSTIO 6.

Quid de sensu accommodatitio dicendum?

R. Sensus ***accommodatitius*** vel ***accommodatus***, est ille qui sacræ Scripturæ tribuitur, quoties verba sacra ad rem quam divinitus non exprimunt, transferuntur. Sic, quod de Noe dicitur in Ecclesiastico, XLIV, 17 : ***Inventus est justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio***, Ecclesia omnibus Confessoribus Pontificibus accommodat.

Sensus accommodatitius distinguitur a quibusdam in ***extensivum***, ***allusivum*** et ***analogicum***.—His addi posset ***abusivus***, quando scilicet textus sacer adhibetur sensu prorsus alieno a sensu litterali; ut si ad ostendendum prava consortia esse fugienda, afferatur illud : ***Cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris.*** Ps. XVII.

Licitus prorsus et legitimus est usus accommodati sensus : dummodo sit -1) pius; -2) verus; -3) naturali analogia vel alia ratione fundatus; -4) nec ad probanda dogmata, aut ad profanos sermones, sed ad pietatem dumtaxat fovendam adhibeatur. — Quæ conditiones si serventur, laudabiliter, ut dictum est, sacra verba rebus quas non exprimunt accommodantur : id enim fecerunt SS. Patres, id ipsa Ecclesia in sua liturgia facit quotidie, maximo pietatis emolumento. Etenim cum Deus sit Auctor Scripturarum, ipse vocum quibus illæ constant sonus, sanctum quid præfert, reverendum atque divinum, quod ad pios affectus excitandos mirifice valet.

Ad quæstionem, utrum ipsi hagiographi adhibeant Scripturas in sensu accommodato, respondendum cum Patritio (1) : nulla vaticinia in sensum accommodatum accepisse scriptores sacros, ubi prophetarum testimonio aliquid confirmare instituebant. Attamen inter alias Scripturarum sententias, quas vel scriptores illi, vel ipse Christus Dominus produxerunt, nonnullæ per accommodationem adhibitæ reperiuntur, tum in vetere, tum in novo Testamento. Exempli gratia : Tob. II, 6, et I Machab. I, 41, ex Amos VIII, 10. —

(1) ***De interpret. Script.*** l. 1, n. 475.

Item, Matth. VII, 23, ex Ps. VI, 9 ; et Eph. IV, 25, ex Zachar. VIII, 16.

QUÆSTIO 7.

Quænam circa sensus modo explicatos practice sunt adnotanda?

R. Ad Scripturæ sensus practice discernendos adnotasse proderit hæc quatuor.

Adnotatio prima. — Sensus litteralis seu *primus*, habetur ubique, saltem unus (1) ; sensus vero mysticus, seu *secundus*, non item.

Adnotatio secunda. — Ubique tamen habentur, saltem indirecte et insinuative, sensus mystici consecutivi, documenta scilicet salutaria, secundum illud : *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum* veritates, *ad arguendum* errores, *ad corripiendum* vitia, *ad erudiendum in justitia* seu quacumque virtute (II Tim. III, 16). — His consonat et illud : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus* (Rom. XV, 4.). — Atque ideo SS. Patres omnia Scripturæ verba docent esse perscrutanda. « Quidquid « in cœlestibus eloquiis est, inquit S. Hilarius (2), excel- « sum, rationabile et perfectum esse existimetur. » — S. Joannes Chrysostomus (3) : « Neque enim vel syllaba, vel « apiculus est in sacris Litteris, in cujus profundo non sit « grandis quispiam thesaurus. » — S. Bernardus (4) : « Ego « enim jam olim mihi persuasi, in sacri pretiosique eloquii « textu nec modicam vacare particulam. »

Adnotatio tertia. — Sensus litteralis, non minus quam mysticus, esse potest de re spirituali : nempe de Christo aut Ecclesia, de gratia aut gloria, deque moribus aut virtutibus ;

(1) Controversiam de unitate aut pluralitate sensus litteralis erudite pertractat Patrizi, *De interpretatione Scripturar.* tom. I.

(2) *In Psalm.* 135, n. 1 et 2.

(3) *In Genes.* homil. 21, n. 1 ; item, *in Joan.* homil. 36, n. 1, et homil. 50, n. 1.

(4) *In Cantic.* serm. 72, n. 6,

non tamen solet tunc *allegoricus*, *anagogicus*, *tropologicus* vocari, sed simpliciter *litteralis*. Illa enim nomina *allegorici*, etc., sensus mystici seu secundi sunt propria, et supponunt aliquod substratum litterale. Sic, verbis Psalmi CIX : *Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis;* ubi significatur, Christum, Filium Dei incarnatum, post suam ascensionem, constitutum esse in gloria Dei Patris ; cum id proxime ac directe significetur, non dicitur ille sensus esse *allegoricus*, imo nec *mysticus;* sed *litteralis*. — In parabolis, ubi sensus litteralis complectitur significationem propriam et figuratam, quæ est vere allegorica : ut confusio vitetur, non est adhibendum nomen *sensus allegorici;* sed potius dicatur, sensum *litteralem* parabolæ esse quasi duplicem : nempe *proprium*, et *figuratum* seu *parabolicum*. Sic in parabola *filii prodigi*, sensus proprius est historia prodigi adolescentis ; sensus parabolicus, historia peccatoris.

Adnotatio quarta. — Sensus grammaticalis a sensu litterali distinguendus est, quotiescumque locutio vel sermo, materialiter spectatus, obscurior est : ut in Psalmis ac Prophetis frequenter occurrit.

Exemplum sit illud Psalmi XCII : *Dominus regnavit, decorem indutus est : indutus est Dominus fortitudinem et præcinxit se. Etenim firmavit orbem terræ qui non commovebitur.*

Sensus grammaticalis : Dominus regnare cœpit, gloria quasi vestivit se ; Dominus potentiam induit, eaque præcinxit se. Etenim ipse creando constituit orbem terræ, ordinemque naturæ, qui nulla vi turbari potest.

Sensus litteralis, est laus Deo ob creationem mundi, qua creatione visibiliter regnare cœpit, ut Rex creaturarum omnium.

Sensus mysticus, allegoricus, est laus Deo ob fundatam Ecclesiam, quæ sub allegoria creationis mundi exhibetur.

Adnotatio quinta. — Quo melius discrimen inter sensum *grammaticalem*, *litteralem* et *mysticum* in locis veteris Testimenti, præsertim in Prophetis et Psalmis percipiatur, similitudo afferri potest : nimirum statuæ cujuspiam aureæ, omnique artificio mirabilis, quæ repræsentat Regem gloriæ, Christum, in vetere Testamento passim figuratum. Supponi-

tur autem hæc statua esse cooperta velamine textili, quod apte applicatum ipsius statuæ figuram nonnihil imitatur; adeo ut distinguantur tria : -1) opertorium textile; -2) ejusdem figura; -3) ipsa effigies subter abscondita.

Fieri autem poterit ut tegumentum sit tenuissimum; vel ita ab artifice paratum, ut partim aut omnino deficiat. — Quomodocumque vero res oculis proponatur, scripturistici loci similitudinem refert.

Nimirum, -1) objecti conspectus, mere materialis, prout oculis offertur, et graphice delineari posset, repræsentat sermonis texturam ac sensum grammaticalem; -2) figura rudis plicatura veli spectabilis, sensum litteralem; -3) ipsa effigies aurea, sensum mysticum.

Quod si velamen defuerit, aut ita fuerit tenue, ut simile vitro translucido, vix aut ne vix quidem animadvertatur, et aurea effigies oculis immediate affulgeat : in hoc casu, ipsa statua sensum primum ac litteralem repræsentat. Tunc autem sensus secundus, seu mysticus, absconditus, non habetur : quia nihil jam est absconditum, sed id quod absconditum esse debebat, palam ac primo intuitu cernitur.

—

ARTICULUS IV.

DE SENSUS INVESTIGATIONE.

Ad sensum sacræ Scripturæ rite intelligendum tria præcipue (1) conferunt: notitia regularum, Scripturæ lectio, studium ac meditatio; usus interpretum.

SECTIO I.

De regulis.

Regulæ interpretationis sunt partim *generales*, ad totius S. Scripturæ intelligentiam utiles; partim *speciales*, seu certis tantum libris propriæ.

(1) Alia quoque media opportune sunt adhibenda : ut inspectio textus primarii, variarum versionum collatio, etc.

§ I. Regulæ generales.

QUÆSTIONES.

1° *Quænam est regula dogmatica Tridentini?* — 2° *Quænam sunt regulæ scientificæ pro sensu mystico?* — 3° *Quinam sunt præcipui typi, seu figuræ quæ in vetere Testamento reperiuntur?* — 4° *Quænam dantur regulæ pro sensu litterali et grammaticali?* — 5° *Quinam sunt præcipui idiotismi hebraici?* — 6° *Quid de ponderibus, mensuris et pecuniis Hebræorum sciendum est?*

QUÆSTIO 1.

Quænam est regula dogmatica Tridentini in Scripturis interpretandis sequenda?

R. Illa est quæ Sessione IV (1) sic statuitur: « Ad coercenda petulantia ingenia, sacrosancta Synodus decernit, ut « nemo, suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum, ad « ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium, sacram « Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sen- « sum quem tenuit et tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est « judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum « sanctarum; aut etiam contra unanimem consensum Patrum, « ipsam Scripturam sacram interpretari audeat; etiamsi hu- « jusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem « edendæ forent. »

Circa decretum istud animadvertenda sunt sequentia.

1° Regula statuitur, ut non interpretemur Scripturam *contra eum sensum quem tenet Ecclesia... aut etiam contra unanimem consensum Patrum.* — Itaque ubi locus interpretandus occurrit de rebus fidei et morum, videndum est an Rom. Pontifex, vel Concilium œcumenicum, vel Patres unanimiter propositi textus sensum docuerint: tunc enim de vero sensu constat. Docent autem Scripturæ sensum vel *directe* vel *oblique*: directe, quum expressis verbis definiunt, proposita verba hoc aut illud sonare; oblique seu indirecte, quum argumento ex verbis istis petito id confirmant quod dogmatice decernunt. Sic verba Pauli: *Per unum hominem peccatum in hunc*

(1) Decret. *de editione et usu sacror. Librorum.*

mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. V, 12), dicta esse de peccato originali constat vel eo ipso, quod Tridentini Patres suam de originali peccato sententiam his verbis confirmarunt, Sess. V, decreto de pecc. orig. 2. — Nec minus indubium illud foret, etiamsi eadem verba non paulo post directe essent interpretati, ibid. 4.

2° Objectum de quo regula prædicta statuitur, non est Scriptura sacra simpliciter tota; sed Scriptura in locis seu *rebus fidei et morum, ad ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium.* — Ubi igitur textus interpretandus suscipitur, quo aliæ res dicuntur, ut sunt quæ ad historiam pertinent, ad geographiam, ad antiquitatem, ad chronologiam: tunc legi Tridentinæ non est locus, quæ de rebus fidei et morum lata solummodo est. De cætero, quem in sensum hujusmodi textus accipere oporteat, Ecclesia decernere non solet: nisi forte quatenus cum *rebus fidei et morum* quædam eorum connectuntur (1).

QUÆSTIO 2.

Quænam sunt regulæ scientificæ pro sensu mystico?

Resp. (2) — I. Prius exquirendus est sensus litteralis, dein videndum an subsit etiam mysticus: litteralis enim ad mysticum viam sternit.

II. Interpretatio mystica ne sit nimis vaga, neque nimium restricta. — Certa est illa, quam Christus et Apostoli fecerunt; probabilis saltem, quam usurparunt Patres.

III. Res visibiles sic creavit Deus, ut non solum humanis usibus servirent, sed suis etiam proprietatibus adumbrarent res spirituales et cœlestes; unde plerisque præter litteralem, unus vel plures sensus mystici convenire possunt.

IV. Deus per vetus Testamentum aliud nos docere voluit quam meras historias.

V. *Hæc omnia*, inquit Apostolus de Israelitis loquens, *in figura contingebant illis* (I Cor. X, 11); unde merito concludunt interpretes, in omnibus eventibus mysteria ac typos

(1) Cf. Patrizi, *de interpret.* lib. 1. n. 104, 108.
(2) Kilber, *Theol. Wirceb.* tom. 1.

contineri. In omnibus autem eventuum partibus vel circumstantiis, quamvis ædificatio spiritualis inveniri possit, mysteria tamen quærenda non sunt.

VI. Historiæ, cæremoniæ, sacrificia, ritus, judicia veteris Testamenti, præceptaque de iisdem, præter sensum allegoricum, sæpe etiam habent moralem et anagogicum.

VII. Inter personas veteris Testamenti celebres, multæ typice significabant Christum; populus Israel in multis figura erat Ecclesiæ.

Quoniam autem hujusmodi figuræ, seu typi, præcipuum sunt sensus mystici fundamentum, paulo fusius de typologia est agendum.

QUÆSTIO 3.

Quinam sunt præcipui typi, seu præcipuæ figuræ, quæ in vetere Testamento reperiuntur?

Resp. Uti modo (1) indicatum est, antiquum Testamentum universim sumptum, totum figurativum fuit; ita ut ejusdem eventus atque personæ magis conspicuæ, varia novi Testamenti mysteria adumbrarint.

Scilicet typi vel figuræ V.T. plerumque repræsentant Christum Salvatorem ejusque Ecclesiam; — quandoque etiam Christi adversarium diabolum, hujusque opus, peccatum nempe, peccatores, perditionem.

Typi qui adumbrant Christum, eum exhibent vel *adæquate*, i. e. una cum corpore suo mystico, quod est Ecclesia; — vel *inadæquate*, i. e. modo in se, et prout est caput Ecclesiæ; modo in Ecclesia sua : sive integre sumpta pro omnibus membris; sive sumpta partialiter, pro aliquibus membris ejus, vel pro aliqua ejus parte insigniore, qualis est B. Virgo Maria.

Una eademque res potest esse figura multiplex. Exempli gratia : virga florens Aaronis, typus est tum Christi, tum B. Mariæ Virginis, tum resurrectionis gloriosæ. — Imo una eademque res adumbrare potest contraria. Sic, diluvium typus est Baptismi ac salutis fidelium, simulque æternæ ruinæ impiorum.

(1) Reg. V et seq.— Item supra, *De quatuor Evang.* p. 44; et : *De sensibus Scripturarum*, pag. 95.

Quoniam ad intelligendas Scripturas imprimis confert typologia, figuras ac typos qui magis conspicui sunt, cum præcipuis similitudinis vel oppositionis lineamentis, succincte indicabimus; quibus deinde addemus nomina symbolica Christi ejusque Virginis Matris (1).

I. *Adam, Eva, paradisus, serpens.* — 1° *Adam* est typus Christi, partim per similitudinem, partim per oppositionem, ut ex sequentibus notis intelligetur. Adam primus homo, quasi filius Dei, non alium patrem habuit quam Deum : ad cujus imaginem factus est de terra virgine, afflatus spiraculo vitæ, constitutusque dominus universæ terræ et pater humani generis. — Ex latere ejus dormientis facta est ei uxor similis ipsi. — Peccavit autem in horto paradisi, et per inobedientiam circa fructum arboris, peccatum, mortem, ruinam intulit omnibus hominibus, ac maledictionem universæ terræ. Quapropter e paradiso expulsus, laboribus atque ærumnis addictus est, donec descenderet in terram de qua erat sumptus.

2° *Eva*, Adami conjux, de carne ejus et de ossibus ejus, vocata est *mater cunctorum viventium*. Audivit autem vocem angeli mali, et seducta est : fructumque vetitum comedendo maledictionis ac lacrymarum causa filiis suis est effecta. — His omnibus, sive per similitudinem sive per oppositionem, figura existit Ecclesiæ, et B. M. Virginis.

3° *Paradisus*, hortus arboribus fructibusque jucundus, fonte et fluminibus quatuor irrigatus, habensque lignum vitæ, nec non lignum scientiæ boni et mali, quod mox factum est lignum mortis : erat habitatio innocentiæ et felicitatis. At vero ad illum aditus misere patuit serpenti. — Figura cœli, Ecclesiæ, animæ sanctæ, præsertim animæ Christi, nec non animæ immaculatæ Virginis Mariæ, ad quam serpenti nullus aditus fuit.

Arbor vitæ est ipse Christus, ejus crux salutifera, ejusque sacramentum Eucharistiæ. — Item, est B. Virgo, et quælibet anima justa virtutibus fecunda. — Iterum, est ipsa sapientia, virtus et perfectio : *Lignum vitæ est his qui apprehenderint*

(1) Cfr. Huet, *Demonstratio evang.*; Becanus, *Analogia veteris noviq. Test.*; A Lapide, in loca corresp.

eam (Prov. III, 18). — Demum est beatitudo et visio Dei. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.* Apoc. II, 7.

4° *Serpens*, callidus, mendax, homicida, maledictus, per mulierem contritus, figura est diaboli tentatoris; nec non diabolici operis, peccati nempe et peccatoris, per Mariam ejusque Filium vincendi.

II. *Abel, Cain.* — 1° *Abel* innocens, pastor ovium, pius, sacrificium Deo gratum offerens, a fratre Cain ex invidia occisus est; sanguis ejus clamavit ad Deum de terra. — Typus Christi; cruentam mortem passi per invidiam Judæorum.

2° *Cain* fratricida, deinceps maledictus, vagus et profugus mansit super terram, notatus a Deo signo maledictionis. — Figura Judæorum deicidarum, omniumque impiorum.

III. *Noe, arca, diluvium* (Gen. VI, seqq.) — *Noe*, cujus nomen *consolationem* significat ac *requiem*, vir justus inter impios, humanum genus ab interitu diluvii servavit per arcam ex ligno, a se, Deo tamen operis duce, constructam, et habentem ostium ex latere. — Emittit ex arca columbam, quæ revertitur portans ramum olivæ, et annuntians diluvii finem. — Sacrificium offert Domino gratum ac suave, et impetrat a Deo pactum misericordiæ æternæ, cujus signum datur arcus nubium. — Filiis suis Sem et Japhet benedicit; maledicit vero Cham in ejus filio Chanaan.

Noe fuit figura Christi; ejus *arca* figura Ecclesiæ, crucis, et humanitatis Christi in cruce transfixæ. — *Diluvium* figura Baptismi et ruinæ impiorum. — *Columba*, pacis nuntia, est B. Virgo Maria. — *Arcus nubium*, Christus, et sanctissima ejus Mater.

IV. *Melchisedech*, rex justitiæ, *rex Salem* seu pacis, — *sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens* (Hebr. V, 3), sacerdos Hebræis et Gentibus, sacrificium offerens in pane et vino : typus est Christi, Sacerdotis æterni (Gen. XIV).

V. *Abraham, Isaac et Jacob, quæque cum eis connectuntur.* (Gen. XII seqq.) — 1° *Abraham*, a Deo vocatus, et eductus de Ur Chaldæorum in terram Chanaan, benedictionem accepit et

promissionem numerosæ sanctæque progeniei, et novæ patriæ ipsis in hæreditatem dandæ. Credidit Abraham Deo, et adhuc incircumcisus fide justificatus est; deinde vero legem circumcisionis accepit. — Duos habuit filios, Ismaelem ex Agar ancilla, et Isaac e Sara uxore.

Abrahami vocatio significat vocationem Gentium. Ipsemet autem Patriarcha typus est et *pater omnium credentium*, tum circumcisionis tum præputii : id est, tam Judæorum quam Gentium. Id etiam innuit nomen *Abraham*, quod est hebraice *pater multitudinis*, puta credentium. Hinc et figura est Christi, qui verus est omnium credentium seu fidelium Pater.

Circumcisio, octavo die efficienda, fuit figura Baptismi; — nec non mortificationis christianæ, quæ vocatur circumcisio cordis; — item, resurrectionis gloriosæ, quæ, sicut resurrectio Christi, continget octavo die : id est, post hebdomadam temporis, in fine sæculorum, quando circumcidetur et resecabitur omnis carnis naturæque corruptio.

2° *Isaac*, natus matre Sara, pulchra sed sterili, et patre dierum pleno; unigenitus, filius promissionis, vexatus ab Ismaele filio ancillæ, patri charissimus fuit : a quo tamen sacrificio destinatus, lignis holocausti onustus et ad mortem ductus est. Divinitus autem a morte liberatus, accepit uxorem Rebeccam et factus est pater populi Dei.

In his *Isaac* est typus Christi præclarus; *Abraham*, Patris æterni; *Agar et Ismael* synagogæ, *Sara* Ecclesiæ Christi, cui illa insultans expellitur. — Similiter *Rebecca*, uxor Isaac, ut et postea uxores Jacob, matrem Ecclesiam adumbrant.

Aries, agnus masculus, seu mas ovinus, quem Abraham in monte Moria vidit inter vepres hærentem, et loco Isaac immolavit, est figura Christi in eodem monte Golgotha crucifixi.

3° *Jacob*, filius Isaac natu minor, fratrem Esau natu majorem supplantavit, ejusque vestibus indutus ejusdem loco benedictionem primogeniti adeptus est. — Scalam mysticam vidit in Bethel, ubi erexit lapidem in titulum fundens oleum desuper. — Postea, luctatus cum angelo, nomen Israel, *prævalens Deo*, accepit. — Ex Lia et Rachel uxoribus filios genuit duodecim patriarchas.

Jacob, induens vestem et personam Esau, significabat Christum, qui nostra peccata et pœnas in se suscepit. Rursum, significabat Gentes surrogandas esse Judæis in filiatione et benedictione Abrahæ (Rom. IX, X). — Quatenus pater duodecim patriarcharum, figurat Christum, qui duodecim Apostolos constituit fundamenta Ecclesiæ.

Scala Jacob, qua de cœlo in terram et de terra in cœlum ascenditur, est Christus, incarnatio ejus, et crux ejus. — Item, est B. Virgo Maria. — Item, varia media salutis ac sanctitatis, præsertim oratio et mortificatio, quæ est participatio crucis Domini.

Lapis a Jacob inunctus, juxta S. Augustinum, est Christus, et chrisma Christianorum : Christus scilicet lapis Ecclesiæ angularis, unctus a Patre, ungensque ipsemet suos oleo lætitiæ.

Locus sanctus, quem Jacob appellavit *Bethel*, id est, *domus Dei*, est Ecclesia terrestris, porta cœli.

VI. *Joseph*, typus Christi (Gen. XXXVII seqq.). — *Joseph*, filius Jacob et Rachel, matre pulcherrima, patre jam sene : decorus forma, innocentissimus, spiritu prophetiæ et cœlestibus visionibus, quæ summam ipsi dignitatem portendebant, illustratus ; a patre singulariter dilectus et veste polymita indutus est. A fratribus vero odio habitus, ad mortem petitus, spoliatus tunica quæ sanguine tingitur, et in servum venumdatus.—Ductus in Ægyptum, ibique profundissime humiliatus, deinde vero exaltatus, imperio et gloria exornatus.—Panem præstat fratribus suis Ægyptiis, vocaturque a Pharaone *salvator mundi*. De ipso sic fatur moriens Jacob: *Filius accrescens Joseph, filius accrescens, et decorus aspectu* Gen. XLIX, 22.

Hæc omnia Christo conveniunt; merito tamen etiam, licet secundaria ratione, adumbrare dicuntur sanctum Joseph, virum Mariæ castissimum, patrem nutritium Christi. — Rachel, mater Salvatoris Ægypti, imaginem refert Virginis plenæ gratiæ, matris Christi.

VII. *Agnus paschalis* (Exod. XII).—Erat ille agnus sine macula, immolandus die decima quarta mensis Nisan ad vesperam. Ejus ossa non confringebantur; carnes vero assæ igni manducabantur cum azymis panibus, et quidem festinanter.

— Sanguis ejus domorum foribus illitus, Hebræis saluti fuit. — Post agni paschalis immolationem et esum, statim, nempe postridie, Ægyptiaca servitute exempti sunt Hebræi.

Agnus ille mysticus est figura Christi, tum cruente, tum incruente pro nobis immolati.

VIII. ***Moyses, Aaron, exodus, miracula in deserto.*** (Exod. II seqq.) — 1° *Moyses*, statim ab ortu paratæ sibi neci subductus a parentibus, postea pastor ovium factus est in terra Madian. A Deo autem, qui ipsi apparuit in rubo ardenti, missus est liberator, dux et propheta populo Israel : quem magnis editis miraculis a jugo Pharaonis liberavit, aperta salutis via per mare rubrum, quo Pharao cum curribus mergitur. — Deinde ducit populum ad terram promissionis per desertum, præeunte columna nubis et ignis. — Eidem populo dat manna, panem de cœlo ; aquam de petra ; victoriamque in prælio, orando sublatis manibus in monte. — Statuit ei divinitus legem veteris Testamenti, cultum sacrum, sanctuarium et sacerdotium. — Ut autem legem acciperet, mansit in monte Sinai cum Domino per quadraginta dies et quadraginta noctes, non comedens neque bibens; descenditque ad populum facie lucida et quasi transfigurata. — Constituit septuaginta duos populi magistros (Num. XI), misitque in terram Chanaan exploratores duodecim.—Fuit autem Moyses vir sapiens ac fortis, humilis ac mitis : *Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra.* Num. XII, 2.

Moyses est typus Christi Salvatoris, novique Testamenti mediatoris. — *Pharao* diabolum, ejusque currus vitia repræsentant. — *Liberatio Israelis* ex Ægyptiaca servitute, est redemptio humani generis a servitute diaboli. — *Mare rubrum*, est Baptismi sacramentum, quod e Christi sanguine virtutem salvificam habet. — *Columna nubis et ignis*, est Christus, ejusque lux evangelica.—*Manna* est Christus, præsertim Christus eucharisticus, panis de cœlo verus. Atque idem Christus est *absconditum manna*, quod vincenti daturum se pollicetur Spiritus in Apocalypsi (Cap. II, 17) : alludens ad manna in urna aurea reconditum, et in arca Testamenti asservatum (Hebr. IX, 4). *Urna aurea* manna continens, est B. Virgo Dei Genitrix. —

Rupes, virga Moysis percussa et aquas effundens, est iterum Christus in passione percussus. — Virga Moysis, qua mare aperuit, et qua elicuit aquas e petra, est lignum crucis. — *Petra autem erat Christus.* I Cor. X, 4.

Rubus ardens, seu ignis in rubo (Exod. III, 2), est -1) incarnatio, seu Deus in carne; -2) est Deus in B. Virgine conceptus, et natus illæsa ejus virginitate; -3) est tribulatio in homine sancto, humili et mortificato, quem nequaquam lædit, sed sanctificat.

Serpens æneus in deserto erectus, qui serpentium Israelitis infestorum figuram habuit, at eorumdem veneno caruit, est Christus in cruce exaltatus.

Civitates refugii (Num. XXXV, 6), mystice designant varia salutis media fidelibus a Christo concessa, inter quæ eminet patrocinium B. M. Virginis.

Promulgatio Legis veteris in monte Sinai, figurabat descensum Spiritus sancti super Apostolos in monte Sion, et promulgationem Legis novæ die Pentecostes.

2° *Aaron*, pontifex legis veteris, a Deo vocatus, oleo sancto inunctus, ornatu magnifico indutus, et miraculo virgæ florentis signatus, semel in anno Sanctum sanctorum ingrediebatur solus, non sine sanguine. — Ipse, cum grassaretur incendium, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. — Typus, ut patet, Christi, Pontificis legis novæ.

Aaronis filii sacerdotes, et *levitica tribus* universa Deo consecrata, adumbrant sacerdotium ordinemque clericalem novæ legis.

Inter Pontifices Aaronis successores, celebratus est *Phinees*, qui zelo fortissimo Christi typum gessit. Num. XXV.

Virga frondens, florens et fructificans Aaronis (Num. XVII, 8), est Christus. — Item, virga est B. Virgo Maria, et flos ejus Christus, juxta illud: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* (Isai XI, 1). — Item virga, velut reviviscens et floribus fructuque ornata, significat resurrectionem gloriosam.

IX. *Instrumenta divini cultus, sacramenta et sacrificia mosaica* (Exod. Levit.).

1° *Tabernaculum fœderis,* quod erat templum mobile, sicut templum Salomonis fuit stabile, adumbrabat synagogam respectu Ecclesiæ; — item, Ecclesiam Christi integram, tum militantem, tum triumphantem; — item, corpus Christi ejusque humanitatem; — item B. Virginem, quæ est tabernaculum sanctificatum Altissimi; — item demum, quamlibet animam sanctam.

2° Ad Tabernaculum tanquam partes pertinebant, 1) *atrium* externum, ubi erat locus orationis laicorum, labrum seu lavacrum æneum, et altare holocaustorum. — 2) *Sanctum,* ubi mensa panum propositionis, altare thymiamatis, candelabrum lucens.—3) *Sanctum sanctorum* : ubi arca fœderis cum propitiatorio et cherubinis; atque in eadem arca, tabulæ legis, manna, et virga Aaronis quæ fronduerat.

Atrium fuit figura Ecclesiæ militantis, quoad communem vitam christianorum: ad quam spectat oratio communis, sacramentum Pœnitentiæ, et mortificatio vitiorum per jejunium et alia opera.

Sanctum fuit figura ejusdem Ecclesiæ quoad vitam perfectorum: ad quam spectant mensa Eucharistica, jugis oratio et contemplatio, doctrina et sanctitas.

Sanctum sanctorum fuit figura cœli, seu Ecclesiæ triumphantis: ubi cœtus Beatorum, humanitas Christi gloriosa, et angeli sancti; — et rursus, in eodem cœtu Beatorum quem figurabat *arca,* est perfecta charitas Dei ac proximi, abundantia divinæ suavitatis, et gloriosa Sanctorum corpora.

In particulari, *mensa panum propositionis,* præter sacramentum Eucharistiæ, significat animam charitate plenam, deditam eleemosynis et operibus misericordiæ. — Item, *candelabrum aureum* est etiam Christus, Christique doctrina et doctores. — Item, *arca fœderis* est B. Virgo, quæ in cœtu Beatorum eminet; nec non humanitas Christi: *Arca intra velum,* ait S. Gregorius, *est Redemptor noster in cœlo.* Homil. ult. Ezech.

3° *Sacramenta* veteris Legis : ut *esus agni paschalis, purificationes* ab externis immunditiis, *expiationes* a peccatis, *conse-*

cratio sacerdotum, etc. figuræ fuerunt atque umbræ sacramentorum novæ Legis.

4° *Sacrificia* antiqua omnia, incipiendo a sacrificio Abel, typi fuere sacrificii Christi, sive cruente sive incruente immolandi; idemque variis sub respectibus repræsentarunt. — Insigniora sunt *agnus paschalis*, de quo dictum est supra; et illa, quæ sacrificium incruentum N L. clarius adumbrarunt. Scilicet, præter *sacrificium Melchisedech*, oblatio Mosaica *ferti de simila* (Levit. II, seqq. ; Malach. I, 10), nec non *juge sacrificium* (Exod. XXIX, 38 seq et Num. XXVIII, 3, 4), erant figuræ sacrificii Missæ in novo Testamento. — *Hircus emissarius*, cujus capiti mala imprecabatur pontifex, quique Israelitarum noxis velut onustus in solitudinem abigebatur (Levit. XVI, 22), Christum denotabat, *qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo.* I Pet. II, 24.

X. *Josue.* — *Josue*, sive *Jesus*, id est Dominus salvator, *fortis in bello, successor Moysi in prophetis* (Eccli. XLVI, 1), quod Moyses non potuit, populum Dei in terram promissionis introduxit, Jordane trajecto. Cujus rei monumentum perpetuum constituit duodecim lapides, de Jordanis alveo sublatos. — Dum debellaret hostes in prælio, solem in suo cursu cohibuit. — In quibus omnibus typus fuit Christi. *Sicut pugnante Josue*, inquit Theodoretus, *sol stetit; ita, dum Salvator noster morte sua mortem dissolveret, sol meridie continuit radios suos, et tenebris replevit terram.*

XI. *Judices* generatim, quatenus salvatores Israelis, fuere figuræ Salvatoris Christi.

Speciatim *Samgar*, filius Anath (Jud. III), percutiens Philistæos vomere aratri, typus fuit Christi, mundum vincentis vomere prædicationis evangelicæ. — Alii inter Judices insigniores sunt : Debbora, Gedeon, Jephte et Samson.

XII. *Debbora et Jahel.* — *Debbora* prophetissa præliatrix, et *Jahel*, mulier fortis, quæ occidit Sisaram ducem hostium (Judic. IV) : typice repræsentant Christi Ecclesiam ; — item, animam sanctam, — præsertim vero, B. Virginem de Satana triumphantem.

XIII. *Gedeon* (Jud. VI, VII, VIII). — *Gedeon*, id est hebraice, *ille qui conterit iniquitatem*, cum purgaret frumenta in tor-

culari, divinitus vocatus est, ut Israel a Madianitarum servitute liberaret. Destruxit aram Baal et lucum succidit; crexit autem altare Domino, obtulitque sacrificium ex carnibus hædi et farina. — Signum cœleste accepit, exposito in area vellere ut rorem exciperet. — Dimissa magna exercitus parte, processit cum trecentis viris, qui dextera tenebant lampades ardentes in vasis testaceis, læva autem buccinas, et de cætero inermes erant; dicensque his militibus suis: *Quod me facere videritis, hoc facite*, irruit in hostes, qui sese mutua cæde trucidarunt. — His omnibus typus fuit Christi, Redemptoris, et per Apostolos triumphatoris.

Vellus Gedeonis denotat mysterium Incarnationis: ros in vellere est Verbum in Virgine. — Item, ros in vellere, dum universa terra manet rore destituta, est gratia originalis in Immaculata Deipara. — Item, ros in vellere, deinde vero in universa terra nec jam in vellere: est fides et gratia, prius populo Israel data, deinde a populo Israel in Gentes universas translata.

XIV. *Jephte* (Judic. XI). — *Jephte*, id est hebraice, *janua*, a fratribus primum ejectus, exul a Galaaditis requisitus est ut esset dux belli contra Ammonitas. Ille ante prælium votum fecit Domino; et adeptus victoriam, immolavit filiam suam virginem. — Typus Christi Salvatoris, orantis in horto Olivarum, et pro nobis immolantis carnem suam et humanitatem. — Filia Jephte immolata, etiam repræsentavit Ecclesiam, quam Christus velut virgineam victimam Patri obtulit cum sanguine innumerabilium Martyrum.

XV. *Samson* (Judic. XIII — XVI). — Natus est Samson matre sterili, cui apparuit angelus, dicens: *Concipies et paries filium, qui erit Nazaræus Dei... et ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum. — Peperit itaque illa filium, et vocavit nomen ejus Samson* (i. e. *solem*)*; crevitque puer et benedixit ei Dominus, cœpitque Spiritus Domini esse cum eo.*

Samson uxorem duxit Philistæam, eique sua revelavit arcana, nimirum, robur suum in capillis esse situm. — Præpotens viribus leonem obvium interfecit, in cujus ore postmodum favum mellis reperit. — Sitiens valde, clamavit ad Dominum. — Ligatus, omnia vincula disrupit. — Gazæ inclusus,

dormivit ad mediam noctem ; tunc experrectus, ipsas oppidi velut carceris sui portas detraxit ac detulit in verticem montis. — Demum *multo plures interfecit moriens, quam vivus occiderat.* — Typus Christi, morte ac resurrectione sua peccatum mortemque vincentis.

Leo a Samsone occisus, est mundus a Christo devictus, qui pro morsu amaro reddit victori dulcedinem. — Iterum, est ipse Christus, leo de tribu Juda, qui morte sua genuit vitam, et vitæ alimentum suavissimum : nempe mel Eucharisticum, et examen innumerabile fidelium.— Iterum, *favus* ille mysticus est Beata et Immaculata Virgo Maria, filia vitæ, quæ sola in humano genere, per peccatum mortuo et corrupto, inventa est incorrupta et viva.

Coma Samsonis, quæ Nazareatus ejus erat sacrum insigne, et in qua fortitudo ejus erat sita : repræsentabat Christum, Nazaræum et Nazarenum, a quo omnis fortitudo procedit. — Significabat præterea symbolice, rerum minimarum nobis exactam curam esse habendam : a minimis enim pendent maxima.

XVI. *Ruth*, Moabitis et gentilis, deinde facta proselyta et uxor Booz, typum gessit Ecclesiæ; Gentiumque vocationem, Judæis exclusis, a Christo faciendam demonstrat.

XVII. *Samuel* (I Reg. I seqq.). — *Samuel*, id est, *positus a Deo*, perinde ac Samson natus matre sterili, Nazaræus etiam fuit, unigena, ab infantia Deo dicatus, de quo legitur : ***Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, et placebat tam Deo quam hominibus... et Dominus erat cum eo*** (I Reg. II, 26; III, 19.). — Fuit præterea Samuel levita, sacerdos, et propheta Domini. — Quibus omnibus typum gessit Christi.

XVIII. *David* (I, II, III Reg.). — *David*, natus in Bethlehem, pastor, bellator fortis ac liberator populi sui, propheta, rex, oleo sacro inunctus : toto vitæ curriculo expressum Christi typum gessit. Spectetur enim gigantem Goliath occidens, persecutionem patiens et angustias ex parte Saulis, imo rebellionem ex parte proprii filii Absalom dilectissimi ; — arcam Domini et sedem regni sui constituens in civitate sancta Jerusalem, atque in monte Sion ; pacem præstans populo suo, et adversas ipsi gentes subjiciens ; arcem Sion ædi-

ficans et turrim munitissimam (II Reg. V, 9); — Dei cultum psalmis ac laudibus dignissimis celebrans : his omnibus tam manifestam Christi exhibet imaginem, ut apud prophetas, Isaiam, Jeremiam, Ezechielem et Oseam, ipsum *Davidis* nomen Christo tribuatur.

Davidis uxores, *Abigail* humillima (I Reg. XXV.), et *Abisag* sunamitis, typi sunt B. Mariæ Virginis.

XIX. *Salomon* (III Reg.). — Non minus quam in David patre, agnosci potest Christus in Salomon filio. *Salomon*, id est, Pacificus, appellatus quoque est *Ledidia*, seu Amabilis Domino (II Reg. XII, 25); et cognominatus *Cohelet*, id est, Ecclesiastes seu prædicator : filius David, sedensque super thronum ejus rex in Jerusalem, sapientia et magnificentia præclarus, ædificavit mirabile templum Domino, idque solemniter dedicavit, sicut Christus Ecclesiam.

Regina Saba, quæ de longinquo ad Salomonem venit, ejusque sapientiam et opes mirata est, Ecclesiæ typus fuit : quæ ex ethnicis fere conflata, Christi doctrina, virtutibus et gratia capta, ad eum accessit, eique sese in sponsam tradidit.

Thronus Salomonis eburneus, repræsentabat B. Virginem Dei Genitricem, in cujus gremio atque ulnis divinus Salomon quiescere et residere voluit. Describitur autem (III Reg. X, 18, et II Paralip. X, 17), his verbis : *Fecit quoque rex* (Salomon) *solium eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo. Sex quoque gradus, quibus adscendebatur ad solium, et scabellum aureum, et brachiola duo altrinsecus, et duos leones stantes juxta brachiola; sed et alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte : non fuit tale solium in universis regnis* (1).

Idem dicendum de *lectulo Salomonis*, qui (Cant. III, 7, 8) sic describitur : *En lectum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel : omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi : uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos.*

Similiter Beatam Virginem figurat et Ecclesiam currus Salomonis, de quo legitur : *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani : columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium*

(1) Cf. A Lapide. in III Reg. X, 18.

aureum, ascensum purpureum : media charitate constravit propter filias Jerusalem. Cant. III, 9, 10.

XX. *Horologium Achaz* (IV Reg. XX, 11; Isai. XXXVIII, 8). — *Umbra* retrocedens et *sol* revertens decem lineis in horologio Achaz, repræsentavit Christum, descensurum decem lineis, id est, immensum, infra omnes angelorum et hominum gradus, in passione sua; indeque rursum ascensurum ad Patrem. — Ipsum autem *horologium*, in quo illud mysterium luminis effectum est, figuravit Beatam et Immaculatam Dei Genitricem.

XXI. In libro Tobiæ (cap. VI, 8), *piscis* de flumine ascendens, mystice Christus est. De quo mysterio hæc Augustinus scribit : *Est Christus piscis ille, qui ad Tobiam ascendit de flumine vivus; cujus jecore per passionem assato, fugatus est diabolus; et per amaritudinem fellis afflatus est cæcus et illuminatus est mundus.* Serm 4 de Petro et Paulo.

XXII. *Judith.* — *Judith,* vidua castissima, speciosissima, fortissima, caput amputans Holophernis, et liberans Bethuliam : est allegorice B. Virgo Maria, victoriam referens de diabolo, serpentisque conterens caput. Maria quoque in persona Judith laudatur his verbis : *Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri.* Judith XV, 10 seq.

XXIII. *Esther.* — Regina sanctissima et pulcherrima Esther, in uxorem Assueri loco Vasthi electa, liberansque suo interventu populum suum ab interitu, allegorice designat B. Mariam Virginem, nec non Christi Ecclesiam. — Assuerus figurat Christum; Mardochæus animam fidelem et piam ; Aman et Vasthi, dæmonem, carnem et mundum.

Mariam quoque refert Assueri regis *virga aurea,* per quam Deus toti humano generi offensus reconciliatus est. Esther. IV, 11.

XXIV. *Job.* — Servus Dei Job, multarum virtutum titulis ac dignitatum illustris, Christi Domini quoque typum gessit. Etenim rex in media gentilitate, propheta, doctor, pauperum pater, viduarum consolator, pupillorum protector; justitia, simplicitate, castitate, præcipue vero patientia insignis, his totidem velut lineamentis Salvatori similis apparet. Imo et huc spectat ipsum nomen *Job,* quod latine dicitur *dolens :* ut per

ejus et nomen et vulnera, inquit S. Gregorius (1), Redemptoris nostri passio designetur, de qua propheta ait : *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.* Isai. LIII, 4.

XXV. *Prophetæ* generatim, ii præcipue qui pro justitia passi aut occisi sunt, typi fuerunt et imagines Christi. Inter eos tamen eminent Elias, Eliseus, Jonas, Jeremias et Daniel.

XXVI. *Elias.* — Propheta *Elias* (2), quod nomen hebraice idem sonat ac *Dominus Deus*, typus Christi exstitit non nomine duntaxat, sed virtutibus et gestis. Vir enim fuit zelo divini cultus flagrans, in Carmelo monte orationi et contemplationi vacans, indeque descendens ut regibus ac populis præcepta Dei prædicaret : fortissimus, et in tolerandis persecutionibus invictus. — Oratione sua cœlum clausit et aperuit. — Sacrificium insigne Deo obtulit, omnesque prophetas Baal interfecit. — Ad vitam revocavit filium viduæ Sarephtanæ. — Cœlitus accepit subcinericium panem,et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus et quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb : ubi mira Dei visione dignatus est. — Demum morte immunis, raptus est vivus in cœlum : Dominicam ascensionem mirabiliter præfigurans.

Fuit quoque Elias dux et princeps prophetarum cæterorum: atque hac de causa, una cum Moyse legislatore, apparuit in transfiguratione Christi ; cui nomine omnium prophetarum testimonium perhibuit, quod ipse verus esset Messias ab ipsis prophetatus.

Nubecula parva quasi vestigium hominis, quæ orante Elia in vertice Carmeli ascendit de mari (III Reg. XVIII, 44) : carnem Christi figurabat, quæ in mari mundi istius erat nascitura. Videbatur enim Deus illa in nube, quasi pedibus descendens ad dandam Israeli pluviam. — Quod autem Elias puerum suum mittat septies, ut in mare signum pluviæ, puta nubes prospectet (ibid.) : septiformem sancti Spiritus gratiam, quæ danda erat Ecclesiæ, designabat. (S. August. Serm. 201 *De Temp.*)

(1) Lib. 6 *Moral.* c. 1. — Cf. Pineda. — (2) III Reg. XVII seqq.

XXVII. *Eliseus*. — Typus Christi *Eliseus*, id est *Dei salus*, propheta : qui accepto Eliæ, magistri sui, duplici spiritu, non secus ac Elias factus est ipsemet *pater*, *currus et auriga Israel* (IV Reg. XIII, 14). — Nazaræus erat; portabat baculum; et ascendens in montem Bethel a pueris ludibrio est habitus. — Mortuum puerum suscitavit, ei incumbendo ita, ut os ori, manus manibus, pedes pedibus accommodaret. — Naaman Syrum a lepra mundavit. — In oppido Dothan, Syriorum exercitus cæcos effecit et illuminavit.—Mortui ejus ossa mortuum resuscitarunt : *Et mortuum prophetavit corpus ejus*. Eccli. XLVIII, 14.

XXVIII. *Jonas*. — Propheta *Jonas*, quod nomen *columbam* significat, sæviente tempestate dormiens, mox expergefactus, pro nautarum salute missus est in mare : quo facto quievit tempestas. Ille autem sepultus in ventre ceti, Deum orat, dicens : *Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum*. Post tres dies rejectus in terram et lumini redditus, Ninivitas ad pœnitentiam ac Dei cultum hortatur. — Typus Christi, præsertim morientis et resurgentis.

XXIX. *Jeremias*. — Cernere licet et in *Jeremia*, id est latine *Celsitudo Domini*, expressam Jesu Christi imaginem. Sanctificatus enim Jeremias ab utero matris, et constitutus propheta in Gentibus (Jer. I, 5), etiamnum puer docendi munus exsequi aggressus est. A suis autem, quos a peccatis et calamitatibus subducere volebat, pessime exceptus, summa patientia et lenitate inflictas sibi pœnas tulit, pro percussoribus suis oravit, et super Jerusalem amare flevit.

XXX. *Daniel*. — Propheta *Daniel*, id est, *Judicium Dei*, dictus *Vir desideriorum*, e stirpe regum Juda, adhuc adolescens tanquam servus Babylonem abductus est : conspicuus egregia forma, pietate, abstinentia, et spiritu sapientiæ quo arcana occultissima interpretabatur. — A rege præfectus toti Babyloniæ, propter pietatem vero missus in lacum leonum, inde Deo protegente regressus ac velut novæ vitæ restitutus est. — Destruxit idolum Bel, et draconem occidit.— Causam Susannæ judicavit impios calumniatores damnando, innocentem mulierem ab omni malo liberando. — Quibus omnibus Daniel typum gessit Christi, desiderati cunctis gentibus, qui diaboli

potestatem contrivit, et a Patre qua homo præpositus est Dominus universo mundo.

Insuper, Daniel (V, 25) per *mane*, *thecel*, *phares*, impio Balthasari intentans vitæ regnique excidium, allegorice est Christus, impiis intentans mortem, judicium, et infernum.

Item, cap. IV, Daniel interpretans somnium arboris succisæ, significat Christum, qui superbos humiliat et humiles exaltat; quique reges terræ cruci ac fidei suæ subjicit.

Item, Daniel prophetiarum et visionum claritate Christum refert, evangelica doctrina homines illuminantem. Sunt autem Danielis visiones propheticæ quatuor præcipuæ : prima, cap. VII, qua videt *Antiquum dierum*, i. e. Patrem æternum, *Filio hominis*, i. e. Filio suo incarnato, Christo, dantem regnum et honorem ; — secunda, cap. VIII, qua videt hircum contra arietem, i. e. contra Christum ejusque fideles cornutantem ; — tertia, cap. IX, qua audit ex angelo annum adventus Christi ; — quarta, cap. XI, qua videt bellum inter reges Aquilonis et Austri : id est, bellum infidelium adversus fideles, Antichristi adversus Christum.

Angelus similis Filio Dei (Dan. III, 49, 92), qui tres pueros in fornace Babylonica illæsos servavit, figura fuit Christi, qui nos ab igne gehennæ æque ac concupiscentiæ liberat.

Lapis divinitus de monte abscissus, et conterens statuam quadriformem (Dan. II), est Christus de Virgine natus, conterens quatuor idololatrica regna, et suum imperium per orbem universum inducens.

Angelus vestitus lineis, et cujus facies erat quasi species fulguris (Dan. X), repræsentabat Christum, ut patet ex Apoc. I, 13: *Vidi similem Filio hominis, vestitum podere... et facies ejus, sicut sol lucet in virtute sua...*

XXXI. *Eliacim* (Isai. XXII). — *Eliacim* (Dei resurrectio), Helciæ filius, sacerdos, in locum Sobnæ pontificis suffectus, Christi sacerdotis, ejusque summæ in totam Ecclesiam potestatis typus constitutus est. Sic enim loquitur Deus per Isaiam ad Sobnam : *Expellam te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te. Et erit in die illa, vocabo servum meum Eliacim, filium Helciæ. Et induam illum tunica tua, et cin-*

gulo tuo confortabo eum, et potestatem tuam dabo in manu ejus; et erit quasi pater habitantibus Jerusalem, et domui Juda. Et dabo clavem domus David super humerum ejus; et aperiet, et non erit qui claudat; et claudet, et non erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, et erit in solium gloriæ domui patris ejus: et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus. Isai. XXII, 19, seqq.

XXXII. *Cyrus* (Isai. XLIV, XLV). — Typus Christi etiam Cyrus, rex Persarum, qui populum Israel captivitate Babylonica liberavit; de quo Isaias: *Dico Cyro: Pastor meus es, et omnem voluntatem meam complebis. — Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam ante eum januas, et portæ non claudentur. Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo; portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos....*

XXXIII. *Zorobabel* (I Esdr. II seqq.) — Typum Christi gessit *Zorobabel* (alienus a confusione), de tribu Juda et de domo David, qui Judæis captivitate Babylonica liberatis, et Jerosolymam redeuntibus ducem se præbuit, templumque instauravit. — Figuravit Christum, regem ac legislatorem, sicut Jesus filius Josedec, sacerdotem; ambo vocantur *olivæ* et *filii olei* apud Zachariam, sic scribentem: *Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ ejus super illud; et septem infusoria lucernis, quæ erant super caput ejus. Et duæ olivæ super illud: una a dextris lampadis et una a sinistris ejus. Et respondi, et aio ad angelum qui loquebatur in me, dicens... Quid sunt duæ spicæ olivarum? Isti sunt duo filii olei... Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, et manus ejus perficient eam...* Zachar. IV, 2 seqq.

Templum instaurandum, nec non candelabrum aureum, est Ecclesia cum suis sacramentis, quæ ab oliva mystica Christo oleum gratiæ quod continent hauriunt. — *Babylon* typus est mundi istius, qui merito *civitas confusionis* vocatur. Babylonica captivitas, est servitus peccati in hoc mundo. Rex Babylonis est diabolus, princeps hujus mundi. — Babyloni opponitur *Jerusalem*, civitas Dei, typus Ecclesiæ, nec

non B. Mariæ Virginis, et animæ cujuslibet sanctæ, in qua Deus regnat.

XXXIV. *Jesus, filius Josedec* (I Esdr. III seqq., Zachar. III seqq). — Typus insignis Christi fuit *Jesus*, seu *Josue*, filius Josedec, sacerdos magnus, qui Babylone redeuntium cum Zorobabele dux fuit, hujusque in templo reparando socius. De ipso apud Zachariam hæc leguntur : *Satan stabat a dextris ejus ut adversaretur ei. Et Jesus erat indutus vestibus sordidis : et stabat ante faciem angeli, qui respondit, dicens : Auferte vestimenta sordida ab eo, et ponite cidarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibus... Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Sumes aurum et argentum, et facies coronas, et pones in capite Jesu, filii Josedec, sacerdotis magni. Et loqueris ad eum, dicens : Hæc ait Deus exercituum, dicens : Ecce vir, Oriens nomen ejus ; et subter eum orietur et ædificabit templum Domino. Et ipse exstruet templum Domino ; et ipse portabit gloriam, et sedebit, et dominabitur super solio suo : et erit sacerdos super solio suo.* Zachar. III, VI.

XXXV. His typis proprie dictis addi potest allegoria insignis libri *Canticorum*, qua celebratur spirituale connubium Christi et Ecclesiæ : ubi *Sponsus* est Christus, *Sponsa* vero, tum Ecclesia, tum B. Virgo, tum anima justa.

His insuper addi possunt nomina figurativa aut symbolica bene multa, quibus designatur Christus vel sanctissima ejus Mater ; quæque sequenti syllabo collecta oculis subjiciuntur. — Quo utilior autem hujusmodi syllabus evadat, non tantum figurata, sed etiam propria Christi nomina recensebimus : primum quæ in vetere Testamento, deinde quæ in novo reperiuntur (1).

(1) Explicata videri possunt pleraque hæc nomina apud Huetium, *Demonstrat. Evang.* — Cfr. et Becanus, *Analogia*, cap. 2, quæst. 5.

Nomina Christi in vetere Testamento.

Deus (Isai. XXXV, 4). — *Dominus Deus* (Ps. XLIV, 12). — *Primogenitus Dei*. Ps. LXXXVIII.

Emmanuel, id est, *Nobiscum Deus* (Isai. VII, 14). — *Dominus Davidis*. Ps. CIX.

Sanctus Sanctorum (Dan. IX, 24). — *Sanctus Dei* (Ps. XV). — *Sanctus Israel* (Isai. XII, 6). — *Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis*. Isai. IX, 6, 7.

Veritas (Ps. LXXXIV, 12). — *Vita* (Deut. XXX, 20). — *Sapientia* (Eccli. XXIV, 5; Prov. VIII, 12 seq. Sap. IX, 4). — *Candor lucis æternæ* (Sap. VII, 26). — *Verbum Dei, sermo Dei*. Eccli. I, 5; Sap. XVIII, 14, 15.

Primus et novissimus. Isai. XLI, 4.

Desideratus cunctis gentibus (Agg. II, 8). — *Exspectatio gentium* (Gen. XLIX, 10). — *Desiderium collium æternorum*. Gen. XLIX, 26.

Christus seu *Unctus Dei*. Dan. IX, 26; Ps. II, XLIV.

Sacerdos in æternum. Ps. CIX.

Propheta. Deut. XVIII, 16.

Dominus legifer noster, rex noster, judex noster (Isai. XXXIII, 21). — *Dominus et rex æternus*. II Reg. VII, 12, 13.

Redemptor (Isai. LIX, 20). — *Salutare Israel*. Ps. XIII.

Salvator et propugnator (Isai. XIX, 20). — *Murus et antemurale* (Isai. XXVI, 1). — *Turris fortissima* (Prov. XVIII, 10). — *Civitas munita, columna ferrea, murus æreus*. Jerem. I, 18.

Bellator et victor. Ps. XLIV, 3 seq. — Isai. XI, 4, 5. — Hab. III, 8, seq.

Brachium Domini. Isai. LIX, 1.

Dominator (Malach. III, 1). — *David* (Ezech. XXXIV, 24). — *Claviger domus David* (Isai. XXII, 22). — *Caput gentium* (Ps. XVII). — *Signum populorum* (Isai. XI, 10). — *Testis, dux, præceptor gentium*. Isai. LV, 4; Jerem. XXX, 21.

Angelus testamenti. Malach. III, 1.

Parvulus, filius (Isai. IX, 6). — *Semen Abrahæ* (Gen. XXII, 18). — *Semen mulieris, filius Virginis* (Gen. III, 15; Isai. VII, 14). — *Fructus terræ*. Ps. LXVI.

Filius David, cornu David, cornu salutis, lucerna David. Ps. CXXXI; Luc. I, 69.

Stella oriens (Num. XXIV, 17; Apoc. XXII, 16). — *Oriens* sive *germen, radix, flos, virga.* Zachar. VI, 12; Jerem. XXIII, 5; Isai. XI, 1.

Pastor. Isai. XL, 11; Ezech. XXXIV, 23.

Agnus, ovis. Isai. XVI, 1; LIII, 7.

Leo. Gen. XLIX, 9.

Lux, lux gentium (Isai. IX, 2 et XLII, 6). — *Lumen Jerusalem* (Isai. LX, 1). — *Sol Jerusalem.* Isai. LX, 20.

Ignis. Exod. III, 2; Deut. IV, 24; Hebr. XII, 29.

Fons. Zachar. XIII, 1; Eccli. XXIV, 40.

Petra, lapis, lapis Israel, lapis angularis, fundamentum, mons. Isai. XXVIII, 16, 18; Gen XLIX, 24; Ps. CXVII; Dan. II, 34 seq.; I Cor. III, 11, et X, 4.

Porta (Ps. CXVII, 20). — *Via et semita.* Isai. XXXV, 8 seq.

Justus, justitia (Isai. XLV. 8). — *Sol justitiæ.* Malach. IV. 2.

Servus Dei, electus Dei (Isai. XLII, 1). — *Nazaræus* (Matth. II, 23; Judic. XIII, 5, 7). Item Isai. XI, I: *Virga de radice Jesse, et flos* (juxta Hebræos *et Nazaræus*) *de radice ejus ascendens.*

Vir dolorum, despectus, et novissimus virorum (Isai. LIII, 3). — *Vermis et non homo, opprobrium hominum et abjectio plebis.* Ps. XXI.

Speciosus forma præ filiis hominum (Ps. XLIV). — *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio, Dominus virtutum, rex gloriæ.* Ps. XXIII.

Nomina Christi in novo Testamento.

Filius Dei, verus Deus et vita æterna (I Joan. V, 20). — *Filius Dei dilectus* (Matth. III, 17). — *Filius Dei unigenitus.* Joan. I, 18; III, 16.

Verbum, Verbum Dei (Joan. I; Apoc. XIX, 13). — *Sermo Dei.* Hebr. IV, 12.

Splendor gloriæ et figura substantiæ Dei (Hebr. I, 3). — *Imago Dei invisibilis.* Coloss. I, 15.

Via, et veritas, et vita (Joan. XIV, 6). — *Lux mundi* (Joan. VIII, 12). — *Gratia Dei erudiens nos*. Tit. II, 11.

Homo, Filius hominis. Joan. VIII, 40 ; Matth. VIII, 20.

Filius David, Filius Abraham (Matth. I, 1). — *Radix David, leo de tribu Juda* (Apoc. V, 5). — *Oriens, ex alto nos visitans*. Luc. I, 78.

Filius Mariæ (Marc. VI, 3). — *Ut putabatur, filius Joseph*. (Luc. III, 23). — *Fabri filius, faber*. Matth. XIII, 55; Marc. VI, 3.

Infans, puer (Luc. II, 12, 21). — *Novissimus Adam, homo cœlestis*. I Cor. XV, 45, 48.

Messias. Joan. I, 41 et IV, 25.

Salvator mundi (Joan. IV, 42). — *Redemptor* (Act. VII, 35). — *Mediator Dei et hominum* (I Tim. II, 5). — *Mediator novi Testamenti* (Heb. IX, 15). — *Advocatus noster apud Deum*. I Joan. II, 1.

Apostolus et pontifex confessionis nostræ (Hebr. III, 1). — *Minister circumcisionis* (Rom. XV, 8). — *Pontifex magnus, sacerdos in æternum*. Hebr. IV, 14 ; V, 6.

Agnus Dei, Agnus immaculatus (Joan. I. 29 ; I Pet. I, 19). — *Hostia* (Eph. V, 6). — *Peccatum* (II Cor. V. 21). — *Pascha nostrum*. I Cor. V, 7.

Propheta magnus (Luc. VII, 16). — *Magister, Magister bonus*. Matth. XXIII, 10 et XIX, 16.

Rex, rex Judæorum (Joan. XVIII, 37 ; XIX, 19). — *Rex regum et Dominus dominantium* (Apoc. XIX, 16). — *Primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ* (Apoc. I, 5). — *Primogenitus omnis creaturæ, primogenitus ex mortuis* (Coloss. I. 15, 18). — *Judex vivorum et mortuorum* (Act. X, 42). — *Hæres universorum* (Hebr. I, 2). — *Dominus noster Jesus Christus*. Gal. I, 3.

Pastor bonus (Joan. X,11). — *Ostium ovium*. Joan. X, 7.

Panis. Joan. VI, 35.

Vitis. Joan. XV, 1.

Caput Ecclesiæ (Eph. V, 23). — *Petra, fundamentum* (I Cor. X, 4 et III, 11). — *Lapis vivus, lapis summus, angularis, electus, pretiosus; — lapis offensionis et petra scandali* (I Pet. II, 4 seq.). — *Ruina et resurrectio multorum, signum cui contradicetur*. Luc. II, 34.

Granum frumenti cadens in terram (Joan. XII, 24). — *Resurrectio et vita* (Joan. XI, 25). — *Sponsus* (Matth. IX, 15). — *Principium et finis, alpha et omega.* Apoc. I, 8.

Nomina B. Mariæ Virginis, ex utroque Testamento desumpta.

Mariæ nomen multiplicem continet significationem. *Maria* enim latine dicitur vel *excelsa, sublimis;* vel *domina, magistra, princeps;* vel *myrrha, amaritudo* (1); imo, juxta S. Bernardum *stellam maris innuit.*—Merito Mariæ attribuitur illud Cant. I, 2 : *Oleum effusum nomen tuum.*

Appellatur autem Maria imprimis *Virgo, — conjux, sponsa Joseph,— mater Domini, mater Jesu, — mulier, gratia plena, benedicta inter mulieres; — ancilla Domini; — mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim.* Apoc. XII, 1.

Deinde, *mulier conterens caput serpentis* (Gen. III, 15). — *Virgo concipiens et pariens.* Isai. VII, 14.

Domus Dei, domus aurea, templum Salomonis; domus quam sibi ædificavit Sapientia (Prov. IX, 1). — *Palatium Salomonis* (III Reg. VII, 1). « Summi Regis palatium, a Deo ornatum, « omnes hospitio recipiens; in quo spiritualis sponsi thala- « mus, in quo Verbum carnem sibi desponsavit. » S. German. in Præsentat. Deiparæ.

Tabernaculum Altissimi (Ps. XLV). — *Dei sacrarium.* — *Arca fœderis.* — *Altare thymiamatis.* — *Cœlum, thronus Dei* (Matth. V, 35). *Solium gloriæ Dei :* « Thronus Dei, cœlum- « que gloriam Dei enarrans. » S. German. ibid.

Thronus Salomonis, sedes sapientiæ. III Reg. X, 18.

Jerusalem (Cant. VI, 3), *civitas sancta, civitas magni regis* (Matth. V, 36),*quam ipse fundavit Altissimus.* Ps. LXXXVI.

Scala Jacob. Gen. XXVIII, 12.

Porta orientalis, porta clausa principi. Ezech. XLIV, 1.

Nubecula Eliæ (III Reg. XVIII, 44).— *Nebula tegens omnem terram, nubes effundens pluvias.... Thronus meus in columna nubis.* Eccli. XXIV, 6, 7.

(1) A Lapide, in Eccli. XXIV, 12.

Stella Jacob (Num. XXIV, 17), — *stella matutina* (Eccli. L. 6), — *stella maris.* — *Aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata*, Cant. VI, 9.

Virga de radice Jesse, — *Virga Aaron germinans...*

Paradisus, hortus voluptatis, hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium. Cant. IV.

Lignum vitæ, cedrus, cypressus, palma, oliva, platanus, cinnamomum, balsamum, myrrha electa. Eccli. XXIV, 17, seq.

Rosa mystica, plantatio rosæ in Jericho, flos rosarum in diebus vernis (Eccli. XXIV, 18, L, 8). — *Flos campi, lilium convallium, lilium inter spinas.* Cant II, 1, 2.

« *Dei mons* præpinguis, in quo enutritur Agnus Dei ; e quo « devolutus lapis qui contrivit aras idolorum, et factus est in « caput anguli, mirabilis oculis nostris.» S. German. ubi supra.

Arcus in nubibus splendens (Gen. IX, 13). — *Candor lucis æternæ, speculum sine macula* (Sap. VII, 26). — *Speculum justitiæ.*

Rubus ardens et incombustus. — *Vellus Gedeonis.* — *Favus Samsonis.* — *Horologium Achaz.*

Regina stans a dextris Regis gloriæ in vestitu deaurato (Ps. XLIV). — *Sponsa, columba, amica Regis; soror, perfecta, electa, immaculata ejus; pulcherrima mulierum, Sulamitis* (vel *Sunamitis*, virgo et uxor Davidis) ; *filia principis; virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, ascendens per desertum.* Cant. III, IV, V, VI, VII.

Mater viventium (Gen. III, 20). — *Mater pulchræ dilectionis et sanctæ spei* (Eccli. XXIV, 24). — *Speciosa Rachel, mater salvatoris Ægypti;* — *humilis Abigail, pulchra Abisag virgo; supplex mater Salomonis* (III Reg. II, 20) ; — *invicta Judith,* — *Esther regina, salus populi sui.* — *Navis institoris de longe portans panem.* Prov. XXXI, 14.

Turris eburnea, turris David munitissima (Cant. IV, VI). — *Turris draconi impervia.* — *Murus* (Cant. VIII, 10); *urbs refugii*; *portus.* — « Columba, quæ nobis et fructum fers oli« væ, et servatorem a spirituali diluvio, ac portum salutis « annuntias. — Urna, ex puro auro conflata, Christum, qui « manna est, continens (S. German. in Præsent. Deiparæ). »

QUÆSTIO 4.

Quænam sunt regulæ pro sensu litterali et grammaticali?

Resp. — I. Ut obvius ac verus sensus percipiatur, spectare juvat, 1° orationis totius contextum; 2° scopum; 3° præcedentia et subsequentia, quæ ad idem argumentum pertinent; 4° loca parallela, id est, illa in quibus res eadem vel similis tractatur.

II. Vox quælibet et locutio accipienda est in sensu proprio ac obvio, nisi necessitas aliqua cogat accipere eam improprie ac figurate.

III. Necessitas est accipiendi vocem aut locutionem improprie, si proprie accepta, 1° contextui et circumstantiis minime congruat; vel 2° asserat aliquid repugnans sive fidei, sive Dei hominumve charitati, sive honestati morum.

IV. Ob repugnantiam cum fide accipiendus improprie est quicumque sermo, 1° qui Deo tribuit humana, sive membra, sive officia, sive affectiones; — 2° qui de Christo vel de Ecclesia enuntiat prædicata, ex rebus inanimatis vel irrationabilibus desumpta; — vel statum, negotia, aut actiones ad sæculi normam describit; — 3° qui justorum felicitatem, potestatem, ornatum, victum, aliaque similia sub rebus corporalibus proponit.

V. Ob repugnantiam cum charitate aut honestate, improprius accipiendus est sermo, 1° qui sævum quid et asperum, sive contra se, sive contra proximum jubere videtur; — 2° qui molle quid aut carnale videtur præcipere aut commendare; — 3° qui alterutrum a viris sanctis factum laudare videtur, vel imitandum proponere. Non enim omnia quæ Scriptura de sanctis viris narrat, sancta sunt aut imitanda.

VI. Ubi in Scriptura articulus fidei tangitur, et locus est obscurior, per alia loca clariora, vel per Ecclesiæ traditionem explicandus est.

VII. Partes historicæ ita sunt interpretandæ, ut veritas historica servetur, nec ad meram allegoriam torqueatur. Quæcumque enim Spiritu sancto inspirante narrantur, sive ad

eventus substantiam, sive ad circumstantias temporis, loci vel personarum pertineant; certissima sunt, et divina infallibilitate stabilita. Quapropter si quæ hujusmodi, certo genuina et rite intellecta, cum historiæ vel scientiæ profanæ assertis evidenter conciliari nequeant, certitudo Scripturæ omnibus humanæ eruditionis conjecturis anteponenda est.

Notandum 1°. Quoniam in iis quæ ad fidem aut mores non pertinent, subesse potest materialis alteratio textus primitivi; et aliunde, quoniam res hujusmodi mere scientificas Scriptura directe non intendit docere : modeste et quasi timide procedere debent exegetæ, nec facile damnare eruditionis profanæ systemata, quandiu fidei dogmatibus directe non adversantur; sed prudenter exspectare donec humanæ investigationes ad conclusionem aliquam certam perveniant. Quæ, si quidem certa fuerit, cum Scripturarum veritate nunquam pugnabit; sed exegetam poterit juvare, ut sensum sacri textus melius assequatur. Exempla præbet historia doctrinæ Copernicanæ et geologicæ.

Notandum 2°. Cavendum omnino est ab hermeneutica quadam impia rationalistarum, qui ut e sacris Bibliis omne miraculum et quidquid supernaturale est excludant, systemata varia (1) invenerunt, quorum præcipua sunt duo : interpretatio *naturalis*, et interpretatio *mythica*. Prior narrationes contorquet, truncat aut immutat, ut facta supernaturalia naturaliter explicet; posterior, nempe mythismus, eadem facta esse fictitia, aut parabolica seu allegorica contendit.—Utrumque, ut facile patet, systema 1° nititur principio falso, statuente miracula impossibilia esse, et res quascumque supernaturales admitti qua tales non posse. 2° Ipsis rationis principiis adversatur, omnemque auctoritatem, etiam humanam atque historicam convellit. Si enim res historicas, omnibusque auctoritatis conditionibus munitas, pro libitu mutare; aut ad metaphoras, allegorias et figmenta trahere licet, nulla jam historica auctoritas aut certitudo constare potest.

VIII. Non semper servatur in rerum narratione ordo temporum; sed quæ prius acciderunt, subinde posterius narrantur : recapitulationem aliqui hoc vocant. Sic, in Gen. II, ter-

(1) Cfr. Lamy, *Introduct.* tom. 1, cap. 7, sect. 3.

restris paradisi plantatio a Deo facta refertur post narrata sex dierum opera; cum tamen ea facta sit a principio, seu die creationis tertio. — Aliud exemplum occurrit initio capitis XII Gen., et in Evangeliis plura.

IX. Subinde, maxime in Psalmis et Prophetis, subitus est transitus a figura ad rem figuratam : ut a Salomone ad Christum, a Sion et Jerusalem ad Ecclesiam, ab Israel carnali ad Israel spiritualem, seu populum christianum : idque sub eodem nomine, quasi de eadem re esset sermo. Imo nomen figuræ quandoque tribuitur rei figuratæ; sic Christus vocatur *David*, Ezech. XXXIV, 23 : *Et suscitabo super eas* (oves meas) *pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David.*

X. Aliquando nomen proprium, vel gentilitium, personis tribuitur propter morum similitudinem. Sic prophetæ Israelitas impios *Chananæos* vocant vel *Sodomitas*, etc; Christus Judam, *diabolum;* Joannes Jerosolymam impiam appellat *Sodomam* et *Ægyptum* (Apoc. XI, 8).

XI. Interpres noster pro nomine proprio hebraico, quandoque ejus interpretationem ponit, ut intelligatur mysterium quod in nomine proprio latet. Sic, in psalmo LXXIV : *Et factus est in pace locus ejus*, pro *pace* in hebræo est *schalem*, quæ vox omnino videtur ibi significare *Jerusalem*, prout indicat vox *Sion*, in eodem versu sequens : *Et habitatio ejus in Sion.*

XII. Non raro bonorum spiritualium copia, in Evangelica lege futura, describitur typice ab eisdem prophetis per ubertatem rerum temporalium, quæ sub antiqua Lege promittebatur.

XIII. Nonnunquam, in Psalmis, Prophetis, Cantico canticorum, dialogismus texitur, et plures inducuntur personæ loquentes, quin indicetur transitus ab una persona interloquente ad aliam.

XIV. Multa Deo in Scriptura tribuuntur, quasi ea ipse faciat, uti est excæcatio, obduratio impiorum, peccata ipsa; quæ tamen nullo modo ei tribuenda sunt proprie, ut auctori, vel impulsori; sed tantum improprie, ut permittenti, vel occasionem non auferenti. Itaque verba illa, *excæcavit, obduravit* explicanda sunt, vel 1) occasionaliter, hoc est,

quod fecerit Deus aliquid unde obduratio secuta sit; vel 2) permissive, hoc est, quod obdurari permiserit : adeo ut verba illa activa passionem vel permissionem significent.

XV. Negantes propositiones absolute, hoc est, absque limitatione vel conditione intelligendæ sunt : nisi sese habeant per modum comminationum; affirmationes vero in promissionibus, non nisi cum conditione et limitatione intelligendæ : si videlicet cætera adsint necessaria, si nihil aliud impediat. Sic fidei, spei, Dei invocationi salus æterna promittitur.

XVI. Promissiones quæ alicui fiunt, non semper in ipso sunt implendæ, sed subinde tantummodo in ejus posteris.

XVII. Dubitationum particulis utitur Deus, non quod dubitet, vel ignoret quid futurum sit; sed ad indicandam humani arbitrii libertatem, vel quandoque ad innuendam paucitatem eorum, qui rem de qua agitur, sunt facturi. Jerem. XXVI, 3 : *Loqueris ad omnes : si forte audiant et convertantur.* — Cæterum illud Vulgatæ *si forte* non æque dubitativum est in hebræo.

XVIII. Cum per comparationem unum alteri præfert Scriptura, solet subinde id quod præfert affirmare, alterum negare. Sic : *Misericordiam volui, et non sacrificium* (Osee VI, 6) : id est, misericordiam malo quam sacrificium. Et : *Non ego, sed gratia Dei mecum* (Cor. XV, 10) : id est, non tam ego quam gratia Dei; quanquam et ego cum gratia Dei.

XIX. Huic affine est, cum utitur Scriptura verbo vehementiori pro minus vehementi; vel contra, verbum mitius usurpat pro vehementiori. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Malach. I, 3) : id est, Esau postposui, minus amavi. — *Offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat* (Levit. X, 1) : id est, quod eis vetitum erat.

XX. Subinde in comparationibus, non apponitur particula similitudinis et comparationis. Sic prov. XXV, 14 : *Nubes, et ventus, et pluviæ non sequentes, vir gloriosus promissa non complens.* — Subinde altera pars comparationis non additur, ut I Tim. I, 3 : *Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi....*

XXI. Pro comparativo et superlativo, latinus interpres, imitatus Hebræos, qui carent his gradibus comparationis,

usurpat positivum, ut Ps. CXVII: *Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine.*

XXII. Ponitur numerus plenus et rotundus, neglecto numero proprio, qui vel excrescit, vel aliquantulum deficit. Sic, Judic. IX, 18, septuaginta filii Jerobaal dicuntur ab Abimelech interfecti, cum huic numero duo deessent: ipsemet scilicet Abimelech, qui eos interfecerat, et Joathan, natu minimus, qui evaserat.

XXIII. In annorum vel dierum numeris assignandis, sæpe utitur Scriptura *synecdoche*, totum ponendo pro parte. Sic Christus tres dies in sepulcro fuisse dicitur; e quibus tamen primus et tertius fuerunt incompleti. — Aliæ occurrunt synecdochæ: *Caro*, vel *anima*, vel *sanguis* ponitur pro toto homine;—item genus ponitur pro specie: ut cum *tempus* dicitur pro anno, *tempora* pro annis pluribus. — Item materia, pro re ex ea confecta. Sic II Reg. VI, 5: *Ludere in omnibus lignis fabre factis*; vel, ut est in hebræo: *Ludere in omnibus lignis abietum*, est ludere omnibus instrumentis musicis.

XXIV. Præter synecdochen, alii tropi omnis generis adhibentur frequentissime: tunc autem litteralis sensus censeri debet, non quem verba proprie significant, qui sensus tantum grammaticalis est; sed quem translate et metaphorice exhibent.

Metonymia notanda est in voce *peccatum*, quod subinde pro pœna vel effectu peccati, subinde pro hostia, peccati expiatoria, ponitur; quandoque pro nuda etiam immunditie legali. — Antecedens pro consequenti ponitur, ut *commutatio* pro pretio: *Quam dabit homo commutationem pro anima sua?* (Matth. XVI, 26). Item, *judicium* pro punitione, *judicare* pro punire. — Signum pro significato: ut *Verbum* pro re dicta; — vel contra, res pro signo: ut Gen. XVII, 10, 13, *pactum meum*, pro signo pacti mei.

Antonomasia est, cum *fluvius* vel *flumen*, absque addito, ponitur pro Euphrate.

Ironia est, Ecclesiastæ XI, 9: *Lætare ergo, juvenis, in adolescentia tua... et ambula in viis cordis tui, et in intuitu oculorum tuorum: et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.*

Catachresis est, cum *diffamare* ponitur pro evulgare rem laude dignam; ut Matth. IX, 31.

Imo nec *hyperbolen* Scriptura refugit: ut cum passim Terra promissionis vocatur *terra fluens lacte et melle.*

XXV. Scriptura ab una metaphora subinde transit ad aliam; ut Zachar III, 8, 9, ubi Christum nunc *orientem* seu germen, nunc *lapidem* vocat, dicens: *Ecce enim ego adducam servum meum orientem. Quia ecce lapis quem dedi coram Jesu* (sacerdote); *super lapidem unum septem oculi sunt; ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum et auferam iniquitatem terræ illius in die una.* — Alias a metaphora floris, ad Christum, flore significatum, transilit : *Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini.*

XXVI. Orbis plagæ, Oriens, Occidens, etc, intelligendæ sunt respectu Jerosolymæ vel Terræ sanctæ. Porro Occidentem textus sacer communiter vocat, *mare*, quia mare mediterraneum, quod Palæstinam attingit, Judæis erat ad Occidentem. Quandoque Meridiem vocat *dextram*, Septentrionem *sinistram* : eo quod convertenti faciem ad Orientem situs harum partium talis sit.

XXVII. Quæ de Christo dicuntur, non semper ei in persona applicanda sunt; sed subinde ei tanquam Capiti, subinde ejus corpori, Ecclesiæ, subinde utrique. Sic, Zach. IX, 10, de Christo dicitur : *Et loquetur pacem gentibus*; quas tamen Christus non in persona propria, sed tantum in persona Apostolorum adire debuit.

XXVIII. Apud Prophetas, decem tribus, prout distinctæ ab aliis duabus, et sub diverso erant rege, vocantur *Ephraim* vel *Samaria :* quia scilicet sedes regum Israel erat in Samaria, et in tribu Ephraim.

XXIX. Idololatria fere, maxime apud prophetas, *fornicationis* nomine indicatur: propterea quod idololatria, derelicto vero Deo, idolis adhæret; perinde atque adultera, deserto marito, adultero copulatur.

XXX. De urbibus passim sermo fit, quasi mulieres essent. Etenim passim vocantur *filiæ;* quandoque *meretrices*, propter idololatriam; quandoque *virgines*, vel ratione pietatis

erga Deum, vel ratione Dei, eas ut sponsas diligentis, vel ratione opum et pulchritudinis earum.

XXXI. Scriptura *filios* vel *filias* vocat 1° quidquid ex aliqua re extrahitur et quasi paritur; item 2° quum subjectio, obligatio, amicitia, familiaritas, conjunctio, vel similitudo est aliqua rei cum re. Sic sagittæ vocantur *filiæ pharetræ* (Thren. III, 13); Tyrus, *filia maris* (Isai. XXIII, 10); prophetarum discipuli, *filii prophetarum* (III Reg. XX, 35); passimque occurrit, *filius superbiæ*, *filius iniquitatis*, *filius mortis*, *filius pacis*, *filius sponsi*, *filius regni*, etc.

XXXII. *Æternum* et *sempiternum*, non semper significant durationem sine fine, sed frequenter etiam quodvis longum tempus : cujusmodi est spatium, perdurans a lege data Moysi usque ad Christum et novam legem; idque maxime fit, cum finis temporis illius ignoratur. Sic et illud tempus totum quod futurum est usque ad finem mundi, *æternum* dicitur : *In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo* (Ps. CXVIII). — Similiter a parte ante *æternum* subinde dicitur, quod est antiquum : *Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui* (Ps. LXXVI). — *In sæculum* ponitur, modo pro æternitate, modo etiam pro longo tempore, etsi non longissimo. — *In sæculum sæculi*, frequentius pro æternitate, etsi etiam subinde pro longissimo aliquo tempore. — *In sæcula sæculorum*, semper pro æternitate.

XXXIII. Quandoque pars alicujus sententiæ non est connectenda cum propinquiore, sed cum remotiore. Sic, Cant. I, 4: *Nigra sum, sed formosa, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis :* illud *sicut tabernacula Cedar*, refertur ad *nigra sum*, non ad *formosa*. Etenim tabernacula filiorum Cedar, seu Arabum pastorum, erant nigra, id est fœda et deformia, facta ad arcendum imbrem et æstum. Similiter illud, *sicut pelles Salomonis*, connectendum cum verbis, *sed formosa :* erant enim istæ pelles, scilicet tentoria, pulcherrimæ et rubricatæ.

XXXIV. Nomina abstracta, vel quasi abstracta, ponuntur pro concretis : ut *circumcisio*, pro circumciso seu Judæo; *præputium*, pro incircumciso seu Gentili; *sanctificatio*, *redemptio*, pro sanctificatore, redemptore. — Quod tunc præci-

pue locum habet, cum abstractum ponitur in genitivo pro concreto adjectivo : *Deus majestatis*, pro, Deus magnus; *sanctuarium sanctitatis*, pro, sanctuarium sanctum; *spiritus veritatis*, pro, spiritus verus vel verax.—Quod habet etiam subinde locum cum aliis substantivis non abstractis : ut *mare salis*, pro, mare salsum. Item *mons Dei*, *cedrus Dei*, pro, mons divinus, cedrus *divina*, id est, excellens, mirabilis. — Quæ quidem abstracta pro concretis posita, nunc active, nunc passive sumuntur. Sic : *Christus factus est nobis justitia* (I Cor. I, 30), id est, justificator. Et e contra : *Ut nos efficeremur justitia Dei, in ipso* (II Cor. V, 21), id est, ut efficeremur justificati, seu justi per Christum.

XXXV. Nonnunquam unus e quinque corporis sensibus, vel ipsius actus, ponitur pro alio; imprimis visus. Sic, *videre voces* (Exod. XX, 18), ponitur pro audire. — Quilibet vero sensus externus frequenter pro intellectu sumitur, et sensatio pro intellectione: propter universalitatem intellectivæ potentiæ, quæ in omne ens, etiam sensibile, cognoscendo fertur: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* (Ps. XXXIII). — *Sermo ininterpretabilis ad dicendum : quoniam imbecilles facti estis ad audiendum*. Hebr. V, 11.

XXXVI. Non raro potentia, vel actus potentiæ, pro objecto ponitur : ut *visio*, pro re visa; *aspectus*, pro colore qui conspicitur; *auditus*, pro re audita; *spes*, pro re quæ speratur; *timor*, pro re quæ timetur; *concupiscentia* et *desiderium*, pro re quæ concupiscitur et desideratur; *exspectatio* et *præstolatio*, pro re quæ exspectatur; *intellectus*, pro re intellecta; *patientia*, pro re quæ patienter exspectatur (Jerem. XXIX, 11); *petitio* pro re quæ petitur; sic etiam *custodia* ponitur pro re quæ custoditur, vel custodiri debet : *Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem* (Habac. II, 1). — *Si in viis meis ambulaveris, et custodiam meam custodieris*. Zach. III, 7.

XXXVII. Verba realia subinde per mentalia vel vocalia exponenda sunt. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* hoc est, adducere decrevit vel cogitavit (Rom. II, 4.) — Jerem. I, 10 : *Constitui te super gentes, et super regna, ut evellas, et destruas, et dissipes, et ædifices, et plantes :*

hoc est, ut gentes evellendas, destruendas... commineris et prophetes.

XXXVIII. Verba neutra subinde active explicanda sunt; et verba activa, per duplicem actionem, more conjugationis hebrææ *hiphil*. Sic : *Deus triumphat nos* (II Cor. II, 14), hoc est, triumphare facit. — *Emigrabit te* (Ps. LI), hoc est, emigrare faciet. — *Spiritus postulat pro nobis* (Rom. VIII, 26), hoc est, postulare facit.

XXXIX. Idem verbum geminatum, semel in gerundio vel participio, et semel in alio tempore positum, *emphasim* et exaggerationem plerumque in asseverando habet. Sic : *Castigans castigavit me Dominus* (Ps. CXVII), id est, vehementer castigavit. — *Veniens, veniet* (Habac. II, 3) : id est, certissime veniet. — Sic etiam extra gerundium vel participium : *Morte morieris*, id est, certissime morieris.

XL. Idem substantivum geminatum, sed semel in genitivo plurali positum, excellentiam quamdam in eo genere significat, et superlativi vim obtinet : ut *Sancta sanctorum*, hoc est, Sanctissima ; *Canticum canticorum*, hoc est, excellentissimum canticum ; *vanitas vanitatum*, hoc est, res vanissima. Quod aliquando habet locum etiam in diversis substantivis : sic dicitur *filia feminarum* (Dan. XI, 17), hoc est, filia, feminarum pulcherrima.

XLI. Eadem vox substantiva, in eodem casu geminata, sive interposita particula copulativa, sive non, multitudinem vel universitatem ejus rei significat. *Homo et homo natus est in ea* (Ps. LXXXVI) : id est, juxta multos interpretes, innumerabiles homines nati sunt in ea, nempe in Ecclesia, per Baptismum. — *Tribus tribus Domini* (Ps. CXXI), hoc est, omnes tribus.— Quandoque tamen reduplicatio, interposita particula *et*, tantummodo duplicitatem vel diversitatem significat. Ut : *Labia dolosa in corde et corde locuti sunt*, id est, duplici corde sunt locuti.

XLII. Nonnunquam pluralis numerus debet explicari disjunctim. Sic, Joan. VI, 45 : *Est scriptum in prophetis*, id est, in uno aliquo ex prophetis.

XLIII. Subinde interpres noster, secutus Hebræos, qui neutro carent genere, pro eo utitur feminino. Sic dicitur, Ps. XXV :

Unam petii a Domino, hanc requiram : pro, unum petii, hoc requiram. — *Hæc me consolata est*, pro, hoc me consolatum est.

XLIV. Per hebraismum, nonnunquam antecedens simul et relativum ponitur, idque in diverso casu : ut, Ps. X : *Dominus in cœlo sedes ejus*, pro, Domini in cœlo sedes est.

XLV. Per hebraismum subinde gerundium ponitur cum nominativo vel accusativo, pro subjunctivo cum nominativo : *In convertendo Dominus captivitatem* (Ps. CXV), pro, cum converteret.— *In deficiendo ex me spiritum meum* (Ps. CXLI), pro, cum deficeret spiritus meus.

XLVI. Frequens est cujusvis generis *enallage* seu permutatio : 1° temporis : ponitur enim præteritum (vel modus imperativus) pro futuro. *Foderunt manus meas, et pedes meas* (Ps. XXI), pro, fodient. — *Et episcopatum ejus accipiat alter* (Ps.CVIII), pro, accipiet. — Similiter, præteritum et futurum non raro ponuntur pro præsenti : *Dispersit, dedit pauperibus* pro dispergit, dat. — *Os justi meditabitur sapientiam*, pro, meditatur. — *Credidi, propter quod locutus sum*, pro, credo, ideo loquor.

2° More Hebræorum, qui præsenti carent tempore, participium pro præsenti vel imperfecto ponitur ; ut I Cor. XII, 2 : *Ad simulacra euntes*, pro, ibatis. Et II Cor. X, 12 : *Nosmetipsos metientes*, pro, metimur.

3° Una persona ponitur pro altera, et ab una subinde ad alteram transitur, cum de eadem est sermo. *Deus misereatur nostri... ut cognoscamus in terra viam tuam.* Ps. LXVI.

4° Singularis numerus pro plurali adhibetur, vel contra; et a singulari ad pluralem transitur, maxime cum suppositum est vox collectiva. *Non peribit habitaculum ejus, propter omnia in quibus visitavi eam* (civitatem Jerusalem) ; *verumtamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.* Sophon. III, 7.

5° A genere ad genus fit transitus, cum de eodem est sermo : maxime apud prophetas, qui populum nunc sub *populi* vel *Israelis* nomine compellant, masculino genere ; nunc, sub nomine *vineæ*, *filiæ*, etc., genere feminino.

XLVII. Aliquando una eademque locutionis forma, diversis locis usurpata, diversam, et fere contrariam habet significationem : Sic, *portare iniquitatem*, modo significat ignoscere, vel veniam impetrare (Exod. XXVIII, 38) ; modo, puniri pro peccato (Levit. XXIV, 15).

XLVIII. Juvat denique plurimum ad intelligentiam Scripturarum, nosse tum idiotismos hebraicos, tum illam archæologiæ partem quæ pertinet ad pondera, mensuras et pecunias Hebræorum.

QUÆSTIO 5.

Quinam sunt præcipui idiotismi hebraici?

Resp. Præter illos qui supra jam sparsim indicati sunt, alii non pauci, vel frequentius occurrentes, vel difficiliores, visi sunt colligendi.

Adeps et medulla, est apud Hebræos id, quod in quacumque re invenitur præstantissimum. Sic intelligitur *adeps frumenti*, *medulla olei*. — Ps. LXII : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea*, id est, donis præstantissimis gratiæ et gloriæ tuæ, Deus, anima mea feliciter satietur.

Adinventio adhibetur pro cogitatione, consilio, studio : *Dimisi eos secundum desideria cordis eorum* : *ibunt in adinventionibus suis*. Ps. LXXX.

Anima ponitur pro persona tota, seu, ut aiunt, pro supposito; quandoque pro vita. *Animam suam habere* vel *ponere in manibus*, est exponi, vel exponere vitam suam periculo. Cujus locutionis ratio est, quod in periculo positi, rem nostram pretiosam manibus teneamus ; item, quod thesaurus quem manibus tenere cogimur, facile excutiatur.

Anima etiam sumitur pro mente, atque anima rationali; seu, quod idem est, pro substantia nostra spirituali, quæ est forma corporis; qua significatione apud nos communiter vox *anima* usurpatur. Solet tamen hoc sensu Scriptura frequentius adhibere vocem *spiritus*.

Aurem alicujus revelare, est admonere eum, eique indicare quod ignorabat (I Reg. IX, 15).

Baculus panis (Levit. XXVI, 26), est alimentum, quo quis ad sui sustentationem indiget, sicut senex auxilio baculi.

Benedicere quandoque per antiphrasim ponitur pro *maledicere*, ut Job. I, 11 : *Nisi in faciem benedixerit tibi.*

Blasphemare non raro significat contumeliis probrisque quempiam afficere.

Calix est portio alicui attributa, vel sors cuique obveniens, sive bona, sive mala.

Caput canis, est res admodum vilis (II Reg. III, 8).

Esse in caput vel *in caudam* (Deut. XVIII, 13, 44), est primum vel ultimum fieri.

Carnes cujuspiam comedere (Ps. XXVI), est illum cum sævitie conficere et destruere.

Cognoscere non raro significat cognitionem approbationis vel dilectionis : quare Deus passim dicitur *cognoscere* quos amat, *nescire* quos respuit.

Commune dicitur quidquid est immundum vel profanum, ut Act. X, 14,15. — Hinc *communicare* est coinquinare, apud Marc. VII, 15 : *Illa sunt quæ communicant hominem.*

Cornu subinde *potentiam*, adeoque *gloriam* significat; eo quod cornutorum animalium robur sit in cornibus ; — aliquoties *regnum*, quia humana potentia maxime spectatur in regibus : *Erexit cornu salutis nobis* (Luc. I, 69) ; — quandoque etiam *superbiam*, ut in hoc Davidis : *Nolite exaltare cornu.* Ps. LXXIV.

Decor aliquando ponitur pro templo, tabernaculo, arca fœderis; vel etiam pro monte sancto, ubi arca erat collocata : eo quod illa Israelitis decori et ornatui essent.

Ad dexteram vel sinistram ire, est, vel alio ire, vel a recta via aberrare.

Sicuti est dies hæc, vel, *secundum diem hanc*, quod sæpius in V. T. occurrit, significat, *sicuti hodie apparet.*

Domum alicui facere vel *ædificare* (Exod. I, 21), est dare illi prolem et posteritatem.

Exitus et introitus, vel, *ingressus et egressus alicujus*, est omnis vitæ ipsius actio, conversatio, negotium.

Fodere, apud Osee, III, 2, significat emere ac pretio comparare : *Et fodi eam mihi quindecim argenteis.*

Funis vel *funiculus*, est hæreditatis portio alicui obveniens ; quia funibus mensurari solebant prædia. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Ps. XV.

Gladius vocatur quidquid pungit, torquet, cruciat.

Græci nominantur omnes gentiles: *Judæo primum et Græco.* Rom. I, 16.

Heri et nudiustertius, i. e. præterito tempore; *cras*, id est, tempore futuro.

Indui re aliqua, est illam sibi habere intime conjunctam, eam in se continere ac possidere (Rom. XIII, 14).

Levare manum, etsi plura significat, specialiter tamen usurpatur pro *jurare* (Gen. XIV, 22).

Ludere subinde est duellum committere (II Reg. II, 14); — alias, persequi et vexare (Gen. XXI, 9); — aut etiam, idola colere, vel saltationes ac tripudia exercere (Exod. XXXII, 6).

Manus aliquando significat idem quod *littus*, vel *latus*. Psalmo CIII: *Mare magnum et spatiosum manibus.*

Implere manum alicujus (ut Judic. XVII, 5, 12), est consecrare aliquem in sacerdotem. Ratio est, quod consecrandi manus ungerentur, et oleo implerentur.

Onus apud prophetas, est prophetia quæ afflictionem et punitionem pænuntiat.

Os gladii vocatur ejus *acies*. Hinc *percutere in ore gladii.*

Pennæ solis justitiæ (Malach. IV, 2), sunt ejus radii.

Pingues vocantur homines *potentes et primarii*. Sic dicitur Ps. LXXVII: *Et occidit pingues eorum.*

Ponere faciem suam contra aliquem, est ei irasci et velle pœnam infligere; — e contra, *ponere oculos super aliquem*, significat ei favere, et velle benefacere.

Populo suo apponi, vel *ad patres suos apponi* aut *congregari*, est mori, inter mortuos censeri.

Portæ ponuntur pro *forensibus judiciis*, quia judicia apud Judæos in portis civitatis exercebantur. — Aliquando *portæ* significant potentiam alicujus imperii, ut Matth. XVI, 18: *Et portæ inferi non prævalebunt*, id est, tota civitas, tota potentia inferorum Ecclesiam non vincet. *Portæ* hic per synecdochen vel metonymiam ponuntur pro tota urbe ac civitate, seu imperio: tum quia per portam est ingressus in civitatem; tum quia munimentum ac robur præcipuum civitatis est in portis, quibus salvis, salva civitas esse solet; tum denique, quia ex portis egreditur hostilis exercitus tempore belli, ita

ut sensus sit: *Quidquid roboris egredietur ex inferorum portis, adversus Ecclesiam non prævalebit.*

Prophetare, præter communem significationem, subinde idem est ac *laudare Deum*, aut *miracula patrare*, aut etiam *Scripturas interpretari.*

Respondere sæpe sumitur pro *loqui.*

Sal est incorruptionis symbolum. Hinc *pactum salis* (II Paral. XIII, 5), est pactum firmum et incorruptum: sal enim a corruptione præservat.

Tabernaculum frequenter ponitur pro domo, seu quovis habitaculo.

Vasa sunt quævis instrumenta: ut *vasa mortis*, instrumenta, quibus mors infertur; *vasa belli*, arma quælibet; *vasa psalmi* aut *cantici*, instrumenta musica.

Notanda est insuper vis et significatio varia *particularum*, præsertim præpositionis *in* et conjunctionis *et*. — Præpositio *in*, præter sensum causativum *per*, omnium fere aliarum præpositionum vicem gerit et significationem induit. — *Et* sumitur pro *enim* vel *quia*; pro *aut*, *sed*, *autem*, *ergo*, *ut*, *sic*, *sicut*, *etiamsi*, *ideo*, *præterea*, *tamen*, *quin etiam*, *id est*; — quandoque est mere expletivum et redundans.

Causales particulæ: *quia*, *quoniam*, sæpe ponuntur pro *etenim*, *tamen*, *quamvis* vel *cum*. Psalmo CXXXVIII: *Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in lingua mea;* id est: O Deus, omnes cogitationes meas prospexisti, cum ne verbum quidem proferrem ullum, ut eas manifestarem. — Sæpe etiam sunt mere ad sermonis ornatum ac harmoniam, redundantes quoad sensum.

Particula *si* quandoque admirantis est. Posita vero cum verbis juratoriis, orationem vertit in negantem, si sit affirmans, et in affirmantem si sit negans.

Notanda quoque sequentia Vulgatæ nostræ glossemata (1).

Benedicere Domino vel *confiteri*, ponitur pro laudare, celebrare. — *Exultare*, pro celebrare cum gaudio. — *Mortificare*

(1) Bossuet, *Dissertat. de Psalmis*, cap. VII.

significat morti tradere, occidere. — *Malignari*, male agere. — *Zelare*, invidere, vel æmulari. — *Redimere*, liberare, aut etiam emere, sibi vindicare. — *Furor* est sæpe ira vehemens. — *Salutare Dei*, salus, vel Salvator ab ipso veniens. — *In idipsum*, simul, pariter. — *Peccatores*, impii, quandoque inimici. — *Nimis*, vehementer. — *In finem*, admodum, vel in perpetuum. — *Legem dare*, *statuere*, *ponere*, est docere. — *Moveri*, labefactari, cadere. — *Ossa*, vires; quandoque interiora: quo ultimo sensu *venter* et *renes* quoque adhibenter. — *Mansueti*, pii. — *Pauper*, afflictus et calamitosus; interdum etiam, vir bonus ac modestus, nec inflatus opibus. — *Usquequaque*, semper. — *Infernus*, quandoque sepulcrum, quandoque limbus, seu sedes animarum vita functarum. — *Scandalum*, offendiculum. — *Framea*, gladius. — *Virtus*, robur, potentia, exercitus. — *Spiritus*, quandoque flatus, ventus. — *Humilis*, *humilitas*, vilis, vilitas, miseria, infirmitas. — *Reverentia*, ignominia et confusio. — *Necessitas*, angustiæ. — *Exercitatio* passim est meditatio. — *Dirigere*, rectum facere; vel recta via incedere: *Sine iniquitate cucurri et direxi* (Ps. LVIII). — *Corrigere*, regere vel firmare, quod est ipsum quandoque appendere: *Correxit orbem terræ* (Ps. XCV), id est, libravit, quasi utrinque appenso pondere firmavit. Inde *correctio* ponitur loco directionis vel firmamenti. — *Convertere* est reverti; sæpe avertere, aut simpliciter vertere. — Interjectio *euge!* est animantis; *vah!* indignantis et exprobrantis.

Id denique addendum, quod Bossuetius merito monet (1), Scripturam legenti cavendum esse, ne solœcismos nimium horreat. Nostri enim interpretes, ut sese vulgi captui accommodarent, et sacrum textum quam fidelissime verterent; barbarismos ac solœcismos nihil sunt veriti, atque adeo ex græco malo latinum pejus fecere. Qua de re præclare Augustinus: *Qui sunt*, inquit, *in stylo delicatioris fastidii, eo infirmiores sunt, quo doctiores videri volunt; bonorumque ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba* (2).

(1) *Dissertat. de Psalmis*, ibid.
(2) *De doctrina christ.* II, 13, IV, 11.

QUÆSTIO 6.

Quid de ponderibus, mensuris et pecuniis Hebræorum sciendum est?

Resp. (1) — Ponderum et mensurarum normæ antiquitus apud Hebræos servabantur in Tabernaculo fœderis, ac postmodum in templo Salomonis; ut sacerdotes juxta illas probarent publica pondera et mensuras, horumque rectitudinem curarent. — Templo autem everso, antiquæ normæ perierunt; et Hebræi deinceps sub ditione aliena constituti, ponderibus ac mensuris dominorum suorum uti cœperunt. Quare alia fuere pondera ac mensuræ ante, alia post captivitatem Babylonicam.

1° *Mensuræ longitudinis* apud Hebræos, sicut apud Antiquos omnes, a corpore humano desumptæ, erant sequentes : *digitus*, nempe latitudo digiti ; — *palma*, seu quatuor digiti ; — *cubitus*, modo quatuor, modo quinque palmas continens ; — *calamus mensorius*, seu longitudo sex cubitorum.

Pes erat spatium quatuor palmarum ; — *passus* (geometricus), quinque pedum ; — *stadium*, mensura Græca, centum viginti quinque passuum : octava fere pars milliarii Romani, seu spatii mille passuum. — Viginti stadia constituerent apud nos, leucam communem,quatuor kilometrorum ; vigintiquatuor vero, leucam unius horæ.

Iter diei, modo majus, modo minus, si sumatur medium, fere centum quinquaginta stadia, seu septem leucas continebat. — *Iter sabbati* erat spatium circiter mille passuum.

2° *Mensuræ cavæ, seu capacitatis.*

Homer seu *gomor*, mensura aridorum, tribus fere litris nostratibus æquivalebat.

Ephi seu *epha*, et *bathus, cadus, amphora* et *metreta*, ejusdem fere capacitatis erant : nempe circiter viginti novem litrarum nostratum. — *Epha* erat mensura pro aridis, *bathus* pro liquidis ; *cadus* mensura Romana, et *metreta* Græca pro liqui-

(1) Jahn, *Archæologia biblica*, apud Migne, tom. 2.—Janssens.—Calmet. — Allioli, *Handbuch der biblischen Alterthumskunde*, tom. 1.

dis; *amphora*, seu pes cubicus, apud Romanos et Græcos, similiter pro liquidis adhibebatur.

Satum, tertia pars *ephæ*, seu mensura novem litrarum.

Homer seu *corus*, decem *ephas*, seu ducentas nonaginta litras continebat.

Modius, mensura Romana pro aridis, æquabat tertiam partem *amphoræ*, seu novem litras.

3° *Pondera et pecuniæ*. — Pondera Hebræorum erant simul pecuniæ, seu nummi non cusi. Etenim antiquitus, ante captivitatem Babylonicam, Hebræi monetis seu nummis cusis non utebantur; sed aurum et argentum in usum commercii dividebant, in bilance appendebant, ac ope lapidum ponderabant. Hinc Moyses, fraudulenta pondera prohibens, juxta textum hebræum : *Non habebis*, inquit, *lapidem et lapidem* (Deut. XXV, 13). Hac de causa mercatores bilancem et lapides, juxta fixum pondus factos, in sacculo ferebant (Prov. XVI, 11).

Siclus, qui vocatur etiam *stater*, dividebatur in viginti *obolos* (Num. XVIII, 16), eratque pondus *semi-unciæ* Romanæ; centum sicli constituebant *minam*; triginta minæ, seu tria millia siclorum efficiebant *talentum*, seu centum viginti quinque libras Romanas: fere nonaginta quatuor libras nostrates, seu quadraginta septem kilogrammata.

Libra Romana, seu *as*, continebat duodecim uncias. — Porro *uncia* Romana continebat octo *drachmas* Atticas; centum drachmæ constituebant *minam* Atticam; et sexaginta minæ *talentum* Atticum, quod ipsum consequenter continebat septuaginta novem libras Romanas, fere quinquaginta novem libras nostrates, seu triginta kilogrammata.

Pecuniæ (1). — *Siclus* seu *stater*, sumptus pro nummo, erat sicli pondus, seu semi-uncia Romana auri vel argenti. A tempore Asmonæorum seu Machabæorum, siclus in monetam cusus est. — *Siclus argenteus*, qui simpliciter *argenteus* dici solet, circiter duos francos et quinquaginta centesimos nostrates adæquabat.

(1) Quoniam circa pecuniarum valorem æstimandum non parum archæologi discrepant, nec æstimatio certa dari potest, ea hic traditur quæ probabilior est visa.

Præter siclum, monetæ in novo Testamento occurrunt sequentes : *drachma* Attica argentea, fere sexaginta duobus centesimis; *mina* Attica, circiter sexaginta duobus francis nostratibus correspondens.

Denarius, nummus argenteus Romanorum, septuaginta quinque centesimis æstimari potest. — Denarius primum decem asses, deinde vero sexdecim asses continebat. Erat autem *as* seu *assarium* moneta ærea, quatuor fere centesimos repræsentans.

Hebræorum *talentum* argenteum quinque millibus francorum, aureum vero septuaginta fere millibus æquivalebat.

§ 2. Regulæ speciales, *ad Prophetas, Psalmos, Evangelia peculiariter spectantes.*

QUÆSTIO 1.

Quænam sunt regulæ speciales pro interpretandis prophetis?

Resp. Præcipuæ sunt sequentes :

I. Ad sensum litteralem rite attingendum prophetarum, imprimis attendendum est ad repetitionem illam, carminis hebraici propriam, quæ *parallelismus* vocari solet. Consistit autem hujusmodi parallelismus in eo, quod eadem sententia bis in eodem versiculo, vel in eadem periodo proponatur : ita ut unum hemistichium sit repetitio explicativa alterius. Exempla :

Non auferetur sceptrum de Juda,
Et dux de femore ejus;

Donec veniat qui mittendus est,
Et ipse erit exspectatio gentium.

Ligans ad vineam pullum suum,
Et ad vitem, o fili mi, asinam suam.
Gen. XLIX, 10, 11.

Concrescat ut pluvia doctrina mea :
Fluat ut ros eloquium meum.
Deut. XXXII, 2.

Benedicam Dominum in omni tempore,
Semper laus ejus in ore meo.
Ps. XXXIII.

Vere languores nostros ipse tulit,
Et dolores nostros ipse portavit;

Et nos putavimus eum quasi leprosum,
Et percussum a Deo et humiliatum.
Isai. LIII, 4.

Nota. Repetitio explicativa, quæ alteram parallelismi partem constituit, et sententiam complere solet, quandoque fit per antithesim : ita ut primum membrum dilucidetur per secundum, ut aiunt, *a contrario*. Exemplum :

Filius sapiens lætificat patrem;
Filius vero stultus mœstitia est matris suæ.
Prov. X, 1.

II. Non omnia prophetarum dicta et facta ad futura referri debent : multa enim ad sui temporis historiam et populi correptionem atque eruditionem pertinent.

III. Prophetæ, historiam præteritam vel præsentem recitantes, aut futuram prænuntiantes, sæpe subjungunt prophetiam de Christo et Ecclesia, transitu facto de littera ad spiritum, de typo ad antitypum.

IV. Hujusmodi transitus certo adest, ubi dicta superant modum, qualitatem et ordinem personarum ac rerum quæ tractantur. Quod si non superent, de utroque, nempe de figura et figurato, eadem verba intelligi possunt.

V. Sub eodem contextu transeunt prophetæ de verbis præteriti temporis ad verba futuri et præsentis, aut e contrario, quin de diverso tempore loquantur; euntque et redeunt ad res promiscue mixtimque traditas, absque servato ordine.

VI. Prophetiæ, eadem sententiarum serie conscriptæ, non semper totæ eodem tempore complentur; sed paulatim et secundum temporum successiones.

QUÆSTIO 2.

Quænam sunt regulæ pro Psalmis?

Resp. — I. Quæ de parallelismo prophetico seu poetico dicta in præcedenti quæstione sunt, ea præcipue psalmis sunt applicanda. Repetitiones enim poeticæ hic frequentes sunt, sive iisdem sive aliis verbis enuntiatæ.

II. Non raræ quoque sunt mutationes personarum, sive quæ loquuntur, sive de quibus et ad quas fit sermo.

III. David in psalmis loquens, sæpe figuram gerit Christi aut Ecclesiæ.

IV. Cum Christus loquitur, vel intelligendus est *totus* ac plenus : id est, tum ipse tanquam Caput, tum ejus corpus mysticum, quod est Ecclesia; — vel *partialis*, id est, loquens ex persona solius Capitis, aut solius corporis.

V. Corpus Christi rursus, vel sumitur plenum ac integrum, pro omnibus scilicet membris : hoc est, pro justis et peccatoribus, perfectis et imperfectis, fortibus et infirmis, afflictis et liberatis, etc.; — vel pro una aut altera classe membrorum.

VI. Personæ Christi et Ecclesiæ opponitur dæmon et perversorum turba; qui respectu ejusdem Christi et Ecclesiæ varie accipiuntur, prout loquitur David de vi et persecutione, de bellis et periculis hostium.

VII. Demum ad intelligentiam Psalmorum plurimum confert præ oculis habere vicissitudines Davidis, ad quas frequentissime alluditur. Quapropter prophetæ psalmographi vitæ summarium subjicimus.

Davidis vita, ex libris II et III Regum contracta.

David, filius Isai seu Jesse, de tribu Juda, natus est in Bethlehem, anno ante Christum 1085. Cum esset natu minimus et pasceret greges patris sui, a Samuele in regem Israel unctus est inter fratres suos, anno ætatis circiter vigesimo (1). *Unxit*

(1) Anno regni Saulis octavo, juxta Calmet trigesimo; post quod tempus Saul regnavit adhuc annis decem. Cfr. Act. XIII, 21.

eum Samuel in medio fratrum ejus; et directus est Spiritus Domini a die illa in David, et deinceps. I Reg. XVI, 13.

Sauli enim regi, propter inobedientiam reprobato, ut succederet in thronum Israel, divinitus David electus est. Cumque perite pulsaret citharam, vocatus est in aulam regiam, ut Saulis animum, spiritu malo agitatum, psallendo leniret.

Mox, Philistæis contra Israelem ad pugnam congregatis, Goliath gigantem sola funda occidit; præcisumque caput ejus, diffusis Philistæis, ad Saulem tulit.

Saul invidia tactus, Davidem odio pessimo persequi cœpit; eumque coram se citharizantem, semel et iterum configere, ac deinde insidiis perdere conatus est. Quapropter e manibus ejus cum vix evasisset David, fuga et exilio salutem quærere per plures annos est coactus, usque persequente Saule.

Profugus ergo venit primum in Naioth ad Samuelem; deinde in Nobe, ubi illis diebus erat tabernaculum et arca Domini. Cumque ibi ab Achimelech sacerdote humaniter exceptus esset, res a Doeg, homine idumæo, delata est ad Saulem : qui omnes sacerdotes Nobe, manu ejusdem Doeg proditoris interfici jussit.

A Nobe digressus David recepit se in aulam Achis, regis Geth, in regione Philistinorum; unde mox, ut se periculo liberaret simulata dementia, aufugiens, in spelunca Odollam se abscondit. Illuc amici plurimi ad eum convenerunt, et viri pugnatores quasi quadringenti adhæserunt ei.

Ex Odollam venit in regionem Moab, unde, suadente Gad Propheta, in terram Juda reversus est. Cumque maneret in saltu Hareth, audiens Ceilam a Philistæis oppugnari, exiit cum militibus, et oppidum liberavit. Ceilitis autem ingratis eum Sauli tradere parantibus, confugit in desertum Ziph, et inde in desertum Maon, ubi castra posuit in latere montis. Saul autem, monitus a Ziphæis proditoribus, accurrit, et totum montem exercitu circumcinxit. At subito revocatus ut defenderet fines Israel ab incursu Philistinorum, Davidem ab angustiis liberum reliquit.

Digressus David in speluncas deserti Engaddi, ibi mox iterum ab inimicis obsessus est. Cum Saulem occidere pos-

set, noluit, sed tantum oram chlamidis ejus abscidit; qua generositate motus Saul ipsi reconciliatus est.

Inde David contulit se in collem Achila : quod rescientes Ziphæi, iterum eum produnt Sauli; qui reassumpto odio, cum tribus hominum millibus accurrit. Cumque obsessus teneretur David, et effugere non posset, penetravit de nocte in tabernaculum regis, abstulitque hastam et scyphum dormienti : quo facto dein cognito, iterum placatus est Saul.

David autem inconstantiæ Saulis fidere non ausus, denuo in terram Philistinorum profugus, a rege Achis benevole hac vice exceptus, et oppido Siceleg donatus est. — Interim bellum moventibus adversus Israel Philistæis, Saul in monte Gelboe profligatus occubuit.

Tunc David Dei oraculo jussus ascendere in Hebron, ibi unctione secunda, super tribum Juda rex inauguratur : reliquis tribubus adhærentibus Isboseth, filio Saulis, qui constitutus est rex in Gabaa. Hinc bellum civile exarsit inter domum Saulis et domum David.

Post septem annos occiso Isboseth, David agnitus ab universis tribubus, unctione tertia consecratus est rex super totum Israel; et sedem regni ex Hebron transtulit in Jerusalem. Pulsis enim Jebusæis, arcem Sion munitissimam cepit, quæ civitas David appellata est; ibique exstructa domo regia habitavit.

Cum autem arca Dei adhuc esset in domo Abinadab, sita in Gabaa, qui erat vertex oppidi Cariathiarim, ubi ab annis septuaginta et uno constiterat: David (1) eam adducere voluit Jerosolymam, in domum suam. Oza autem morte percusso, quod arcam attigisset, territus rex eam in domo Obededom reliquit. Postmodum tamen, sacrum depositum transferri jussit solemniter in Jerusalem, et poni in tabernaculo, quod ipsemet paraverat in monte Sion.

Tunc statuit ædificare templum Domino. Cum autem ex Nathan propheta cognovisset, opus illud esse filio suo divinitus reservatum, apparatus duntaxat sacri ædificii congerere studuit.

(1) Anno tertio regni in Jerusalem.

Victoriis plurimis regnum confirmavit ac dilatavit. Subegit enim, et tributarios Israeli fecit Philistæos, Moabitas, Ammonitas, Amalecitas, regem Soba ad Euphratem, et Syros et Idumæos.

Tanta gloria cumulatus, anno ætatis quinquagesimo, incidit in peccatum adulterii et homicidii; atque anno fere integro impœnitens remansit. Tunc autem a propheta Nathan monitus, peccatum agnovit, confessus est, et amare flevit.

In pœnam autem peccatorum, etsi quoad culpam a Deo veniam acceperat, multis inde tribulationibus afflictus est, præcipue rebellione filii Absalonis. Cui cum consiliarius adesset Achitophel, et universæ tribus Israel adhæsissent, David fere ab omnibus derelictus, contumeliis affectus et periculis expositus, fugere coactus est; nec nisi cruento prælio et morte dilectissimi filii Absalonis, liberatus atque in regnum restitutus est.

Demum, constituto Salomone successore suo, mortuus est, gravatus senio et infirmitatibus, anno ante Christum 1015, ætatis 70, regni 40.

QUÆSTIO 3.

Quænam dantur regulæ pro Evangeliis?

Resp. — I. Evangelistæ tum testimonia veteris Testamenti, tum gesta et dicta suæ historiæ nonnunquam referunt verbis aliis, quam ab antiquis et coævis scriptoribus sacris fuerint relata : quia ad res et sententias præcipue attendunt.

II. Evangelistarum quisque aliqua prætermittit quæ alius recitat; et unus has, alter illas circumstantias narrat: pro ratione scilicet unicuique propria, et absque contradictione.

III. Ubi quidpiam ab uno Evangelista narratur, cui simile etiam refertur ab altero, sed ita ut in uno alterove puncto appareat contradictio, quæ conciliari nequeat: utrumque reapse factum esse, et aliud ab alio commemoratum, teneatur.

IV. Dum Evangelistæ in sermonis continuatione utuntur verbis, *in illo tempore*, *tunc*, *postea*, aut similibus, indicant quidem, quæ narrantur facta esse consequenter, non autem

continuo. Si nulla temporis consequentis differentia exprimatur, de re tantum facta, non item de serie factorum certi reddimur: cum non raro Evangelistæ rerum, quas narrant, ordinem negligant, prius referendo quod factum est posterius, aut vice versa.

V. In parabolis præcipue attendatur ad scopum et intentionem, propter quam illæ proferuntur; nec non ad partes principales quæ ad scopum faciunt. Reliqua earum adjuncta narrationis complementum ac ornatum constituunt, nec pro sensu litterali parabolæ sunt explicanda.

SECTIO II.

De S. Scripturæ lectione et studio.

Ut Scripturarum intelligentia et familiaris usus acquiratur, plurimum confert assidua earum lectio, studium, meditatio; ad quæ fructuose instituenda duo pertinent : 1° dispositiones animi afferendæ; 2° methodus sequenda.

§ 1. De dispositionibus animi.

Quoniam de animi dispositionibus supra jam nonnulla dicta sunt, pauca hoc loco, quæ ad plenam rei expositionem desiderari possint, adjiciemus.

Dispositiones requisitæ ad quatuor reduci possunt: reverentiam, humilitatem, pietatem, et spiritum laboris.

1° *Reverentiam* summam sacra Scriptura postulat; cum hæc nihil aliud sit quam *verbum Dei* scriptum, ac litteræ auctore Deo exaratæ. Ideo S. Carolus Borromæus genibus flexis et nudo capite sacras paginas legere consueverat (1).

2° *Humilitas.* — 1) Requirit humilitatem Deus, ut intelligentiam verborum suorum concedat, aperiatque sensum nobis ut intelligamus Scripturas. *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Matth. XI, 26). — 2) Humilitatem postulat ipsa profunditas Scripturarum, et mysteria, quæ nequaquam humana mens assequi potest. *Mira profunditas elo-*

(1) Cfr. quæ dicta sunt ab initio, Introduct. § 4, pag. 4.

quiorum tuorum, inquit Augustinus (1), *quorum ecce ante nos superficies, blandiens parvulis; sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas.*

Merito itaque humilitatem in legendis Scripturis commendat primo loco Kempensis, dicens : *Si vis* ex Scripturarum lectione *profectum haurire, lege humiliter, simpliciter et fideliter* (2).

3° *Pietas.* — Ad pietatem requisitam referuntur tria : animi puritas, intentio recta et oratio.

Necessaria est imprimis *animi puritas*, quia *in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis* (Sap. I, 14). —Necessaria est puritas, si fieri possit, angelica, mentis et corporis: ut Scripturam legens illis locis aut verbis non offendatur, quæ specietenus, ævo corruptiori ac minus simplici carnalia videntur; etsi revera castissima, imo spiritus et vita sunt. *Eloquia* enim *Domini eloquia casta*. Ps. XI.

Intentio recta esse debet, ut in S. Scriptura unice quæramus ædificationem propriam et aliorum, qui finis est ad quem data est nobis. Ad communicandam enim nobis Dei ejusque voluntatis ac veritatis cognitionem, simulque ad ipsius amorem in cordibus accendendum, divina eloquia conscripta sunt; quapropter eodem spiritu et intentione sunt scrutanda : *Omnis Scriptura sacra eo spiritu debet legi quo facta est* (3). — « Non ad inanem gloriam respicias, inquit S. Bernardus (4), aut curiositatem, aut aliquid simile; sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt namque qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant : et turpis curiositas est; et sunt qui scire volunt ut sciantur ipsi : et turpis vanitas est ; et sunt qui scire volunt ut scientiam suam vendant : et turpis quæstus est. Sunt autem alii, qui scire volunt ut ædificentur : et prudentia est ; atque ut ædificent alios : et charitas est (5). »

(1) *Confess.* lib. 12, cap. 14.
(2) *De imit. Christi*, lib. 1, c. 5.
(3) *De imit.* ibid.
(4) *Serm.* 36 *in Cant.* n. 3.
(5) Jansen. Gandav. *Concord.* c. 9, hæc habet egregia. « Cæterum in hac « historia (de Magis ab Herode edoctis), et hoc adverti potest, quod tribus « diversis modis deprehendantur se alii et alii habere erga Scripturas. Nam « Scribæ in eis versantur tantum ut sciant, aliisque veritatem commen-

Oratio requiritur, quia non nisi postulantibus et orantibus sapientia promittitur. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo... et dabitur ei* (Jac. I, 5). — Ideo precatur propheta, dicens : *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* (Ps. CXVIII). — S. Thomas Aquinas nunquam se lectioni aut scriptioni dabat, nisi præmissa oratione; et in difficultatibus locorum sacræ Scripturæ, ad orationem jejunium adhibebat. *Non solum*, inquit Augustinus, *admonendi sunt studiosi venerabilium Litterarum, ut in Scripturis sanctis genera locutionum sciant... verum etiam, quod est præcipuum et maxime necessarium, orent ut intelligant* (1).

4° *Spiritus laboris* denique accedat oportet, et studium assiduum, quod sit velut sacræ lectionis complementum. *Magna enim divinæ Scripturæ virtus est*, ait Chrysostomus (2), *et multæ in verbis latent sententiarum divitiæ : ideo par est ut diligenter attendamus, et sollicite scrutemur... Talis est Scripturæ mos, ut in parvis rebus plurima sæpe multitudo sensuum inveniatur.* — Et alibi (3) expendens hæc verba Domini, *scrutamini Scripturas* (Joan. V, 39), sic scribit : *Non dixit :* LEGITE, *sed* SCRUTAMINI ; *quia oportet profundius effodere, ut quæ alte delitescunt, invenire possimus. Non enim rem in superficie et in promptu positam effodimus; sed quæ tanquam thesaurus profunde reconditur. Qui enim hujusmodi quærit, nisi summam adhibeat diligentiam et laborem, nunquam quæsita inveniet.*

Totum quod legimus in divinis Litteris, inquit Hieronymus Paulino (4), *nitet quidem et fulget etiam in cortice; sed dulcius in medulla est.* Idcirco addit : *Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere* (5).

« strent, quam ipsi non sectabantur. Herodes Scripturas quærit, ut veritatem quidem cognoscat, sed ad nocendum; Magi vero, ut agnitam veritatem amplexentur. Ita et hodie quidam in Scripturis occupantur tantum ut docti sint, aliosque docere valeant; alii, ut inde venentur unde suas hæreses stabiliant, Christumque adhuc tenerum in cordibus imbecillium occidant cum Herode; alii, ut agnitam sectentur veritatem. »

(1) *De doctrina christ.* l. 3, cap. ult.

(2) *Homil* 37 *in Gen.* n. 1.

(3) *Homil.* 40 *in Joan.*

(4) *Epist.* 49 *ad Paulinum.*

(5) *Epist.* 50.

§ 2. De methodo.

Methodus legendi et scrutandi divinam Scripturam in triplici ordine consistit. Primus est *ordo librorum*, secundum quem, generatim loquendo, ante vetus Testamentum expedit legere novum, quod velut scopus est et interpres veteris. — Speciatim autem, tanquam faciliores præmittendi sunt libri historici, deinde sumendi legales, tertio sapientiales, quarto prophetici.

Secundus est *ordo lectionis*, quæ facienda est primum ad notitiam, necdum inhærendo difficultatibus, sive litteræ sive mysterii; adhibendo tamen in rebus historicis, adjumentum geographicæ tabulæ. — Deinde repetenda est lectio ad pleniorem cognitionem : tum litteralem sensum omni ex parte versando; tum mysticum, juxta morem SS. Patrum, omni simplicitate et diligentia rimando et indagando.

Tertius est *ordo adjumentorum*, ut commentaria adhibeantur, primum breviora; deinde vero illa quæ plenius et profundius, tum difficultates, tum sensum aperiunt.

SECTIO III.

De usu interpretum.

In sacræ Scripturæ sensu investigando, præter regulas et lectionis exercitium, de quibus hactenus egimus, adhibenda sunt SS. Patrum aliorumque interpretum commentaria, quæ sacri textus obscuritates mirum in modum dilucidant, ejusque thesauros aperiunt.

QUÆSTIO.

Quinam sunt præcipui Scripturarum interpretes, tum antiqui, tum recentiores?

R. Inter SS. Patres aut antiquiores interpretes, sive latinos sive græcos (1), qui nobis commentaria in sacram Scripturam reliquerunt, hi sunt præcipui :

(1) Quos commode collectos invenire est in *Patrologia* græca et latina Migne.

Sæculo III.

S. Hippolytus (225).—Ex operibus ejus supersunt *fragmenta* in Gen., Num., Reg., Psalm., Prov., Cantic., Prophetas maj., Evangelia, Apocal.

S. Dionysius Alexandrinus (265). — *Fragmenta* in Ecclesiasten et in Lucam.

Origenes (254). — *Homiliæ* in Pentat., Josue, Judic., Reg., Isai., Jer., Ezech., Osee; — *Commentaria* in Matth., Luc., Joan., et Epist. ad Romanos.

Sæculo IV.

S. Hilarius (368). — *Tractatus* in Psalm., in Matth.

S. Athanasius (373).—*Expositio* in Psalm. (*fragm.*) in Job, Cant., Matth., Luc., I Corinth.

Eusebius (340).—*Comment.* in Psalm.; *exegetica varia.*

S. Ephræm (373).—*Comment.* in libros V. T., in Evv. et Epp. Pauli.

S. Basilius (379).—*Homil.* in Hexaemeron, in Psalterium.

S. Ambrosius (397). — *Expositiones* in Psalm., in Luc. — *Quæstiones variæ.*

S. Gregorius Nyss. (403). — *Comment.* in Hexaemeron, Psalm., Eccl., Cantic.

S. Chrysostomus (407). — *Homil.* in Gen., Psalm., Isai., Jer., Dan., Matth., Joan., Act., Epp. Pauli.

Sæculo V.

S. Hieronymus (420).—*Quæstiones* in Gen., Reg., et Paral. —*Comment.* in Isai., Jer., Ezech., Prophet. min.; in Matth., in Epist. ad Gal., Ephes., Tit., Philem.

S. Augustinus (430). — *De Genesi ad litteram.* — *Quæst.* in Heptateuchum. — *Enarrationes* in Psalm. — *De consensu Evang.* — *Comment.* in Matth., Joan., et in Epistolas Joan.

S. Cyrillus Alexandrinus (444).—*Glaphira* in Pentat.; *Comment.* in Joan. — *Fragmenta* varia.

S. Leo Magnus (461). — *Sermones* in varia Scripturæ loca.

Theoderetus (458).—*Interpretatio* in plerosque libros V. T.; item, in omnes Pauli Epist.

Sæculo VI

S. Gregorius Magnus (604). — ***Moralia*** in Job; ***Homil.*** in Ezech. et in Evangelia.

Sæculo VII.

S. Isidorus (636).—***Quæst.*** in V. T.
Hesychius Hieros. (640). — ***Interpret.*** in Levit., Psalm., Isai., Ezech., Dan., Prophetas min., in Act. et Epist.

Sæculo VIII.

Venerabilis Beda (735).— ***Comment.*** in Pentat., Reg., Esdr., Prov., Cantic., quatuor Evang., Act., Epistolas Jac., Petri et Joan.

Sæculo X.

OEcumenius (960). — ***Comment.*** in Act. et in omnes Epist.

Sæculo XI.

Theophylactus (1077).—***Comment.*** in Prophetas min.; item in novum Test. integrum, excepta Apoc.

Sæculo XII.

S. Rupertus (1135). — ***Comment.*** in Pent., Reg., Proph., et Evangg.
Hugo a S. Victore (1140). — ***Annotationes*** in Pent., Jud., Reg., Eccl., Thren., Epp. Pauli.
S. Bernardus (1150). — ***Sermones*** in varia Scripturæ loca, præsertim in librum Cantic.
Euthymius Zigabenus (1150). — ***Comment.*** in Psalm., Cantic. et Evangelia.
Richardus a S. Victore (1173). — ***Comment.*** in Psalm., Cant. et Apocal.

Sæculo XIII.

S. Thomas (1274). — ***Catena aurea*** in Evangg. —***Comment.*** in Epp. Pauli.
S. Bonaventura (1274). — ***Comment.*** in Hexaemeron, in Psalm., Eccli., Sap., Lament., Luc. et Joan.

Nota. Inter enumeratos Patres, sensum litteralem præ cæteris sectati sunt Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus et Theodoretus; mysticum autem ac moralem, Ambrosius, Gregorius, Bernardus.

Recentiores.— Interpretes *catholici* (1), qui post Patrum ætatem et eorum vestigiis inhærentes scripserunt, alii sunt *universales*, qui Scripturam universam, — alii *particulares*, qui partem, seu quosdam duntaxat libros exposuerunt.

Interpretes universales.

Commentaria amplissima in universam Scripturam, excepto libro Job et Psalterio, edidit Cornelius A Lapide (1637). Opus illud, ratione copiæ, eruditionis, simplicitatis et puritatis doctrinæ, maxime commendatur (2).

Commentaria breviora scripserunt plures : ut Nicolaus Lyranus (1470) ; — Dionysius Carthusianus (1471) ; — Duhamel (1706) ; — præcipua autem laude eminent Emmanuel Sa (1597) ; — Tirinus (1636) ; — Menochius (1655) ; — et recentior Allioli. — Item commentarium breve in novum Testamentum edidit Clar. D. Beelen, versioni suæ flandricæ annexum.

Interpretes particulares.

Cajetanus Card. (1534). — In plerosque lib. V. T., et in Epp. Pauli.

(1) Interpretes *heterodoxi*, quod satis patet, adeundi non sunt, nisi ratio adfuerit peculiaris, v. g. ut a doctore catholico confutentur : vel ut consulantur circa rem quampiam, quam catholice exposuisse noscuntur. Nunquam vero sine debita facultate. Nam commentaria ista per regulam II *Indicis* sunt prohibita : cum sint libri scripti ab hæreticis, et ex professo de Religione tractantes. — Similiter cavendum est ab auctoribus illis, qui, ut Jahn Viennensis, si minus protestantes, tamen in hermeneutica atque exegesi sacra liberiorem et quasi rationalisticam viam sectantur, a SS. Patrum vestigiis prorsus alienam.

Judæi quoque sua V. T. commentaria possident : quæ, dummodo prudenter ac discrete consulantur, aliquando juvare possunt. Duplici autem distinguuntur nomine : alia sunt *Targumim*, seu paraphrases variæ ; alia *Talmudica*, quæ antiquas, ut aiunt, traditiones, vel potius fabulas continent.

(2) *Commentaria universalia*, *Dissertationes*, et *Dictionarium* Augustini Calmet, etsi defectibus non carent, utiliter etiam consuli possunt. — Utilissima quoque opera, sub eruditionis præsertim respectu, collegit Migne, in *Cursu sacræ Scripturæ*.

Dominicus Soto (1560). — In Epistolam ad Rom.
Jansenius Gandav. (1577). — In Evangelia, in Psalm. etc.
Maldonatus (1583). — In Evangelia.
Salmeronius (1585). — In Evangelia.
Toletus (1596). — In lucam, Joan., Epist. ad Romanos.
Genebrardus (1597). — In Psalmos.
Ludovicus Soto (1600). — In Cant. et in Epist. ad Tim. et Titum.
Serrarius (1609). — In libros hist. V. T. et in Epist. canonicas.
Estius (1613). — In difficiliora Script. loca, et in omnes Epist.
Alcaçar (1613). — In Apocal.
Acosta (1616). — In Ruth, Thren., Jon., et Malach
Lucas Brug. (1619). — In Evangelia.
Pererius (1620). — In Pent., Dan., Epist. ad. Rom., Apocal.
Bellarminus (1621). — In Psalmos.
Gaspar Sanctius (1628). — In plerosque lib. hist. et prophet. V. T.
Lorinus (1634). — In Num., Levit., Deut., Psalm., Eccl., Sap., Act., et Epist. canonicas.
Alvarez (1635). — In Isaiam.
Pineda (1637). — In Job., Eccl. et Cantic.
Jansen. Yprensis (1640). — In Evang.
Corderus (1650). — In Job.
Ferrarius (1655). — In Apocal.
Fromondus (1658). — In Cantic., Actus, Epistolas.
Ferrerus (1660). — In quatuor Evang.
Leblanc (1669). — In Psalmos.
Bernardinus a Piconio (1709). — In Evang., et in Epp. Pauli *Expositio triplex.*
Alexander Natalis (1724). — In Evangelia et Epp. Pauli.
Wouters (1770). — *Dilucidationes* in Epist. et Apocal.
Berthier (1782). — In Psalmos, et in Isaiam (1).

(1) Inter Judæos interpretes, præcipui sunt: Abarbanel, Jarchi, David Kimchi, Maiemonides. — Inter Protestantes: Beza, Lutherus, Calvinus, Grotius, Carpzovius, Clericus, Gesenius, Michaelis, Kuinoel, Eichhorn, Hengstenberg, Rosenmüller, Delitsch.

Notanda. — Circa recensitos interpretes practice sunt animadvertenda sequentia: In Pentateuchum et libros historicos V. T. præclarius scripserunt *Pererius* et *Serrarius*; — in libros sapientiales, *Lorinus*; in Job, *Corderus* et *Pineda*; — in Isaiam reliquosque Prophetas, *Gaspar Sanctius*; — in Psalmos, *Bellarminus*, *Leblanc*, *Berthier*; item, *Muisius*, *Ghesquière*, *Mortelmans*, *Smits*; — in Evangelia, *Toletus*, *Maldonatus*, *Salmeronius*, *Lucas Brug.*, *Jansenius Gandav.* et *Jansenius Yprensis*; — in Actus Apost., Epistolam ad Rom. et ad Philipp. *D. Beelen*; — in Epistolas Pauli, *S. Thomas*, *Estius*, *Bernardinus a Piconio*; — in Epistolas catholicas, præter *Lallemand* et *Corn. A Lapide*, nominandus est *Fromondus*; — in Apocalypsin *Ferrarius*, *Alcaçar*, *Bossuetius*, *Wouters*.

Neque omittendum est eruditum ac perutile opus *L. Veith* (1795) cui titulus: *Scriptura sacra contra incredulos propugnata*; quo strenue revera libros sacros adversus ævi sui philosophiam impiam vindicat, breviter sed clare contrahendo quæcumque a Guénée, Nonnotte, Bergier, De Feller, et aliis superioris sæculi apologeticis auctoribus adversus pseudophilosophos scripta sunt. Quod quidem egregium opus Veith nobis juvamen præstitit in adornanda illa quæ jam sequitur explicatione, qua præcipuas sacræ Scripturæ difficultates solutas exhibemus.

CURSUS SCRIPTURÆ SACRÆ

PARS SECUNDA.

EXPLICATIONES.

—

Explicationes Scripturisticæ duplicis sunt generis : aliæ ***negativæ***, quæ in solvendis difficultatibus versantur; aliæ ***positivæ et exegeticæ***, quæ plenam sacri textus expositionem continent, instar commentariorum Patrum. — Hinc sectiones duæ :

Sectio I, ***solutio difficultatum.***
Sectio II, ***expositiones selectæ.***

SECTIO PRIMA.

SOLUTIO DIFFICULTATUM.

Difficultates libri Genesis.

Circa Pentateuchum, et præsertim circa librum Genesis, moventur difficultates plurimæ, quæ tamen ad pauca capita reducuntur. Sunt autem hæc : 1° historica Moysis auctoritas (1) ; 2° chronologia Mosaica; 3° hexaemeron, seu opificium sex dierum; 4° historia serpentis tentatoris ; 5° gigantes; 6° Noe et diluvium; 7° iris; 8° longævitas patriarcharum; 9° sacrificium Melchisedech; 10° uxor Loth in statuam versa.

§ 1. De auctoritate historica Moysis.

Q. *Quanta est Moysis auctoritas historica?*

Resp. Est plenissima, atque adeo omni exceptione major, ac talis, ut cujusvis alterius scriptoris antiqui auctoritatem longe superet : 1° ratione personæ; 2° ratione scientiæ certæ ex qua loquitur; 3° ratione fidei quam fecit semper; 4° ratione antiquitatis, qua Moyses auctores omnes, qui de rebus antiquis scripserunt longe superat.

1° Ratione personæ. — Moyses enim, ut ex ipso ejus opere patet, vir sapiens fuit, probus ac prudens valde; et prout in Exodo (2) insinuatur, atque a Clemente Alexandrino (3) ac Philone (4) aperte traditur, tanquam princeps Ægyptius, filius Pharaonis educatus, et in omnibus Ægyptiorum scientiis eruditus. Imo idem Scriptura novi Testamenti diserte af-

(1) Difficultas circa authenticitatem Pentateuchi hic omittitur, utpote soluta supra, part. I, quæst. *De authenticitate libror. V. T.* pag. 75.
(2) Cap. II, 9, 10.
(3) *Stromat.* lib. I.
(4) *De vita Moysis.*

firmat; in Actibus enim legimus: *Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, et erat potens in verbis et in operibus suis* (Act. VII, 22). Dubium ergo esse nequit, quin ex una parte, historiam ac monumenta Ægyptiaca sui temporis probe noverit; ex altera vero, scientiam religionis historiæque Hebræorum ab ipsa domestica infantiæ suæ educatione hauserit, eamque postmodum perfecerit (1).

2° Ratione scientiæ certæ ex qua loquitur. — Etenim.

-1) Incipiendo a libro Exodi, res narrat quarum vel testis, vel cooperator aut minister fuit.

-2) Quæ vero narrat in libro Genesis, quæque comparative pauca et brevissima sunt, apprime ex traditione certa cognoscere poterat : cum per longævitatem patriarcharum, *Moyses* sex tantum generationibus ab Adamo distaret. Nam pater ejus *Amram*, qui ætatem attigit 137 annorum, conversari potuit per annos circiter 70 cum *Levi*, filio Jacob, suo avo : qui similiter vixit annis 137 (ab anno mundi 2248 ad 2385). — Porro Levi vixit cum *Isaac* (cujus ætas a 2115 ad 2288), annis 40; — Isaac cum *Sem* (cujus ætas 1558-2158), annis 43; — Sem cum *Mathusala* (cujus ætas 687-1656), annis 98; — Mathusala cum Adamo (cujus ætas 1-930), annis 243.

-3) Præterea dubium non est, quin præter orales traditiones, Moysi præsto fuerint alia humana subsidia ac monumenta : turris Babelica tunc adhuc exstans (2), lapides atque altaria a patriarchis erecta, genealogiæ, carmina, aliaque scripta commentaria. Constat enim, dudum ante Moysis ætatem litteras in illis regionibus floruisse (3).

-4) Quod spectat ad ea quæ capite I Genesis narrantur, et creationem hominis præcesserunt : hæc tantum cognoscere potuit, atque revera cognovit Moyses ex revelatione divina, quam vel accepit Adamus posteris suis tradendam, vel quam ipse immediate Moyses accepit. — Dicimus, revera cogno-

(1) Exod. II, 11.

(2) Mille circiter annis post Moysen, Nabuchodonosor, rex Chaldæorum, Babelicam turrim e ruinis instauravit; ut ex inscriptione, nuper inter Babylonis reliquias subterraneas reperta, constat. Quam inscriptionem a D. Oppert lectam, et in modernum idioma translatam videre est in opere : *Annales de philosophie chrétienne, Novembre* 1856.

(3) Le Normand, *Abrégé de l'histoire ancienne des peuples de l'Orient.*

visse illa Moysen per revelationem : quoniam de revelatione hac dubitare non permittit certitudo aliarum revelationum, quæ, præsertim in Exodo, subsequuntur. Revelationes enim istæ posteriores sanctio sunt prioris; et Moyses, evidenter existens Dei minister, scribensque ex parte Dei Pentateuchum totum in gratiam Hebræorum : procul dubio omnium rerum quas scripsit scientiam certissimam, sive humanitus, sive divinitus habuisse dicendus est.

3° Maxima est Moysis auctoritas ratione fidei quam fecit semper. — Fidem fecit plenissimam, tum apud coævos Israelitas, tum apud eorum posteros omni tempore; ergo vere fide dignissimus fuit atque evidenter verax. Secus enim libri ejus fuissent errorum manifesti, ideoque rejecti, præsertim, -1) a coævis Israelitis : etenim universus populus Israel de manu Moysis suscepit hos codices legis durissimæ; quos nisi divinitus sibi datos certo cognovissent nunquam acceptassent. -2) Ab Ægyptiis tempore Ptolemæi Philadelphi, quando versio Scripturarum tanto cum honore in bibliotheca regia est collocata. Ægyptii enim tunc temporis ex historia et monumentis sibi notis facile, ut videtur, et necessario detexissent errores.

4° Ratione antiquitatis. — In materia enim historiæ antiquæ, quo antiquior est scriptor, eo auctoritate est potior. Atqui Moyses omnibus auctoribus, quorum vel scripta vel nomen certum ad nos pervenerit, est longe antiquior. Scripsit enim XV ante Christum sæculis: nempe quatuor saltem sæculis ante ipsum Homerum poetam. Quod si ei comparamus historiographos qui de antiqua Ægypti historia egerunt, et res quas Moyses narrat aliquatenus attigerunt, invenimus *Herodotum*, græcum, sæculo V ante Christum; *Berosum*, chaldæum, coævum Alexandri, sæculo IV; *Manethon*, ægyptium, coævum Ptolemæi Philadelphi, sæculo III; *Diodorum* siculum, coævum Augusti, sæculo I: qui omnes, ut patet, longa sunt Moysi antiquitate inferiores (1).

(1) De libris religiosis Orientalium non loquimur, cum apud criticos constet nullam iis auctoritatem historicam inesse. De cætero, illi libri, etsi omnes originem habeant incertam, nequaquam tamen ad Moysis tempora attingunt. Etenim Sinensium libri *Kings* paucis ad summum sæculis anteriores sunt æra christiana. — Apud Persas, liber *Zend-Avesta*, etiamsi ad-

§ 2. De chronologia Mosaica.

Q. 1. *Nonne auctoritatem Moysis minuit ipsius chronologia, cui contradicere videtur chronologia seu antiquitas plurium monarchiarum, nec non testimonium quorumdam monumentorum fossilium?*

Resp. negative. Ut autem tota res declaretur, exponenda sunt quatuor : 1° quæ sit Moysis chronologia; 2° quomodo ei officere nequeat ulla chronologia contraria ; 3° quomodo reipsa ei non officiat ulla antiquitas quibuscumque populis attributa; 4° quomodo similiter eidem non adversentur monumenta fossilia.

Q. 2. *Chronologia Moysis quænam est?*

R. Est illa qua computat annos patriarcharum a creatione Adami usque ad diluvium; et a diluvio usque ad Abraham et subsequentes patriarchas. — Etenim in cap. V Genesis, seriem genealogicam texit indicando diligenter generatorum annos, ab Adamo usque ad Noe et diluvium. — Deinde vero, cap. XI, similem seriem deducit a diluvio et Sem, filio Noe, usque ad Abraham ejusque vocationem (1).

Hic autem habetur incertitudo materialis quoad genuina verba Moysis, adeoque quoad annorum numerum quem ipse in textu originali scripsit. Quatuor enim existunt antiqui Scripturæ textus, auctoritate præcipua pollentes: Hebraicus, quem sequitur nostra Vulgata; deinde Samaritanus; tertio Græcus duplex, id est, versionis LXX duplex lectio, juxta duplicem codicem, Vaticanum nempe et Alexandrinum. Atqui

mittatur Zoroastrum habere auctorem, Pentateucho longe recentior est : cum Zoroaster probabilius fuerit coævus Pythagoræ, quinto ante Christum sæculo.—Apud Indos, libri *Vedas* nullo momento historico demonstrantur esse æra vulgari anteriores.

(1) Nonnulli hodie suspicantur enumeratam non exhiberi integram patriarcharum seriem, pluraque eorum nomina esse omissa : adeo ut numerus annorum ab Adamo ad diluvium, et a diluvio ad Abraham, longe major effluxerit numero, qui juxta LXX Interpretes, vel juxta Hebræos supputari solet. Quæ opinio prorsus nova, si theologice spectetur, fidei quidem non est contraria; critice tamen et exegetice vix aliquid probabilitatis habere videtur. Id quidem probationis loco afferri potest, nomen *Cainan* patriarchæ, qui Luc. III, 36, nominatur inter Arphaxad et Sale, deesse in Hebræo, Gen XI, et Paralip. I, 18; sed haberi in Græco LXX, ac forte ex Hebræo textu excidisse; proindeque fieri posse, ut aliæ lacunæ existant: hoc autem argumentum quam infirmum sit, facile intelligitur.

quatuor isti textus in hoc loco insigniter inter se differunt, ut ex sequenti tabula (1) perspicuum est.

	TEXTUS	HEBR.	SAMARIT.	GRÆCUS CODICIS VATICANI.	GRÆCUS CODICIS ALEXANDRINI.
COMPUTUM ANNORUM	Ab Adamo condito ad diluvium . .	1656	1307	2242	2262
	A diluvio ad vocationem Abrabæ. .	357	1017	1247	1147
	Ab Adamo ad vocationem Abrahæ.	2013	2314	3489	3409
	Ab Adamo ad nativitatem Christi.	4004	4235	5510	5330
	Ab diluvio ad nativitatem Christi. .	2348	2928	3268	3068

Hinc patet,ab Adamo usque ad Christum,Scripturæ exemplaribus tempus indicari variabile : nimirum ab annis circiter 4000 usque ad 5500; et similiter a diluvio usque ad Christum, a 2300 usque ad 3300. — Sunt quidem græca exemplaria quibus creationis epocha extenditur ad annos 6000, et diluvii ad 3800 : at lectiones hujusmodi minoris censentur auctoritatis.

Hinc quoque intelligitur dici posse, Scripturæ chronologiam esse incertam : hoc scilicet sensu quod tempus Adami creati, tempusque diluvii, sacer textus hodiedum exstans non exhibeat certo annorum numero constitutum ac fixum, sed incerto duntaxat : ita tamen, ut prædictas epochas certis includat limitibus, easque nequaquam indefinite retroagere permittat.

Quod si quæratur utra lectio vel utrum computum potiorem obtineat probabilitatem, textusne hebraici et Vulgatæ, an vero LXX Interpretum? Res incerta omnino est, quam

(1) Cfr. Patrizi, *De Evangeliis*, tom. 2, lib. 3.

nec ars critica potuit (1), nec Ecclesiæ auctoritas decidere voluit. Si enim Ecclesia in versione Vulgata servat computum hebraicum; in Martyrologio Romano adoptat computum græcum.

Hæc solummodo dici possunt : chronologia hebraica, quæ non existebat in antiqua *Itala*, vulgo adoptata est in Ecclesia occidentali per versionem *Vulgatam*, quam S. Hieronymus juxta Hebræorum codices confecit. Itaque a tempore duntaxat Gregorii Magni (sæc. VII), imo potius Venerabilis Bedæ (sæc. VIII), apud scriptores ecclesiasticos generatim obtinuit. — Et si quid Ecclesia innuit, si quam propensionem in partem alterutram manifestavit, potius, prout ipse Baronius testatur (2), chronologiæ græcæ favere visa est. Sic in Martyrologio hæc Dominicæ Nativitati assignat tempora : *Anno a creatione mundi, quando in principio Deus creavit cœlum et terram, quinquies millesimo centesimo nonagesimo; a diluvio vero, anno bis millesimo nongentesimo quinquagesimo septimo.... Jesus Christus in Bethlehem Judæ nascitur.*

Q. 3. *Quomodo chronologiæ Biblicæ officere nequit ulla chronologia aliunde quæsita?*

R. Ut ex præcedentibus sequitur, Moysis chronologia, si minus certe ac definite, saltem intra limites historice ac critice probabiles nobis constat. Jam vero huic fundatæ probabilitati Mosaicæ, si quæcumque alia conferatur chronologia, hæc vel conjecturalis tantum erit, vel certa. — Si primum, conjectura quælibet contra probabilitatem positivam atque historice fundatam prævalere non potest. — Si alterum, id est, si chronologia aliunde inventa sit certa, Bibliorum computa confirmabit, simulque juvabit ad genuinum Moysis textum definiendum.

Q. 4. *Quomodo revera chronologiæ Biblicæ non officit antiquitas ulla, quibuscumque populis attributa?*

R. Quia nulla profertur hujusmodi antiquitas, quæ ultra Mosaicam chronologiam certa sit; seu, quæ supra epocham dispersionis populorum, a Moyse, ea ratione quæ supra exposita est indicatam, ascendat.

(1) Cf. Lequien, *Défense du texte hébreu et de la Vulgate.*

(2) Cfr. *Apparatus ad annales ecclesiasticos*, n. 118.

Etenim ex tribus monarchiis, quibus enormis antiquitas aliquando attributa est, Sinensi, Chaldaica, Ægyptiaca, duæ priores, eruditis passim nunc consentientibus, nihil proferunt Mosaico tempore anterius, quod vim historicam habeat; seu potius, quod non sit fabulosum. Sinensis imperii initium constituunt hodie orientalistæ ad secundum circiter sæculum post diluvium; Chaldæorum vero originem posteriorem esse docent.

De antiquitate Ægyptiorum instrumenta plurima exstant, quibus eruditi hodie valorem non exiguum tribuunt, et ex quibus concludendum censent, exordium Ægyptiacæ monarchiæ ascendere ad annos ante Christum 5004, vel juxta alios 3625 : quæ antiquitas epocham dispersionis populorum in Bibliis statutam excedit.

De hac autem antiquitate dicendum est, eam esse incertam, ideoque contra computum biblicum admitti non posse.

Jam probamus antiquitatis Ægyptiacæ incertitudinem, 1° ex auctoritate eruditorum; 2° ex ipsis fundamentis, quibus præfata antiquitas nititur.

1° Eruditi ægyptologi, quamvis consentiant inter se et cum ipso Moyse, monarchiam Ægyptiacam esse antiquissimam; non tamen consentiunt in ipsa illa antiquitate determinanda. Imo fatentur eam esse incertam, dynastiarum quæ exhiberi solent, durationem diversimodis posse intelligi aut contrahi; et forte ex monumentis quæ posthac detegentur compertum fore, eam esse multis sæculis minuendam (1).

(1) Cf. Mariette, *Aperçu de l'histoire ancienne d'Egypte.* Paris, Dentu 1867. In hoc opere ista leguntur : « L'ancien empire d'Egypte, de la Ire à « la XIme dynastie, dura 1940 ans. Toutefois nous ne présentons ces chif- « fres qu'avec la plus grande réserve, bien qu'ils nous soient fournis par « Manéthon (pag. 14). »

— « Peut être des découvertes inattendues prouveront-elles un jour, que « pendant toute la durée de ce vaste empire, il y eut encore plus de dy- « nasties collatérales, que les partisans de ce système n'en admettent « aujourd'hui (pag. 67). »

— « Pour toutes les dates antérieures à l'avènement de Psammitichus I « (XXVIme dynastie, 665 avant J.-C.), il est impossible de donner autre « chose que des approximations, qui deviennent de plus en plus incer- « taines, à mesure qu'on remonte le cours des âges... et selon les systè- « mes, il peut y avoir jusqu'à deux mille ans de différence dans la manière « de compter l'âge de la fondation de la monarchie Egyptienne (pag. « 69, 70). » — Consuli etiam potest Robiou, *Histoire ancienne des peuples de l'Orient.*

2° Ægyptiaca antiquitas duobus nititur fundamentis, quæ sunt, ex una parte catalogus historicus Manethonis; ex altera vero, monumenta lapidea plurima, figuris et inscriptionibus ornata : atqui utrumque hoc fundamentum incertitudine est affectum.

Quod spectat ad *Manethon*, Ægyptius ille scriptor historiam suæ patriæ composuit, quam Ptolemæo Philadelpho (275) dedicavit, et cujus fragmenta tantum quædam supersunt. Inter hæc fragmenta, celeberrimus est ille, quem Julius Africanus conservavit, catalogus omnium regum triginta dynastiarum Ægypti : ab exordio monarchiæ, usque ad Nectanebum II, ultimum regem dynastiæ trigesimæ, anno ante Christum 340. — Cum autem Manethon suo catalogo adjiciat cujusque dynastiæ durationem, implicite originem tradit totius monarchiæ, quæ juxta ejus numeros ad annos 5004 A. C. est referenda. At vero eruditi non pauci, existimantes ex dynastiis recensitis plures fuisse collaterales, atque eodem tempore regnasse, eamdem originem ad annos 3625 reducunt.

Jam vero auctoritas Manethonis incerta est, ejusque critica in rebus historicis, exigua valde : prout ex Flavio Josepho et Eusebio patet. — Josephus fragmenta plura recitat Manethonis, ostenditque, eum alia ex templorum monumentis descripsisse, alia ex fabulosis rumoribus ac traditionibus collegisse. Ex monumentis sacris desumpsit, inter alia, Hebræos ingressos esse in Ægyptum cum exercitu magno ; et Moysen fuisse sacerdotem Heliopoliten : *Politiam*, inquit, *et leges composuit Hebræis sacerdos quidam Heliopolites, qui et vocatus est Moses* (1). — Eusebius autem hæc scribit : *Complura volumina veterum historiarum perlegi, sive quæ apud Chaldæos Assyriosque narrantur, sive quas Ægyptii præscribunt, sive denique quas Græci referunt..... Porro et Ægyptiorum multæ feruntur insanæ historiæ, itemque Chaldæorum. Et quidem hi plus quam quadraginta annorum myriades temporibus suis continere se putant ; Ægyptii autem deorum, semideorum, prætereaque*

(1) Joseph. *Contra Appion.* lib. 1.

manium, et mortalium aliorum regum multas delirantium, fabulas nectunt (1).

Ex his concludendum videtur, præfatum dynastiarum catalogum fideliter quidem, at sine historica discretione e sacris Ægyptiorum archiviis a Manethone esse descriptum; tantoque libentius adoptatum, quod suæ patriæ fastosam antiquitatem affigeret (2). — Fatendum tamen, partem hujus qualiscumque catalogi ex repertis monumentis confirmationem accepisse.

Quæ quidem monumenta, nimirum templa, sepulcra, pyramides, epigrammata seu inscriptiones bene multæ, etsi magnam antiquitatem demonstrant, chronologiam tamen certam nequaquam exhibent. Etenim, utrum præfata epigrammata sint historica potius quam mythologica, non satis constat. Imo apud populum antiquæ originis avidissimum, quique mythologicis fictionibus plurimum indulsit, præjudicium validum est, multas ex præfatis inscriptionibus esse mythologicas; vel saltem, eas quæ historicæ sunt, cum variis figmentis esse permixtas (3).

Ergo neque Manethonis catalogus, neque monumenta lapidea, quæ fundamenta sunt Ægyptiacæ chronologiæ, certitudinem historicam habent.

Id quidem ægyptologia effecit, ut antiquissimam esse Ægypti monarchiam demonstraret; in quo cum Moyse omnino consonat, qui testatur, tempore Abrahami jam regnum illud

(1) Euseb. *Chronic.* l. 1, proœm. apud Migne, *Patrolog. græc.* tom. 19, col. 101-105. — Scribit quoque Herodotus, nuspiam aliquid certi in Ægyptiorum historia reperiri ante Psammitichum, qui sæculo A. C. VI in Ægypto regnavit.

Ducentis annis Manethone posterior Diodorus Siculus, juxta documenta sacerdotum Memphitarum et Thebanorum quos audivit, historiam Ægypti confecit, ab historia Manethonis plane diversam. — Item quinquaginta annis post eumdem Manethonem, Erastosthenes, jussu Ptolemæi Evergetis, adivit Thebarum sacerdotes et archivia, ut Thebanorum regum catalogum ab origine integrum conficeret. Hoc autem catalogo Erastothenes Diospolitanas, i. e. Thebanas dynastias recenset, a Thebanis dynastiis quas prodit Manethon prorsus diversas. —Cfr. Desdouits, *Soirées de Montlhéry*, 7me soirée. Ostendit ibidem Desdouits, ante dynastiam XIX, quæ sæculo A. C. decimo quinto regnavit, nihil certi haberi; additque, apud omnes esse in confesso nullum exstare monumentum, quod dynastia XVIII, seu sæculo A. C. decimo nono, anterius esse constet.

(2) Cfr. Ferdinand de Lanoye, *Ramsès le Grand, ou l'Egypte il y a 3300 ans*, part. I, *L'Egypte avant Ramsès*, § VI.

(3) Cfr. Ferd. de Lanoye, op. cit. § VII et VIII.

constitutum floruisse. At ante tempora Ramses II, quem prædecessorem fuisse existimant regis Menephtah, seu Pharaonis Mosaici (1), in vaga quadam incertitudine versatur. Monumenta quidem plurima offendit; sed horum antiquitatem definire, nisi conjecturaliter, hactenus non potuit (2). Quapropter sana critica jubet, ut hæc conjecturalia et ambigua per documenta clara et certa, si adsunt, explicentur. Atqui adest chronologia Moysis, quæ suis limitibus, ut dictum est, si minus historica certitudine, saltem probabilitate solida pollet; per hanc ergo antiquitas incerta monumentorum Ægypti, quoad res tulerint, definienda est.

Ex his patet ægyptologiam et chronologiam Moysis, non tantum inter se non opponi, sed amice conciliari posse, mutuumque sibi subsidium præstare.

Q. 5. ***Quomodo Moysis chronologiæ non adversatur testimonium monumentorum fossilium?***

R. Eo quod monumenta fossilia argumentum certum non suppeditent, nec demonstrent, homines ante epocham Adamicam in Bibliis assignatam exstitisse. Etenim secundum opinionem a plerisque geologis admissam, nulla hominis vestigia deprehenduntur, nisi in terræ substratis recentioribus, quæ *quaternaria* dicuntur: In his quidem reperta sunt instrumenta quædam humanæ industriæ; imo ossa nonnulla humana, mixta cum ossibus animalium, quorum jam species exstinctæ sunt: at vero quænam illis antiquitas sit tribuenda definiri nequaquam potuit (3).

§ 3. De hexaemero, seu opificio sex dierum.

In hexaemero, seu opificio sex dierum, Gen. I, tres præcipuæ difficultates occurrunt: una geologica, altera physiologica, tertia astronomica.

(1) Moyses, ut etiam censet *de Lanoye*, a filia Ramses II (Sesostris), per seculoris Hebræorum, est adoptatus. Ejusdem regis filius, Menephtah, periit in mari rubro.

(2) Antiquiores pyramides Djiseh. quæ nullos hieroglyphos habent, et quarum præcipua ad centum quinquaginta metros ascendit; referuntur quidem passim ad dynastiam IV, seu ad annum 4235 ante Christum. At hæc conjectura incerta prorsus est; ita ut eadem probabilitate statui possit, pyramides hujusmodi esse ipso diluvio anteriores. Cf. Desdouits, *Soirées* etc. 9me soirée.

(3) Cf. Reusch, *Bibel und Natur*, cap. 34.

I. *Difficultas geologica* in hoc consistit, quod varia telluris substrata, et reliquiæ plantarum atque animalium quorum species perierunt, demonstrent, illa omnia intra sex dierum spatium non fuisse creata; et orbem nostrum non nisi longissimo temporis tractu ad præsentem statum transiisse: adeoque scientia geologica cum narratione Mosaica pugnare videatur.

Ad hanc difficultatem *respondetur primo* generatim et a priori: fieri non potest, ut vera pugna inter revelationem et scientiam existat; cum veritas veritati nequeat adversari. Quapropter si ex una parte scientia naturalis certas, non hypotheticas, conclusiones de natura rerum afferat; et ex altera, textus Mosaicus quatenus naturam attingit, rite intelligatur: necessario inter utrumque concordia erit. At vero ex utraque parte cavendum, ne id quod certum non est pro certo afferatur. Et quidem ad Scripturam quod spectat, quoniam ipsa finem supernaturalem semper respicit, in rebus naturam attingentibus ita generaliter et obscure loqui solet, ut ejus sensus a ratione et experientia determinandus esse videatur.

Quapropter sic theologus et exegeta catholicus statuit: verissima quidem esse quæcumque in Genesi scripta sunt; at vero ut eorum sensus clare determinetur exspectandum esse, donec scientia naturalis conclusiones certas attulerit. Hæ namque ubi afferentur, biblicis enuntiationibus contrariæ nequaquam esse intelligentur, et iisdem rite exponendis opportunum lumen admovebunt.

Respondetur secundo particularius, exponendo et componendo testimonium Moysis et testimonium scientiæ geologicæ. Hæc autem expositio commode comprehendi potest quatuor quæstionibus. 1° Quisnam scopus est narrationis genesiacæ? —2° Quænam in hac narratione sive dogmatice sive exegetice certa sunt, quænam vero disputata remanent et libera? — 3° Quænam hactenus in geologia videntur certa? — 4° An et quomodo ostendi potest narrationi Mosaicæ rite intellectæ facta geologica certa non adversari?

Q. 1. *Quisnam scopus est narrationis genesiacæ?*

Resp. Scopus hujusce exordii divinorum librorum idem ille est, ad quem tota Scriptura principaliter spectat: nimirum

ut homines apte doceantur veritates religionis ac salutis æternæ. — Ergo 1° scopus religiosus est ac moralis, nequaquam scientificus; imo non nisi indirecte, et quantum ad objectum principale id necessarium est, auctor attingit objecta scientiæ hujus mundi, quem tradidit Deus disputationi filiorum hominum (Eccl. III, 11). — 2° Moyses non cosmogoniam, sed geogoniam exponit. — 3° Ipsam hanc geogoniam non plene enarrat, sed incomplete quoad multa; eo quod velut superficiem duntaxat rerum attingat.

Q. 2. *Quænam in hac narratione, sive dogmatice, sive exegetice certa sunt? quænam vero disputata remanent et libera?*

Resp. 1° Dogmatice ac fide certa sunt puncta sequentia : -1) Deus initio temporis ex nihilo creavit universum mundum. -2) Deus creavit primum hominem ad imaginem et similitudinem suam, ex quo universum genus humanum originem ducit. -3) Deus constituit præceptum sabbati, ad vacandum Deo die septimo: et quidem, in memoriam creationis, quam typum esse voluit hebdomadæ humanæ.

2° Exegetice certa sunt: — 1) Deus terram nostram formavit, id est, orbem nostrum sicut nunc est, cum aquis et terris, cum lumine et motu sidereo, cum plantis et animalibus, homini præparavit intra sex dies. — 2) Deus creavit omnes species plantarum et animalium quæ nos circumdant, ita ut individua nunc existentia, ex actu creativo Dei seminaliter oriantur (1).

3° Disputata remanent ac libera non pauca, quæ ad sequentia capita revocari possunt.

— 1) Disputatur de statu mundi initiali, anteriori nempe diebus creationis, quique in versiculo primo et secundo supponitur. Utrum enim ante chaos præcesserit aliquis ordo, fuerintque creatæ plantæ ac animalia, quæ post spatium qualecumque, per cataclysmos immensos desierint in chaos illud, ex quo opus hexaemerum sumit exordium, Scriptura non aperit.

(1) Opinio *generationis spontaneæ* ab omnibus fere eruditis hodie rejicitur. Experientia enim constat, nullam esse animalculorum aut vermiculorum speciem, quæ non via generationis oriatur; ideoque admittendum esse generale axioma: *Omne vivum ex ovo*.—Idem intelligendum de plantis.

—2) Disputatur de sensu vocis *diei* (hebraice IOM). Scilicet, etsi proprie accepta vox IOM designat æque ac vox latina *dies* spatium viginti quatuor horarum; sumitur tamen frequenter, et hic sumi potest, metaphorice ac sensu latiore. Hinc sententia triplex: prima, nomine *diei* intelligit spatium viginti quatuor horarum; — secunda, periodum indefinitam et quantumvis longam; — tertia, voci *diei* subesse existimat significationem metaphoricam altiorem: quæ nempe ad ordinem rerum potius quam ad seriem temporum sit referenda, designetque puncta, ut aiunt, seu *signa rationis*, quibus ab humano intellectu actus ac decreta Dei distinguuntur: ita ut ordo et successio dierum, non sit chronologica, sed mere logica. Juxta hanc tertiam interpretationem, quæ, etsi exegetice minus fortasse probabilis, theologice tamen non videtur damnanda (1), sex creationis actus in executione, seu chronologice, confundi possunt.

(1) Ab Augustino hæc sententia proponitur; et a S. Thoma approbatur, *In secundum lib. Sent.* dist. 12, quæst. 1, art. 2.

Citamus textum integrum:

« Utrum omnia sint creata simul, et distincta per species.

« Respondeo dicendum, quod quæ ad fidem pertinent dupliciter distin-« guuntur. Quædam enim sunt per se de substantia fidei: ut Deum esse « trinum et unum, et hujusmodi; in quibus nulli licet opinari: unde Apo-« stolus ad Galat. I dicit, quod si angelus Dei aliter evangelizaverit quam « ipse docuerat, anathema sit. Quædam vero per accidens tantum: in quan-« tum scilicet in Scriptura traduntur, quam fides supponit spiritu dictante « promulgatam esse: quæ quidem ignorari sine periculo possunt ab his « qui Scripturas scire non tenentur, sicut multa historialia: et in his « etiam sancti diversa senserunt, Scripturam divinam diversimode expo-« nentes.

« Sic ergo circa mundi principium, aliquid est quod ad substantiam fidei « pertinet: scilicet mundum incepisse creatum; et hoc omnes sancti con-« corditer dicunt. Quo modo autem et ordine factus, non pertinet ad fidem « nisi per accidens, in quantum in Scriptura traditur: cujus veritatem di-« versa expositione sancti salvantes, diversa tradiderunt.

« Augustinus enim vult (Lib. I. super Gen. cap. V, et libro XI de civit. « Dei, cap. IX), in ipso creationis principio, quasdam res per species suas « distinctas fuisse in natura propria, ut elementa, corpora cœlestia, et « substantias spirituales; alia vero in rationibus seminalibus tantum, ut « animalia, plantas, et homines: quæ omnia postmodum in naturis propriis « producta sunt in illo opere, quo post senarium dierum illorum Deus na-« turam prius conditam administrat: de quo opere Joan., V, 17 dicitur: « Pater meus usque modo operatur, et ego operor; nec in distinctione « rerum attendendum esse ordinem temporis, sed naturæ et doctrinæ. « Naturæ, sicut sonus præcedit cantum natura, sed non tempore, et ita quæ « naturaliter priora sunt, prius facta memorantur: sicut terra, prius quam

Ex triplici opinione, probabilior est secunda, nomine *diei* intelligens periodum indefinitam, cujus initium et finem Moyses *mane* et *vespere* appellat. Hanc interpretationem etiam suggerit Augustinus (1), et confirmant illa ipsius Moysis verba : ***Istæ sunt generationes cœli et terræ, quando creata sunt,* IN DIE *quo fecit Dominus Deus cœlum et terram et omne virgultum agri.*** Gen. II, 3.

—3) Disputatur de singulis creationis actibus : nimirum, utrum suum effectum produxerint subito, an gradatim ; —

« animalia, et aqua prius quam pisces, et sic de aliis. Doctrinæ vero ordine, « sicut patet in docentibus geometriam : quamvis enim partes figuræ sine « ordine temporis figuram constituant, tamen geometria docet constitutio- « nem fieri protrahendo lineam post lineam ; et hoc fuit exemplum Pla- « tonis, ut dicetur in principio cœli et mundi. Ita etiam et Moyses rudem « populum de creatione mundi instruens, per partes divisit quæ simul « facta sunt.

« Ambrosius vero (lib. I, Hexameron, cap. VII), et alii sancti, ponunt « ordinem temporis in distinctione rerum servatum. Et hæc quidem po- « sitio est communior, et magis consona videtur litteræ quantum ad su- « perficiem : sed prior est rationabilior, et magis ab irrisione infidelium « sacram Scripturam defendens : quod valde observandum docet Augusti- « nus, *super Gen. ad litt. lib. I, cap. XIX,* ut sic Scripturæ exponantur, « quod ab infidelibus non irrideantur. Et hæc opinio plus mihi placet : « tamen utramque sustinendo, ad omnia argumenta respondendum est. »

Articulo sequenti, S. Doctor, posita quæstione : « Utrum distinctio die- « rum salvetur secundum expositionem Augustini ? » Sic ait : « Respondeo « dicendum, quod, secundum Augustinum, illi sex dies sunt unus dies, « sex rerum distinctionibus, secundum quas numeratur, simul præsentatus : « sicut etiam unum verbum est, quo omnia facta sunt, scilicet Dei Filius, « quamvis frequenter legatur : Dixit Deus ; et sicut illa opera salvantur « in omnibus sequentibus quæ ex eis propagantur operatione naturæ, « ita etiam illi sex dies manent in tota successione temporis. » Hactenus S. Thomas.

Ipse S. Augustinus, *De Gen. ad litteram*, lib. 4, c. 33, sic scribit : « De « quo Creatore Scriptura narravit, quod sex diebus consummaverit omnia « opera sua ; de illo alibi, non utique dissonanter, scriptum est quod crea- « verit *omnia simul* (Eccli. XVIII, 1). Ac per hoc et istos dies sex vel se- « ptem, vel potius unum, sexies septiesve repetitum, simul fecit, qui fecit « omnia simul. Quid ergo opus erat sex dies tam distincte dispositeque « narrari ? Quia scilicet ii, qui non possunt videre quod dictum est : *Creavit* « *omnia simul* ; nisi cum eis sermo tardius incedat, ad id quo eos ducit, « pervenire non possunt. »

(1) S. Augustinus, *De Genesi contra Manich.* lib. I, cap. 14, hæc habet : « Restat ergo ut intelligamus, in ipsa quidem mora temporis ipsas distin- « ctiones operum sic appellatas : vesperam propter transactionem con- « summati operis, et mane propter inchoationem futuri operis ; de simi- « litudine scilicet humanorum operum, quia plerumque a mane incipiunt, « et ad vesperam desinunt. Habent enim consuetudinem divinæ Scripturæ « de rebus humanis ad divinas res verba transferre. »

utrum species quædam plantarum vel animalium perierint, et aliæ per subsequentes creationes successerint; — utrum productio plantarum omnium esset completa antequam animalia apparuerint, an vero inchoata tantum plantarum genesi, jam cœperint oriri animantia, etc.

—4) Disputatur de divisione aquarum et constitutione firmamenti, quæ effecta dicitur secunda die. Probabilior interpretatio, nomine firmamenti cum aquis super firmamentum, intelligit atmosphæram nostram, cum nubibus et aquis quas continet.

—5) Disputatur de operatione diei quartæ, qua Deus dicitur fecisse luminaria cœli ut illuminent terram : utrum tunc Deus astra condiderit? an vero eadem, jam pridem condita, constituerit ut luminaria terræ? Seu, aliis verbis: an tunc, primum constituerit Creator lege stabili relationes terræ cum mundo sidereo, et motus constantes atque influxus mutuos systematis nostri planetarii? Hæc posterior opinio probabilitate non caret.

Q. 3. *Quænam hactenus in geologia videntur certa?*

R. Etsi exigua telluris pars hactenus explorata est, ***strata*** tamen, ut aiunt, ***geologica*** comperta sunt varia: quæ apte dividuntur in præadamitica, et postadamitica seu historica.

-1) Inter strata præadamitica, illa quæ infima sunt, ***azoica*** dicuntur, et nullas reliquias organicas continent; constant autem granito lapide, qui ignis vim subiisse existimatur.

-2) Post azoica strata sequuntur ***palæozoica***, quæ continent reliquias plantarum, nec non conchylia, aliaque spolia animalium aquaticorum. Constant autem terris, ut aiunt, primariis, et partim secundariis.

-3) *Mesozoica*, quæ præter organica inferioris ordinis, reliquias continent avium, et ossa quadrupedum terrestrium, quorum species non amplius sunt superstites. Constant terris secundariis.

-4) *Cænozoica*, quæ continent promiscue animalium species, tum exstinctas, tum adhuc superstites. Constant terris tertiariis.

-5) *Neozoica*, quæ continent rerum genera adhuc existentia; constantque terris, quæ vocari solent quaternariæ vel

diluviales, et partim considerantur ut postadamiticæ seu historicæ.

Q. 4. *Quomodo ostendi potest, narrationi Mosaicæ rite intellectæ facta geologiæ certa non adversari?*

R. Duplici præsertim methodo, quarum una methodus *exclusionis*, altera *conciliationis* vocari potest.

1) Methodus *exclusionis* in eo consistit, ut omnia strata præadamitica ex opere sex dierum, tanquam eo anteriora excludat. Supponit scilicet strata hujusmodi referenda esse ad spatium indefinitum, quod inter *principium* et *chaos* Mosaicum intercessit. Qua hypothesi admissa, patet, nulla geologica strata Moysi adversari; quandoquidem ad narrationem Mosaicam non pertineant (1). — Hæc methodus, quæ non paucis exegetis hodie placet, videtur a veris geologis admitti non posse; ideoque satius derelinquetur.

2) Methodus *conciliationis* ea est, quæ admittit strata geologica ad opus hexaemeron pertinere, simulque affirmat ea Mosaico textui non refragari. — In hoc systemate, 1° minus nitendum est factis, quæ nondum illud confirmarunt, quam probabili ratiocinio. Nec 2° habenda est ratio fossilium eorum, quæ videntur ordini sex dierum adversari, quippe quæ rara sunt; sed potius eorum, quæ copiosissima occurrunt, et quasi unice quædam strata constituunt.

Jam vero si hac ratione considerentur strata, ita comperiuntur disposita, ut testentur animalia fuisse anteriora homine; animalia aquatica, anteriora terrestribus; plantas, animalibus; inorganica corpora, organicis: quæ, ut patet, ab ordine Mosaico non sunt aliena.

Quod si scientia progrediente hoc systema derelinquendum esset; vel si cui, quia rigorosum non est, minus placeret: ad aliam recurrendum foret hypothesim, qua ordo Mosaicus, et distinctio dierum, non haberet nisi sensum plus minus metaphoricum : qui ordo esset *logicus*, non *chronologicus*.

Atque ita solvitur difficultas geologica.

(1) Cf. Desdouits, *Soirées de Montlhéry, entretiens sur les origines bibliques;* seconde soirée. Paris, Poussielgue.

II. Jam gradum facimus ad *difficultatem physiologicam.* Hæc autem in eo consistit, quod universum genus hominum ab uno Adamo prognatum esse non videatur : eo quod inter incolas terræ tanta sint coloris formæque discrimina. Difficultas confirmatur diversitate linguarum, quæ ab una lingua primæva derivari non possunt....

Resp. 1° Circa unitatem humanæ speciei, præclariores hodie inter eruditos statuunt, omnes hominum varietates ab uno homine protoparente originem habere : omnesque homines esse fratres. Quod probant, inter alia argumenta, ex principio fecunditatis perpetuæ, quæ in matrimoniis hominum quantumvis diversorum semper invenitur (1); cum aliunde constet, hujusmodi fecunditatem animalibus hybridis non inesse.

2° Quod attinet ad varietatem linguarum, hæc naturalem explicationem non postulat, cum in facto supernaturali, historico tamen, nempe confusione Babelica (Gen. XI) fundetur. Porro in præsenti scientiæ statu censent philologi, omnes linguas posse ad paucas reduci familias : quas quidem ipsas suspicantur derivatas ab una primæva quæ perierit (2).

III. Remanet *difficultas astronomica.*

Spectat hæc ad diem creationis quartum et primum, consistitque in eo, quod 1° Moyses de stellis loquatur fere sicut de corpusculis exiguis : cum tamen constet, eas esse totidem luminaria, sole lunaque majora ; 2° quod lucem dicat factam ante creationem solis ; 3° quod mundum sidereum, qui immensus est, creatum dicat inter duas creationes rerum comparative minimarum, nempe plantarum et animalium : imo creatum propter terram, comparative tam exiguam ; quæ res sapienti ordinationi adversari videntur....

Resp. 1° De stellis non dicit, eas esse luminaria magna, quia talia non sunt respectu nostri. Sic autem, et non aliter,

(1) Cf. De Quatrefages, *De l'unité de l'espèce humaine*, Paris 1861 Idem eruditissimus vir nuper contra materialistas demonstravit, prorsus impossibile esse, ut inter hominem et simiam ulla intercedat originis communitas.

(2) Cfr. Wiseman, *Rapports entre la science et la révélation*, disc. 1 et 2.

de eis loquitur, quia propositum non habet cosmogoniam tradendi, sed geogoniam; et quidem hominibus minime eruditis, quos modo claro simul et salutari docere intendit. De cætero, nihil dicit quod verum non sit : asserit enim duntaxat, stellas a Deo esse factas, et quarto die respectu terræ exstitisse, seu lucere cœpisse (1).

2° Quod dicit lucem ante solem esse factam, supponit tantum, lucem, seu materiam quamlibet lucidam, existere potuisse ante solem : quod nemo negabit. Imo illud præcipue rerum physicarum periti mirantur, Moysis narrationem tam singularem congruere apprime cum moderno systemate *vibrationis lucidæ;* et eum hypothesi astronomica, qua censent solare lumen nobis, non a corpore solis, sed a *photosphæra*, ut aiunt, soli circumfusa provenire : quæ hypotheses ætate Moysis prorsus erant ignotæ.

3° Non proprie dicit sacer textus, mundum sidereum post creationem plantarum esse creatum; sed potius significat, ut supra indicavimus, corpora cœlestia tunc existere seu lucere cœpisse respectu terræ. Dicit quidem, Deum posuisse sidera *in firmamento cœli ut lucerent super terram* (Gen. I, 1) : indicando finem siderum respectu nostri; quin tamen affirmet finem hunc esse unicum et exclusivum. Quanquam et illud, si nobis a Deo revelaretur, terram esse velut centrum ad quod referantur reliqua Dei opera : minime rationem offenderet; cum rerum excellentia nequaquam sit ex mole corporum æstimanda.

§ 4. De serpente tentatore.

Q. *Quomodo historia serpentis tentatoris* (Gen. III) *intelligenda est?*

Resp (2) Intelligenda est sicut a SS. Patribus unanimiter, et a S. Matre Ecclesia semper est intellecta : nempe sensu nequaquam allegorico, sed proprio ac litterali, de serpente corporeo et visibili, quo diabolus tanquam instrumento usus est ut Evam deciperet, et protoparentes, totumque humanum ge-

(1) Cfr. supra, *Difficultas geologica*, quæst. 2, pag. 172.

(2) Cfr. Veith, *Scriptura sacra contra incredulos propugnata.*

nus in peccatum ac mortem deduceret. *Invidia* enim *diaboli mors introivit in orbem terrarum* (Sap. II, 24). — Quare idem serpens antiquus, diabolus, in arbore crucis vincendus fuit a Christo Redemptore. Deus enim, ut Ecclesia cantat, *salutem humani generis in ligno crucis constituit, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret; et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.*

Probabilius tenent Doctores, serpentem non fuisse umbratilem, a diabolo confictum; sed naturale ac verum animal, cujus organis dæmon ad loquendum usus est, fere sicut organis energumeni uti solet.

Quod mulier a serpente non statim abhorruerit, intelligitur ex statu innocentiæ, in quo reptilia, non secus ac reliqua animantia, homini familiaria erant et jucunde serviebant. — Ubi autem Eva vocem loquentis audivit, cognoscere utique debuit, spiritum intelligentem illic, seu angelum subesse. Imo, postquam audivit verba Deo contraria, intelligere potuit angelum adesse malum ac tentatorem; ideoque tunc colloquium abrumpere debuit : quod quia non fecit, eo ipso jam peccare, etsi venialiter tantum, cœpit (1).

Post peccatum, alloquitur Deus protoparentes et serpentem tentatorem, ita ut infligat quidem pœnam peccati, sed simul etiam misericorditer promittat peccati ac diaboli victorem, Messiam : *Ipsa conteret caput tuum.* — Maledicit autem Deus immediate serpenti, sed mediate et principalius in serpente maledicit diabolo; pœnamque decernit, quæ principaliter ac formaliter attingit diabolum, secundario tantum etiam ipsum reptile, tanquam diaboli instrumentum et imaginem.—Porro punitio illa : *Super pectus tuum gradieris, et terram comedes...* non est proprie pœna, sed tantum quasi pœna, aut potius probrum et dedecus : ita ut quæ prius erant serpenti naturalia et minime probrosa, jam eidem ex Dei sententia destinentur in probrum, jugemque memoriam, quod dæmon per serpentem humanum genus in peccatum ac mortem præcipitaverit.

(1) Cf. *Elementa Theol. dogm.* tract. 7, *de creat. et pecc. originali*, n. 242, seqq.— Item Suarez, *de opere sex dierum*, lib. 4, *de amissione status innocentiæ.*

§ 5. De gigantibus.

Q. Gen. VI, 2 seq. dicit Moyses, *ex concubitu filiorum Dei et filiarum hominum natos esse gigantes*; quomodo hæc intelligenda sunt?

Resp. 1° *Filii Dei*, ut Patres communius docent, vocantur filii Seth, ratione ipsorum pietatis; — *filiæ hominum* vero, posteræ Caini, quia perversæ erant et terrenæ, non quærentes quæ Dei essent, sed quæ hominum.

2° Ex eorum concubitu nati sunt *gigantes*, id est, vel -1) *homines proceri:* quod omnino verisimile est, cum homines tunc temporis, sicut longæviores, ita etiam statura majores et corpore robustiores fuisse merito existimentur; — vel -2) *latrones, deprædatores:* cum vox hebraica NEPHILIM hunc quoque sensum habeat.

§ 6. De Noe et diluvio.

Q. *Quomodo narratio Mosaica de diluvio* (Gen. VI, VII, VIII) *intelligenda est?*

Resp. Intelligenda de inundatione ingenti, qua Deus, in punitionem peccati, delere voluit aquis humanum genus universum, una familia excepta. — Describit Moyses diluvii causam et universalitatem: quod utrumque explicatione indiget.

1° Quoad diluvii causam, hæc supernaturalis est: peculiaris nempe providentia Dei, qui per aquas punire voluit hominum peccata. — Quod ut efficeret, adhibere utique potuit naturales causas, quas nequaquam sacer textus excludit. *Rupti sunt, inquit, omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ cœli apertæ sunt* (Gen. VII, 11); quæ verba simpliciter, ex una parte, pluvias ingentes, ex altera exundationes maris significant; circumstantias autem plurimas mente naturaliter supplendas permittunt.

2° Quoad diluvii universalitatem, distinguenda est universalitas, tum respectu hominum, tum respectu animalium, tum respectu regionum. Quæri enim potest, -1) utrum perierint omnes omnino homines præter familiam Noe? -2) utrum

perierint animalia prorsus universa, præter illa quæ servata sunt in arca ; -3) utrum omnes omnino orbis partes fuerint, tempore eodem, aquis submersæ?

-1) *Quoad homines.* — Ex scientiarum naturalium documentis, nihil adhuc concludi potest contra universalitatem diluvii, respectu hominum, in toto orbe terrarum tunc habitantium. Unde obvio sensu, cum antiquis interpretibus, accipimus verba illa sacræ Scripturæ : *Delebo*, inquit Deus, *hominem quem creavi, a facie terræ... finis universæ carnis* (hominis) *venit coram me* (Gen. VI.) — *Tres isti filii sunt Noe, et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram* (Gen. IX, 19). — In arca, inquit S. Petrus, *octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma.* I Pet. III, 20, 21.

Porro non constat, imo ex textu sacro potius negandum videtur, humanum genus tempore Noe fuisse valde per orbem diffusum ac dispersum ; solummodo post diluvium de populorum dispersione sermo est (1). Potuerunt ergo homines universi aquis exstingui propter peccata sua, quin animalia, quæ non peccaverant, omnesque terræ regiones diluvio involverentur ; ita ut ex universalitate diluvii respectu hominum non sequatur necessario universalitas respectu regionum et animalium.

-2) *Quoad animalia*, certum est, ea quæ in regione erant ab Adæ posteris tunc occupata et coinquinata, cum hominibus periisse. Dicitur enim : *Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram ; universi homines, et cuncta in quibus spiraculum vitæ est in terra* (Gen. VII, 21, 22). Quæ verba in rigore litteræ ab interpretibus inveniuntur exposita, et in sensu obvio, de omnibus absolute animantibus terrestribus, saltem magis conspicuis, totius orbis terrarum. Ab hac tamen sententia, quæ in re scientifica versatur potius quam in materia fidei aut morum, sine temeritate, ubi ratio gravis id suadeat, discedere licet; cum hæc verba : *Omnis caro quæ movebatur super terram*, sensu relativo

(1) Pianciani, *Cosmogonia naturale comparata col Genesi*. Civiltà cattolica, vol. 61 (1862), pag. 21 seqq. *Appendice sopra il diluvio.*

possint intelligi, nempe de animalibus et de terra cognitis patriarchæ Noe, ex quo hujus eventus traditio ad posteros descendit (1).

-3) *Quoad regiones et loca*, similiter, etsi antiquior et communior interpretatio tradit, absolute et ad rigorem litteræ, terram universam fuisse aquis coopertam; non tamen fidei contraria est sententia Vossii, a Mabillonio non damnata (2), statuens, partem duntaxat orbis, quamvis maximam, demersam fuisse. — Cujus opinionis patroni dicunt, e sacro textu probabiliter erui, diluvium fuisse a Deo inductum per ingentem quamdam ac diuturnam procellam, seu aeris simul et terræ marisque perturbationem; ita ut desuper ruerent pluviæ copiosæ, et e contra, ex *abysso magna*, id est, ex oceano, vi ventorum impellerentur fluctus ad illas præsertim regiones, quas homines incolebant. Atqui, inquiunt, aquæ sic *violenter* pulsæ ad unam orbis partem profunde inundandam, non necessario alteram partem aut universam terræ faciem occupasse intelliguntur (3).

Hæc sententia, ut dictum est, salva fide permittitur (4), nec contraria est textui sacro; quandoquidem sensu relativo ad Noe ejusque regionem intelligi possint hujusmodi verba : *Et aquæ prævaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cœlo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes quos operuerat* (Gen. VII, 19).—Præterea hac hypothesi nequaquam improbabili, quæstio illa, *unde tanta vis aquarum adducta est?* non minus facile solvitur, quam aliis responsionibus, quæ merito dari consueverunt. Ex his tres sunt præcipuæ, quas interest non ignorari: nimirum -1), aquæ illæ quæ initio cooperuerunt terram (Gen. I, 2, 9), eam postea similiter cooperire potuerunt. -2) Per orbis conturbationem, qua terræ depressæ, marium vero fundi ele vati sunt, potuerunt aquæ immensæ cooperire regiones. -3) Constat, aquas in certis regionibus ac montibus, ad al-

(1) Pianciani, ibid.
(2) Vid. suffragium Mabillonii apud Smits, *in Genesim*, tom. 2, part. 1, pag. LXVI seqq.
(3) Pianciani, ubi supra.
(4) Apud Migne, *Cursus Script.* 1, tom 3. *Annotations géologiques à la Genèse*, col. 1624.

titudinem ascendisse longe majorem altitudine montium regionis Noe; ergo impossibilis non est inundatio diluvii qualis a Moyse narratur (1).

Hactenus de diluvio. Accedit ut verbum dicamus de iride, quæ transacto diluvio in cœlis effulsit.

§ 7. De iride.

Q. Quomodo ponitur iris a Deo tanquam signum fœderis? *Arcum,* inquit, *meum ponam in nubibus, et erit signum fœderis inter me et inter terram.* Gen. IX, 13.

Resp. Phænomenon iridis, quod antea fuerat signum mere *naturale* nubium roscidarum, destinatum est a Deo post diluvium, in signum *arbitrarium* promissionis divinæ, de diluvio universali non amplius immittendo. — Præscindimus autem a sensu altiore, qui in iride ut Christi figura continetur.

§ 8. De longævitate patriarcharum.

Q. *Quomodo intelligenda est longævitas, quæ a Moyse patriarchis antiquis tribuitur?* Gen. V, XI et alibi.

Resp. Intelligenda est sensu proprio et obvio. Anni scilicet de quibus agitur, sunt anni solares sicut nostri, non vero lunares, seu menses: nam Moyses annos et menses accurate distinguit; exempli gratia, Gen. VII, 11: *Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis....*

§ 9. De sacrificio Melchisedech.

Q. Quid de Melchisedech ejusque oblatione dicendum est? De quo Moyses sic loquitur: *At vero Melchisedech, rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei.* Gen. XIV, 18.

Resp.—1° *Melchisedech,* quod nomen *regem justitiæ* significat, nequaquam fuit angelus, ut censuit Origenes; sed verus et merus homo, simul rex et sacerdos. — Erat autem rex *Salem,* id est, juxta traditionem Hebræorum, rex *Jerusalem,*

(1) Pianciani, ibid. ubi supra.

quæ prius dicta est *Jebus* et *Salem*. Imo Josephus Flav. tradit (1), Jerusalem conditam esse a Melchisedech.

2° Quod dicitur *proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi*, verum sacrificium enuntiat: ut contra Calvinum, Kemnitium et nonnullos temerarios neotericos, sancti Patres et interpretes catholici communiter docent.

3° Melchisedech fuit typus Christi, et quidem multiplici respectu: nempe — 1) ut rex et sacerdos; — 2) ut rex justitiæ; — 3) ut rex Salem, seu pacis; — 4) ut sacerdos, sacrificium in pane et vino offerens, etc. (2).

§ 10. De uxore Loth.

Q. An uxor Loth (Gen. XIX, 26) vere *in statuam salis versa est?*

Resp. Juxta communem interpretum sententiam, Scripturæ verba hic stricte sumenda sunt, cum nulla urgeat necessitas ea improprie seu metaphorice sumendi. Significant autem, mulierem esse mortuam, ejusque corpus in statuam salis mutatum; atque instar lapidis ita induratum, ut nullis pluviis liquefieri potuerit. Hujus statuæ, inter alios, meminit Flav. Josephus (3), qui eam suo adhuc tempore exstitisse et a se visam testatur.

—

Difficultates libri Exodi

ET RELIQUORUM LIBRORUM PENTATEUCHI.

Q. 1. — Exodi VII, 11, 12, legitur: *Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos: et fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas et arcana quædam, similiter. — Projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones; sed devoravit virga Aaron virgas eorum*. Quæritur autem, an virgæ magorum Pharaonis in veros serpentes conversæ sint?

R. Triplex est auctorum hac in re sententia. Prima statuit, serpentes magorum tantum fuisse phantasticos, et non veros

(1) *De bello*, lib. 7, cap 18. — (2) Cf. Epist. ad Hebr. VII.
(3) *Antiq. Judaic*. l. 1, cap. XI.

ac reales : magis scilicet ministerio dæmonum ita oculos fallentibus aspicientium, ut hi videre serpentes putarent quos non viderent.—Secunda docet, eosdem fuisse veros serpentes, ope dæmonum celerrime allatos, aut etiam, applicando activa passivis, productos. — Tertia autumat, serpentes a magis fuisse sub vestibus absconditos, et dexteritate circulatoria loco virgarum exhibitos. — Hæc tertia sententia, quæ recentiorum est, merito rejicitur; eum textus denotare videatur, et Patres passim doceant, magos diabolicis artificiis usos esse.

Q. 2. *Quænam circa transitum maris Rubri* (Exod. XIV) *notanda sunt?*

R. Tria præcipua. 1° Filii Israel qui venerunt in Ægyptum numero septuaginta quinque animarum, post commorationem ducentorum quindecim annorum (1), ex eadem regione egressi sunt numero *sexcenta fere millia peditum virorum, absque parvulis. Sed et vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, oves et armenta et animantia diversi generis multa nimis* (Exod. XII, 37, 38). — Unde universa populi multitudo circiter trium millionum fuisse æstimatur (2).

2° Uti ex textu sacro (Exod. XIV, 21 seq.) colligitur, transitus a tanta multitudine confectus est spatio ferme quinque horarum. Quod fieri potuisse intelligitur, eo quod mare divisum est ubi non habet latitudinem magnam, sed augustum fretum constituit trium, vel quinque ad summum leucarum (3);

(1) Vel, secundum Flav. Jos. post annos 205.—Quod dicitur Exod. XII, 40 : *Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum* (item, Gal. III. 17; Act. VII, 6); id computandum est a tempore vocationis Abrahæ, ut patet ex LXX Interpretibus, qui eumdem locum sic verterunt : *At habitatio filiorum Israel, quam habitarunt ipsi et patres eorum in terra Ægypti et Chanaan, fuit 430 annorum.* Cf. A Lapide, in Exod. XII, 40.

(2) A Lapide, *in Exod.* XII, 28, censet quindecim fuisse centena millia Israelitarum, et totidem fere servos ac proselytas. —Ingens enim fuit paucis sæculis Israelitarum in terra Ægypti multiplicatio (Exod I, 7) ; quæ etsi naturalem in abundantissima regione hominum fecunditatem non superat, peculiari tamen Dei benedictioni tribuenda est (Gen. XLVI, 3).

(3 Sex milliarium, inquit A Lapide. — Censet Clar. Lecointre, ex inspectis erudite locis, cum effoderetur nuper canalis Suez, mare Rubrum olim ascendisse multo altius ad Septentrionem; et Israelitarum transitum illic effectum esse, ubi nunc jacent *lacus amari*; et ubi freti latitudo vix erat trium leucarum, seu 12 circiter kilometrorum. Cf. *Etudes religieuses, historiques*, etc. Octob. 1869, IVe série, tom. 4, pag. 557.

et quod ex altera parte, via per virgam Moysis aperta fuit valde lata secundum freti longitudinem.

3° Memoria hujus eventus apud varios scriptores antiquos reperitur. Unum citare juvat *Artapanum*, auctorem ethnicum, qui in libro de Judæis ait, memoriam transitus Israelitarum per mare Rubrum apud ipsos quoque Ægyptios conservari, quamvis de modo quo idem transitus effectus est, in duas abierint diversas sententias : *Memphitas enim dicere, Moysen, cum magnam locorum haberet peritiam, refluxum maris observasse, atque ita cum populo transivisse; — Heliopolitas autem : propter gazam, quam Judæi mutuo abstulerant, regem commotum, magna manu in Judæos profectum fuisse; Moysen vero percussisse baculo mare, ut cœlesti voce admonitus fuerat, et sic diviso mari transiisse* (1).

Q. 3. Quomodo intelligendum quod legitur de vitulo aureo? Illum scilicet Moyses *combussit, et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israel*. Exod. XXXII, 20.

Resp. Moyses simulacrum illud igne liquefecit; et dein, ope limæ, vel methodo quapiam chemica, a Phœnicibus et Ægyptiis, adeoque ab Israelitis non ignota, ita resolvit, ut instar *aquæ regalis*, ut aiunt, bibi posset. — Quod idcirco fecit, ut inanitatem ac nihilum idolorum populo intime imprimeret.

Q. 4. *Cur Hebræos Moyses quadraginta annis in deserto circumduxit et detinuit, cum intra paucos dies in Terram promissam eos deducere potuisset?*

R. Moyses Deo jubente sic egit, 1° ne Israelitæ primis statim diebus ad formidandos hostes ducti, in Ægyptum redire vellent; quemadmodum postea regredi voluere, cum exploratores a Moyse missi in Chanaan, ac inde reversi, nuntiarent quam fortes et bellicosi homines illam regionem defenderent. Et hanc quidem rationem ipsa Scriptura indicat, Exod. XIII, 17, 18 : *Non eos duxit Deus per viam terræ Philistiim, quæ vicina est; reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Ægyptum. Sed*

(1) Apud Eusebium, *Præpar. Evang.* lib. 9, cap. ult.

circumduxit per viam deserti... — 2° Ut eos ærumnis et laboribus indies magis assuefaceret, eorumque in servandis divinis præceptis constantiam experiretur (Deut. VIII, 2). — 3° Ut copiosus Hebræorum populus, antequam Palæstinam occuparet, novis legibus ac ritibus, totaque regiminis forma, quam Deus præscripserat, penitus imbueretur ; nec postea, inter gentiles positus, eam derelinqueret.

Q. 5. *Cur Deus tantam cæremoniarum multitudinem populo Israel præscripsit?*

R. 1° Ut morem gereret rudis populi ingenio, ad sensibilia propenso. — 2° Ut cæremoniis illis, tanquam totidem symbolis ac figuris, morum sanctitatem doceret, et eventus futuræ legis christianæ prænuntiaret. — 3° Ut iisdem cæremoniis Judæi distinguerentur a gentilibus, et segregati manerent.

Q. 6. Numerorum XIII, 24, de exploratoribus legitur : *Pergentesque usque ad Torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri;* an verisimile illud assertum est?

Resp. affirmative. Nam 1° aptius portare uvam non poterant, ne comprimeretur aut læsa putresceret : quæcumque fuerit ejus magnitudo. — 2° Neque tamen illud incredibile est, uvam fuisse miræ magnitudinis et ponderis. Calmetus, in hunc locum, exempla uvarum grandium collegit, quæ duodecim, imo viginti quinque librarum pondus, eoque amplius haberent. Forsterus (1) de botris loquitur, quorum unus ægre gestaretur a duobus viris, eosque inveniri affirmat in Palæstinensi valle Hebron, ubi etiam botrum suum reciderant Israelitarum exploratores.

Q. 7. Numer. XXII, 28, de asina Balaam legimus : *Aperuitque Dominus os asinæ, et locuta est : Quid feci tibi? Cur percutis me? ecce jam tertio?* Quomodo hæc locutio bruti animalis intelligenda est?

R. Quamvis brutum proprie loqui non possit, ita ut intelligat quid loquatur ; fieri tamen potest, ut materialiter articulatos sonos ac verba proferat, quæ ab hominibus intelligantur.

(1) In Dictionario hebraico, n. 1625, in rad. *Schachal*, voce *Escol.*

Ad hoc enim sufficit, ut aliquis spiritus, sive bonus sive malus, ejus organis velut instrumento utatur. Itaque dicendum, quod angelus ita commoverit asinæ guttur ac linguam, ut sonus ederetur articulatus, vocique humanæ quam simillimus. Quæ res neque absurda, neque indecens, neque proinde incredibilis est.

Interrogantibus incredulis, cur asinæ loquentis sessor nulla tactus sit admiratione? respondetur : Scriptura etsi admirationem non memorat, eamdem tamen non negat. Cæterum Balaam, utpote ariolus et necromantes, talibus monstris fuisse assuetus censeri potest. Vel, ut Bonfrerius dicit (1), ob iram vehementem qua erat quodammodo excæcatus, factum est, ut audiens asinam loquentem non expaverit aut obstupuerit; imo etiam actus fuerit ad respondendum.

Q. 8. *Num Hebræi reliquas gentes odio habere edocti sunt?*

Resp. negative. Jussi quidem divinitus sunt Chananæos delere, nullumque fœdus sive pacem cum eis sancire; non tamen eos odio habere. Imo lex Mosaica cum lege naturæ plane concordans, præcepit ut omnes homines, etiam inimici, et alienigenæ quilibet diligantur. *Amate peregrinos, quia et vos fuistis advenæ in terra Ægypti* (Deut. X, 19). — *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum.* Exod. XXIII, 4, 5.

Quod si (Matth. V, 43) Christus dicit: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum;* sensus non est, id dictum esse a lege, sed duntaxat, id dictum esse a Scribis perperam interpretantibus legem, quæ sic habet: *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum* (juxta hebraicum textum, *proximum tuum*) *sicut teipsum: ego Dominus* (Levit. XIX, 18). Quem locum Christus contra Scribas ita explicat, ut per *amicum* seu *proximum* quemvis hominem, etiam extraneum, gentilem et inimicum doceat esse intelligendum (Math. V, 44; Luc. X, 27 seqq.). Omnes enim homines ad invicem proximi sumus, tum in primo patre Adamo, utpote ex eo progeniti, ideoque fratres; tum in secundo parente, Christo, per quem

(1) *Comment. in Numer. XXII*, 28.

regenerati sumus ad eamdem Dei similitudinem, vocatique ad eamdem Dei Patris hæreditatem in cœlis.

Quod si Deus Chananæos exterminandos præcepit, id ex alto suo in vitam hominum dominio, justisque de causis fecisse dicendus est. Et quidem ex his causis, quatenus nobis innotescunt, prima fuit istorum populorum horrenda flagitia; altera, ne scandalo essent Hebræis, hosque suis idolis ac vitiis polluerent et seducerent (Levit. XVIII, 3, 21 seqq.). — Hic etiam animadvertendum est, antiquitus jus belli rigorosissimum ac immane fuisse, ita ut integræ civitates in captivitatem abducerentur, aut etiam internecione delerentur.

Q. 9. Nonne lege *talionis* præscribit Moyses par pari esse referendum? *Reddet*, inquit, *animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore*. Exod. XXI, 22, 25.

R. Pœna ista duntaxat in præmeditata membrorum violatione, atque a publico judice erat infligenda : nisi reus deprecatione aut pecunia offenso satisfecisset.

Q. 10. *Num deistæ sæculi XVIII Moysen merito incriminati sunt, quod immortalitatem animæ non docuerit, aut etiam ignoraverit?*

Resp. negative. Moyses enim missus non est ut systema quoddam integrum doctrinæ dogmaticæ ac moralis traderet filiis Israel ; sed potius ad fidem et mores eorum perficiendum, et contra corruptionem præmuniendum. Quapropter, cum immortalitatis animæ fidem haberent, hanc eos docere non debuit.

Judæos porro hoc dogma tenuisse, et Moysen idem non ignorasse patet, 1° ex variis Pentateuchi locis, ubi a sepulcro distinguitur locus ille subterraneus *inferni*, in quo Hebræi defunctorum animas commorari credebant. Cfr. Gen. XXXVII, 35; Num. XVI, 30 seq.; Deut. XXXII, 22.

2° Ex illa periphrasi, qua Moyses hominis mortem significat, dicens : *Congregatus est ad populum suum* (Gen. XXV, 8; XXXV, 29); quæ locutio nisi innuat animam defuncti abiisse ad animas Patrum suorum, nullum sensum haberet.

3° Ex verbis illis : *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. III, 6) ; ex quibus ipse Christus contra sectam hæreticam Sadducæorum, resurrectionem mortuorum, adeoque animæ immortalitatem demonstrat, dicens : *Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Matth. XXII, 32.

4° Ex necromantia, quam Moyses vetuit his verbis : *Nec inveniatur in te... incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem.* Levit. XIX, 31 ; Deut. XVIII, 10, 11.

5° Ex verbis Jacob : *Dies peregrinationis meæ non pervenerunt ad dies patrum meorum* (Gen. XLVII, 1). Ad quæ verba adludens Paulus, de patriarchis scribit : *Juxta fidem defuncti sunt omnes isti... confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere... cœlestem.* Hebr. XI, 13 seq.

6° Ex dogmate Hebræorum de Messia spirituali, et beatitudinem allaturo pro altera vita. Patriarchæ enim, ut Apostolus in eodem loco dicit, *defuncti sunt non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, et salutantes... patriam cœlestem.* Hebr. ibid.

7° Ex libro Job, quem probabilius a tempore Moysis habuerunt Hebræi, forte ab ipso Moyse acceptum, ubi legitur : *Scio quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum.* Job. XIX, 25.

8° Ex fide aliarum gentium. Persæ, Syri, Ægyptii, Chaldæi, Phœnices, immortalitatem animæ credebant : num eis finitimi Hebræi eamdem ignorassent ?

Q. 11. Nonne lex *leviratus* (Deut. XXV, 5, 6) contraria est libertati, ad ineundum matrimonium necessariæ ?

R. *Leviratus*, vi cujus levir, i. e. mariti frater, aut proximus consanguineus, viduam ejusdem mariti absque liberis defuncti ducere debebat, mos erat Moyse multo antiquior, ut ex Gen. XXXVIII, 8-10, liquet ; et apud Judæos in moribus radicatus. — Hanc autem Moyses consuetudinem, quandoque molestam ac periculosam, non quidem sustulit ; sed lege lata ita temperavit, ut molestias ac pericula removeret, et libertati matrimonii consuleret. Permisit enim, ut qui hujusmodi

viduam ducere nollet, certis conditionibus ab obligatione liberaretur. Cf. Deut. XXV, 7-10.

Q. 12. Quomodo libellus repudii (Deut. XXIV, 1-4), quo solvebatur matrimonium, concordat cum doctrina de matrimonii indissolubilitate, quæ statuitur alibi ab ipso Moyse? Scribit enim, Gen. II, 24 : *Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in carne una.* Quæ verba ipse Christus confirmat, dicens : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Matth. XIX, 6.

R. Matrimonium consummatum indissolubile est *lege positiva* Dei ; lege vero naturæ, non item. Indissolubilitatem quidem suadet triplex matrimonii finis, nempe 1° procreandæ ac educandæ prolis, 2° moderandæ concupiscentiæ, 3° mutuique adjutorii ; tamen, quoniam societas conjugalis est *pactitia*, potest jure naturæ esse temporaria, et proinde solubilis ; imo in casu Apostoli (I Cor. VII, 15) reapse solvitur. — Potuit itaque Moyses ab gravissimas rationes, ob duritiem nempe cordis Judæorum (Matth. XIX, 8), permittere libellum repudii, quo matrimonii vinculum solveretur.

Q. 13. Moyses (Deut. XVII, 17) futuris Hebræorum regibus polygamiam permittit : multitudinem enim duntaxat uxorum, non vero pluralitatem prohibet ; unde factum est, ut postea ipse David plures habuerit uxores, et Salomon aluerit septingentas mulieres *reginas* et trecentas *concubinas* (III Reg. II, 3). — Hæc autem quomodo cum Gen. II, 24, et cum doctrina Christi (Matth. XIX, 3 seq.) conveniunt?

R. Moyses postquam Gen. II narravit, monogamiam fuisse Dei lege positiva constitutam ; nihilominus deinde de polygamia tanquam de re licita, imo de patriarchis bigamis cum laude loqui potuit : supponendo scilicet Dei in hac re dispensationem. — Etenim polygamia, cum non sit absolute et simpliciter legi naturali contraria, sed solummodo minus perfecta respectu monogamiæ ; idcirco justas ob causas fuit dispensabilis. Quapropter Deus in lege sua positiva, polygamiam vetante, dispensasse censendus est.

Quod si lege Mosaica Deus polygamiam, quæ, tunc temporis vehementer invaluerat, pro sapientia sua censuit non-

dum esse tollendam : ei saltem obices apposuit (1), quibus progressu temporis valde est imminuta.

Si Salomon tam multas habuit mulieres *uxores* seu *reginas*, et *concubinas* : hic, quemadmodum in aliis rebus, contra legem peccavit.

Nota. — Discrimen inter *uxores* proprie dictas, et *concubinas*, quas Hebræi habebant, consistebat in eo, quod priores certis cum solemnitatibus ducerentur, posteriores non item.

Etenim ut electa mulier in uxorem duceretur, imprimis *nuptias* præcedebant *sponsalia*, quæ durabant integro anno. Ab inito contractu sponsalitio matrimonium censebatur ratum, sponsaque sponsi *uxor* dicebatur : licet inter illos commercium nullum intercederet.

Cum nuptiarum dies advenisset, sponsus parabat domi suæ convivium ; ipseque veste solemni indutus, cum coævis sibi juvenibus seu amicis, inter læta cantica et instrumenta musica, prodibat circa vesperam ad domum sponsæ. — Hæc autem in paterna domo magnifice exornata, sed velo tecta, gerensque capite coronam, ac virginum multitudine circumdata, exspectabat sponsum : a quo ex domo patris sui ad domum paternam sponsi solemniter ducebatur. — Tempore Christi Domini (2), in hac vespertina sponsæ deductione faces vel lampades præferebantur (Matth. XXV, 1-12). — In domo sponsi fiebat benedictio nuptialis (3), ac nuptiale convivium; deinde vero sponsa ducebatur in thalamum.

Hujusmodi matrimoniales cæremoniæ in assumptione concubinarum omittebantur; signabant autem matrimonium solemne, quo Scripturæ lingua dicitur sponsus *sponsam domum deducere*, *uxorem accipere*, *convenire*.

Q. 14. *Cur Moyses legi suæ non nisi temporalem sanctionem adjecit?*

R. 1° Eo quod retributione sensibili et temporali carnalis populus Hebræorum maxime movebatur.

2° Ut mercede ac pœna corporali exhiberetur figura mercedis et pœnæ altioris ordinis, quam nequaquam excludebat

(1) Levit. XV, 18.
(2) Cf. *Evangelia de communi*, Evang. *de comm. Virg.*
(3) Cf. Tob. VII, 15.

lex Mosaica, et omnino exspectabant Judæi. Etenim eo ipso quod a venturo Messia exspectarent veram beatitudinem, exspectabant etiam præmium aut pœnam alterius vitæ. Quod quidem ex subsequentibus Scripturæ libris, ut Psalmorum, Prophetarum, Machabæorum, manifestissimum est.

Q. 15. Quomodo explicantur verba Deut. IV, 2, ubi Moyses dicit : *Non addetis ad verbum quod vobis loquor...* cum tamen postea Josue, Judices, David, Salomon et omnes prophetæ addiderint plurima?

R. Moyses loco citato non omne additamentum vetat, sed illud duntaxat, quod esset contrarium Legi.

—

Difficultates libri Josue.

Q. *Quomodo intelligenda sunt prodigiosa facta quæ hoc libro referuntur : transitus Jordanis, collapsio murorum urbis Jericho, statio solis ad imperium Josue?*

R. Intelligenda sunt ut facta historica, prout narrantur, sed simul ut facta supernaturalia, veraque miracula.

Rationes sunt : 1° Quia textus evidenter historicus est, et narratio clara. — 2° Quia juxta regulam S. Augustini (1), ab omnibus orthodoxis interpretibus et theologis receptam, verba Scripturæ sacræ in sensu proprio et litterali accipienda et explicanda sunt, quatenus ex iis sic acceptis nihil sequitur quod falsum sit, absurdum, impossibile, vel fidei aut bonis moribus contrarium. — 3° Quia facta illa naturaliter explicari non possunt. — 4° Quia eadem aliis Scripturæ locis confirmantur. *Mare vidit, et fugit : Jordanis conversus est retrorsum* (Ps. CXIII). — *Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem.* (Hebr. XI, 30). In quem locum Chrysostomus ait : *Non enim sonus tubarum potest muros dejicere, etiamsi mille annos sonuerit; sed fides potest omnia. — An non in iracundia ejus* (ex zelo et ardore sancto Josue, pugnantis contra hostes Dei) *impeditus est sol, et una dies facta est quasi duo?* — 5° Quia unanimiter Patres hæc totidem miracula esse asseverant.

(1) *De Genesi ad litteram*, lib. 8, cap. 7.

S. Justinus ad Tryphonem Judæum ait : *Accepistis Terram tanta virtute fusis fugatisque hostibus, ut sol ipse cursum suum sisteret.., et per triginta sex horas differret occasum. Alia quoque inter vos patrata sunt prodigia.*

Quod si textus sacer dicit *solem* stetisse, non *terram*, ut more astronomorum dicere debuisset : ratio est, quod Scriptura non scientifico aut astronomico sermone utitur, qui vulgo non intelligeretur, sed vulgari ; et illud intendit duntaxat, ut Dei potentiam ac providentiam ostendat, hominesque ad bonos mores instruat : nequaquam vero, ut naturæ secreta revelet, quæ hominum investigationibus disputationibusque relicta sunt. — Atque ita, nec aliter, SS. Patres hunc locum interpretati sunt : miraculum unanimiter agnoscentes, quod stationem solis vocarunt; quin examinarint quæstionem astronomicam, utrum statio hujusmodi fuerit ex parte solis vera, an tantum apparens : quæ cæteroquin quæstio, tam Scripturæ quam ejus interpretationi est aliena (1).

Quod si auctor hagiographus, ubi solem stetisse refert, mentionem facit *Libri justorum*, eo ipso confirmat veritatem historicam ; nedum minuit, ut Clericus asserere ausus est. Gratis enim homo iste protestans docuit, totam hanc de statione solis historiam desumptam esse ex libro poetico *Justorum*. In quo asserto duo essent probanda : 1° narrationem sacram unice niti in *Libro justorum*, et 2° hoc libro fictiones mere poeticas contineri. Quæ duo non tantum probari nequeunt, sed ex superiori demonstratione esse falsa comperiuntur. — Circa *Librum justorum* probabilius censent Doctores, hoc nomine annales antiquos designari. Hebræi veteres, aiunt, in ipsis reipublicæ suæ primordiis, summa cura in annales referebant quidquid eorum nationi memoria dignum contingeret : hæc autem monumenta in tabernaculo

(1) Quod si in causa astronomi Galilei, sæculo XVII, tribunalia Ecclesiastica, quorum est fidei incolumitati prudenter prospicere, non tamen dogmata infallibiter definire ; si hanc, inquam, quæstionem assumpserunt ut pertinentem ad Scripturam et ad fidem : in hoc, Deo sic permittente, erraruut. Neque eorum judicium Ecclesia, seu Romanus Pontifex, ut doctor universæ Ecclesiæ ex Cathedra loquens, unquam sancivit. Atque hic iterum, ut in multis aliis, manifestata est Spiritus sancti assistentia : qua præpeditur Ecclesia, ne unquam, etiam ubi secundum humanarum rerum cursum id contingere deberet, quidquam fidei admisceat, quod a fide sit alienum.

servabantur, atque *Liber justorum*, vel *Liber justi* seu *recti* (ut in hebraico et arabico textu legitur) appellabantur.

—

Difficultates libri Judicum.

Q. 1. *Quid de voto Jephte, et immolatione filiæ ejus dicendum?* Judic. XI.

R. 1° Quoad factum historicum, dubium est et controversum, utrum Jephte filiam suam cruenta morte sacrificaverit, an solum civili, et morali, secundum æstimationem Judæorum: eam nempe Deo perpetua virginitate consecrando. Hanc secundam sententiam recentiores interpretes communius defendunt; e contra SS. Patres communissime tenent, filiam Jephte cruente a patre suo fuisse sacrificatam.

2° Quoad facti honestatem, utrum Jephte edendo atque implendo votum peccaverit, an ex speciali Spiritus sancti instinctu egerit: iterum controvertitur; cum sacer textus rem simpliciter sine laude ac vituperio enarret. — Hæc autem dici possunt: 1° Deus in lege veteri sacrificia humana severe prohibuerat (Deut. XII, 29-30); nihilominus, cum ipse sit absolutus vitæ ac mortis Dominus, præcipere potuit in uno alterove singulari casu, ex altissimis finibus, hominem immolari: nimirum filium Isaac ab Abrahamo, et fortassis etiam filiam Jephte a patre suo. — 2° Fines autem propter quos velle poterat Deus vel permittere mactationem filiæ Jephte, intelliguntur hujusmodi: — 1) Ut mundus universus cognosceret, quam inviolate vota Deo reddi debeant, etiamsi gravissimæ occurrant difficultates. — 2) Ut exhiberetur mortis Christi figura clarissima, quæ Salvatorem, non tantum quoad voluntatem moriendi, ut Isaacus, sed quoad ipsam necis tolerantiam repræsentaret.

Q. 2. *Quæ de Samsone referuntur*, Judic. XIII-XVI, *suntne vere historica? — Quid autem circa Samsonis missionem, et circa robur ejus, — quid circa ejus sanctitatem, — quid circa favum mellis, trecentas vulpes, percussos mille Philistæos, fontem e maxilla scaturientem, portasque Gazæ ablatas; — quid demum circa Samsonis mortem adnotandum est?*

Resp. 1° Gesta Samsonis non secus ac reliqua in libris historicis narrata, historica et inconcussa certitudine nituntur: nec aliter unquam a catholicis interpretibus et Synagogæ doctoribus sunt intellecta.

2° Fuit autem Samson a Deo suscitatus, ut munere Judicis ac liberatoris Israel fungeretur; ideoque robore quodam corporis ac viribus stupendis præditus. Quæ quidem vires, staturæ communi et nequaquam giganteæ Samsonis inditæ, erant supernaturale Dei donum : nam a *Spiritu Dei qui in ipsum irruebat* (Jud. XIV, 6, 19) proveniebant. Erant etiam permanens donum atque habituale, ex voluntate Dei ipsius comæ et nazaræatui adhærens.

3° Quamvis omnia Samsonis acta excusare necesse non sit, existimant tamen Doctores, eum æterna vita salvum esse ac sanctum. Etenim ab ipso S. Paulo (Hebr. XI, 32), inter Patres V. T. fide et sanctitate illustres recensetur.

4° Quod cap. XIV, 5-8, legitur de reperto favo mellis in ore leonis, sic explicandum. Cum occidisset Samson leonem apud oppidum Thamnata, et post annum rediisset, invenit sceletum osseum et exsiccatum ejusdem leonis; atque in ejus calvario, examen apum. — Illud enim Vulgatæ: *Post aliquot dies revertens*, in hebræo dicitur simpliciter; *Post dies revertens:* quæ verba tempus longum, puta unius anni significant.

5° — Cap. XV, 4, 5, dicitur, Samsonem trecentas vulpes cepisse, earumque caudis colligatis faces alligasse, quæ vulpes sic dimissæ ignem intulerint segetibus Philisthæorum.— Quod quidem difficultatem facessere non debet. Cum enim constet, Palæstinam istis animalibus, olim præsertim, abundasse: incredibile nequaquam est, quod Samson paucis diebus, adhibitis fortasse quibusdam retibus aut aliis instrumentis venatoriis, et adjutoribus venationis sociis, trecentas vulpes ceperit.

6° Quod cap. XV, 16, 17 refertur, Samsonem mille Philisthæos maxilla asini percussisse : non sine peculiari Dei adjutorio factum est. Notandum tamen, vocem hebraicam *percutere*, non significare quod mille Philisthæos singulos occiderit; sed potius indicat, Samsonem, arrepta asini maxilla, qua ut gladio homines percuti possunt, hostium partem intere-

misse, cæteros in fugam egisse.—Præterea, quamvis hæc victoria soli Samsoni tribuatur tanquam præcipuo auctori, non excluditur concursus virorum Judæ.

7° Quod legitur (cap. XV, 19), e dente maxillæ ad preces sitibundi Samsonis scaturiisse fontem : obscurum est et controversum. Sensus esse videtur, scaturiisse fontem e *rupe eminentiore*, quæ surgebat in loco vocato *Lechi*, seu *Maxilla*, ubi Samson maxillam asini post Philisthæorum cladem projecerat.

8° — Cap. XVI, 1, 3, dicitur Samson abstulisse fores civitatis Gaza, cum postibus et sera, et in verticem montis, Hebron respicientis, detulisse. — Quod quidem facinus, 1° quantumvis mirum, nihil absurdi continet; quandoquidem viribus supernaturalibus Samson pollens, valvam valvæ imponere, et pondus illud, minime grave sibi, quolibet deferre potuerit. — 2° Deus sapientissimum finem habuit, Samsoni concedendi supernaturales vires ad fores portæ urbis cum probro hostium suorum asportandas. Samson enim media nocte tollens ambas portæ fores urbis Gazæ, repræsentabat Christum, post mediam noctem a sepulcro resurgentem, ac lapidem sepulcri manu angeli amoventem ; atque insuper portas mortis et gehennæ auferentem; indeque patriarchas et prophetas, sanctosque omnes cum triumpho educentem.

9° Samson (XVI, 26) in templo Dagonis, concussis duabus columnis, Philisthæorum multitudini et sibimet mortem intulit, dicens : *Moriatur anima mea cum Philisthiim.* — Hoc facinore Samson, qui, ut diximus, inter Sanctos recensetur, minime peccavit; sed potius gloriosam pro Deo ac patria mortem oppetiit.

Nam 1°, ut interpretes multi cum S. Augustino docent, instinctu egit Spiritus sancti, qui est Dominus vitæ et mortis. — 2° Præter inspirationem divinam, aliunde jus habuit morti se devovendi. Etenim vi muneris sui, scilicet Judicis ac liberatoris Israel, potuit hostibus populi sui interitum moliri, quamvis prævideret se quoque cum aliorum clade interiturum : dummodo hac in re hostium detrimentum directe intenderit; mortem autem suam indirecte duntaxat voluerit, seu potius, ad eam se habuerit permissive. Qua quidem

intentione Samsonem egisse, ac vitam suam generose sacrificasse, nullatenus dubitandum est.

Quoad verba : *Moriatur anima mea cum Philisthiim*, sensus non est: Intereat aut morte exstinguatur spiritualis anima mea; sed : Moriatur anima mea corpori, desinat vivificare corpus, cesset vita mea, seu simpliciter : *Moriar ego.*

—

Difficultates libri Ruth.

Summa historiæ hujus libelli hæc est : Ruth Moabitis mulier a Mahalone, viro Bethlehemita de tribu Juda, in matrimonium ducta, post viri mortem, cum socru sua Noemi venit in Bethlehem ; ibique cum Booz, cognato suo, novas iniit nuptias : ex quibus natus est Obed, et per hunc, Isai, David, Christus.

Jam vero difficultates generatim in eo consistunt, quod actus hic nonnulli narrentur, qui minus honesti videantur. At vero, expensa rite tota Ruthæ ac Noemi historia, luculenter patet, omnia legitime, sapienter, temperanter, et secundum leges honestatis hic dicta et gesta esse; quamvis carnalibus, ad solam litteram attendentibus, aliter appareat. Impudicis scilicet impura sunt omnia; castis vero mentibus, omnia casta.

1° Matrimonium Mahalonis cum alienigena Moabitide, etsi contrarium videtur legi (Deut. XXIII, 3), licitum tamen fuit : sive ratione necessitatis, cum Mahalon in terra Moab aliam uxorem ducere non posset; sive quia aberat periculum seductionis. — Similiter licitum fuit matrimonium Booz, quia Ruth jam erat proselyta, et vidua fratris ejus, seu cognati (Deut. XXV, 5, 6). Alius quidem cognatus erat Boozo propinquior, sed hic solemniter jure suo cessit (Cap. IV).

Quod Noemi suas nurus hortata est, ut in terra gentili Moab remanerent (I, 8 seqq.) : excusatur a peccato. Non enim positive id jussit; sed tantum alienigenis mulieribus id liberum esse voluit, simulque earum constantiam in bono proposito exploravit (1).

(1) Serrarius, *in lib. Ruth*, cap. 1, quæst. 25.— Item Abulensis, Vatablus in eumd. loc.

Quod Ruth accedens de nocte ad Booz, eum rogat *ut expandat pallium suum super famulam suam* (III, 9), nihil est aliud quam modesta, verecundaque petitio conjugii, secundum mores Judæorum. Apud Judæos enim, cum sponsus sponsæ fidem promitteret, ille partem vestimenti sui sponsæ imponere solebat.

—

Difficultates libri I Regum.

Summarium difficultatum. 1. Nomen Ephratæi. — 2. Altare in Ramatha. — 3. Monarchia regia in Israel. — 4. Jus regium. — 5. Exercitus 300,000 hominum. — 6. Saul, filius unius anni. — 7. Saul a regno rejectus. — 8. Spiritus Dei malus. — 9. Saul prophetans. — 10. Saul Samuelem non ultra videns. — 11. David utens gladio Goliath. — 12. David, vir secundum cor Dei. — 13. Scholæ prophetarum. — 14. Pythonissa Endor. — 15. Saulis sors æterna.

Q. 1. Quo sensu Elcana (I Reg. I, 1) dicitur *Ephratæus*, cum non ex tribu Ephraim fuerit oriundus, sed ex tribu Levi?

Resp. Nomen *Ephratæi* triplici sensu occurrit. 1° Quandoque designat hominem de tribu Ephraim; — 2° alibi, incolam Bethlehem, quod oppidum vetere nomine *Ephrata* dicebatur; — 3° in præsenti quæstione, Ephratæus dicitur Elcana, vel quia habitavit in *monte Ephraim*, vel quia natus in civitate levitica Rama, sita in tribu Ephraim.

Q. 2. *An Samuel licite ædificavit altare in Ramatha* (I Reg. VII, 17), *etsi tunc Tabernaculum fœderis fuerit alibi?*

Resp. affirmative. Quamvis enim Tabernaculum fœderis tunc fuerit in Masphath, vel in Nobe; neque regulariter licuerit aras erigere et sacrificare extra locum Tabernaculi (Levit. XVI, Jos. XXII, 10 et 19); tamen subinde viris sanctitate conspicuis id ex speciali dispensatione indultum legimus : ut Gedeoni, Manue, Davidi in area Jebusæi, Eliæ in Carmelo monte; in quibus locum non habebat ratio legis id

vetantis, puta, periculum idololatriæ. Atque idem censendum est etiam de Samuele.

Q. 3. Quo sensu Deus, cum populus Israel regem peteret, dixit Samueli : *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos?* I Reg. VIII. 7.

R. Sensus est : Non tam abjecerunt te, suum judicem ac principem, quam me, qui hactenus per Moysen et Judices ita eos gubernavi, ac si rex eorum essem proprius et immediatus. — Erat scilicet Deus vere Rex et Dominus Hebræorum, partim per se, partim per Judices a se excitatos, ut proprium populum eos gubernans. *Eritis*, inquit, *mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta.* Exod. XIX, 6.

Illis ad Samuelem verbis improbat quoque Deus quod populus petiverit regem. Non quasi regimen monarchicum improbaret, quod ipsemet promiserat (Deut. XIX, 14, seq.); sed quia hanc gubernii mutationem postulare non debebant, cum ipse Deus aristocratiam Judicum constituisset; vel saltem, quia non eo modo, nempe seditiose et more gentilium petere debuissent.

Q. 4. Nonne Samuel descriptione juris regii despoticum tyrannorum regimen approbavit? Dixit enim : *Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis : filios vestros tollet... agros quoque vestros et vineas...* I Reg. VIII, 11, seqq.

Resp. negative. His enim verbis non declarat jus verum, a natura aut a Deo dictatum; sed jus putatitium, quod per abusum reges sibi arrogare solent et usurpare.—Jus regium, vere ac proprie dictum, illud est, quod exstat Deut. XVII, 14 seqq.

Q. 5. — I Reg. XI, 8, *refertur, Saulem in Besech exercitum recensuisse trecentorum millium hominum; tantus numerus nonne pro populo Israel est incredibilis, aut exaggeratus?*

Resp. negative. Hebræi enim jam tum, cum Jordanem transirent, innumerabilem populum conflabant. Præterea tunc temporis, non erant specialiter conducti et exercitati milites; sed, proclamato semel bello, omnes ferendis armis idonei confluebant : et quisque, quod obvium aptumque erat ad hostes vulnerandos, arripiebat.

Q. 6. Quomodo explicantur verba hæc (I Reg. XIII, 1): ***Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset; duobus autem annis regnavit?***

R. Duplex hujus loci expositio datur probabilis. Primam affert S. Hieronymus, hoc sensu: ***Saul, sicut parvulus infans unius anni, innocens et sine culpa fuit, cum ad solium regni eveheretur; et in eadem innocentia duobus annis regnavit super Israel.*** — Altera, quæ hebraico textui conformior videtur, citata verba considerat tanquam conjunctionem constituentia inter finem capitis XI, quod per caput XII velut interruptum est, et narrationem sequentem; ita ut sensus sit: ***Saul parta victoria de Naas, rursum in regem a Samuele unctus, agebat primum regni sui annum; et cum peregisset secundum, elegit tria millia militum....*** Scilicet ***filius anni*** hebraismus est, significans hominem hoc anno natum esse, vel aliquid incepisse; unde ***filius unius anni*** etc. hoc loco indicat, Saulem tunc fuisse regem primi anni. Cæterum non habetur hebraice: ***cum regnare cœpisset***, sed: ***in regnando ille***, id est, dum quæ narrata sunt agebantur, Saul unum annum regnaverat.

Q. 7. ***Num Samuel, regnum transferendo a Saule in Davidem, dissidii inter hos viros auctor fuit?***

Resp. negative. Samuel non suo sed Dei nomine unctionem regiam Sauli primum, ac dein Davidi contulit. Postquam enim Saul *propter inobedientiam* a Deo rejectus est, et David similiter a Deo electus, missus est Samuel ut utrique viro divinum decretum manifestaret; quo factum est, ut Saul regno privaretur, sed in actu primo tantum; David vero rex constitueretur, similiter in actu primo: ita nimirum, ut Sauli regnum abdicanti vel morienti David succederet, et actu secundo regnaret. — Hinc intelligitur, præfati dissidii auctorem non fuisse Samuelem, sed Saulem: tum per inobedientiam erga Deum, tum per invidiam erga Davidem (I Reg. XIII, 13; XV, 26; XVI, 13).

Q. 8. Quonam modo intelligenda sunt quæ dicuntur (I Reg. XVI) de ***spiritu Domini malo***, Saulem agitante?

R. Communis est Patrum Doctorumque sententia, his designari dæmonem, a quo Saul obsederetur. Porro dæmon hic

vocatur *spiritus Domini*, cum tamen sit malus, quia ejus ministerio Dominus ad affligendum Saulem usus est; fere sicut eodem usus est ad probandam patientiam Job.

Quod dicitur, Davide citharam pulsante Saulem lenius habuisse, indicare videtur, non tantum musicam, qua Saulis per dæmonem agitati spiritus naturaliter sedabantur; verum etiam sacra psalmorum verba, quibus David Deum invocabat: fere sicut nunc Ecclesia in exorcisandis energumenis Deum exorat.

Q. 9. Quo sensu dicitur (I Reg. XVIII, 10): *Invasit spiritus malus Saul, et prophetabat in medio domus suæ?*

R. Vox *prophetare* vario sensu in Scriptura adhibetur. Significat enim, non tantum futura prædicere; sed etiam, Deum laudare, Scripturas explicare, prophetiam confirmare (Eccli. XLIX, 18), miraculum patrare. — In loco autem hic proposito, *prophetare* idem est ac *insanire*; ita ut sensus sit: Saul a maligno spiritu correptus, agitatione corporis, et fanaticis atque alienis verbis, prophetarum motus inepte imitabatur.

Q. 10. Dicitur, I Reg. XV, 33: *Non vidit Samuel ultra Saul, usque in diem mortis suæ;* et tamen postea Saul coram Samuele tota die prophetavit: *Et prophetavit cum cæteris coram Samuele* (I Reg. XIX, 24). Quomodo hæc conciliantur?

R. Juxta communiorem interpretationem, hujus loci sensus est: Post bellum adversus Amalecitas, Samuel non amplius Saulem invisit honoris et officii gratia, quemadmodum antea; ut illum scilicet in administratione regni dirigeret, et admoneret. — Præterea hoc notatu dignum, LXX Interpretes omisisse *coram Samuele*, quod legit S. Hieronymus in hebræo, et substituisse *coram ipsis*.

Q. 11. *Quomodo David, cum adolescens esset, uti potuit gladio Goliath, immanis gigantis?* I Reg. XVII, 4, 33, 42.

R. Potuit David, quia jam erat ætate grandior, et corpore valido, proceroque.

Nam cum Goliatho caput præcideret, juxta Calmetum (1), duobus vel tribus supra viginti natus erat annis. — Nec obstat, 1° quod Saul eum adversus Goliath pugnaturum vocarit

(1) *Comment.* I Reg. XVII, 33.

puerum, dicens: *Puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.* Nam puerum vocat non ætate, sed usu et peritia rei militaris.—Nec obstat 2° quod armaturam Saulis ferre non potuerit, inquiens: *Non possum sic incedere;* nam addidit rationem, dicens, non quidem: Quia arma ista sunt nimis magna vel nimis gravia; sed: *Quia usum non habeo* (I Reg. XVII, 39. Cf. etiam I Reg. XVI, 18).

Præterea David jam tunc erat *corpore valido ac robusto;* quia jam leonem et ursum interfecerat (I Reg. XVII, 36).

Q. 12. Quomodo David cum veritate dici potest *vir secundum cor Dei* (I Reg. XIII, 14; Act. XIII, 22); cum tamen gravia delicta commiserit?

R. Verba illi, juxta SS. Patres et celeberrimos interpretes, tripliciter exponi possunt. 1° David dicitur *vir secundum cor Dei*, quia Dei voluntates fecit ut plurimum, nec ab iis, deflexit nisi de exceptione. Quæ explicatio congruit cum iis quæ leguntur III Reg. XV, 5, Davidem scilicet non declinasse ab omnibus quæ præceperat ei Deus, *excepto sermone Uriæ Hethæi.* — 2° Quia si peccavit aliquando, peccata sua insigni pœnitentia expiavit; ideoque adhuc vocari meruit *vir secundum cor Dei.* — 3° Quia Dei voluntates fecit, Deoque obedivit in iis omnibus, quæ ad regni bellorumque administrationem pertinebant: quæ res in citato loco præcipue respicitur. Ita ut sensu respectivo, non absoluto, verba illa intelligi possint.

Q. 13.—Libro I Reg. XIX, 20, sermo est de multitudine prophetarum, quibus Samuel velut magister præerat; similiter alibi de filiis prophetarum: *Egressi sunt filii prophetarum qui erant in Bethel.... qui erant in Jericho* (IV Reg. II, 3, 5.); quo sensu hæc intelligenda sunt?

R. De scholis atque discipulis prophetarum. At vero accurate hic animadvertendum est, quid his nominibus intelligatur. Non enim cum Scripturæ derisoribus fingere licet scholas, in quibus prophetæ discipulos suos ex instituto artem futura prædicendi, instar artium naturalium edocerent. Scholæ ejusmodi erant potius cœnobia seu asceteria, ubi prophetarum discipuli, quasi viri religiosi, totos se dabant Deo, Deique legi meditandæ, Deique laudi hymnis et canticis sa-

cris celebrandæ. Hi ergo non omnes censendi sunt charismate prophetiæ proprie dictæ fuisse donati; quamvis inter eos aliqui spiritum propheticum acciperent, ut recte observant Tirinus (1), et Corn. A Lapide (2).

Schola ejusmodi in Naioth Ramatha tempore Samuelis floruit, quo satellites suos misit Saul, ut apprehenderent Davidem. Sed illi propiores facti cœtui prophetarum, cujus erat princeps Samuel, pariter *prophetare*, id est, Deum sacris hymnis et canticis laudare cœperunt. Dictavit nimirum Spiritus Domini memoratis satellitibus hymnos, quos canerent, puta eosdem quos canebat Samuel cum suis; simulque eis indidit affectum canendi, ac modulos vocis ad scite canendum. Quod quidem Deus censetur fecisse in gratiam Davidis, ut is effugiendi tempus haberet. — Similes prophetarum scholæ erant in Bethel, et in Jericho (IV Reg. II, 3, 5) tempore Elisæi.

Q. 14. *Quid de Pythonissa in Endor, et de Samuelis anima ab inferis evocata dicendum est?* (I Reg. XXVIII, 12.)

R. Varie de hoc eventu sentiunt interpretes. Alii dicunt, animam Samuelis incantatione pythonissæ evocatam e limbo; alii, apparuisse Samuelem, non tamen evocatum a venefica; alii, non apparuisse ipsum Samuelem, sed respondisse Deum, per se, vel per angelum sub forma hujus prophetæ; — alii demum, dæmonem simulacro quodam spectantium oculos lusisse seu fascinasse.

Ex his sententia secunda, quæ communior est, etiam verior videtur, et sic enuntiari potest: *Samuel ipse apparuit, sed Dei, non diaboli imperio, nec magica arte suscitatus.* Etenim, 1° Scriptura tanquam de vero Samuele loquitur. 2° Dæmon in defunctum Samuelem, seu in animam ejus nullam habuit potestatem. 3° Voluit Deus Sauli, in pœnam impietatis ejus, Samuelem mittere, qui instantem illi ejusque filiis mortem prædiceret.

Apparuit autem anima Samuelis, non assumpto proprio corpore, sed in corpore aereo, et sicut apparent angeli, qui

(1) *Comment. in I Reg.* X, 5.
(2) Item *Comment in I Reg.* X, 5, et *in IV Reg. II*, 3.

corpus sibi fingunt et aptant ex aliena materia : ut docet S. Thomas in Matth. XVII.

Q. 15. *An Saul mortuus est in peccatis, ac proin reprobationem æternam incurrit?*

R. Non quidem id perfecta certitudine constat; tamen omnes pene SS. Patres, aliique doctores et interpretes asserunt, aut inclinant in eam sententiam, quod Saul sit æternum damnatus. Et re quidem vera, Saulis peccata sunt certa; pœnitentia autem ejus, quæ insignis esse debebat, non tantum non apparet, sed ne levissimo quidem signo innuitur.

—

Difficultates libri II Regum.

Q. 1. *Quomodo Amalecita*, II Reg. I, 10, *dicere potuit, se occidisse Saulem; cum tamen supra* (I Reg. XXXI, 4, 5) *dicatur, Saulem semetipsum interfecisse?*

R. Mendax est Amalecitæ sermo, ita confictus, ut gratiam et præmium apud Davidem inveniret.

Q. 2. Quo sensu Deus (II Reg. VII, 15) de Salomon dicit : *Misericordiam meam non auferam ab eo;* cum tamen Salomon probabiliter æternum perierit ?

R. Utrum Salomon mortuus sit impœnitens et reprobus, disputatur. — Qui defendunt eum pœnitentiam egisse, hoc ipso ostendunt, Dei misericordiam ab ipso non fuisse penitus ablatam. — Alii, qui de salute Salomonis negative respondent, aut judicium suum suspendunt, cum Corn. A Lapide dicunt, non agi loco citato de æterna salute ; sed de throno Salomonis perpetuando in ejus posteris, quamdiu Hebræorum regnum duraturum erat : qua ratione regnum Saulis perpetuatum non fuit.

Q. 3. An credibile est quod de Davide legitur (II Reg. XII, 30), eum tulisse de capite regis Ammonitarum diadema ponderis *talenti*, quod ultra centum libras romanas continebat, idque capiti suo imposuisse : *Et impositum est super caput David?*

R. Corona illa non fuit a Davide capite gestata ; sed in throno, supra caput ipsius suspensa : qui mos erat apud Antiquos non infrequens.

Q. 4. *An David in pœna quam Ammonitis inflixit* (II Reg. XII, 31), *a crudelitate excusari potest?*

R. Sanctius (1) et Tirinus (2) censent, Davidem tam crudele facinus patrasse quo tempore hærebat in peccato, et antequam egisset pœnitentiam. Solent enim peccatores, quamdiu non resipiscunt, ex uno in aliud scelus ruere, et magis magisque sordescere.

Alii cum Calmeto, Davidis actum excusandum censent. Supponendum est, inquit Calmetus (3), David hac in re temporum illorum communes belli leges secutum fuisse ; vel Ammonitas præcedentibus injuriis, quæ quidem latent, id supplicii genus fuisse promeritos. Id autem certum est, a Scriptura Davidem hac de re nuspiam redargui ; imo illam palam testari, præter Uriæ factum, Davidem omni culpa vacasse (III Reg. XV, 5).

Q. 5. Quomodo explicandum quod de Absalonis cæsarie dicitur (II Reg. XIV, 26) : *Ponderabat Absalom capillos capitis sui ducentis siclis?*

R. Duæ sunt sententiæ magis probabiles. Juxta primam, ducenti sicli æstimandi sunt secundum valorem babylonicum; cum hæc tempore captivitatis babylonicæ, vel postea scripta sint. Jam vero hac æstimatione, ducenti sicli æquant fere pondus triginta unciarum : quod incredibile non est, præsertim cum non de capillis tantum detonsis agi videatur; sed de tota cæsarie, quæ ex pondere partis abscissæ æstimari potuit.

Altera sententia est Sanctii (4), Tirini (5) et aliorum, dicentium, ducentos siclos non indicare capillorum pondus, sed pretium, quo ab aulicis venderentur. Constat enim jam tunc temporis adscititia capillorum ornamenta fuisse in usu et in pretio.

(1) *Comment.* in Reg. XII, 26.
(2) *Comment.* in I Paralip. XX, 3.
(3) *Comment.* in II Reg. XII, 31.
(4) *In hunc loc.*
(5) Item *in h. l.*

Q. 6. Quomodo intelligendum quod de Absalone legitur : *Adhæsit caput ejus quercui?* II Reg. XVIII, 9.

R. Non significatur, eum solis capillis quercui inhæsisse, quod figmentum est pictorum; sed, ut probabilius explicatur, caput ejus una cum capillis inter ramos fuisse insertum ac detentum.

Q. 7. *An verosimile est quod Deus optimus, ob numeratum a Davide populum, septuaginta millia virorum pestilentia occiderit?*

R. Verosimile prorsus, quandoquidem nihil aliud id fuit quam exercitium justitiæ et punitio peccati. Punivit enim Deus non quidem censum populi, præcise secundum se spectatum; sed quatenus institutum cum vana gloria ex parte David, et cum multis peccatis ex parte populi : adeoque quatenus peccaminosum.

Animadvertendum enim, actionem, etiam de se bonam, vitiari et fieri malam, si ex malo fine, aut in circumstantiis Deo displicentibus ponatur. Atqui talis contigit recensio Davidis, qui non ex necessitate aliove laudabili causa eam instituit : cum tunc Israel alta frueretur pace; sed ex vana complacentia in numero subditorum, atque ad ostentandam suam potentiam, et quidem cum periculo sat manifesto præbendi populo occasionem peccandi. Unde ipse Joab, quamvis alias conscientiæ minime anxius fuerit, tamen regem a proposito numerandi populum avertere studuit, allegata ratione peccati (I Paralip. XXI, 3, cf. II Reg. XXIV, 3).—Nec solus rex peccavit, sed etiam populus. Populi autem peccatum fuit, quod tributum semisicli, in ejusmodi censu a singulis pendendum ad usus templi, a plurimis, connivente rege regiisque ministris, solutum non fuerit. Ita Sanctius, Bonfrerius et Tirinus ex S. Augustino, Beda, aliisque.

Minime ergo mirandum, quod, ob geminum hoc peccatum, tam gravis plaga, regi ac populo sit inflicta.

Difficultates libri III Regum.

—

Q. 1. *Nonne David peccavit, dum morti proximus Salomoni præscripsit ut Joab et Semei interficeret?* (III Reg. II, 6, 9.)

R. Mandatum istud debitum justitiæ fuit, quod David, cum ipsemet justas ob causas implere non potuisset, successori suo solvendum injunxit. Justitia enim regia postulabat, ut scelus publicum et facinorosum a Joab et a Semei commissum (1), non abiret impune.

Q. 2. *Quo sensu dicitur, Salomonem omnes sapientia superasse* (III Reg. III, 12); *cum tamen Adam, Moyses, B. Virgo, sapientiores Salomone fuerint?*

R. Pauci interpretes, ut Calmetus recte observat (2), indicata Scripturæ verba sine ullo limite intelligunt. Alii enim ea restringunt ad reges Israel, alii ad scientiam naturalem et politicam.

Q. 3. Quomodo intelligenda hæc (III Reg. IV, 22, 23) : *Erat autem cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori similæ, etc.?*

R. His describitur annona domus regiæ, seu aulæ Salomonis, quæ ministrorum frequentia et rerum magnificentia erat mirabilis. *Magnificatus est Salomon super omnes reges terræ divitiis et sapientia* (III Reg. X, 23). — *Videns autem regina Saba... cibos mensæ ejus... et ordines ministrantium... et pincernas... non habebat ultra spiritum* (III Reg. X, 4, 5) : id est, supra modum stupebat.

Q. 4. *Quomodo Salomonis templum* (III Reg. VI, 7), *ædificari potuit, quin malleus, et securis, aut aliud instrumentum ferreum audiretur?*

R. Nullum instrumentum ferreum tunc auditum est ad poliendos lapides, vel dolanda ligna, quæ Salomonis jussu in montibus erant præparata; ad disponenda autem, et reliquæ fabricæ coaptanda ea quæ præparata afferebantur, instrumentorum usus non excluditur.

(1) Joab injuste occiderat Abnerum (II Reg. III); Semei Davidem regem, fugientem a facie Absalom, sacrilegis injuriis impetiverat. II Reg. XVI.
(2) *Comment. in hunc. loc.*

Q. 5. Legimus, III Reg. VIII, 9 : ***In arca autem non erat aliud nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb;*** — in Epistola vero ad Hebr. IX, 4 : ***In qua*** arca erat ***urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ fronduerat, et tabulæ testamenti.*** Num hæc inter se non pugnant?

R. Nulla est contradictio realis. Nam etsi ea omnia quæ Paulus commemorat, intra arcam tempore Salomonis non amplius asservata fuerint; non sequitur, ea ibidem non fuisse tempore Moysis, ad quod Apostolus alludit. — Præterea id certum habetur, etiam regnante Salomone, urnam et virgam prope arcam appensas fuisse : ut adeo in sensu latiore quasi in arca exstitisse dici possint. Qui loquendi modus non est insolitus : sic Christus dicitur passus in Jerusalem, cum juxta eam urbem sit crucifixus.

Q. 6. De rege Asa dicitur (III Reg. XV, 14) : ***Excelsa autem non abstulit;*** alibi vero (II Paralip. XIV, 2) : ***Subvertit altaria peregrini cultus et excelsa.*** Quomodo hæc componuntur?

R. Duplicis generis *excelsa loca* fuere : alia erant idolorum cultui destinata; alia Deo vero aliquando dicata, et sacrificiis destinata, post templi autem ædificationem vetita. Jam vero priora rex Asa abstulit, posteriora toleranda putavit.

Q. 7. An propheta Michæas a mendacio et fraude excusari potest? Dixit enim regi Achab : *Ascende et vade prospere* (in urbem Ramoth Galaad) ***et tradet eam Dominus in manu regis*** (III Reg. XXII, 15). At vero Achab in eo prælio occisus est.

R. Michæas ironice loquebatur, ex mente nempe et verbis (1) prophetarum Baal, quos impius rex consuluerat. Idque Achab ex Michææ vultu et voce intellexit; ideoque non acquievit, sed respondit : ***Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est in nomine Domini.*** III Reg. XXII, 15.

(1) III Reg. XXII, 12.

Difficultates libri IV Regum.

—

Q. 1. *Quid de assumptione Eliæ per currum igneum* (IV Reg. II, 11) *tenendum est?*

R. Eliam vere assumptum esse per turbinem, et sub finem mundi in terram rediturum (1), aperte Scriptura testatur, et Patres atque interpretes unanimiter docent.

Porro, ut Sanctius, Corn. A Lapide, aliique exponunt, qui currus et equi ignei dicuntur, non vere sed specietenus tantum ignei fuerunt. Erat enim nubes splendidissima, ministerio angelorum, aut alia quacumque ratione in currus equorumque similitudinem efformata, quæ acta per turbinem accepit Eliam, illumque ita amplexa est, ut in curru sedere ac vehi videretur.—Id enim quod splendidum et fulgens est, non raro igneum vocatur. Quapropter et *columna ignis* in deserto, non vere ignea fuisse, sed tantum instar ignis fulgida communiter existimatur (2).

Q. 2. *Quid dicendum de Elisæo maledicente pueris Bethel, quorum quadraginta duo ab ursis lacerati sunt?* (IV Reg. II, 24).

R. Sancte hanc inflictam impiis punitionem fuisse, ex circumstantiis palam fit. Elisæus venerat in urbem Bethel, superstitionis sedem, ubi vituli aurei Jeroboam etiam num colebantur. Cives, qui ægre ferebant, hominem ad cultum Dei veri restaurandum subire urbem suam, subornarunt petulantes pueros, ut illum ludibrio haberent. Illis ergo accurrentibus magno numero et illudentibus, Elisæus, non tam injuriam sui quam ministerii respiciens, ut Dei honorem in hac sede superstitionis vindicaret, impiis maledixit. Deus autem zelum ejus miraculo comprobavit, quo tum pueros punivit, tum præcipue parentes eorum.

Q. 3. — IV Reg. III. 15, dicit Elisæus: *Adducite mihi psalten; cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini.* Num ergo prophetiæ spiritus naturaliter per musicam excitatur?

(1) *Elem. theologiæ dogm.* tract. XIX. *De novissimis*, n. 158.
(2) Cf. A Lapide, *in lib. Numer.* IX, 15.

Resp. negative: musica cum futurorum notitia, quæ supernaturale Dei donum est, nullum nexum habet; sed tantum ad leniendum animum valet, eumque disponendum, ut melius visitationem supernam atque illustrationem percipiat. Quare musicam ideo tantum Elisæus adhibuit, ut suavi harmonia animum suum, indignatione in regem Israel commotum sedaret, ad Deum sustolleret, et ad recipiendam Spiritus sancti visitationem præpararet: ita S. Gregorius docet, Homilia in Ezechielem.

Q. 4. *An licite Elisæus Naaman Syro concessit, ut comitando dominum suum regem Syriæ, coram idolo Remmon adoraret?* (IV Reg. V, 18, 19.)

Resp. affirmative. Non enim agitur respectu Naaman de adoratione religiosa, quæ fuisset impia; sed de officio mere civili, quod minister regi suo etiam in templo idolorum præstare poterat. Scilicet petit Naaman, utrum sibi liceat regem comitari in templum, et ibidem coram idolo genuflectentem sustentare incurvato corpore, sicut alibi facere consueverat. Quod obsequium mere politicum, cum nequaquam per se malum esset, permitti poterat Naaman: præsertim quia adstantes sciebant, ipsum, utpote ad verum Deum conversum, templum non intrare nisi civilis muneris sui causa.

Q. 5. *Quid adnotandum circa stragem Assyriorum, qui numero 185 000 una nocte ab angelo sunt interfecti?* (IV Reg. XIX, 35.)

R. Clades illa, cujus etiam scriptores ethnici meminerunt (1), angelicæ potentiæ effectus fuit. De cætero, utrum angelus ille Dei vindex, bonus fuerit an malus, et qua ratione Assyrios percusserit, incertum est.

Q. 6. — IV Reg. XX, 10, 11, legitur, *umbram solis decem gradibus* in horologio solari Achaz retrogressam esse, in signum futuræ sanationis regis Ezechiæ; quomodo miraculum istud explicatur?

R. Dupliciter: alii existimant solem, seu terram cum toto systemate planetario, retroactam esse; — alii simplicius cen-

(1) Prout Abulensis erudite demonstrat, *In IV Reg. XIX, quæst.* 26.

sent solam umbram retrocessisse, idque factum esse per solam inflexionem radiorum solarium in horologio, qua styli umbra retrorsum abiit.

—

Difficultates libri I et II Paralipomenon.

Q. 1. — Lib. I. Paralip. XXII, 14, dicit David Salomoni : *Præparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, et argenti mille millia talentorum;* nonne pecunia tam ingens, quæ ultra 7000,000,000 francorum æstimatur, sensu hyperbolico sumenda est? vel mendo, quod per errorem librariorum in illos numeros irrepserit, tribuenda?

Resp. Etsi auctores multi, quibus consentit Weissenbach, mendum hic admittunt; alii tamen, ut A Lapide et Calmetus, contendunt, tantum thesaurorum spectatis circumstantiis, non esse rem incredibilem. Etenim, inquiunt, 1° sumptuosissimum Salomonis templum cum pretiosissima sua supellectile, memoratam summam supponit. — 2° Hæc summa incredibilis non videbitur consideranti, Davidem quadraginta annis regnasse, plures devictos reges spoliasse, tributa varia a vicinis populis exegisse, ab Hebræis vectigalia et census percepisse, commercia pretiosa cum aliis gentibus exercuisse, in regionem Ophir, auri feracissimam, aditum habuisse, et divitias condidisse summo studio, eaque mente ut domus Deo digna a filio suo exstrueretur. *Opus namque grande est,* aiebat, *neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo. Ego autem totis viribus meis præparavi impensas domus Dei mei.* I Paralip. XXIX, 1, 2.

Q. 2. *Quomodo intelligendum quod* II Paralip. VIII, 18, *legitur, classem Salomonis attulisse quadringenta quinquaginta talenta auri?*

R. Similiter id sensu obvio intelligendum est : cum notorium sit, regionem Ophir auri fuisse feracissimam. Quænam autem sit regio *Ophir* inter eruditos non convenit. Alii dixerunt eam fuisse partem Armeniæ, alii probabilius partem Indiæ (1).

(1) Juxta historiographum Indiæ antiquæ, *Lasseu,* non alia est Ophir quam regio Abhira, adjacens provinciæ Guzarata.

Q. 3. *Quomodo* (II Paral. XXI, 12) *rege Joramo litteræ afferri potuerunt ab Elia, qui sub rege Josaphat, Jorami patre* (IV Reg. II, 12), *in cœlum raptus erat?*

R. Communior est interpretum sententia, Eliam litteras istas de loco ubi adhuc vivens persistit, ad Joram misisse per aliquem angelum humana specie indutum.—Alii putant, prophetam illas scripsisse antequam terram relinqueret, jam tum impietatem Jorami spiritu phrophetico prænoscens, easque in Elisæi manus dedisse, qui eas regi Joram suo tempore offerret.

Q. 4. Dicitur (II Paralip. XXXVI, 9) : *Octo annorum erat Joachin, cum regnare cœpisset;* alibi vero (IV Reg. XXIV, 8) : *Decem et octo annorum erat Joachin, cum regnare cœpisset :* quomodo hæc conciliantur?

R Octodecim annorum erat, quando solus post patrem regnavit; ab anno autem octavo cœpit regnare una cum patre. Ita Hebræi, quibus consentiunt Tirinus et alii.

—

Difficultates libri I et II Esdræ.

Q. 1. *Quomodo* lib. I Esdr. IV, 6, *exhibetur ut rex Persarum Assuerus, versu autem subsequenti Artaxerxes? cum constet, tunc nec Assuerum nec Artaxerxen, sed Cambysen regem Persarum fuisse?*

R. Cambyses vocabatur chaldaice *Assuerus,* et persice *Artaxerxes*; imo, teste Menochio, nonnulli codices sic habent: *In regno autem Assueri, ipse est Artaxerxes.* — Nimirum *Assuerus* chaldaice, et *Artaxerxes* persice erat commune nomen regum Persarum et Babyloniorum; sicut Ægyptiorum *Pharao,* et *Nabuchodonosor* Chaldæorum (1).

Q. 2. *Quo sensu Zacharias* (I Esd. V, 1) *dici potest filius Addo? Cum tamen ex* Zachar. I, 1, *constet, Addonem fuisse avum Zachariæ, hujus vero patrem fuisse Barachiam.*

R. Zacharias fuit Addonis *nepos,* qui juxta modum loquendi hebraicum, dicitur *filius* sui avi, nempe *mediatus.* Phrasi

(1) Cfr. Veith, *De libro I Esdræ.*

enim hebræa omnes nepotes, aut qui ab alio mediate descendunt, vocantur filii.

—

Difficultates libri Tobiæ.

Q. I. *Dicitur* libro Tob. III, 7, *Saram, Raguelis filiam, et* (IV, 21) *Gabelum etiam, in Rages, civitate Medorum habitasse; postea vero* (VI, 6, et IX, 3), *fertur quod Tobias junior, cum in Rages esset, angelum Raphaelem ad Gabelum in Rages civitatem Medorum miserit. Quomodo hæc antilogia solvitur?*

R. Ex variis explicationibus, quæ merito ut probabiles afferuntur, unam proposuisse sufficiet: nimirum Tirini, dicentis, totam illam regionem, in qua tam urbs Ecbactana quam urbs Rages exstabat, antiquitus vocatam esse *Rages:* quia sæpe tota provincia nomen habet a metropoli; sicut Gueldria urbs est et provincia. Sara itaque ejusque parentes habitabant Ecbactanis, in regione seu provincia Rages, Gabelus vero in ipsa urbe Rages.

Q. 2. *Quomodo intelligenda sunt quæ de septem viris Saræ et Asmodæo dæmone narrantur?* Tob. III, 8; VIII, 3.

R. Historice hæc, sicut reliqua, intelligenda sunt. Nihil autem aliud continent, quam septem Saræ maritos ob suam lasciviam ab Asmodæo, qui dæmon impudicitiæ existimatur, morte affectos fuisse. Id autem Deus juste permittere potuit, et ideo permisit, quia Saram Tobiæ reservabat, ut angelus manifeste dicit Ragueli: *Huic timenti Deum debetur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam.* Tob. VII, 12.

Quod dicitur: *Incenso jecore piscis fugabitur dæmonium* (VI, 19), explicandum videtur per causam, partim physicam, partim moralem: quod scilicet cor et jecur illius piscis incensum, habuerit virtutem naturalem sedandi motus concupiscentiæ, temperando humani corporis humores; et quod ex altera parte, Raphael angelus, ad suffitum jecoris, propter obedientiam et orationem Tobiæ fugaret dæmonem.

Quod autem dicitur, dæmonem ab angelo *religatum in deserto superioris Ægypti* (VIII, 3), intelligendum est juxta subjectam materiam, nempe secundum naturam religantis et

religandi, qui ambo sunt spiritus. Jam vero, ut S. Augustinus docet (1) *alligari dicitur diabolus, dum non permittitur totam exercere tentationem;* seu aliis verbis, dum Dei imperio ejus potestas nocendi certis limitibus coercetur.— Ergo, malignus spiritus Raphaelis ministerio abactus est in desertum, ibique retentus, ne ad nocendum redire posset. — Cur autem in deserto Thebaidis? Quia regio hæc, propter sterilitatem et bestias venenatas quam maxime inculta est, et commoratio vastatoribus spiritibus accommodata. Cæterum, ut ipse Christus Dominus in Evangelio innuit, hujusmodi loca videntur dæmonibus assignata, donec nanciscantur facultatem et tempus iterum nocendi hominibus. *Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem; et non inveniens, dicit : Revertar in domum meam unde exivi.* Luc XI, 24.

Q. 3. Affirmat Raphael angelus, se esse *ex filiis Israel, Azariam, Ananiæ magni filium*, et similia (Tob. V, 7, 8, 18): nonne hæc evidenter falsa sunt?

R. Omnia hæc Raphaelis dicta nil nisi veritatem, licet ænigmatibus tectam, continent. Angelorum nempe subinde apparentium actiones et verba, ordinis sunt multo altioris, neque communi modo loquendi hominum semper æstimanda. Dicit itaque Raphael, se esse *ex filiis Israel*, id est, unum de populo sancto; — dicit se *regionis Medorum vias frequenter ambulasse*, non pedibus, sed more Angelis proprio, cum esset Israelitarum hic degentium custos; — *Mansi*, inquit, *apud Gabelum, fratrem nostrum :* quippe boni angeli pios homines non dedignantur vocare fratres, siquidem eumdem patrem et conditorem Deum, eamdem hæreditatem vel in re, vel in spe utrique habent in cœlis. — Verissime quoque se nominavit *Azariam*, id est, *auxilium Domini* ad Tobiam missum; *magni Ananiæ filium*, id est, *magni obnubilati* seu latentis Dei filium. — Denique interrogatus, de qua tribu ipse et Tobias essent, recte respondit : *De tribu Nephtali sumus* : nempe Tobias genere, Raphael protectione. — Nec obstat illa fuisse obscura et æquivoca : nam de causa gravi et proportionata,

(1) *De civitate Dei*, lib. 20, c. 7.

æquivocatione uti licet : non ad fallendum, sed ad occultandam veritatem.

Q. 4. *Quomodo Tobias senior loqui potuit de incendio templi* (Tob. XIV, 7), *cum diu post ejus mortem id contigerit?*

R. Tobias prophetice hic loquitur. Sicut enim supra (cap. XIII) de Jerusalem felicitate et gloria præclare vaticinatus est; ita morti proximus prædicit eversionem Ninive, æque ac Jerusalem, hujusque restaurationem, et spiritualem gloriam per vocationem gentium ad veram fidem.

Difficultates libri Judith.

Q. 1. *Quo tempore contigit historia Judith?*

R. Disputatur : duæ sunt autem sententiæ principales. Prima est eorum, qui volunt historiam Judith contigisse post captivitatem Babylonicam; et dicunt, Nabuchodonosoris nomine hic designari Cambysen vel Darium Hystaspis. — Altera sententia probabilior, est eorum qui docent, eventum contigisse ante captivitatem, tempore Manassis, regis Juda.

Q. 2. *Quænam et ubi sita fuit Bethulia?*

R. Fuit urbs Galilææ, monti imposita, in tribu Zabulon, non longe a mari Tiberiadis, versus Occidentem; vel, juxta S. Hieronynum, sita erat in tribu Simeon.

Q. 3. Quare sacerdos magnus in hoc libro vocatur modo *Eliachim* (IV, 4), modo *Joachim* (XV, 9)?

R. Quia fuit binomius, et utrumque nomen Hebraice idem sonat, nempe, *qui Deum surgere facit.*

Q. 4. An Judith ornare se potuit quam splendidissime, et quidem hunc in finem, ut Holofernes *caperetur laqueo oculorum suorum in ipsa?* prout ipsamet de se ait? (Judith, IX, 13)

R. Sunt qui non ab omni peccato, saltem materiali, Juditham immunem faciunt : cum de cætero Scriptura eam nulli peccato obnoxiam fuisse nullibi asserat; quamvis virtutem ejus commendet. — Probabilius tamen censent doctores et interpretes, Juditham in omnibus licite et laudabiliter egisse. Judith, inquiunt, non intendit Holofernem pellicere ad amorem illicitum, sed ad licitum ; et quidem in finem

sanctum, quem directe et principaliter intendebat, liberationem civitatis. Sic ipse Deus ornatui ejus *contulit splendorem* (X, 4) : non intendens utique peccatum Holofernis, qui istud evitare poterat, et loco impuri castum habere amorem; sed intendens liberationem populi sui, peccatum autem illud simpliciter permittendo. — Quæ sententia confirmatur aperte ipsius Scripturæ verbis: *Cui etiam Dominus contulit splendorem; quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat.* X, 4.

Q. 5. *An Judith in iis quæ dicit* (cap. X, 13 seq.) *mentita est, et mentiendo peccavit?*

R. Duplex præsertim datur sententia. Sunt qui cum Cornelio A Lapide omnia verba Judith a mendacio excusant, dicentes,eam æquivocatione ac stratagemate belligerantibus licito usam esse. — Alii dicunt, etiamsi mentita sit, eam tamen nullatenus formaliter peccasse, ratione bonæ fidei et ignorantiæ invincibilis, qua putavit pro tuenda patria et conservanda religione mendacium esse licitum. Quamvis enim post S. Augustinum (1), certissimum nobis sit, mendacium in omni casu peccatum esse; apud veteres tamen, et maxime in vetere Testamento, ætate Judith, non erat hoc ita perspectum.

—

Difficultates libri Esther.

Q. 1. *Quis fuit Assuerus ille rex Persarum, qui Esther in reginam elegit?*

R. Nomen *Assuerus*, ut supra diximus, non est proprium unius viri, sed commune regum Medorum et Persarum. Quis autem rex hic designetur, incertum est. Sententia probabilior eorum esse videtur, qui censent Assuerum libri Esther esse *Xerxem Magnum,* multis clarum victoriis, nec non infausta expeditione in Græciam.

Q. 2. *Quid de connubio Esther cum Assuero, rege gentili, dicendum est?*

R. Fuit illud non tantum verum, sed etiam licitum matrimonium. Nec obstat, 1° quod Vasthi regina adhuc erat in vi-

(1) Lib. *De Mendacio.*

vis : nam polygamia tunc licita erat vi dispensationis divinæ, quam solummodo Christus sustulit, omnia matrimonia tam fidelium quam infidelium ad primævam institutionem revocando.— Nec obstat, 2° quod Judæis non liceret matrimonio copulari Gentilibus : nam hic intercessit peculiaris instinctus ac dispensatio Dei, qui omne periculum perversionis, in quo lex fundabatur, ab Esthere avertebat, et ex matrimonio isto ingens bonum elicere volebat.

Q. 3. *An vindicta, a Judæis de suis hostibus sumpta* (Esther IX), *non fuit illicita ?*

Resp. negative : quia sumpta est auctoritate publica regis (XIII, 11). Fuit scilicet hæc interemptio hostium judaici populi justa defensio, ipsius regis jussu peracta : quia Judæi de vita sua securi esse non poterant, nisi illis occisis. Ideo dicitur, IX, 16 : *Pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis.*

—

Difficultates libri Job.

Q. 1. *Liber Job veramne continet historiam, an tantum parabolam ad patientiæ exemplum confictam ?*

Resp. Veram continet historiam, quæ reipsa contigit. Hæc assertio est contra Talmudistas, Anabaptistas, Lutherum, et quosdam etiam recentiores, inter quos est Joannes Clericus (1) ; estque unanimis catholicorum interpretum doctrina, tam gravibus rationum momentis demonstrata, ut dubitatio de hujus historiæ veritate, si non aperta hæresis, saltem manifestus sit et impius error. Nam 1° Scriptura Jobi historicam veritatem manifeste supponit. *Si fuerint tres viri in medio ejus, Noe, Daniel et Job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum* (Ezechiel, XIV, 14). — *Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt; sufferentiam Job audistis....* (Jacob. V, 11. Cf. Tob. II, 12). — 2° Accedit unanimis Patrum consensus. — 3° Tam in Menologiis Græcorum, quam in Martyrologio Romano (10 Maii) B. Jobi memoria celebratur. — 4° Suffragatur ratio critica. Nam, ut S. Chrysostomus ait,

(1) Cf. Veith. part. IV, sect. IV, *de libro Job.*

parabolæ illæ sunt, ubi exemplum ponitur et tacentur nomina (1); vera autem historia judicanda est, quando nomina adhibentur propria, personarum nimirum, locorum, aliaque exacte determinantur, quæ in fabulis et in parabolis negligi solent. Atqui in libro Job historici illi characteres, ut patet, inveniuntur.

Nec obstat,-1) quod liber iste maximam partem metrice sit scriptus; cum a poetarum fabulis, nihilominus recedat. — Nec obstat, -2) istud (I, 6, 13) Dei cum filiis Dei, seu angelis habitum concilium, Satanæque interventus : nihil enim hic absurdi, sive prosopopœiam admittamus, sive verum concilium. Multi enim Patres ita sentiunt, verum colloquium fuisse, modo tamen spiritibus convenienti; non quidem in cœlo, sed in terra, et forte in domo S. Jobi, in qua etiam erant hujus filii, eorumque angeli tutelares.

Q. 2. *An omnia prorsus quæ in libro Job continentur, ita sunt historica, ut nihil fictioni tribui possit?*

R. Dicendum, ea quæ hoc libro narrantur esse historica quoad substantiam. Porro substantia rerum hic intelligitur, Jobum vixisse in terra Hus, habuisse possessiones multas, nec non filios septem et filias tres; deinde, per vexationem diaboli a Deo peculiariter permissam, variis calamitatibus fuisse afflictum; tunc autem a tribus amicis visitatum et cum eis collocutum; denique Jobum omnia mala patienter sustinuisse, pristinas opes recuperasse, et centum quadraginta annis vixisse. — Salva hujusmodi substantia, dici potest, in parte libri metrice scripta, aliquid poetico stylo tribuendum esse : auctorem scilicet familiaria colloquia quoad sensum duntaxat retulisse, versibusque et figuris ornasse.

Q. 3.—Tob. II, 15, dicitur : *Beato Job insultabant reges;* an amici Job fuere reges? — Dein, an consolari est *insultare?* Dicitur enim, Job. II, 11: *Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, et consolarentur.*

R. Amici Job fuere *reges*, id est reguli, seu principes aliquot oppidorum, quales olim triginta et unum devicit Josue (Jos. XII).—Venerunt autem hi tres reges, seu amici Job, hac

(1) Homil. I, *de Divite et Lazaro.*

quidem mente ut eum consolarentur, et initio quidem cum dolente doluerunt; sed in decursu colloquiorum, calamitatem Job importunius exagitarunt, et misero insultarunt, prout ex textu sacro manifeste patet.

Q. 3. *An Job maledicendo diei nativitatis suæ, aliisve verbis peccavit?* (Job. III, 3.)

R. Venialiter quidem peccavit (1), mortaliter vero nequaquam. Si enim blasphemando aut maledicendo peccasset, non fuisset a SS. Patribus passim, et a S. Scriptura iterato propositus tanquam exemplar patientiæ; neque Deus post longam illam Jobi cum amicis suis disputationem dixisset ad Eliphaz : *Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job* (Job. XLII, 7). Insuper, cum Job propheta et Christi Jesu typus fuerit, pleraque ejus verba non ex superficie litteræ, sed ex mystico in iis latente sensu, quem SS. Patres, præsertim S. Gregorius Magnus tam luculenter evolvunt, sunt æstimanda.

Quod autem diei nativitatis suæ maledicit, aliaque duriora proferat, ab interpretibus explicatur, partim ex locutione figurata et hyperbolica Orientalibus propria; partim, ex manifestatione voluntatis inefficacis, ex qua ipse Dominus locutus est, summo dolore dicens : *Transeat a me calix iste.* Luc. XII, 42.

Q. 4. Dicit Job : *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea* (XXVII, 6); alibi vero : *Peccavi! Quid faciam tibi, o custos hominum?* (VII, 20.) — Quomodo hæc concilientur inter se?

R. In secundo textu solum est sermo de peccatis levibus et quotidianis, pro quibus satisfaciendi modum a Deo quærit; in primo autem, de peccatis gravibus illis, quæ viro sancto ab amicis tunc objectabantur.

Q. 5. Quis est ille *Behemoth* et *Leviathan* de quibus agitur cap. XL, 10, 14, 20?

R. Vox *Behemoth* (id est, *jumenta, bestiæ*) designat grande quoddam animal, forte taurum, elephantem, aut hippopotamum. Patres hoc nomine censent describi diabolum.

(1) Job. Cap. ultimo, 5, 6.

Leviathan, juxta etymon vocis quod piscem significat seu monstrum aquatile, designare videtur, vel cetum seu balænam, vel crocodilum. Patres in sensu morali de serpente versuto et inimico, dæmone nimirum, id nomen interpretantur.

—

Difficultates libri Psalmorum.

Q. 1. Quid in textu hebræo psalmorum significat vox *Selah?*

R. Juxta Hebræos, designat certam rationem cantandi, nempe pausam, vel elevationem vocis; juxta S. Hieronymum, idem significat ac *amen*, vel *in æternum*.

Q. 2. *Quid de imprecationibus, in psalmis, præcipue* Ps. CVIII, *occurrentibus, dicendum est?*

R. Hæc sunt vaticinia, et non imprecationes; vel si tales sint, eas David divino afflatus spiritu, ex justitiæ zelo protulit: nimirum ut impii percussi peccare desinant, ut aliis scandalum adimatur aut salutaris terror incutiatur, etc.

Q. 3. Psalmo XIII dicitur: *Omnes declinaverunt... non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*; atqui constat tamen multos esse justos?

R. Juxta multos interpretes, Psalmista hoc loco describit corruptionem humanæ naturæ, sine Dei gratia illam reparante et restaurante consideratæ. Tali enim statu homines omnes in peccata proclives ruunt. — Juxta Berthier et alios, probabilius, hæc verba referuntur duntaxat ad illos insipientes, de quibus in initio psalmi; vel si de humano genere intelligantur, hyperbole hic admittenda : Deus enim singulis ætatibus suos habet electos ac servos fideles.

Q. 4. Nonne fabulam sapit illud Psalmi LVII? *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, obturantis aures suas : quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter.*

R. 1° Constat ferissimos serpentes sono musico mitescere. — 2° Eruditissimus Bochartus (1) demonstrat, notos apud veteres fuisse angues, qui venefici incantantis artem omnem

(1) *De animalib.* part. 2. lib. 3, cap. 6.

eluderent. — 3° Augustinus aliique plures, in ea fuerunt persuasione, aspidem ad magicorum carminum susurrum, alteram aurem terræ applicare solitam, alteram vero caudæ summitate occludere, donec incantatio cessaret. — His autem neglectis, cum Bellarmino dicendum, non referre utrum vera res an fabulosa de aspide afferatur: David enim similitudinem duntaxat ducit ab eo, quod vulgo de serpentium incantationibus ferebatur.

Q. 5. Quomodo explicantur sequentes sententiæ: 1° *Moab olla spei meæ. In Idumæam extendam calceamentum meum?* Ps. LIX, 10.

℟. Sensus est: Regio Moabitica, ut spero, mihi subjicietur ut *olla lavacri*, in qua pedes abluere possim; id est, Moabitæ mihi in omnibus etiam abjectissimis rebus inservient, tanquam vilia mancipia. Ut revera contigit (II Reg. VIII, 2). — *In Idumæam extendam calceamentum meum:* id est, pergam prosequi victoriam de Idumæis obtentam, et ulteriora vestigia ponere in regionem eorum. — Hebraice hæc multo clariora: *Moab olla lotionis meæ*, id est, ad abjectissima mihi inserviet. *In Edom projiciam calceamentum meum:* nempe sicut ad servos domini facere solebant, ut eorum calceos servarent et mundarent.

2° *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Ps. LXVII. — Obscurissimus iste versiculus, juxta communiorem interpretationem, est apostrophe ad Ecclesiam, maxime ad prædicatores Evangelii; ita ut sensus sit: Si vos qui evangelizatis verbum Domini, *dormiatis*, id est, quiescatis in medio duorum Testamentorum, novi et veteris, acquiescentes videlicet veritati divinitus inspiratæ Prophetis et Apostolis; tunc *pennæ columbæ*, id est, Ecclesiæ fides et mores, erunt *deargentatæ* puritate sapientiæ, et *deauratæ* fervore charitatis. — Quæ quidem expositio ut mystica, potest admitti; litteralis autem esse nequaquam videtur.

3° *Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos qui probati sunt argento* (ibid). — Hæc similiter obscura et ambigua, non improbabiliter dicta existimantur de hostibus Israel, quos propheta vocat

feras in arundinetis pascentes, et *tauros* feroces ; quique *excludere* vellent, seu vita et hæreditate sua depellere filios Israel, qui Deo *probati sunt* instar argenti.

4° *Tu confirmasti in virtute tua mare, contribulasti capita draconum in aquis* (Ps. LXXIII). — His verbis explicat Psalmista, quomodo Deus operatus sit salutem populi sui. — Tu, Deus, inquit, potentia tua fecisti ut mare Rubrum firmissime quasi murus consisteret, dum transirent filii Israel. Et eadem potentia obruisti fluctibus Ægyptios, qui instar draconum Israelitas persequebantur.

5° *Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra, quam fundavit in sæcula* (Ps. LXXVII): id est, juxta Genebrardum, ædificavit templum suum sicut facere solent *unicornes* (monocerotes seu rhinocerotes), qui præ cæteris animalibus, magnificas sibi mansiones in alto et prærupto loco, easque stabiles struunt. Sic Deus templum sibi struxit in arce Sion excelsum, magnificum ; non mobile, ut in Silo, sed stabile; quodque erectum est *in terra, quam fundavit in sæcula:* scilicet in terra sancta montis Sion, qui erat figura Ecclesiæ Christi perpetuo duraturæ, adversus quam portæ inferi non prævalebunt. — Clarior est textus hebræus, quem hodie sic vertunt: *Et ædificavit ut excelsa* (cœlum) *sacrarium suum : ut terram, quam fundavit in sempiternum.*

6° *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat* (Ps. LXXXI) : id est, Deus constituit se in congregatione et consessu judicum, vicem Dei gerentium ; ut scilicet eorum actiones contempletur, et de eorum judiciis et sententiis censuram ferat. Argumentum enim hujus psalmi est exhortatio ad judices, ut recte judicent : quæ exhortatio ut sit efficacior, inducitur Deus, summus Judex, inferiores judices increpans.

—

Difficultates libri Proverbiorum.

Q. 1. — Prov. X, 3, legimus : *Non affligit Dominus fame animam justi ;* num id cum experientia congruit?

R. Textus ille intelligendus est in sensu distributivo tantum accommodo, seu solum de ordinarie contingentibus : nam

hæ et similes promissiones, in vetere quidem Testamento saltem ut plurimum impletæ sunt. Aliquando tamen secus factum est; sed tunc Deus famem corporalem compensabat saturitate et copia donorum spiritualium : ut etiam vere tunc *Deus non affligeret fame animam justi.*

Q. 2. — Prov. XXVI, 4, dicitur : *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*; — et paulo infra : *Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* Quomodo hæc concordant ?

Resp. Sensus prioris sententiæ est : Ne cum stulto stulte et insipienter agas ; scilicet imitando illius stultitiam verbis et gestibus, vociferando, contendendo, conviciando.... *ne efficiaris ei similis.* — Sensus vero posterioris textus est : Responde stulto juxta meritum stultitiæ suæ, et modo ad eum redarguendum accommodato : *Ne sibi sapiens videatur.* Convincendus nimirum est homo imprudens, seu stultus, solidis rationibus, et gravibus prudentibusque verbis ; vel si opus est, etiam verberibus arguendus et castigandus, juxta illud, Prov. XXVI, 3 : *Flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium.*

—

Difficultates libri Ecclesiastæ.

Q. 1. *Num liber Ecclesiastæ favet Epicureis?*

Resp. negative. Quod in primis ex ipsa synopsi et scopo libri facile colligitur. Nam in toto hoc tractatu, Salomon demonstrandum suscipit, in omnibus hujus mundi rebus multam vanitatem et molestiam esse ; unum duntaxat superesse in quo conquiescere homines possint, scilicet timorem Dei, et divinorum mandatorum observantiam : his solis obtineri veram beatitudinem.

Occurrunt quidem in hoc libro non paucæ Epicureorum et impiorum opiniones, quibus tamen auctor nunquam adhæret ; imo quibus opponit timorem Dei et mandatorum ejus observantiam. Sic verba : *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum ?* (Eccl. III, 21) ; proferuntur ex impiorum sententia. — Adde quod in autographo hujus libri, prout probabiliter cense-

tur (1), sensa impiorum sic perscripta fuerint, ut notarum instar adderentur, aut subjectæ responsiones haberent diversos characteres.

2° Auctor ex sua sententia loquens, expresse, contra Epicureos, alteram vitam agnoscit, simul et præmia pœnasque post obitum. *Et dixi in corde meo : Justum et impium judicabit Deus* (III, 17). — *Et revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum* (XII, 7). — *Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum sive malum sit* (XII, 14. Cfr. XI, 8, 9). — Præterea laudibus prosequitur sapientiam, virtutem, justitiam (cap. IV, 17; V, 1 seqq. VII, 26 seq.); orationemque suam concludit testando, in eo totam hominis rationem sitam esse, ut Deum timeat ejusque præceptis obsequatur : *Deum time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo*. Cap. XII, 13.

Q. 2. In eodem libro, Eccl. I, 10, legimus : *Nihil sub sole novum : nec valet quisquam dicere : Ecce, hoc recens est; jam enim præcessit in sæculis quæ fuerunt ante nos*. Quomodo autem hæc sententia vera est? cum constet multa fieri nova, sive a Deo per miracula, sive ab hominibus per artes et inventiones.

R. Sententia hæc referenda est ad naturam et artem naturalem, seu ad opera quæ fiunt a natura, vel hominum arte. Sensus itaque est hujusmodi : Nihil novi accidit in naturali rerum cursu, scilicet cœlorum, siderum, ventorum, plantarum, animalium; item, in artibus vitæ humanæ necessariis, quibus natura indiget : quales sunt agricultura, mercatura, scriptura, ars fabrilis, vestiaria, vectoria, etc.

Nihil ergo obstat, 1° quominus miracula nova fiant, novaque lex per Christum fuerit constituta, novaque omnia sint futura in cœlo; hæc enim ipsa Scriptura annuntiat : *Ecce nova facio omnia* (Apoc. XXI, 5). Et : *Novum faciet Dominus super terram* (Jerem. XXXI, 22). — Nihil obstat 2° quominus ad perficiendas artes naturales inveniantur artificia nova : ut typographia, telegraphia, pyrodynamica, etc.

In allato scilicet textu occurrit Salomon vanæ curiositati hominum illorum, quibus sua sors præsensque status displi-

(1) Weissenbach, quæst. 25.

cet, arridet autem alienus et remotus; quare optant videre aliud sæculum, alia tempora. Respondet eis dicens : Quid nova quæritis, cum in orbe nihil sit novum? Homines semper iidem sunt et erunt, eadem natura constituti, iisdemque miseriis obnoxii. Ars quoque et natura semper eadem quoad substantiam produxit quæ nunc. Nec minus nunc habemus quæ ad vitam transigendam necessaria sunt, quam illi qui fuerunt ante nos, aut postea sunt futuri.

—

Difficultates Cantici canticorum.

Q. 1. *Canticum canticorum habetne aliquem sensum litteralem proprium, an tantum sensum spiritualem?*

R. Etsi admitti potest, allegoricum hunc librum fundari in sensu quodam litterali proprio; certum tamen est, sensum mysticum esse præcipuum et sæpe unicum. Multa enim sunt, quibus sensus proprius nequaquam convenire potest.

Porro fundamentum litterale et proprium est mutuus castusque amor Salomonis ejusque conjugis. Salomon typus est Christi, ejus conjux dilecta, filia Pharaonis, quam rex laudibus exornat, imago est Ecclesiæ, quam Christus etiam e Gentibus congregavit.

Quod si castitati sermonis obstare videantur, ea quæ dicuntur de concubinis (VI,7); animadvertendum est, illa conditionate vel per figuram concessionis dici ; ita ut sensus sit : *Licet mihi sexaginta forent reginæ et octoginta concubinæ, adolescentularum porro non esset numerus; una tamen est columba mea.* De cætero per concubinas hic non intelliguntur pellices ; sed legitimæ uxores, quamvis secundariæ, et reginarum titulo non ornatæ (1).

Q. 2. *An lectio Cantici canticorum omnibus promiscue suadenda aut permittenda est?*

Resp. negative. Nam quicumque profanis oculis, et minus casto corde ad legendum hoc Canticum accedit, pro spiritu vivificante occidentem litteram offendit : ut præter alios mo-

(1) Cf. supra, *Diffic. libri Deuteron.* Quæst. 14, pag. 189.

net Origenes. *Perfectiorum*, inquit, *est solidus iste cibus; et tales requirit auditores qui exercitatos habeant sensus*. Prolog. in Cant.

Q. 3. Quomodo Sponsus in hoc Cantico, modo *rex* et *pastor*, et suæ Sponsæ *frater*; Sponsa vero, ut *vinitoria* simulque ut *filia principis*, et tamen ab excubitoribus *percussa* et *vulnerata*, induci potest sine antilogia seu contradictione?

R. Ut supra jam indicatum est, quæ in Cantico canticorum narrantur, non omnia sensum litteralem proprium habent, ita ut in omnibus Salomoni, et filiæ Pharaonis accommodari possint. Altior hic sæpe sensus latet, quo sub illis figuris amor Jesu Christi in Ecclesiam, et Ecclesiæ in Jesum Christum dilectio reciproca describitur.

—

Difficultates libri Sapientiæ.

Q. 1. Illud Sap. XI, 25 : *Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti*, nonne opponitur verbis istis : *Jacob dilexi; Esau autem odio habui?* Rom. IX, 13.

Resp. negative. In Epistola ad Romanos, voce *odii* non intelligitur odium stricte dictum, quale Deus solum habere potest erga opera mala; sed tantum minor dilectio, seu neglectus aliquis quoad bona temporalia, quem Deus respectu Esau exercuit : dum non ipsum, sed Jacobum ejusque posteros in peculiarem sibi populum elegit.

Q. 2.—Sap. XVI, 2 : *Angelorum esca nutrivisti populum tuum, et paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem*: quomodo hæc verba intelligenda sunt? Et quomodo componenda cum testimonio Moysis? Etenim, Exod. XVI, 31, dicitur, mannæ fuisse saporem quasi *similæ cum melle*, et Num. XXI, 5, manna Hebræis fastidium movisse.

Resp. 1° Sensus est: Si angeli corporali cibo uterentur, tali, quale manna fuit, merito uti possent. Imo cœlestis fuit quodammodo hæc esca, quandoquidem de cœlo una cum rore decidebat, atque jucundi adeo saporis erat, ut angelorum manu præparata videretur.

2° Quando Scriptura dicit, mannæ *gustum* fuisse quasi *similæ cum melle*, loquitur de sapore ipsi mannæ quasi congenito et naturali. Nam ita sapiebat, dum comedens nullum alium desideraret cibum ; quod si aliud desiderabat, mox id manna sapiebat (1). Sed hoc tantum contingebat justis, quos Scriptura filios Dei appellat (Sap. XVI, 21). Alii hoc beneficio non fruebantur, sed naturalem duntaxat mannæ saporem gustabant : quapropter etiam hunc cibum tandem nauseabundi rejecerunt. Ita cum S. Augustino (2) interpretes multi.

—

Difficultates libri Ecclesiastici.

Q. 1. Quot fuerunt in vetere Testamento celebriores viri, nomine *Jesus* appellati ?

R. Inter plures, quibus nomen fuit *Jesus*, id est, *Salvator*, celebriores sunt tres, iique singuli fuere figura Christi Domini. Primus fuit *Josue*, apud Græcos Ἰησοῦς, et apud Siracidem seu Ecclesiasticum, *Jesus Nave* appellatus. — Alter erat *Jesus*, filius Josedech pontificis, tempore captivitatis Babylonicæ. — Tertius, *Jesus* filius Sirach senioris, auctor Ecclesiastici. — Josue, dux populi Israelitici, typum expressit Jesu Christi, fideles suos in terram promissam, id est, in regnum cœleste deducentis. — Jesus, filius Josedech, tanquam pontifex, repræsentavit sacerdotium et pontificatum Christi. — Denique Jesus, Ecclesiastici auctor, præfiguravit Christum, tanquam Magistrum et Doctorem universi mundi.

Q. 2. Quid intelligitur nomine *Sapientiæ?* Eccli., Cap. I.

R. Quæ hoc loco sapientiæ tribuuntur, partim increatæ, partim creatæ sapientiæ conveniunt. Increatæ quidem convenit e. g. quod fuerit ab omni ævo, seu ab æterno ; creatæ vero, quod timor Domini sit sapientiæ initium. Itaque *sapientia*, hic, ut in ipso *libro Sapientiæ*, sumitur generatim, prout Deo tribuitur, infinite : prout tribuitur hominibus, limitate et pro modo cujusque.

(1) Cfr. A Lapide, Exod. XVI, 31.
(2) Lib. 2. *Retract.* cap. 20,

Difficultates Prophetarum universim.

—

Q. 1. *Cur prophetarum stylus seu dicendi ratio, in variis prophetiis tam diversus est, cum tamen unus et idem sit Spiritus sanctus per os eorum loquens? — Et cur passim propheticus sermo obscurus est, abruptus, atque ordine ac rerum connexione destitutus?*

Resp. Prima et summa horum ratio est Dei voluntas : quia nempe Deo placuit sic loqui nobis. Cui rationi nos, infimæ et cæcutientes creaturæ, etiamsi nulla alia explicatio daretur, acquiescere deberemus. — At vero, præter altiora Dei consilia, causæ quædam sunt intellectui nostro proportionatæ, quæ cognosci possunt et exponi. Quare quæstioni propositæ sic directe respondemus.

1° Unus quidem Spiritus sanctus loquitur per os prophetarum, et ideo una semper eademque veritas et sanctitas, absque contradictione, in omnibus spirat; diversa tamen sunt hominum illorum ingenia, quibus velut instrumentis Spiritus sanctus utitur : et inde elocutionis diversitas. Etenim ipsos quidem Deus illuminat et ad loquendum movet, sed ita, ut eorum naturale ingenium non mutet, imo potius ei sese accommodet.

2° Obscuritatis causæ immediatæ ac materiales, ex parte nempe rerum et ex parte styli, plures sunt, et alibi indicatæ (1) ; causæ vero formales, ex parte Spiritus sancti, indicantur a Patribus præsertim duæ. Voluit nimirum Dominus multiplici difficultate materiali obscurari prophetias, — 1) ut consuleretur incolumitati tam prophetarum quam librorum, quos Judæi, si clarius vidissent quæ contra ipsos tristia plerumque canerentur, perdidissent. —2) Ut prophetia ipsa obscuritate sua cogeret, vaticiniorum auctorem Deum adire, et precari ; vel Ecclesiam, ejusque doctores humiliter audire, ad divinorum oraculorum mysteria intelligenda : qui sane ingens est fructus.

Notandum. Quamvis non paucæ prophetiæ sint obscuræ, negari tamen non potest, multa quoque tam clare atque di-

(1) Supra, *de obscur. Scripturarum*, part. 1, cap. 2, pag. 88.

stincte a prophetis esse manifestata, ut nullus sit obscuritati locus. — Cur vero hæc clare, illa obscure revelata fuerint, a mortalibus non est curiosius inquirendum.

3° Ad incohærentiam quod attinet, seu ordinis absentiam, quæ apud prophetas frequenter animadvertitur, hæc dici possunt. Prophetæ divino lumine illustrati, et supra temporis vicissitudines elevati, tanquam conjuncta spectarunt, et proinde in loquendo conjunxerunt multa, quæ respectu nostri, temporis distant intervallis. — Hinc etiam quæ futura sunt, tanquam præsentia vel jam effecta exhibent. *Tales sunt prophetæ*, ait Chrysostomus : *omnia tempora percurrunt, præsentia, præterita, futura* (1).

Quamvis autem prophetæ temporibus et locis maxime dissita annuntient ; minime tamen confusionem proprie dictam atque ordinis perturbationem habent, corporis instar deformis, cujus membra contra naturæ ordinem essent disposita. Etenim prophetiæ altiorem quemdam ordinem continent, suntque opus quoddam secundum Dei intentionem perfectum. Et licet earum cohærentiam aut sensum sæpe non intelligamus, ob ignorantiam tam dissitarum rerum, temporum aut locorum, vel ob alias rationes; tamen oculis Dei sunt perfectæ, suamque habent cohærentiam. Quæ res, ut De Feller scite ait, declarari potest similitudine carminis lyrici. In hujusmodi enim carmine, v. g. in præstantissimis odis Pindari aut Horatii, sæpe eruditissimi interpretes cohærentiam seu contextum non satis penetrant.

Q. 2. *An prophetiæ omnes sunt impletæ aut implendæ ?*

R. Prophetiæ divinitus inspiratæ, seu quas Ecclesia tanquam veras prophetias agnoscit, omnes sunt impletæ aut implendæ : absolute quidem illæ, quæ absolute prolatæ sunt ; conditionate vero, quæ ab aliqua conditione pendent.

Q. 3. *An etiam homines mali prophetiæ spiritum habere possunt?*

Resp. affirmative, ut exemplo Balaam et Caiphæ patet (2). Illud enim charisma est mere *gratis datum*, quod Deus, impiis quandoque tribuit, ut malis utatur in utilitatem bono-

(1) *Comment. in Ps.* 43.
(2) Cf. Joan. XI, 50 seqq.

rum, et veritatem etiam ei adversantium testimonio confirmet.

Q. 4. Quomodo intelligendum illud Luc. XVI, 16 : *Lex et prophetæ usque ad Joannem;* cum tamen post Joannem Baptistam prophetæ existant ?

R. Dictum illud Christi intelligendum est de illis solum prophetis, qui de primo Christi in hunc mundum adventu prophetarunt.

—

Difficultates Isaiæ prophetæ.

Q. 1. Quid significat proprie nomen *Emmanuel*, quod futuro Messiæ, filio Virginis parituræ, tribuitur? Isai. VII, 14.

R. Nomen EMMANUEL (*nobiscum Deus*,) significat, 1° Messiam fore causam cur sit *nobiscum Deus* tanquam protector; 2° Messiam ipsum fore Deum substantialiter nobiscum viventem. Quod si Messias non est vocatus *Emmanuel*, tanquam nomine appellativo, sed *Jesus*; reapse tamen ille est cui hoc nomen attributivum convenit, et revera dabitur. Cæterum nomen *Emmanuel*, reipsa idem est quod nomen *Jesus*, idem, inquam, non sono sed significatu.

Q. 2. Quo sensu de rege Æthiopiæ dicitur : *Mittit in mare legatos, et in vasis papyri super aquas?* Isai. XVIII, 2.

R. In vasis papyri, id est, in navibus ex papyro arbore confectis, ut moris erat in Æthiopia et Ægypto, teste Herodoto (1), qui scribit, Ægyptios naves suas ex junco fabricasse. Est enim papyrus arbuscula juxta Nilum nascens, sicut apud nos nascuntur junci in locis palustribus.

Q. 3. Isai. XX, 2, dicit Dominus Isaiæ: *Vade, et solve saccum de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus et discalceatus.* Quomodo hæc intelligenda ?

R. Nudus dicitur Isaias, quia magna ex parte erat denudatus, interioribus tantum vestimentis coopertus. — De cætero etiamsi omnimoda nuditas significaretur, id minime repugnaret: cum possit Deus ex altissimis finibus præcipere rem

(1) Lib. 2.

non intrinsece malam, et scandalum interim, quod inde connaturaliter oriretur, facile impedire.

Q. 4. Quomodo de Cyro dicitur: *Ipse ædificabit civitatem meam.* (Isai. XLV, 13); cum tamen diu post mortem Cyri, anno vigesimo Artaxerxis Longimani, Nehemias primum impetraverit licentiam ædificandi Jerusalem? II, Esdr. II, 8.

R. Cyrus ædificavit Jerusalem, sed inchoate tantum, jubendo ruinas ejus instaurari (I Esdr. I). Licet enim hoc loco duntaxat de templo mentio fiat, omnino censendum est, implicite quoque agi de reædificandis domibus civium. Præterea Esdras ibi expresse addit: *Ut compleretur verbum Jeremiæ;* Jeremias autem (XXX, 18), de restauratione non solum templi, sed etiam urbis Jerosolymæ vaticinatus est.

—

Difficultates Jeremiæ prophetæ.

Q. 1.—Jerem. I, 5, dicit Dominus Jeremiæ: *Antequam exires de vulva sanctificavi te;* quomodo ergo ipse propheta exclamare potuit: *Maledicta dies in qua natus sum!*

Resp. Etsi nonnulli auctores priorem textum explicant hoc sensu: Antequam nascereris, prædestinavi ac præparavi te in prophetam; communis tamen doctorum sententia est, quod Jeremias vere fuerit sanctificatus in utero, et gratia sanctificante purificatus antequam nasceretur. Huic autem prophetæ privilegio non repugnat supra citata exclamatio, qua more Orientalium tantum vehementer et hyperbolice significare voluit, quantas angustias et quam gravia mala pateretur.

Q. 2. Quomodo explicatur illud Jerem. XXVII, 27: *Servient Nabuchodonosori omnes gentes, et filio ejus, et filio filii ejus;* cum tamen Nabuchodonosoris filio Balthasari, nullus hujus filius successerit, sed (Dan. V, 31) Darius Medus?

R. Jeremias loquitur de Nabuchodonosore seniore, cujus filius Nabuchodonosor Magnus, Jerusalem evertit, et successorem habuit filium suum Balthasar, ut ostendit Tirinus (1).

(1) *In chronico*, ad init. commentarii tom. I posito.

Difficultates Ezechielis prophetæ.

—

Q. 1. Quomodo illa Ezechielis I, 14: *Animalia ibant et revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis*, concordant cum istis, ibid. 9 et 14: *Non revertebantur, cum incederent?*

R. Animalia, seu Cherubini, *ibant*, id est, recta tendebant ad locum, ad quem impetu Spiritus Dei agebantur; — *et non revertebantur, cum incederent:* hoc est, non regrediebantur, sed recta antrorsum usque pergebant, una cum curru, communi motu. — Quibus verbis significatur, angelos recta quo mittuntur properare; nec desistere, sed perseverare donec jussum Dei perficiant, idque citissime.

Cum autem pervenissent ad terminum missionis, *revertebantur:* nimirum, peracto Dei jussu, statim redibant ut rursus se sisterent Deo, quasi prompti ad nova ejus jussa excipienda, eaque pari rectitudine et fortitudine exsequenda. Deo• enim jubente evolabant et revolabant celerrime in *similitudinem fulguris coruscantis.*

Q. 2. — Ezech III, 1, 4: *Fili hominis.... comede volumen istud.... Et comedi illud; et factum est in ore meo sicut mel dulce.* Quo sensu hæc intelligenda?

R. Non sensu reali et proprio; sed imaginario et morali. Non res externa peracta narratur, sed visio, qua hæc omnia prophetæ repræsentabantur: *Hæc visio similitudinis gloriæ Domini.* Ezech. II, 11.

Rei autem significationem explicat ipse Dominus, (I, 10), dicens: *Omnes sermones meos, quos loquor ad te assume in corde tuo;* quasi diceret: Hæc traditio voluminis symbolum est legationis tuæ, et indicat, infundi tibi spiritum propheticum; comestio vero significat, ea quæ in hac legatione a Deo audis et vides, intime esse meditanda, ut toto animo et spiritu ea populo proloquaris. — *Et cibavit me volumine illo:* id est, visus est mihi Deus librum instar cibi ingerere in os meum; simulque reipsa docuit me cuncta quæ in illo erant scripta. — *Et factum est in ore meo sicut mel dulce:* scilicet valde suave est nosse divina mysteria, omniaque verba

oris Dei. Amaritudo tamen subsecuta est : nimirum dolor amarus, condolentia et compassio, cum postea propheta vidit hominum ingratitudinem ac peccata, Deique iram et tremenda judicia. (Cf. Apoc. X, 10; Ezech. III, 14)

Q. 3. *Quomodo explicanda quæ de conficiendo pane et animalium fimo dicuntur*, Ezechielis, IV, 12. 15?

R. Jubetur duntaxat propheta, panem coquere sub cinere, ex ejusmodi excrementis composito atque succenso. Quibus symbolis Deus portendere voluit famem, sordes et angustias, summamque rerum penuriam, quam passuri essent postea Judæi sub rege Sedecia, obsessi a Chaldæis in Jerusalem.

Q. 4. *Ezechiel*, cap. XXXIII, *utendo parabola duarum meretricum, ut describat fornicationem, id est idololatriam, tam Samariæ quam Jerusalem, nonne sanctitatem et honestatem offendit?*

R. Minime. Ex fine bono, justisque de causis, propheta, Deo jubente, hujusmodi similitudine usus est. Perfidia populi judaici, quem singulari fœdere Deus quasi desponderat sibi, aptius ob oculos poni non poterat, quam moribus adulteræ perditissimæ. — Accedit quod multa Scripturæ dicta, et imagines, quæ nostris moribus liberiores videntur, nequaquam adeo offenderent simpliciores antiqui temporis animos.

—

Difficultates Danielis prophetæ.

Q. 1. *An Nabuchodonosor rex, juxta* Dan. IV, *vere in bovem mutatus est?*

Resp. 1° Constans est communisque Patrum et interpretum, tam nostrorum quam Hebræorum, sententia, veram esse hanc historiam, non allegoriam tantum aut parabolam. — 2° De modo autem aut sensu, quo illa mutatio contigerit, disputatur. Sententia communiore suffragio recepta tenet, Nabuchodonosorem, *ultrice manu Dei*, adeoque extraordinaria providentia percussum, in phrenesin incidisse; in illud nempe morbi genus, cujus speciem *lycanthropiam* appellant. Hujusmodi morbo quicumque corripitur, febri effer-

vescens, et turbata phantasia delusus, se belluam reputat, et belluinos induit mores. Sic igitur rex Nabuchodonosor bovino more cœpit curvato dorso manibus pedibusque reptare, herbas carpere, mugire, veluti cornu petere.... Quapropter, vinculis primum constrictus est, ac dein ejectus e consortio hominum ; donec *septem temporibus*, seu annis, revolutis, divinitus quoque liberatus est, et regno restitutus.

Q. 2. *Narratur* (cap. VI, 16-24) *Daniel fuisse in lacu leonum una duntaxat nocte; alibi vero* (XIV, 39) *legitur usque ad diem septimum ibi fuisse : quomodo hæc inter se concordant?*

R. Daniel bis in lacum leonum missus est. Prima vice a Babyloniis, quia Belem destruxerat et draconem interfecerat; et tunc in lacu mansit diebus sex (Dan. XIV). — Secunda vice sub Dario Medo, quia, contra edictum regis, preces vero Deo fuderat: et tunc in lacu una duntaxat nocte remansit (Dan. VI).

Q. 3. Daniel, cap. XIII, 45, exhibetur ut puer junior; et tamen ibidem, versu 50, ipsi dicitur: *Tibi Deus dedit honorem senectutis* : nonne contradictio?

Resp. negative. Fuit tunc Daniel adolescens annorum circiter duodecim, vel, ut probabilius censet Tirinus, annorum viginti quatuor (1); dicitur autem ei Deus dedisse *honorem senectutis* : puta, dignitatem judicandi, quæ senibus proprie convenit.

Q. 4. *Quomodo intelligendum quod dicitur* (Dan. XIV, 35, 39), *prophetam Habacuc capillo capitis sui fuisse ab angelo portatum?*

R. Manus angeli ut passim interpretes exponunt, apparuit super caput Habacuc tenens capillos ejus; simul autem virtus angelica totum hominem sustinebat, et admirabili ac rapidissimo motu in Chaldæam suaviter adduxit. — Utrum autem iste Habacuc propheta, fuerit unus de duodecim minoribus, non constat, et probabilius negatur.

(1) Vid. quæ dicta sunt supra, Part. 1, *de libro Danielis*, pag. 37.

Difficultates Prophetarum minorum.

—

Q. 1. Quonam sensu intelligendum mandatum, quod Deus Oseæ prophetæ dedit (Oseæ I, 2), dicens : *Sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationum?*

R. Sensus mandati est, ut propheta famosam meretricem *Gomer*, e prava vita eductam, legitimo sibi matrimonio copulet; et filios ex ea procreet, qui vocantur *filii fornicationum*, propter præteritum statum suæ matris, etsi ipsimet ex legitimo conjugio sunt procreati.

Cum autem unus idemque textus S. Scripturæ plerumque sensus plures contineat, mirandum non est, juxta Patres et interpretes, illud Oseæ matrimonium figuram et typum fuisse connubii spiritualis triplicis. Figuravit enim 1° spirituale conjugium Dei cum populo Israel; 2° item conjugium Christi cum carne nostra peccaminosa, quam Filius Dei, depuratam tamen, sibi univit et desponsavit per Incarnationem; 3° item conjugium Christi cum Ecclesia, ex gentibus prius idololatriæ deditis congregata.

Q. 2. Quomodo illud Joelis II, 14 : *Quis scit si* Deus *convertatur et ignoscat?* conciliatur cum verbis Ezech. XVIII, 21 : *Si impius egerit pœnitentiam... vita vivet et non morietur*, ubi venia pœnitentibus non dubitanter, sed absolute promittitur?

R. Ezechiel agit de culpa et pœna æterna, quæ sincere pœnitentibus semper remittitur; Joel vero de pœna temporali, nempe de excidio Judææ per Chaldæos inferendo: cujusmodi pœna non item remittitur semper.

Q. 3. *Vallis Josaphat* (Joel. III, 2 et 12) estne certus et determinatus aliquis locus, an tantum significat *locum Judicii* a Domino instituendi, quicumque demum ille locus erit?

R. 1° Certum est, locum hunc Joelis agere de judicio extremo, quod Lutherus contra sensum SS. Patrum negavit. — 2° Tenendum quoque est, contra Calmetum, quod communius docent interpretes catholici, *vallem Josaphat* esse nomen proprium, locum determinatum designans, nempe

illam vallem quæ jacet ad pedem montis Oliveti, prope urbem Jerusalem. — Imo 3°, ut S. Thomas (1) cum Dominico Soto (2) et aliis docet, probabile aut probabilius est, in præfato loco seu valle, extremum judicium futurum.

Quam tamen assertionem non eo sensu doctores intelligunt, quod vallis Josaphat omnes judicandos homines ambitu suo conclusura sit; sed solum, quod hæc vallis sit futura veluti centrum immensæ illius multitudinis hominum congregandorum, juxta illud Joel III, 12 : *Consurgant et ascendant gentes in vallem Josaphat; quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.*

Q 4. Quomodo explicatur illud Jonæ I, 3 : *Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis a facie Domini?*

R. Illud *a facie Domini* significat, ab imperio Dei, et a ministerio quod ipsi Dominus injungebat. Renuit nempe Jonas ire in Niniven, timens, ne Deus infinite clemens, Ninivitarum pœnitentia reconciliatus, pœnam intentatam remitteret; sicque ipse Jonas quasi falsus propheta irrideretur (Jon. IV, 2). Fugit itaque in dissitas regiones, non quasi putaret, se ibi Deum latere posse; sed quod speraret, fore ut ex remotissimis illis locis non revocaretur a Deo, nec remitteretur in Niniven.

Q. 5. *Qualis fuit ille piscis tam grandis, ut Jonam deglutiret, ac postea evomeret in aridam?* Jon. II, 1, 11.

R. Textu sacro non specifice determinatur piscis, sed tantum generice. Apud Matthæum (XII, 40) vocatur *cetus*, quo nomine quivis piscis grandis significatur. Communior opinio est, fuisse balænam; alii *carchariam* seu canem marinum ponunt (3). Utraque hypothesis probabilis est, cum exploratum sit, utramque belluam homines deglutire posse.

Fatendum tamen, cum Cornelio A Lapide, Tirino aliisque, hic multa intercurrisse prodigia, communem naturæ ordinem superantia. Eadem scilicet Dei potentia, quæ tres pueros in fornace Babylonica servavit, omnesque infantes in materno utero illæsos fovet, ut Hieronymus et Theophylactus

(1) *In* 4, dist. 48, q. 1, art. 4.
(2) *In* 4, dist. 47, q. 1, art. 4.
(3) Cf. Calmet, dictionn. artic. *Poisson qui engloutit Jonas.*

inquiunt; etiam prophetam Jonam in ventre ceti custodivit incolumem.

De cætero, veritas tanti miraculi statim per totum Orientem divulgata est; atque inde videntur gentiles fabulam sumpsisse sui Herculis, a balæna devorati, et ex ea incolumis reversi (1).

Q. 6. *Quomodo conservatio urbis Ninive* (Jon. III) *concordat cum prophetia Tobiæ de ejusdem urbis excidio* (Tob. XIV, 13)?

R. Sententia Dei de Ninive excidio, Ninivitis pœnitentiam agentibus, non fuit penitus abolita, sed suspensa duntaxat. Ipsis enim ad scelera sua postmodum reversis, divina justitia laxavit manum suam, et exitium a Jona intentatum atque a Tobia prædictum, per exercitus Nabopolassar et Astyages inflixit.

Q. 7. Quomodo intelligendum illud Habacuc III, 3 : *Deus ab Austro veniet, et sanctus de monte Pharan?*

R. Probabilior est expositio S. Hieronymi, Theodoreti et Theophylacti, qui locum hunc de primo adventu Christi ita explicant : *Deus ab Austro veniet*, id est, a Bethlehem, quæ ad Austrum est respectu Jerosolymæ; spiritualiter vero, *ab Austro*, id est, ex calore charitatis, qua impulsus est ut ad nos descenderet. — Item, *veniet de monte Pharan*, id est, ille idem Deus se ostendet in carne, qui in montibus Seir, Pharan, et Sina olim Patribus apparuit. Alludit nimirum Propheta ad illud Deut. XXIII, 2 : *Dominus de Sina venit, et de Seir ortus est nobis; apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia.*

Q. 8. Quomodo Aggæus (cap. II, 7) dicere potuit : *Adhuc unum modicum est.... et veniet desideratus cunctis gentibus*; cum tamen ab anno secundo Darii Hystaspis, quo hæc prophetia edita est, usque ad Christi adventum fluxerint anni plusquam quingenti?

R. Hoc spatium *modicum* est, respectu temporis elapsi ab orbe condito; item *modicum*, respectu legis Christianæ, ad finem usque mundi duraturæ : quæ tamen duratio et ipsa in sacris Litteris *hora* vocatur : *Filioli, novissima hora est.* Joan. II, 18.

(1) Theophylact. *in Jon. I*; Salmeron. tom. 8, tract. 17 ; Joseph. *Antiquit.* lib. 9, cap. 11.

Q. 9. Illis verbis Malach. IV, 5, 6 : *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum;* — de quonam *Elia* sermo est?

R. De Elia Thesbite, qui per turbinem olim vivus assumptus, ante diem extremi judicii venturus est. Nec obstat quod Præcursor Domini in adventu primo, vocetur quoque *Elias;* nam Evangelium apprime distinguit Elias duos : unum imitatione et zelo, qui fuit Joannes Baptista, præcurrens adventum primum; alterum, Eliam Tesbitem in propria persona, præcessurus adventum Christi secundum. *Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes : Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens ait eis : Elias quidem venturus est, et restituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias jam venit, et non cognoverunt eum.... Tunc intellexerunt discipuli quia de Joanne Baptista dixisset eis.* Matth. XVII. 10 seq.

—

Difficultates libri I et II Machabæorum.

Q. 1. Quomodo *Alexander Philippi Macedo...primus regnavit in Græcia* (I Machab. I, 1); cum tamen ante ipsum ejusque patrem Philippum, in Græcia regnaverint principes et reges Lacedæmoniorum, Atheniensium, Corinthiorum et Macedonum?

R. Alexander Magnus non regnavit primus in Græcia *ut rex;* sed primus *ut monarcha,* et fundator monarchiæ Græcæ, qui solus in tota, vel fere tota Græcia imperavit.

Q. 2. — Lib. I Machab. VIII, 16, de Romanis dicitur, eos *committere uni homini magistratum suum per singulos annos;* constat tamen, duos quotannis consules Romæ fuisse creatos.

R. 1° Textu sacro non absolute res asseritur, sed tantum prout a Juda fuit audita: *Et audivit Judas nomen Romanorum,* etc. — 2° Etsi duo quotannis Romæ consules erant, *unus* tamen *homo* in æstimatione morali dici possunt : non tantum eo quod instar unius essent, aut esse deberent, unamque haberent summam potestatem; sed quia imperium qui-

dem penes duos, insignia vero imperii, nempe fasces, penes unum erant.

Q. 3. *Quomodo Jeremias* (II Machab. II, 5) *eripere potuit e manibus Chaldæorum, et abscondere in monte Tabernaculum, et Arcam, et Altare incensi; cum ipse tempore obsidionis Jerosolymæ in carcere teneretur?*

R. Dicendum, vel ante oppugnatam Jerosolymam illa fuisse clam ablata, vel post captam hanc urbem concessa Jeremiæ a Nabuchodonosore; qui quidem rex prophetæ favebat adeo, ut magistro militiæ suæ Nabuzardano, expugnata jam Jerosolyma, de Jeremia diceret : *Tolle illum, nihilque ei mali facias; sed, ut voluerit, sic facias ei.* Jerem. XXXIX, 12.

Q. 4. Quomodo potuit auctor inspiratus, erratorum quæ scripserit veniam petere, dicens : *In his faciam finem sermonis. Et si quidem bene, et ut historiæ competit, hoc et ipse velim; sin autem minus digne, concedendum est mihi.* II Machab. XV, 39, 40.

R. Quemadmodum Caiphas, cum de Christi morte loqueretur, nescivit se Spiritu sancto inspirante loqui (Joan. XI,51); ita auctor hujus libri nescire potuit, se divinitus inspiratum scripsisse, ideoque inspirante eodem Spiritu sancto, ex humilitate veniam petere, si scripsisset *minus digne,* id est, minus eleganter. Etenim, si ejus verba recte considerentur, maxime ex originali græco, nequaquam petit veniam de erratis contra veritatem; sed tantum de sermonis forma, quæ aliquibus minus elegans videri posset.

Antilogiæ et Difficultates Evangeliorum.

Q. 1. Matthæus in genealogia Christi, Cap. I, 8, dicens : *Joram autem genuit Oziam,* nonne errat manifeste? Joram enim, ut ex libris Paralipomenon constat, genuit Ochoziam, Ochozias Joam, Joas Amaziam, Amazias vero Azariam sive Oziam : iste enim binomius erat.

R. Non errat, sed consulto vocem *genuit* sensu *mediato* hic accipit, omittendo tres illos reges, ex impii Achabi sanguine

progenitos: ut sic numerum ter quatuordecim quem volebat, in recensione progenitorum Christi proponeret. Cf. Matth. I, 17.

Q. 2. *Cur autem Matthæus*, (cap. I, 17), *Christi genealogiam in tres tesseradecadas divisit?*

Respondent passim Patres et interpretes, voluisse Evangelistam triplicem populi Judaici statum recensere: primum sub Patriarchis et Judicibus; alterum sub Regibus; tertium sub Ducibus et Pontificibus, usque ad Christum. Veniente autem Christo, supremo Judice, Rege ac Pontifice, cessavit quilibet status regni temporalis Israel: quod debuit in Christi regno æterno terminari.

Q. 3. *Nonne genealogia Christi secundum Matthæum, contradicit genealogiæ quæ texitur a Luca?* Luc. III, 23 seq.

Resp. negative. Matthæus enim genealogiam recenset sancti Joseph; Lucas vero, B. Mariæ Virginis: et sic uterque Evangelista originem Christi ex Davide demonstrat: Lucas quidem directe, Matthæus vero indirecte. Hic enim ostendendo sanctum Joseph esse de stirpe David, eo ipso probat Josephi sponsam, Virginem Mariam, Virginisque divinum Filium de eadem stirpe esse: cum per legem cautum esset (Num. XXXVI, 7, 8), ne vir uxorem, aut femina virum ex alia tribu aut familia sumeret, quam ex sua (1).

Nota. Probabilitate tamen non caret systema Cornelii A Lapide et aliorum, juxta quod, non solum Lucas sed etiam Matthæus genealogiam texit Mariæ Matris Jesu: ille per lineam B. Virginis paternam, hic vero per maternam. Sicut enim Mathat genuit Heli (seu Heliacim vel Joachim, quod idem est nomen), patrem B. Virginis; ita Mathan a S. Matthæo recensitus, genuit, præter Jacobum patrem sancti Joseph, etiam Annam, matrem B. Virginis; unde Matthæus tum Josephi tum Mariæ genealogiam simul texit (2).

Q. 4. *Juxta* Matth. I, 23, 25, *Christus natus est ex Virgine, quæ, ut catholica fides docet, etiam post partum virgo permansit; cur tamen alibi sermo est de Christi fratribus, quorum ipsa nomina citantur* Matth. XIII, 55: *Jacobus, Joseph et Judas?*

(1) Cf. *Evangelia Dominicar.* Tom. I, Luc. I, 26, *in festo Annuntiat.*

(2) Cf. quoque Patrizi, *De Evangeliis*, dissertat. IX, *De genere Christi*, cap. 19, et 20 part. 1.

R. Fratres et *sorores* sæpe vocantur in Scriptura, non germani, sed cognati; sic dicit Abraham ad Loth, nepotem suum: *Ne, quæso, sit jurgium inter me et te .. fratres enim sumus* (Gen. XIII, 8). — Porro fratres Christi supra nominati, probabilius erant ejus consobrini, filii nempe Mariæ Cleophæ, quæ vocatur *soror Matris ejus*; non quidem soror germana, sed consanguinea (1).

Q. 5. *Matthæus duo facta insignia refert, stellæ nimirum insolitæ apparitionem, et infanticidium in Bethlehem, quorum alibi mentio non invenitur; at quomodo fieri potest ut historia profana de his altum silentium teneat?*

R. 1° Inverto argumentum : Quomodo fieri potuit, ut hæc duo facta publica Hierosolymitanis coævis Matthæus persuaserit, nisi revera contigissent? — 2° Hæc facta, utpote respectu historiæ profanæ minoris momenti, facile potuerunt omitti.— 3° Negandum tamen assertum, quod nullus ex historicis profanis de his factis scripserit : nam de stella a Magis visa testatur Chalcidius, philosophus Platonicus (2); de infanticidio vero Macrobius : auctores ethnici ambo (3).

Q. 6.— Matth. II, 23, dicitur, Jesum habitasse in Nazareth, ut adimpleretur prophetia : *Nazaræus vocabitur;* atqui hæc prophetia nullibi in V. T. reperitur. — Similiter, idem Evangelista pro *Zacharia* propheta, citat *Jeremiam* (Matth. XXVII, 9); Marcus vero (I, 1, 2, 3) pro Malachia citat Isaiam. Quomodo ista explicantur?

R. Vox *Nazaræus*, secundum duplicem orthographiam hebraicam, duplicem sensum habet; et significat tum *florem* seu *florentem*, tum *segregatum* seu *sanctum* : jam vero Christus utroque nomine a prophetis appellatur. « *Nazaræus*, inquit Hie« ronymus, *sanctus* interpretatur. Sanctum autem Dominum « futurum, omnis Scriptura commemorat. Possumus et aliter « dicere, quod etiam eisdem verbis juxta hebraicam verita« tem in Isaia scriptum sit. *Exiet virga de radice Jesse, et Na« zaræus* (id est, flos) *de radice ejus ascendet.* »

(1) Cf. *Evangelia Dominic.* tom. I, *Dominica Resurr.* in Marc. XVI, 1.
(2) *Commentario in Timæum Platonis.* — Cf. Patrizi, ibid. Dissertat. 27, cap. 4, *de stella a Magis visa.*
(3) Lib. II *Saturn.* cap. IV. Cf. Veith, part. 7, sect. 2. n. 23. — Patrizi, ibid. Dissert. 33, *de cæde puerorum.*

Quoad prophetiam illam, de qua Matthæus (XXVII, 9) ait : *Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem : Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati...* quæ prophetia non apud Jeremiam, sed apud Zachariam XI, 12, reperitur; dicendum : vel in Jeremia exstitit olim et intercidit; vel, quod probabilius plerisque videtur, nomen *Jeremiæ* in citatum Matthæi locum, incuria librariorum irrepsit. Et revera, teste Calmeto, sunt græci codices, latini, syriaci, arabici, persici, in quibus nomen Jeremiæ minime legitur; sed tantum, *quod dictum est per prophetam dicentem...* prout alibi Matthæus scribere solet.

Quoad initium Marci, si lectio quæ Isaiæ nomen exprimit admittitur (1), sic videtur respondendum : Evangelista verba quidem citat partim Isaiæ partim Malachiæ; unius tamen Isaiæ nomen memorat, quia antiquior ac celebrior : et quia de cætero idem reapse quasi confirmando dicit Malachias, quod jam prædixerat Isaias.

Q. 7. Scribit Matthæus, IV, 23 : *Circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, et prædicans Evangelium regni, et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio ejus in totam Syriam...* Si tanta erant Christi miracula, eaque in confirmationem suæ doctrinæ patrata, cur 1° ethnici auctores ea non memorant? — 2° Cur Judæi et Romani ea videntes, in Christum non crediderunt? — 3° Cur ipsemet Christus ea prohibuit publicari? — 4° Cur dæmones ex iis Christi divinitatem non agnoverunt?

Resp. Ad primum : 1) Si auctores Ethnici et Judæi omnes de Christi miraculis tacerent, ipso suo silentio eorumdem veritatem tacite agnoscerent : cum debuissent, utpote adversarii et persecutores Christianismi, ejusdem fundamentum destruere, patefaciendo miraculorum Christi falsitatem. -2) Nequaquam autem illi auctores solo silentio suo Christi miraculis suffragantur; sed plures ex iis evangelicæ historiæ veritatem positive testantur. Tales sunt Chalcidius et Macrobius (2); talis Phlegon, libertus Neronis (3); talis Flav. Jose-

(1) Probabilius enim nomen *Isaiæ* non fuit scriptum a S Marco, sed a librario antiquissimo additum, unde lectio id nomen referens evaserit communior. Multi tamen codices habent *in prophetis*, vel *in propheta*.

(2) De quibus supra, quæst. 5. — (3) *Histor. Olympiadum*, lib. 13.

phus (1). — His autem merito adduntur innumeri scriptores, qui prius Ethnici vel Judæi, deinde sunt ad Christum conversi : ut Justinus, Tertullianus, Quadratus. Hic postremus, teste Eusebio (2), in apologia quam Adriano imperatori obtulit, ita scribit : *Servatoris nostri opera semper conspicua erant, quippe quæ vera essent; ii scilicet, qui morbis liberati, aut qui ex morte ad vitam revocati fuerant... adeo ut nonnulli eorum etiam ad nostra usque tempora pervenerint.*

Ad secundum quæsitum, cur multi Judæi et Romani non crediderint, respondeo : 1) Cur alii multi crediderunt? —2) Cur non omnes homines sequuntur virtutis viam, cujus tamen pulchritudo et obligatio est manifesta? Nonne quia *ardua ad superos via est, facilis vero et præceps descensus averni?* Eadem ratio est cur multi non crediderint in Christum. —3) In particulari, respectu Judæorum, ne crederent obstabat voluntaria et ex pravis passionibus orta cæcitas; de regno temporali Messiæ præjudicia; contemptus Jesu Nazareni pauperis, ejusque invidia et odium; ac demum rationes politicæ (3). —4) Respectu Gentilium, qui Christi miracula plerique non viderant, fidei obstabant eorum vitia, præjudicia, contemptus Judaicæ gentis, etc.

Ad tertium.—Christus non semper, sed aliquando tantum miracula sua propalari vetuit : vel ad præbendum nobis modestiæ exemplum ; vel ad declinandam, initio prædicationis, hostium invidiam ; vel ad divinam missionem suam paulatim et quasi per gradus demonstrandam : vel demum ob alios peculiares fines, a Salvatore sapientissime intentos.

Ad quartum.—Dæmones quidem, ut ex historia evangelica colligitur (4), Christi divinitatem non certo cognoverunt, saltem ab initio prædicationis ejus : quia Deus ex altissimis causis eorum intelligentiam impedivit. *Christus*, inquit Augustinus (5), *dæmonibus innotuit quantum voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit.*

(1) *Antiq.* l. 18. cap. 4.
(2) *Hist. Eccl.* l. 4. c 3.
(3) Cf. Evangel. S. Joannis, cap. XI, 47 seqq.
(4) Cf. *Evangelia Dominic.* t. I, *Dom. I Quadrag.* ad Matth. IV, 3.
(5) *De civit.* l. 9, cap. 21.

Q. 8. *Matthæus*, cap. VIII, 5 seq. *refert, centurionem ad Christum accessisse, eumque rogasse ut in suam domum non intraret; cui narrationi nonne Lucas*, cap. VII, *dupliciter contradicere videtur?*

Resp. Revera duplex hic antilogia occurrit. Nam 1° Matthæus scribit : *Accessit ad eum centurio;* Lucas vero : *Misit ad eum seniores Judæorum,* ac deinde *amicos.* — 2° Juxta Matthæum, centurio noluit ut Dominus intraret in domum suam, et ait : *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.* Secundum Lucam e contra, per legatos *rogavit Christum ut veniret;* et quidem legati addiderunt : *Quia dignus est ut hoc illi præstes.*

Duplicem hanc antilogiam facile solvunt interpretes, dicendo : 1° Quod Matthæus scribit : *Accessit centurio, rogans et dicens :* id est, non per se ipsum accessit, sed primum per seniores Judæorum, deinde per amicos, ab ipso missos. — 2° Quod scribit Lucas : *Misit seniores, rogans ut veniret,* sic intelligendum : centurio, eo quod ethnicus esset, cum non auderet Jesum, hominem Judæum, ipsemet adire, misit suo loco Judæos, qui pro se rogarent ut suum servum sanare dignaretur. Hi autem Judæi, ex mandato quidem centurionis sanationem servi petierunt; sed insuper suo nomine addiderunt ista : *Ut veniret* Dominus ad centurionis domum; *quia dignus est : diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis.* Cumque Christus revera domum ejus adire vellet, centurio tanto favore indignum se reputans, per amicos dixit illi : *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum...*

Q. 9. *Cur Christus,* Matth. VIII, 32, *ejectos dæmones misit in gregem porcorum?*

R. Christus, Deus-Homo, cujus sunt creaturæ omnes, non tantum sine injustitia, sed etiam sapientissimas ob causas, brutorum illorum interitum permisit. Hujusmodi causæ, inter alias, assignari possunt sequentes : 1° Ut ostenderet Christus, se dæmonibus dominari, eosque sine sua licentia nihil posse. 2° Ut Sadducæorum, negantium dæmones esse, errorem hoc facto convinceret et confutaret. 3° Ut patefieret quanta esset

dæmonum multitudo, vis et malitia; ideoque quanta esset Christi eos expellentis potestas et gloria.

Q. 10. *Juxta Matthæum* (X, 10), *prohibet Christus discipulos portare virgam; juxta Marcum vero* (VI, 8), *id expresse permittit; nonne hic aperta contradictio?*

Respondent multi interpretes negative. Matthæus, inquiunt, loquitur de virga *defensionis*, quæ gladii loco gestabatur; Marcus vero de baculo, seu virga *viatoria*: hanc Dominus discipulis permisit, non illam. — Alii tamen melius cum Maldonato dicunt, Dominum discipulis unicam virgam, sicut unicam tunicam permisisse, non plures: præcipiens nimirum ne quid haberent præter ea, quæ essent in præsentem usum necessaria.

Q. 11. Quomodo intelligenda sententia Christi de efficacia fidei, quæ fuerit *sicut granum sinapis?*... Matth. XVII, 19.

R. Non a sola quantitate grani sinapis, similitudo ista ducitur; sed etiam ab interiori virtute ac energia: ita ut significetur fides, specie minima, fervore maxima. Sensus itaque est: Si haberetis fidem, humilem quidem, sed vivam ac fervidam, instar grani sinapis: quod exiguum quidem et vile oculis est, intus autem plenum fervoris, virtutis et efficaciæ: faceretis maxima miracula, tum in ordine morali, tum in ordine physico, quoties id Dei honor requirat.

Q. 12. *Nonne acerbæ Christi in Pharisæos objurgationes*, Matth. XXIII, 13, *mansuetudini evangelicæ opponuntur?*

Resp. negative. Non ex odio vel zelo amaro et intemperanti, sed ex ordinata charitate sic egit mansuetus idem ac fortis Dominus. Nam, 1° hypocritis illis larva erat detrahenda, qua Evangelio recipiendo erant obstaculo plebi. 2° Cum nihil homines obdurati mansuetudine moverentur, convenientior ipsis loquendi ratio erat, ut increparentur dure. 3° Quam parum eis Christus fuerit infensus ostendit illa ejus oratio: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt* (Luc. XXIII, 34). Hæc enim oratio non tantum pro militibus crucifixoribus fusa est, verum etiam pro Pharisæis, iisque omnibus qui mortis Domini fuere causa.

Q. 13. *Quomodo circa sanationem cæci, vel cæcorum, prope Jericho, inter se concordant Evangelistæ?* Matth XX, 30; Marc X, 46; Luc. XVIII, 35.

R. Dicit Lucas, cæcum prope Jericho a Domino fuisse sanatum in accessu ad oppidum; Marcus refert similiter, ibi sanatum cæcum Bartimæum, at in exitu; Matthæus vero ibi sanatos fuisse, ait, duos cæcos, in exitu. Utrum igitur de eodem an de diverso eventu loquantur Evangelistæ, disputant interpretes. Opinio probabilior tenet, duplicem fuisse ac distinctam sanationem, alteram in aditu, alteram in exitu a Domino peractam; Matthæum vero, propter rei similitudinem, ambas absque distinctione loci in unam contraxisse. Non enim affirmat, utrumque cæcum eodem in loco visum a Domino recepisse; sed sic loquitur: *Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa. Et ecce duo cæci, sedentes secus viam, audierunt quia Jesus transiret; et clamaverunt... Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.* Matth. XX, 29 seq.

Q. 14. *Quis ille Zacharias, filius Barachiæ, de quo* Matth. XXIII, 35, *sermo est?*

R. Sententia probabilior tenet, *Zachariam* fuisse filium Joiadæ pontificis, qui a Joas, rege ingrato, sacrilege occisus est in atrio sacerdotum, seu *inter templum et altare* (II Paralip. XXIV, 22). — Id confirmatur eo, quod 1) Zacharias iste ultimus est cujus Scriptura cædem commemorat; 2) quod solius Abelis et Zachariæ istius sanguinem, divinitus ulciscendum eadem Scriptura significat. De Abele enim dicit: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra* (Gen. IV, 10); de Zacharia vero, eum morientem hæc pronuntiasse verba: *Videat Dominus et requirat.* II Paral. XXIV, 22.

Nec obstat quod Zacharias ibidem dicitur *filius Joiadæ*, non Barachiæ. Fieri enim potuit, ut *Joiadas* alio nomine vocaretur *Barachias*, prout Hieronymus censet, hæc addens: « In « Evangelio quo utuntur Nazareni, pro filio Barachiæ, *filius* « *Joiadæ* reperimus scriptum. » Vel forte antiquissimus librarius posuit *Barachiæ* pro *Joiadæ*: hypothesis ideo probabilis, quia nomen *Joiadæ* ferebat Evangelium istud Nazarenorum, quod erat ipsum Evangelium aramaicum Matthæi, etsi corruptum. — Fortassis etiam, ut alii putant, Joiadas

fuit avus, Barachias vero pater Zachariæ, in Scriptura quidem non memoratus, sed vulgo notus tempore Christi. Alibi enim Scriptura similiter nomen avi ponit pro patre, omisso nomine immediati genitoris. Sic Zacharias propheta (non confundendus cum Zacharia pontifice), qui filius erat Barachiæ et nepos Addo (Zachariæ I, 1), ab Esdra bis vocatur *filius Addo.* I Esd. V, 1; et VI, 14.

Q. 15. — Matth. XXVIII, 1 seq. *narratur historia resurrectionis Domini, et iter mulierum ad sepulcrum: quæ res ab Evangelistis aliis diversimode refertur; quæritur itaque an, et qua ratione hujusmodi narrationes variæ inter se concilientur?*

R. Hæc quidem historia, præsertim quatenus spectat ad mulieres sepulcrum adeuntes, obscura satis est et intricata. Cujus rei causa est, quod Evangelistæ plurima facta coacervant, quin ea distinguant, aut quin circumstantias, coævis suis passim notissimas, explicent. Nobis autem hujusmodi circumstantias ignorantibus narratio, explicatione destituta, obscurior evasit. Quapropter, ut eam dilucidarent interpretes, varias, nec improbabiles hypotheses protulerunt. Explicatio tamen sequens, utpote simplex et naturalis, visa est præferenda, juxta quam tota rerum series sic ponitur contigisse (1).

Ipso die mortis Domini, hoc est, feria sexta, vespere, Joanna et quædam aliæ mulieres, cum vidissent *quemadmodum corpus Domini esset positum* in sepulcro, abierunt et *paraverunt aromata*, ut post Sabbatum venirent et ungerent Jesum. Luc. XXIII, 55.

Die Sabbato, omnes juxta legem Moysis quieverunt. Post transactum Sabbatum, quod more Judæorum finiebatur vespere illius diei, circa horam sextam, qua hora incipiebat dies sequens : statim Judæi adiverunt Pilatum, ut juberet custodiri sepulcrum (Matth. XXVII, 62). — Antequam autem venirent milites custodes, eadem fere hora sexta, venit Magdalena cum duabus sociis, nempe Maria Jacobi et Salome, videre sepulcrum : et statim abeuntes, paraverunt etiam aromata, ut primo mane venientes ungerent Jesum. Matth. XXVIII, 1; Marc. XVI, 1.

(1) Giraudeau, *Evangile médité*, tom. 8. — Item, Desmedt, *Vita Jesu Christi*. — Cf. etiam Patrizi, *Evangel.* t. 2. Dissert. 53.

Die Dominica, circa auroram, angelus, tremente terra, descendit de cœlo, terruit custodes, et lapidem revolvit a sepulcro vacuo : Dominus jam resurrexerat.

I. Eodem fere tempore, ad auroram, cum adhuc crepusculi tenebræ essent; venit Magdalena ejusque sociæ, dicentes : *Quis revolvet lapidem?* Cumque mox vidissent lapidem revolutum, territæ sunt et substiterunt. Sola Magdalena, præ amore audacior, progressa est, adivit sepulcrum, angelo sese non manifestante; et cum abesset corpus Domini, putavit ablatum. Rediit turbata ad socias, dixitque, corpus Domini esse ablatum; simulque suasit eis ut domum se reciperent, donec ipsa ab Apostolis exquireret ubi corpus Domini esset ; cujus locum ubi cognosceret, se reversuram ad eas, ut illuc simul sua aromata ferrent. Duabus ergo mulieribus domum abeuntibus, Magdalena currit ad Petrum et Joannem, eisque nuntiat Dominum esse ablatum, seque et suas socias nescire ubi sit positus : *Nescimus ubi posuerunt eum.* Joan. XX ; Marc. XVI, 2, 4.

Petrus et Joannes statim cucurrerunt ad monumentum; ipsaque Magdalena eos paulo post secuta est. Quæ quum prospexisset plorans locum vacuum, ubi fuerat corpus Domini, vidit duos angelos, quos meros homines arbitrata est; mox autem, cum paululum recessisset, ipsum Jesum prima videt redivivum (Marc. XVI, 9; Joan. XX, 14); ab eoque mittitur ut resurrectionem annuntiet discipulis.

II. Altera mulierum turma, Joanna nempe cum sociabus, veniunt etiam valde diluculo, ferentes aromata illa, quæ feria sexta paraverant. Ipsæ ab angelis discunt Domini resurrectionem, et nuntium ferunt discipulis. Luc. XXIV, 1-9.

III. Mariam Jacobi, et Salome, cum domi frustra expectassent Magdalenam, redierunt solæ ad monumentum : et ingressæ, vident angelum sedentem in dextris; a quo, cognita resurrectione, mittuntur ad Apostolos. Territæ autem valde revertuntur; et in itinere obvium habent Jesum dicentem : *Avete.* Marc. XVI, 2, 5, 8; Matth. XXVIII, 9.

Annuntiarunt resurrectionem Apostolis mulieres hoc ordine : 1° Magdalena sola; 2° Joanna cum sociabus; 3° Maria Jacobi et Salome.

Porro, eadem die Dominica, non solum Magdalenæ, et deinde aliis mulieribus sese Dominus redivivum ostendit, primo mane; sed etiam, interdiu, apparuit Petro : cujus testimonium Apostolis majorem, quam mulierum relatio, fecit fidem; ita ut vespere redeuntibus ab Emmaus dicerent: *Surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni.*

Q. 16. Cur apud Matthæum (XXVIII, 9) mulieres sanctæ pedes Domini venerari permittuntur: *Accesserunt, et tenuerunt pedes ejus*; apud Joannem vero (XX, 17), Magdalena idem facere prohibetur a Christo, dicente : *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum?*

R. Parabat Magdalena in deosculando et venerando pedes Domini morari, Dominus autem volebat ut cito properaret ad annuntiandam suam resurrectionem discipulis ; quare dicit ei : *Noli me tangere*, id est, ne moreris in me venerando, sed cito nuntium defer; de cætero, postea adhuc meos pedes deosculari poteris : *Nondum enim ascendi*, hoc est, nondum ascendo, vel non ascendam tam cito in cœlum: sed adhuc quadraginta dies in terris versabor. — Quod autem in apparitione alia, *mulieres tenuerunt pedes ejus*, id est : eum adorarunt attactu brevi in signum reverentiæ. Hæc enim locutio *tenere pedes alicujus*, non alium sensum continet.

Q. 17. Marcus dicit, mulieres venisse ad monumentum *orto jam sole* (XVI, 2); Joannes vero (XX, 1) ait, eas venisse *cum adhuc tenebræ essent.*

R. Venerunt mulieres *valde mane* , ut Marcus ibidem inquit, orto quidem jam sole, sed nondum plene : adeoque cum adhuc tenebræ aliquæ essent, quales sunt, quando adhuc diluculum vel aurora est.

Q. 18. — Lucas, XVIII, 32, 33, recitatis Christi verbis, quibus suam prædixit passionem, addit, *nihil horum discipulos intellexisse*; quomodo fieri potuit, ut non intellexerint verba clarissima?

R. Non negat Evangelista, illos intellexisse grammaticalem sensum verborum Domini ; sed solum innuit, illos tunc necdum intellexisse passionis ac mortis Christi mysterium.

Q. 19. Cur Christus, Joan. II, 19 et 21, Judæis signum petentibus tam obscure et ænigmatice respondet : *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud?*

R. Non clarius Dominus hic locutus est, quia interrogantium incredulitatem atque nequitiam exploratam habebat. Malo enim animo interrogantes, indigni erant quibus veritas clarius aperiretur (1). — Cæterum, illud Christi effatum fructu non caruit; ut enim addit Evangelista, *cum resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli, quia hoc dicebat, et crediderunt Scripturæ, et sermoni quem dixit Jesus.* — Quod autem ad pertinaces Judæos attinet, licet hoc loco non clarius eis divinus Magister locutus sit; tamen alias talia dixit, tantaque coram eis operatus est, ut prorsus sint inexcusabiles.

Q. 20. Joannes, cap. III, 22, asserit Jesum baptizasse; infra autem (IV, 2) dicit : *Jesus non baptizabat, sed discipuli ejus.* Nonne contradictio?

Resp. negative. Sensus enim est, quod Christus baptizarit, non tam per se, quam per suos Apostolos; quorum tamen aliquos ipse prius baptizavit. Teste enim Euthymio, antiquorum Patrum sententia est, B. Virginem et B. Petrum a Christo ipse fuisse baptizatos. — Porro certum est, Baptismum ante Christi passionem collatum, habuisse jam vim justificandi; hanc enim trahebat a meritis Christi, tum præsentibus tum futuris; ac præsertim a morte, quam Dominus jam acceptaverat, se in victimam pro nostra salute inde ab initio Incarnationis suæ Deo Patri offerendo. *Ingrediens* enim *mundum dicit : Hostiam et oblationem noluisti : corpus autem aptasti mihi.... tunc dixi : Ecce venio.* Hebr. X, 5.

Q. 21. *An Christus sacrilego Judæ in ultima Cœna sacram Eucharistiam dedit? et quomodo id salva sua sanctitate facere potuit?*

R. Christus Dominus revera sacram Communionem Judæ proditori dedit : hæc enim sententia communis est in Ecclesia, tam latina quam græca. — Quæ quidem sententia sapientiæ et sanctitati Christi nequaquam est contraria. Nam Christus dans Judæ Eucharistiam, proditoris sacrilegium

(1) Chrysost. *Homil.* 22, in cap. II Joan.

non intendit, sed duntaxat permisit. Causas autem id permittendi justisimas habuit, quales ab interpretibus communiter assignantur hæ duæ: 1° ut sacerdotes exemplo doceret, peccatores occultos non esse a S. Communione repellendos. 2° Ut Judæ auferret omnem male faciendi occasionem, vel prætextum : cujusmodi assumere potuisset, si coram aliis discipulis, ante apertam ejus malitiam, fuisset Communione privatus, et hac repulsa exasperatus (S. Thom. P. 3, q. 82, art. 2).

Q. 22. *Quod genus hominum erant Pharisæi, Sadducæi et Scribæ, de quibus in Evangelio tam frequens sermo est?*

R. *Pharisæi et Sadducæi* erant duæ sectæ, quarum origo ad ætatem fere Machabæorum refertur. Cum enim post tempora Alexandri Magni, multi e Judæorum doctoribus philosophia græca essent imbuti; juxta principia aliena Scripturam interpretari aggressi, in diversas veluti scholas abierunt : atque ita Pharisæorum et Sadducæorum sectis originem dederunt.

Pharisæi, inquit Flav. Josephus (1), erant Stoicis simillimi, homines potentes, doctrinæ et sanctitatis opinione conspicui. —At 1° legem Dei suis traditionibus corrumpebant; 2° virtutes internas negligebant, externas duntaxat observantias curantes; 3° bona opera sua faciebant, non propter Deum, sed ut viderentur ab hominibus. — Tempore Christi, Pharisæi erant numerosissimi, eisque maxima pars populi adhærebat.

Sadducæi, homines quoque divites et magnates, juxta eumdem Flav. Josephum (2), sequebantur Epicureos : negabant immortalitatem animæ, angelos, providentiam, et resurrectionem futuram.

Scribæ, qui etiam *Legisperiti* vocantur, erant doctores Synagogæ, qui scribendi et explicandi libros sacros munere fungebantur. Etsi non constituebant peculiarem sectam, tempore tamen Christi Domini, plerique Scribæ pertinuisse videntur ad sectam Pharisæorum.

(1) *Antiquit. XV.*
(2) Ibid. XV.

Nota. Præter Pharisæorum et Sadducæorum sectas, sermo quoque in antiquitate occurrit de Judæis *Essenis* et *Nazaræis*. —Esseni seu Essæi, quos Josephus Pythagoricis assimilat (1), austeram ac monasticam fere vitam agebant; habitabantque partim ad oram maris mortui, partim in Ægypto, ubi *Therapeutæ* vocabantur. — *Nazaræi* erant homines Deo dicati et consecrati, emisso peculiari voto nazaræatus, quod vel temporarium vel perpetuum esse poterat. Ad votum nazaræatus pertinebant tria : 1° abstinentia a vino; 2° intonsa coma; 3° cautio a contactu mortuorum.

—

Difficultates libri Actuum.

Q. 1. ***Nonne Petrus severius egit erga Ananiam et Saphiram, quos levi, ut videtur, de causa morte punivit?*** Act. cap. V.

Resp. negative. Non enim tam ipse Petrus quam divina justitia, Ananiam et Saphiram morte percussit. Cur vero Deus tam severe egerit, non est nostrum curiosius inquirere. Communiter tamen interpretes censent, id factum esse ad confirmandam in Ecclesiæ primordiis Apostolorum auctoritatem, et ad inculcandam fidelibus debitam erga Pastores reverentiam ac sinceritatem, nec non horrorem de peccato. — Peccatum autem hic fuit non merum mendacium, sed violatio voti. Ut enim communiter statuunt doctores, fideles tunc temporis voto paupertatis ultro se passim obstringebant. — Credibile tamen est, Ananiam et Saphiram tantum quoad vitam temporalem sic esse punitos; et ad reprehensionem Petri pœnitentes et contritos obiisse.

Q. 2. — Act. V, 38, Gamaliel, in concilio loquens de Apostolis, dicit principibus Judæorum : ***Discedite ab hominibus istis, et sinite illos : quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur; si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte et Deo repugnare inveniamini.*** Quid de hac sententia et ratiocinio dicendum?

(1) *Antiquit.* XV.

R. 1° In casu isto rectum fuit consilium datum, rectusque sermo Gamalielis. Sciebat enim Apostolorum causam esse sanctam, et opus divinum; ideoque impiam ab eis removere persecutionem voluit, argumentum adhibendo, quod non tantum in his circumstantiis erat verum, sed etiam *ad hominem*, ut aiunt, efficax.

2° In alio quocumque communi casu, Gamalielis dilemma negari posset, ejusque consilium illud : *Sinite illos :* ut patet, esset illicitum, imprudens, et perniciosum. Tenentur enim Magistratus, reorum causas examinare, perturbatores reprimere; nec *sinere illos* possunt, nisi omni libidini frenum laxare velint.

Q. 3. *An Paulus* (Act. XVI, 3) *licite circumcidit Timotheum, etiamsi Apostoli pleno concilio* (Act. XV) *definierint, legem circumcisionis non obligare Gentes ad Christum conversas?*

Resp. affirmative. Apostoli definierunt, circumcisionem quidem non esse necessariam, non autem eam esse jam illicitam. Cum igitur circumcisio aliaque legalia Mosaica tunc nondum essent prohibita, licite potuit Paulus circumcidere Timotheum. Quod ut faceret, gravi de cætero causa movebatur : ne offenderet Judæos, qui sciebant Timotheum nondum esse circumcisum, eo quod patrem gentilem haberet.

Lex Mosaica fuit *mortua*, seu cœpit abrogari, et desiit esse necessaria in die Pentecostes, quo lex nova, seu Evangelica cœpit obligare. Quo tempore autem determinato lex vetus facta sit *mortifera*, seu illicita, est incertum; communiter tamen dicunt, id contigisse quadragesimo circiter anno a Christi morte, id est, circa tempus excidii Jerosolymæ.

Q. 4. Actuum cap. XX, 22, dicit Paulus: *Alligatus ego Spiritu*, id est, a Spiritu sancto impulsus, *vado in Jerusalem;* quomodo ergo sequenti capite, discipuli *per Spiritum* dicunt Paulo, ne Jerosolymam pergat?

R. Sensus secundi textus non est, quod discipuli ex impulsu Spiritus sancti dissuaserint Paulo ascensum Jerosolymam; sed, quod illustratione Spiritus sancti agnoscentes persecutionem, quæ Paulum Jerosolymæ maneret, Apostolo fuerint compassi, et ex compassione humana ascensum hunc dissuaserint.

Q. 5. Quo sensu Act. XXI, 8, Philippus diaconus vocatur *Evangelista?*

R. Hoc nomen obtinuit Philippus, non quod scripserit Evangelium, sed quod illud primus in Samaria prædicaverit. Quo sensu etiam Paulus Timotheo dicit : *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple.* II Tim. IV, 5.

—

Difficultates Epistolæ ad Romanos.

Q. 1. Quomodo, quod legitur Rom. IV, 18, Abraham in spem et contra spem credere potuit? *Contra spem,* inquit, *in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium.*

R. Sensus est : Credidit *in spem,* id est, per fidem concepit spem divinam, et quidem *contra spem* omnem humanam et naturalem. Speravit scilicet Deo promittente futurum, quod naturali rerum ordine sperare non poterat. Cf. Hebr. XI, 11, 17 seq.

Q. 2. Rom. XII, 20 dicit Apostolus, eum qui benefacit inimico, *carbones ignis congerere super caput ejus :* quo sensu id intelligendum ?

R. Sensus est : Si benefeceris inimico tuo, exstinctam in illo charitatem accendes, ex inimico amicum facies, et tanquam in ardentis charitatis tuæ igne, ferream cordis ejus duritiem emollies.

—

Difficultates Epistolæ I et II ad Corinthios.

Q. 1. Quo sensu dicit Apostolus (I Cor. X, 2) Israelitas *in Moyse baptizatos esse in nube et in mari?*

R. Significat tantum, Israelitas fuisse baptizatos spiritualiter et typice : in quantum nempe duce Moyse transeuntes per mare Rubrum, et sequentes protectricem nubem, typum gessere Baptismatis Christi : quo hostes nostri, id est, peccata, demerguntur; nosque cœlesti rore gratiæ Spiritus sancti inundamur, et sanguine Christi rubricamur; sicque a servitute diaboli transimus in regnum Christi.

Q. 2. Illud Pauli : *Omne quod vobis apponitur* (etiamsi idolis immolatum fuerit,) *manducate* (I Cor. X, 27), quomodo concordat cum prohibitione Apostolica : *Visum est Spiritui sancto et nobis... ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum?* Act. XV, 19.

R. Prohibitio quidem Apostolica de carnibus idolothytis generalis erat, ad omnes gentiles conversos pertinens; et eam enixe tuetur Apostolus (I Cor. X, 20, 21) : sed ita, ut scrupulum removeat. Quapropter versu 27 docet, non esse inquirendum recumbenti, utrum forte carnes appositæ in mensa infidelium, non sint idolis oblatæ; sed libere eis utendum : nisi quis certiorem faciat recumbentem eas esse oblatas.

Q. 3. Quomodo illud I Cor. XIII, 7 : *Charitas omnia credit*, convenit cum verbis Eccli. XIX, 4 : *Qui cito credit, levis est corde?*

R. Sensus Apostoli est : Charitas facile proximo assentitur, ubi sine peccato assentiri potest ; non repugnat, non contendit, aut contradicit, non est suspicax, omniaque meliora de proximo credit et sibi persuadet.— Ecclesiasticus vero aliam veritatem proponit, quasi diceret : Qui credit cuilibet, sine justa causa et auctoritate quidvis asserenti, præsertim proximo detrahenti, levis est corde.

Q. 4. Quodnam est illud *tertium cœlum*, in quod Paulus (II Cor. XII, 2) raptus fuisse dicitur?

R. Cum Cornelio A Lap. et Calmeto dicendum, hic intelligi cœlum *empyreum*. Veteres enim Hebræi, quorum more Paulus loquitur, tres cœlos distinguebant : primum, cœlum aerium, seu atmosphæram ; secundum, cœlum sidereum ; tertium, cœlum empyreum seu lucidum, quod est omnium sublimissimum, sedes Dei ac Beatorum : illuc raptus Apostolus, ineffabilia et arcana verba audivit.

Difficultates Epistolæ ad Galatas, et reliquarum Epistolarum B. Pauli.

—

Q. 1. Quomodo intelligenda hæc verba Pauli (Gal. II, 7): *Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut et Petro circumcisionis?*

R. Sensus est: Ego a Deo specialiter destinatus sum ad prædicandum Evangelium Gentibus, sicut Petrus Judæis. — Scilicet initio Ecclesiæ, cum Judæi a Gentilibus adhuc valde abhorrerent, Petrus et Paulus partiti sunt operam suam ita, ut Paulus, Judæis exosus, primo ac præcipue, non tamen unice, Gentibus prædicaret; Petrus vero Judæis.

Q. 2. Quomodo verificatur illud Gal. IV, 25: *Sina mons est in Arabia, qui conjunctus est ei quæ nunc est Jerusalem?*

R. Agitur hic de conjunctione, non quoad locum, sed quoad similitudinem. Sensus est: Sicut in monte Sina, ita et Jerosolymæ, tanquam in sede præcipua Judæorum, traditur Lex vetus servilis: utrobique generantur filii, sed servi veteris Legis; non spirituales, sed carnales (1).

Q. 3. Quomodo illa Pauli de Antichristo prædictio (II Thess. II, 8): *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui*, concilianda est cum verbis Apoc. XIX, 20, ubi sub nomine et figura bestiæ, dicitur Antichristus cum suo pseudopropheta, vivus mittendus in infernum?

R. Utrumque hoc fieri poterit. Christus enim vel per se, vel potius per Michaelem archangelum, præcipitabit Antichristum e sublimi aere deorsum in terram: terra autem dehiscente, rapietur ille vivus in gehennam. Et sic a Christo interficietur solo *spiritu oris sui*, id est, solo jussu et nutu.

Sicut autem Core, Dathan et Abiron (Numer. XVI, 33) probabilius in ipso descensu ad tartara sunt mortui; ita probabilius in ipso descensu ad infernum morietur Antichristus;

(1) Vox græca συστοιχεῖ, quam vertit Vulgata *qui conjunctus est*, sensum sat latum habet, et significat: *eodem modo se habet ac* hodierna civitas Jerosolyma.

dicitur tamen *vivus mittendus in infernum*, quia vivus eo demitti et descendere incipiet.

Omitto, aliunde certum non esse, nomine *bestiæ* designari Antichristum (1).

Q. 4. Quomodo intelligendum illud Pauli ad Titum I, 15: ***Omnia munda mundis; coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum?***

R. Loquitur Apostolus de delectu ciborum, quem Judaizantes inducebant; et sensus proprius hic est: Christianis, qui sanguine Christi in Baptismo mundati sunt, nullus cibus, nulla res, vel natura sua, vel vi legis Mosaicæ, habenda est immunda ; sed ***omnia eis*** sunt ***munda***, ut sine scrupulo omnibus uti possint.—***Coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum:*** hoc est, judaizantibus et infidelibus nullus ejusmodi cibus ést mundus ; semperque peccant, sive comedant cibos quos putant prohibitos esse, sive non comedant. In primo enim casu peccant ex conscientia erronea; in secundo, peccant mente superstitiosa.

Q. 5. De Christo, Patrem in horto Olivarum et in cruce orante, dicit Paulus (Hebr. V, 7): ***Exauditus est pro sua reverentia;*** ipse autem Christus id negare videtur, exclamando: ***Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?*** Matth. XXVII, 46.

R. Sensus Apostoli non est, quod Christus exauditus fuerit, in petitione sua conditionata : ***Si possibile est, transeat a me calix...*** verum, in sua petitione absoluta et proprie dicta: qua oravit, non pro fuga crucis et mortis; sed pro implenda Patris voluntate circa passionem suam hujusque fructum: scilicet, ut sua passione et morte mereretur sibi resurrectionem a morte, nobis autem salutem tam corporis quam animæ. — Dixit tamen in cruce, ***se esse a Patre derelictum :*** eo tantum sensu, quod Pater eum a morte non eriperet, nec consolatione in carne et parte animæ inferiore afficeret; sed Filium suum doloribus et tormentis cruciari usque ad divisionem animæ a corpore permitteret. Præterea, Tirinus et Corn. A Lapide censent, Dominum ostendere voluisse, se esse illum

(1) Cfr. Wouters, *In Apoc. dilucidatio*, Cap. XIII, quæst. 2.

ipsum, nempe Messiam, de quo agit psalmus XXII, *Deus, Deus meus... quare me dereliquisti?* atque ideo initium illius psalmi, imo psalmum integrum in cruce recitasse.

—

Difficultates Epistolarum catholicarum.

Q. 1. Verba Jacobi, I, 3: *Probatio patientiam operatur,* nonne contradicunt verbis Pauli, Rom. V, 4: *Patientia probationem operatur?*

Resp. negative. Sic enim allati textus sunt exponendi: *Probatio*, hoc est, malorum et ærumnarum quibus a Deo exercemur perpessio, *patientiam operatur*, nosque humiles magis, subjectos, patientesque reddit. — *Patientia* vero, scilicet malorum constans perpessio, *probationem operatur*, probatos efficit et Deo charos.

Q. 2. Quomodo vera sunt verba hæc Jacobi II, 10: *Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus?*

R. Non hoc sensu, quod ille qui unum tantum legis præceptum violavit, tam graviter reus sit quam ille, qui violasset præcepta omnia; sed quod violans unum præceptum decalogi, culpæ mortalis reus est non minus, quam si aliud quodvis præceptum ejusdem decalogi violasset: quia eadem divina auctoritas, singulis præceptis inest, et in singulis violandis læditur; prout sequenti versu S. Jacobus explicat. Illud ergo *factus est omnium reus*, non in sensu composito, sed in sensu diviso accipiendum est.

Q. 3. Quonam sensu S. Petrus (I Pet. III, 19, 20) de Christo dicit: *His qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando.... in diebus Noe?*

R. Non agitur hic de carcere damnatorum, sed de Limbo Patrum; et juxta S. Hieronymum ac plerosque interpretes, sensus est: Anima Christi descendens ad inferos, adventum suum annuntiavit etiam animabus eorum, qui ante diluvium credere noluerunt Noe, ipsis proximum malum prædicenti. Quod si tunc non crediderunt, id non obstat quominus postea, ipso diluvio pressi, pœnitentiam egerint et salutariter

contriti obierint; sicut in naufragio sæpe obstinati peccatores compunguntur et agunt pœnitentiam. — Horum ergo animas Salvator in limbum descendens, una cum antiquorum patriarcharum animabus est consolatus.

Q. 4. Quare Petrus in I Epistola, V, 13, scripsit: *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone?*

R. Re quidem vera Petrus hanc Epistolam scripsit Romæ, sed *Romam* nomine *Babylonis* (1) designat: 1° ratione similitudinis: in utraque enim civitate, horrida errorum ac scelerum confusio regnabat; utraque hominibus justis infensa, et idololatriæ sedes erat. 2° Ratione prudentiæ: sapienter enim Romam tropico nomine Babylonis texit Petrus, quia nolebat ab infidelibus sciri ubi moraretur, si forte Epistola ejus in ipsorum manus incidisset. Vel etiam, ut suspicatur Baronius, fortasse metuebat ne Claudius Cæsar eum redderet amico suo Herodi Agrippæ, ex cujus vinculis Petrus ab angelo ereptus evaserat. Act. XI, 11.

Atque similis inter cæteras forte causa fuit, cur Paulus in Epistolis suis, Roma scriptis, mentionem de S. Petro nullam fecerit.

Q. 5. *Ignis conflagrationis extremæ, de quo agitur* II Pet. III, 7, *præcedetne judicium, an subsequetur?*

R. Non subsequetur, ut quidam doctores volunt; sed præcedet, ut SS. Patres communiter docent, secundum hæc verba : *Ignis ante ipsum præcedet* (Ps. XCVI); qui quidem ignis, ut addit Psalmista, *inflammabit inimicos ejus*, mundumque expiabit ab omnibus spurcitiis carnalibus et spiritualibus, quibus per tot sæcula inquinatus fuit.

Q. 6. In Epistola I Joan. II, 7, vocatur *vetus* mandatum diligendi proximum; infra autem, et in Evangelio Joan. XIII, 34, vocatur idem mandatum *novum*. Quomodo ista concordant?

R. Mandatum illud est vetus et novum, sed diverso sensu. *Vetus*, quia datum fuit ab origine mundi Adæ et omnibus hominibus : cum sit mandatum legis naturæ. — *Novum* tamen quoque est, ratione novi modi quo illud Christus ob-

(1) Cfr. Apoc. XIV, 8; XVII, 5; XVIII, 2, 10, 21; et Wouters, *in Apoc. XVII et XVIII*, quæst. I : *Quid intelligatur per meretricem magnam et Babylonem.*

servandum præcepit, dicens : *Ut diligatis invicem sicut dilexi vos*. Joan. XIII, 34.

Q. 7. Quomodo, I Joan. II, 18, dicitur *antichristos esse multos*; dum alibi Scriptura clare doceat (II Thess. II, 8) *Antichristum esse tantum unum?*

R. Unicus est Antichristus antonomastice talis; sunt autem multi antichristi *late dicti* : videlicet homines Antichristo similes, nempe spiritu malo, quo feruntur ad contradicendum Christo ejusque Ecclesiam impugnandam.

Q. 8. Joannes II Epistola, 10, de hæretico dicit : *Nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis*; at nonne tenemur proximos, etiam inimicos, diligere?

R. Tenemur. At vero denegatio hospitii et salutationis hic non præcipitur ex odio adversus proximum; sed ne videamur hæresi favere. Quare Joannes addit : *Qui enim illi dicit Ave, communicat operibus ejus malignis.*

Q. 9. *Quid dicendum de prophetia Enoch, quam citat Apostolus Judas, versu 14?*

R. Desumpta videtur ex *libro Henoch :* qui etsi apocryphus erat, et nonnullis erroribus corruptus, merito tamen ab Apostolo citari poterat, quia vera antiqui Henoch vaticinia continebat. *Prophetavit* enim tempore antediluviano justus Henoch, sive viva voce, sive scripto. Censet Medina cum aliis, prophetiam Henoch traditione non scripta ad posteros manasse; Augustinus vero, Hieronymus, Tertullianus et Patres passim, existimant eam litteris mandatam fuisse; usum enim litterarum esse diluvio antiquiorem (1).

Q. 10. Quomodo explicanda hæc verba S. Judæ, versu 9 : *Quum Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ* (diabolo)?

R. Juxta S. Chrysostomum aliosque interpretes, communior opinio est, S. Michaelem cum diabolo de Moysis corpore altercatum esse, quia Satan volebat Moysen sepeliri loco cognito et publico, ut Hebræi in idololatriam proni, eum quasi deum colerent; Michael vero ei obstitit, et curavit ut secreto

(1) Cf. Tertull. *De habitu muliebri*, cap. 3.

sepeliretur.—Porro Michael *ausus non est* diabolo *judicium inferre blasphemiæ :* id est, blasphemam sententiam, seu maledictum proferre ausus non est; eo quod maledicum verbum tanquam rem indecoram, et se dedecentem proferre timeret. Non ergo dicit : Abi, maledicte Satan, in gehennam... sed modeste et graviter illum compescuit, dicens : *Imperet tibi* (græce, increpet te) *Dominus* : id est, tuam, O Satan, insolentiam ac nequitiam comprimat Deus potenti suo imperio.

Difficultates libri Apocalypsis.

Q. 1. *An quatuor animalia quæ vidit Joannes*, Apoc. IV, *eadem sunt cum eis quæ vidit Ezechiel?*

R. Disputatur. Illud certum est, has visiones fuisse symbolicas, non res veras; unde non mirum, quod hæc animalia, licet eadem fuerint quoad primariam ideam, non tamen eadem fuerint quoad accidentia omnia. Alludit ergo Joannes ad animalia Ezechielis; non tamen illa ipsa quoad omnia repræsentat.

Q. 2. Quo sensu dicitur Apoc. V, 12, dignum esse *Agnum* seu Christum, *accipere divinitatem?*

R. Non significatur, Christo post mortem crucis tribuendam esse divinitatem, quam antea non haberet; sed ipsum dignum esse, ut ob mortem suam ab omnibus adoretur, laudetur et glorificetur tanquam verus Deus.

Q. 3. — Apoc. XIII, 8, de *Agno*, seu Christo, dicitur : *Qui occisus est ab origine mundi ;* quomodo hoc verum esse potest?

R. 1° *Ab origine mundi*, id est, ab omni ævo, ab æterno, occisus est Christus in actu primo, seu in decreto divino, quo Deus humani generis redemptionem per mortem Christi operandam constituit. — 2° *Ab origine mundi*, id est, a primordiis humani generis, quia mortis Domini merita ab initio sanctis applicata fuere. — 3° *Ab origine mundi*, id est, a primis mundi annis Christus immolatus est, non in se, sed in suis typis et figuris : nempe in Abele, Isaaco, omnibusque sacrificiis.

Q. 4. *An ex* Apoc. XX, *aliisve Scripturæ locis, futura duratio mundi aut tempus extremi judicii determinari potest?*

R. Etsi non pauci auctores de mundi duratióne futura sententias proponunt; dicendum tamen has mere conjecturales esse, et rem solida probabilitate statui ac determinari nequaquam posse. Etenim aliunde constat, secretum illud sibi Deum reservasse : *De die autem illa et hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus Pater.* Matth. XXIV, 36.

Q. 5. *An error Chiliastarum seu Millenariorum fundamentum habet in Apocalypsi?*

Resp. negative, si modo textus sacer rite intelligatur. Chiliastæ enim ex cap. XX perperam intellecto, suum errorem immerito intulerunt : docentes, post sex millia annorum, quibus stabit hic mundus, devicto Antichristo, justos resurrecturos et cum Christo regnaturos in terra mille annis, ibique fruituros summis deliciis : vel corporalibus, ut volebat impurus Cerinthus; vel potius spiritualibus, ut voluit S. Irenæus et alii. Hanc aiebant esse *resurrectionem primam*, de qua, Apoc.XX, loquitur Joannes; post hanc autem secuturam esse *resurrectionem secundam*, in qua, post transactum regnum illud millenarium, sancti e terra in cœlum ascenderent.

At vero negandum, versu quarto sermonem esse de resurrectione carnis et judicio universali; deinde animadvertendum, *mille annos* esse numerum certum, pro incerto ac indeterminato positum, quod in SS. Scripturis non est infrequens. Unde genuina interpretatio et analysis Capitis XX hæc est : Ab adventu Christi ligatus est diabolus per mille annos, id est, usque ad ultima Antichristi tempora, quando solvetur paulisper (versib. 2, 3). — Qui interea in statu gratiæ moriuntur, assumentur ad gloriam cœlestem, et usque ad diem judicii jam in cœlo regnabunt (versu 4). Et hæc prima est *animarum* resurrectio, seu assumptio ad vitam æternam. Beatæ illæ animæ immunes erunt timore mortis secundæ, id est, publicæ condemnationis in judicio universali ; *sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis* (versu 6) : nempe usque ad magnum diem resurrectionis *corporum*, atque judicii ; quæ deinde a Joanne describuntur.

—

SECTIO SECUNDA.

EXPOSITIONES SELECTÆ.

Exponenda loca desumere placuit ex sacra liturgia, seu ex Missali et Breviario : non tantum quia intelligere juvat ea quæ frequenter legimus ; verum etiam quia lectiones hujusmodi sunt pulcherrimæ, ab ipsa Ecclesia selectæ, et ex ejusdem Ecclesiæ mente præ cæteris intelligendæ.

Series I. *Prophetiæ et Epistolæ selectæ.*
Series II. *Evangelia selecta.*
Series III. *Psalmi selecti.*

SERIES I.

Prophetiæ et Epistolæ selectæ.

SABBATO SANCTO, PROPHETIA TERTIA.

Tentavit Deus Abraham. Gen. XXII, 1—19.

1. Tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum. — 2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi. — 3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.—4. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul.—5. Dixitque ad pueros suos: Exspectate hic cum asino: ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. — 6. Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul, — 7. dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis et ligna: ubi est victima holocausti? — 8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter, — 9. et venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, et desuper ligna composuit: cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. —

10. Extenditque manum, et arripuit gladium, ut immo-
laret filium suum. — 11. Et ecce angelus Domini de cœlo
clamavit, dicens : Abraham, Abraham. Qui respondit :
Adsum. — 12. Dixitque ei : Non extendas manum tuam
super puerum, neque facias illi quidquam : nunc cognovi
quod times Deum, et non pepercisti unigenito filio tuo
propter me. — 13. Levavit Abraham oculos suos, viditque
post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus,
quem assumens obtulit holocaustum pro filio. — 14. Ap-
pellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque
hodie dicitur : In monte Dominus videbit. — 15. Vocavit
autem angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens :
— 16. Per memetipsum juravi, dicit Dominus : quia fe-
cisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito pro-
pter me : — 17. benedicam tibi, et multiplicabo semen
tuum sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore
maris : possidebit semen tuum portas inimicorum suo-
rum, — 18. et benedicentur in semine tuo omnes gentes
terræ, quia obedisti voci meæ. — 19. Reversusque est
Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, et
habitavit ibi.

—

Explicatio prima.

Historia *tentationis Abrahæ* Sabbato sancto ponitur inter lectiones duodecim, quæ ante benedictionem fontis baptismalis recitantur, et vocantur *prophetiæ*. Hoc autem nomine appellantur, quia partim ex prophetis desumptæ sunt et paschalia mysteria prænuntiant; partimque res gestas continent quibus eadem mysteria præfigurantur. Omnia enim pertinent ad magnum ac mysticum *transitum*, quo genus humanum per Christi mortem transiit de morte ad vitam, et homines singuli per lavacrum Baptismatis transeunt de peccato ad gratiam.

Ex hujusmodi itaque prophetiis tertia est sacrificium Abrahæ, seu *tentatio*, qua filium Isaac jussus est immolare. Quæ quidem res præclaram figuram continet, non tantum sacrificii Crucis, sed etiam resurrectionis Domini : cum Isaac ita fuerit immolatus, ut e strue lignorum in qua ligatus jacuit victima, surrexerit vivus et divinis benedictionibus impletus.

Tres partes distingui possunt :

I. *Quomodo Abraham se conferat ad montem sacrificii.*
II. *Quomodo sacrificium offerat.*
III. *Quomodo Dei benedictionibus impleatur.*

—

1. *Tentavit Deus Abraham...*

De tentatione *probationis*, non de tentatione *perditionis* agitur, et sensus est : Probavit Deus Abraham, præbendo illi materiam heroicæ fidei et obedientiæ.— Variis quidem modis probaverat jam antea Deus servum suum : ut, cum jussit eum patria cognatisque relictis peregrinari in terra aliena ; aut cum iterum, premente fame, compulit discedere in Ægyptum, variaque subire discrimina ; hic autem peculiari modo dicitur Deus probasse seu *tentasse* Abraham, quia hæc injunctio immolandi filium fuit probatio quædam gravissima.

Cur autem Deus mandato tam gravi servum suum probare voluit ? — Resp. 1° Ut ejus virtutem exerceret, perficeret et præmiis coronaret. — 2° Ut ejus virtutem, præsertim fidem et obedientiam manifestaret, atque in exemplum omnibus exhiberet.—3° Ut eodem exemplo doceret, qualis sit perfecta hominis erga Deum devotio : illa nempe, qua corde paratus ad omnes Dei voluntates cum gratiæ adjutorio implendas, dicat: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum* (Ps. CVII). — 4° Ut simul significaret, quamvis velit sacrificium totius cordis et affectuum, tamen immolationem humanæ victimæ se nolle ; ideoque detestari sacrificia Chananæorum, qui filios suos et filias idolis immolarent. — 5° Ut figuram insignem maximeque expressam exhiberet passionis Christi, ejusque immolationis in monte Calvariæ.

...Et dixit ad eum : Abraham, Abraham.
At ille respondit : Adsum.

Enuntiata Dei intentione probandi Abraham, incipit Moyses ipsam probationem enarrare. Deus scilicet locutus est Abrahamo, qui tunc habitabat in Bersabee. Noctis tempore, ut infra indicatur, cum tranquillus quiesceret sanctus patriarcha, vocavit eum Deus in visione, dicens : *Abraham, Abraham.* — Hanc vocem atque Dei præsentiam subito cognovit Abraham atque indubitanter : non tantum quia sæpius divino alloquio fuerat dignatus ; verum etiam quia tam evidenter Deus suæ creaturæ loqui novit, ut ab ea nequeat non agnosci.

Intelligens itaque Abraham vocem Domini, prompte ut servus paratus respondit : *Adsum* ; hebraice, *ecce ego :* id est, præsto sum, Domine, tanquam famulus tuus, ut corpore et animo tibi obsequar, meque et omnia mea ad nutum tuum impendam. Quid ergo a me poscis ?

2. *Ait illi : Tolle filium tuum unigenitum,*
quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis :
atque ibi offeres eum in holocaustum, super unum
montium quem monstravero tibi.

Istis verbis significat Deus, postulare se a servo suo sacrificium filii ejus Isaac. Hunc ipsemet Deus singulari beneficio dederat Abrahamo filium in senectute sua, et stirpem fore promiserat posteritatis amplissimæ, dicens : *Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, et semini ejus post eum* (Gen. XVII, 19). Jam Isaac ætatem attigerat viginti quinque annorum, eratque patri suo tum dotibus ac moribus singulariter amabilis ; tum divinis, quas in se ferebat, promissionibus charissimus. — Hunc Deus sibi immolandum injungit : et quidem iis verbis, quæ omnino selecta videntur ut mandatum gravius ostendant, et cor paternum acerbius pungant. Quot hic verba, inquit A Lapide, tot sunt stimuli, tot tentationes.

Etenim abrupte ac sine præambulo loquens Dominus, *Tolle*, inquit, *filium tuum :* non oves aut boves; sed ipsum tuum filium immolandum.

Unigenitum : quo sublato nullus tibi alius pro solatio superest. — Vocatur autem unigenitus Isaac, licet Abrahamo esset alter filius, nempe Ismael; quia Isaac solus erat filius repromissionis, miraculo genitus, unice dilectus Abrahamo, ejusque stirpis et familiæ hæres ac propagator; Ismael vero, ex ancilla genitus, exhæres erat, et filius Abrahæ non reputabatur.

Quem diligis... quia omni ratione amabilis, tuaque dilectione dignus; hunc amori tuo eripere volo.

Isaac... non Ismael ancillæ filium, sed filium promissionis Isaac, cujus nomen tibi hactenus tam suave.

Et... offeres eum .. id est, immolabis, ac trucidabis, et quidem tuis ipse manibus.

In holocaustum : ut nec corpus, nec pars ulla tam cari corporis patri relinquatur, sed totus Isaac redigatur in cineres, et quasi annihiletur.

Tolle... nunc, non postea; sed hac nocte, sine mora sacrificium istud perficere para.

Surgere itaque Abrahamum jubet, ut illico se conferat in locum sacrificio destinatum: *Vade*, inquit, *in terram visionis, atque ibi offeres eum super unum montium quem monstravero tibi.*

Terra *Visionis*, hebraice terra Moria, id est, illa quæ postea ab Abrahamo dicta est *Moria*. — Porro terra seu mons Moria, complectebatur plures colles vel monticulos, quorum unus postea dictus est *Sion*, alter *Calvaria* et tertius nomen *Moria* servavit : in Sione, civitas David et ara (1) ædificata est; in Moria, templum; in monte vero Calvariæ, Christus est pro salute humani generis super ara crucis immolatus.

Ex his porro collibus unum elegerat Deus, quem Abrahamo ut locum sacrificii monstrare volebat. Elegit autem Calvariæ locum, ut S. Augustinus post S. Hieronymum docet. « Hie« ronymus, inquit, presbyter scripsit, se certissime a senio-

(1) Cf. II Reg. XXIV, 25.

« ribus Judæorum cognovisse, quod ibi immolatus sit Isaac « et Adam sepultus, ubi postea Christus est crucifixus (1). » — Id utique rationem explicat, cur tam singulari diligentia Deus locum sacrificii seligat, eumque longe ab Abrahami habitaculo remotum : *Vade*, inquiens, *in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super unum montium quem monstravero tibi.*

Cur autem vocavit Abraham locum illum *Moria*, seu *terram visionis?* — *R.* Intelligenda est *terra visionis Dei :* quo nomine Abraham locum appellavit, 1° quia eum cognovit per visionem Dei, imo quia ibi etiam nova et præclara visione Dei dignatus est. — 2° Quia ibidem Deus ipse respexit Abrahamum suis oculis, tum misericordiæ, dum vetuit immolari filium; tum beneficentiæ, dum Abrahæ obedientiam amplissime est remuneratus.

Cognito itaque Dei mandato, quid Abraham faciet?

3. *Igitur Abraham de nocte consurgens stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.*

Scriptura memorat duntaxat promptam Abrahæ obedientiam; internas cogitationes et animi sensus reticet atque intelligendos relinquit. Audita enim Dei injunctione, dubium non est, quin tota rei difficultas Abrahamo sit menti obversata. Sciebat namque Abraham, 1° Deum humanas victimas detestari : et ecce humanam victimam Deus postulat — 2° Sciebat filium sibi a Deo datum : et ecce nunc eumdem filium, ætate florentem, tollit et eripit.—3° Sciebat Deum filio huic præclaram posteritatem promisisse : et nunc jubendo eumdem immolari, spem omnem posteritatis præcidit...

Hujusmodi cogitata quales in animo Abrahæ excitaverint commotiones et luctas, ex Scriptura non discimus; id unum videmus, eum omni humanæ considerationi oculos clausisse, ut unice Dei mandatum respiceret, crederet et impleret. *Credidit Abraham Deo*, inquit Apostolus,... *contra spem, in spem*

(1) *De civit.* lib. 16, cap. 32.

credidit... non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide dans gloriam Deo : plenissime sciens, quia quæcumque promisit, potens est et facere (Rom. IV, 3, 18 seq.). — *Et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones : ad quem dictum est : Quia in Isaac vocabitur tibi semen; arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus : unde eum et in parabolam accepit.* Hebr. XI, 17 seq.

Igitur, contra spem in spem credens, *Abraham* id unum cogitat, id unum agit ut Dei voci obediat. Statim e lecto surgit : *De nocte consurgens*; et sine mora, ipsemet, animo minime perturbato, omnia disponit ac præparat ad iter et ad sacrificium. *Duos juvenes*, id est, duos e servis assumit itineris comites; jumentum sternit; utque nihil desit ad holocaustum, ligna concidit apta ad comburendum corpus Isaac ; hunc demum ipsum filium suum e somno excitat, jubetque exire secum : causam tamen itineris suo corde abscondens. Omnibus itaque diligenter ac prompte paratis, *abiit ad locum quem præceperat ei Deus.*

De Sara, matre Isaac, cum sacer textus hic mentionem non faciat, quærunt Patres et interpretes, utrum ei Abraham nihil de divino mandato aperuerit? Dividuntur autem in sententias duas : quarum probabilior est, Abraham tacuisse, satiusque duxisse rei exspectare exitum, quam statim maternum cor acerbissimo nuntio vulnerare. Et quidem, 1° rem Saræ nuntiare nondum erat necessarium; 2° fieri poterat ut Deus misericors aliquid ageret, quo nuntius postea Saræ accideret minus acerbus; 3° incommoda non pauca talis manifestatio afferret. Etenim, etsi pietate plena erat Sara et timore Dei, tamen certior facta divini consilii, potuissetne sicut Abraham temperare materno dolori, quin erumperet in fletus et domum ejulatibus impleret, aut saltem filium extremo moraretur amplexu?... Quapropter probabilius videtur, Abraham non magis Saræ quam Isaaco rem aperuisse, sed secretum suum intimo in corde continuisse; et quasi vocaretur a Deo de more ad ordinarium quoddam sacrificium offerendum, e Bersabee discessisse : *Abiit ad locum quem præceperat ei Deus.*

4. *Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul.*
5. *Dixitque ad pueros suos : Exspectate hic cum asino : ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.*

Die autem tertio... Triduanum istud iter probationem Abrahæ vehementer auxit. Quales enim dies, qualesve noctes transegisse censendus est? Singuli profecto gressus, quos cum filio figeret, singula filii verba animum patris cruciarunt. Hinc Theodoretus ait, Abraham tribus illis diebus ac noctibus velut in agonia et morte fuisse; sicut Christus triduo fuit partim in cruce et passione, partim in morte, sepulcro et inferno.

Post trium itaque dierum iter, Abraham *elevatis oculis vidit locum procul.* Deo nempe sicut promiserat monstrante, seu ex signo divinitus dato, cognovit in quo colle montis Moria sacrificium suum offerre deberet. Signum istud fuisse columnam igneam in monte Calvariæ apparentem, nonnulli juxta traditionem Judæorum existimant.

Cognito autem loco, Abraham solus cum filio ascendere voluit; assumpto apparatu ad sacrificium necessario, et servos interim cum jumento in valle relinquens. Ad quos vultu constanti conversus : *Exspectate*, inquit, *hic cum asino : ego et puer... postquam adoraverimus*, id est, postquam sacrificaverimus, *revertemur ad vos.*

Non dicit *revertar*, sed *revertemur :* asserens, ut Origenes, Augustinus et plerique interpretes docent, se cum Isaac reversurum ; quia certus erat, certoque credebat fore, ut Deus Isaacum vel a morte liberaret, vel occisum et immolatum resuscitaret. Hoc enim est quod ait Apostolus, Abraham contra spem in spem credidisse, arbitrando *quia a mortuis suscitare potens est Deus.* Hebr. XI, 19.

6. *Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum : ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul,*

7. *dixit Isaac patri suo : Pater mi. At ille respondit : Quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis et ligna : ubi est victima holocausti?*

8. *Dixit autem Abraham : Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter.*

Imposuit Abraham filii sui humeris ligna holocausti, non tantum ut ipse Isaac ad sacrificium juvaret; sed multo magis ut typus esset Christi, crucem bajulantis ad eumdem Calvariæ locum. — Cum ergo lignis onustus sequeretur Abrahamum in montem, et videret in manibus patris gladium ad feriendam victimam, et ignem ad eam cremandam; animal autem de more immolationi destinatum non videret: mirans rogare cœpit patrem *ubi esset victima holocausti?* — Quam dolorosa quæstio, quamque acerbe patris animum penetrans! Ille tamen, quasi minime commotus : *Deus*, inquit, Deus ipse, *fili mi, providebit sibi victimam holocausti*, quæ placuerit; nosque totam rei curam Domino relinquere debemus. — Quibus verbis optimus filius perfecte acquiescens, silentio iter pergit cum patre : *Pergebant ergo pariter.* Mox autem ad verticem montis perveniunt.

9. *Et venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, et desuper ligna composuit : cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.*

10. *Extenditque manum, et arripuit gladium, ut immolaret filium suum.*

Ut primum montis culmen attigerunt, Abraham sine tergiversatione ulla aut perturbatione, altare prout facere solebat, erigit; in eoque ligna ab humeris Isaac sublata, rite

disponit, ita ut nihil jam supersit nisi ut adducat victimam immolandam.

Hactenus tacuit Dei famulus : diutius autem tacere ei non licet. Necesse jam est loqui, et filio tremendum secretum revelāre. Adstantem ergo et pie rem sacram exspectantem aspiciens, Abraham Dei mandata edocuit.

Quibus hic verbis sit usus pater, quidve responderit filius, in sacro textu non legimus ; sed quoniam utriusque novimus pietatem, dicere possumus Abrahamum hoc fere sensu (1) esse locutum : Venit hora, fili mi, ut patri tuo, imo ipsi Deo maximum exhibeas pietatis et obedientiæ argumentum. Deus ecce, qui vitam tibi Dedit, eam nunc reposcit, et quidem mea manu auferendam... Deo loquenti quis resistat? Equidem ex parte mea obedire paratus sum ; tu vero, fili piissime, Deoque placendi studiosissime, quid respondes?...

Huic sermoni Isaac pro pietate filiali, pro sancto Dei timore quo plenus erat, quid, aut quomodo censendus est respondisse? Statim ac intellexit se esse victimam quam vellet Dominus, quin alia patris verba exspectaret, nonne divinæ voluntati generose acquievit? cum gaudio dicens, quod postea psalmista : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum!* — Nonne genua flectens Domino Deo Creatori suo libens obtulit semetipsum? Nonne sponte altare conscendit, et sese ligandum præbuit patri?...

Ut enim Scriptura testatur, alligatus est Isaac a patre suo, et super struem lignorum rite compositus. *Alligatus* quidem, non quasi resilire voluisset ; sed 1° ne naturalem aliquem et involuntarium motum, rei sacræ minus consentaneum ederet ; 2° ut omnino instar victimæ tractaretur : solebant enim victimæ vinciri ne ictum effugerent ; 3° præcipue vero, ut esset typus Christi, qui in Crucis altari clavis affixus est.

Ut ergo victimam vidit compositam ac paratam, arreptum gladium Abraham in ejus cervices vibravit, et quidem siccis oculis : nullæ enim ejus leguntur lacrymæ, non gemitus non

(1) Simili modo Josephus, *Antiq. Jud.* narrat, quibus verbis Abraham filio suo Dei voluntatem aperuerit, et Isaac alacri animo sese immolandum obtulerit.

aversio vultus; sed, sublatis sane ad Deum oculis, *extendit manum et arripuit gladium, ut immolaret filium suum...* Jam animo interno, et oculis Dei sacrificium consummavit pater, consummavit et filius; prius autem quam consummet actu externo, divinitus impeditur.

11. *Et ecce angelus Domini de cœlo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit : Adsum.*
12. *Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi quod times Deum, et non pepercisti unigenito filio tuo propter me.*
13. *Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem, inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.*
14. *Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.*

Vibrato itaque gladio percussurus Abraham, subito vocem audit de cœlo ingeminantem: *Abraham, Abraham.* Vox erat angeli, nomine Dei loquentis, *quæ*, ut Ambrosius dicit, *tenuit quodammodo manum Abrahæ, et ictum vibrantis occupavit dexteræ. Non semel autem, sed bis clamavit angelus, ne præveniretur studio devotionis, et una vox impetum ferientis revocare non posset.*

Qui respondit: Adsum. Eodem scilicet modo, quo primum respondit, ubi accepit præceptum, nunc ferro levato stans respondet: Ecce, paratus sum...

Non extendas manum... Verbis sistit Abrahamum ne opus perficiat, quasi diceret : Sufficit, nec ultra procedas: voluntate tua contentus sum. Nec id præcepi aut volo, ut filium occidas; sed ut fides tua et obedientia omnibus sit manifesta.

Nunc cognovi... id est, nunc, ex heroico isto actu, quo *non pepercisti unigenito filio tuo propter me*, experimentaliter cognosco et video, —*quod times Deum*: id est, quod Deum amas et colis, eique per omnia obsequeris et placere studes. — Hæc enim omnia complectitur *timor Dei filialis*, qui hic in-

telligitur, quique aliud non est quam amor et cultus Dei, Deique legis observantia.

Elevavit Abraham oculos suos : velut novæ vitæ aperuit oculos Abraham, eosque a filio immolando ad cœlum sustulit, corde, non verbis Deo respondens. Simulque circumspiciens, quasi signum Dei voluntatis quæreret, *vidit post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus :* quem divinitus adductum intellexit et velut alligatum, ut loco Isaac immolaretur. Hanc itaque victimam *assumens obtulit holocaustum pro filio.*

Novum hic mysterium agnoscunt Patres, novamque Christi figuram. Sicut pro Isaac aries, ait Augustinus, ita pro nobis immolatus est Christus. — Hic aries, inquit Ambrosius, cornibus hærens et suspensus inter vepres, significat Christum in cruce suspensum. — Idem autem Ambrosius addit, Abraham hic vidisse diem immolationis et passionis Christi, de quo ipse Dominus Judæis ait: *Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum : vidit, et gavisus est* (Joan. VIII, 56). Et quidem id confirmari videtur mystico illo nomine, quod Abraham huic loco indidit, et quo præclara quædam et excellentissima visio innuitur: *Appellavit nomen loci illius: Dominus videt... Dominus videbit;* vel juxta LXX, *Dominus visus est.* Id enim non tantum significat, Dominum in loco illo providisse sibi victimam; sed etiam, ut supra explicatum est, per visionem sese Abrahæ manifestasse. — Illud nomen usque ad Moysis tempora perduravit : imo dici potest nomen illud perpetuo mansisse, cum ex eo conflatum sit vocabulum *Jerusalem*, quod idem sonat ac *Visio pacis.*

15. *Vocavit autem angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens :*

16. *Per memetipsum juravi, dicit Dominus : quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me :*

17. *benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore maris : possidebit semen tuum portas inimicorum suorum,*

(1) Lib. I *De Abrah.* cap. 8

18. *et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.*

19. *Reversusque est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, et habitavit ibi.*

Antequam de monte descenderet, et verisimiliter, postquam effuso gaudio suum Isaac, velut e mortuis suscitatum atque iterum sibi a Deo datum, esset amplexus, Abraham nova recreatus est visione: *Vocavit angelus Domini Abraham secundo.* — In visione priore Deus servo suo filium reddidit, ejusque obedientiam laudavit. At non tantum laudis, verum etiam benedictionis plane divinæ præmium vult retribuere. Ideo iterum voce angeli loquens, benedictiones antea jam promissas renovat et juramento confirmat.

Quia fecisti hanc rem.... quia obedisti voci meæ. Benedictionis causam præmittit, Abrahami obedientiam; unde intelligimus, sanctum patriarcham per obedientiam suam meruisse, saltem de congruo, patrem fieri Ejus, *in quo benedicendæ essent omnes gentes terræ,* id est, Christi.

Per memetipsum juravi, dicit Dominus... Juramentum adhibet Deus, humano mori se accommodans, ut promissionis solemnitatem et firmitatem significet. *Abundantius*, inquit Apostolus, *volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum.* Hebr. VI, 17.

Quia non pepercisti filio tuo... benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli... scilicet, ut Hieronymus ait, quia unico filio non parcit in terris, stellas pro filiis annumerare jubetur in cœlis.

Multiplicabo semen tuum: intellige posteritatem Abrahæ, tum carnalem, nempe Judæos; tum spiritualem, nempe Christianos. Sunt enim Christiani Abrahæ posteritas duplici sensu: 1° quia Abrahæ fidem ac pietatem imitantur; 2° quia Christus, filius Abrahæ secundum carnem, Christianorum omnium est parens.

Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. Per synecdochen *porta* ponitur pro *urbe,* et sensus est: 1° Posteri tui

secundum carnem possidebunt urbes inimicorum suorum, puta Chananæorum sub Josue; Philistinorum, Ammonitarum, Syriorum, etc. sub Davide et Salomone. 2° Posteri tui secundum spiritum similiter triumphabunt. Christus enim portas inferorum occupabit; Apostoli, eorumque successores Gentium urbes et regna subigent Christo et Ecclesiæ.

Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Illud *in semine tuo*, designat Abrahæ semen, seu filium, per excellentiam, nempe Christum; et sensus est: In Christo, qui ex te nascetur quasi semen et quasi proles singulariter benedicta, omnes populi terræ gratiam, justitiam et salutem consequentur. *Ut in gentibus*, inquit Apostolus, *benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.... Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus. Non dicit, et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.* Gal. III, 14, 16.

His auditis perfusus gaudio, *Abraham reversus est ad pueros suos.* — Quis autem dubitet, quin prius osculis suis et benedictionibus cumulaverit adstantem filium, tot novis titulis sibi charissimum? Cum ipso descendit ad servos suos, *abieruntque Bersabee simul*, ad Saram, matrem Isaac. Quam si noluerat Abraham participem esse doloris sui, voluit sane nunc sociam fieri tanti sui gaudii, immensæque erga divinam bonitatem gratitudinis.

Explicatio secunda.

Mirabilis historia tentationis Abrahæ, filium Isaac immolare jussi, simul figura est et exemplum. Nam 1° adumbrat magnum mysterium, et 2° magnæ exhibet virtutis spectaculum.

I. Si spectetur ut figura, veluti vivis lineamentis exprimit mysterium crucis,ac salutem æternam per Christum universo mundo largiendam.

Etenim 1° Isaac, filius Abrahæ divinitus datus, innocens et amabilis, figuram exhibet Christi Jesu, filii Dei, Agni immaculati.

2° Iter triduanum ad montem sacrificii, vitam Christi mortalem, quæ tota ad Crucis sacrificium fuit præparatio, præcipue vero sacrum triduum passionis ac mortis ejus repræsentat.

3° Isaac onustus lignis holocausti, est Christus bajulans lignum crucis ad eumdem Calvariæ locum.

4° Isaac obediens sub manu paterna contra ipsum armata: est Christus, factus obediens Deo patri, usque ad mortem, mortem autem crucis.

5° Isaac ligatus super altari, est Christus cruci affixus.

6° Isaac quasi occidendus et concremandus in holocaustum : est Christus reipsa in cruce moriens, extrinsecus quidem sanguine perfusus, intus vero charitatis ardore consumptus.

7° Abraham non parcens filio unigenito,est Pater æternus, qui unigenito ac *proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Rom. VIII. 32.

8° Isaac ex altari velut redivivus surgens, est Christus resurgens ex mortuis.

9° Aries immolatus loco Isaac, est Christi immolatio loco nostri, ejusque pro nobis vicaria satisfactio.

10° Promissio posteritatis magnificæ, Abrahamo in præmium obedientiæ confirmata, est humani generis salus,

Christo Salvatori pro sanguinis pretio promissa et concessa : *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum.* Isai. LIII, 10.

II. Si tentatio seu probatio Abrahæ consideretur ut exemplum, documenta morum ac virtutes plurimas ante oculos ponit ; in quibus præcipue effulget probatio justi, fides, obedientia, spiritus sacrificii, veraque devotio in divino famulatu requisita. Quæ singula generatim proponi possunt sequentibus formis.

1° Probatio justi.—Exemplo Abrahæ a Deo probati, palam fit probationis necessitas, probationis tolerantia sancta, probationis toleratæ præmium.

Etenim, -1) necessaria est probatio, -*a*) ut virtus purificetur a multis vitiis et terrenis inquinamentis ; -*b*) ut virtus roboretur ; -*c*) ut virtus ad aliorum ædificationem manifestetur.

-2) Probatio toleranda est sicut ab Abrahamo toleratur : -*a*) cum fide ; -*b*) cum fiducia, cum prudentia et cum fortitudine ; -*c*) cum perseverantia usque in finem.

-3) Probationis præmium est, -*a*) superna consolatio Dei ; -*b*) fructus gratiæ, et ædificationis proximi in hac vita ; -*c*) fructus gloriæ in futura.

Iterum, exemplo Abrahæ videmus, ex una parte quomodo Deus servos suos probet ; ex altera vero, quomodo servi Dei probationem debeant sustinere.

-1) Deus enim servos suos probat, -*a*) acerbe quidem et usque ad extremum ; -*b*) paterne tamen, et eorum vires per gratiam suam mirabiliter sustentando ; -*c*) misericorditer, eorum scilicet constantiam magnifice coronando.

-2) Justus debet sicut Abraham, -*a*) probationem accipere de manu Dei, in spiritu fidei ; -*b*) eam subire fiducialiter ac fortiter ; -*c*) eamque sustinnere usque in finem constanter.

2° Fides. — Abraham merito vocatus est *credentium pater*, qui *contra spem in spem credidit* (Rom. IV, 18) ; qui *fide obtulit Isaac, quum tentaretur, et unigenitum offerebat qui susceperat repromissiones* (Hebr. XI, 17). — Hæc Abrahami fides prorsus exemplaris est, omniumque oculis proposita : ut intelligamus qualis esse debeat fides nostra, illa, quæ vocatur a Christo

fides Dei (Marc. XI, 22), et *grano sinapis* dicitur simillima (Matth. XVII, 19).

Est autem hujusmodi fides, -1) bene fundata, -2) immobilis et inconcussa, -3) maxime efficax.

-1) Bene fundata est : nempe in Deo, summa et infallibili veritate, cui omnis intellectus inclinari, omnis contradictio cedere debet. Duo Abraham novit : Deum esse locutum, et Deum fallere aut falli non posse ; quo fundamento innixus, ex parte Dei omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet : sciens, quidquid Deus dixerit esse verum, quidquid promiserit esse futurum, quidquid jusserit esse faciendum....

-2) Fides Abrahæ immobilis est et inconcussa, nempe inter humanæ mentis, fallibilisque rationis dissensiones ac reluctantias. Ubi Dei vocem sanctus patriarcha audiit, eam cæco quodam impetu voluntatis, sine ulla prorsus disquisitione, sed toto animo assensuque suo statim amplexus est. Credit, et juxta fidem agere est paratus, etiamsi -*a*) quod dicitur non intelligat; etiamsi -*b*) quod dicitur, judicio carnis videatur contrarium; etiamsi -*c*) ipse Deus loquens contradictoria dicere videatur. — Novit enim hujusmodi contradictiones esse tantum specie tales, prodeuntes ex tenuitate humani luminis : quod, sicut res superioris ordinis nequit intelligere, ita neque falsitatis eas convincere unquam potest.

-3) Fides Abrahæ est maxime efficax. — Abraham enim, -*a*) secundum fidem suam, seu secundum verbum Dei agere promptus est ac paratus ; -*b*) et quidem etiamsi res injungatur carni contraria, et sacrificium requiratur ; -*c*) imo etiamsi sacrificium requiratur arduum ac summum, seu rei quam habeat homo pretiosissimam.

3° Obedientia.— Spectari potest obedientia, sive Abrahami, obedientis Deo; sive Isaaci, qui tum patri suo, tum simul ipsi Deo obsequitur. — In utroque autem exemplo tria distinguuntur : -1) præceptum injunctum ; -2) impletio præcepti ; -3) retributio....

4° Devotio. — Vera solidaque devotio, sumpta pro speciali virtute, velut ipsa virtus religionis est, in gradu tamen altiore spectata ; consistitque in voluntate, prompta ac parata ad omnia quæ divini sunt obsequii. Devotionis autem actus essen-

tialis ac velut fundamentalis, est quædam suimetipsius Deo donatio, qua homo sese Dei obsequio devoveat.

Hujusmodi devotionis duo sunt gradus : unus est devotionis communis, qua homo se Deo devovet et paratum exhibet ad servanda mandata; quod fit in Baptismo; — alter est devotionis perfectæ, qua sese devovet Deo ad servanda etiam consilia, et quæcumque magis grata fuerint divinæ Majestati : quod fit præcipue per professionem religiosam.

Devotionis perfectæ actus fundamentalis vocari potest *holocaustum cordis :* estque integra suimetipsius in Dei obsequium oblatio ac traditio, qua homo semetipsum cum omnibus quæcumque habet aut possidet, penitus Deo devoveat : adeo ut plenissimo sensu Deo *devotus* existat. Hujusmodi devotionis habitus, seu cordis devoti permanens dispositio, *spiritus sacrificii* appellatur.

Jam vero devotionis, et quidem devotionis perfectæ exemplum exhibet Abraham patriarcha. Nam omnia Deo devovet, omnia Deo reddit, omniaque vicissim a Deo recipit.

-1) Omnia Deo devovet. Cor scilicet totum Deo pridem tradidit : id est, -*a*) se suaque omnia obtulit,ut Deus disponat de iis pro omni voluntate sua; proinde, -*b*) paratus est ad abstinendum,ad agendum,ad patiendum prout Dominus voluerit: seu, ad Dei prohibitiones servandas, ad labores quoslibet sustinendos, ad sacrificia quælibet præstanda, quæ postulaverit Dominus. Quæ quidem Abrahami dispositio manifestatur simplici verbo, quo vocanti Domino respondet : *Adsum...*

-2) Omnia Deo reddit, secundum illud : *Vovete et reddite* (Ps. LXXV). — Reddit quidquid Deus petierit, et quo modo, quove tempore voluerit...Petit autem Deus id, quod Abrahamo charissimum est, ipsaque vita pretiosius : nempe unigenitum .... et quidem hunc reposcit modo dolorosissimo, ipsa nempe patris manu mactandum... — Petit autem hujusmodi holocaustum animo potius et interne, quam re externa perficiendum... Ut intelligamus, quid Deus a devoto servo requirat, nempe holocaustum cordis, quo totus homo Creatori suo in charitatis igne immolatur.

-3) Omnia vicissim a Deo recipit, sed meliore modo : quandoquidem Deus liberalitate non vincatur, et quodvis

servorum suorum obsequium divina magnificentia rependat. — Itaque Abraham a Deo recipit, non tantum ipsum Isaac, nunc longe sibi chariorem; sed progeniem ut stellas cœli splendidam atque innumerabilem... Ut intelligam quid sit illud : *Dare totum pro toto*; *relinquere me, ut Deum possideam*; *perdere animam, ut eam inveniam*; *vendere quæcumque habeo, ut margaritam evangelicam acquiram.....*

5° Spiritus sacrificii. — Ex Abrahami exemplo et illud luculenter docemur, totum opus et œconomiam salutis reduci ad sacrificium et spiritum sacrificii : idque commode intelligetur considerando, -1) quodnam Deus a servis suis sacrificium requirat; -2) quomodo sacrificium requisitum offerendum sit; -3) quanam remuneratione coronandum....

His in genere indicatis, superest ut nonnulla verba textus sacri in particulari perpendamus.

Tentavit Deus Abraham.

Aliter tentat Deus, aliter diabolus; tentationes autem diaboli Deus justis de causis permittit.

1° Deus proprie non tentat : *Deus enim intentator malorum est* (i. e. Deus nullo affectu malo sollicitatur : est enim essentialis bonitas ; unde et) *ipse autem neminem tentat* (Jac. I, 13). — Non tentat, sed probat servos suos : *Tanquam aurum in fornace probavit justos Dominus* (Sap. III, 16). — *Quia acceptus eras Deo*, aiebat angelus Raphael Tobiæ cæco, *necesse fuit ut tentatio probaret te.* Tob. XII, 13.

Probat autem Dominus nos, sive præcipiendo labores, — sive imponendo tribulationes, aut permittendo tentationes proprie dictas, sive requirendo sacrificia.

Porro fine sanctissimo probat suos famulos, fine nempe misericordiæ, ut eos ad gratiam et ad gloriam promoveat; ut eorum virtutem exercendo perficiat, manifestet et coronet.

2° Diabolus proprie tentat : id est, sollicitat ad malum, objiciendo illecebras hoc fine, ut homines pertrahat ad peccatum, et per peccatum ad gehennam (1). — Hujusmodi tentationes periculum continent, quod fugiendum est quoad fieri potest,

(1) *Adjumenta oratoris sacri*, Argum. XIII, *de tentationibus*.

quodque tanquam malum est deprecandum, prout Dominus docuit : *Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo* (Matth. VI, 13). — Interim autem tentationi fortiter resistere oportet, utendo armatura Dei, quæ est oratio.

3° Deus diabolicas tentationes permittit, justis de causis : nimirum, -1) ex justitia, ad puniendam hominis negligentiam vel temeritatem; ideoque monet nos, dicens : *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem* (Matth. XXVI, 41). -2) Ex misericordia, ut justos exerceat, humiliet ac probet. *Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem* (Eccli. II, 1). — At vero semper adest ipse Dominus, ut servos suos auxilium petentes adjuvet; nec supra vires eos tentationibus premi permittet : *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* I Cor. X, 13.

Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac... et offeres eum in holocaustum.

Requirit Deus a servo suo Abraham sacrificium filii unigeniti Isaac ; i. e. sacrificium rei Abrahamo charissimæ ac pretiosissimæ : ut intelligamus, quomodo ab omnibus creaturis suis oblationem similem ac holocaustum requirat, licet nequaquam id ab omnibus offeratur.

1° Petit a nobis spiritualem quemdam Isaac, id est, -1) cor nostrum, omnemque nostram voluntatem, ut ipse nos tanquam Dominus regat : *Præbe, fili mi, cor tuum mihi* (Prov. XXIII, 26). -2) Petit a nobis Isaac, id est, creaturam prohibitam, si quam forte culpabiliter amemus. -3) Petit a nobis Isaac, id est, creaturam quamlibet, cui honesto etiam amore adhæremus : puta fortunam, amicum. Hujusmodi creaturæ sacrificium petere solet, vel requirendo tantum, ut eam corde et affectu amittere pro ipsius amore parati simus; vel etiam faciendo ut eam reapse amittamus...

2° Non ab omnibus quod petitur sacrificium offertur. -1) Alii quidem sicut Abraham obediunt, et generose offerunt omnia Deo, qui generositate non vincitur... -2) Alii vero non obediunt, et quod a Deo requiritur sibi reservant : mox tamen

amissuri coacte et absque mercede, quod pro centuplo dare potuissent...

Vade in terram visionis.

Omnes nos fideles, cum Abrahamo credentium patre, vocamur a Deo, et exire debemus *in terram visionis.*

Est autem terra seu mons visionis, 1° mons Calvariæ, ubi videmus spectaculum divinum, Christum Dei Filium, pro nobis crucifixum; et ubi vicissim a Deo aspicimur oculo misericordiæ...

2° Altare Eucharisticum, ubi oculo fidei videmus eumdem Christum incruente immolatum; et vicissim a Deo Patre benigno vultu aspicimur et benedictionibus ditamur....

3° Cœlum, ubi in lumine gloriæ videbimus Deum facie ad faciem; et vicissim ab ipso tanquam filii dilectissimi aspiciemur....

4° Præterea, mons visionis est mortificatio christiana et spiritus sacrificii...

5° Demum est spiritus orationis, quo ascendens ad colloquendum cum Deo suo, anima divino lumine illustratur: *Accedite ad eum et illuminamini.* Ps. XXXIII.

Abraham de nocte consurgens... abiit in locum quem præceperat ei Deus.

En obedientia Abrahæ. Quare et quomodo obedit? Quonam autem pacto exemplum istud imitari debemus?

1° Obedit Abraham quia credit. Fide scilicet vivida apprehendit, non hominis sibi mandatum proponi, sed Dei; proinde simpliciter obediendum esse intelligit: -1) quia obedientia Deo præstita, summa hominis sapientia est. -2) Quia Deus summus Dominus est, et pro arbitrio suo, tum persona tum rebus nostris uti potest. -3) Quia quidquid injungat, vel adimat nobis, nunquam ad malum, sed certissime ad bonum nobis confert....

2° Obedit autem Abraham perfecte: interne nempe et externe. -1) Interne Deo subjicit intelligentiam suam et voluntatem, obsequiturque Deo suo cæce, fiducialiter et libenter;

-2) externe autem, mandatum exsequitur prompte, — sine murmuratione aut tergiversatione, — fortiter et constanter, donec injunctum opus omnibus numeris secundum Domini voluntatem perfecerit. Quæ quidem figura fuit obedientiæ divinæ Christi Domini, dicentis : *Pater... opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam.* Joan. XVII, 4.

3° Obedientiam Abrahæ imitari debemus, -1) surgendo statim, nostramque quietem et omnia relinquendo, ubi Deus loquitur. -2) Abeundo *in locum quem præcepit nobis Deus.....* quin declinemus alio, quacumque illecebra tracti aut seducti....

Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi.

His verbis Abraham fiduciam suam in Deo firmissimam manifestat; et docet nos, quomodo in divino obsequio similem fiduciam servare debeamus. Quicumque sicut Abraham Deo obedit, ille 1° in omni angustia, ubi humana subsidia defuerint, fidenter dicat : *Deus providebit...*

2° In omni perplexitate, ubi humana prudentia deficit, fidenter dicat : *Deus providebit...* certus, fore ut Deus auxilietur sibi in tempore opportuno.—Idipsum Christus Dominus docuit his verbis : *Dico vobis*, discipulis meis, qui Deo ex toto corde, tanquam soli Domino vestro servire vultis, *ne solliciti sitis animæ vestræ... Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (Matt. VI, 25, 33). — *Scitote*, inquit Ecclesiasticus, *quia nullus speravit in Domino, et confusus est. Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est?* Eccli. II, 11, 12.

Extenditque manum et arripuit gladium, ut immolaret filium suum.

Mirabilis Abrahæ virtus, mirabilis virtus Isaac!... Utrum major fuerit actus Abrahæ immolantis, an Isaac immolati, quærunt SS. Patres et expendunt.

1° Tanta est utriusque præstantia, ut multi ambos pariter mirantes hærcant. « O religiosam animam, exclamat Chrysos-« tomus, o fortem mentem! O ingens robur animi! Utrum « admirer, fortemne spiritum patriarchæ? an tam constantem « pueri obedientiam : quod neque reluctatus est, nec factum « ægre tulit; sed cessit, et obtemperavit iis quæ a patre fie-« bant, et sicut agnus cum silentio super altare decubuit, « exspectans patris dexteram? »

2° Si spectetur Isaac, -1) eminere ipse videtur eo splendidius, quod mortem sibi inferendam acceperit, ipsamque vitam propter Deum et propter obedientiam obtulerit. Atqui *majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joan. XV, 13); et majoris fortitudinis est mortem pro Deo subire, quam alteri eam inferre. -2) Isaac subito, nec ulla præparatione inductus, sanguinem suum quasi guttam aquæ effundere paratus est. Etenim parato altari adstans, nec quidquam tale cogitans, repente a patre ad immolationem postulatus, illico alacer sese obtulit. -3) Isaac viginti quinque annos natus, in flore ætatis, longam prospiciens vitam, multamque sobolem, omnia hæc, omnemque spem hujus mundi Deo libenter sacrificat. Atqui majus est sacrificare omnia, quam partem. -4) Isaac a patre ligari voluit, aram conscendit, cervicem obtulit, ictum certissimum expectavit, quin sicut Abraham sese divinitus servandum aut a mortuis suscitandum cogitaret....

3° His tamen opponi videntur rationes potiores ex parte Abrahæ. Nam -1) Abraham plus diligebat vitam amabilissimi sui Isaac, quam suam; imo quam ipse Isaac vitam diligeret. -2) Abraham per integrum triduum atroci cogitatione discruciatus est; quare, si dolor ejus ratione prævisionis fuerit mitior, ratione durationis fuit gravior. -3) Abraham maximas circa fidem vincendas habuit tentationes, eo quod viderentur promissa Dei sibi facta, per injunctam immolationem Isaac penitus aboleri. *Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur, et unigenitum offerebat qui susceperat repromissiones* (Hebr. XI, 17). — 4) Atrocius erat patri necare filium, quam filio necari. Is enim uno ictu mortem hausisset; Abraham vero multiplicem et longam velut agoniam sustinuisset:

-*a*) jugulando filium; -*b*) sacrificali ritu eum membratim concidendo; deinde -*c*) cremando, omnesque reliquias ejus in cineres redigendo; denique -*d*) perpetua memoria recolendo se talem immolasse et perdidisse filium....

Quapropter Deus ipse, non Isaaci, sed Abrahæ obedientiam commendat, ejusque causa se Isaaco benedicturum promittit.

Et ecce angelus Domini de cœlo clamavit.

1° Deus per miraculum fidelem Abraham a tribulatione liberat: ut doceat nos, potius se miracula patrare, quam derelinquere servos suos....

2° Deus noluit externam immolationem, sed potius internum sacrificium Isaaci et Abrahæ: ut intelligamus, sacrificium internum cordis ipsi principaliter placere....

3° Deus noluit sacrificium, sed tantum obedientiam: ut discamus *meliorem esse obedientiam quam victimas.* I Reg. XV, 22.

4° Deus, etsi viderat jam a triduo animum Abrahæ paratissimum, non tamen liberatorem angelum misit, nisi in fine atque in puncto extremo: quia solet servos suos deducere in angustias, ubi omni spe humana destituantur, eosque ponere in discrimine extremo; ut tunc usque in finem perseverantes melius liberet et coronet. *Deducit ad inferos, et reducit.* I Reg. II, 6.

Quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me: benedicam tibi... quia obedisti voci meæ.

1° Hinc discimus quanti pretii oculis Dei sit obedientia...

2° Discimus, obedientiam veram, illam quam Deus laudat, procedere debere usque ad immolationem Isaac... id est, usque ad sacrificium summum; nullique rei parcere posse: *Quia obedisti... et non pepercisti...* His consonant verba Christi: *Sic omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Luc. XIV, 33.

3° Discimus benedictiones Dei tribui obedientibus: *Vir obediens loquetur victoriam.* Prov. XXI, 28.

Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum
sicut stellas cœli, et velut arenam
quæ est in littore maris.

1° En retributio magnifica et plane divina: pro uno filio Abraham obediens recipit filios innumerabiles; ut intelligamus quomodo Deus centuplum rependat....

2° Abrahæ filii, id est, filii fidei et obedientiæ, erunt sicut stellæ sublimes: si tamen simul fuerint sicut arena humiles.

3° *Multiplicabo semen tuum*... en progenies spiritualis, viris apostolicis promissa; sed quæ fructus esse debet fidei, fiduciæ, spiritus sacrificii et obedientiæ... Quod quidem præclarissime patet in ipso *Apostolo et Pontifice confessionis nostræ Jesu* (Hebr. III, 1), qui idcirco *vidit semen longævum, quia posuit pro peccato animam suam, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Isai. LIII, 10; Phil. II, 18.

IN OFFICIO DEFUNCTORUM AD MATUTINUM, LECTIO I.

Parce mihi, Domine. Job. VII, 16—21.

16. Parce mihi, nihil enim sunt dies mei. — 17. Quid est homo quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?—18. Visitas eum diluculo, et subito probas illum. — 19. Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam salivam meam?—20. Peccavi, quid faciam tibi, o custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis? — 21. Cur non tollis peccatum meum, et quare non aufers iniquitatem meam? Ecce nunc in pulvere dormiam; et si mane me quæsieris, non subsistam.

—

Explicatio prima.

Job tribulationibus pressus Deum deprecatur, ne permittat ipsum ita doloribus urgeri, ut nullus ei respirandi locus aut facultas relinquatur; sed quam primum ipsum liberet, vel saltem soletur.

Duæ partes hic distingui possunt : nam Job divinam indulgentiam humiliter implorando,

I. *Confitetur suam miseriam corporalem, sive brevitatem vitæ.*
II. *Confitetur suam miseriam spiritualem, sive peccatum.*

—

16. *Parce mihi, nihil enim sunt dies mei.*

Petit ut Deus *parcat sibi* in doloribus infligendis; et sensus est : Utere, Domine, indulgentia ac bonitate erga me, mitigando dolores meos. — Rationem autem seu motivum addit:

Nihil enim sunt dies mei : id est, tam pauci ac breves sunt dies vitæ meæ, ut quasi nihil sint; aliis verbis : exigua valde est vita mea in hoc mundo. — Scilicet ut Deum moveat ad misericordiam, brevitatem memorat vitæ suæ : quia 1° sic humiliando se coram Creatore, ejus misericordiam meretur; 2° quia sic Deo significat, mox tempus non fore, ut misericordiam suam erga mortalem creaturam suam exerceat.

17. *Quid est homo quia magnificas eum?*
aut quid apponis erga eum cor tuum?
18. *Visitas eum diluculo, et subito probas illum.*

Motivum exiguitatis suæ et miseriæ modo allatum complet et corroborat, apponendo Dei misericordiam, quasi diceret : Quamvis misella creatura sit homo, tu tamen misericordissime eum nobilitas et curas : quasi hunc in finem creasses, ut in eo misericordiam insigniter exerceas.

Quid est homo, quia magnificas eum? Mirum in modum scilicet creaturam tam modicam *magnificas,* dans ei gratiam, et gloriam; — faciens eum templum vivum majestatis tuæ... adoptans in filium, et animam ejus assumens in sponsam...

Aut quid apponis erga eum cor tuum? id est, cur mentem et affectum in eum impendis? Aliis verbis : cur sollicitudine et dilectione paterna eum prosequeris?

Visitas eum diluculo et subito probas illum : id est, vi amoris illius paterni misericorditer eum prævenis visitando consolationibus; et ex eodem amore mox eum probas, visitando afflictionibus.— Varia enim est visitatio Dei : alia nempe visitatio misericordiæ, et alia justitiæ.— Visitatio autem misericordiæ est iterum, modo visitatio consolationis, modo probationis.

Job de utraque visitatione loquendo respicere videtur vicissitudinem, quam ipsemet expertus est : primum donatus a Deo maxima prosperitate, nunc autem acerbissime probatus. Tribulationem enim quam patitur, ut probationem sanctam de manu paterna Dei accipit; petit tamen, si fieri possit, aliquod levamen, addens :

19. *Usquequo non parcis mihi,*
nec dimittis me ut glutiam salivam meam?

Sensus est: Quandonam ærumnas meas tolles, vel mitigabis paululum, ut saltem mihi respirandi sit locus? — Interrogatio est deprecativa, per modum fiducialiter conquerentis, quasi dicat: Scio quidem, Domine, probationes a te infligi nobis misericorditer, teque paterna manu castigare quos amas; verumtamen, si fieri potest, parce infirmitati meæ et remissius age cum servo tuo. — Hæc Jobi oratio eumdem fere continet sensum ac oratio Christi Domini in horto: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste.*

Quod dicit *ut glutiam salivam meam*, locutione proverbiali aliquam remissionem, relaxationem, seu levamen oppressionis significat.

20. *Peccavi, quid faciam tibi, o custos hominum?*
Quare posuisti me contrarium tibi,
et factus sum mihimetipsi gravis?

Indulgentiæ quam petit obstare videtur, quod peccator sit, et tribulationes suas pati debeat tanquam pœnas; sed peccata hominis non excludunt Dei misericordiam, quæ iniquitates condonat et tollit. Sensus verborum est quasi diceret: Peccator utique sum, et in peccatis misere conceptus: at etiam et præcipue erga peccatorem, o Deus, misericordiam tuam exercere debes.

Peccavi: esto, peccaverim, ut amici mei objiciunt; non enim diffiteor me peccasse, iis saltem culpis, quas etiam justi committunt; ac proinde me justas pœnas meruisse: imo quoniam tibi, o Deus debitor sum, plene satisfacere non possum, nisi tu condones.

Quid faciam tibi, id est, quomodo ego satisfaciam tibi? tibi, inquam, *o custos hominum!* o judex et testis, Deus, qui scrutaris abscondita cordium! Solvendo tibi impar sum omnino. Licet enim infinitas de me pœnas sumpseris, tamen a me nunquam satis, quia Deus meus es, habebis, nisi mihi precanti

ignoscas pro tua clementia : hæc enim in omni merito et satisfactione interveniat necesse est.

Quare posuisti me contrarium tibi? id est, cur mecum agis tam severe ac velut cum inimico capitali? Nonne multi alii peccaverunt? Cur ego solus tam acerbe punior? — *Et factus sum mihimetipsi gravis?* nempe pondere miseriarum oppressus ac gravatus. — Interrogatio ista, reverens querimonia est, et forma doloris, quasi diceret : Me miserum! Propter peccata, quæ tu, Domine, ex rigore justitiæ in me vindicare statuisti, velut exosus inimicus tibi sum et mihimetipsi cruciatus. — Hinc supplex veniam petit :

21. *Cur non tollis peccatum meum,*
et quare non aufers iniquitatem meam?
Ecce, nunc in pulvere dormiam; et si mane me quæsieris,
non subsistam.

Ergo, inquit, instanter precor, misericorditer mihi condona peccata mea; idque cito et sine mora facere digneris : instat enim finis vitæ meæ.

Cur non tollis... — et quare non aufers?... interrogatio deprecativa est, et repetitio fervoris.—*Ecce nunc in pulvere dormiam,* id est, mox, quasi jam hodie, descendam in sepulcrum ac in pulverem revertar;— cras mane deprehendar mortuus : *Si mane,* inquit Deo, *me quæsieris, non subsistam :* id est, non invenies me vivum. Respicere videtur metaphoram somni corporalis, quasi diceret : Ita in pulvere dormiam, ut mane non surgam; et si mane me quæsieris, ut mihi sicut reliquis creaturis benefacias et lumen solis largiaris, non ero jam tuæ beneficentiæ capax. — Sic fere Corderus et Pineda.

Ab aliis postrema verba sic exponuntur : Si moraris tollere et condonare peccatum meum; et *mane,* id est, prompte et ante concessam remissionem, veneris ad rationem vitæ operumque meorum expostulandam ; *non subsistam :* id est, te judice causa cadam. Aliis verbis : Fac mihi misericordiam priusquam moriar et judicium subeam; si enim me judices in rigore justitiæ, fateor, non inveniar justus.—Ut patet, hoc sensu continetur humilis confessio peccatorum, quæ etiam in hominibus justis Deo grata est.

Explicatio secunda.

—

Propheta Job, non tantum insignis patientiæ exemplum præbuit (Tob. II, 12); sed etiam Christi Domini typum gessit, tum olim in corpore suo reali, tum nunc porro in corpore suo mystico patientis. Propterea Jobi verba membris Christi patientibus, quæ sunt præcipue animæ in Purgatorio detentæ, Ecclesia accommodat, et in officio Defunctorum recitare consuevit. At vero dum verba ista sensus exhibent et lamenta fidelium defunctorum, simul eximia documenta tradunt ad eruditionem viventium.

Parce mihi....

Verbum illud continet humilem petitionem indulgentiæ et veniæ.

1° Hæc oratio Deo est gratissima, quia oratio humilitatis est, qua homo suam miseriam agnoscit, seque fatetur pœnis esse dignum; nec fiduciam habere nisi in misericordia Dei. Hujusmodi orationem frequentissime variisque modis Ecclesia repetit, dicens: *Kyrie eleison, — parce nobis Domine, — miserere nobis...* Quia Spiritus sanctus dixit: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit; et donec propinquet non consolabitur; et non discedet, donec Altissimus aspiciat.* Eccli. XXXV, 21.

2° Hæc oratio omnibus necessaria est. Omnes enim divina indulgentia indigemus, -1) tum ratione miseriæ corporalis et ærumnarum hujus vitæ; -2) tum præcipue ratione culparum. Quapropter divinam misericordiam assidue implorare debemus, ut parcat nobis tum in hac, tum in futura vita. — Ut autem plene et efficaciter exaudiamur, oportet ut et ipsi misericordiam præstemus, condonando offensas fratribus nostris viventibus, et orando pro defunctis.

3° Hæc oratio tunc præcipue fundenda est, cum tribulationes patimur. His enim a Deo affligimur ut salubriter humiliemur: *Humiliamini sub potenti manu Dei.* I Pet. V, 6.

Nihil enim sunt dies mei.

En vitæ humanæ brevitas, cujus salutaris consideratio humilitatem parit, et conversionem ad Deum.

1° Vitæ brevitas. Vere ***nihil sunt dies mei***, -1) si in se spectentur. Quocumque enim numero fuerint mihi a Creatore definiti, cito transibunt, et recident in nihilum; sicut dies eorum qui ante me exstiterunt. -2) ***Nihil sunt***, si spectentur respectu æternitatis : cui comparatum tempus longissimum, nihil omnino est; sicut umbra ædificii nihil est, ne minima quidem pars ejusdem ædificii.

2° Vitæ brevitas rite considerata, parit humilitatem. Etenim ostendit homini, quantumvis videatur magnus, exiguitatem suam, et quasi pulverem suum. Quomodo autem homo, considerans se ex pulvere factum et in pulverem mox reversurum, gloriari posset? ***Quid superbit terra et cinis?*** Eccli. X, 9. — Quapropter ut id recogitemus Ecclesiæ voce monemur : ***Memento homo quia pulvis es, et in pulverem reverteris.***

3° Parit conversionem ad Deum. Videns enim homo suam exiguitatem, sibique non esse quidquam ex se, nisi originalem pulverem ac nihilum, et mortem; ad Deum, principium vitæ sponte convertitur, totamque spem suam in divina misericordia constituit: ***Quoniam tu es, Domine, spes mea.*** Ps. 90.

Quid est homo quia magnificas eum?

Cum consideratione suæ exiguitatis, qua nihil est ex se, conjungit considerationem suæ magnitudinis ex Deo: quæ duo veram hominis conditionem integre continent. Quænam autem est magnitudo, quam homini Deus conferre dignatur? Et quas ad hoc conditiones Deus ex parte hominis requirit?

1° Deus hominem extollit ad dignitatem filii sui adoptivi: ***Dedit eis potestatem filios Dei fieri*** (Joan. I, 12). Hujusmodi autem adoptionis vi, hominem ut filium suum dilectum curat et exornat: primum in hac vita, per beneficia gratiæ, per doctrinam, sacramenta, virtutes... deinde vero, per thesauros gloriæ: ***Suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem: ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.*** Ps. CXII.

2° Conditiones ad hanc exaltationem requisitæ, reducuntur omnes ad humilitatem: *Exaltavit humiles...* (Luc. I, 52). — *Qui se humiliat exaltabitur* (Luc. XIV, 11). — *Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* I Pet. V, 5.

Practice autem humilitas consistit in agnitione suorum peccatorum; in corde per veram pœnitentiam contrito et humiliato; in obedientia et observantia mandatorum; in patientia et misericordia erga proximum...

Peccavi, quid faciam tibi,
o custos hominum?

His prophetæ verbis confessio peccati, et expiatoria satisfactio enuntiatur.

1° Confessio peccatorum necessaria est, non modo interna et coram Deo; sed etiam externa et coram Dei ministro, in sacramento Pœnitentiæ.

Etenim -1) omnes sumus peccatores: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. I, 8). Commisimus enim peccata mortalia, quibus rei facti sumus æterni supplicii; vel saltem venialia, quibus contraximus animæ maculas, et meruimus pœnas temporales....

-2) Sine humili confessione non datur remissio. Peccata enim gravia ut condonentur, declaranda sunt in sacramento Pœnitentiæ; venialia vero confitenda in sacramento, vel saltem in corde coram Deo. — Quod si humilis confessio fiat, peccata delentur. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.* I Joan. I, 9.

2° *Quid faciam tibi?...* Quomodo tibi, Deus, pro peccatis satisfaciam? Hoc verbum ab omnibus nobis, peccatoribus, usurpandum est; cogitandum enim de satisfactione, seu de debito pœnarum temporalium quod erga divinam justitiam contraximus. Etenim

-1) Satisfactio solvenda est, et expiatio a divina justitia requisita necessario præstanda: vel in hac vita, vel in futura; facilius quidem nunc, severius postea...

-2) Quomodo satisfactio præstanda? — Possumus in hac vita satisfacere pro nobis, et pro aliis. Satisfacimus pro nobis, si corde contrito et vere pœnitente bona opera Deo offerimus : qualia sunt preces, sacrificium Missæ, sacramentorum frequentatio, indulgentiarum usus, elemosynæ, jejunia, aliaque exercitia sancta, præsertim pœnosa.—Alios vero, nempe defunctos, seu animas piacularibus flammis addictas juvare possumus, eadem opera satisfactoria eis applicando...

Quare posuisti me contrarium tibi,
et factus sum mihimetipsi gravis?

En duo effectus peccati : ponit hominem Deo contrarium, et sibimetipsi gravem.

1° Homo per peccatum, obedientiam violat Deo debitam; adversus Deum ac Dominum suum rebellis et inimicus insurgit : et eo ipso Deus vicissim ei contrarius atque inimicus efficitur. Hinc quamdiu homo peccat et in peccato manet, -1) Dei suavi amicitia et benedictionibus caret... Gratiæ tamen adjutorio non omnino privatur; sed donec vivit, misericorditer ad pœnitentiam revocatur. -2) Subjacet Dei maledictionibus, quas, nisi tempestive pœnitentiam agat, ineluctabiliter incurret : *Maledicti qui declinant a mandatis tuis.* Ps. CXVIII.

2° Homo per peccatum efficitur sibimet gravis, molestus, et crudelis : adeo ut Spiritus sanctus dicat : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (Ps. X). Inducit enim in semetipsum triplex onus gravissimum : -1) remorsus conscientiæ; -2) rebellionem tyrannicam passionum; -3) vindictam Dei....

Ecce nunc in pulvere dormiam.

Mortis tum effectus tum natura hic innuitur et spectari potest.

1° Quod dicit *in pulvere* se fore, effectum mortis indicat, quæ hominem quoad corpus, et corporalia omnia, in pulverem redigit; solamque animam ejusque spiritualia bona non attingit. Itaque, -1) humanum corpus, ejusque bona, volu-

ptates, honores, divitias, mors dejicit in sepulcrum... *Pulvis es et in pulverem reverteris* (Gen. III, 19). —2) Anima autem quæ spiritualis est, ejusque spiritualia bona, merita, virtutes... vel etiam ejus demerita et peccata... evadunt e manibus mortis, et in æternitatem transeunt...

2° Quod dicit in pulvere *dormiam*, naturam mortis indicat, quæ quies est et somnus. -1) *Quies* est a laboribus, tum bonis tum malis: *Venit nox, quando nemo potest operari* (Joan. IX, 4). —2) *Somnus* est, non interitus; somnus, a quo resurget homo in novissimo die, sive ad gloriam, sive ad supplicium æternum. *Venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei: et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Joan. V, 28, 29.

IN OFFICIO DEFUNCTORUM, LECTIO VIII.

Pelli meæ, consumptis carnibus. Job. XIX, 20-27.

20. Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. — 21. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. — 22. Quare persequimini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini? — 23. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? Quis mihi det ut exarentur in libro? — 24. stylo ferreo, et plumbi lamina; vel celte sculpantur in silice? — 25. Scio enim quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum; — 26. et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum. — 27. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius; reposita est hæc spes mea in sinu meo.

—

Explicatio prima.

Locus iste præclarum continet testimonium antiquæ humani generis fidei de resurrectione mortuorum; in quod hæc scribit Hieronymus : *Job resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit* (1). — Et alibi : *Job*, ait, *miserias suas resurrectionis spe et veritate soletur. Quis mihi det, inquit, ut scribantur sermones mei?... Quid hac prophetia manifestius? Nullus tam aperte post Christum, quam iste ante Christum de resurrectione loquitur* (2).

(1) *Ad Paulin.* epist. 53, § 8.
(2) *Contra Joan. Hieros.* § 30.

Argumentum. — In præcitato loco, Job, acerbissima miseria afflictus, simulque amicorum maledictis et calumniis vexatus, se macie extrema confectum ac pene enectum amare luget; duros socios ut ipsi saltem misereantur, iterum obsecrat; et demum, ad unum quod superest solatium confugit, spem certam resurrectionis futuræ.

Triplex pars distingui potest :

I. *Descriptio Jobi maciei.*
II. *Apostrophe ad amicos.*
III. *Præconium resurrectionis.*

---

20. *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.*

Postquam se ab omnibus derelictum et exosum fuisse pluribus disseruit Job ; nunc, ut sui commiserationem excitet, iterum ob oculos ponit lacrymabilem sui corporis tabem. Sensus verborum est quasi dicat : Præter mala externa, intus crucior implacabili morbo, quo ad maciem extremam sum redactus; adeo ut consumptis carnibus, sola mihi cutis ossibus adhærens remaneat, et relicta sint duntaxat labia circa dentes meos.

Labia dicit esse *relicta :* vel quia, Deo volente, sic integra sibi sunt et sana, ut loqui possit et orare Dominum; vel quia ipsa labia ita quoque extenuata sunt, ut vix dentes contegant. Quæ posterior explicatio magis consonat cum hebræo, ubi legitur : *Evasi cum cute dentium meorum.*

21. *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei : quia manus Domini tetigit me.*

Sensus est: Vos itaque, o adstantes socii, supplex obsecro et obtestor, ut vos saltem, pro amicitia vestra, tanta mea miseria moti, aliquod mihi levamen afferatis, quem videtis Dei manu tam severe percussum.

Illa repetitio : *Miseremini mei, miseremini mei*, affectum enuntiat vehementem ac desiderium solatii.

Saltem vos, oppositionem innuit ad alios omnes, a quibus se derelictum esse supra testatus est.

Amici mei... Amicos vocat duros socios : 1° ut nomine amicitiæ eos moveat ; 2° ut, non obstantibus eorum contumeliis, se amicum erga eos animum gerere significet. Sic etiam Christus Dominus discipulum proditorem nomine amici compellavit dicens : *Amice, ad quid venisti?*

Duplex hic exemplum nobis dari S. Gregorius indicat. 1° *Hoc*, inquit, *habere solet proprium mens piorum, quod cum injusta ab adversariis patiantur, potius deprecari eligant quam irasci.* — 2° *Eos a quibus se per contumelias affligi Job considerat, amicos vocat : quia bonis mentibus etiam ipsa fiunt prospera, quæ videantur adversa.*

Quod addit Job : *Quia manus Domini tetigit me*, se vehementer a Deo percussum significat. Vox enim *manus Dei* hebræo sermone usurpatur pro afflictione et plaga vehementiore. *Die ac nocte*, ait David, *gravata est super me manus tua* (Ps. XXXI). — Quod dicitur hic *tetigit*, sensum non mitigat ; sed simpliciter significat *attigit me*, tanquam objectum percussionis cui Deus ictum infligere intendit.

Manus Domini tetigit me... Ideo hac periphrasi utitur ut suam miseriam enuntiet, quia oculo fidei Dei manum, seu voluntatem Dei in ea considerat. Non enim Chaldæos, non Sabæos, bonorum suorum direptores ; neque diabolum ipsum, sui corporis percussorem, incusat aut exsecratur : sed in malis æque ac in bonis, benignissimi manum Domini agnoscit.

Præterea non dicit se flagello tactum esse, sed *manu Domini* : ut intelligamus, viros perfectos non percuti flagello instar servorum ; sed instar filiorum manu patris benignissimi castigari.

22. *Quare persequimini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini?*

Sensus est quasi diceret : Cum ipsa manus Domini me tam severe castigaverit, cur adhuc vos, Dei judiciarium munus

usurpantes, me tam immaniter vexatis et insequimini? Cur verbis et calumniis me dilacerando delectamini?

Quod dicit : *Quare persequimini me* SICUT DEUS, intelligit solius Dei proprium esse, hoc modo creaturas suas, sive sontes plectere, sive insontes exercere atque probare : hominibus autem incumbere, ut fratres suos miseros solentur, eorumque mitigent dolorem. Et revera magnæ crudelitatis est afflictum affligere; de quo David etiam conquestus est, dicens : *Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Ps. LXVIII.

Quod autem addit : *Et carnibus meis saturamini?* id est : Ita me vexatis et conviciis procinditis, quasi vobis voluptati sit mea ista miseria, ut videamini meis carnibus saturari et pœnis delectari. — Qua hyperbolica locutione summam crudelitatem significat.

Tropologice, *alienis carnibus vesci* aut *saturari*, juxta S. Gregorium, idem est atque alicui obtrectare. *Quorum*, inquit, *mens proximorum pœnas esurit, saturari procul dubio alienis carnibus quærit. Sciendum quoque est, quia hi etiam qui alienæ vitæ detractione pascuntur, alienis procul dubio carnibus saturantur* (1).

23. *Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei?*
Quis mihi det ut exarentur in libro?
24. *stylo ferreo, et plumbi lamina; vel*
celte sculpantur in silice?
25. *Scio enim quod Redemptor meus vivit...*

Postquam frustra vir patiens misericordiam amicorum imploravit, nullam spem in hoc mundo reliquam videns, convertit se ad Deum et ad spem futuræ resurrectionis. Quæ autem de tanto mysterio dicturus est, solemni præloquio litterarum monumentis desiderat commendari, ad memoriam posteritatis sempiternam. — Sensus est quasi dicat : Si nullum mihi levamen datur ab hominibus, nec ulla spes remanet in terra; at grande superest solatium in Deo, et in fide ac spe futuræ resurrectionis. Utinam quæ de hac re dicturus sum

(1) *Moral.* lib. 14. cap. 25.

scripto consignentur, et publico codice exarata permaneant! Utinam stylo ferreo sculpantur in plumbi lamina, aut celte cælatorio incidantur in saxo durissimo!

Ut scripturam significet quam firmissimam, adeoque indelebilem, varios scribendi modos recenset. 1° *Ut scribantur*, inquit, *sermones mei :* hic est modus vulgaris scribendi.

2° *Ut exarentur :* hoc verbum (hebraice CHAKAK) ad ea pertinet, quæ tanquam firma perscribuntur ad publicam memoriam, cujusmodi sunt statuta et leges. Quare (Dan. VI, 8) Persarum satrapæ Dario regi dicunt : *Nunc rex confirma sententiam, et scribe decretum.*

3° *Ut exarentur in libro :* crescit scribendi firmitas ex adjuncto *libro*. Nam *liber* est instrumentum publicum, quo res gestæ regum, aut annales, vel genealogiæ olim describebantur a publicis scribis seu notariis. Sic dicitur : *Liber generationis Adam... Liber generationis Jesu Christi...* (Gen. V, 1; Matth. I, 1).—Publica igitur fide scribi, signari et conservari sermones suos vult Job; sed neque hoc contentus, diuturnitatem adhuc firmiorem quærit. Optat enim ut exarentur,

4° *Stylo ferreo et plumbi lamina* (in hebræo, *stylo ferri et plumbo*)... sensus est: Quoniam librum papyraceum aut membraneum arrodere solet tinea, et consumere vetustas; stylum ferreum requiro et plumbi laminam, ut ex meis sermonibus publicum monumentum conficiatur in volumine plumbeo.

5° At vero, quia dantur litteraria monumenta etiam plumbo durabiliora, inscriptiones nempe lapideæ, addit demum : *Vel celte sculpantur in silice*, nempe in petra omnium durissima.

Cur autem Job tantam verbis suis tribuendam cupit vim prolatitiam? — R. 1° Ut solemniter enuntiet veritatem grandem, qua tota humani generis spes continetur. — 2° Quia digna est hæc veritas ut nunquam oblivioni tradatur, sed semper præ oculis maneat mortalium. — 3° Ut Job, consolationis suæ causa, vehementer atque intense hanc fidem et spem eliciat. — 4° Ut quam gravissime eamdem fidem suam profiteatur, quæ etiam testimonium conscientiæ atque innocentiæ ejus continet.

Obtinuit profecto Job quod exoptavit: nam libro Scripturarum longe firmius quam plumbo vel saxo siliceo verba ejus consignata sunt æternitati.

25. *Scio enim quod Redemptor meus vivit,*
et in novissimo die de terra surrecturus sum; —
26. *et rursum circumdabor pelle mea, et in*
carne mea videbo Deum meum. —
27. *Quem visurus sum ego ipse,*
et oculi mei conspecturi sunt, et non alius;
reposita est hæc spes mea in sinu meo.

Profert jam, quos solemni præambulo annuntiavit sermones: quique non aliud sunt, quam clara fidei ac spei professio de futura corporum resurrectione, per Redemptorem Christum operanda. — Firmiter enim credo, inquit, et certissime scio quod Deus Redemptor meus vivit: ipso suscitante, in novissimo die, de terra sepulcri mei surrecturus sum; rursusque induar carne mea; et in eadem carne existens (vel existentem) videbo Deum meum ac Judicem. Quem ego ipse, quantumvis miser nunc, in illa die contemplabor; neque ex alio teste cognoscam, sed hisce oculis meis conspecturus sum. Hæc spes mea magna et firmissima reposita manet in sinu et intimo corde meo.

In hebræo textu quædam occurrunt differentiæ explicandæ (1). Sic enim legimus:

1° *Ego novi Redemptorem meum viventem; et postremus super pulverem surget;* vel, *novissime super pulverem suscitabit.* Sensus est: Redemptor meus super pulverem sepulcri suscitabit me; — vel: Redemptor ipse super pulverem surget, ut me ad vitam revocet; — vel: Ipse a mortuis resurget, ac proinde et ego resurgam... Quod quidem recte concluditur, ut ostendit Paulus, scribens: *Si Christus resurrexit, et nos resurgemus.* I Cor. XV, 12, seq.

2° Iterum hebræus textus sic habet: *Et postea pelle mea circumdabuntur hæc, et de carne mea intuebor Deum.* Sensus autem est: Cute mea, quæ est complementum carnis, cir-

(1) Cfr. Patritii *De interpret. Script.* lib. 2, quæst. 10.

cumdabuntur hæc membra mea,postquam fuerint putrefacta;. et sic redivivus in carne videbo Deum meum.

3° Ultima verba in hebræo sunt hæc: *Consumpti sunt renes mei in sinu meo*, scilicet præ vehementi Deum meum videndi desiderio. Bene igitur Hieronymus ea vertit: *Reposita est hæc spes mea in sinu meo.*

Ex dictis liquet, perperam prorsus heterodoxos interpretes verba Jobi ad metaphoricam resurrectionem detorquere voluisse. quasi resurrectionis nomine nihil aliud intelligeret, quam sui restitutionem in pristinam sanitatem ac prosperitatem. Etenim, 1° petitio monumenti æterni, 2° dies novissimus, 3° secunda cutis circumductio, 4° visio Dei, — de quibus hic sermo est, — istiusmodi hypothesim omnino excludunt.

Quonam autem sensu dicit Job, *Redemptorem suum vivere?* R. Sensu copiosissimo. Vivit enim 1° quia Deus est, semper et ab æterno vivens. — 2° Vivit etiam ut Deus-Homo, jam olim ex Patris decreto incarnatus. — 3° Vivit ut Redemptor in acceptatione ejusdem Patris, apud quem ab æterno vivunt ejus merita, ejusque sanguis, in pretium redemptionis effundendus. Qui pretiosus sanguis,etiam ante legem scriptam, ab initio mundi, profuit electis quasi effusus esset. Quare Joannes Christum vocat *Agnum qui occisus est ab origine mundi.* Apoc. XIII, 8.

Quod dicit: *De terra surrecturus sum, et rursum circumdabor* (hac) *pelle mea;* — Septuaginta Interpretes addunt, *pelle mea quæ perpetitur hæc;* — indicat carnem suam, nunc ulceribus plenam, putrescentem et morientem, resurrectione peracta, eamdem quidem fore quoad substantiam; sed in melius utique mutatam ac renovatam: imo propterea beate renovatum iri, quia nunc tam acerbe patitur, et usque ad mortis pulverem humiliatur: quasi nesciat immortalitas inveniri nisi in ipsa corruptionis materia, nec vitæ flos nisi a putredine mortis exoriri.

Quod demum dicit, *repositam esse hanc spem in sino suo,* innuit ejusdem spei firmam inhæsionem, pretium summum, efficaciam certissimam; quasi dicat: Hanc spem resurrectionis ita teneo, ut assidua ejus memoria in meis tribulationibus sustenter; — ut eam tanquam rem charissimam omni affectu

ac desiderio complectar; — ut in ea tanquam in radice infallibili, ejus fructum jam secure possideam.

—

Explicatio secunda.

Derelicta sunt tantummodo labia
circa dentes meos.

Documentum hic insinuatur de bono usu linguæ tempore adversitatis, et de orandi necessitate.

1° Satanas, qui *percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem ejus,* ita pepercit, Deo volente, labiis ejus, ut ei loquendi facultatem relinqueret. Qua in re alia fuit intentio Satanæ, alia intentio Dei.

-1) Intentio Satanæ fuit, ut Job doloribus pressus, labiis suis prava verba proferret : verba scilicet iracundiæ, verba contumeliarum adversus homines, verba murmurationis, blasphemiæ et maledictionis adversus Deum. Quæ intentio inimici ex ejus ad Deum verbis satis manifesta est : *Alioquin mitte manum tuam,* inquit, *et tange os ejus et carnem : tunc videbis quod in faciem benedicat* (id est, maledicat) *tibi.* Job II, 5.

Idem illud quærit inimicus in omnibus hominum infortuniis ac tribulationibus, ut contra Deum aut contra proximos murmurent et insurgant. Atque huic pessimo proposito ejus multi respondent....

-2) Intentio Dei fuit, ut Job in dura probatione positus, verba sancta, verba resignationis ac benedictionis proferret; atque ita sibi magnum acquireret meritum, et nobis præclarum relinqueret patientiæ exemplum. Quod quidem Dei consilium B. Job perfecte implevit. Etenim *in omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est. Dominus,* inquit, *dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit ita factum est : sit nomen Domini benedictum....* Job I, 21, 22.

2° Quod Jobo rebus omnibus destituto relinquantur labia, ut Deum invocare et exorare possit : divinam innuit miseri-

cordiam, quæ nobis semper in omnibus miseriis nostris et angustiis, gratiam orationis relinquit.

Quæ quidem orandi gratia quandoque unica est quæ remaneat ; sed magna illa est et sufficiens. *Domine Deus*, aiebat rex Josaphat, *cum ignoremus quid agere debeamus*, *hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te* (II Paral. XX, 12). — Si ergo gratia orationis non raro unicum est præsidium, necesse omnino est, ut eo utatur quicumque vult tentationes vincere, et animam salvare....

Est autem hæc gratia sufficiens et magna, quia per eam auxilia reliqua consequimur. Est enim oratio radix sanctitatis, clavis thesaurorum cœlestium. Nemo igitur dicat, se peccata cavere, passiones domare, virtutes consequi non posse...

Miseremini mei, miseremini mei,
saltem vos amici mei.

1° Job amicos suos implorat frustra; solamen non in ipsis, sed in solo Deo invenit : ut intelligamus, fiduciam non tam in hominibus quam in Deo esse ponendam; nec proinde quærendam esse tam hominum amicitiam, quam Dei. — Humani scilicet amici plerumque nobis adsunt in rebus prosperis; desunt vero in adversis : sive quia nos deserunt, sive quia juvare non possunt... Deus autem ac Pater noster cœlestis ita est paratus, ut in nulla unquam adversitate nos deserat, imo tunc præcipue soletur : *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione*. Ps. XC.

2° Cavendum nobis est, ne infideles Jobi amicos imitemur. Ad nos enim etiam ingeminatur clamor ille : *Miseremini mei, saltem vos amici mei...* -1) Hæc vox est fidelium defunctorum, in flammis Purgatorii ad nos clamantium : ipsi sunt fratres et amici nostri, omni commiseratione dignissimi, quos adjuvare possumus et debemus.

-2) Hæc vox est pauperum, qui etiam fratres nostri sunt ac proximi : et quos *amicos nobis facere debemus de mammona iniquitatis; ut cum defecerimus, recipiant nos in æterna tabernacula*. Luc. XVI, 9.

Quia manus Domini tetigit me.

1° Jobi ærumnæ ab hominibus et a dæmone erant inflictæ, Deo duntaxat permittente; eas tamen vir sanctus Deo tanquam causæ principali tribuit, quia revera Deo ut eas patiatur placuit : *Sicut Domino placuit*, inquit, *ita factum est* (Job I, 21). — Quapropter omnia recipit de manu Dei : exemplum nobis præbens, ut similiter tribulationes quascumque de manu Domini recipiamus. — Quidquid enim adversi accidat nobis, sive a rerum natura, sive ab hominibus, sive a nobismetipsis proveniat, non nisi permittente Deo accidit : Deoque placet ut id patiamur.

2° Dupliciter manus Domini homines tangit : nimirum vel in misericordia, vel in justitia.

-1) Tangit homines in misericordia, per tribulationes et flagella hujus vitæ. Si enim peccatores punit et percutit flagellis, nequaquam vult eos perdere, sed sanare, et ad resipiscentiam reducere : *Vexatio intellectum dabit* (Isai. XXVIII, 19). — Quod si justos affligit, eos augere vult justitia et meritis : *Nam virtus in infirmitate perficitur*. II Cor. XII, 9.

-2) Tangit homines in justitia, quum hi, tempore misericordiæ elapso, ante tribunal ejus comparent, ut recipiant secundum opera sua. Tunc illi qui in statu quidem gratiæ inveniuntur, sed ita ut debita sua venialia non persolverint, mittuntur ad flammas expiatorias... — Illi vero, qui in statu peccati mortalis existunt, dejiciuntur in ignem æternum terribili manu irati Dei. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis*. Hebr. X, 31.

Scio quod Redemptor meus vivit,
et in novissimo die de terra surrecturus sum.

En dogma resurrectionis futuræ, magnum animæ solatium, efficax patientiæ ac fortitudinis principium.

1° Fidei dogma est resurrectio carnis. Omnes scilicet homines, sive jamjam mortui, sive posthac morituri, in novissimo die resurgent cum corporibus suis propriis; ut in suis corporibus retributionem recipiant eorum, quæ in iisdem cor-

poribus gesserint... Qui mala egerint pœnam, qui egerint bona, præmia digna referent. — Hinc duplex erit resurgentium classis : peccatorum et justorum.

-1) Peccatores, quicumque fuerint in vita, resurgent in ignominia et confusione summa; specieque horribiles apparebunt sicut Satanas, quem ducem secuti sunt, et sicut infernus quem in æternum habitabunt....

-2) Justi autem resurgent in gloria. Olim illi despecti et humiliati, *tunc fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* (Matth. XIII, 43). — Secuti sunt Christum olim in passione, eum sequuntur nunc in resurrectione gloriosa : *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Phil. III, 21. Cf. I Cor. XV.

2° Magnum animæ solatium est resurrectio futura, in tribulationibus hujus vitæ.

Duplex distinguitur tribulatio et tristitia: alia, quam experitur homo in obitu parentum vel amicorum; alia, quam invenit in semetipso et in rebus suis : in utraque solamen verum ac solidum præbet futura resurrectio.

-1) Hæc enim ostendit, defunctum amicum non ablatum esse sine spe, et in perpetuum; sed aliquando reddendum nobis, imo reddendum in statu ac mundo meliore. *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus,* inquit Apostolus, *ut non contristemini sicut et cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo.* I Thess. IV, 12.

-2) Quod si ærumnis hujus vitæ, sive in bonis externis, sive in corpore nostro affligimur, instar Job: ne duro pondere penitus opprimamur, sicut impii opprimi solent, facit futuræ resurrectionis cogitatio. Hac enim intelligimus, tribulationes nostras non perpetuo duraturas; sed mox vertendas in gaudium. Prospectus scilicet novæ ac melioris vitæ, solatium est nunquam deficiens, et lux quædam divina, quæ vel densissimas hujus vitæ tenebras suis radiis dissipat.

3° Patientiæ et fortitudinis principium. — Ipsæ namque tribulationes sancte toleratæ, causa sunt meritoria resurrectionis gloriosæ. Quanto profundius homo humiliatur in hac vita,

tanto sublimius exaltabitur in futura... Quæcumque accidunt gravamina, quæcumque tormenta, totidem sunt immortalis felicitatis gaudiique semina...

Pretiosa utique, quantumvis amara, semina : ideoque non æquanimiter tantum, sed libenti animo acceptanda et toleranda.—Hinc Apostolorum, Martyrum, omniumque justorum constantia, ab unoquoque nostrum imitanda : *Id enim quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. II Cor. IV, 17.

Lectio Isaiæ prophetæ : *Erit in novissimis diebus.* Isai. II, 2–5.

2. Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. — 3. Et ibunt populi multi, et dicent : Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus ; quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. — 4. Et judicabit gentes, et arguet populos multos ; et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces ; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. — 5. Domus Jacob, venite, et ambulemus in lumine Domini.

—

Explicatio prima.

In recitata Isaiæ lectione agitur de Christo, deque religione seu Ecclesia universali et pacifica, ab ipso constituenda. Duæ partes distingui possunt :

I. *Ecclesia Christi erit universalis.*
II. *Ecclesia Christi erit pacifica.*

—

2. *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles.*

Sensus est : In novissimo tempore, nempe in tempore Messiæ, mons ædificandæ domui Domini destinatus, constituetur supra verticem aliorum montium. — Hæc autem sen-

tentia metaphorica est, et proprie significat, fore ut Ecclesia Christi firmitate et claritate sua omnes alias religiones, imo omnes humanas societates ac regna superet.

In novissimis, inquit, *diebus :* ut ætatem illam significet quæ incipiet ab adventu Messiæ, et durabit usque ad finem mundi. Etenim -1) non tantum SS. Patres, sed ipsi Hebræi docent, ubi in prophetis invenitur *in diebus novissimis*, vel *in tempore novissimo*, id de tempore Messiæ esse intelligendum. -2) Hoc tempus novissimum, est tempus religionis universalis seu catholicæ, quæ iterum semper tribuitur Messiæ. -3) Eadem ista Isaiæ prophetia reperitur in Michæa, ubi de Messia esse manifestius declaratur (Mich. IV, 1-7; V, 2).

Porro tempus Messiæ seu Christi vocatur *novissimum :* -1) Quia Christus est finis legis et prophetarum, ejusque Ecclesia ultimum veræ religionis complementum. -2) Quia tempus quod adventum ejus subsequetur, revera novissimum est respectu originis et durationis mundi, seu respectu præcedentium ætatum ac statuum. Etenim, sive tempus mundi dividas in *primum*, *medium* et *novissimum:* sive distinguas in periodum *legis naturæ*, *Mosaicæ* et *Evangelicæ :* ultima semper pars exorditur a Christo, et usque ad finem perdurat.

Erit præparatus, id est, erectus et stabilitus, *mons domus Domini...* Hoc nomine designat Ecclesiam Christi, metaphora ducta a monte Sion, in quo exstabat domus Domini, seu templum a Salomone exstructum. — Porro hanc metaphoram adhibet, -1) quia mons Sion cum templo suo figura erat Ecclesiæ; -2) quia revera domus Domini in monte exstructa, aptissime repræsentat Ecclesiam, spirituale templum, fundatum in monte, qui Christus est.

Illud *in vertice montium*, celsitudinem indicat et præeminentiam Ecclesiæ Christi in mundo, cum respectu ad alios montes seu altitudines; quare additur: *Et elevabitur super colles.* — Porro reliqui montes, colles et altitudines, quos transcendet, quos superabit et sibi subjiciet Ecclesia Christi: sunt religio Judaica et reliquæ religiones, sunt scholæ philosophicæ, imo sunt potentissima regna et imperia.

Præeminentia illa et elevatio Ecclesiæ instar ædificii super montem, inter alias Ecclesiæ proprietates, indicat eam fore

visibilem et conspicuam : *Non potest civitas abscondi supra montem posita*. Matth. V, 14.

Et fluent ad eum omnes gentes.
3. *Et ibunt populi multi, et dicent:*
Venite, et ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob.

Non tantum Ecclesia a Christo constituetur ut civitas; sed hæc civitas frequentabitur : et quidem non a judæis tantum, sed ab omnibus gentibus, quæ simul voluntario et concordi animo eam ingredientur.

Fluent, inquit, *ad eum omnes gentes :* id est, ad montem Christi venient instar fluminum. Quibus verbis significatur, -1) affluentia et multitudo venientium; -2) spontanea eorum et minime coacta voluntas; -3) divinæ gratiæ virtus, qua sursum moventur. Ad Ecclesiam scilicet, quasi ad montem sapientiæ et virtutum, contra naturæ corruptæ inclinationem, vi gratiæ cœlestis ascendent; et ex omni natione homines aggregabunt se, eo animi impetu quo solent flumina non sursum, sed deorsum in valles defluere. Hoc est quod Christus ait, se daturum *aquam salientem* sursum, puta *in vitam æternam* (Joan. IV, 14); et alibi : *Ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipsum* (Joan. XII, 32). -4) Voce *fluent* etiam innui videtur conversio gentium successiva. Et revera vidimus ad Christum accessisse primum Judæos, dein Samaritanos, mox Syros, Græcos, Romanos, Indos, etc.

Venite et ascendamus... Per mimesin indicuntur gentes diversæ inter se loquentes, et sese mutuo adhortantes ad ingrediendum in Ecclesiam : ut significetur, -1) ingens commotio per Evangelii prædicationem excitata in mundo, ac talis, ut omnes populi de re tanta inter se loquantur ; -2) fraternus consensus, quo homines omnes in Christi fide coadunantur.

Ascendamus ad montem Domini, id est, ad Christum atque ad Ecclesiam; *et ad domum Dei Jacob,* id est, ad templum Dei quem coluit Jacob et populus Israel. — Porro templum significatur illud novum ac præclarum, a Christo ædificatum, cujus Salomonicum templum umbra tantum ac figura fuit.

Et docebit nos vias suas,
et ambulabimus in semitis ejus.

Rationem dant sui concursus ad Ecclesiam : ut fiant discipuli ipsius Dei, qui per Christum docebit eos, et quidem efficaciter, vias suas.

Docebit nos... Hoc verbo insinuant, se doctorem bonum hactenus non habuisse ; quasi dicerent : Docuit nos Plato, docuit Socrates, Aristoteles, Diogenes, Pythagoras, et alii ; sed veram sapientiam, et viam ad salutem nobis ostendere non potuerunt. Nunc autem ipsa Sapientia æterna, ipse Deus adest ut doceat nos... Quid autem docebit?

Vias suas: id est, leges ac voluntates suas, seu vitam sapientiæ ac voluntati Dei conformem, qua tanquam via recta perveniat homo ad beatum terminum salutis. — *Via Domini* est vivendi ratio placens Deo ; vel etiam, voluntas ejus homini per revelationem innotescens. Opponitur viæ mere humanæ, qua homo ambulat, quin ducatur a Deo.

Quod addit : *Et ambulabimus in semitis ejus,* significat efficaciam Christi doctrinæ cum gratia conjunctæ : qua fiet, ut discipuli non tantum cognoscant virtutem ac sanctitatem, sed etiam opere eam exerceant et colant perseveranter.

Sensus itaque totius sententiæ est quasi diceretur : Ascendamus ad Christum, verum orbis Doctorem : ille nos in Ecclesia docebit viam sanctitatis ; simulque gratiam conferet, ut facile hanc viam ineamus, et percurramus : non passibus corporis, sed mentis : puta credendo, sperando, pœnitendo, amando, obediendo, et pie casteque vivendo.

Iisdem verbis : *Et ambulabimus in semitis ejus,* indicatur iterum consensus variarum gentium, pariter in viis Domini ambulantium ; adeoque Christiana unitas et fraternitas.

Quia de Sion exibit lex,
et verbum Domini de Jerusalem.

Verba sunt prophetæ, qui rationem reddit concursus populorum ad Christi Ecclesiam : quia nempe Christi religio ex Jerusalem in universum orbem est propaganda. Scilicet sen-

sus est quasi diceret: Omnes gentes erudientur a Christo, et discent ab eo viam ac legem Dei; quia lex et doctrina evangelica, a Jerusalem oriunda, prædicabitur per orbem.

Lex intelligitur hic, non antiqua illa timoris, quæ data est in monte Sinai; sed lex nova, lex gratiæ, quæ data est in monte Sion. — *Verbum Domini*, est verbum evangelicum, quod eamdem legem gratiæ constituit. Porro hæc lex, prædicata per Christum in Judæa, præcipue promulgata est, et a Spiritu sancto Apostolorum cordibus inscripta die Pentecostes, in monte Sion et in Jerusalem; unde Apostoli exeuntes, in mundum universum eam prædicarunt.

4. *Et judicabit gentes, et arguet populos multos;*
et conflabunt gladios suos in vomeres,
et lanceas suas in falces;
non levabit gens contra gentem gladium,
nec exercebuntur ultra ad prælium.

Explicat propheta effectus prædicationis Evangelicæ: per eam Deus, ut infallibilis Judex, manifestabit, condemnabit, ac tollet gentium errores et vitia; unaque cum erroribus ac vitiis bella tollet, pacemque constituet.

Judicabit gentes: scilicet Deus Jacob, reget, docebit, corripiet, omnique modo tanquam subditos gubernabit illos, qui ejus potestati sese subjecerint.

Judicabit et arguet: hæc verba innuunt judicium contentiosum, seu correptionem et emendationem morum. Verbum scilicet evangelicum pravos gentium mores transformabit in sanctos, non sine luctamine. Vincet tamen ita, ut gentes conversæ velut mutentur in alias, et novam vitam incipiant, pristinæ prorsus contrariam.

Conflabunt gladios suos in vomeres... instrumenta belli et mortis mutabunt in instrumenta pacis et vitæ: scilicet homines a Christo edocti, derelictis bellis et discordiis, tranquille sese tradent artibus pacis et operibus bonis. Quæ significant, Evangelio auferenda esse bella, et inducendam pacem, illam nempe de qua angeli cecinerunt: *In terra pax hominibus bo-*

næ voluntatis (Luc. II, 14); et Christus dixit: *Pax vobis... pacem relinquo vobis.* Joan. XX, 19; XIV, 27.

Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. Quod modo figurate dixit, apertius jam et propriis verbis repetit : fore ut Christus auferat omnia bella. — Hic autem quæritur quænam sint illa bella, et quomodo sint a Christo sublata?

1° Bella intelliguntur, -1) bella et prælia proprie dicta, sed injusta, ambitiosa, tyrannica. -2) Omnia odia, dissidia et discordiæ hominum inter se. -3) Dissidia et inimicitiæ inter homines et Deum. -4) Bella interna tentationum, quæ suscitantur ab inimicis animæ.

2° Ista omnia Christus tollit et sustulit, -1) virtualiter : dando remedium efficax, dummodo adhibeatur; et ponendo principium, ex quo, nisi ex parte hominum opponatur impedimentum, sequetur exstinctio belli et pax perfecta. Scilicet lex evangelica charitatis, modestiæ, justitiæ, mansuetudinis et patientiæ, lites omnes ac dissidia componet : dummodo ab hominibus rite servetur. -2) Actu, et revera, bella abstulit multa, populosque mitiores atque humaniores effecit. -3) Justis omnibus dat internam pacem in hac vita, cum triumpho de tentationibus pravisque animi cupiditatibus. -4) In vita futura, dat omnibus legis evangelicæ observatoribus pacem, interne externeque perfectam.

5. *Domus Jacob, venite, et ambulemus in lumine Domini.*

Vox prophetæ, per apostrophen Judæos tum coævos tum posteros alloquentis. Exposita enim jucundissima pace, per Christum Judæis primum, ac deinde omnibus gentibus afferenda, invitat Israel, ut sese per legis observantiam ad tantum beneficium recipiendum digne disponant; imo, ubi venerit Christus, eum sequi festinent.

Domus Jacob, inquit, *venite*: id est, relinquite vias pravas vitiorum; *et ambulemus in lumine Domini*, id est, recipite Evangelium Messiæ.

Explicatio secunda.

Erit præparatus mons domus Domini.

Quod Isaias futurum prædixit, nos feliciter impletum videmus: nobis enim exstat præparatus mons domus Domini, id est, Christiana religio, et salus omnibus oblata, quæ merito *mons* vocatur ac *domus Domini.*

1° Christiana religio, seu lex evangelica mons est: ratione firmitatis, et ratione altitudinis.

— 1) Ratione firmitatis. Nam -*a*) firmissima est, instar montis, quippe quæ non ab hominibus, sed a Deo est fundata; nec ab ulla humana vi movebitur, sed in æternum stabit. -*b*) Firmissima est in se, nempe in suo dogmate et in suis promissionibus... et -*c*) firmitatem communicat fidelibus sibi adhærentibus: ut non sint fluctuantes omni vento doctrinæ, nec agitentur amore terrenorum et passionibus humani cordis...

— 2) Ratione altitudinis. Est enim sublimis -*a*) in se, in suis dogmatibus, ac mysteriis, in suis virtutibus, in suis præmiis... -*b*) Sublimis est et excelsa in suis effectibus: evehit enim hominem ad cœlestia: ad cogitationes cœlestes, — ad cœlestes et angelicos mores, — ad cœlestem vitam et existentiam: nam ex monte evangelico Christianus quamvis humilis assumitur in cœlum, ut sedeat cum principibus populi Dei...

2° Religio seu Ecclesia Christi, domus Dei est. Qua ratione? et quotuplex distinguitur?

— 1) Hac ratione est domus Dei, quod -*a*) ab ipso Deo ac Domino nostro Jesu Christo, instar domus ex spiritualibus lapidibus ædificata est: cujus fundamentum Petrus, Apostoli columnæ, omnesque fideles lapides vivi; imo unusquisque fidelium non tantum lapis vivus, sed templum est ac sanctuarium vivum Dei. *Ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus* (Joan. XIV, 23). — *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?* (I Cor. III, 16.) — Hac quoque ratione -*b*) est domus Dei, quod Deus ipse in ea tanquam

in propria domo, velut pater cum filiis habitat : *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus et habitabit cum eis.* Apoc. XXI, 3. — 2) Hujusmodi autem domus Dei distinguitur duplex : domus gratiæ, in hac vita... domus gloriæ in futura... Utrique convenit illud : *Domum Dei decet sanctitudo in longitudinem dierum.* Ps. XCII.

Venite et ascendamus ad montem Domini.

1° Quicumque domum Dei ingredi et in ea feliciter habitare volunt, ascendere debent et eniti in montem, ubi est posita : -1) surgendo ex profundo peccatorum, per veram pœnitentiam et periculorum fugam.... -2) Elevando mentem, per orationis frequentiam.... -3) Ascendendo de virtute in virtutem, per quotidiana exercitia.... -4) Separando se a rebus infimis et ab amore terrenorum, per evangelicam abnegationem perfectam : *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite.* Coloss. III, 1.

2° Omnes Christiani hæc verba usurpare debent : *Venite et ascendamus*, -1) tum alloquendo semetipsos, ut quotidie et semper, sive in prosperis sive in adversis, usque ad finem vitæ ad ascendendum se excitent ; nec unquam ad sistendum gradum, vel ad descendendum, sese remittant... -2) Tum alloquendo sese invicem, ut sese mutuo adhortentur et juvent ad bonum, et ad progrediendum constanter in virtute...

3° Quoniam ascensio ardua est, ipse Christus cum adjutrice gratia sua adest tanquam divinus dux et socius, dicens : *Venite et ascendamus :* sicut ego præcessi, et ascendi in Calvariam et inde in cœlum ; ita eodem te deducam, dummodo dexteram mihi dare volueris, et mecum ire : *Venite et ascendamus....*

Et docebit nos vias suas

Christi fideles omnes sunt *discipuli*, qui docentur, et quidem ab ipso Deo, vias Dei.

1° Docentur, id est, mente illuminantur, et ab ignorantiæ et errorum tenebris liberantur. Ignorantiam præsertim dicimus et errores illos, qui circa magnas, et maxime scitu neces-

sarias quæstiones versantur : nempe quæ sit hominis origo, quæ destinatio ac finis, quæ via ut ad finem suum feliciter perveniat? Hujusmodi quæstiones humana sapientia solvere nequit ; —spiritus autem mendacii solvit funestissimis erroribus... A quibus liberantur soli Christi fideles, qui in Ecclesia catholica doctrinam sanctam ac infallibilem inveniunt, qua omnes mentis tenebræ dissipentur.

2° Docentur enim ab ipso Deo, ab incarnata Sapientia : *Erunt omnes docibiles Dei* (Joan. VI, 45). Unigenitus enim Dei Filius humani generis Magister factus est : ***Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis : novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*** (Hebr. I, 1, 2).—Nec dicat quispiam, ipsum jam Dei Filium, ex quo in cœlum ascendit, a fidelibus non audiri ; nam idem ipse docere pergit per os Ecclesiæ suæ, ac per ministros verbi, quos suo loco constituit : *Docete omnes gentes... quæcumque mandavi vobis... usque ad consummationem sæculi* (Matth. ult.).—*Qui vos audit me audit* (Luc. X, 16).—Jam vero docet Verbum incarnatum, non tantum infallibiliter, sed etiam efficaciter : præstando nempe per internam gratiam, ut documenta proposita intelligantur et opere impleantur...— Quanta felicitas, Deum ipsum habere doctorem, et ore ipsius Sapientiæ erudiri !

3° Quid autem divinus ille Magister docet?— Nonne scientiam illam, quæ homini maxime conveniens est maximeque pretiosa, scientiam bene vivendi, seu sapientiam? Hæc autem sita est in cognoscendis et percurrendis viis Dei : *Docebit nos vias suas.* Sunt autem viæ Dei, -1) illæ actiones ac mores, qui ab ipso præscribuntur nobis, et ipsi placent; -2) sunt viæ quibus ipse Christus ambulavit ; seu exempla et vestigia ejus ; -3) sunt illæ viæ quibus Christus ambularet, seu agendi ratio quam sequeretur, si ipse in nostro loco ac statu esset constitutus... -4) Viæ Dei, sunt viæ legis, virtutis, felicitatis et pacis... quarum terminus est æterna salus.—His oppositæ sunt viæ iniquitatis, carnis, mundi, diaboli...

Arguet populos multos.

En correptio salutaris, qua Christus hominum vitia reprehendit ut emendentur. —Non enim blanditur naturæ nostræ

corruptæ, sed contradicit, ut medeatur per verbum evangelicum : quod idcirco etiam grano sinapis comparatur.

Porro corripit Christus homines *misericorditer*, et corripit *omnes*, tam justos quam peccatores.

1° Corripit eos *misericorditer*, ut liberet eos a vitiis, nec non a pœnis ac miseriis quæ vitia consequuntur. *Quos amo, arguo et castigo* (Apoc. III, 19). — Quapropter salutaris correptio Domini, quomodocumque fiat, sive per flagella et tribulationes severas, sive per paterna superiorum monita, grato semper animo recipienda est.

2° Corripit *omnes*: -1) peccatores, ut a peccatis recipiscant, et ne æternam mortem incurrant. Corripit autem eos præsertim tripliciter: -*a*) docendo, ac veritates æternas proponendo; -*b*) remorsibus conscientiam stimulando; -*c*) tribulationibus eos humiliando ac vexando. *Vexatio intellectum dabit.* Isai. XXVIII, 19.

-2) Corripit justos, *ut justificentur adhuc* (Apoc. XXII, 11). Correptio autem justorum efficitur dupliciter: -*a*) internis monitis; -*b*) adversitatibus ac probationibus variis.

Conflabunt gladios suos in vomeres.

En effectus Evangelii: mutatio morum et pax.

1° Quicumque Christi doctrinam audiunt et sequuntur, mutant instrumenta mortis in instrumenta vitæ: id est, ea quibus abusi sunt hactenus ad peccandum, jam adhibent ad serviendum Deo. Quare Apostolus scribit: *Liberati a peccato, servi facti estis justitiæ... Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem... Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Dei* (Rom. VI, 18, 19, 13). — Porro arma hujusmodi mutanda, non tantum sunt, -1) membra nostra et sensus externi; sed etiam, -2) facultates nostræ internæ, intellectus, voluntas et memoria atque phantasia; -3) bona temporalia; -4) tempus nobis datum ut Deo in hac vita serviamus; -5) opera nostra omnia quibus merita multa æternæ vitæ possumus comparare.

2° Alter Evangelii effectus est pax, illa nimirum quam mundus dare non potest, sed quam Christus discipulis suis promisit et largitur fideliter, tantoque uberiorem quanto ipsi fidelius Domino serviunt.

Pax autem Christi discipulis datur, tum imperfecta in hac vita, tum perfecta in futura.

-1) In hac vita est pax -*a*) interna: quæ est pax conscientiæ, pax amicitiæ cum Deo, et pax charitatis cum proximo. -*b*) Ad pacem externam quod attinet, quæ in prosperitate ac tranquillitate corporali consistit, hæc nequaquam promittitur; imo potius tribulationes et persecutiones prædicuntur: At vero tribulationibus externis interna pax non tollitur sed confirmatur: *Gaudete in illa die et exultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlo.* Luc. VI, 23.

-2) Pax in futura vita erit undequaque perfecta: æterna nempe beatitudo, quæ a nullo jam inimico, sive visibili sive invisibili, nec peccato, nec tentatione, nec morte, nec timore poterit turbari...

Venite, et ambulemus in lumine Domini.

Quodnam est lumen Dei, et quomodo in eo ambulandum? — 1° Lumen Dei, quod opponitur tenebris mundi et diaboli, aliud dicitur lumen gratiæ, aliud lumen gloriæ.

-1) Lumen *gratiæ* est, -*a*) fides; -*b*) gratia sanctificans; -*c*) est virtus quælibet, præsertim vero charitas; -*d*) lex et voluntas Dei, nec non exemplum Christi, ut *sicut ille* (Christus) *ambulavit et ipsi ambulemus.* Joan. II, 6.

-2) Lumen *gloriæ*, est illa lux perpetua qua fruemur in cœlis, qua illustrati *similes ei erimus et videbimus eum sicuti est, facie ad faciem* (I Joan. III, 2; 1 Cor. XIII, 12).

2° Quomodo in lumine Dei ambulandum? — Perseveranter: seu ita ut, -1) nunquam revertamur ad tenebras; -2) nunquam gressum sistamus; -3) sed progrediamur semper usque ad perfectam diem. *Justorum semita quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem.* Prov. IV, 18.

—

SABBATO QUATUOR TEMPORUM ADVENTUS.

Lectio Isaiæ : *Hæc dicit Dominus christo meo Cyro.* Isai. XLV, 1-8.

1. Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portæ non claudentur. — 2. Ego ante te ibo; et gloriosos terræ humiliabo; portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam. — 3. Et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum : ut scias quia ego Dominus qui voco nomen tuum, Deus Israel. — 4. Propter servum meum Jacob, et Israel electum meum, et vocavi te nomine tuo; assimilavi te, et non cognovisti me. — 5. Ego Dominus, et non est amplius; extra me non est Deus; accinxi te, et non cognovisti me. — 6. Ut sciant hi qui ab ortu solis, et qui ab occidente, quoniam absque me non est : ego Dominus, et non est alter, — 7. formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem et creans malum; ego Dominus faciens omnia hæc. — 8. Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra et germinet salvatorem; et justitia oriatur simul; ego Dominus creavi eum.

—

Explicatio prima.

De Cyro hic loquitur Isaias, gentis Hebræorum futuro liberatore, et Christi Redemptoris typo seu figura; quapropter sermo desinit in ipsum antitypum, Christum Salvatorem. Tria distingui possunt :

I. *Dei dona Cyro largienda.*
II. *Hujusmodi largitionis finis.*
III. *Vota de Messia ardenter desiderato.*

Hæc dicit Dominus christo meo Cyro...

Sensu litterali de Cyro, futuro Persarum rege, agitur. Hunc ducentis et decem annis antequam nasceretur, Isaias nomine vocat; et a Deo electum dicit ut Chaldæorum imperium evertat, Judæosque Babylone captivos Jerosolymam dimittat. Cyrum istud de se oraculum postea legisse testatur Josephus (1); idque sat clare patet ex ipso edicto, quo Judæos libertati et patriæ restituit. *Omnia*, ait, *regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, et ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Jerusalem.* — Voluit autem Deus hæc de Cyro prædici, inter alios fines, ut ex vaticinio tam præclaro, tamque insigniter implendo, certissimam fidem faceret aliis Isaiæ oraculis: scilicet de remissione peccatorum, deque spiritualibus donis per Salvatorem afferendis, quorum illa erant typus.

Sensu allegorico, loquitur Isaias de Messia Salvatore. Cyrus enim typus fuit illius, qui Judæos omnesque homines e captivitate peccati, mortis et diaboli liberavit; quique vectes inferni confregit, ut inde sanctos Patriarchas educeret, ut SS Patres docent.

Hæc dicit Dominus christo meo Cyro. Rex Persarum Cyrus, a Deo electus cognominatur *christus*, seu *unctus:* hebraice *Messias*, 1° quia reges apud Hebræos unctione consecrabantur, Cyrus autem rex erat futurus, imo rex electus et quasi inunctus a Deo: unde Deus eum hic *suum* vocat: *Christo meo.* 2° Præsertim, quia Cyrus typus fuit et imago Christi Salvatoris, imago autem nomen sortitur sui archetypi, sive exemplaris.

Cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portæ non claudentur.

His et sequentibus verbis prædicitur Cyrus tanta potestate a Deo donandus, ut nulla vi opposita arceri valeat, ut reges potentissimos et urbes munitissimas expugnet, ut opes, vi-

(1) Joseph. *Antiq.* lib. XI, c. 1.

ctorias et gloriam stupendam obtineat : idque *propter Jacob*, nempe in gratiam populi Dei.

Cujus, inquit Deus, *apprehendi dexteram :* 1° Quia ejus dextera usus est ad feriendos Chaldæos, et liberandos captivos Israel. 2° Quia eum velut dextera deduxit per hostes et obices, eum dirigens, roborans, protegens, victorem efficiens, usque ad Babylonis excidium. Ideo additur : *Ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam :* id est, ut reges in fugam ante ipsum conjiciam. — Revera, Xenophonte teste (1), non tantum Cyrus subjugavit Syros, Assyrios, Arabes, Phœnices, Babylonios; sed et dominatus est Asiaticis, Græcis, Cypriis et Ægyptiis; imo potitus est etiam Bactrianis et Indis, atque aliis quam plurimis gentibus, quarum ne nomina quidem quis dixerit.

Et aperiam coram eo januas, et portæ non claudentur : intellige, arcium munitarum et urbium, speciatim vero Babylonis. Portas enim canalium, quæ ex urbe ad flumen deducebant, Babylonii, festivis epulis indulgentes hac ipsa nocte apertas reliquerant. Quas si claudendas curassent, Persas et Medos, per easdem ingressos, veluti in laqueo comprehensos, ad internecionem occidissent. Ipsæ palatii portæ jussu regis apertæ sunt, ut causa tumultus qui audiebatur, innotesceret : et eo ipso momento Gobrias et Gadatas, Cyri duces, in ædem regiam irrumpentes, omnes quos obviam habuerunt, ipsumque regem trucidarunt (2).

2. *Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo : portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam.*

Quæ modo dixit propheta, aliis verbis repetit : ut gravius rem affirmet, distinctius explicet, et magis inculcet opus illud fore Dei, non ipsius Cyri aut hominum.

Ego, inquit, *ante te ibo :* nempe quasi dux et antesignanus, et multo magis quasi bellator prævius, hostes pellens, et vias aperiens Cyro, qui ipsemet quasi sine pugna victor incedet.

(1) *Cyropæd.* lib. I. Cfr. Herodot. lib. I.
(2) Lowthus, in Isai. cap. XLV.

Ego, inquit cum emphasi, *ego*, non tu.... *gloriosos terræ humiliabo :* id est, reges vincam et prosternam, in pœnam superbiæ eorum;.quia secundum regulam justissimæ providentiæ meæ, qui se exaltant humiliandi sunt. — *Portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam :* id est, claustra quæcumque fortissima, quibus homines conabuntur resistere, et semetipsos ac thesauros suos tueri, perrumpam facillime. — Speciatim hic respicere videtur thesauros, quos ex intimis latebris eruet et aperiet Cyro ; ideo addit :

3. *Et dabo tibi thesauros absconditos,*
et arcana secretorum : ut scias...

Quod dicit, daturum se *thesauros absconditos et arcana secretorum:* significat divitias maxime occultas, quasque hostes secretissime abdiderunt, sicut tempore belli fieri solet. Has, inquit, nec tantum communia spolia, dabo tibi. — Revera in urbibus, præsertim Sardi, ubi opulentissimus Crœsus regnabat, et Babylone, ubi Chaldæi ingentes thesauros coacervaverant, Cyrus immensas divitias invenit.

Ut scias quia ego Dominus qui voco nomen tuum,
Deus Israel.

Consequentiam et finem proximum jam indicat tam insignis favoris ac auxilii : ut Cyrus facile agnoscere possit, et agnoscat revera manum Dei; et quidem non Dei sui vel idoli, sed *Dei Israel*, qui per os Isaiæ hæc omnia ipsi nominatim promittit. Hinc liquet, Deum voluisse, ut hæc Isaiæ de Cyro prophetia, ipsi Cyro innotesceret : quatenus per eam Deum Israel cognosceret, et ad favendum Israelitis captivis induceretur.

Diximus indicari finem proximum, nempe respectu Cyri, ut Cyrus agnoscat Deum Judæorum; at vero ille finis proximus subordinabatur fini ulteriori et principali, qui erat liberatio Judæorum ut in sequentibus declaratur.

4. *Propter servum meum Jacob,*
et Israel electum meum, et vocavi te nomine tuo;
assimilavi te, et non cognovisti me.

En finis cur Deus elegerit Cyrum, seseque ei manifestaverit: Propter Jacob seu Israel, quem altiore ordine elegit.

Propter servum meum Jacob, inquit, *et Israel electum meum*: id est, propter populum Israel, qui peculiariter mihi servit, quemque ego peculiariter elegi, ut ex eo producam servum meum et electum per excellentiam, Salvatorem mundi: ideo,

Et vocavi te nomine tuo: id est, elegi te, ipso nomine te appellans, nempe *Cyrum*; — et insuper imposui tibi cognomen figurativum: *Et assimilavi te*, id est, vi vocis hebraicæ, *et blande cognominavi te*, nempe christum et pastorem (1): quia insuper elegi te, ut similitudinem ac typum geras ejusdem Salvatoris, Christi, Regis mei et Pastoris. Sicut enim tu Judæos Babylone, ita Christus homines inferno liberabit. —At vero hoc mysterium Cyrus inscius implebit: ideo additur:

Et non cognovisti me. Duplici modo Cyrus non cognovit Dominum, a quo electus et vocatus est; quod sic declaratur:

1° *Non cognovisti me*, id est, non cognosces me, verum Deum, nisi imperfecte. — Etenim licet Cyrus agnoverit Deum Hebræorum, eumque publicis litteris confessus sit; tamen, a sua idololatria non recessisse videtur (2): quare misere periit in tyrannica invasione Scytarum.

2° *Non cognovisti me*, i. e. ignorasti te gerere vices et speciem Salvatoris. Ego te exaltavi; sed *tu non cognovisti me*, id occulte et alto quodam consilio molientem, ut tu Judæos Babylonica captivitate liberando, formam et typum geras Christi mei. — Qui sensus Sanctio et Alvarezio videtur præcipuus. —Perinde, ait Sanctius, accidit Cyro, ac si quis pingendi inexpertus, imaginem regis quem nunquam vidisset, perfectissime et ad vivum expingeret. Omnes enim dicerent, altiorem hic et divinam intervenisse manum, quæ dexteram pin-

(1) Supra, versu 1, et cap. XLIV, 28.
(2) Xenoph. lib. VIII.

gentis direxerit. Ita Dei manus Cyri personam et actiones composuit ac direxit, ut in se, quamvis inscius, imaginem Salvatoris ad vivum exprimeret. — At vero, quod Cyrus ignoravit, alii intelligent.

5. *Ego Dominus, et non est amplius : extra me non est Deus : accinxi te, et non cognovisti me.*
6. *Ut sciant hi qui ab ortu solis, et qui ab occidente, quoniam absque me non est.*

Sensus est quasi diceret : Non cognovisti me, etsi Ego sum Deus summus super omnes deos, Creator ac Dominus cœli et terræ ; etsi te tam mire mea manu ornavi, non cognovisti me: at vero alii cognoscent ; et hunc finem intendo, ut ex mea erga te providentia cognoscat universus orbis, me Deum Israel, esse solum ac summum Deum : *Quoniam absque me non est, non est amplius, extra me non est Deus.*

Quod dicit : *Accinxi te*, id est, velut accingam te gladio et armis, potentia, consilio et fortitudine : instruam te internis externisque viribus, ut magna mediteris, audeas, et exsequaris. Quod quidem tam manifeste faciam, ut velut mea manu te armis videar induisse.

Ut sciant homines universi... Quoniam scilicet cognitio veri Dei est ad salutem necessaria, ideo misericordissimus Deus hunc finem semper intendit.

Ego Dominus, et non est alter, —
7. *formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem et creans malum : ego Dominus faciens omnia hæc.*

Explicat magis illam, quam modo dedit, notionem veri Dei : Ego, inquit, summus et unicus Deus sum, principium omnium creaturarum, sive bonæ sive malæ existimentur. — Videtur hic Spiritus sanctus respexisse, et confutare voluisse antiquam Persarum doctrinam de duobus principiis, uno malo, altero bono, mundi auctoribus et gubernatoribus.

Formans lucem, et creans tenebras: est synecdoche, qua *lux* et *tenebræ* ponuntur pro omnibus creaturis. Memorat autem lucem et tenebras potius quam alias creaturas, quia lux est symbolum *pacis*, et tenebræ symbolum *mali:* quæ sequentibus verbis profert.

Faciens pacem et creans malum. — *Pax* Hebræis est quies, opulentia, libertas, felicitas et bonorum omnium affluentia; huic autem oppositum *malum*, est rerum turbatio, bellum, inopia, servitus, et quidquid hominem affligit aut miserum facit. — Ut patet, malum *pœnæ* intelligitur, cujus Deus auctor est; nequaquam *culpæ*.

Ego Dominus faciens omnia hæc. Scilicet Deus omnia a se creata, sua sapientia et potentia gubernat: ipse, non creatura ulla, Judæis prius induxit tenebras et malum, Chaldæis vero lucem et pacem; deinde, vice versa, per Cyrum Judæis creavit lucem et pacem, Chaldæis tenebras et malum. Quod idem omni tempore facit: in regnis singulis alternando vices, nunc dando lucem, nunc tenebras.

8. *Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum;*
aperiatur terra et germinet Salvatorem;
et justitia oriatur simul;
ego Dominus creavi eum.

Ex typo seu figura Christi, jam transit propheta ad antitypum, seu ad ipsum Christum in se spectatum. — Hactenus enim de liberatore terrestri locutus est, quanquam iis verbis quæ indicent eumdem esse figuram Liberatoris cœlestis; nunc autem, quod prophetis solemne est, a figura ad rem sese attollens, Christum Salvatorem ardentissimis votis appellat. Ita ut non jam allegorice, sed litteraliter hæc de Christo dicantur : quæ communis SS. Patrum, et ipsius Ecclesiæ in sua Liturgia, hujus loci interpretatio est. — De cætero Verbi incarnatio, quæ, ut Augustinus loquitur, simul cœli et terræ operatio est, tam perspicue hic enuntiatur, ut explicatione vix opus sit.

Per apostrophen duplicem alloquitur cœlum, et terram, ut tam unum quam altera mittat Salvatorem. Quod quidem

utrumque de humana Christi generatione ac natura dicitur, de qua totus hic prophetæ est sermo. Scilicet Christus, qua homo, vocatur germen cœli, quia ex rore cœlesti, id est, ex Spiritu sancto conceptus est; et germen terræ, quia ex B. Virgine formatus et natus.

Rorate, inquit, *cœli desuper, et nubes pluant justum:* id est, cœli desuper Justum per excellentiam ac Salvatorem, tanquam rorem et pluviam effundant. — Quibus verbis humana Christi generatio comparatur rori ac pluviæ, idque aptissime : 1° Comparatur rori, -1) quia sicut roris, ita ortus Christi fuit de cœlo, deque Spiritu sancto; -2) quia idem latens fuit et occultus; -3) quia noctu descendit, suaviter ac sine strepitu; -4) quia terram refrigerat et fecundat. — 2° Comparatur pluviæ, -1) propter abundantiam; -2) quia pluvia quoque symbolum est fecunditatis et beneficentiæ; -3) quia alius propheta dixerat : *Descendet sicut pluvia in vellus.* Ps. LXXI.

Christus hic vocatur *justus*, hebraice *justitia*, -1) quia in se justissimus est, imo ipsa justitia; -2) quia alios justos efficit, et justitiam spargit in terram.

Aperiatur terra et germinet Salvatorem. Hic Salvator exhibetur ut germen terræ, quo sensu quoque David cecinit: *Terra dedit fructum suum.* Quia revera Salvator, secundum humanam naturam ortus est, non tantum de cœlo sed etiam de terra : scilicet natus est cœlitus in terra.

Terra itaque hic intelligi potest, 1° generice, pro orbe terrarum, vel pro humano genere ex quo Christus erat oriundus; — 2° specifice, pro B. V. Maria, quæ rorem Spiritus sancti excipiens, concepit et germinavit Salvatorem. Ut enim communiter Patres docent, ipsa est *terra*, seu filia Adæ, ad hoc electa et specialiter benedicta, ut proferret semen vitæ, alterum Adam, justitiæ auctorem. Quapropter, sicut primus Adam ex virgine terra, id est, ex limo primævo formatus est; ita oportuit ut secundus Adam ex virgine terra, sed altioris ordinis, nempe ex sanctissima carne immaculatæ Virginis Mariæ nasceretur.

Illud *germinet Salvatorem* metaphoram continet, qua exhibetur Salvator ut planta quædam gradatim crescens : quia revera ortus ille est per modum seminis, quod prius in

summa humilitate latuit, ac deinde sensim excrevit in arborem mirabilem : *Ita ut volucres cœli veniant et habitent in ramis ejus.* Matth. XIII, 32.

Et justitia oriatur simul : en effectus et velut fructus Salvatoris : justitia, quæ una cum ipso, etsi ex ipso, sicut lux cum sole orietur. — Per totam hanc Messiæ appellationem et invocationem, alludere videtur Isaias ad illud Davidis : *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus ejus justitia* (Ps. LXXI); et sensus est quasi diceret: Ab Adamo usque ad Christum, terra germinavit spinas et tribulos peccatorum; veniat ergo Christus justificator, ut terra per ipsum benedicta, germinare incipiat justitiam et justos, Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines....

Quod additur : *Ego Dominus creavi* (id est, creabo) *eum*, vox Dei est, votis Isaiæ respondentis, quasi diceret : Quod tu adeo exoptas, Isaia, æque ac terra arida et sitiens optat e cœlo pluviam : hoc ego suo tempore præstabo et creabo, id est, producam hunc Justum. Meum enim opus, meum donum ac beneficium est ejus nativitas, quæ est incarnatio et nativitas ipsius Filii mei unigeniti futura.

—

Explicatio secunda.

Ego ante te ibo, et gloriosos terræ humiliabo.

His verbis alloquitur ipse Christus Dominus unumquemque discipulorum suorum, qui Magistri sui ac Ducis divini vestigia sequi voluerit. Idem enim hic significat, quod postea docuit dicendo : *Ego sum via, et veritas, et vita... qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ* (Joan. XIV, 6; VIII, 12). — Promittit scilicet, se fore ducem et adjutorem in via salutis ac vitæ æternæ.

1° Quomodo Christus discipulos suos ducit? -1) Ducit eos per se ipsum : tum verbis evangelicis exemplisque prælucens; tum internis gratiæ illustrationibus viam bonam ostendens... -2) Ducit per vicarios suos, nempe per pastores ac

ministros, suo loco constitutos.... -3) Ducit ad pœnitentiam et humilitatem, ad patientiam et crucem in hac vita.... et ad gloriam in futura...

2° Quomodo sequentes se adjuvat? — Mirabiliter eos adjuvat, tum in opere salutis propriæ, tum in opere salutis alienæ.

-1) In opere salutis propriæ : -*a*) *Gloriosos*, inquit, *terræ humiliabo...* scilicet inimicos animæ nostræ, principes tenebrarum, mundum, carnem, diabolum prosternit... -*b*) *Portas*, inquit, *æreas conteram :* scilicet obstacula quævis, nempe passiones nostras, scandala, peccatorum occasiones veluti tollet, faciendo ut ea superare valeamus... — Nemo ergo desperet, neque timeat, quasi e peccatis erumpere, aut arduam salutis viam conscendere nequeat; ipse enim Omnipotens juvabit et faciet. *Dominus illuminatio mea et salus mea : quem timebo?... Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.* Ps. XXVI.

-2) Adjuvat suos in opere salutis aliorum, et in omni negotio Dei ac Domini causa suscepto. -*a*) Hic etiam quoscumque adversarios, quamvis superbos ac potentes, avertere ac humiliare facillime potest; idque revera faciet, dummodo firmissima fiducia eum sequi pergamus... -*b*) Hic etiam quælibet obstacula tollere, corda peccatorum quantumvis obdurata vi gratiæ suæ expugnare et perfringere potest; idque revera facere paratus est, dummodo in ipso non in nobis humiliter confidamus. *Portas æreas conteram, et vectes ferreos confringam.*

Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum.

Quosnam thesauros Christus aperit, et quibus?

1° Thesauros aperit absconditos in se Christo, et in nobis. -1) In semetipso : *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* (Col. II, 3), nempe in Corde suo sanctissimo, ... in sua passione et cruce... in suis promissionibus... ostendit thesauros absconditos misericordiæ, — luminis, — roboris, — meritorum, — consolationis, — pacis ac felicitatis, — et demum gloriæ nobis communicandæ....

-2) In nobis quoque sunt thesauri absconditi, et a Christo nobis manifestandi : nempe anima nostra, — gratia sanctificans, — imo ipsæ tribulationes nostræ, nostræque miseriæ totidem thesauri sunt : thesauri, inquam, qui vel jam actu pretium suum continent ; vel saltem tales sunt, ut pretiosi fieri possint. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (Rom. VIII, 28). — *Thesaurizate vobis thesauros in cælo* (Matth. VI, 20). — *Momentaneum et leve tribulationis nostræ... æternum gloriæ pondus operatur in nobis* (II Cor. IV, 17). — *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus.* II Cor. IV, 7.

2° Aperit autem Christus thesauros suos sequentibus se discipulis ; eo tamen magis ac plenius, quo ipsi propius ac fidelius sequuntur. Porro eo melius homo sequitur Christum, quo magis, -1) a peccato... -2) a mundo ac vanitate... -3) a se ipso atque ab amore suimetipsius discedit. *Si quis vult post me,* inquit, *venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* (Matth. XVI, 24). — *Omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (perfectus). Luc. XIV, 33.

Qui sic discedunt a semetipsis per abnegationem sui et patientiam, sunt vere humiles ; quare et humilibus revelari arcana sua significat : *Quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Matth. XI, 25.

Ut scias quia ego Dominus.

En cognitio Dei, in qua omne bonum ac vita æterna continetur : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Joan. XVII, 3.

Atqui cognoscere Dominum, est viva fide credere, Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum omnia habere in manu : *Omnia dedit ei Pater in manus* (Joan. XIII, 3). — Quod autem dicitur habere omnia in manu, intelligitur tenere omnia tum in possessione sua, tum in potestate ac imperio.

1° Christus Dominus tenet *in manu*, id est, *in possessione sua* omnia, adeo ut bonum quodlibet ab ipso accipiendum

sit.—Itaque in manu tenet, -1) nostram salutem ac felicitatem æternam : quam promeruit, et dabit nobis, si vere discipuli ejus esse voluerimus... -2) In manu tenet nostrum progressum in spiritu... -3) nostram vitam ac bona temporalia... -4) nostrum successum in laboribus... -5) omnes quoque eventus ac vicissitudines hujus mundi... -6) impiorum denique pœnam, nisi convertantur...

2° Tenet omnia in imperio, ita ut omnes et in omnibus ei debeant servire et obedire : *Quoniam omnia serviunt tibi*. Ps. CXVIII.

-1) Omnes homines recipere tenentur Evangelium, et Ecclesiam intrare, sub pœna æternæ damnationis. Hæc enim lex ab Omnipotenti ineluctabiliter constituta est. *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Ps. II). — *Qui non crediderit condemnabitur*. Marc. XVI, 16.

-2) Omnes Christiani tenentur obedire Ecclesiæ ac ministris ejus a Christo constitutis. *Qui vos audit, me audit : et qui vos spernit, me spernit*. Luc. X, 16.

-3) Omnes clerici, omnesque religiosi tenentur obedire prælatis suis, iterum tanquam Christo.

-4) Similiter omnes, quicumque sint subditi, suis superioribus obedientiam debent sicut Christo. *Filii, obedite parentibus... servi, obedite dominis carnalibus... sicut Christo*. Coloss. III, 20; Eph. VI, 5.

Vocavi te nomine tuo, assimilavi te...
accinxi te, et non cognovisti me.

Ad nos iterum hæc Domini verba pertinent; non tamen eodem modo ad singulos. Ad quos pertinet sententia prima? Ad quos altera?

1° Sententia prima pertinet ad omnes, etsi non eodem gradu. *Vocavit* enim Deus unumquemque nostrum, -1) ad existentiam... -2) ad salutem æternam et fidem catholicam... -3) forte ad statum nobiliorem, nempe sacerdotii, vel perfectionis evangelicæ in religioso Ordine... -4) Vocavit et revocavit unumquemque nostrum sæpius, ut ex peccatis, aut ex tepore surgentes, propius ad ipsum accederemus... Sic autem

vocavit nos, tum internis, tum externis monitis; tum beneficiis, tum flagellis... -5) Vocat nos omnes ad se, ut gratiam in hac vita, et gloriam in futura nobis misericorditer largiatur : *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis* : *et ego reficiam vos*. Matth. XI, 28.

2° Ad quos pertinet sententia secunda : *Non cognovisti me?* -1) Ad omnes generatim peccatores, qui Deum ac Dominum suum agnoscere nolunt ut ei serviant. -2) Ad eos, qui divinæ gratiæ monitis atque inspirationibus non respondent, quasi Deum vocantem non cognoscentes. -3) Ad homines ingratos, qui Dei beneficiis, tum in ordine naturæ, tum in ordine gratiæ cumulati, benefactorem Deum non cogitant, imo peccatis offendunt... -4) Ad eos, qui Deum non recte cognoscunt; eumque vel minus misericordem, vel minus justum existimant : ideoque vel in desperationem, vel in præsumptionem proclives sunt... -5) Ad eos demum, qui tribulationibus vexati, manum Dei paterne castigantis non agnoscunt....

Quoniam absque me non est.

Utinam bene intelligamus verbum istud, ut Deo soli feliciter adhæreamus.

1° Quid his verbis docemur : *Absque me non est?*—Docemur -1) Deum solum esse Dominum, cui omnes creaturæ servire tenentur... ac fontem omnis boni, ex quo creaturæ haurire debent... ex quo omne verum, omne pulchrum, omne jucundum emanat, sicut e sole radii... -2) Absque ipso, absque ejus servitio, absque ejus dono, non esse veram libertatem aut felicitatem....

2° Quænam inde conclusio fluit? -1) Deo soli serviendum, non autem alieno Deo cuicumque : mundo, carni, diabolo... -2) In Deo solo quærenda felicitas et quies, tum intelligentiæ, tum cordis. *Fecisti nos ad te : et irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* (Aug. Confess. 1). — *Quid mihi est in cælo? et a te quid volui super terram?...Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum.* Ps. LXXII.

Formans lucem et creans tenebras.

1° Deus principium et auctor est rerum omnium et eventuum hujus mundi: ita nimirum, ut nihil sine Deo in mundo sit aut agatur; nihil sine Deo, sive efficiente, sive imperante, sive sancto atque inscrutabili consilio id permittente...

2° Deus est auctor lucis, sensu maxime stricto ac proprio: quia lux omnis bona est, sive proprie sive figurate accipiatur. — Lux enim est multiplex.

-1) Proprie accepta lux est, -*a*) corporalis, solis nempe vel diei; -*b*) lux rationis; -*c*) lux gratiæ, fidei scilicet et charitatis; -*d*) lux gloriæ, quæ et lux perpetua vocatur....

-2) Accepta metaphorice, lux est consolatio interna et externa, gaudium, quæcumque prosperitas... Cuncta hæc largitur Deus, omnium largitor bonorum, *formans lucem*.

3° Deus est auctor tenebrarum, non tamen omnium. — Dantur enim tenebræ variæ, in ordine nempe naturali vel supernaturali, in sensu proprio vel metaphorico spectatæ. Sunt nimirum tenebræ: -1) noctis; -2) errorum; -3) vitiorum et peccatorum; -4) tenebræ internæ cordis, quæ etiam desolationes vocantur; -5) tenebræ mortis et adversitatis cujuslibet in hoc mundo; -6) tenebræ mortis æternæ, seu *tenebræ exteriores* in gehenna....

Jam vero ex his tenebrarum speciebus, si quæ sunt bonæ, opus Dei sunt; quæ vero malæ, quatenus continent malum pœnæ, sunt opus justitiæ Dei; quatenus vero continent malum culpæ, nequaquam sunt Dei, sed solius opus creaturæ.

Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum: aperiatur terra et germinet Salvatorem

Quo sensu Ecclesia prophetæ verba usurpat, et Salvatoris adventum appellat? — Non quidem eo sensu ut Salvator promissus in terram descendat et Incarnationis mysterium impleat: quandoquidem id dudum feliciter impletum est; sed ut modis aliis veris quidem, etsi spiritualibus, idem myste-

rium renovet, nobisque salutariter applicet. Itaque Salvatorem invocat Ecclesia,

1° Ut veniat realiter et *quoad substantiam*, in sua humanitate: non quidem visibiliter, ut olim in Bethlehem; sed invisibiliter, in Sacramento...

2° Ut veniat *quoad effectum*, nempe per gratiam: sicut sol venit per radios et calorem...

3° Ut sit ros animarum nostrarum...

4° Ut gratia juvante, terra cordis nostri bene aperiatur, seseque rite disponat ad divinum rorem excipiendum...

5° Ut Salvator spiritualiter nascatur et crescat in animabus nostris; quod quidem contingit, dum nos, secundum exemplum Christi infantis, spiritualiter nascimur et crescimus in virtute. *Puer crescebat... et proficiebat sapientia, et ætate, et gratia, apud Deum et homines.* Luc. II, 40, 52.

FERIA V IN COENA DOMINI, AD MATUTINUM.

Lectiones : *Quomodo sedet sola civitas...* Jerem. Thren. I, 1-14.

1. Aleph. Quomodo sedet sola civitas plena populo; facta est quasi vidua domina gentium, princeps provinciarum facta est sub tributo.

2. Beth. Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus; non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus; omnes amici ejus spreverunt eam, et facti sunt ei inimici.

3. Ghimel. Migravit Judas propter afflictionem, et multitudinem servitutis; habitavit inter gentes, nec invenit requiem; omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

4. Daleth. Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem : omnes portæ ejus destructæ; sacerdotes ejus gementes, virgines ejus squalidæ, et ipsa oppressa amaritudine.

5. He. Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt; quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus ; parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

6. Vau. Et egressus est a filia Sion omnis decor ejus; facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua; et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

7. Zain. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ et prævaricationis, omnium desiderabilium suorum,

quæ habuerat a diebus antiquis : cum caderet populus ejus in manu hostili, et non esset auxiliator; viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus.

8. Heth. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est; omnes qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus; ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

9. Theth. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui; deposita est vehementer, non habens consolatorem. Vide, Domine, afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

10. Iod. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus, quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

11. Caph. Omnis populus ejus gemens, et quærens panem; dederant pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam; vide, Domine, et considera, quoniam facta sum vilis.

12. Lamed. O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus; quoniam vindemiavit me, ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

13. Mem. De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudivit me; expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum; posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.

14. Nun. Vigilavit jugum iniquitatum mearum ; in manu ejus convolutæ sunt et impositæ collo meo; infirmata est virtus mea; dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

Explicatio prima.

Threni seu *Lamentationes* Jeremiæ sunt planctus sacer, quo propheta Jerosolymæ vastatæ vices dolet.

Etenim cum dudum Jerusalem iram Dei peccatis suis provocasset, et Jeremiæ prophetæ monita respuisset; tandem Nabuchodonosor cum exercitu Chaldæorum, divinæ vindictæ instrumentum, Jerusalem obsidione conclusit; moxque expugnatam vastavit, ejus templum incendit, regem Sedeciam cum superstite populo abduxit in captivitatem, paucis tantum inter ruinas patriæ relictis. Inter istos residuus Jeremias, videns deplorata omnia, urbem, rempublicam, ac præsertim templum populi Dei destructum : nihil reliquum habuit quam ut tantas calamitates defleret. Ingenti ergo dolore pressus, divinoque Spiritu correptus, hunc planctum seu lamentationes edidit, quinque capitibus distinctas.

Capite I et II, præcipue urbis expugnatæ miserrimus status defletur; cap. III, ipsius prophetæ totiusque populi calamitates; IV, vastatio urbis ac templi, regisque Sedeciæ captivitas; V demum, oratio fervida funditur pro rei Judaicæ restitutione.

Hunc autem in finem lamentationes scripsit Jeremias, 1° ut hoc carmine charitatem suam et commiserationem erga patriam testaretur. — 2° Ut suum civiumque suorum dolorem leniret. — 3° Ut alios ad commiserationem flecteret. — 4° Ut omnes ad pœnitentiam, ad fugam peccatorum, humilesque preces incitaret, quibus a Deo veniam et reipublicæ restitutionem impetrarent.

Ad formam litterariam hujus cantus quod spectat, affectus spirat vehementissimos; sententiis texitur, ut in planctu solet, non multo ordine cohærentibus; imaginibus autem fulget vividissimis simul et suavissimis, quibus intima viscera commoventur. Propheta scilicet dolori suo sancto indulgens, sententias quasi tumultarie congerit, prout eas dolor effundit.

—Quod tamen non ita est intelligendum, quasi nulla omnino ordinis ratio haberetur; ac non plerumque ab una, vel re, vel imagine, vel persona in aliam, satis facilis transitus fiat (1).

Alio tamen sub respectu, artificio hic usus est peculiari Jeremias, sicut David in Psalmo CXVIII: versibus nempe acrostichis, quorum singuli a singulis aphabeti litteris incipiunt. Quod quidem, præscindendo a profundiore mysterio, ideo fecisse videtur, ut versuum series facile Hebræorum memoriæ inhæreret.

Quod dictum est, Lamentationes respicere urbem Jerosolymam ejusque excidium, *de sensu litterali* est intelligendum.— Sensu enim spirituali, sunt luctus Ecclesiæ militantis, imo ipsius Christi lamentum, propter mala innumera per peccatum inducta, et spiritualem vastationem animarum. Quare Ecclesia in hebdomada Majori, ut Salvatoris propter peccatum immolati dolores celebret, Jeremiæ lugubres cantus usurpat.

His præmissis, ad explicandam in particulari lectionem propositam accedamus. Hæc autem lectio ex ipso initio Lamentationum desumpta, in tres partes distingui potest:

I. *Stupens propheta miseriam urbis considerat, et rei causam exquirit.*
II. *Respondet, causam esse in peccatis.*
III. *Supplicat Deo, ipsamque Jerusalem inducit humiliter supplicantem.*

1. *Quomodo sedet sola civitas plena populo;*
facta est quasi vidua domina gentium,
princeps provinciarum facta est sub tributo.

Exclamatio potius obstupescentis hæc est, quam interrogatio quærentis : miratur enim Jerosolymæ cladem, cujus tamen stupendi effectus implicite causam exquirit. Sensus est: Fierine potuit, ut inclyta civitas et frequentissima populo, sic dejecta sit et fere deserta, similis desolatæ viduæ, subjecta servituti!

(1) Lowthus, *De sacra Hebræorum poesi*, prælect. 22.

Per prosopopœiam Hebræis consuetam, spectat Jerusalem ut mulierem præclaram, quæ matronæ ac virginis dotibus est conspicua: *Virgo filia Sion, filia Jerusalem, Domina gentium.*

Hanc imprimis miserabiliter exutam miratur triplici decore: frequentia populi, suo principatu, sua libertate.

Quomodo, inquit, *sedet sola civitas plena populo!* illa scilicet civitas olim *plena populo*, tum incolarum, tum affluentium peregrinorum, jam prope solitaria ac desolata sedet. Dicit *sedet*, quia de Jerusalem loquitur tanquam de matrona malis afflicta, quæ præ mœrore sedere solet ut lugeat. Ex eadem idea, Vespasianus post alterum Jerosolymæ excidium, numisma cudit, in quo Judæa devicta quasi mulier pingebatur sedens.

Facta est quasi vidua domina gentium.—Vocatur Jerusalem *Domina gentium*, -1) quia antea, tempore David præsertim et Salomonis, in gentes vicinas dominabatur; -2) quia inter gentium civitates, tanquam Domina inter ancillas eminebat. — Dicitur *quasi vidua*, -1) quia derelicta est ad tempus a sponso suo, Deo; -2) quia orbata est rege suo, pontifice ac principibus; -3) quia ornatu suo spoliata et velut indumento luctus cooperta est.

Princeps provinciarum facta est sub tributo. — Dicitur Jerusalem *princeps* seu regina *provinciarum:* quia gentes olim ipsi subditæ, Philistæi, Moabitæ, Syri, Ammonitæ, Idumæi, et aliæ, totidem imperii ejus provinciæ erant, e quibus percipiebat tributa. — *Facta est sub tributo*: scilicet non tantum imperio, sed ipsa libertate jam carens, servit Chaldæis barbaris et infidelibus, iisque pendit tributum.

2. *Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus*
in maxillis ejus; non est qui consoletur eam
ex omnibus charis ejus;
omnes amici ejus spreverunt eam,
et facti sunt ei inimici.

A causa transit ad effectum, ab ærumnis ad luctum: Jerusalem, omnibus spoliata et servituti addicta sedens, fletibus indulget, et vim lacrymarum effundit jugiter manantium: *Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus.* —

Dicitur plorare *in nocte*, -1) quia nox ob silentium, solitudinem, vacationem a labore, aptior est meditationi, luctui ac lacrymis; -2) quia nox est symbolum adversitatis et infortunii.

Addit autem, ploranti nullum esse consolatorem, aut amicum; imo amicos omnes factos esse adversarios : ita ut dolori cumulus accesserit.

Non est qui consoletur eam : en cumulus dolori accedens, quod ploranti nullus sit consolator, totumque miseriæ onus incumbat portandum absque levamine. — Consolatio enim condolentis amici velut adjutorium est, onus ejus allevians ; oblivio vero et contemptus ex parte amicorum, non tantum onus totum afflicto relinquit, sed illum insuper maxime aggravat; præsertim, si ille qui afflictionem patitur, antea amicos multos habuerit, a quibus nunc derelinquitur; aut quod pejus est, a quibus nunc spernitur et opprimitur. Hoc autem extremum malum Jerosolymæ accidit; dicitur enim: *Non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus : omnes amici ejus spreverunt eam, et facti sunt ei inimici.*

Quinam *chari* et *amici* Jerosolymæ hic vocantur? — *R.* Vicini populi, ut Idumæi et Ægyptii, quibuscum Jerusalem junxit amicitiam pessimam, qua in idololatriam omniaque vitia pertracta est. Amici et futuri auxiliatores illi videbantur; sed tempore belli hostes facti sunt perfidi, et una cum Chaldæis miseram Jerusalem oppresserunt.

3. *Migravit Judas propter afflictionem et multitudinem servitutis; habitavit inter gentes, nec invenit requiem; omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.*

Ab ipsa urbe oculos vertit in ejus incolas, fugitivos, exules et dispersos inter barbaras gentes. *Migravit*, inquit *Judas propter afflictionem, et multitudinem servitutis:* id est, tribus Juda, seu Judæi Jerosolymitani, magna ex parte, ut afflictionem oneraque durissima Chaldaicæ servitutis effugerent, partim ante excidium Jerusalem, partim ipso excidii tempore, partim postea, migrarunt ad vicinas gentes, præsertim in Ægyptum : *Habitavit inter gentes.*

Sed *afflictionem* non evasit : *Nec invenit requiem : omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.* Scilicet hostes ejus Chaldæi persequentes gentem Judaicam in vicinas regiones, *apprehenderunt eam.*

4. *Viæ Sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem : omnes portæ ejus destructæ; sacerdotes ejus gementes, virgines ejus squalidæ, et ipsa oppressa amaritudine.*

Revertitur ad spectaculum ipsius civitatis, cujus considerat vias, portas, sacerdotes, virgines : totidem amaritudinis causas.

Viæ, inquit, *Sion*, id est viæ Jerusalem, cujus potior pars erat arx et mons Sion. Intelligit autem vias ad Jerusalem ducentes; quas lugere dicit, quia privatæ sunt velut ornatu et gaudio suo, quod est frequentia populi : *Eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem.* Antea enim ad solemnitates, scilicet Paschæ, Pentecostes et Tabernaculorum, Judæi et etiam Gentiles undique magno concursu confluebant; nunc autem solemnitatibus sublatis solitudo successit et silentium.

Omnes portæ ejus destructæ. Aliud miseriæ signum, portarum ruina Portæ urbibus sunt, et præsertim antiquitus erant -1) decor et ornatus, -2) munimen, -3) locus senatus et judiciorum, -4) locus conventuum populi ad festa celebranda et ludos. In portis ergo destructis hæc omnia pariter destructa et eversa esse, propheta significat.

Sacerdotes ejus gementes : quia nempe cessant sacrificia et sacra omnia. Dum enim ea vigerent, læti cantabant Dei laudes; nunc autem altaribus eversis, silent et gemunt.

Virgines ejus squalidæ. Intelliguntur, -1) virgines quælibet Hierosolymitanæ, antea nitoris et cultus studiosissimæ; -2) illæ præcipue, quæ in urbis et templi festis choros ducere, Deique laudes canere solebant (I Reg. XVIII, 6). Omnes itaque virgines, olim Jerosolymæ decus, jam sunt opprobrium ejus et dolor, utpote *squalidæ :* id est, ignominia affectæ, omni nitore et ornatu spoliatæ, in Chaldæorum servitutem redactæ.

Et ipsa oppressa amaritudine: ipsa scilicet mater Jerusalem, suarum filiarum amantissima, videns earum dedecus et squalorem, dolore premitur amarissimo : *Oppressa amaritudine.*

5. *Facti sunt hostes ejus in capite,*
inimici ejus locupletati sunt;
quia Dominus locutus est super eam
propter multitudinem iniquitatum ejus ;
parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem
tribulantis.

Jam incipit indicare tot malorum causam : Ideo, inquit, tota civitas cum ipsis parvulis filiis tradita est hostibus, quia multum peccavit.

Facti sunt hostes ejus in capite, id est, in caput, in dominos Jerosolymæ : quæ eorum arbitrio est subjecta tanquam serva, et simul tanquam præda, qua *inimici ejus locupletati sunt.*

Quia Dominus locutus est super eam. En explicatio mysterii : Dominus contra eam locutus est, et hoc pronuntiavit judicium *propter multitudinem iniquitatum ejus.* Implicite innuit, Deum tolerasse diu ejus peccata, et ad eam locutum esse in sua misericordia, monendo et comminando per prophetas; sed tandem obstinatione ac *multitudine* peccatorum coactum, locutum esse in sua justitia.

Parvuli ejus, qui vix fari et incedere cœperant, et quibus proinde hostes licet barbari parcere solent, pœna parentum fuere divinitus involuti; et sine misericordia *ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis :* id est, pulsi tanquam rapta pecora ante sævum victorem ; qui eos non pastoris, sed prædonis instar ageret in Babylonicam captivitatem.

6. *Et egressus est a filia Sion omnis decor ejus;*
facti sunt principes ejus velut arietes
non invenientes pascua;
et abierunt absque fortitudine ante faciem
subsequentis.

A minimis transit ad maxima, quasi diceret : Sicut abrepti sunt a Jerusalem parvuli, ita et potentes ac gloriosi principes ejus.

Egressus est, inquit, id est, ablatus est *a filia Sion omnis decor ejus*. Sion seu Jerusalem hic considerat sub ratione pulchritudinis et amabilitatis, ut filiam quamdam regiam et ornatissimam; sed cui ademptus est *omnis decor:* id est, ornatus templi et sacerdotum, domorum et civium, præcipue vero magistratuum et principum.

Facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua: principes scilicet e palatiis pulsi, viam exilii misere inire coacti sunt; ipsique duces ac pastores populi, velut arietes pastore ac pastu carentes, fame et lassitudine fuerunt confecti; ita ut, Chaldæis ad festine gradiendum impellentibus, vix possent ingredi : *Et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.*

7. *Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ*
et prævaricationis, omnium desiderabilium suorum,
quæ habuerat a diebus antiquis : cum caderet populus
ejus in manu hostili, et non esset auxiliator;
viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus.

Quoniam vexatio dat intellectum, Jerusalem tribulationibus afflicta, vicissitudines suas salutariter recogitavit.

Contulit scilicet antiquam prosperitatem suam cum infidelitate sua erga Deum, et cum miseria præsenti; ita ut tria consideret, quæ sic, inversa nonnihil constructione textus, ordinanda videntur et exponenda :

1° Jerusalem recordata est dierum recentis expugnationis suæ, quibus omnino afflicta est et prostrata: cum videlicet ca-

deret populus ejus in manus Chaldæorum, absque auxilio, sive ex parte Dei, sive ex parte hominum; cumque videntes eam hostes a Deo derelictam, deriserunt cultum et sabbata ejus.

2° Recordata est causæ tanti exitii, videlicet *suæ prævaricationis.*

3° Recordata est *omnium desiderabilium suorum :* quo nomine intelliguntur thesauri et ornamenta, quæ in urbe et templo fuerunt *a diebus antiquis,* nempe a tempore Davidis et Salomonis.

Ex hac consideratione sequitur humilis agnitio et confessio peccati : quam tum propheta pronuntiat pro Jerusalem, tum ipsa Jerusalem contrita et humiliata, pronuntians inducitur.

8. *Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est;*
omnes qui glorificabant eam, spreverunt illam,
quia viderunt ignominiam ejus; ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

Merito, inquit, magnam patitur pœnam, quia magnum patravit peccatum; peccatum omnibus manifestum, cooperiens eam contemptu et confusione.

Peccatum peccavit, id est graviter, multum, perpetuo peccavit. — Peccatum autem intelligit antonomastice, nempe idololatriam, quasi fornicationem spiritualem : loquitur enim de Jerusalem quasi de filia meretrice et adultera.

Propterea instabilis facta est : stare non potuit, sed vacillavit, corruit et e fundamentis est ejecta.

Idololatria autem ejus omnisque iniquitas omnibus fuit manifesta, Deo, angelis et hominibus; quapropter *omnes qui glorificabant eam* olim, cum ambularet in justitia, jam *spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus :* id est, turpitudinem peccatorum. Hinc misera peccatrix præ pudore faciem avertit, seseque abscondere conatur et gemit : *Ipsa autem gemens conversa est retrorsum.*

9. *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui;*
deposita est vehementer, non habens consolatorem.
Vide, Domine, afflictionem meam,
quoniam erectus est inimicus.

Distinctius ostendit peccatricis turpitudinem et humiliationem. *Sordes*, inquit, *ejus in pedibus ejus*, id est, sicut immunda meretrix, pedibus apparet polluta fœdo sanguine; vel sicut matrona, quæ lutosis viis ambulavit, pedes gerit sordibus inquinatos : quæ peccatorum inquinamenta significant. — In hebræo, eodem fere sensu habetur : *Sordes ejus in ora vestis ejus.*

Nec recordata est finis sui, id est, extremæ pœnæ quam esset incursura. Cum se traderet peccatis, non cogitavit quem finem habitura essent tot iniquitates; quamvis toties a prophetis instantis vindictæ præmonita.

Deposita est vehementer: id est humiliata, prostrata et collapsa est gravissimo casu, in quo quidem ab omnibus derelicta jacet: *Non habens consolatorem.*

Hoc solum habet residui, ut oculos suos ad cœlum dirigat (II Paral. XX, 12) et ad Deum suum clamet.

Vide, Domine, afflictionem meam: id est, eam respice oculo misericordiæ, ut consoleris, adjuves ac liberes me: *Quoniam erectus est inimicus*, id est, quoniam erectus est superbe, de mea clade, deque ruina templi tui triumphans, et extollens se: quasi non tanquam instrumentum tuæ justitiæ, sed propria virtute populum tuum dejecerit.

10. *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus,*
quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum,
de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

Superbiam inimici, Dei sanctuarium impie profanantem magis explicat.

Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus, ad pretiosa quæque et sancta, maxime ad vasa templi, ut ea profanaret ac diriperet.

Quia vidit, scilicet Jerusalem videre coacta est *gentes ingressas sanctuarium suum:* intellige non tantum Chaldæos, sed illas gentes insigniter impias et impuras, Ammonitas nempe et Moabitas, quibus ob scelera sua et odium in Judæos, interdictus erat ingressus *in ecclesiam*, id est in cœtum et congregationem Judæorum, ut essent incolæ et cives Jerosolymæ: *De quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.* Gentes istas non tantum ecclesiam ac civitatem; sed quod multo indignius, ipsum templum ac sanctuarium Dei libere et insolenter ingredi vidit.

11. *Omnis populus ejus gemens, et quærens panem;*
dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam
animam: vide, Domine, et considera,
quoniam facta sum vilis.

A profanatione templi redit ad miseriam incolarum, et famem memorat quam tempore obsidionis passi sunt: *Omnis populus ejus gemens et quærens panem.* Omnes, tam divites quam pauperes, penuria pressi discurrerunt gementes, et quovis pretio quærentes fragmentum panis vel cibum vilissimum. *Dederunt* enim *pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam:* id est, non jam ad comparandas sibi dapes et delicias; sed ad sustentandam vitam.—Ad hanc vilitatem nobilis filia Sion descendit, ut animalium instar circuire debuerit abjectissima quærens alimenta: *Vide, Domine, et considera, quoniam facta sum vilis.*

12. *O vos omnes qui transitis per viam,*
attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus;
quoniam vindemiavit me,
ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

A cœlo sese convertit ad terram, ut non tantum Deo, sed et omnibus hominibus suum dolorem ostendat. Transeuntes invitat ad considerandas ruinas suas ac cineres, ut intelligant miseriam suam esse quavis alia majorem: *Si est dolor sicut dolor meus.* Merito hæc verba in ore Christi ponuntur,

qui pro humano genere reo, cujus Jerusalem typum gessit, dolores infandos est passus.

Quoniam vindemiavit me : id est, Deus per manus Chaldæorum spoliavit me bonis omnibus, uti vinea in vindemia spoliatur omni suo fructu et bono (1).—Sic punivit me *Dominus in die iræ furoris sui*, prout prædixit sæpius et misericorditer erat comminatus : *Ut locutus est.*

13. *De excelso misit ignem in ossibus meis,*
et erudivit me; expandit rete pedibus meis,
convertit me retrorsum;
posuit me desolatam,
tota die mœrore confectam.

Explicat quomodo Deus, secundum prophetias, sibi pœnas inflixerit; adhibetque similitudines quatuor : ignis, retis, hostis, et sponsi sponsam repudiantis; quibus iræ divinæ atrocitatem vario modo significat.

1° *De excelso*, inquit, *misit ignem in ossibus meis : et erudivit me :* id est, castigavit, punivit me Deus, velut mittens de cœlo ignem in intima mea : hoc est, mittens acerrimum cruciatum in omnia interiora et viscera mea. — Juxta alios, sensus sic videtur explicandus : Vindicta Dei hostibus meis quasi faces suppeditavit, quibus non modo carnem et cutem, id est agros et villas; sed ossa quoque mea, id est, munitissimas quasque arces, turres, templum, palatia, quæ urbem quasi ossa firmabant, expugnaret, succenderet, et in cinerem redigeret.

2° *Expandit rete pedibus meis :* rete a Deo expansum vocat insidias, quas Chaldæi quasi venatores, in omnibus viis tetenderant Judæis, ut nullum eis pateret effugium.

3° Velut armatus contra Jerusalem Dominus, judæos milites *convertit retrorsum.*

4° Demum eam ut indignam sponsam repudiavit, et luctui tradidit : *Posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.*

(1) Juxta hebræum : ... *sicut dolor meus, quo vindemiavit* (afflixit) *me Dominus in die iræ furoris sui.*

14. *Vigilavit jugum iniquitatum mearum;*
in manu ejus convolutæ sunt et impositæ collo
meo; infirmata est virtus mea; dedit
me Dominus in manu, de qua
non potero surgere.

Humiliter fatetur, hæc omnia esse tam opus Dei quam suum, seu suarum iniquitatum : has enim induxisse sibi cladem et captivitatem, imo ipsas iniquitates conflatas sibi esse in jugum et in vincula servitutis.

Vigilavit jugum iniquitatum mearum : id est, jugum ob iniquitates meas mihi imponendum, me velut in peccatis dormiente, vigilavit; ut, cum impleta esset peccatorum mensura, mihi incumberet. Aliis verbis : Deus, et justitia divina vigilavit ut me puniret, si elapso tempore misericordiæ, pœnitentiam non egissem.—Hic quidem sensus juxta Vulgatam. Quod autem vertit S. Hieronymus *vigilavit jugum,* rectius videtur vertendum : *colligatum, compactum est jugum...*

Iniquitates illæ vertuntur manu Dei, et recidunt in caput peccatricis : *In manu ejus convolutæ sunt, et impositæ collo meo,* nempe tanquam jugum et catenæ.

Quod quidem onus catenarum tam grave est, ut vires ejus frangat, eamque dejiciat penitus sine spe surgendi : *Infirmata est virtus mea.* Et sic tradidit eam Dominus in potestatem inimici, a quo prostrata ita opprimitur ut surgere nequeat nisi a Deo juvetur : *Dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.*

—

Explicatio secunda.

Lamentationes Jeremiæ, uti supra dictum est, sensu spirituali acceptæ, gemitus sunt Ecclesiæ, imo ipsius Christi Domini, de luctuosis effectibus peccati.—Hæc autem quo melius intelligantur, sequentia sunt animadvertenda.

1° Jerusalem a Nabuchodonosor expugnata, prophetica figura est futuri excidii reipublicæ judaicæ, propter deicidium in occidendo Christo patratum.

2° Jerusalem vastata mystice repræsentat humanum genus, Adami peccato et diaboli fraude perditum, atque de primæva felicitate, paradiso et originali innocentia dejectum.

3° Iterum et magis proprie, eadem sancta civitas expugnata ac diruta, est anima christiana : quæ peccato mortali consentiens, justitia regnoque Dei privatur, dæmonis jugum ac tyrannidem subit, et clades longe majores quam olim misera Jerusalem patitur.

4° Jerusalem desolata figuram quoque refert Ecclesiæ militantis: quatenus et ipsa, tum persecutorum vexationibus, tum filiorum suorum peccatis, non quidem ruinam, sed calamitates patitur et angustias.

5° Ipse Jeremias lugens, figura est Christi patientis : cujus affectus et dolorum acerbitatem ita in se graphice exprimit ac depingit, ut ipsum Salvatorem in cruce gementem, loquentem, lamentantem audire tibi videaris.

6° Qui verba Jeremiæ applicant B. V. Mariæ, Matri dolorosæ, sensum accipiunt accommodatitium.

Quomodo sedet sola civitas plena populo. .

Civitas illa, ex pristino splendore misere delapsa, incolis vacua, rege viduata, servituti subjecta, quænam est?

1° Quæcumque Ecclesiæ pars vel provincia, quæ excidit a fide, seu quæcumque regio in schisma vel hæresim lapsa, ut Asia, Africa, Græcia, Anglia, etc.

2° Anima peccatrix, quæ post acceptam gratiam sanctificantem, subiit servitutem diaboli. — 1) Anima illa prius habitatio vitæ, plena virtutibus, sanctisque cogitationibus et affectibus; per peccatum iis omnibus est orbata. — 2) Erat autem velut *domina gentium*, id est, vitiorum et passionum; imo erat regina, sponsa Christi; nunc autem suo dominio, et sponso suo rege est viduata. — 3) *Princeps provinciarum*, id est, anima prius potentiis suis et membris imperans, facta est mancipium dæmonis ; et ut S. Hieronymus dicit, *tot sceptris serviens, quot dedita vitiis*. Et revera in corde peccatoris, non jam ratio sceptrum tenet, sed superbia, sed avaritia, libido aliaque vitia, quibus tanquam totidem tyrannis

serviens tributum solvit, omnes nempe suas opes et vires impendens.

Plorans ploravit in nocte...

1° En lacrymæ amaræ, quæ sunt necessaria sequela peccati. Peccatum enim incipere solet a gaudio, sed desinit in luctum: ***Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat.*** Prov. XIV, 13.

2° Lacrymæ esse possunt, vel salutares, — vel inanes ac steriles.

1) Salutares sunt in hac vita lacrymæ pœnitentiæ, quæ peccata abluunt, animamque fecundant virtutibus. Tales fuerunt lacrymæ Davidis, Petri et Magdalenæ. ***Beati qui lugent... Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.*** Matth. V, 5; Apoc. XXI, 4.

2) Lacrymæ steriles sunt eorum, qui vel in inferno lamentantur; — vel in hac vita peccatorum pœnas luentes, nolunt sese sub potenti manu Dei humiliare, nec ad pœnitentiam reverti.

3° Hæc verba : *Plorans ploravit in nocte...* merito accommodantur afflictæ et lacrymabundæ Matri Jesu, cum in nocte passionis Filii sui, tansfixa doloris gladio, lacrymis veluti tota demersa est.

Non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus.

Consolatio est officium, quod aliis præstare debemus; et simul remedium, quo ipsimet indigemus.

1° Consolatio præstanda est afflictis et miseris, qui vel corporali vel spirituali dolore premuntur... Consolatio ingerenda est, tum per verba, tum per opera charitatis. ***Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*** Matth. V, 7.

2° Consolatio necessaria nobis est in hac lacrymarum valle, ubi tribulationibus multis subjacemus. Petenda est autem non a creaturis, præsertim ab iis, quæ vanæ sunt et noxiæ : ***Non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus.*** — Petenda est a ***Deo totius consolationis, qui consolatur nos in omni tri-***

bulatione nostra (II Cor. III, 4), tum in præsenti vita, tum in futura : *Neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra.* Apoc. XXI, 4.

Viæ Sion lugent...

Lugubris Jerosolymæ status, quem viarum luctus, portarum ruina, sacerdotum gemitus, squalor virginum ostendunt, imaginem exhibet animæ peccatricis.

1° Viæ sanctæ, ducentes ad vitam, sunt virtutes et mandata Dei : hæ viæ lugent, ubi ab anima derelictæ sunt.

2° Portæ sunt destructæ, quando per sensus, quæ animæ veluti portæ sunt, hostis, peccatum et mors libere ingrediuntur....

3° Sacerdotes gemunt, quando spirituales hostiæ abnegationis et precum, quæ super altare cordis solebant offerri, deficiunt...

4° Virgines sunt squalidæ, quando puritas mentis et corporis obscurata est et inquinata.

Egressus est a filia Sion omnis decor ejus.

1° Filia Sion est anima justa ac sancta, filia nobilis, sponsa Christi, regina pulcherrima ; quæ etiamsi corpore infirmo et specie humillima induta sit, oculis tamen Dei et Angelorum præ omni humana magnificentia placet.

2° Decor ejus est gratia sanctificans, quæ omnem materialem pulchritudinem superat : per eam enim efficimur *divinæ consortes naturæ* (II Pet. I, 4), et consequenter excellentissime ac proxime participamus supernaturalem et summam Dei pulchritudinem, quæ omnem naturalem et creatum decorem immense transcendit.

3° Hic decor amittitur per peccatum : *Egressus est omnis decor*. Peccato enim lux animæ mutatur in tenebras, reginæ purpura in squalorem servæ, pulchritudo angelica in turpitudinem spirituum tenebrarum.

Peccatum peccavit Jerusalem : propterea instabilis facta est.

Quomodo per peccatum homo fit instabilis? et quænam hujusmodi instabilitatis causæ?

1° Homo per peccatum fit instabilis, -1) quia in peccato existens, velut super oram abyssi æternæ hæret : in eam ruiturus si moriatur. -2) Quia non amplius in spe, aut tranquilla conscientia quiescit; sed timoribus agitatur. -3) Quia peccando labilis evadit magis et infirmus, ita ut a peccato in peccatum propensius decidat....

2° Instabilitatis hujusmodi ratio est, tum ex parte Dei, tum ex parte creaturarum.

-1) Ex parte Dei. Deus omnis stabilitatis principium est et fundamentum ; a quo creatura peccando sese separat. — Est enim Deus summa veritas, stabiliens creatum intellectum ; summa bonitas, satians et tranquillans voluntatem; summa potentia, firmans omnem creaturam quæ ipsi innititur : *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam... Quid enim mihi est in cœlo? et a te quid volui super terram?... Deus cordis mei, et pars mea, Deus in æternum.* Ps. LXXII.

-2) Ex parte creaturæ. Nulla creatura homini stabilitatem dare potest : nec quoad mentem, nec quoad cor, nec quoad bona quæ possidet. Nulla enim scientia, nulla voluptas terrena, nullaque potentia humana est, nisi imperfecta valde; ideoque ipsa non sufficit homini, qui aspirat semper ad meliora, tenditque ulterius, donec ad id quod summum est pervenerit et in eo conquiescat....

Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui.

His verbis causa innuitur duplex inquinamentorum animæ, quæ sunt sordes peccati : nempe egressio in vias pravas, et oblivio finis.

1° *Sordes*, inquit, *in pedibus ejus*, quas nempe contraxit ambulando lutosis viis, quæ absque coinquinatione animæ

iniri non possunt. Hujusmodi viæ, sunt quævis pericula peccati, quibus nemo sese impune exponere potest: *Qui amat periculum, in illo peribit.* Eccli. III, 27.

2° *Nec recordata est finis sui :* en altera causa, qua homines in peccatum incidant, et in eo sordescant : oblivio finis sui, id est, mortis, incerto tempore futuræ, judicii, inferni. *Memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.* Eccli. VII, 40. — *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde.* Jer. XII, 11.

Manum suam misit hostis
ad omnia desiderabilia ejus.

Quis ille hostis rapax? quænam desiderabilia rapta?

1° Hostis ille est, -1) diabolus, dum ad peccatum provocat. -2) Mundus, dum sua bona ostentat. -3) Ipsa caro nostra, dum delicias exhibet. -4) Malus socius, amicus personave quælibet ad malum alliciens... Sic hostis humani generis, serpens antiquus, Evam seduxit in paradiso terrestri; et pro fructu vetito, mendacibus verbis commendato, ei originalem felicitatem omniaque desiderabilia surripuit....

2° Quænam sunt illa animæ desiderabilia, quæ peccato rapiuntur?—1) Gratia sanctificans et amicitia Dei. -2) Jus hæreditatis æternæ. -3) Thesaurus meritorum, quæ bonis operibus collegerat. -4) Pax interna, tranquillitas conscientiæ, et gaudium sanctum in Domino. -5) Virtutes variæ ac dona Dei, quibus velut totidem vasis sacris internum cordis templum ornatur : donum orationis, intelligentia rerum divinarum, mortificatio, charitas....

Dederunt pretiosa quæque
pro cibo.

En iterum peccatum ejusque stultitia : pretio maximo emit peccator cibum vilissimum, alimentum insanæ passionis. Pro pane, imo pro mica terrenæ consolationis vel voluptatis, pro modica gula, pro contemptibili fastu, pro puncto honoris, — dat omnia sua desiderabilia... quin et vires suas omnes, ipsamque animam impendit et vendit diabolo...

O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus.

1° Hæc verba Christi sunt, in passione positi, et peccata nostra expiantis. -1) Dolores ejus tum interni, tum externi, sunt acerbissimi, omnesque hujus mundi dolores superant. -2) Hos sustinet pro cujusque nostrum peccatis : *Dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* (Gal. II, 20). —3) Hos ostendit omnibus nobis, per viam vitæ mortalis transeuntibus : justis, peccatoribus, laborantibus et afflictis... utque consideremus intime quid patiatur pro nobis, attendere nos jubet, dicens : *Attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus.*

2° Hæc verba quoque sanctissimæ Matri Jesu conveniunt. Nam secuta Jesum in Calvariæ montem, omniumque dolorum Filii sui ex amore particeps, doloresque suos pro peccatis nostris offerens, unumquemque nostrum alloqui videtur dicens : *Attendite et videte..* — Quibus verbis velut consolationem a nobis petit, ad compassionem, et patientiæ suæ imitationem nos provocando....

3° Hæc verba etiam animabus purgatorii accommodari possunt : iisdem enim verbis animæ in expiatione positæ, nos adhuc mortales invitant, -1) ut ipsis solatium præbeamus; -2) ut ipsarum exemplo sapiamus, nobisque, per sanctam vitam et exercitium misericordiæ, provideamus....

4° Hæc verba demum merito attribui possunt damnatis in inferno : Utinam mortales, transeuntes per viam vitæ, attendant et considerent, *ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Luc. XVI, 28.

DOMINICA PRIMA ADVENTUS.

Lectio Epistolæ ad Romanos: *Scientes quia hora est.* Rom. XIII. 11-14.

11. Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam quum credidimus. — 12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. — 13. Sicut in die honeste ambulemus: non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione: — 14. sed induimini Dominum Jesum Christum.

Explicatio prima.

Cum in superioribus Apostolus hortatus sit Romanos ad charitatem, hoc loco exhortationem urget, excitando fideles prospectu salutis appropinquantis; monendoque ut abjectis tenebrarum operibus, assumant arma lucis, et exutis vitiis, induan Dominum Jesum Christum.

I. *Motivum dandi operam salutis negotio.*
II. *Indicatio operum quæ ad id præstanda sunt.*

11. *Scientes quia hora est jam nos de somno surgere.*

Textus integer sic legitur: *Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere.* Quibus verbis instat Apostolus, ut in praxin deducant fideles quæ supra de charitate commendavit; quasi diceret: Eo diligentius charitatem cola-

mus, fratres, quod non ignoramus, tempus ipsum id postulare, ut sine mora omni rei salutis operam impendamus.

Quia hora est jam nos de somno surgere: id est, tempus est et hora, ut quotquot neglectu christianæ legis obdormiverint, e spirituali hoc somno evigilent et surgant. — Metaphorica locutio adhibetur, desumpta ex hora et luce matutina, qua monentur homines ut surgant ad laborem.

Nomine *somni* intelliguntur peccata et negligentiæ quæcumque, et quilibet animi status, quo Christi discipulus male detinetur.

Nomine *horæ*, nempe horæ lucis sive auroræ, intelligitur, -1) tempus gratiæ, fidei et legis evangelicæ : quo sol justitiæ, Christus, radios per orbem spargere cœpit, tenebris errorum depulsis. -2) Intelligitur specialius tempus appropinquantis diei gloriæ ac æternæ salutis.

Hæc, inquit, hora est *de somno surgere*, qua non licet jam indulgere ulli operationi tenebrarum; sed necesse est surgere sine mora, ad opera diurna, h. e. ad opera evangelica peragenda.

Nunc enim propior est nostra salus,
quam quum credidimus.

Explicat cur tempus urgeat ad surgendum : quia nempe appropinquat dies mortis nostræ, qua optatam salutem percipiemus; ideoque diligentius curandum, ut per opera bona nos eadem dignos efficiamus.

Quod dicit, propiorem nunc esse salutem nostram, *quam quum credidimus:* id est, quam quum credere cœpimus. Quo enim magis ætate æque ac fide et meritis crevimus, eo propius ad finem et ad beatitudinem æternam accedimus nunc, quam in die Baptismatis, quo fidem primum suscepimus et fideles facti sumus.

12. *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis.*

Ex superiore metaphora somni nocturni, ex quo surgendum est, ansam capit allegorice explicandi statum fidelium respe-

ctu salutis; nec non, quibus operibus sese ad salutem promissam disponere debeant. Utitur autem forma hortatoria.

Nox, inquit, *præcessit*: id est, tempus vitæ nostræ præsentis longe jam *processit*, seu progressum est: ut græco textu, ἡ νὺξ προέκοψε, clare significatur. — *Dies autem appropinquavit:* id est, beata æternitas jam est proxima.

Nox vocatur totum vitæ tempus in hoc sæculo, utpote plenum tenebris errorum, peccatorum, et miseriarum; *dies* autem, sæculum futurum, tempus exspectatæ salutis et gloriæ: quod erit perpetua dies sine nocte, expers errorum omnisque miseriæ. *Et nox ultra non erit... quoniam Dominus Deus illuminabit illos; et regnabunt in sæcula sæculorum.* Apoc. XXII, 5.

Juxta Chrysostomum et alios, *nox* quæ *præcessit*, est nox infidelitatis; *dies* quæ *appropinquavit*, est dies lucis christianæ.

Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Conclusio adhortatoria, cujus hic est sensus: Quoniam dies illucescit, diurno modo nos habeamus; seu, absque metaphora: quoniam instat migratio nostra in cœlum, cœlestibus moribus nos præparemus ad eam.

Quod dicit *opera tenebrarum* esse reliquenda, et induenda *arma lucis*, metaphoram ducit ex surrectione matutina, quando relictis rebus quibuscumque nocturnis, ornatus diurnus assumitur. — *Opera tenebrarum* intelligit peccata, quæ lucem fugiunt et aspectum, quæque opposita sunt Deo, *qui lux est* (I Joan. 1, 5), et propria spirituum tenebrarum.— Operibus tenebrarum opponuntur *arma lucis*, id est, bona opera, quæ digna sunt clara luce et oculis Dei atque hominum; quæ propria sunt Dei, *qui lux est*, quæque cœlesti luci sunt consentanea.

In antithesi, *operibus tenebrarum* non opponit *opera lucis*, sed *arma lucis*: ponendo instrumenta pro effectibus; et quidem instrumenta non qualiacumque, sed bellica: ut insinuet, opera christiana esse totidem fructus belli, totidemque victorias de nobismetipsis, atque hostibus animæ nostræ referendas. — Non autem dicit, *capiamus arma*, sed, *induamus*: ut significet, oportere nos esse undequaque contectos et vestitos

armatura lucis, ne qua pars animæ vulneri pateat. Porro arma hujusmodi sunt virtutes Christi, quas induere debemus, ut infra dicetur: *Induimini Dominum Jesum Christum.*

13. *Sicut in die honeste ambulemus : non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et æmulatione.*

Repetitio explicativa præcedentis exhortationis. Clarioribus verbis christianos mores commendat Apostolus, quasi dicat : Quoniam beatæ æternitatis *dies* affulgere incipit, jam conversemur sicut conversandum et ambulandum est *in die :* nempe honeste, composite, decenter. — Hinc tria præcipua enumerat opera tenebrarum fugienda.

Non in commessationibus et ebrietatibus. Comessationes sunt convivia, quæ non honestatis, sed gulæ causa fiunt; unde et ebrietates, quæ ad libidinem aliaque vitia provocant. — *Non in cubilibus et impudicitiis :* id est, non in fornicationibus, aliisque fœdioris libidinis speciebus. — *Non in contentione et æmulatione.* Contentio, est concertatio pro gloria et honore; cui semper conjuncta est æmulatio, id est invidia boni alieni. — Hic, ut patet, tria præcipue vitiorum capita tanguntur fugienda : gula, libido, ambitio; quorum primum abutitur bonis externis, secundum bonis corporis, tertium animi bonis.

14. *Sed induimini Dominum Jesum Christum.*

Postquam explicavit opera tenebrarum fugienda, indicat uno verbo opera seu *arma* lucis induenda, dicens : *Induimini Dominum Jesum Christum* : id est, abjectis istis vitiis, Christi virtutes sic colite, ut hæ omnes in vobis effulgeant, et sic ipsius Christi speciem ac similitudinem præferatis. — *Indui Christo*, ut S. Chrysostomus docet, est indui et ornari Christi virtutibus, maxime ut externa vita et professione, quasi veste, agnoscantur Christi discipuli. Aliis verbis, est ita vivere, ut Jesu Christi spiritus, gratia, omnesque mores in nobis

eluceant; est Christi imaginem ac vitam in se exprimere quam perfectissime; demum induere Christum, est undique in nobis per sanctimoniam et mansuetudinem, Christum reddere conspicuum: indumentum enim extrinsecus apparet. Itaque, inquit Chrysostomus, appareat in nobis Christus.

—

Explicatio secunda.

Hora est jam nos de somno surgere.

His verbis Apostolus, Ecclesia, ejusque ore ipse Christus Dominus monet nos, et velut somnolentos excitat, ut surgere festinemus. Ex quonam autem somno surgendum est? et quænam surgendi motiva?

1° Somnus ex quo surgere debemus, est multiplex; ita ut nemo sit, qui non aliqua somni specie teneatur. Est enim, -1) somnus peccati mortalis, qui vero nomine somnus mortis appellatur... -2) Somnus oblivionis, respectu salutis et rerum animæ... -3) Somnus tepiditatis in divino servitio..... -4) Somnus incuriæ inter pericula et hostes spirituales. *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem* (Matth. XXVI, 41). — *Cum dormirent homines, venit inimicus homo, et superseminavit zizania in medio tritici* (Matth. XIII, 25). —5) Somnus desidiæ et pigritiæ in agendo...

2° Quænam motiva surgendi?—1) Tempus. *Tempus breve est* (I Cor VII, 29). — *Dum tempus habemus operemur bonum* (Gal. VI, 10). —2) Ipsa monita Christi et Ecclesiæ... exempla morientium, quibus tempus eripitur... Quæ quidem monita et exempla negligere periculosum est. -3) Christi bonitas et misericordia, tam benigne nos invitantis, ut ad natalitia festa suumque adventum nos præparemus... -4) Nostra felicitas. Vigilantibus enim Deoque ex animo servientibus, sicut pastoribus Bethlehem, apparet claritas Dei, et insonat vox angelica: *Pax hominibus bonæ voluntatis.*

Nox præcessit, dies autem appropinquavit.

Ne forte noctem appellemus diem, et magis diligamus tenebras quam lucem, intelligamus ex Apostoli verbis quænam sit nox relinquenda, et quæ dies desideranda. Monet enim propheta, dicens : ***Væ, qui dicitis malum bonum, et bonum malum; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras*** (Isai. V, 20). — Atqui Apostoli verba duplici sensu accipi possunt : nox enim significat infidelitatem, et quidquid evangelicæ luci ac doctrinæ opponitur; — nox quoque et dies indicat totam hominis vitam, quæ æterna esse debet, et veluti unica nocte et unica die constat : nox est vita præsens, dies vero vita futura. — In hoc secundo sensu quæri potest :

1° Quænam et qualis sit hujusmodi nox? -1) Nox nostra vita præsens recte vocatur, quia tenebris plena est : tenebris nempe peccatorum, tentationum, tribulationum...—et plena hostibus, qui latronum instar animæ insidiantur...— et quia cooperta semper umbra mortis, ubique mortalibus imminentis... -2) Hæc tamen nox per Christum illuminatur, etsi imperfecte : nempe per Christi fidem, per gratiam et consolationes internas, per promissionem beatæ æternitatis, quæ velut aurora semper affulget. Ideo dixit Dominus : ***Qui sequitur me, non ambulat in tenebris*** (Joan. VIII, 12). — Hæc autem nox præsentis vitæ cito progreditur, et mox desinet in diem.

2° Quænam dies nostra jam appropinquans? — Est dies beatæ æternitatis in cœlo; lux perpetua, dies sine nocte, claritas perfecta : cujus fons est ipse Deus et Agnus.

Hæc lux vivifica et beatifica, animas puras illustrabit et inflammabit, -1) ut videant... -2) ut ardeant... -3) ut fulgeant... -4) ut gaudeant.... tanto plenius, quanto perfectius ab omni impedimento atque opere tenebrarum in hac vita sese expediverint....

Abjiciamus ergo opera tenebrarum,
et induamur arma lucis.

Opera tenebrarum quænam sunt, et quomodo abjicienda? Quænam autem sunt arma lucis, et quomodo induenda?

1° Quænam opera sunt tenebrarum?—1) Illa sunt, quæ fieri solent de nocte, et absconduntur ab oculis hominum, quia turpia sunt; sed ab oculis Dei nequeunt abscondi... *qui illuminabit abscondita tenebrarum* (I Cor. IV, 5). -2) Illa, quæ suggeruntur a spiritibus tenebrarum, et ducunt ad tenebras exteriores... -3) Illa, quæ contraria sunt Deo, ejusque legi ac voluntati : nimirum peccata, sive mortalia, sive venialia..... -4) Opera tenebrarum etiam sunt, quæcumque duntaxat pertinent ad noctem hujus vitæ, suntque mere temporalia, nec fiunt intuitu Dei aut vitæ æternæ.

2° Quomodo abjicienda? — 1) prompte, fortiter, integre.... *Quæ societas* enim *luci ad tenebras?* (II Cor. VI, 14). — 2) Per arma lucis...

3° Quænam sunt arma lucis?

Sunt -1) instrumenta christiani hominis, necessaria ad resistendum tentationibus, — ad laborandum pro Deo, — ad patiendum juxta exemplum Christi : nimirum oratio, — sacramenta, — fuga periculorum, — patientia...

-2) Sunt ipsa opera bona, erga Deum et erga proximum exercenda : -*a*) erga Deum, servando mandata, et implendo fideliter quotidiana officia sui status; -*b*) erga proximos, condonando injurias, sufferendo defectus, erogando eleemosynas corporales et spirituales....

-3) Sunt omnes Christi mores, adeoque ipse Christus, ut mox addit Apostolus : *Induimini Jesum Christum.*

4° Quomodo hæc arma lucis sunt induenda? — Secundum Christi et Sanctorum exemplum : ita ut, -1) nunquam deponantur... -2) utque appareat oculis Dei et hominum, nos esse milites Christi....

Sicut in die honeste ambulemus.

Duo præscribit Apostolus : ut ***honeste ambulemus***, et quidem ut honeste ambulemus ***sicut in die.***

1° ***Ambulare honeste*** ac decore, est -1) ita vivere, ut actiones nostræ ac mores digni sint oculis hominum, et præsertim oculis Dei. — Porro honesta erit vita hominibus, si externa nostra conversatio ædificationem omnibus pariat : si neminem lædimus, nemini malum exemplum præbemus.... — Honeste vivemus etiam oculis Dei, qui interiora videt, si nostra quoque interna conversatio, cogitationes, affectus ac desideria fuerint sancta....

-2) Honeste ambulare, est ea ratione nos gerere, quæ nostræ conditioni congruit, nempe uti decet filios Dei.

2° ***Sicut in die.*** — Vivere sicut in die, est vivere sicut in lumine gratiæ vivendum est, et sicut vivitur in lumine gloriæ.

-1) Illuminati lumine fidei et gratiæ sanctificantis, vivere debemus sancte, secundum fidei documenta... Sancte quoque, prout requirit immaculatum gratiæ vestimentum, quo tanquam filii lucis induti sumus.

-2) Sicut in lumine gloriæ, id est, sicut in cœlo vivitur. Quoniam mox in cœlestia migraturi, cœli cives erimus; jam nunc cœlestes mores assumere, et cœlitum vitam æmulari debemus. — Porro cœlitum vita, est amor purissimus Dei, et perfecta impletio divinæ voluntatis. Ergo instar cœlitum, divinam in omnibus voluntatem quærere et perficere debemus, quantum id humana conditio patitur : ***Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra.***

Induimini Dominum Jesum Christum.

Vult Apostolus ut Christo tanquam vestimento induamur. Quid autem est indui Christo? et quomodo illud indumentum mysticum assumendum est?

1° Indui Christo est, -1) ornari virtutibus ejus in hac vita : non tantum internis, fide, spe, charitate; — sed etiam ex-

ternis illis virtutum actibus, quibus homo vere christianus, Christoque similis appareat.

·2) Indui Christo, Christo nempe patiente, est vestibus atque insignibus passionis ejus contegi : contemptu nimirum, contumeliis, vexationibus quibuscumque pro Christi nomine tolerandis. *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes.* II Cor. IV, 10.

·3) Indui Christo, nempe glorioso, est ejus gloria condecorari, non tantum quoad animam, sed etiam quoad corpus. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem; et mortale hoc induere immortalitatem* (I Cor. XV, 53). — *Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Phil. III, 21.

2° Quonam modo Christus induendus est? —1) Requiritur imprimis ut exuatur vestimentum vetus, seu vetus homo cum vitiis et concupiscentiis ejus : *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum.* Coloss, III, 9.

·2) Requiritur exercitium, et quidem perseverans. Non enim unico actu, sicut vestis corporalis induitur, Christi moribus ornamur; sed actus repetiti, et quidem quotidiani per totam vitam sunt adhibendi, ut tandem *vestiti, non nudi inveniamur.* II Cor. V, 3.

·3) Requiritur integra Christi legis assumptio. Non enim dimidiatim, sed integre vestimentum assumitur, nec dividi ullo modo potest; similiter Christus Dominus, ejusque lex et famulatus dividi nequit. *Nemo potest duobus dominis servire...* (Matth. VI, 24). — *Qui non est mecum, contra me est.* (Luc. I, 23).—*Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate?* II Cor, VI, 14.

DOMINICA SECUNDA ADVENTUS.

Lectio Epistolæ ad Romanos: *Quæcumque scripta sunt.* Rom. XV, 4-13.

4. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus. — 5. Deus autem patientiæ et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum; — 6. ut unanimes uno ore honorificetis Deum, et patrem Domini nostri Jesu Christi. — 7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. — 8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum : — 9. gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est : Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo. — 10. Et iterum dicit : Lætamini, gentes, cum plebe ejus. — 11. Et iterum : Laudate, omnes gentes, Dominum; et magnificate eum, omnes populi. — 12. Et rursus Isaias ait : Erit radix Jesse, et qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. — 13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo; ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

Explicatio prima.

Omnibus fidelibus Romanis, sive ex Judæis sive ex Gentilibus, hic per modum benedictionis Apostolus apprecatur perfectam inter se concordiam ; utque sese invicem in unam communitatem spiritu charitatis suscipiant, eis exhibet exem-

plum Christi : qui omnes, tam Gentiles quam Judæos, misericorditer suscepit salvandos.— Gentilibus autem peculiarius ostendit, Christum Dominum fuisse ipsum et genere Judæum, et Judæorum ministrum ac apostolum; Judæis vero, Deum per prophetas adoptionem Gentium prædixisse. — Demum, omnibus simul Dei gratiam iterum apprecatur, seu inchoatam absolvit benedictionem.

I. *Apprecatio concordiæ.*
II. *Motivum concordiæ et unionis fraternæ.*
III. *Altera benedictionis divinæ invocatio.*

—

4. *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.* —
5. *Deus autem patientiæ et solatii det vobis idipsum sapere...*

Postquam allegavit Apostolus Scripturæ verba: *Improperia improperantium tibi ceciderunt super me*, rationem reddit, cur verba illa in persona Christi a Davide prolata, allegaverit ad instructionem fidelium : quia scilicet tota Scriptura ad nostram doctrinam ordinata est. Ad hunc enim finem libros sacros dedit nobis Deus, ut per eos patientiam nobis suggerat et consolationem salutarem. Utinam idem Deus, patientiæ et consolationis auctor, det vobis concordiam!

Ut patet, velut transitio hæc est, qua ex allatis modo Scripturæ verbis, gradum facit Apostolus ad sermonem de concordia.

Quæcumque scripta sunt, nempe Deo auctore in sacris Litteris, *ad nostram doctrinam scripta sunt* : id est, ad nos salutariter docendum ordinata sunt. Doctrina enim intelligitur, qua instruimur ad patientiam, pietatem et salutem æternam: quæ doctrina divinis Scripturis propria est, easque distinguit a libris humanis. Quæcumque scripta sunt, præsertim de Christo, ad nostram, qui Christiani sumus, doctrinam, institutionem et imitationem sunt scripta. — Finis hic et scopus indicatur sacrarum Scripturarum.

Ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus : modum explicat, quo Scripturæ ad doctrinam nostram ordinatæ sint et conferant : nempe faciunt *ut spem habeamus* fundatam ac certam salutis æternæ, insinuando nobis patientiam et consolationem.

Itaque in Scripturis invenimus spem, pignusque salutis, seu *salutem in spe :* quæ est ipsa salus nostra, quantum in hoc mundo possideri potest.

Obtinemus autem hanc spem, hauriendo ex Scripturis, 1° *patientiam*, ad quam nos hortantur exempla Sanctorum, et maxime ipsius Christi, in Scripturis proposita; 2° *consolationem*, qua nos implent divina auxilia et præmia, fidelibus Dei servis in Scripturis promissa. — Hinc, patientia, consolatio, spes, præcipui fructus sunt e sacris Litteris colligendi; totaque Scriptura dici potest ordinata ad fidei nostræ instructionem, ad spei stabilimentum, et ad incrementum charitatis.

Deus autem patientiæ et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum;
6. *ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi.*

Ex dictis de patientia et consolatione e Scripturis haurienda, deducit Apostolus cohortationem ad concordiam, per modum apprecationis dicens : Deus patientiæ et sanctæ consolationis auctor, det vobis, tum Judæis tum Gentibus, ut sublatis dissensionibus quas habetis inter vos, idem mutuò sentiatis.

Deus patientiæ et solatii... Invocat Deum *patientiæ*, quia ad concordiam opus est patientia, qua alter alterius defectus sufferamus; invocat Deum *solatii*, quia concordia magnam continet consolationem, nempe charitatis dulcedinem, secundum illud: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum !* Ps. CXXXII.

Idipsum sapere in alterutrum, id est, idem sentire, idem velle, in idem, tum sensu mentis, tum affectu cordis conspi-

rare : ita ut inter utrosque nec sit sententiarum diversitas, nec affectuum ; ac proinde etiam neque verborum, quod mox expresse dicitur : *Uno ore.*

Idipsum, inquit, ***sapere secundum Jesum Christum*** : hoc est, secundum spiritum, doctrinam et exemplum Christi ; seu secundum fidem ac religionem Christianam.

Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum. Explicatio optatæ concordiæ. Sensus autem est : Ut una mente, uno corde et uno ore consociati, glorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi hac sancta vestra unione, tanquam virtute ipsi gloriosa, et vobis utilissima ad magis magisque Deum colendum.

7. *Propter quod suscipite invicem, sicut Christus suscepit vos in honorem Dei.*

Postquam Deum pro concordia oravit, ipsos fideles directe ad eamdem hortatur, quasi diceret : Quoniam concordia de qua loquor, donum Dei est tam excellens, et Deus ex sua parte gratiam quam ego peto non negabit ; vos quoque ex parte vestra cooperamini, et ***suscipite invicem,*** nempe in fratres : vos, Judæi et Gentiles, docti et rudes, ut fratres invicem considerando, æstimando, et in omnibus fraterna charitate tractando. — Adhortationi subjungit motivum, exemplum Christi :

Sicut Christus suscepit vos in honorem Dei : quemadmodum scilicet Christus per mortem suam vos, tam Judæos quam Gentiles suscepit, sibique adjunxit ut fratres, filios adoptivos Dei, et cohæredes cœli ; — ***in honorem Dei,*** id est, ut per hoc Dei gloriam et honorem promoveret... ita vos quoque invicem assumite in fratres, ut unitate et concordia vestra Deus glorificetur.

Quonam autem modo Deus per Judæorum et Gentium salvationem fuerit glorificatus, declarat hinc Apostolus, dicens, hoc factum esse eo quod sic manifestata sit Dei ***veritas*** et ***misericordia*** : ita ut glorificatus sit Deus, tanquam verax, et tanquam misericors.

8. *Dico enim, Christum Jesum ministrum fuisse*
circumcisionis propter veritatem Dei,
ad confirmandas promissiones patrum :
9 *gentes autem super misericordia honorare Deum,*
sicut scriptum est...

Sensus est : Dicendo, ***Christum suscepisse vos*** utrosque, Judæos et Gentes ***in honorem Dei,*** hoc significo : Christum, suscipiendo Judæos, glorificasse Dei veritatem ; suscipiendo vero Gentes, glorificasse Dei misericordiam. Etenim Christus nascendo et prædicando regnum Dei inter Israelitas, prout patribus eorum promissum fuerat, manifestavit Dei ***veritatem,*** seu fidelitatem in promissis ; extendendo autem regnum Dei, seu salutem ad Gentiles, quibus promissio directa non erat data, manifestavit Dei ***misericordiam.*** — Non negat Apostolus, misericordiam quoque pertinere ad Judæos, aut promissam etiam fuisse conversionem Gentium : sed simpliciter hic considerat promissionem directam, quæ solos respiciebat Judæos.

Ut facile patet, hæc Apostoli explicatio Romanos ad mutuam concordiam inducit, non tantum proponendo exemplum Christi ; sed etiam mutuam reverentiam et æstimationem suggerendo, ostensis tum Judæorum tum Gentium privilegiis. Quod enim dicit de prærogativis Judæorum, eo confert, ut Gentes venerentur Judæos ; quod dicit de gratia Gentibus concessa, et a prophetis prædicta, eo facit ut Judæi minime contemnant Gentiles.

Dico, Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis : id est, quod modo enuntiavi, id aliis verbis sic dico : Christus datus est proprie ***circumcisioni***, seu Judæis. Inter eos natus est, et pro iis in propria persona laboravit ac ministerium suum exercuit, ita ut eorum saluti velut serviret : ***Minister circumcisionis***, Apostolus eorum atque Evangelista ; et quidem ***propter veritatem Dei***, nempe ut Dei fides ac fidelitas servaretur ; ***ad confirmandas promissiones patrum,*** id est ; ad promissiones implendas a Deo patribus eorum factas, Abrahæ, Davidi ac

cæteris. Impletione enim promissio *confirmatur*, seu stabiliter sustinetur ne cadat irrita.

Gentes autem (dico) ***super misericordia honorare Deum*** : id est, Gentes vero, quibus nulla directe facta promissio est, dico debere Deum glorificare et laudibus celebrare pro misericordia sibi præstita, et per prophetas olim annuntiata : ***Sicut scriptum est :***

Propterea confitebor tibi in gentibus,
Domine, et nomini tuo cantabo.

10. ***Et iterum dicit : Lætamini, gentes, cum plebe ejus.***

11. ***Et iterum : Laudate, omnes gentes, Dominum;***
et magnificate eum, omnes populi.

12. ***Et rursus Isaias ait : Erit radix Jesse,***
et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt.

Citat Apostolus quatuor Scripturæ loca, quæ, sive sensu typico, sive litterali, promissionem de adoptione Gentium continent. — Agglomerat autem testimonia, tum ut Judæis vocationem Gentium magis persuadeat, tum ut ipsi Gentiles hoc beneficium magis ponderent, Deoque gratias agant.

Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo (Ps. XVII) : id est, propter gratiam Gentibus concessam, o Domine, aperte laudabo te inter Gentes, celebrabo nomen tuum, et misericordiæ tuæ beneficia eis concessa. — Id Christus, ore psalmistæ loquens, se facturum dicit inter Gentes : prout per totam Gentium Ecclesiam revera id nunc facit ore fidelium suorum.

Lætamini, gentes, cum plebe ejus (Deut. XXXII, 43). His verbis invitantur Gentes ad Deum laudandum una cum populo Israel. ***Gentes cum plebe ejus***, id est, Gentiles et Judæi, utrique ad Christum conversi, in Christo coadunati, unamque Ecclesiam constituentes. — Citat Apostolus locum hunc juxta LXX interpretes ; in Vulgata enim legitur : ***Laudate gentes populum ejus.***

Laudate, omnes gentes, Dominum, et magnificate eum, omnes populi (Ps. CXVI). Hic diserte invitantur prophetæ voce

Gentes omnes ac populi, ad laudandum Deum pro misericordia, omnibus stabiliter exhibita, et pro impletis fideliter promissis populo Israel (1).

Erit radix Jesse, et qui exsurget regere gentes; in eum gentes sperabunt (Isai. XI, 10). Hic prædicitur, Christum fore regem Gentium, gentesque in ipsum speraturos, adeoque fide ad Christum convertendos. — *Radix Jesse*, hebraice *germen*, seu soboles Jesse, patris David, designat Christum, ex Davide secundum carnem oriturum. — *Et qui exsurget regere gentes;* seu, ut habet Vulgata : *Qui stat in signum populorum*, nempe idem ipse qui exsurget, et stabit instar signi in altum erecti, ad quod undique populi confluant : ipse ideo sic exsurget, ut gentibus imperet, sitque eorum princeps. — *In eum gentes sperabunt;* seu, juxta Vulgatam : *Ipsum gentes deprecabuntur :* ille est, quem Gentes, suæ vocationis gratiam agnoscentes requirent, in quem sperabunt, quemque proinde deprecabuntur.

Nota. Christus ab Isaia vocatur *radix*, id est, filius *Jesse* seu David, secundum humanitatem tantum; a Joanne vero, simul *radix et genus David* (Apoc. XXII, 16) : id est, simul creator Davidis ejusque filius, spectata nimirum tum divinitate tum humanitate ejus.

13. *Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo; ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.*

Concludit Apostolus iterum orando pro Romanis, eisque Spiritus sancti dona, præsertim pacem et concordiam apprecando.

Deus, inquit, *spei...* id est. Deus auctor spei vestræ, imo ejusdem principium, medium et finis. Non enim solummodo Deus spem in nobis producit, sed etiam conservat eam, et eam replebit sui fruitione in cœlis.

Repleat vos omni gaudio, id est, pleno et perfecto gaudio, quod inesse convenit hominibus tanta bona sperantibus.

Et pace in credendo, id est, concordia in eadem fide, per quam omnis inter vos exstinguatur dissensio.

(1) Cf. tom. 2, *Series tertia*, Psalm CXVI.

Ut abundetis in spe : ut nempe læti et unanimes, magis ac magis spe crescatis : crescente nimirum fomento spei, quod est gaudium, pax et mutua charitas.

Et virtute Spiritus sancti; — græce *in virtute*, syriace *in virtute* vel *per virtutem;* — sensus ergo est : Spes augeatur in vobis per virtutem, i. e. per efficacem operationem Spiritus sancti.

—

Explicatio secunda.

Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.

De Scriptura sacra hic loquitur Apostolus, deque fine ejus. Quid est Scriptura sacra?—Quid sacra Scriptura continet?—Quem in finem Deus sacros libros scribendos voluit? — Quomodo sacra Scriptura legenda et audienda? — Quid de aliis libris et lectionibus dicendum est?

1° Scriptura sacra (1) est, -1) verbum Dei scriptum, sicut Traditio sacra est verbum Dei oretenus traditum. Hi enim sunt duo divinæ revelationis fontes, prout Ecclesia catholica docet. -2) Est liber omnium librorum præstantissimus, utpote Deo inspirante conscriptus, et continens verbum Dei, qui ipsa Veritas est et Sapientia. Sicut enim olim locutus est Deus per prophetas; ita etiam per eosdem prophetas, aliosque viros divinitus illuminatos, litteris mandavit ea, quæ humano generi præ oculis manere voluit usque ad finem mundi. Est itaque Scriptura verbum Dei perpetuo constitutum, alloquens et docens generationes singulas, transeuntes per hunc mundum. -3) Est liber multiplex, seu collectio ordinata, continens libros septuaginta duos, scriptos ab auctoribus quadraginta : qui a Moyse usque ad Apostolos Christi, spatio sexdecim sæculorum certis intervallis succedentes, Spiritu sancto movente sacrorum codicum seriem confecerunt. Qui quidem libri, quamvis forma ac stylo diversi,

(1) Cfr. quæ fusius habentur supra, *Introduct.* pag. 1 seqq.

eamdem omnes rem ac sapientiam loquuntur, ita ut unus principalis auctor luculenter appareat esse Spiritus sanctus.

2° Quid sacra Scriptura continet? — Historiam continet et disciplinam moralem : historiam nempe humani generis a principio usque ad finem mundi ; et disciplinam moralem, seu veram vivendi rationem quæ homini convenit. —1) Quatenus historia, exponit quomodo homo sit a Deo creatus, quomodo sit redemptus per Dei Filium incarnatum, Dominum nostrum Jesum Christum ; demum quomodo per eumdem Jesum Christum sit judicandus. -2) Quatenus institutio moralis, docet veram sapientiam, ostendendo homini finem suum, et viam bonam qua finem hunc feliciter consequatur. Id autem docet, non tantum præceptis ac regulis ; sed etiam exemplis, inter quæ exemplum eminet Christi Salvatoris.

3° Quem in finem Deus sacros libros scribendos voluit? — Thesaurum Scripturarum divina misericordia humano generi dare voluit tanquam medium salutis, hunc in finem, ut doctrinam omnium præstantissimam in eo inveniremus, doctrinam æternæ beatitudinis : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Hæc doctrina veræ sapientiæ est, quam ipse Deus, omnis sapientiæ fons, homini proponere dignatus est. *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum.* Ps. XCIII.

4° Quomodo sacra Scriptura legenda et audienda est ? — Legenda est a sacerdotibus, audienda a fidelibus. Est autem sive legenda, sive audienda, -1) cum reverentia summa, ut verbum Dei ; -2) eo fine quo nobis a Deo data est, nempe ut discamus scientiam salutis, semperque in cognitione et amore Christi, quæ summa sapientia est, progrediamur....

5° Quid de aliis libris et lectionibus dicendum est? — Præter Scripturam sacram, seu librum Dei, alii multi sunt libri hominum. Hi autem in tres facile classes dividuntur. Alii enim consonant cum Scripturarum veritate ac doctrina, et sunt boni ; — alii materiam fidei ac morum non attingunt, et in se indifferentes sunt ; — alii demum Scripturarum doctrinæ adversantur, et mali sunt. Porro libri mali venenum continent animarum ; et sicut Scripturæ sunt verbum Dei, verbum veritatis ac salutis : ita libri, fidei moribusque con-

trarii, verbum sunt diaboli, verbum mendacii et ruinæ æternæ....

Deus autem patientiæ et solatii.

Non sine causa Apostolus Deum vocat Deum patientiæ et solatii: hoc enim nomine salutares insinuat veritates. Cur enim dicitur Deus patientiæ? et cur Deus solatii?

1° Dicitur *Deus patientiæ*, -1) quia patientiam amat; et per patientiæ viam nos deducere vult ad salutem. *Oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam* (Luc. XXIV, 26). -2) Quia ab ipso veniunt tribulationes nostræ, quæ materia sunt patientiæ: ab ipso scilicet vel permittente, vel salutariter infligente. *Tanquam aurum in fornace probavit illos* (Sap. III, 6). —3) Quia ab ipso venit patientiæ virtus, seu nostra in perferendis tribulationibus constantia. *Cum ipso sum in tribulatione* (Ps. XC.). — *Faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* I Cor. X, 13.

2° Dicitur *Deus solatii*, quia -1) sicut ab ipso veniunt tribulationes, ita quoque ab ipso consolatio nostra: *Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit* (I Reg. II, 6). -2) Quia ideo vult nos salutariter affligi et lugere, ut possit nos perfecte consolari. *Deus totius consolationis... absterget omnem lacrymam ab oculis eorum.* (II Cor. I, 3; Apoc. XXI, 4).

Ut unanimes uno ore honorificetis Deum.

En unio charitatis, per quam Christi fideles Deum ac Dominum suum honorare debent; et sine qua Deum vere colere ac honorare non possunt. Vult enim imprimis divinus Magister, *ut omnes* discipuli sui *unum sint, ut sint consummati in unum* (Joan XVII, 21, 23). — Hujusmodi autem unio triplex est: unio mentium, unio cordium, unio oris seu linguarum.

1° Unio mentium consistit, 1) in assensu veritatibus fidei, ab Ecclesia propositis; -2) in consensu cum lege, et in approbatione præcepti cujusvis, ab auctoritate legitima manantis; -3) in modestiæ spiritu, quo facile aliorum sententiæ cedimus et adhæremus....

2° Unio cordium consistit in fraterna charitate: qua omne odium atque aversionem ab animo excludimus, omne bonum proximo exoptamus, et internam benevolentiam etiam externa ratione agendi demonstramus : præsertim in favendo quoad possumus studiis et operibus ejus....

3° Unio oris ex unione mentis et cordis sponte nascitur; atque in eo consistit, ut vitentur, -1) verba disputationis; -2) verba detractionis; -3) verba aspera et amara; -4) verba improbationis vel censuræ erga superiores....

Suscipite invicem
sicut Christus suscepit vos.

1° Quomodo Christus suscepit nos? — Summa misericordia et charitate, cum adhuc peccatores essemus, pro nobis natus est, et mortuus, et resurrexit : atque ita suscipere nos dignatus est, -1) in amicos, per remissionem peccatorum; -2) in fratres, per regenerationem Baptismi; -3) in socios laborum, per vocationem ad vineam Ecclesiæ terrestris; -4) in cohæredes gloriæ cœlestis, per ressurrectionem ex mortuis.

2° Quomodo nos debemus suscipere invicem? — Debemus juxta exemplum Christi, alteri alteros suscipere -1) in amicos, condonando injurias omnes, nosque invicem sufferendo; -2) in fratres, nos invicem juvando et consolando....

Propter veritatem Dei
ad confirmandas promissiones patrum.

1° Quænam sunt promissiones Dei hominibus factæ? -1) Promisit olim Deus humano generi, per peccatum perdito, Redemptorem, eumdemque Ecclesiæ Fundatorem... -2) Ipse Christus Redemptor promisit omnibus hominibus remissionem peccatorum, gratiam bene vivendi in hoc sæculo, et æterna præmia in futuro. -3) Christus Fundator Ecclesiæ, huic suo ædificio promisit perpetuam stabilitatem ac Spiritus sancti præsentiam : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (Matth. XVI, 18). — *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* Joan. XIV, 16.

2° Quomodo Deus promissiones suas implet? — Fidelissime. Promissiones divinas partim jam impletas videmus, partim certissime implendas exspectamus : præterita enim pignus sunt futurorum.

Etenim -1) vidimus jam adventum promissi Redemptoris, Ecclesiæ fundationem, ejusque stabilem per tot sæcula conservationem; exspectamus autem ejusdem promissam continuationem usque ad finem sæculorum. -2) Vidimus hactenus, Christum servis suis,nobisque ipsis suppeditasse sacramenta, orationem, aliaque salutis media; exspectamus autem eadem subsidia in futurum. -3) Vidimus Christum ascendisse in cœlum, imo Sanctos plurimos ex signis et miraculis eorum veluti oculis videmus Christi gloriæ socios; exspectamus autem justorum futuram glorificationem : tum privatam, in hora obitus cujusque; tum publicam et universalem, in die resurrectionis atque judicii.

Gentes autem super misericordia honorare Deum.

Quanta est Dei erga nos misericordia? et quomodo Deum propterea honorare debemus?

1° Misericordiam ineffabilem exhibuit nobis Deus, -1) per Redemptionis mysterium : ***Commendat charitatem suam Deus in nobis, quoniam quum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est*** (Rom. V, 8). —2) Per vocationem nostram ad fidem, et regenerationis baptismalis gratiam, qua nos adoptavit in filios Dei. -3) Per revocationem e peccatis, qua tanquam prodigos filios aberrantes, sæpe revocavit ad meliorem frugem. -4) Per auxilia, quibus adjuvat nos ad operandum bonum, et promerendam vitam æternam. -5) Per præmia, quæ perseverantibus nobis dabit in cœlo. ***Misericordias Domini in æternum cantabo.*** Ps. LXXXVIII.

2° Pro tot ac tantis beneficiis Deum laudare debemus, nunc et in æternum : -1) agnoscendo omnia nos divinæ misericordiæ debere : non tantum bona quæ vel possidemus, vel agimus; sed ipsam liberationem a morte æterna : ***Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti : quia non defecerunt***

miserationes ejus (Thren. III, 22).—2) Gratias perpetuas agendo divinæ bonitati pro donis perpetuis. -3) Fiduciam maximam in divina misericordia constituendo, de omnibus, sive nostris, sive aliorum peccatis. -4) Misericordias Dei aliis communicando : conferendo ad propagationem fidei ; vel aliis operibus zeli faciendo, ut peccatores convertantur et divinæ misericordiæ participes fiant. -5) Misericordiam similiter exercendo erga proximum. *Omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me : nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?* Matth. XVIII, 32.

Erit radix Jesse, et qui exsurget regere gentes; in eum gentes sperabunt.

Quomodo Christus surrexit regere Gentes? et quomodo Gentes in ipsum sperant, atque sperare debent?

1° Christus Rex Gentium, hominumque omnium existit, quia Filius Dei, mundique Salvator. Regnum autem constituit per fidem seu religionem suam, et Ecclesiam. -1) Etenim per fidem regit animas, intelligentias et voluntates, velut imperio interno. -2) Per Ecclesiam regit populos etiam externe : nempe per vicarios suos, Romanum Pontificem, Episcopos, omnesque ministros hierarchice constitutos; imo per superiores quoslibet legitime deputatos : *Qui vos audit, me audit* (Luc. X, 16).—3) Regit autem Gentes omnes, omnesque et singulos homines : alios volentes, alios invitos... alios sceptro misericordiæ, alios sceptro justitiæ, prout ipsi elegerint...

2° Sperant autem homines in Christum, -1) eum credendo Salvatorem, a quo solo salus ac vita æterna est accipienda. *Non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (Act. IV, 12). -2) Christum colendo ac deprecando in omni necessitate, sive ad arcenda mala, sive ad impetranda bona. -3) Omnia propter Christum et propter bona quæ promittit, sacrificando. Quod sacrificium quidem gradus admittit ; ab omnibus tamen aliquatenus requiritur, secundum illud : *Omnis ex vobis qui non*

renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (1). Luc. XIV, 33.

Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo.

1° Quodnam est gaudium in credendo? — Est illud gaudium quod fides parit in corde, quodque eo majus est, quo fides vividior et efficacior. Consistit autem, -1) in tranquillitate conscientiæ; -2) in oratione et commercio cum Deo; -3) in spe futuræ mercedis; -4) in laborando et patiendo pro Deo et Christo; -5) in consolatione quandoque sensibili, qua benignissimus Dominus ipsas tribulationes temperat servorum suorum : *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. II Cor. VII, 4.

2° Quænam est pax in credendo?—Est pax Christi Domini, quam discipulis suis reliquit, quæque ex fide velut sponte exoritur. -1) Pax cum Deo, quæ consistit in statu gratiæ, et fuga peccati. -2) Pax cum semetipso, consistens in bona conscientia, et passionum edomatione; nec non in exclusione dubiorum, timoris ac perturbationis. -3) Pax cum proximo, consistens in fraterna charitate. -4) Pax in credendo est etiam quæcumque spiritualis felicitas, ex fide promanans, sive in hac vita, sive in futura....

(1) Cf. *Evangelia de communi Sanctorum*, Comm. unius Mart. Evangelium primum.

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Lectio Epistolæ primæ ad Corinthios : *Si linguis hominum.*
I Cor. XIII, 1-13.

1. Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem
autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cym-
balum tinniens. — 2. Et si habuero prophetiam, et no-
verim mysteria omnia et omnem scientiam; et si habuero
omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem au-
tem non habuero, nihil sum. — 3. Et si distribuero in
cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero
corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non ha-
buero, nihil mihi prodest. — 4. Charitas patiens est,
benigna est : charitas non æmulatur, non agit perperam,
non inflatur, — 5. non est ambitiosa, non quærit quæ
sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, — 6. non
gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; —
7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sus-
tinet. — 8. Charitas nunquam excidit : sive prophetiæ
evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destrue-
tur. — 9. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte pro-
phetamus. — 10. Quum autem venerit quod perfectum
est, evacuabitur quod ex parte est. — 11. Quum essem
parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus,
cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir,
evacuavi quæ erant parvuli. — 12. Videmus nunc per spe-
culum in ænigmate : tunc autem facie ad faciem. Nunc
cognosco ex parte : tunc autem cognoscam sicut et cogni-
tus sum. — 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas,
tria hæc : major autem horum est charitas.

Explicatio prima.

—

De divina virtute charitatis agit Apostolus. — Postquam enim in superiore capite varia charismata, seu Spiritus sancti dona enumeravit; in capite hoc Corinthios monet, ne iisdem utantur vel glorientur, cum detrimento debitæ erga se invicem charitatis. De amore itaque proximi et charitate fraterna hic directe ac præcipue sermo est. Cum autem amor proximi fundetur in amore Dei, propter quem proximum diligimus, et ab eo nequeat separari; indirecte etiam respicit Apostolus charitatem erga Deum: imo devenit ad spectandam charitatem adæquate et simpliciter, dicens in fine: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.*

Porro charitatam commendat, tum ex ejus necessitate, tum ex ejus proprietatibus atque effectibus, tum demum, ex eo quod nunquam deficiet.

I. *De charitatis necessitate.*
II. *De ejusdem proprietatibus.*
III. *De ejusdem indefectibilitate.*

—

1. *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum sicut æs sonans aut cymbalum tinniens.*

In fine superioris capitis dixit: *Et adhuc excellentiorem, viam vobis demonstro:* intelligens charitatem, rem sanctiorem charismatibus optimis. Hanc viam charitatis, seu potius ejus præstantiam describere incipit ex ejusdem necessitate. Est enim, inquit, charitas tam necessaria, ut sine ipsa, reliqua dona nihil omnino prosint: nec donum linguarum, prophetiæ aut scientiæ; nec virtus fidei in gradu summo; nec sacrificium omnium bonorum temporalium, imo nec sacrificium ipsius vitæ, si desit charitas, quidquam juvant.

Enumerationem hanc explicativam instituit, loquens in prima persona velut de se ipso, ut sic suavius doctrinam insinuet. — Incipit autem a dono linguarum, quia istud Corinthiis præ cæteris charismatibus in pretio erat. ***Si linguis hominum***, inquit, ***loquar et angelorum:*** id est, si donum linguarum possideam in gradu perfectissimo, ita ut, non tantum omuium gentium, verum, si fieri possit, etiam angelorum idiomata calleam; atque non tantum humana, sed et angelica peritia loquar.... Scilicet, quod nominat ***linguas angelorum***, non intelligit angelis esse idiomata instar hominum; sed hyperbola utitur seu exaggeratione, ut donum linguaram significet, tum extensive tum intensive perfectum.

Charitatem autem non habeam: id est, si dono linguarum utens non movear charitate, ut proximorum salutem Deique gloriam procurem; sed meam laudem, aliudve commodum proprium quæram: tunc utique apud homines gratiosus esse possum; oculis autem Dei,

Factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens: id est, velut ænea tuba, sonos quidem spargens, sed anima spirituque carens. — Qua similitudine significat, 1° doctorem absque charitatis spiritu, agere quidem posse externe et placere hominibus; sed intrinsecus esse sine merito apud Deum, sibique inutilem instar inanimis metalli; — 2° ejus verba, spiritu et velut sensu carentia, instar soni musici, esse quoque inutilia audientibus, nisi Deus peculiariter suppleat.

2. *Et si habuero prophetiam,*
et noverim mysteria omnia; et omnem scientiam:
et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam,
charitatem autem non habuero, nihil sum.

Crescit Apostoli oratio: non tantum donum linguarum, sed quod majus est, donum prophetiæ, imo donum fidei miraculorum operatricis, absque charitate nihil prodesse dicit.

Si habuero, inquit, ***prophetiam***: id est, prophetiæ donum, et quidem perfectissimum, actale ut ***noverim mysteria omnia, et omnem scientiam.*** — Cognitio mysteriorum Dei, et ***scientia omnis***, est plenitudo scientiæ, quæ humanæ menti commu-

nicari possit. Cognitio et scientia hujusmodi intelliguntur, vel ut partes doni prophetiæ; vel melius, ut dona, a prophetiæ charismate distincta: distinguuntur enim infra, versu 8, *prophetiæ, linguæ, scientia.*

Et si habuero omnem fidem... id est, fidem maxime intensam ac vividam, circa ea quæ credenda et promissa sunt, ita ut per eam maxima miracula efficiam: *Ita ut montes transferam...* Alludit Apostolus ad verba Christi Domini, Matth. XVII, 19: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc; et transibit; et nihil impossibile erit vobis.* — Ut patet, hic etiam designatur donum miraculorum.

Charitatem autem non habuero : id est, si tamen in usu horum donorum non movear charitate, qua Dei gloriam quæram et salutem proximorum : *nihil sum,* nullius apud Deum pretii, nulliusque ad vitam æternam meriti. Dona quidem illa magna sunt, sed ego nihil iisdem auctus, *nihil sum.*

3. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Eleemosynæ, inquit, largissimæ, ipsumque martyrium crudelissimum, sine charitate nihil prodest.

Docet Apostolus, non solum charismata, seu gratias *gratis datas,* quæ proprie virtutes non sunt, quibus homo efficitur bonus ac gratus Deo; sed et opera virtutum, etiam maxime præclara et ardua, nihil homini ad salutem prodesse, si desit charitas : quæ præstet, ut non laus hominum quæratur, sed Dei gloria et salus proximorum.

Si... charitatem non habuero : intellige, si nihil de charitate habuero, ne illud saltem quo purificetur intentio. — Scilicet, ut actus sit salutaris atque animæ proficuus requirit Apostolus aliquem influxum charitatis : illum saltem, qui excludat motivum pravum, dirigatque intentionem ad Deum et ad proximos propter Deum; sicut alibi dicit : *Omnia in gloriam Dei facite.* I Cor. X, 31.

Estius, in hunc loc., errorem confutat eorum, qui ex Apostoli verbis, *nihil sum... nihil mihi prodest*, concludere volunt,omnia peccatorum opera,ante justificationem,seu ante acceptam gratiam habitualem, nihil eis prodesse. Nomine charitatis, inquit, hic non intelligitur charitatis habitus, seu habitualis gratia;sed actualis dispostio bonæ voluntatis atque amoris erga Deum et proximum, qua excluditur e nostris actionibus quodcumque motivum virtuti charitatis oppositum. Hæc autem dispositio producitur a Spiritu sancto in cordibus peccatorum ut ad justitiam præparentur; estque illa dilectio inchoativa, illud velut præambulum charitatis, quo, ut Tridentinum dicit, *Deum, tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt*. Sess. VI, cap. VI.

4. *Charitas patiens est, benigna est;*
charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur,* — 5. *Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,
6. *non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;*
7. *omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

Secunda pars : *charitatis proprietates.* — Apostolus velut imaginem delineat charitatis, ex qua unusquisque facile agnoscere poterit, utrum charitatem habeat; simulque tam amabilis virtutis desiderio magis magisque inflammabitur. — Porro charitatem depingit enumerando varias ejus dotes et effectus; ita ut ad Corinthiorum spirituales infirmitates sanandas, indirecte saltem respexisse videatur.

Charitas, inquit, *patiens est* : nempe constans et longanimis in tolerandis malis; — *benigna est :* scilicet, benevola et benefica. — Talis autem esse intelligitur charitas, non formaliter, sed causaliter : quia parit patientiam et benignitatem. Etenim patientia et benignitas non sunt actus *eliciti*, sed *imperati* a charitate. — De cætero, etsi præcipue patientiæ et benignitatis principium est; alias tamen virtutes etiam

imperative producit charitas. Regina enim virtutum cum sit, earum omnium actus imperat, dirigit et perficit.

Charitas non æmulatur, græce, *non zelat*, hoc est, non invidet : nempe aliorum donis aut præstantiæ. — Effectus iste negativus, sicut sequentes septem, totidem vitia indicant charitati contraria, quæque per charitatem, tanquam per remedium quoddam divinum facile sanantur.

Non agit perperam : id est, non perverse nec malitiose, nec temerarie aut imprudenter ; ita ut alios quocumque modo, injuria, tristitia aut molestia afficiat.

Non inflatur, nempe superbia, ob dona sua : non sese superbe super alios extollit, aut alios infra se despicit ; ut solent homines magnis donis præditi, si charitate careant.

5. *Non est ambitiosa* (*οὐκ ἀσχημονεῖ, non indecore agit*) : i. e. non est fastidiosa, quia nihil nullumque decus ambit ; nec sibi pudori reputat humilia obsequia proximo præstare, aliisve sese submittere : quomodo Christus Dominus ad pedes discipulorum lavandos se demisit, et crucis ignominiam sustinuit.

Non quærit quæ sua sunt, nempe propria commoda, utilitatem ac honorem proprium. Ad hæc enim impellit vitiosa cupiditas ; ad ea vero quæ Dei sunt et proximi movet charitas.

Non irritatur, hoc est, non facile concitatur ad iram ; et læsa vindictam non appetit ; sed condonat offensas, estque mansuetissima. — E contra, ad iram promptissimus est amor proprius.

Non cogitat malum : intellige, neque de proximo ; neque contra proximum. Scilicet, 1° non suspicatur facile de quopiam malum, sed omnia in bonam partem interpretatur. — 2° Si ab aliis lacessitur, non meditatur vindictam ; sed dissimulat, excusat, ignoscit, obliviscitur.

6. *Non gaudet super iniquitate :* id est, non gaudet de quacumque re mala : sive de peccato proximi, sive de malo quod ei acciderit.

Congaudet autem veritati, nempe de re quacumque bona. *Veritas* enim hic est æquitas, probitas, justitia. Charitas scilicet, ut S. Anselmus dicit, cum videt proximos juste ac recte vivere ac proficere in bono, non invidet ; sed quasi de pro-

prio bono gaudet et hilarescit. — Ad ipsam locutionem quod attinet, videtur *veritas* per prosopopœiam exhiberi ut persona, quæ gaudet eo quod præcepta sua religiosa et moralia serventur; eadem autem de re cum veritate gaudet charitas : *congaudet veritati.*

7. *Omnia suffert*, nempe omne onus, sive laborum aut incommodorum, sive defectuum proximi.

Omnia credit : nempe facile credit ea omnia, quæ prudenter credi possunt aut debent. Talia sunt, 1° quæcumque divinitus traduntur credenda; 2° quæcumque etiam bona ab hominibus dicuntur, præsertim de proximo. Facile scilicet aliis assentitur, ubi sine peccato assentiri potest : non repugnat, non contendit aut contradicit, non est suspicax.

Omnia sperat : puta, 1° respectu Dei, omnia sperat quæcumque Deus promisit et speranda proponit; 2° respectu hominum, sperat omnia bona de proximo, conversionem, perseverantiam, resipiscentiam : de nullo desperans...

Omnia sustinet : id est, constanter suffert, 1° moras et dilationes, præsertim in exspectando divina promissa et auxilia; 2° tribulationes quasvis, persecutiones et adversa.

8 *Charitas nunquam excidit : sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.*

Tertia pars : *Charitatis permanentia*, seu perpetua duratio. — Omnia, inquit, charismata cessabunt; charitas autem nunquam deficiet, sed in æternum manebit. Exempli causa tria recenset charismata, prophetiæ scilicet, linguarum et scientiæ, quæ temporalia sunt et finem accipient cum præsenti vita : quia in patria nullus jam eorum usus erit.

Charitas nunquam excidit, scilicet per se; solummodo per peccatum mortale quasi violenter ejicitur. Talis enim est charitas, ut si quis, vitando peccatum, eam retineat usque ad hujus vitæ exitum, permansura cum eo sit in vita futura. — Non sic de aliis donis.

Sive prophetiæ evacuabuntur : græce, *otiosæ reddentur.* Scilicet in patria, ubi omnes clare videbunt Deum, nec fu-

turorum prædictione, nec obscurorum explicatione indigebunt.

Sive linguæ cessabunt. Abolendum quoque in patria donum linguarum, ut inutile, quia nullus ibi erudiendus. — Non dicit cessaturam linguam, sed linguas, nempe varias et peregrinas. Post resurrectionem enim nequaquam, ut videtur, cessabit usus linguæ corporeæ, id est, locutio sensibilis; generā autem linguarum non erunt : sed omnes, tanquam ejusdem patriæ cives, ejusdemque familiæ fratres, eadem lingua utentur, eademque voce Deum laudabunt.

Sive scientia destruetur. — De scientia rerum divinarum sermo est, quæ obscuris fidei principiis innititur, et qualis est præsentis vitæ propria; intelligitur autem, 1° donum scientiæ infusæ; 2° scientia theologica acquisita; 3° ipsa fides. — Jam vero scientia hujusmodi omnis cessabit in cœlo, quia obscuritas quælibet adveniente claritate intuitionis dissipabitur.

9. *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus.* — 10. *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.*

Rationem reddit futuræ quam asseruit cessationis prophetiæ et scientiæ : quia ista dona sunt in præsenti sæculo imperfecta; res autem imperfectæ, qua tales esse desinunt superveniente perfectione. Sunt velut claritas lunæ, quæ orientis solis claritate absorbetur; aut sicut pueritia, quæ crescente ætate evanescit. — De cessatione linguarum non loquitur, quia res ultro satis liquet.

Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus : id est, imperfecte sive per scientiam sive per prophetiam cognoscimus: 1° quia cognitio nostra exigua est et ad pauca extenditur; 2° quia obscura est, in fide fundata, et ænigmatibus obvoluta.

10. *Cum autem venerit quod perfectum est...* id est, cum venerit lumen gloriæ, et per illud clara divinæ essentiæ visio, evanescet omnis scientia imperfecta: *evacuabitur.* Omnes tunc

perfecte et clare cognoscent veritatem. — Hoc idem probat et illustrat similitudine duplici.

11. *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.*

Comparationem ducit ex differentia inter loquelam ac judicium parvuli, et loquelam ac judicium viri. Cujus comparationis applicatio, quæ lectoribus relinquitur, hæc est : cognitio nostra, imo totus noster status in hac vita, differt a cognitione ac statu Beatorum in patria, sicut infantia a statu virili.

Cum essem parvulus, seu infans, *loquebar ut parvulus*, scilicet balbutiendo; — *sapiebam*, id est, sentiebam, judicabam *ut parvulus*, nempe imprudenter; — *cogitabam ut parvulus*, nempe vana et puerilia.

Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli : id est, abolevi, deposui cogitationes, sensus, omnesque imperfectiones pueriles, ut sensus ac sermones viriles assumerem.

Ita nos in hoc sæculo tanquam in pueritia constituti, de Deo divinisque mysteriis loquimur, sentimus, et cogitamus imperfecte, incomplete et obscure : quia solam de iis habemus cognitionem fidei, quæ per se obscura et imperfecta est. *Dum* enim *sumus in corpore* hoc mortali, *per fidem ambulamus et non per speciem* (II Cor. V, 7); — necdum videmus, sed tantum credimus; fides autem, etsi summum certitudinis principium et infallibile argumentem, est tamen *argumentum non apparentium* (Hebr. XI, 1). — At vero, in sæculo futuro, omnem istam sentiendi ac loquendi imperfectionem, quæ inhæret notitiæ fidei, prorsus abjiciemus : fide in visionem, et spe in comprehensionem commutata.

12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate : tunc autem facie ad faciem.*

Eamdem rem declarat Apostolus altera similitudine, nempe visionis specularis et obscuræ, collatæ cum visione clara et directa.

Videmus nunc, nempe res divinas, *per speculum in ænigmate :* id est, tanquam per speculum et tanquam in ænigmate : videlicet, imperfecte et obscure. Res enim per angustum speculum repræsentatæ, præsertim quale antiquitus adhibebatur, metallicum : pauciores sunt et minus perfecte videntur, quam quæ directe in se ipsis conspiciuntur. — Imperfectionem adhuc auget quod additur, *in ænigmate :* per hoc enim non solum obscuritas significatur, sed etiam cognoscendi difficultas. Nam *ænigma* proprie quæstio est seu propositio, qua sub involucris signorum quæritur aut dicitur aliquid : quæque proinde difficile conjectando solvitur aut explicatur.

Jam vero mysteria fidei hoc fere modo per ænigmata et figuras videmus *nunc*, in statu fidei ; — *tunc autem*, in statu visionis, *facie ad faciem :* id est, absque velamine figurarum, neque in similitudine : sed in se, immediate, clare ac distincte videbimus. Quod idem absque metaphora enuntiat, subjungens :

Nunc cognosco ex parte : tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.

Scilicet, nunc imperfecte, tunc perfectissime divina cognoscam : nempe cognitione quasi divina.

Nunc cognosco ex parte, id est, ut supra jam expositum, cognosco pauca, eaque obscure ; — *tunc autem cognoscam*, non partim, sed veritatem integram, et quidem clare : *sicut et cognitus sum*, nempe a Deo. Porro a Deo cognitus sum dupliciter : cognitione visionis, et cognitione approbationis seu amoris. Prior directe ab Apostolo respicitur ; posterior ejus verbis saltem sensu consequenti continetur.

1° Cognitione visionis Deus cognoscit me totum, et intuetur id quod sum in ipsa re atque essentia mea distinctissime ; similiter ego cognoscam et videbo Deum, ipsam veritatem, in se atque in essentia sua : videboque Deum totum etsi non totaliter, cognitione simili, non æquali, cognitioni ipsius Dei : *Cognoscam sicut et cognitus sum.*

2° Cognitione approbationis sive dilectionis, Deus cognoscit me quatenus justum ac mercede æterna dignum ; quæ

cognitio, ut patet, gradus habet, sequiturque proportionem sanctitatis meæ.—Similiter autem ego, et quisque Sanctorum in cœlo, pro gradu nostræ justitiæ ac meriti, magis vel minus visionis beatificæ participes erimus : *Cognoscam sicut et cognitus sum*, id est, sicut dignus oculis Dei.

13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc : major autem horum est charitas.*

Hic quasi pro coronide Apostolus charitatem elevat supra fidem et spem.

Nunc autem... In præsenti, inquit, vita, tria sunt excellentissima, quæ totum thesaurum nostrum constituunt, et ad justificationem necessario requiruntur : *fides, spes, charitas*; atque ita quidem requiruntur, ut permanenter nobis inesse debeant : *manent.* — Manere autem debent simul : *tria hæc.* Unum aut alterum ex iis non sufficit ; requiruntur tria conjunctim : et quidem non in aliquibus tantum, ut prophetia aut donum linguarum ; sed absolute, in omnibus et singulis inesse debent.

Major autem horum est charitas : inter hæc divina, seu inter virtutes has theologicas, præstantissima est charitas : utpote quæ sola *nunquam excidit*; nec tantum *manet nunc*, sed permanebit in patria, ubi fides in visionem, et spes in possessionem commutabuntur, ut *solis instar sola regnet charitas*. Hymn. B. Pauli.

—

Explicatio secunda.

Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam...

Charitatis divinæ necessitatem simul et excellentiam docet Apostolus, ut omni diligentia et præ omnibus bonis, thesaurum charitatis in hoc mundo sectemur: *Sectamini charitatem* (I Cor. XIV, 1). — Quanta autem est charitatis necessitas? quanta excellentia? et quomodo thesaurum tam necessarium sectari debemus?

1° Charitas absolute necessaria est homini christiano,sicut anima corpori. Quemadmodum enim homo sine anima nihil habet, nihil potest, imo ne homo quidem est; ita sine charitate, -1) nihil habet, etiamsi dona præclarissima alterius generis habere videatur; -2) nihil potest operari, etiamsi opera grandia videatur efficere; -3) nihil est coram Deo, etiamsi oculis hominum videatur esse mirabilis....

2° Charitatis excellentia inde patet, quod cum ea homo, -1) possideat magnum thesaurum; -2) efficiat magna opera; -3) sitque oculis Dei vere magnus : — quamvis oculis hominum contemptibilis, infirmus, ac inops talentorum videatur.

3° Quomodo thesaurum tam necessarium sectari debemus? — R. Simpliciter, summe, universaliter.

-1) Debemus sectari charitatem *simpliciter* : id est, quidquid est charitas studiose quærendum nobis et colligendum est, secundum illud : *Particula boni doni non te prætereat* (Eccli. XIV, 14). — Atqui variæ velut charitatis partes sunt : -*a*) charitas habitualis, quæ cum gratia sanctificante, sicut claritas cum sole indivisim conjungitur; -*b*) charitatis actus quilibet, qui vel erga Deum, vel erga proximum exercetur; -*c*) charitatis imperium, motivum seu intentio, qua bona quælibet actio in Dei gloriam et proximi utilitatem dirigitur, et ab amoris proprii inquinamento præservatur.

-2) Debemus sectari charitatem *summe*, id est, præ omnibus aliis bonis : ita ut divitias, scientiam, facinora etiam maxima, vel minimo charitatis gradui postponamus.

-3) Debemus charitatem sectari *universaliter* : id est, in omnibus actionibus nostris atque consiliis, nihil in eis nisi divinam gloriam et animarum auxilium spectando....

Factus sum velut æs sonans,
aut cymbalum tinniens.

Significat Apostolus hominem, quamvis cæteroquin ornatum, si charitate destituatur, similem esse corpori inanimi, vanum duntaxat sonum edenti. His verbis indirecte naturam

indicat charitatis, quæ in vita consistit divinitus nobis indita, et effectus vitales producenti.

1° Charitas vita est, seu principium in se vivum, operativum, vivificum : instar ignis, et instar vitalis principii in corporibus naturæ. —1) Charitas est principium in se vivum, quod effectus producit; et nequaquam se habet instar subjecti, quod effectus recipit. Sic principium efficax est ignis, cujus una scintilla virtutem continet maximi incendii; sic etiam principium efficax est semen, quod vi sua arborem cum omnibus fructibus producit... -2) Charitas est principium operativum, iterum instar seminis, non quidem in horreo sepositi, sed in terra seminati : quod indesinenter operatur, omnique operatione eo tendit, ut fructum producat quam plurimum (1) : sic omnino charitas operativa est, ut producat, non ut destruat; in ædificationem, non in destructionem. *Charitas ædificat* (I Cor. VIII, 1). —3) Est principium vivificum, eo tendens, ut omnia eodem charitatis spiritu animet : instar ignis, omnia calefacientis, et si fieri possit, in ignem convertentis.

2° Quidquid charitate destituitur, mortuum est, sterile, imo sæpe mortiferum.

Etenim si charitas desit, homo vel -1) non operatur, atque ita talenta sua et vires velut mortuas relinquit; vel -2) operatur ad humanam laudem et temporalia commoda comparanda, quæ sterilia sunt vitæ æternæ....

Cujus rei imago insinuatur ab Apostolo perfectissima, per illud *æs sonans*, et *cymbalum tinniens*. Scilicet absque vita charitatis, homo cum suis operibus erit velut metallum, quod -1) utut pretiosum ac splendidum, semper corpus erit inanime. -2) Sonum edere potest, sive vehementem, sive suavem; sed qui cito evanescat, nullumque verbum exprimat menti, nullam substantiam producat corpori....

(1) Cf. *Compendium perfectionis sacerdotalis*, cap. 7, § I, 3° *Sanctitatis principium*.

Charitas patiens est, benigna est :
Charitas non æmulatur...

Apostolus hic delineat imaginem charitatis verissimam et pulcherrimam : ut virtutis tam amabilis dilectione rapiamur ; simulque dignoscamus, utrum et quatenus eidem conformes simus.— Porro charitatem depingit enumerando, non solum actus ejus præcipuos ; sed etiam defectus ei contrarios, qui velut umbræ picturam perficiunt.

1° Actus recensentur septem : *Charitas patiens est, benigna est... congaudet veritati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet...* In quibus duo sunt inter alia notatu digna.

-1) *Patientia* primo ponitur loco, tanquam primarius maximeque genuinus charitatis effectus, secundum illud : *Dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* (Gal. II, 20). — Et illud Kempensis : *Sine dolore non vivitur in amore*. Imit. l. III, c. 5.

-2) *Patientia* ponitur etiam loco ultimo : sed ita, ut simul potentia et fructus insinuetur charitatis : *Charitas omnia sustinet.* Scilicet non tantum labores, sed etiam defectus proximi, et quælibet certamina. — Imo, charitas *omnia sustinet* et hoc sensu, quod opera quævis ac institutiones beneficas, et quæcumque sustentaculo indigent, sursum tenet, ne cadant aut evertantur. Charitas sustinet omnia : adeoque mundum universum ac ipsum cœlum; omnia enim hæc servavit et sustinet charitas Dei ac Domini nostri Jesu Christi, qui *dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis.* Eph. V, 2.

2° Defectus charitati contrarii enumerantur hi octo : *Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate.* — Hi totidem defectus oriuntur ex amore proprio, seu pravo amore sui, qui unice et diversimode *quærit quæ sua sunt;* quique contrarius est charitati ; sicut mors aut morbus contrarius est vitæ. Quapropter sicut amor proprius destructivus est charitatis ; ita charitas eo tendit, ut principium mortiferum amoris proprii in nobis feliciter destruat : *Non quærit quæ sua sunt;* sed ea quæ sunt Dei et proximi.

Hæc est imago charitatis, Apostoli, seu potius Spiritus sancti verbis delineata : de qua jam quæri potest, cuinam conveniat, seu in quo hujusmodi imago resplendeat? Num in me?... An in Sanctis?... An in Christo?... Utique in Christo, cui soli convenit perfectissime : cum Dominus noster Jesus Christus sit *ipsa charitas* incarnata, de qua plenissimo sensu dici potest, *Charitas patiens est* : *benigna est.... omnia sustinet.*

Charitas nunquam excidit.

Hic indicatur maxima excellentia charitatis : immortalitas. Sola scilicet charitas immortalis est, solaque immortalitatem rebus tribuit.

1° Charitas, et quæcumque charitate aliquomodo informantur seu animantur, immortalitatis sunt participes. De immortalitate agitur beata et cœlesti, quæ habitat in cœlo : cœlum enim velut domus est ac mundus charitatis, ubi nihil nisi charitas invenitur, et ubi quidquid charitas est, propriam obtinet mansionem. — Ergo anima charitate munita, cœlo destinatur... Ergo opera quæcumque peragimus, si charitate fuerint animata, thesaurum continent immortalem... Ergo bona temporalia charitatis operibus impensa, immortalia fiunt... Ergo membra nostra, sensus ac talenta, ad finem charitatis adhibita, induunt immortalitatem....

2° Quæcumque vero a charitate sunt aliena, et amore proprio infecta, in pulverem cadent. Ergo divitiæ, scientia, tempus nostrum, si charitati non serviant, sed amori proprio, propriæ laudi, proprio corpori... cum corpore putrescent in sepulcro.

Quum essem parvulus... quando autem factus sum vir...

Du [illegible] metaphoram *infantiæ* adhibet Scriptura : modo pro statu imperfectionis, et ita Apostolus hoc loco; modo pro symbolo humilitatis christianæ, et ita Christus Dominus in Evangelio.

Quapropter citatis verbis docemur, præsentem vitam respectu futuræ esse infantiam; et quidem infantiam necessariam ut ad virilem perfectionem feliciter perveniatur.

1° Vita præsens infantia est : infantia scilicet, tum corpore, tum mente infirma, omnique auxilio indigens.—Quantumvis ergo doctus est homo, coram Deo, patre suo cœlesti, velut rudis parvulus existit; quantumvis solidus in virtute videatur, infirmus est oculis Dei et auxilio spirituali, cibo, sustentationeque omnimoda opus habens. — Omnes homines ergo infantes sunt ex parte rei, et oculis Dei; at vero oculis suis non omnes tales sunt : quia non omnes parvitatem suam humiliter agnoscunt, in qua humili agnitione spiritualis infantia consistit.

2° Atqui hujusmodi *spiritualis infantia* necessaria omnino est. Nemo enim crescit in virum, nisi prius sit parvulus. Quapropter Christus Dominus ejusdem infantiæ necessitatem non semel commendat. *Nisi efficiamini*, inquit, *sicut parvuli*, *non intrabitis in regnum cœlorum* (Matth. XVIII, 3). — *Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud* (1) (Marc. X, 15). — Et quidem quanto quis perfectius in infantiam hanc mysticam descendit, eo facilius ad ætatis plenitudinem Christi perveniet. *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister*. Matth. XX, 26.

Videmus nunc per speculum in ænigmate : tunc autem facie ad faciem.

Duplex est vitæ æternæ status : nimirum status fidei in hoc mundo, et status visionis beatificæ in futuro. Utriusque naturam distinctius exponit Apostolus, dicens : *Videmus nunc per speculum in ænigmate : tunc autem facie ad faciem.*

1° Natura status fidei est, ut ambulemus in lumine quodam subobscuro, et videamus Deum ac res divinas per speculum et in ænigmate.

-1) Ambulamus hic per fidem in lumine, non quidem meridiano, sed velut nocturno : quod sufficit ut viam cognoscamus et a præcipitio caveamus; non vero ut semper res

(1) Cf. *Evangelia Dominic.* tom. 2, *in festo SS. Angelor. custod.*

distincte videamus. Quapropter clara notitia in omnibus non est quærenda; sed humiliter, quoad licet, attendendum divino sermoni *quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat.* II Pet. I, 19.

-2) Videmus *per speculum*, quod multiplex distinguitur. -*a*) Speculum est ipsa fides nostra, qua cognoscimus quæcumque a Deo revelata sunt nobis : tanto clarius, quanto melius fuerit speculi facies a luto peccatorum et terreno pulvere detersa. -*b*) Speculum est sacra Scriptura, qua tanto melius res divinas videmus, quanto studiosius verba sacra meditamur. -*c*) Speculum est ipse Christus Dominus, ejusque vita, tum mortalis, tum gloriosa, tum eucharistica : *Imago Dei invisibilis... Splendor gloriæ et figura substantiæ Patris* (Coloss. I, 15; Hebr. I, 3). —*d*) Speculum est B.V. Maria, quæ merito *speculum justitiæ* vocatur, et *speculum sine macula* (Sap. VII 26).—*e*) Speculum est ipsa Ecclesia, cum hierarchia sua, cum Sanctis suis, cum sacramentis, omnique ornatu cultus sui : vivam rerum invisibilium, præsertim vero cœli imaginem exhibens. -*f*) Speculum est ipsa natura ac mundus visibilis, qui mundi invisibilis figuram continet oculis eorum, qui puro intuitu Dei creaturas aspiciunt. *Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum* (Ps. XVIII). — *Si rectum cor tuum esset, tunc omnis creatura speculum vitæ et liber sanctæ doctrinæ esset.* De imit. lib. II, cap. 4.

-3) Videmus in ænigmate. — Varium quoque ænigma distinguitur : etenim ænigmata sunt, -*a*) figuræ veteris Testamenti; -*b*) psalmi et prophetiæ; -*c*) mysteria varia nostræ fidei. Hæc enim talia sunt, ut interpretatione Ecclesiæ et Doctorum indigeant; et ope hujus interpretationis magis semper et melius, non tamen plene et perfecte intelligi possint.

2° Natura status visionis : *Facie ad faciem.* — Lumine gloriæ scilicet illustrati, *Regem in decore suo videbunt oculi nostri* (Isai. XXXIII, 17). Videbimus Regem summum, tum in sui imagine multiplici, tum in se ipso immediate.

Etenim videbimus, -1) Angelos et novem choros Angelorum; -2) Sanctos omnes, tum antiqui, tum novi Testamenti; -3) Beatissimam Virginem Mariam, Matrem Christi Domini, cœlorum Reginam : quæ totidem sunt Dei imagines vivæ ac

perfectissimæ. —4) Videbimus Regem gloriæ, Christum, in sua humanitate gloriosa; -5) videbimus ipsam ineffabilem Trinitatem, Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum.... Tunc *similes ei erimus* : *quoniam videbimus eum sicuti est.* I Joan. III, 2.

Cognoscam sicut et cognitus sum.

Cognitio cœlestis, seu visio beatifica, adeoque gloria et beatitudo æterna suos gradus habet, qui sequuntur gradus charitatis nostræ, seu nostræ cognoscibilitatis oculis Dei : cognoscemus enim Deum visione beatifica, quatenus cognoscemur a Deo cognitione approbativa (1); et hac quidem solummodo cognoscemur quatenus instructi charitate : *Cognoscam sicut et cognitus sum.*

De cognitione scilicet approbationis et æstimationis ex parte Dei hic loquimur; jam vero cognitione hujusmodi quid Deus cognoscit, quid autem ignorat?

1° Cognitione approbationis et æstimationis, tanquam rem sibi gratam et æstimatione divina dignam, cognoscit Deus solam charitatem, et quidquid ad charitatem conducit aut pertinet. Ratio est, quia Deus non cognoscit hoc modo in nobis nisi quod oculis ejus tanquam bonum cognoscibile est et aspectu dignum : nempe imaginem sui, charitatem. Ex charitate ergo pendebit claritas electorum : *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate.* I Cor. XV, 41.

Charitatem itaque Dei oculus velut aurum splendidum videt, ubicumque fulgeat, etiam in homine humillimo, et in ejus opere cæteroquin obscuro.... Ergo calix aquæ pauperi porrectus, defectus proximi patienter toleratus, et alia similia quæ homines latent, Deus videt, cognoscit, inscribit libro vitæ....

2° Deus non cognoscit æstimative et ad glorificandum quidquid est a charitate alienum, quantumvis oculis hominum pretiosum videatur. Ideo virginibus, lampades quidem splen-

(1) Cognitio *approbativa* hic respicitur, salvo sensu litterali Apostoli qui est de cognitione *visionis*.

dentes afferentibus sed oleo charitatis destitutis, ait : *Amen dico vobis* : *Nescio vos* (Matth. XXV, 12). — Ideo et alibi legimus : *Multi dicent mihi in illa die : Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis : Quia nunquam novi vos : discedite a me, qui operamini iniquitatem* (Matth. VII, 23).—*Quoniam novit Dominus viam justorum : et iter impiorum peribit* Ps. I.

Fides, spes, charitas, tria hæc.

En totus christiani hominis thesaurus in hac vita : *Fides, spes, charitas, tria hæc.* Scilicet hæc tria, eaque sola, necessaria nobis sunt et pretiosissima; tria hæc proinde omni studio quærenda, custodienda et augenda sunt, sicut divitiæ comparari et augeri solent.—Quanam autem ratione tria hæc thesaurum nostrum atque omnia nobis continent?

1° Quia constituunt spiritualem hominem totum, seu hominem novum in nobis efficiunt : dissipando errores mentis nostræ, et pravos cordis affectus ad rectitudinem reducendo.

Etenim 1) fides hominem spiritualiter illuminando, velut novo intellectu donat. -2) Spes eum spiritualiter roborat in hujus vitæ laboribus : tum intuitu futurorum bonorum, tum vi orationis; et cor ejus a terrenis effectibus solvit.-3) Charitas, velut opus spei perficiens, cor hominis Deo conjungit; simulque spiritualiter virtutibus omnigenis fecundat, ut Deo ac Domino suo perfecte famuletur.

Hoc veluti triplici radio divini vultus, homo spiritualiter conformis efficitur Christo : tum cogitationibus mentis, tum cordis desideriis et affectibus, tum etiam omnibus moribus ac operibus externis. *Quos præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.* Rom. VIII, 29.

2° Quia tria hæc totum ædificant spirituale templum Dei in animabus nostris. *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?* (I Cor. II, 16). — *In quo summo angulari lapide Christo Jesu omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino* (Eph. II,21).—Jam vero domus

Dei, ut Augustinus inquit, credendo fundatur, sperando erigitur, amando consummatur ..

Major autem horum est charitas.

Inter elementa divina quibus vita spiritualis constat, præeminet charitas :

1° Quia regina est virtutum omnium, non tantum splendore, sed et imperio. Omnibus enim imperat, omnibus motum et exercitium tribuit, suumque vigorem communicat, qui summus est : *Fortis* enim *est ut mors dilectio* (Cant. VIII, 6).

2° Quia forma est ac velut anima morum, virtutes reliquas, omniaque opera vivificans, ut sint vere christiana, et vitæ æternæ plene meritoria (1).

3° Quia lux est, virtutes omnes sua claritate exornans; et aurum ignitum, opera quælibet bona suo contactu aurea efficiens....

4° Quia æterna est : in terris nascens et accrescens; in cœlos autem hinc migratura, ubi est propria patria charitatis.

5° Quia principium est et generatrix bonorum omnium. Charitati enim conveniunt verba Sapientis, ubi dicit : ***Invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ** : **et præposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse duxi in comparatione illius; nec comparavi illi lapidem pretiosum** : **quoniam omne aurum, in comparatione illius, arena est exigua, et tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius***. Sap. VII, 7 seqq.

(1) Cf. *Elem. theol. dogm.* tract. 9 *de Gratia*, nn. 385, 387; tract. 18 de *Virtutibus* n. 285.

DOMINICA TERTIA ADVENTUS.

Lectio Epistolæ ad Philippenses: *Gaudete in Domino semper.* Philipp. IV, 4-7.

4. Gaudete in Domino semper; iterum dico: gaudete. — 5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est. — 6. Nihil solliciti sitis: sed in omni, oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. — 7. Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu.

—

Explicatio prima.

Propositus Scripturæ locus monitionem continet, qua B. Paulus Apostolus Philippenses hortatur ad tria:

I. *Ad spirituale gaudium.*
II. *Ad modestiam.*
III. *Ad orationem et gratiarum actionem.*

—

Gaudete in Domino semper;
iterum dico: gaudete.

Cum Philippenses variis molestiis vexarentur, ut ex superioribus Apostoli verbis patet: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eo credatis, sed ut etiam pro illo patiamini* (Phil. I, 29); ne adversis rebus pressi, tristitiæ aut pusillanimitati cederent, ad spirituale gaudium illos excitat Apostolus, dicens: *Gaudete in Domino.*

Gaudete in Domino, id est, gaudete propter bona quæ possidetis in Domino, et in sancta ejus fide; —aliis verbis, gaudete ob vestram vocationem ad fidem, ob beneficia vobis a Christo collata et conferenda: nempe adoptionem baptismalem, gloriam promissam, merita ac præmia ex ipsis tribulationibus pro Christo toleratis oritura.

Propter hæc *gaudete:* id est, quam frequentissime excitate ac renovate in vobis gaudium spirituale, recolentes animo ineffabile beneficium vocationis vestræ, qua vocati estis per fidem in spem vitæ ac gloriæ æternæ.

Gaudete autem *semper*, id est, non tantum in prosperis, sed etiam in adversis: ita ut nunquam tristitiæ indulgeatis; sed in sancto gaudio perseveretis, non obstante quocumque gravamine.

Iterum dico: gaudete. — Quasi præ gravamine sopiti Philippenses monitum non sat audivissent, repetit Apostolus, ut penetret usque ad corda; utque simul instantiam significet, qua gaudium in Domino commendat.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est.

Exhortatio ad modestiam: qua simul Paulus complere videtur doctrinam de gaudio, quasi diceret: Gaudete, gaudete in Domino; et sic gaudete, ut modestia vestra omnibus hominibus manifestetur.

Nomine *modestiæ* significat rectam ac suavem morum compositionem, qua quis cum aliis hominibus omni justitia, mansuetudine ac facilitate conversetur; qua omnes ædificet et velut bono Christi odore afficiat.

Modestia, inquit, *vestra nota sit omnibus hominibus;* nempe modestia sic a vobis est colenda, ut omnes eam videre possint, et qui vobiscum agunt eam experiantur; atque per hanc vestram conversationem, bene ubique audiat nomen christianum.

Quam exhortationem tum de gaudio, tum de modestia ut confirmet, motivum addit Apostolus, dicens:

Dominus prope est: scilicet, jam imminet adventus Christi judicis; Christus judex mox venturus est, ut nostram virtutem coronet, ut compleat nostrum gaudium, utque hostium nos persequentium injurias vindicet et puniat. — Quoniam nihil tantopere juvat ad morum compositionem et ad omnes prorsus virtutes, quam cogitatio imminentis judicii Dei; hinc tam frequenter Apostolus adventum annuntiat Christi judicis. Annuntiat autem eumdem ut proximum: *Prope est*; quia tempus quo separamur, sive a judicio particulari, sive ab universali, respectu æternitatis subsecuturæ, est velut punctum brevissimum.

Nihil solliciti sitis;
sed in omni, oratione et obsecratione
cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant
apud Deum.

Quoniam modestiæ et gaudio spirituali obstare potest sollicita de rebus temporalibus cura, obstaculum istud removet Apostolus, dicens: Nolite anxii esse de temporalibus miseriis: sed in omni angustia ad Deum per orationem recurrite.

Nihil solliciti sitis, nempe de rebus caducis hujus sæculi. Respicit autem instantem adventum Domini, de quo locutus est, quasi diceret: Appropinquat judicium et æternitas, cum omnia temporalia finientur, et vestra patientia laboresque coronabuntur; ne ergo vos angat sollicitudo ulla bonorum aut malorum temporalium: Ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ...

Sed in omni... subaudi, *tempore, re et negotio,* de quo sollicitudo vos tenere possit. — Non enim illud *in omni* conjungi potest cum sequenti voce *oratione*; quippe quæ in græco textu discordat genere.

Oratione et obsecratione, id est, per attentam orationem et instantem obsecrationem, conjunctam *cum gratiarum actione* ac laude Dei; — *petitiones vestræ innotescant apud Deum*: id est, petitiones vestras notas facite et exponite Deo, ut ejus opem in rebus arctis flagitetis.

Et pax Dei quæ exsuperat omnem sensum,
custodiat corda vestra et intelligentias vestras
in Christo Jesu.

Per modum apprecationis effectum enuntiat commendatæ orationis, quasi dicat: Pax vestra cum Deo, quæ bonum tantum est ut intelligi nequeat, tueatur et servet vestras animas contra omnem adversitatem: ut maneant et perficiantur in Christi fide et gratia.

Pax Dei, ut Chrysostomus inquit, est reconciliatio quam fecit Deus cum hominibus, quando olim eis iratus, jam per Christum factus est placatus. — *Pax Dei* est ergo pax cum Deo, seu status gratiæ, ipsumque inæstimabile donum divinæ gratiæ.

Hæc pax *exsuperare* dicitur *omnem sensum,* id est, omnem intellectum: quia omnem opinionem, exspectationem, et intelligentiam humanam excedit, quod Deus pro inimicis sibi reconciliandis, Filium suum dederit in mortem.

—

Explicatio secunda.

Gaudete in Domino semper; iterum dico: gaudete.

Quodnam gaudium ab Apostolo commendatur? et quomodo hujusmodi gaudio nos animari oportet?

1° Gaudium commendatur ab Apostolo non qualecumque, sed sanctum : *gaudium in Domino.* — Datur enim gaudium malum, quod fugiendum; et gaudium bonum, quod sectandum est.

-1) Gaudium malum distinguitur triplex; -*a*) gaudium iniquitatis, quod in peccatis quæritur; -*b*) gaudium dissipationis, quod in oblectamentis mundanis, etsi non formaliter prohibitis; -*c*) gaudium vanitatis, quod ex prosperitate mere humana percipitur, absque respectu ad Deum ac vitam æternam ; *In hoc,* inquit Christus, *nolite gaudere.... gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Luc. X, 20.

-2) Gaudium bonum, in Domino nostro Jesu Christo fundatum, ab ipso profluit, vel ad ipsum tendit. Est autem, -a) gaudium bonæ conscientiæ; -b) gaudium fidei, qua possidemus Christum, ejusque sanctissimam Matrem, causam nostræ lætitiæ; -c) gaudium spei : *Spe gaudentes* (Rom. XII, 12); -d) gaudium charitatis, quod in amando Deo et proximo, et in operibus misericordiæ percipitur.

2° Quomodo hujusmodi gaudio Apostolus nos gaudere jubet? — Constanter et perpetuo : *Gaudete semper*. Ergo non minus in adversis quam in prosperis.

-1) In prosperis gaudere pronum est; sed curandum ut tunc gaudeamus in Domino : id est, ut ipsi tanquam auctori omnis boni, successum omnem referamus acceptum, et caveamus a vana gloria, oblivione modestiæ, aliisve Dei offensis.

-2) In adversis gaudendum est, quia -a) sunt occasio ac materia meritorum, ac velut semen gloriæ. *Momentaneum et leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis* (II Cor. IV, 17). —b) Quia tunc Dominus prope est, ad nos adjuvandos et consolandos : *Cum ipso*, inquit, *sum in tribulatione* (Ps. XC). —c) Quia nostræ passiones sunt participatio passionis et calicis Christi. *Itaque communicantes Christi passionibus gaudete* (I Pet. IV, 13). — d) Eædem sunt pignus gloriæ : *Si compatimur, ut et conglorificemur*. Rom. VIII, 17.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.

Quid est modestiæ virtus? et qua ratione colenda?

1° Modestia (1) generatim virtus est, qua se quis continet intra modum et limites sibi congruos, quantum ad motus internos et externos. — Hinc distinguitur modestia interna et externa.

-1) Modestia interna in moderamine ac mortificatione passionum consistit : ejusque pars præcipua est humilitas, quæ reprimit vanam gloriam et ambitiosa desideria, facitque ut de nobis modeste sentiamus.

-2) Modestia externa, est virtus moderans exteriores corporis motus, in verbis et actionibus, juxta mensuram rectæ ra-

(1) Cf. *Elementa Theol. dogm.* Tract. 18, n, 439 et seqq.

tionis, et secundum evangelicæ honestatis regulam. — His verbis duplex enuntiatur modestiæ regula : recta ratio, seu decorum naturale; et honestas evangelica, seu decorum christianum. Quæ tamen duo unam duntaxat normam perfectæ modestiæ constituunt : cum ratio non aboleatur Evangelio, sed perficiatur. Hoc sensu quoque intelligi potest quod de lege Mosaica dicebat Christus : *Non veni solvere, sed adimplere* (Matt. V, 17). Hujusmodi modestia hominem externum, secundum exemplum Jesu Christi, componit perfectissime.

2° Colenda est autem modestia studiose et manifeste.

-1) Studiose : quia virtus pretiosa est valde et necessaria, ideoque diligenti studio dignissima. Etenim, ut externam tantum modestiam spectemus, hæc -*a*) juvat multum ad recollectionem animi et reliquas virtutes acquirendas; -*b*) ad custodiendas virtutes jam acquisitas, ne temeraria sensuum libertate periclitentur; -*c*) ad ædificandum proximum, præsertim in loco sacro....

-2) Colenda est manifeste, et, juxta Apostolum, ita ut *nota sit*, non tantum Deo, sed etiam *hominibus*, et quidem *omnibus :* per actus nempe externos qui ædificent proximum. — Quapropter in omni conversatione cum proximo agendum est -*a*) patienter, ferendo aliorum defectus; -*b*) reverenter, debitum cuique honorem exhibendo; -*c*) graviter, omnem levitatem indecoram, in vultu, incessu, gestu, ac verbis fugiendo; -*d*) benevole : ita ut tota ratio agendi veram spiret amicitiam et charitatem....

Dominus prope est.

Duplici modo Dominus nobis *prope est :* per adventum et per præsentiam. Quod utrumque recordari maxime confert ad servandam modestiam et vitæ sanctitatem.

1° Dominus prope est per adventum. -1) Venturus est in proxima solemnitate Nativitatis, etsi invisibiliter, sicut olim in Bethlehem visibiliter : ut omnibus hominibus bonæ voluntatis pacem tribuat. -2) Venturus est sacramentaliter ad omnes, qui ad sacram Communionem devote se voluerint præ-

parare. -3) Venturus est mox ad unumquemque nostrum, qua hora non putamus, ut revocet nos ex hac transitoria vita, et pro meritis remuneret....-4) Venturus est in novissimo die, ut universum mundum judicet. Tunc autem veniet *Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo. ..* (Matth. XXV, 31.) — Ut autem stare possimus ante Filium hominis in adventu justitiæ, nunc sancte recipiamus eum in adventu misericordiæ....

2° Dominus prope est per præsentiam. — Etenim -1) præsens est in medio nostrum ; non tantum secundum divinitatem, sed etiam secundum humanitatem, in adorabili Eucharistiæ sacramento : in quo sub speciebus panis et vini, corpus et sanguis Christi, adeoque totus Christus, Deus et Homo, vere, realiter, et substantialiter continetur. -2) Præsens est secundum divinitatem in omni loco, sive profano, sive præsertim sacro. *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. XVIII, 20). — *Quo ibo a spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam?* (Ps. CXXXVIII). — Prope est autem Dominus ut protegat servos suos et adjuvet....

3° Etsi Dominus prope est, multis tamen hominibus longe abesse videtur; quia ipsimet longe a Domino versantur. Etenim homo a Deo recedit et longinquus efficitur, -1) per peccatum; -2) per neglectum orationis et exercitiorum spiritualium ; -3) per fidei debilitatem; -4) per dissipationem....

Nihil solliciti sitis.

Quantum reprobat sollicitudinem, hoc loco ut alibi, Spiritus sanctus; tantum prudentem curam ac diligentiam commendat, quam nomine *vigilantiæ* designare solet.

1° Quænam est salutaris cura adhibenda? — Adhibenda cura salutis, observationis divinæ legis, ac spiritualis progressus. -1) Hoc enim negotium est primarium in hoc mundo procurandum. -2) Hoc necessarium est, imo unum necessarium, ut Christus Dominus Marthæ dicebat: *Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima : porro unum est necessa-*

rium (Luc. X, 41, 42). — *Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Matth. XVI, 26.

2° Quænam sollicitudo vitanda? —1) Imprimis vitanda est sollicitudo anxia circa res temporales, et corporis necessitates. Hæc enim secundario tantum studio curanda sunt, simulque fiducialiter a Deo exspectanda : *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus : et hæc omnia adjicientur vobis* (Matth. VI, 33). -2) Vitanda sollicitudo de futuris contingentibus. *Nolite solliciti esse in crastinum ; crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua* (Matth. VI, 34). -3) Vitanda sollicitudo anxia de rebus etiam spiritualibus : ut de perseverantia, etc.; hæc enim fiducialiter quoque a Dei misericordia et fidelitate exspectanda sunt : *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi.* Phil. I, 6.

3° Quare sollicitudo hujusmodi abjicienda est?

-1) Quia inutilis : non enim sollicitudo animi ac perturbatio, ad ullam rem bene gerendam juvat.

-2) Superflua est : quia ipse Deus, citra sollicitudinem ex parte nostra, paterne providet nobis, in ipso confidentibus. *Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet* (Ps. LIV). — *Omnem sollicitudinem vestram*, inquit B. Petrus, *projicientes in eum : quoniam ipsi cura est de vobis.* I Pet. V, 7.

-3) Nociva est : tollit enim animi pacem, impedit in agendo successum, et quod gravius, obstaculum est in re salutis : *Sollicitudo sæculi istius, et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur.* Matth. XIII, 22.

Sed in omni... petitiones vestræ innotescant apud Deum.

Recursum ad Deum per orationem commendat Apostolus, docetque quandonam ad Dei auxilium sit recurrendum, et quomodo oratio efficax fieri debeat.

1° Quandonam orandum? — *In omni :* nimirum, -1) in omni necessitate, angustia, imo in omni eventu... -2) In omni tempore, tum diei, tum vitæ nostræ... -3) In omni loco, sive

profano, sive sacro... Quod practice fit, si statutas preces Deo persolvimus, et consuetudinem assumimus per frequentes aspirationes Deum invocandi....

2° Quomodo orandum, ut oratio innotescat apud Deum, sitque efficax?— Tres sunt conditiones afferendæ: -1) fiducia; -2) gratitudo; -3) instantia et obsecratio per Jesum Christum, Mediatorem nostrum....

Notat hic S. Chrysostomus, de omnibus, etiam de rebus molestis, esse Deo gratias habendas; cum omnia sint dona Dei, cuncta misericorditer disponentis ad utilitatem nostram, etsi hoc non percipiamus. Quod si preces, inquit, cum hujusmodi gratiarum actionibus fient, agnoscentur a Deo et exaudientur.

Pax Dei... custodiat corda vestra et intelligentias vestras.

1° Quare animæ nostræ custodiendæ sunt? —1) Quia thesaurum continent pretiosum, divinam nempe gratiam, fidem, charitatem, castitatem... -2) Quia in hac vita periculis sumus expositi, tum ex parte propriæ fragilitatis, tum ex parte externorum hostium, mundi nempe et diaboli. ***Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit*** (I Pet. V, 8).—3) Quia in virtute proficere et crescere debemus, ac propterea animam nostram ab omni spirituali impedimento custodire....

2° Qua ratione animæ nostræ custodiendæ sunt?—1) Per fugam periculorum : ***Qui amat periculum in illo peribit*** (Eccli. III, 27).—2) Per sensuum moderationem et mortificationem. -3) Per internam pacem, quæ in bona conscientia et filiali fiducia fundatur. ***Pax Dei... custodiat corda vestra. — Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.*** Ps. XC.

SABBATO SANCTO.

Lectio Epistolæ ad Colossenses : *Si consurrexistis cum Christo.* Coloss. III, 1-4.

1. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens;—2. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. — 3. Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. — 4. Cum Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.

—

Explicatio prima.

De resurrectione ac morte mystica fidelium hic loquitur Apostolus, alludens ad ea quæ superiore capite, versu 12 et 13 dixit : *Consepulti ei* (Christo) *in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis. Et vos, quum mortui essetis in delictis et præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta.* — Quibus verbis cum significaverit Colossensibus, eos per Baptismum spiritualiter mortuos esse, simulque a mortuis cum Christo suscitatos : hinc eis salutaria documenta deducit, ad morum sanctitatem spectantia. Imprimis enim eos hortatur, quandoquidem ad cœlestem vitam sint suscitati, ut cœlestia diligant curentque; et, quia mundo mortui sunt, ut terrena despiciant.

I. *Quinam sint actus novæ in Christo vitæ.*
II. *Qui sint ejusdem futura præmia.*

1. *(Igitur) si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens;*
2. *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

Igitur, ut supra dixi, inquit, *si consurrexistis cum Christo...* id est : Quoniam per Baptismum non solum commortui et consepulti estis Christo, verum etiam una cum eo resurrexistis in novam vitam ; facite ea quæ novæ vitæ, per resurrectionem Christi adumbratæ, conveniunt. Nimirum,

Quæ sursum sunt quærite : cogitationes ac studia vestra convertite ad res supernas, cœlestes ac divinas ; quæ scilicet sunt illic, quo Christus redivivus ascendit :

Ubi Christus est, in dextera Dei sedens : id est, in cœlo, ubi Christus, exemplar vestrum, ad novam vitam resuscitatus manet, assidens Deo Patri, eadem cum ipso majestate plenus, præpositus omnibus tanquam summus Rex ac Judex ; tantaque dignitate omnibus præcellens, ut in eodem throno cum Deo sit, eademque cum eo adoratione colatur. — Sessio enim hæc humanæ Christi naturæ, significat excellentiam ejus, omni creata excellentia superiorem ; nec non summam ac singularem ejus beatitudinem, gloriam et potestatem.

2. *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*—Eodem fere sensu dicitur *sapite* ac *quærite* ; solummodo verbum *sapite* non tam externa studia, quam internum amorem indicat rerum cœlestium. Itaque sensus est : Diligite, curate cœlestia bona, non terrestria.

3. *Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.*

Postquam statuit hæc duo, amanda esse cœlestia et spernenda terrena ; rationem addit utriusque, quasi diceret : Merito vos adhortor ut non sapiatis terrena, quia terrenis rebus jam mortui estis per Baptismum ; ideoque tanquam mortui in hoc mundo vivere debetis.

Mortui estis : nempe mundo, carni, peccatis, vobismetipsis, vitæque toti et conversationi mundanæ atque car-

nali.—Porro pro deposita vita veteri, accepistis vitam novam, cujus deinceps actus exercere debetis. Hæc autem vita nova quænam est?

Et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. — Vita vobis data, quæ est vita gratiæ in hoc sæculo, eritque vita gloriæ in futuro, — *est abscondita* oculis hominum, una *cum Christo in Deo :* id est, apud Deum, in sinu Dei. Sensus est quasi dicat: Mundus non videt vestram divinam vitam gratiæ, quam habetis jam, nec gloriæ, quam exspectatis; quemadmodum non videt vitam gloriosam ad quam resurrexit Christus, quaque jam beate fruitur apud Deum *in dextera Dei sedens,* nec amplius oculis hominum spectabilis.

4. *Cum Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.*

Nunc quidem, inquit, vita vestra est abscondita cum Christo abscondito; at vero in die judicii, cum eodem Christo gloriose manifestabitur.

Cum Christus apparuerit, id est, quando Christus toti mundo manifestabitur, veniens gloriosus ad judicium, ipse, inquam, qui est *vita vestra.*

Quod dicitur *vita vestra,* id est, vitæ vestræ, tum per gratiam, tum aliquando per gloriam causa : causa efficiens, meritoria, exemplaris et finalis.

Tunc et vos, perfecte regenerati, et etiam quoad corpus resuscitati; *apparebitis* oculis universi mundi vere viventes, et quidem eadem ac Christus immortalitate donati.

Cum ipso in gloria : gloriosi cum Christo; ipsi Christo tanquam Fratri vestro primogenito conformes, Deoque Patri vestro similes. *Scimus, quoniam cum apparuerit* (id quod erimus), *similes ei erimus.* I Joan. III, 2.

Hisce documentis Apostolus significat, fideles in suo mortali corpore quasi latentes, vivere debere ab omni gloriæ cupiditate alienos; cum autem hoc corruptibile dissolutum fuerit, fore ut gloria immortali resplendeant. *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* Matth. XIII, 43.

Explicatio secunda.

—

Si consurrexistis cum Christo,
quæ sursum sunt quærite...

Motiva profert Apostolus ad Colossensium mentes et corda sursum attollenda; quibus et nos sursum ferri debemus, et efficaciter moveri, ut christiane vivamus et patiamur. Proponit autem motiva duo : acceptam gratiam, et promissam gloriam.

1° Divinæ qua potiuntur gratiæ dignitatem et excellentiam, Christi fidelibus exhibet, ut eos ad vitam statu gratiæ dignam impellat. Gratia enim est vita quædam nova, qua, instar Christi resurgentis, facti sumus velut homines novi, homines cœlestes : quos proinde cœlestis in terra vita decet...

2° Divinæ gloriæ, qua in æternum fruituri sumus, claritatem nobis præostendit : ut illius spe fulti, constantes simus in adversis tolerandis, et in nostri mortificatione exercenda. Sicut enim Christus a mortuis redivivus cœlum conscendit; ita et nos, a peccatis redivivi, cœlum conscendemus... — Cœlum petimus : ergo terrena cuncta pedibus conculcemus... — Cœlum ut præmium proponitur : ergo labores quosvis et sacrificia libenter acceptemus. *Ut ubi sum ego*, inquit, *et vos sitis* (Joan. XIV, 3); nempe in cœlo, *ubi Christus est in dextera Dei sedens.* — Quis hæc cum fide cogitare possit, quin tota anima sursum rapiatur?

Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Quænam sunt superna quærenda? quænam infima spernenda?

1° Superna quærenda, sunt 1) cœlestia bona, quæ nobis post brevem vitæ hujus peregrinationem promittuntur: nimirum liberatio ab omnibus malis... abundantia omnium bonorum, quibus intellectus noster et cor perfecte satiabitur: *Satiabor cum apparuerit gloria tua* (Ps. XVI). — 2) Quæcumque

nos ad illa cœlestia bona juvant in hac vita, nosque sursum ferunt: nempe virtutes, bona opera, oratio, sacramenta, participatio crucis Domini...

2° Infima spernenda, sunt -1) omnia bona peccaminosa, quæ sicut fructus vetitus paradisi terrestris, mortem pariunt et in infernum præcipitant... -2) Omnia bona mere terrena, quæ animam gravant, eamque ascendentem impediunt ac deorsum trahunt: nempe mundanus honor, divitiarum pondus, sensuum oblectamenta...

Mortui enim estis...

De morte mystica hic loquitur Apostolus, quæ requisita conditio est resurrectionis ac mysticæ vitæ.—Quænam autem est mystica mors hominis christiani? Triplex distingui potest: sanctus Baptismus, legis observatio, evangelica abnegatio.

1° Sanctus Baptismus, quo baptizatus moritur peccato et peccati fomentis; sed *in actu primo* duntaxat: nimirum per promissiones seu vota baptismalia. Spondet enim se renuntiare Satanæ, et omnibus operibus ejus, et omnibus pompis ejus: quæ promissio omnimodam continet mortem peccati, a quo Christianus deinceps perpetuo alienus esse debet; ita ut nihil quod peccatum sit aut peccatum spiret, habeat: sicut cadaver nihil habet nec recipit de pristina vita.

2° Legis observatio seu peccati fuga : qua *in actu secundo* et ipso exercitio, homo christianus sese in mystica morte conservat; et velut in aqua sacra Baptismatis perseveranter sepultus manet. *Nos pisciculi*, aiebat Tertullianus (1), *secundum ἰχθῦν nostrum Jesum Christum, in aqua nascimur; nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus.* — Quicumque legem evangelicam observat, non vivit jam secundum mores hujus perversi sæculi; ideoque mundo mortuus existit. — Hinc fit ut a mundanis tanquam mortuus habeatur : at erroneo sensu. Existimant enim mundani, hominem christianum ita esse mortuum vitæ peccaminosæ sæculi, ut non alia, eaque meliore vita fruatur.

(1) *De Baptismo*, cap. I.

3° Tertium genus mysticæ mortis est evangelica abnegatio. Hac enim omni propriæ voluntati atque amori proprio moritur Christi discipulus: per quotidianam nempe et continuam mortificationem. *Quotidie morior* (I Cor. IV, 31). — *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris* (II Cor. IV, 10). — *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Matth. XVI, 25.

Et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

Quænam est illa vita abscondita hominis christiani? Quomodo est abscondita? Et quare abscondita in Deo?

1° Vita hominis in Christo regenerati, est gratia sanctificans, quam in justificatione recipit, — quam per peccatum mortale amittit, — quam per bona opera conservat et auget.

Hæc est vera animæ vita, sicut ipsa anima est vita corporis (1)....

2° Est autem abscondita vita gratiæ, -1) sicut vita seminis naturalis: non enim apparet in obscuro et exiguo semine, illa vita et fecunditas quæ se expandet in arborem; similiter in homine justo, non apparet illa vita gratiæ, quæ suo tempore efflorescet in gloriam. *Nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus* (I Joan. III, 2). — -2) Est abscondita quoque vita gratiæ, quatenus sumitur pro *vita gratiæ consentanea:* id est, pro conversatione hominis christiani: -*a*) quia hæc humilis est, et vanam gloriam fugit; -*b*) quia recollectionem quærit, solitudinem et silentium. *Ora Patrem tuum in abscondito* (Matth. VI, 6). — Hujusmodi vitæ absconditæ exemplar est vita Christi Domini usque ad annum trigesimum, in domo Nazareth....

3° Dicitur autem vita Christiani abscondita esse in Deo, seu in sinu Dei: -1) quia Deus est hujus vitæ peculiari modo principium. A Deo enim vita gratiæ, non a carne aut sanguine promanat, ideoque deiformis est, sicut luciformis est radius; a Deo etiam suo tempore manifestabitur. -2) Dicitur

(1) Cf. *Adjumenta oratoris sacri*, argum. 34, *De gratia ejusque canalibus*.

in Deo, ut insinuetur, vitam nostram esse certissimam, ab omni periculo tutam; instar thesauri in Dei manu depositam, quam nullus homo auferre potest, et ipse Deus suo tempore fidelissime reddet: ***Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die.*** II Tim. IV, 8.

Cum Christus apparuerit, vita vestra...

Quomodo Christus est vita nostra? et quomodo apparebit?

1° Christus est vita nostra spiritualis et moralis, non formaliter sed causaliter: id est, non identificatur Christus cum vita gratiæ et gloriæ; sed utraque ab eo tanquam a causa efficiente et meritoria procedit.

-1) Vita nostra ***spiritualis***, est illa vita gratiæ et gloriæ, de qua dictum paulo ante. Gratia enim vivificat intellectum nostrum per fidem, voluntatem per spem et charitatem... Gloria vero vivificabit non tantum spiritum nostrum seu animam, sed etiam corpus, in novissimo die....

-2) Vita nostra ***moralis***, est recta nostrarum actionum ordinatio secundum legem evangelicam. Quæ quidem vita, non tantum ad Christi fideles singulos, sed ad eorum etiam societatem spectat. Non enim christiana vita duntaxat individua est, sed et socialis....

-3) Christus est vita nostra illa, spiritualis et moralis : ita ut vere in nobis vivat, nosque vivamus per ipsum, et recte dicere possit quilibet christianus homo, totaque christiana societas : ***Vivo autem, jam non ego : vivit vero in me Christus.*** Gal. II, 20.

-4) Christus est vita nostra, ***non formaliter***, sicut ipsa gratia sanctificans; ***sed causaliter***. Est enim vitæ nostræ, -*a*) causa meritoria; -*b*) causa efficiens per Spiritum sanctum et per sacramenta; -*c*) causa exemplaris : nempe exemplar perfectum vitæ nostræ, tum in persona sua, tum in doctrina. ***Ego sum via, et veritas, et vita.*** Joan. XIV, 6.

2° Apparebit : scilicet qui nunc absconditus est, aliquando manifestus fiet.

1) Christus nunc respectu nostri vario modo est absconditus : -*a*) in cœlo; -*b*) in Eucharistiæ sacramento; -*c*) in

Ecclesia, atque in persona superiorum, nec non in persona fratrum nostrorum præsertim pauperum....

-2) Apparebit autem, -*a*) mox, in hora mortis nostræ; -*b*) præcipue vero in novissimo die, oculis universi mundi : *Videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt.* Apoc. I, 7.

Tunc et vos apparebitis.

Quomodo apparebunt justi cum Christo in gloria?

1° Apparebunt oculis universi mundi, in novissimo die, stantes cum Christo Rege, a dextris ejus; stantibus impiis ex parte sinistra....

2° Apparebunt autem Christo similes operibus suis, et vita secundum exemplar Christi exacta. Opera porro bona olim abscondita aut contempta, in lucem proferentur....

3° Apparebunt Christo similes immortalitate sua, et corporibus, olim pro Christo afflictis ac mortificatis, nunc autem Christi gloria ornatis. *Justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* Matth. XIII, 43.

4° Apparebunt vere ac plene viventes, qui nunc quasi mortui sunt, et in hoc corpore mortis latent, ab omni peccato ac vana gloria alieni. *Nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam quum apparuerit, similes ei erimus.* I Joan. III, 2.

—

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

Ut communius tradunt Patres et interpretes, Epistolam hanc Princeps Apostolorum scripsit Roma; quam urbem, tunc idololatria et vitiis perditam, cum primi Christiani Babylonem appellare solerent, B. Petrus eodem nomine designat, in fine Epistolæ dicens : *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coelecta*. Cap. V. 13.

Juxta probabiliorem sententiam, scripta hæc Epistola est circa annum æræ vulgaris 63, quatuor nimirum annis ante Petri martyrium.

Data est ad fideles in varias Asiæ provincias dispersos, quorum plerique erant ex Judæis, alii ex Gentibus ad fidem conversi ; quapropter principaliter quidem Judæos alloquitur Petrus, ita tamen ut etiam reliquis suam doctrinam apte accommodet.

Scopus scribentis est, ut fideles, tentationibus et persecutionibus expositos, in fide confirmet, simulque ad mores informet fidei consentaneos.

Hinc argumentum pertractat duplex, unum ad fidem spectans, alterum ad mores; unum dogmaticum, alterum ethicum seu morale : ita ut duæ distinguantur Epistolæ partes, quales passim in omnibus Apostolorum Epistolis occurrunt :

I. *Pars dogmatica.*
II. *Pars moralis.*

Ad partem dogmaticam pertinet : 1° doctrina de Incarnatione Verbi ; 2° de Redemptione humani generis ; 3° de fide-

lium adoptione ad hæreditatem ac salutem æternam; 4° de vocatione Judæorum et Gentium ad Ecclesiam Christi; 5° de ipsius Ecclesiæ constitutione; 6° de Baptismo; 7° de Christi passione ac satisfactione pro nobis, de ejus descensu ad inferos, de resurrectione, ascensione, et futuro adventu ad judicandum.

Ad partem moralem spectat exhortatio ad vitam sanctam, ad fugam peccati, ad obedientiam, ad charitatem aliasque virtutes; præcipue vero ad patientiam constantem, in persecutionibus hominum et tentationibus diaboli.

Hujusmodi tamen partes non ita separat Apostolus, ut unam integre tractet post alteram; sed utramque intertexens, a dogmaticis ad moralia, et vicissim a moralibus ad dogmatica sæpius transit : utramque scilicet doctrinam velut in unum corpus compingendo, fere sicut in humano corpore caro cum ossibus conjuncta est. Modo enim dogmata tanquam principia statuit, ex quibus consequuntur præcepta morum; modo moralia præcepta veritatibus dogmaticis, tanquam propriis motivis confirmat. — Quæ quidem Apostoli methodus ipsa textus consideratione luculenter apparebit.

—

CAPUT I.

—

1. Petrus Apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ,

2. Secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam et aspersionem sanguinis Jesu Christi. Gratia vobis et pax multiplicetur.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,

4. In hæreditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem, conservatam in cœlis in vobis,

5. Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.

6. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus;

7. Ut probatio vestræ fidei, multo pretiosior auro (quod per ignem probatur), inveniatur in laudem et gloriam et honorem in revelatione Jesu Christi;

8. Quem quum non videritis, diligitis : in quem nunc quoque non videntes creditis, credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili et glorificata :

9. Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

10. De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt :

11. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, et posteriores glorias :

12. Quibus revelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant angeli prospicere.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii, perfecte sperate in eam quæ offertur vobis gratiam, in revelationem Jesu Christi ;

14. Quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis,

15. Sed secundum eum qui vocavit vos, Sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sitis.

16. Quoniam scriptum est : Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.

17. Et si patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini :

18. Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis,

19. Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati :

20. Præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. Qui per ipsum fideles estis in Deo qui suscitavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra, et spes esset in Deo :

22. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius :

23. Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi, et permanentis in æternum :

24. Quia omnis caro ut fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni : exaruit fenum, et flos ejus decidit.

25. Verbum autem Domini manet in æternum : hoc est autem verbum quod evangelizatum est in vos.

—

Explicatio.

Capitis primi pars prior, a versu 1 ad 13, *dogmatica* est; — posterior, a versu 14 usque ad finem, *moralis*.

I. Ab initio, præmissa salutatione, explicat dogma salutis æternæ, per Christi merita credentibus reservatæ, et olim per prophetas annuntiatæ. — II. Deinde hortatur fideles ad sanctitatem vitæ, qua digni tam pretiosa salute efficiantur.

I. —1. *Petrus Apostolus Jesu Christi*...intellige *Apostolum* per excellentiam, Apostolorum nempe principem, fundamentalem, apostolatu fundamentali a Jesu Christo donatum; *Petrus* enim seu *Petra*, apostolicum Ecclesiæ fundamentum, perpetuo mansurum, significat.

Porro Petrus Apostolus, et quidem qua talis, scribere sese significat *electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ*. Fideles vocat *electos :* quia misericordia Dei præ multis aliis electi sunt ad gratiam fidei et justificationis, seu, ut mox subdit, *in sanctificationem Spiritus*. — Eosdem vocat *advenas dispersionis*, hoc est, advenas dispersos : quia plerique, vi persecutionum e Judæa dispersi, venerant in Pontum vicinasque provincias, ibique tanquam advenæ et peregrini vivebant.

2. Addit autem : (Electis) *secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam et aspersionem sanguinis Jesu Christi;* quasi dicat : Qui electi estis per *præscientiam*, id est, per providentiam ac misericordiam peculiarem Dei Patris, ut sanctificemini a Spiritu sancto, ut obediatis divinæ legi, utque mundemini virtute sanguinis Christi. — Sanctificatio seu justificatio per Spiritus sancti gratiam, finis est electionis divinæ; medium vero, Christi merita, et hominis obedientia legi evangelicæ.

Electis hujusmodi, quos tanta reverentia alloquitur, salutem dicit religiosissime, spiritualia bona apprecando: ***Gratia vobis et pax multiplicetur.*** Gratia est Dei donum pretiosissimum; gratiæ autem effectus et comes est ***pax***, eaque triplex : pax cum Deo, pax nobiscum, et pax cum proximis. Itaque S. Petrus tam pacem quam gratiam in fidelibus augeri ac perfici precatur, exemplo Christi, qui discipulos post resurrectionem salutans, ait : ***Pax vobis.***

3. Post salutationem, exorditur sermonem a benedictione ac laude Dei, ut celebret et ad mentes revocet ingens beneficium redemptionis Christi, nostræque per eum vocationis ad gratiam et gloriam æternam. ***Benedictus,*** inquit, ***Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis*** : id est, qui ex mera misericordia, et absque merito nostro, regeneravit nos in novos homines ac filios Dei, habentes certam spem vitæ æternæ. — Porro hujus spei fundamentum est resurrectio Christi; ideo addit : ***Per resurrectionem Jesu Christi.*** Ejusdem vero spei objectum, vita æterna, seu hæreditas cœlestis, in sequentibus declaratur.

Spes fidelium dicitur ***viva,*** 1° quia non est inanis, sed instar seminis continet vitam, et producet fructum exspectatum; 2° quia ejus objectum est vera ac æterna vita.

Fundamentum hujus spei dicitur ***resurrectio Christi,*** quæ ponitur pro toto redemptionis opere, utpote ejusdem operis terminus. Affertur autem resurrectio Christi potius quam passio ejus aut mors : quia non tantum resurrectio, una cum passione et morte Domini, est causa meritoria nostræ immortalitatis; verum etiam quia est ejusdem exemplar, pignus et argumentum.

4. Ut clarius explicet regenerationis nostræ excellentiam, addit, regeneratos nos esse atque adoptatos a Deo ***in hæreditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem*** : id est, quæ neque interire, neque contaminatione corrumpi, neque ullo detrimento vilescere possit. — Hæreditas itaque nostra prorsus differt ab omni hæreditate ter-

rena, quæ in thesauris, vestibus, coronis perituris consistit.

Hanc autem hæreditatem nondum, inquit, tenetis; sed in domo Patris cœlestis suo tempore accipietis : *Conservatam in cœlis in vobis*, i. e. pro vobis.

5. Quomodo reipsa hæreditatem cœlestem sint obtenturi, declarat subjungens, eam paratam esse perseverantibus in fide : Vobis, inquit, *qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo;* quasi diceret : Vobis dabitur hæreditas, vobis, inquam, quos cœlestis Pater non tantum genuit, sed virtute gratiæ conservat et conservabit, ducetque per fidem usque ad salutem. Quæ quidem salus nunc invisibilis, in die judicii oculis omnium manifestabitur : et hæc erit hæreditas illa immarcescibilis de qua loquor.

Fides cum gratia Dei dicitur fidelium custodia : non tamen fides nuda et mortua ; sed viva et charitate animata, ita ut legem impleat.

Salus ac vita æterna dicitur manifestanda in *tempore novissimo,* quia tunc manifestabitur publice et plene; nam cæteroquin salus ac beatifica visio, statim post obitum, animæ justæ confertur. At vero in judicio ultimo, salus animæ et corporis publice manifestabitur : tunc enim corpus cum anima resurget ad gloriam immortalem.

6. *In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus.* Conclusio practica : intuitu tanti boni gaudendum est, et patiendum libenter. Propterea, inquit, hæc recogitantes exultabitis merito et exultare debetis; etsi varia, hoc brevi tempore, sustinenda sunt mala. — *Tentationes* enim vocat quælibet mala et tribulationes, quibus *oportet,* ait, probari et purificari animas ut salute dignæ fiant. Addit enim :

7. *Ut probatio vestræ fidei, multo pretiosior auro (quod per ignem probatur), inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi.* — Hæc sententia, pluribus rebus referta, sic explicari potest : Necessarium est ad salutem vestram ut tribulationes patiamini; quia per eas

fides, totaque virtus vestra est purganda, sicut aurum per ignem. Est enim fides vestra velut aurum, imo longe pretiosior auro; ideoque auro purior efficienda, ut inveniatur digna laude, honore et gloria oculis Dei, in die judicii, quando apparebit in gloria sua Dominus Jesus Christus.

8. Quoniam Jesum Christum nominavit, in eo tanquam in auctore, objecto et centro totius nostræ fidei, spei et amoris, paulisper inhæret, dicens : *Quem cum non videritis, diligitis : in quem nunc quoque non videntes creditis : credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili et glorificata :*

9. *Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.* Sensus est quasi diceret : *In revelatione Jesu Christi*, ipsum Christum, et cum eo omnia promissa bona videbitis. Nunc autem Christum nondum videtis in sua gloria ; imo plerique vos ne vidistis quidem olim in sua humilitate; nihilominus eum diligitis, in eum creditis : quæ fides principium vobis erit ineffabilis et gloriosi illius gaudii, in quo sita est æterna salus. Et sic consequemini finem et coronam vestræ fidei, salutem animarum.

Quod dicit *credentes exultabitis*, referendum est principaliter quidem ad vitam futuram, secundarie tamen etiam ad vitam præsentem, in qua Christi discipulis inchoata quædam felicitas in ipsis tribulationibus conceditur.

10. *De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt Prophetæ.* Postquam spectavit salutem a Christo allatam in se, eamdem considerat in prophetiis : nempe ut prænuntiatam olim a prophetis. Quæ consideratio non Judæis tantum, sed etiam Gentilibus utilissima erat, ut susceptæ fidei tum veritatem tum beneficium intelligerent. Hæc, inquit, salus objectum fuit meditationis, inquisitionis ac desiderii omnium prophetarum, *qui de futura in vobis gratia prophetaverunt :* id est, de salute tunc futura, nunc autem præsenti et vobis data.

11. Quid enim cognoscere studuerunt? Tempus et circumstantias magni eventus, qui prophetico lumine ipsis ostende-

batur futurus, et alius non erat quam Christi passio, et ex ea consequens gloria : seu opus nostræ redemptionis ac salutis. De his inquisierunt : *Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi : prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, et posteriores glorias.* — Spiritum sanctum, *quo inspirati locuti sunt sancti Dei homines* (II Pet. I, 21), vocat *Spiritum Christi*, seu Spiritum Filii : quia 1° a Patre Filioque procedit; 2° quia promissus est ac missus de cœlo a Christo : *Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre.* Joan. XV, 26.

12. Jam vero de tempore Redemptionis illud eis Spiritus sanctus revelavit, non ipsos eam esse visuros, sed præparaturos duntaxat per prophetias : ipsorum scilicet esse, vaticinia edere pro generationibus futuris, nempe pro vobis, qui ea impleta videndo Dei opus agnosceretis. *Quibus revelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cœlo, in quem desiderant angeli prospicere.* — Spiritus sanctus, qui inspiravit olim prophetas, et implevit nunc, at insignius, evangelicos præcones, exhibetur ut auctor et interpres Christianæ doctrinæ; —et ut verus Deus, cujus faciem desideranter et beate angeli contemplantur. Etenim ad *Spiritum sanctum* videtur referendum illud *in quem*, potius quam ad *Christum*, qui remotius nominatus est.

Juxta textum græcum hodiernum, sermo est de Christi mysteriis. Scilicet græce legitur εἰς ἃ, *in quæ* (Christi mysteria).

Interpres Vulgatæ olim legit, vel εἰς ὃν (Χριστὸν), vel probabilius εἰς ὃ (Πνεῦμα). — Fatendum autem est, lectionem græcam εἰς ἃ non tantum græcorum Patrum commentariis commendari; verum etiam melius convenire contextui. Apostolus enim in eo est, ut sublimitatem declaret evangelicæ doctrinæ : quæ scilicet a prophetis prænuntiata, a Spiritu sancto de cœlo misso promulgata, ab angelis sancta quadam voluptate et admiratione spectata sit. — Si lectio itaque græca admittatur, sensus erit : Nuntiata sunt vobis mysteria Christi, præsertim salutis et gloriæ beatificæ : in quæ mysteria

desiderant angeli prospicere, utpote quibus, tanquam divino spectaculo, delectantur.

II. — Finito magnifico Epistolæ exordio, et parte dogmatica, incipit pars moralis, quæ ex doctrina dogmatica sponte profluit.

13. *Propter quod*, inquit, quoniam tanta vobis proponitur spes ac salus; accingite vos ad virtutum opera, ejusdem salutis meritoria. *Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii, perfecte sperate in eam quæ offertur vobis gratiam, in revelationem Jesu Christi.* — Tria commendat : 1° Ut spiritualiter succincti maneant; 2° ut sobrietatem colant; 3° ut sperent perfecte : nempe ut spretis terrenis, ad cœlestia fortiter et perseveranter aspirent, donec assequantur Jesum Christum ejusque salutem.

14. *Quasi filii obedientiæ...* Hæc pendent a præcedentibus, quasi dicatur : State succincti lumbos, sobrii, sperantes et exspectantes adventum gloriæ Christi; sicut decet filios obedientiæ, obedientes nempe præceptis Apostolorum, et Christi qui dixit : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris; et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis.* Luc. XII, 35.

Porro quid filios obedientiæ deceat, seu quid a fidelibus requirat obedientia Christo, cui tanquam Duci et Capiti per fidem adscripti sunt, explicat Petrus dicens : debere eos ipsius Christi ac Dei sanctitatem æmulari in tota sua agendi ratione : *Non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis.*

15. *Sed secundum eum, qui vocavit vos Sanctum; et ipsi in omni conversatione sancti sitis :*

16. *Quoniam scriptum est : Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.*

Sermonem confirmat sententia Moysis, Levit. XI, 45 (1); quam aliis verbis enuntiavit Christus : *Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est* (Matth. V, 48); et Paulus : *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi.* Eph. V, 1.

(1) Cf. Levit. XIX, 2; XX, 7.

Ut patet, sanctitatem opponit desideriis seu concupiscentiis vitiosis; quo significat, sanctitatem morum esse puritatem illam, quæ mortificatione carnalium cupiditatum acquiritur : ut sicut Deus est sanctus, id est, a terrenis inquinamentis segregatus; ita pariter fidelis sanctus sit et a rebus carnalibus expeditus.

17. Monitum porro de Christiana sanctaque conversatione, efficacius urget Apostolus explicando et confirmando duplici ratione : 1° Quod Deus et Dominus Jesus Christus cui serviunt, est eorum Pater et Judex; 2° quod ad hanc sanctitatem ab impura gentilium vita traducti sunt per mortem Christi, Filii Dei unigeniti. *Et si*, id est, imo quum *Patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini.*

18. *Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis;*

19. *Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati.*

Quod dicit, *in timore incolatus vestri tempore conversamini*, significat sanctam fidelium conversationem, consistentem in timore Dei, sive filiali, sive saltem servili : quo a malo abstineant, tanquam peregrini in hoc mundo, respicientes semper ad Deum in cœlis, Patrem quidem suum, sed simul Judicem, *qui sine acceptione personarum judicat* (1).

Conversationem vanam vocat vitam in judaismo, observationem cæremoniarum, quæ de se inutilis erat ad veram justitiam, imo in multis noxia ob admixtas traditiones Pharisæorum. Ad has adludit, legem Moysis appellans *paternam traditionem;* sensus enim est quasi diceret : Redempti estis de vana conversatione, a patribus vestris per institutionem et consuetudinem vobis tradita. — Tales erant traditiones, quibus docebantur dare templo et sacerdotibus ea, quæ parentibus alendis necessaria erant : ita ut irritum facerent mandatum Dei per traditionem suam. Matth. XV, 6.

(1) Cf. Deut. X, 17; II Paral. XIX, 7; Sap. VI, 8; Eccli. XXXV, 15.

Christum vocat agnum *immaculatum et incontaminatum*, duo synonyma conglomerando : ut ostendat, Christum plane et omnimodis fuisse immaculatum et purum.

20. Quoniam de morte Christi pro nobis locutus est, mysterium illud et beneficium profundius exponit, addens : *Præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,*

21. *Qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam, ut fides vestra et spes esset in Deo...* — Dicit, Agnum Dei ab æterno oculis Dei præsentem, hoc tempore apparuisse visibilem, ipsorum credentium gratia : ut per resurrectionem et glorificationem ejus opus Dei agnoscentes, fidem acciperent et spem; eamque in Deo divinæque gloriæ participatione fundatam.

22. *Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius...* — Documenta moralia, explicatione dogmatica nonnihil interrupta, hic resumit, quasi dicat : *Propter quod*, ut nempe hæreditatem incorruptibilem assequamini, succingite lumbos mentis... et animas vestras purificate per charitatem.

Sicut supra ad purificandam animam commendavit mortificationem vitiorum; ita nunc commendat fraternam charitatem, qua anima emundatur perfectius. *Castificantes*, inquit, id est, purificantes *animas in obedientia charitatis* : id est, per obedientiam, qua obediatis præceptis divinæ charitatis ; *in amore fraternitatis*: id est, per amorem fraternum ; *simplici ex corde*, animo minime simulato, sincera dilectione invicem *attentius*, id est, intentius, impensius amate.

23. Ut charitatem fraternam efficacius suadeat, motivum affert, quod aliud non est quam ipsa divina Christianorum fraternitas, clarius proposita. *Renati*, inquit, *non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi, et permanentis in æternum* : quasi diceret : Fratres enim estis, spiritualiter regenerati per gratiam sanctificantem, qua ad *esse* quoddam supernaturale et deiforme evecti, filiique Dei

adoptivi effecti, sublimiore fraternitate copulati, impensius utique vos invicem diligere debetis.

Non ex semini corruptibili, ex quali corpora corruptibilia nascuntur; *sed incorruptibili*, quod est Spiritus sanctus, ejusque gratia. Semen, seu gratia, est principium regenerationis; medium vero est *verbum* evangelicæ prædicationis, quod creditum ad justificationem perducit. Imo ipsum illud verbum semen est, et principium justificationis continet: ideoque dicitur, *per verbum Dei vivi*, semper viventis, *et permanentis in æternum:* ut innuatur, Dei verbum ac semen esse eidem Deo quodammodo simile, nempe vivum et immortalitatis principium.

Quod dixit, eos renatos esse *non ex semine corruptibili, sed incorruptibili*, idem est ac si diceret: non ex *carne*, sed ex *spiritu*. Hinc autem sequitur, eos non esse filios carnales et perituros; sed spirituales et immortales, prout Christus docebat: *Quod natum est ex carne, caro est: et quod natum est ex spiritu, spiritus est* (Joan. III, 6). — Id autem dilucidat Petrus, explicando differentiam carnem inter et spiritum, seu inter corporalia et spiritualia. Ideo pulcherrimas profert Scripturæ (1) comparationes, dicens:

24. *Quia omnis caro ut fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos feni: exaruit fenum et flos ejus decidit.*

25. *Verbum autem Domini manet in æternum*, scilicet tam in se quam in effectu ac fructu suo; *hoc est autem verbum quod evangelizatum est in vos:* quod nimirum audistis, et cujus virtutem vitalem in animabus vestris portatis.

(1) Eccli. XIV, 18; Isai. XL, 6.

CAPUT II.

—

1. Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones,
2. Sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem:
3. Si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus.
4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum,
5. Et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.
6. Propter quod continet Scriptura : Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum; et qui crediderit in eum, non confundetur.
7. Vobis igitur honor credentibus : non credentibus autem, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli;
8. Et lapis offensionis et petra scandali his qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.
9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum :
10. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.
11. Charissimi, obsecro vos, tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam :

12. Conversationem vestram inter gentes habentes bonam; ut in eo qnod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum : sive regi quasi præcellenti,

14. Sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum :

15. Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam;

16. Quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

17. Omnes honorate; fraternitatem diligite; Deum timete; regem honorificate.

18. Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis.

19. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.

20. Quæ enim est gloria, si peccantes, et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis : hæc est gratia apud Deum.

21. In hoc enim vocati estis : quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.

22. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus;

23. Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur : tradebat autem judicanti se injuste;

24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum : ut peccatis mortui, justitiæ vivamus; cujus livore sanati estis.

25. Eratis enim sicut oves errantes; sed conversi nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

Explicatio.

Sicut in superiore capite ostendit B. Petrus, quantam et quam certam spem possideamus in Christo; ita in hoc secundo capite exponit, quomodo simus omnes cum Christo in unum mysticum ædificium conjuncti : adeoque quomodo debeamus esse Christo similes.

Hujus iterum capitis pars prior magis *dogmatica* est, posterior magis *moralis*. — Etenim I. explicat structuram spiritualem Ecclesiæ; II. hortatur omnes ad fugam vitiorum, ad obedientiam, ad sanctam conversationem cum proximo; monet speciatim servos de patientia secundum exemplum Christi.

I. — 1. *Deponentes igitur omnem malitiam...* Quoniam modo exposuit spiritualem fidelium regenerationem in filios Dei, hinc duplicem ducit consequentiam : 1° oportere ut fideles revera sint genuini filii Dei; 2° ut crescant in viros perfectos, et in populum Dei, qui sit in Jesu Christo ejusque fide constitutus.

In primis, estote, inquit, genuini filii Dei, quales eratis recens a Baptismo : quare ad infantiam illam sanctam revertimini, removendo a vobis quidquid a filiis Dei alienum est, præsertim vitia charitati fraternæ contraria : ***Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones,***

2. ***Sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.*** — Quærite scilicet proprium filiorum Dei alimentum, ***lac rationabile et sine dolo*** : id est, lac spirituale, et sincerum seu purum : qua metaphora designatur 1° doctrina pura Evangelii, tam fidei quam morum; 2° candor, suavitas, benevolentia fraterna, cujus lac est symbolum. ***In eo***, id est, per illud alimentum, perque illas virtutes domesticas, crescent in spiritu : ut altiora possint fidei mysteria intelligere, et magis ardua operari ac pati.

3. *Si tamen*, id est, si quidem, quandoquidem, jam *gustastis quoniam dulcis est Dominus.* — Concupiscetis scilicet, non dubito, alimentum Domini : quoniam per gratiam ejus cognoscitis et experti estis, veram animæ dulcedinem in Domino inveniri.

4. *Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum. a Deo autem electum et honorificatum,*

5. *Et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.*

Ut spirituale fidelium incrementum exponat, utitur allegoria ædificii ; seu eos considerat quatenus constituunt, non jam familiam sanctam, sed populum Dei : nempe Ecclesiam, ad modum templi aut regalis palatii ædificatam.

Hujusmodi ædificii fundamentum est Christus Dominus, quem vocat secundum Scripturas, *lapidem*, puta fundamentalem, fundamentum primarium : petram nempe, in qua tota ædificii fabrica innititur. Sed lapis iste *vivus* est,et vivificans : toti nempe superstructo ædificio spiritum gratiæ impertiens. — *Ab hominibus* Judæis *reprobatus* est, et rejectus tanquam falsus Messias ; *a Deo autem electus* per æternam prædestinationem, ut esset fundamentum Ecclesiæ electorum ; ideoque *honorificatus* per resurrectionem et ascensionem.

Ad hunc, inquit, lapidem fundamentalem, *accedere* debent spirituali progressu fideles;eique sese superædificare coagulo fidei, spei, et præsertim charitatis : qua cum ipso et inter se connexi, consurgant in *domum*, non materialem, quale olim fuit templum Salomonis ; sed *spiritualem* et mysticam. — Res enim novi Testamenti, quæ rebus corporalibus veteris Testamenti figurabantur, solent in Scriptura vocari *spirituales;* licet sint etiam visibiles et corporeæ : ut e. g. homines ex quibus Ecclesia componitur : quia quidquid ad novum Testamentum pertinet, ad spiritualem gratiam et gloriam animarum destinatur.

Eadem mystica domus dicitur quoque *sacerdotium sanctum:* id est,quasi sancta sacerdotum congregatio,superædifi-

cata eidem lapidi vivo, Christo.—Sicut *domus*, ita *sacerdotium* dicitur, non proprie, sed metaphorice : eo sensu, quod, præscindendo a charactere sacerdotali proprie dicto, qui duntaxat per sacramentum Ordinis confertur, omnes fideles in Christo constituti sunt quasi sacerdotes : ut offerant, non carnales victimas arietum et vitulorum veteris Legis; sed bona opera, quæ per Jesu Christi gratiam, et in ejus spiritu peracta, fiunt spirituales ac invisibiles hostiæ, Deo placentes.

6. *Propter quod continet* (i. e. dicit) *Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum angularem* (græce, *summangularem*, id est, in capitali fundamenti angulo collocandum), *electum, pretiosum : et qui crediderit in eum, non confundetur* (Isai. XXVIII, 16).

7. *Vobis igitur honor credentibus : non credentibus autem, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli* (Ps. XVII).

8. *Et lapis offensionis, et petra scandali* (Isai. VIII, 14; Matth. XXI, 42, 44), *his qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.*

Quæ dixit de ædificatione in Christo, dilucidat et confirmat ex Scriptura. Isaiæ locus, quem citat juxta Septuaginta, in Vulgata sic legitur (Isai. XXVIII, 16): *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, lapidem angularem, pretiosum, in fundamento fundatum: qui crediderit, non festinet.* Ecclesiæ fundatio et structura hic prædicitur : mons enim Sion, in quo erat domus regia Davidis, typus fuit Ecclesiæ in qua regnaturus erat Christus. — Illud : *Qui crediderit non festinet*, vel significat, ne nimis cito accipere velit quod sperat, et securus exspectet, quia spe non frustrabitur; vel probabilius emendandum est juxta versionem LXX Interpretum : qui merito, ut videtur, verbum IACHISH, *celeriter fugiet*, intellexerunt *vertetur in fugam, in confusionem.*

Ex eo quod scriptum est : *Qui crediderit non confundetur*, statim concludit Apostolus, divinitus honorem promitti cre-

dentibus, et e contra confusionem fore non credentibus. Et quidem hanc confusionem quoque expresse prædictam esse ostendit.

Mysticus lapis, Christus, factus est *in caput anguli :* id est, in lapidem, simul capitalem seu fundamentalem, et angularem; aliis verbis, *in fundamentum angulare*, quo duo Judæorum et Gentilium parietes concurrunt et coædificantur in unam Ecclesiam. — Incredulis dicitur factus in caput anguli, non tanquam in honorem ipsorum, sed in despectum et in ruinam : quia non sunt in illo ædificati ædificio, et in illud impingunt, pedemque quasi allidunt *verbo* Evangelico, nolentes credere : *in quo*, inquit, *et positi sunt*, id est : per propriam culpam, justoque Dei judicio, collocati in ordine incredulorum ac reproborum. — Alio modo idem intelligi potest, nimirum : Non credunt, ad quod tamen destinati ac vocati sunt; cum Deus omnes homines velit salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire.

Exposita sorte incredulorum, redit ad sortem credentium. Hanc supra indicavit, dicens : *Vobis igitur honor credentibus;* nunc autem explicatius declarat, his verbis :

9. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis : ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.*

10. *Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.*

Vos autem, inquit, credendo in Christum, renati estis in novum genus, et cooptati in novum populum... — Hujus porro populi proprietates et multiplicem gloriam variis nominibus recenset, respiciens, ut videtur, ad figuras antiquas, in populo Christiano impletas; nec non ad hæc verba Dei, per Moysen loquentis filiis Israel : *Si audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium* (id est, in populum peculiarem et electum) *de cunctis populis*; *mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta* (Exod. XIX, 5, 6). — Quod dicit *regale sacerdo-*

tium, id est, sacerdotes regales, seu qui sint sacerdotes et simul etiam reges.

Populus acquisitionis, id est, acquisitus, et ex servitute diaboli vindicatus sanguine Christi. — *Ut virtutes annuntietis ejus....* id est, ut verbo et novæ vitæ exemplo prædicetis ubique, *virtutes* Redemptoris : nempe sapientiam, misericordiam, fortitudinem aliasque virtutes, nec non divina attributa, quæ maxime in opere acquisitionis seu redemptionis elucent ; et ita serviatis gloriæ Dei ac Domini Salvatoris Jesu Christi.—*Virtus* hic non solum significat potentiam, ut sæpissime in Scriptura solet; sed virtutem moralem, a vitio distinctam, ut ex voce græca (τὰς ἀρετὰς), manifestum est ; qua significatione nomen *virtus* tantum quater in tota Scriptura novi Testamenti reperitur : ter apud Petrum, et semel apud Paulum (Phil. IV, 8).

Lumen fidei et gratiæ, imo futuræ gloriæ, in quod vocati sumus, appellatur *admirabile :* tum quia mirabilia operatur, tum quia miranda mysteria, ut Trinitatis, Incarnationis, etc. revelat.

10.Verba versiculi decimi desumpta sunt ex Osee II,23,24, ubi legimus : *Et miserebor ejus quæ fuit absque misericordia. Et dicam non populo meo : Populus meus es tu; et ipse dicet : Deus meus es tu.*

II. — Incipit jam pars moralis hujus capitis, qua B. Apostolus imprimis hortatur fideles ad fugam vitiorum.

11. *Charissimi, obsecro vos, tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam :*

12. *Conversationem vestram inter gentes habentes bonam ; ut in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.*

Obsecrat princeps Apostolorum, qui imperare poterat ; quia lenitas prælatorum plures ad virtutem flectit, quam severitas frangere possit. — Hortatur amanter *charissimos* sibi fideles, ut abstineant *a carnalibus desideriis :* hæc sunt

generatim omnes passiones rationi contrariæ, ***quæ militant*** ac pugnant adversus animam, ut eam per pravum consensum vulnerent.

Exhortationem corroborat adjunctis motivis variis, nimirum : 1° quia fideles peregrini sunt in hac vita transitoria ; — 2° quia carnis desideria animæ sunt mortifera ; — 3° quia fideles inter gentiles vivunt, qui Christianos ut malefactores calumniantur : quibus calumniatoribus ipsi bona vita responsum dare debent, et simul invitationem ut convertantur : ***Ut glorificent Deum in die visitationis***, id est, quando per gratiam suam eos fortasse visitare et ad fidem adducere dignabitur. ***Visitatio*** in Scriptura est duplex : visitatio gratiæ et visitatio vindictæ ; hoc loco sumitur in bonam partem.

13. Hinc transit ad monitum de obedientia, quasi diceret : Ut igitur bonis exemplis gentiles ad fidem moveatis, nolite esse principibus rebelles, sed obedientes : ***Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum : sive regi quasi præcellenti ;***

14. ***Sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum :***

15. ***Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam ;***

16. ***Quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.***

Dicit obediendum ***omni humanæ creaturæ propter Deum***, id est, omni homini habenti legitimam potestatem, qualiscumque sit nationis, quibuscumque præditus moribus ; ***propter Deum :*** id est, non ob timorem, aliamve humanam causam ; sed propter amorem sic ordinantis Dei. Quod quidem supernaturale motivum inculcat Apostolus repetendo : ***Quia sic est voluntas Dei... sicut servi Dei.***

13, 14. ***Sive regi...*** Creatura humana cui obedire debent fideles, imprimis est ***rex***, quo nonime designatur Romanus Imperator, cujus ditioni tunc subjacebat Asia. — ***Regi***, inquit, ***quasi præcellenti***, id est, supremam in republica potestatem habenti ; quasi dicat : Obediendum regibus ante omnes,

quia specialiter a Deo ad regendum alios constituti sunt: *Per me reges regnant* (Prov. VIII, 15). — Nec tantum summo Principi, sed etiam subalternis, qui ab eo potestatem acceperunt, obediendum est: *Ducibus tanquam ab eo missis*, ad puniendum malum et præmiandum bonum. Hujusmodi enim missio, rationi consentanea adeoque legitima est; quamvis ipsi duces, præsides seu proconsules, sua auctoritate abutantur.

15. Ut obmutescere faciatis *imprudentium*, id est, insipientium *hominum ignorantiam*: qua scilicet seducti existimabant et passim jactabant, Christianos esse legum et principum contemptores.

16. Addit Apostolus quonam modo obedire debeant: nimirum non quasi servi, inviti, et solo timore pœnæ; *sed quasi liberi*, libentes, et amore justitiæ, seu propter Deum. Habentes *libertatem filiorum Dei*: quæ non est libertas a legibus servandis : quod foret merum velamen malitiæ; sed libertas a servitute peccati et concupiscentiæ, qua Deo servientes corde libero, libenti et dilatato, viam omnium mandatorum ac legum decurrunt.

Post monitum de obedientia, latius explicat ea quæ ad sanctam cum hominibus conversationem pertinent, quam supra commendavit.

17. *Omnes honorate ; fraternitatem diligite; Deum timete; regem honorificate.*

18. *Servi, subditi estote...*

Ostendit practice quid sancta conversatio cum proximis requirat, 1° erga omnes homines, etiam gentiles; — 2° erga fratres in fide; — 3° erga regem; — 4° erga heros ac dominos, quod speciatim ad servos pertinet. — Simul autem timorem Dei memorat, ostendendo cujus intuitu et quo motivo hæc omnia officia implere debeant: *Deum timete*.

Regem honorificate: id est, Imperatorem Romanum, quamvis ethnicum et improbum, honorate civiliter: vel in se, si quando præsens adesse contigerit; vel saltem in suis ministris. Deinde eumdem regem honorate, ipsi honorem tributorum et aliorum officiorum præstando, quæ mala non sunt et a subditis ei debentur.

18. *Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis.*

19. *Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens injuste.*

20. *Quæ enim est gloria, si peccantes, et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.*

Servos, quo nomine intelligit quosvis famulos, alloquitur Apostolus prolixius, et ad patientiam adhortatur: quæ tamen exhortatio non solis servis, sed omnibus fidelibus convenit.

18. ***Subditi estote in omni timore,*** id est, cum timore reverentiali perfecto, qui amorem, non aversionem conjunctam habeat.

19. ***Hæc est enim gratia...*** hoc est opus gratum et meritorium apud Deum, quo novam gratiam et gloriam acquiritis; — ***si propter Dei conscientiam :*** id est, si servus asperos heri mores ac duritiem suffert propter fidelitatem Deo præstitam, eo quod sequitur conscientiam Deo probatam; — vel si patienter obedit dominis asperis, ex conscientiæ rectæ principio, dictante, Dei voluntatem esse ut talibus etiam dominis obedientia præstetur.

20. ***Quæ est enim gloria, si peccantes,*** nempe in dominos, ***et*** ideo ***colaphizati,*** suffertis promeritam pœnam patienter? Quod quidem etiam est laudabile, si quis propter Deum justas peccatorum suorum pœnas sufferat; sed non est materia gloriæ et insignis laudis, non præclara ***gratia apud Deum..***

Quoniam de Christiana patientia occurrit sermo, totum hujus virtutis mysterium ac motivum B. Petrus aperit, subjungens :

21. *In hoc enim vocati estis : quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus :*

22. *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus;*

23. *Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur : tradebat autem judicanti se injuste ;*

24. *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum : ut peccatis mortui, justitiæ vivamus; cujus livore sanati estis.*

25. *Eratis enim sicut oves errantes; sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.*

Ad patientiam, inquit, et ad crucem, ad toleranda quælibet justa vel injusta, per Christianismum vocati estis : quia hujusmodi patientiæ exemplum dedit vobis Christus, qui ipse innocentissimus, summis cruciatibus nos redemit. *Ut peccatis mortui*, id est, ut non viventes amplius vita peccaminosa; *justitiæ*, id est, vita innocentiæ et justitiæ *vivamus*.

24. *Cujus livore sanati estis* (Isai. LIII, 4 seq.)... Vos igitur injustas plagas libenter sufferte, propter eum qui merito plagarum suarum vos a peccatis sanavit...

25. Fuistis enim omnes peccatores et aberrantes via iniquitatis, longe a Deo, duce ac pastore vestro ; nunc autem per passionem Christi feliciter reducti estis ad Deum, ac Dominum Jesum Christum, pastorem et episcopum ac vigilantem custodem animarum vestrarum.

—

CAPUT III.

—

1. Similiter et mulieres subditæ sint viris suis; ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant :

2. Considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus;

4. Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se subjectæ propriis viris :

6. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans; cujus estis filiæ benefacientes, et non pertimentes ullam perturbationem.

7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam et cohæredibus gratiæ vitæ; ut non impediantur orationes vestræ.

8. In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles;

9. Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes : quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.

10. Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum;

11. Declinet a malo, et faciat bonum; inquirat pacem, et sequatur eam :

12. Quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum : vultus autem Domini super facientes mala.

13. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?

14. Sed et si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini.

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe :

16. Sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam; ut in eo quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17. Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes :

18. Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19. In quo et his qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit;

20. Qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca : in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

21. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma : non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. Qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficeremur : profectus in cœlum, subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

Explicatio.

—

Prima hujus capitis pars *moralis* est: continet enim, 1° uxorum ac virorum officia; 2° hortationem ad concordiam, mansuetudinem, constantiam in persecutionibus. — Secunda pars est *dogmatica*, agens de Christi satisfactione, descensu ad inferos, sacramento Baptismi, ascensione in cœlum.

I. — 1. *Similiter et mulieres subditæ sint viris suis : ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant.*

2. *Considerantes in timore castam conversationem vestram.*

Sicut antea præcepit ut servi subjecti essent dominis; ita præcipit nunc, ut *similiter et mulieres subditæ sint viris suis* : non timore servili, sed amore liberali. Specialiter autem Apostolus admonet christianas uxores illas, quarum mariti adhuc erant infideles : quia illis majus periculum erat, ne viros suos ut rebelles *verbo* Evangelii contemnerent; et deinde quia spes erat, ut eos ad fidem forte pertraherent *per conversationem* modestam, honestam, obsequiosam, *castam*, quam exhiberent *in timore* reverentiali erga suos maritos.

Ut sanctam mulierum vitam magis practice explicet, minus curandum eis esse dicit cultum ornatumque externum, quam internum; juxta exemplum sanctarum mulierum veteris Testamenti.

3. *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus;*

4. *Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.*

5. *Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se subjectæ propriis viris :*

6. *Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ benefacientes, et non pertimentes ullam perturbationem.*

Ornetur, inquit, interior homo, nempe anima, ornatu incorruptibili *spiritus quieti et modesti:* cordis nempe recollecti ac pacifici, nec non mitis ac humilis, cujus maximum est oculis Dei pretium: *In conspectu Dei locuples.*

5. Exemplo proponit sanctas mulieres quæ sic ornabant se, *sperantes,* inquit, *in Deo, subjectæ propriis viris:* id est, spe sua in Deo et obedientia viris suis, tanquam ornatu nobilissimo decorabantur.

6. Saræ, ait, *filias* fieri mulieres Christianas, nempe ejus laudis participes, *benefacientes:* id est bonam ipsius vitam imitando; *et non pertimentes ullam perturbationem,* id est, quin a bona illa vita deterreantur timore vexationis ex parte maritorum.

7. *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam et cohæredibus gratiæ vitæ; ut non impediantur orationes vestræ.*

Sicut uxores modo, ita *similiter* jam viros officii sui admonet, ut mites sint erga uxores et indulgentia utantur, pacifice prout decet *cohabitantes;* — *secundum scientiam:* id est, juxta regulas scientiæ sanctorum ac rectæ rationis, qua viri cum uxoribus ita cohabitare debent, ut tanquam familiæ capita, uxores et familiam regant. — *Impartientes honorem,* id est, honeste ac benigne tanquam socias ac matresfamilias eas tractando, non tanquam ancillas; et quidem triplici de ratione: 1° quia uxor est *vasculum,* id est viri *adjutorium simile ipsi* (Gen. II, 18); sed delicatum, corpore passim ac mente infirmius; 2° quia jure hæreditatis æternæ, uxores sunt viris pares; 3° ne secus, discordiis et perturbatione animorum *impediantur orationes,* tum communes totius familiæ, tum privatæ.

Finitis monitis ad conjuges, orationem iterum extendit ad omnes fideles, dicens:

8. *In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:*

9. *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes : quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.*

In fine, inquit, id est, finaliter ac denique, estote ***omnes unanimes***, ejusdem animi : idem sentientes intellectu, idem amantes voluntate; — ***compatientes***, tanquam membra nempe ejusdem corporis, mutuis gaudiis aut doloribus affecti; — ***fraternitatis*** christianæ, cœtusque fidelium tanquam Christi familiæ ***amatores; — misericordes, modesti***, mansueti nempe ac benigni, et ***humiles;*** imitantes divinum Magistrum dicentem nobis : ***Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*** Matth. XI, 29.

Hunc charitatis spiritum magis practice explicat, ostendens eum præcipue exercendum esse reddendo bonum pro malo, et benedictionem pro maledicto : rationem addens, quia ipsos manet benedictio Dei, quasi diceret : Memores benedictionis illius, quam vobis, licet prius inimicis, præparavit Deus, benedictionem etiam vos impertimini malefacientibus et maledicentibus vobis.

10. *Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum;*

11. *Declinet a malo, et faciat bonum, inquirat pacem, et sequatur eam :*

12. *Quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum : vultus autem Domini super facientes mala.*

Quod dixit, inimicis esse benefaciendum et benedicendum; ut ***hæreditate***, id est, ut quasi filii, et titulo hæreditatis possideamus benedictionem Dei, tum in hac vita, tum præsertim in futura; id probat ex Psalmo XXXIII (1), ubi dicitur, beatam vitam fore illi, qui labia sua ab omni maledicto custodit, et manus suas ab omni malo in proximum; studetque quantum ex se est, pacem habere cum Deo, cum semetipso,

(1) Ps. hunc explicatum vid. tom. 2, serie III.

et cum proximo. Etenim hujusmodi justum Deus peculiari providentia contra persecutores custodit.

13. *Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?*

Prophetæ verba confirmat dicendo, si revera reddant bonum pro malo, et studiose quærant quidquid est bonum, in se, et respectu proximi; fieri non posse, ut quisquam eos lædat et infelices reddat.—Vox *æmulatores*, significat vehemens studium boni ac virtutis; et insinuat, hanc ardentius amandam et prosequendam esse, quam sponsus amat et prosequitur sponsam dilectissimam.

Nemo itaque vos afficere vero malo potest. Nam 1° multi inimici fient vobis amici, et extrinsecus vobis nocere desinent; 2° si qui vos persequantur propter justitiam, non ideo eritis miseri, sed magis beati.

14. *Sed et si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini.*

15. *Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe :*

16. *Sed cum modestia, et timore, conscientiam habentes bonam; ut in eo quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.*

Naturali ordine deducitur Apostoli sermo ad persecutiones, a fidelibus sancte sustinendas. De his ergo monet eos, 1° ne timeant; 2° ut constanter toto corde Christo adhæreant; 3° fidem suam defendere obvia sed solida ratione sciant; 4° præcipue tamen sanctis moribus fidei calumniatores confutent.

15. *Dominum Christum sanctificate :* id est, eum sanctum prædicate omnibus hominibus; non in ore tantum, sed *in cordibus vestris:* nempe fide, per dilectionem in cordibus vestris operante, et foras erumpente in bona opera, quibus Christi nomen ab omnibus sanctificetur et glorificetur.

Parati *ad satisfactionem*, id est, ad satisfaciendum respondendo; græce *ad apologiam* seu defensionem. Nimirum de

stupenda illa gentilibus, ac prorsus inaudita et quasi fabulosa *spe* vitæ æternæ, beatæ, deiformis, *rationem* reddere sciant, saltem generalem, ac fundamentalem : qualis est testatissima resurrectio Domini, et reliqua ejus miracula.

16. *Cum modestia :* id est, cum modesta et humili lenitate, non clamosis disputationibus ; *et timore,* nempe reverentiali erga interrogantes, absque arrogantia ; quæ reverentia et modestia ex pura conscientia, tanquam ex radice nascatur.

Quæ dixit de innocentia christiana imprimis opponenda adversariis, confirmat jam exemplo Christi, quasi diceret: bonum omnino est, honorabile atque utile, afflictiones pati, si Deus permiserit, nulla culpa promeritas : quia sic Christus passus est pro nobis. Quibus verbis vehementer gratos fidelium animos stimulat.

17. *Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.*

18. *Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.*

II. — Hic incipit *secunda capitis pars,* quam diximus esse dogmaticam. Luculenter, ut patet, dogma satisfactionis Christi pro nobis, exponitur.

18. *Ut nos offerret Deo :* græce ut *Deo nos adduceret,* nempe Deo nos conjungeret per veram reconciliationem.—*Mortificatus carne,* id est, morte corporali vere interemptus;—*vivificatus autem spiritu :* hoc dupliciter intelligi potest : nimirum, vel de Spiritu sancto, vel de spiritu seu anima humana Christi gloriosa ; ita ut sensus sit : 1° suscitatus a mortuis per Spiritus sancti virtutem ; — vel potius, 2° vivificatus etiam secundum carnem, vita quadam excellentiore : quando nimirum in resurrectione, gloria animæ beatæ in corpus redundavit, quod ex corpore animali spirituale factum est.

19. *In quo et his qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit ;*

20. *Qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.*

A satisfactione ac morte Christi transit ad ejus descensum ad inferos. Etenim communior ac planior interpretatio obscuro isti loco hunc sensum tribuit: *In quo*, in quo spiritu, sive in qua anima sua; — *et his*, etiam his, nempe coævis Noe, ut mox dicetur; — *qui in carcere erant*, in purgatorio, aut limbo; — *spiritibus*, animabus defunctorum; — *veniens*, in triduo mortis descendens ad inferos: id est, ad loca subterranea, ubi tres erant regiones: infernus damnatorum, purgatorium, et limbus Patrum; — *prædicavit*, id est, evangelizavit eis consummatam a se redemptionem.

2° *Qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam*... scilicet noluerant credere Noe, annuntianti illis diluvium; sed sperabant fore ut Deus in sua patientia perseveraret, nec peccatores diluvio obrueret: in qua quidem incredulitate perstiterunt *in diebus Noe, cum fabricaretur arca;* postea tamen, incipiente jam diluvio, crediderunt, pœnitentiam egerunt, et descenderunt ad carcerem purgatorii aut limbi, ubi a Christi spiritu beatum acceperunt nuntium redemptionis.

Cur autem Petrus speciatim coævos Noe memorat? Respondetur probabiliter: 1° Quia tunc inter Judæos erronea erat opinio, homines olim diluvio mersos ita esse a Deo reprobatos, ut ne ad judicium quidem universale essent comparituri. — 2° Quia ipsi quoque perierant quoad corpus, non quoad animam; de qua distinctione Apostolus modo locutus est.— 3° Quia ostendunt exemplo, afflictiones hujus vitæ, utpote animæ salutares, libenter esse tolerandas.

Porro in arca aliud documentum reperit et explicat, nempe Baptismi et Ecclesiæ. Sicut enim arca illa *in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam*: beneficio scilicet aquæ, elevantis et sustentantis arcam; ita nunc Ecclesia est navis salutis per aquam Baptismi: qua similiter ipsa Ecclesia sustentatur et elevatur in cœlum.

21. *Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma : non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum ; per resurrectionem Jesu Christi,*

22. *Qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæredes efficeremur : profectus in cœlum, subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.*

21. Dicit,aqua diluvii figuratum fuisse baptisma ; hoc enim sacramentum est antitypus, exemplar, veritas, cujus aqua illa fuit typus seu figura. Qui sensus clarius patet ex græco : *ᾧ (ὕδατι) ἀντίτυπον νῦν καὶ ἡμᾶς σώζει βάπτισμα* : ad verbum : *cui* (aquæ tanquam figuræ) *antitypus*, seu correspondens veritas, *nunc* existens *baptismus, nos salvat.* — Periodus prout in Vulgata legitur, sic est ordinanda : *Quod baptisma similis formæ* (efformatum ad similitudinem suæ antiquæ figuræ) *et nunc salvos vos facit... per resurrectionem Jesu Christi.*

Ponitur hic *resurrectio Christi*, sive pro causa conditionali nostræ justificationis, sive pro ejusdem causa exemplari.

1° Pro causa *conditionali.* Nam sicut ab æterna Sapientia ordinatum fuerat, ut Christus morte sua nos redimeret ; ita etiam constitutum fuit, ut resurrectione sua redivivus, pretium redemptionis nobis in Baptismo aliisque sacramentis applicaret. Christus enim jam in cœlis gloriose vivens, est principalis operans in sacramentis. Quo eodem sensu dicitur *traditus propter delicta nostra, et resurrexisse propter justificationem nostram.* Rom. IV, 25.

2° Pro causa *exemplari*, quasi diceret B. Petrus : Vos salvos facit Baptismus per resurrectionem Christi, tanquam per causam exemplarem.— Resurrectio enim Salvatoris est quoddam exemplar et forma, qua docemur quomodo a morte peccatorum ad justitiam et vitæ novitatem resurgere debeamus ; quam formam Baptismus immersione et emersione ex aqua extrinsecus adumbrat, imo intrinsecus in anima imprimit. Hinc sensus Apostoli est : Vos salvos facit Baptisma per resurrectionem Christi, quam baptismalis immersio et emersio repræsentat, quamque jam inchoative producit in baptizato,

resuscitans eum ad vitam gratiæ, resuscitandum postea ad vitam gloriæ.

Porro baptisma non est salvificum quatenus est ablutio corporis : ***non carnis depositio sordium;*** sed quatenus est ***conscientiæ bonæ interrogatio in Deum***, id est, quatenus adjunctas habet dispositiones rectas erga Deum : puta illas, quas a catechumeno requirit baptizans, interrogando ***an credat? an abrenuntiet Satanæ?*** etc.

22. Quoniam Christi resurrectionem memoravit, explicat totam ejus gloriam, qua profectus in cœlum fruitur, et cujus fideles participes esse debent : ut sic efficacius eos excitet ad patiendum juxta Christi exemplum tribulationes. ***Deglutiens***, inquit, ***mortem***, id est, destructa morte, ***ut vitæ æternæ hæredes efficeremur : profectus in cœlum, est in dextera Dei...***

—

CAPUT IV.

—

1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit a peccatis;

2. Ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.

3. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, et illicitis idolorum cultibus.

4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes :

5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.

6. Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est : ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.

7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus.

8. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes : quia charitas operit multitudinem peccatorum;

9. Hospitales invicem sine murmuratione;

10. Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus; ut in

omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

12. Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat :

13. Sed, communicantes Christi passionibus, gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.

14. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis : quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15. Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor;

16. Si autem ut Christianus, non erubescat : glorificet autem Deum in isto nomine.

17. Quoniam tempus est ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio?

18. Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?

19. Itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

—

Explicatio.

Caput quartum est ethicum totum seu *morale*. — Hortatur Apostolus 1° ad fugienda peccata; 2° ad studium orationis ac mutuæ dilectionis; 3° ad patientiam.

Primum, octo prioribus versiculis monet fideles, ut a peccatis abstineant, et prava desideria mortificatione coerceant.

1. *Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini; quia qui passus est in carne, desiit a peccatis :*

2. *Ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.*

Redit Apostolus ad Christi passionem quam supra memoravit, sed ita ut diversam nunc conclusionem deducat. Sicut enim Domini passionem proposuit tanquam exemplum patientiæ, ita ejus mortem nunc exhibet ut figuram et motivum mortificationis, ac mortis mysticæ fidelium : quæ in eo consistit, ut desinant vivere vita peccaminosa et sensuali.

1. Quandoquidem ergo Christus, inquit, mortem pro nobis passus sit in carne, et vos adversus carnem quæ *concupiscit adversus spiritum* (Gal. V, 17), *armamini cogitatione eadem*, id est, simili, et conformi passioni Salvatoris mystice spectatæ. — Est autem cogitatio hæc : *Quia qui passus est in carne, desiit a peccatis :* id est, qui secundum similitudinem Christi crucifixi, spiritualiter crucifixus est quoad carnem, seu carnalem concupiscentiam; ille destitit jam peccare et exercere opera concupiscentiæ carnalis : sicut Christus corporaliter mortuus in cruce, destitit exercere opera vitæ corporalis. Quem quidem sensum clarius explicat Apostolus, addens : *Ut jam*, nempe post conversionem, qua fidelis mysticam mortem suscepit, *non desideriis hominum*, pravis cupiditatibus; sed *voluntati Dei vivat* usque ad obitum.

Hæc ut magis inculcet magisque ad praxim urgeat, descendit ad particularia, obstacula removet, motiva suggerit :

3. *Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus et illicitis idolorum cultibus.*

4. *In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes:*

5. *Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.*

Sufficiunt, inquit, et plus quam sufficere debent deflenda peccata vitæ, antea peractæ *ad voluntatem gentium consummandam :* id est, ad pravas cupiditates instar gentilium explendas. — Congruunt hæc et quæ sequuntur, non tantum

gentilibus ad fidem conversis; sed etiam quibusdam Judæis, qui ad gentilium mores deflexerant.

4. *In quo*, quapropter, nunc vestram continentiam mirantur *blasphemantes :* maledicentes scilicet vobis et religioni, quæ talem morum in melius mutationem docet et requirit.

5. At ne moveamini injuriis aut ludibriis eorum, memores judicii instantis. Etenim blasphemiæ, totiusque vitæ dissolutæ rationem reddent Christo, vivorum et mortuorum judici. — Frustra scilicet gentiles sibi persuadent, omnia post mortem esse finitia, nec mortuis quidquam esse ab ullo judice formidandum.

Hinc Petrus existentiam alterius vitæ probat et explicat, dicens :

6. *Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est : ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.*

Hujus obscurissimi loci hæc communior datur interpretatio : Propterea quod altera vita existit, Christus, ut supra dictum est, mortuis in limbo redemptionem annuntiavit. Adeo ut defuncti homines, etsi opinione mere humana atque ethnica censentur exstincti, quasi fuissent mera animalis caro; revera tamen coram Deo vivunt in spiritu, seu anima immortali.

Quoniam de judicio locutus est, hinc motivum ducit non tantum fugiendi peccatum, sed etiam virtutes varias exercendi, præcipue charitatem.

7. *Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus.*

8. *Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes : quia charitas operit multitudinem peccatorum.*

Omnium, inquit, *finis* cum judicio Dei conjunctus, finis scilicet cujusque hominis, finis mundi omniumque rerum humanarum, proximus est. Estote itaque *prudentes*, sapientes, et in periculis hujus mundi circumspecti : quæ prudentia imprimis exercenda est per *vigilantiam* et *orationem*.

8. Deinde tanquam omnium virtutum reginam commendat *charitatem*, eamque *continuam*, nullis offensionibus interruptam. — *Quia charitas operit multitudinem peccatorum*, id est, benigne dissimulat, sustinet, excusat offensas proximorum; secundum illud : *Odium suscitat rixas, et universa delicta operit charitas* (Prov. X, 12.). Commendat igitur charitatem ab effectu, quia pacem et concordiam gignit. Ex consequenti tamen, charitas operit ac delet propria peccata coram Deo : dimittuntur enim debita ei, qui dimittit debitoribus suis.

Hinc alia Petrus attingit, quæ ad charitatis exercitium spectant : hospitalitatem, usumque charismatum in gratiam proximi.

9. *Hospitales invicem sine murmuratione;*

10. *Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*

11. *Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus; ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

Libenter, inquit, hospitio excipite alii alios Christianos : non murmurando, quod frequentius forte peregrini adveniant.

10. Item quamcumque *gratiam*, quodcumque scilicet donum Dei, sive temporale sive spirituale acceperitis, illud liberaliter vobiscum invicem, ut membra ejusdem corporis communicate. — *Administrantes* : quia charitas unumquemque nostrum ministrum alterius, et servum quodammodo facit. — *Sicut boni dispensatores* seu œconomi, multiplicium donorum Dei, qui non tam sua, quam Domini sui talenta et bona aliis dispensant : scientes ea sibi in hunc finem esse a Deo concredita.

11. *Si quis* ergo *loquitur* : id est, si quis a Spiritu sancto acceperit donum sermonis, seu prædicationis; loquatur ac proferat, non tam sermones suos et humanos, quam verba

Spiritus sancti, unctionem ejus spirantia.—*Si quis ministrat*: id est, si quis accepit donum, vel munus ministrandi in Ecclesia, sive circa curam animarum, sive circa mysteria altaris : ministret *tanquam ex virtute quam administrat Deus :* id est, quasi animatus Dei spiritu : non ex humana virtute agens; sed ex illa quam ei suggerit et suppeditat Deus, ut sancte sancta pertractet : *Tanquam ex virtute quam administrat Deus.* — Ut sic in omnibus actionibus nostris glorificetur Deus : cui debetur gloria, et summa atque æterna in omnes creaturas suas auctoritas *per Jesum Christum :* cujus meritis Dei dona et nobis conceduntur, et a nobis Deo accepta referuntur.

Jam transit ad patientiam in persecutionibus.

12. *Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat :*

13. *Sed, communicantes Christi passionibus, gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.*

Nolite, inquit, tanquam rem peregrinam mirari *fervorem*, seu ignem tribulationum, quibus permittit vos probari Deus; nequaquam enim novum est, electos sicut aurum in fornace probari : prout inde a protomartyre Abel videmus. Sed potius, quia sic participes estis beatæ ac gloriosæ passionis Christi, gaudete jam, ut plenius gaudeatis in die mercedis. — Hinc particularius explicat illam passionum Christi participationem.

14. *Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis : quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.*

15. *Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor;*

16. *Si autem ut Christianus, non erubescat : glorificet autem Deum in isto nomine.*

Quod Dominus discipulis dixit, beatos eos fore si probris afficiantur propter nomen suum, id Petrus fidelibus repetit; simul explicans, quænam sit futura illa beatitudo promissa :

Quoniam, ait, verus honor, gloria et fortitudo, quæ a Deo dantur, imo ipse Spiritus Dei cum omnibus istis donis *super vos requiescit*, inhabitat in vobis, pro Christi nomine patientibus.

Pro hoc nomine ergo, et propter justitiam, patiendum est Christianis; imo hujusmodi perpessio appetenda non minus, quam fugienda punitio probrosa, quæ incurritur propter publica crimina : *Nemo vestrum patiatur ut homicida....* Hæc vere ignominiosa cum sint, et Christiano indigna, in his erubescat; in injuriis autem propter justitiam, glorietur; et *glorificet Deum in isto nomine*, id est, laudet Deum hac de re, hac de causa, quod sibi donatum sit pro Christo contumeliam pati.

Quæ hactenus de Christiana patientia dixit, corroborat alia ratione : quod nimirum omnibus necessarium sit pati, ut justo Dei judicio, seu decretis justitiæ ejus satisfiat.

17. *Quoniam tempus est ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio?*

18. *Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?*

19. *Itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.*

Particula explicativa *quoniam* referenda videtur ad versum 12, ubi dicendo : *Nolite peregrinari in fervore*, explicationem promittit. Docet ergo, in tempore hoc præsentis vitæ incipere Dei *judicium*, quo peccata hominum punit. Judicium autem istud incipit jam, ut aliquando in judicium universale desinat et compleatur. — Incipit *a domo Dei*, id est, ab Ecclesia et fidelibus : hi enim temporaliter flagellantur in hoc sæculo,ne æternaliter torqueantur in futuro. — Si autem vindicta Dei incipit a suis electis, nec illis parcit quos diligit, *quis finis eorum*, quale erit finale judicium reproborum, *qui non credunt Dei Evangelio?*

18. *Et si justus vix*, non aliter quam per multas tribulationes *salvabitur*, quid de impiis fiet? *Ubi parebunt?* ubi appa-

rebunt, vel apparere audebunt? Nonne in omnibus latebris abscondent se a facie judicis? — Citat hic Petrus juxta LXX textum Proverbiorum, XI, 31, quem Vulgata sic habet: *Si justus in terra recipit* pœnas, *quanto magis impius et peccator* in futura vita?

19. *Itaque*, cum res ita se habeat, et arcta sit via salutis, etiam hortor eos, qui patiuntur in hoc mundo *secundum voluntatem Dei*: id est, qui patiuntur tribulationes quas Deus vult, et sicut vult;—ut perseverando in bonis operibus, cum fiducia suas animas commendent *Creatori fideli*: etenim ipse, pro sua fidelitate in promissis, tuebitur eas in hoc mundo et coronabit in futuro.

—

CAPUT V.

—

1. Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro, consenior, et testis Christi passionum, qui et ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator :

2. Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie;

3. Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo :

4. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

5. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate : quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

6. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis :

7. Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

8. Sobrii estote, et vigilate : quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret;

9. Cui resistite fortes in fide : scientes, eamdem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

12. Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.

13. Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coelecta, et Marcus filius meus.

14. Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

—

Explicatio.

Caput quintum, non secus ac præcedens, totum est *ethicum*. Alloquitur Apostolus 1° pastores Ecclesiæ, ut eos pastoralis curæ admoneat; 2° laicos, ut eos ad obediendum pastoribus hortetur; 3° omnes, ut eos doceat humilitatem, sobrietatem, et fortitudinem adversus tentationes diaboli.

1. *Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator.*

Si justus, ait, vix salvabitur, ergo videte pastores, ut munere vestro sollicite fungamini.

Nominatim sermonem convertit ad *seniores*, *πρεσβυτέρους*, id est, sacerdotes et episcopos (Act. XX, 17, 28); *qui*, inquit, *in vobis sunt*, inter vos sunt et vobis præsunt. — Eos alloquitur mansuete et humiliter, dicens : *Obsecro*, cum imperare posset; quia superiorum preces sæpe plus valent quam imperia. Vocat se, non summum sacerdotem, *archipresbyterum*, sed *compresbyterum* aut coepiscopum : ut isto humilitatis exemplo ostendat quod mox docebit verbo, quomodo presbyteri subditos suos tractare debeant. Cæterum hujusmodi familiaritas et dignatio, qua superior inferioribus salva auctoritate se quodammodo æquat, amorem conciliat et benevolentiam.

Consenior *et testis*, id est : vel spectator olim præsens *passionum Christi*, in horto et in domo Caiphæ; vel melius, particeps Christi passionum : scilicet *martyr*, et testis passionis salvificæ Christi totiusque fidei Christianæ, per passiones pro Christi toleratas : proptereaque *communicator* seu parti-

ceps ejus gloriæ futurus. *Si* enim *commortui sumus, et convivemus; si sustinebimus et conregnabimus* (II Tim. II, 12). — Post præambulum humilitate et sanctitate plenum, monita proponit :

2. *Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie;*

3. *Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo:*

4. *Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.*

Monet itaque pastores, 1° ut gregem, qui in potestate et sub regimine ipsorum est, considerent non tam ut suum, quam ut *gregem Dei*, Christi, supremi pastorum principis, cui rationem se reddituros sciant. — 2° Ut proinde gregem hunc *pascant* verbo, exemplo, oratione, sacramentis, eleemosynis tam corporalibus quam spiritualibus. — 3° Ut *provideant*, id est, superintendant, et attente ac vigilanter quasi ex alta specula subjectas oves prospiciant. — 4° Idque faciant *non coacte*, græce *non necessario*, quasi mercenarii, victus sibi comparandi necessitate compulsi; *sed spontanee secundum Deum :* id est, voluntarie, ex affectu spiritualis boni fidelium, secundum Dei voluntatem. Vult enim Deus, ut præmia æterna et divinum honorem principaliter aspiciant; et prohibet, ne mercedem temporalem primario intendant. — 5° Nec agant *turpis lucri gratia*, id est, propter temporale lucrum, turpiter ex munere tam sacro et divino captandum; sed *voluntarie*, voluntate quæ a temporali emolumento minime dependeat, et subtractis humanis commodis nihil segnius agat. — 6° Nec superbe, dure ac tyrannorum instar subditos tractent, sed paterne: *Neque ut dominantes in cleris*. Vox *cleri*, significat *sortes:* nempe sive Ecclesias particulares quæ singulis Episcopis quasi per sortem obtigerunt; sive, ut S. Hieronymus sentit, non totos greges, sed tantum clericos, qui in Ecclesia specialiter sunt *clerus*, sors et pars Domini : cujus servitio, sicut olim Levitæ, dedicati sunt. — 7° Ut exemplum sint fidelium :

forma gregis, græce τύποι, seu exemplaria; et quidem *ex animo*, ita nempe, ut exempla virtutum quæ subditis præbent, non sint hypocrisi conficta, sed ex corde et puro zelo procedant.

Notandum. — Tribus negativis particulis : ***non coacte, non turpis lucri gratia, non ut dominantes in cleris***, indicantur tres vitiosi fines, propter quos ambiri solent pastoratus et dignitates ecclesiasticæ : nempe fuga paupertatis, avaritia, et superbia.

4. Postquam perfectam pastoribus regulam proposuit, eam efficacius insinuat ac suadet, proponendo secuturam mercedem : *Percipietis*, inquiens, ***immarcescibilem gloriæ coronam.*** Scilicet vita æterna fidelibus pastoribus dabitur juste promerita; sicut olim coronæ, ex floribus aut foliis lauri, oleæ, quercusve contextæ, dabantur victoribus in stadio et agone. Sed illæ celeriter marcescebant; corona vero quam reddet Christus, æterna est et immarcessibilis. — Per ***coronam gloriæ*** intelligit A Lapide cum aliis, non tantum coronam et gloriam essentialem ; sed etiam aureolam doctorum et prædicantium verbum Dei, quæ est præmium quoddam accidentale, sicut aureola Virginum et Martyrum.

5. *Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus...* Sicut monuit seniores, ita ***similiter*** et reciproce admonet ***adolescentes*** : quo nomine intelliguntur generatim omnes pastorum subditi, et speciatim ***laici***. — Quibus tanquam unum necessarium et sufficiens commendat, ut debitam præstent reverentiam et obedientiam pastoribus.

Hinc extendit exhortationem ad omnes , sic pergens : *...Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

6. *Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis :*

7. *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.*

Imprimis commendat humilitatem : ut omnes, unusquisque erga alterum, etiam superior erga inferiorem, ***humilitatem***

insinuent, exhibeant et ostendant, potius quam fastum aut præeminentiam : quare græce dicitur : *Humilitatem induite.*

Motivum addit, *quia Deus superbis resistit; humilibus autem*, eisque solis, *dat gratiam* copiosiorem. — Et concludit, ut *humilientur*, humiliter nempe et cum timore ambulent, *sub potenti manu Dei :* quæ elevata est ut feriat et deprimat superbos, ipsos autem humiliantes se exaltabit *in tempore visitationis :* nempe in fine sæculi, quando visitabit gregem suum, dividetque oves ab hædis.

Ita tamen inquit, oportet vos sub potenti manu Dei humiliari, et cum timore incedere, ut vester timor sit tranquillus, non sollicitus : *projecta omni sollicitudine*, id est, anxia cura omnium rerum quæ ad vos, sive in tempore, sive in æternitate pertinent, *in eum :* nempe inter brachia Dei, quæ sunt bonitas et providentia : *Quoniam ipsi cura est de vobis.*

Transit jam ad officium resistendi tentationibus.

8. *Sobrii estote, et vigilate : quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret;*

9. *Cui resistite fortes in fide : scientes eamdem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.*

10. *Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.*

11. *Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

Resistendum, ait, diabolo, per fidem, sobrietatem, vigilantiam; perseverent constanter, juvantes sese et consolantes interim spectaculo fratrum christianorum, qui ubique terrarum similes tribulationes patiuntur; et respicientes in Dei adjutorium atque futurum præmium.

8. *Diabolus*, inquit, *tanquam leo* præ fame *rugiens*, *circuit :* etenim etsi Christi morte regno depulsus, per deserta et avia circumiens; adhuc, ut ait Origines (1), latrocinatur usque ad finem sæculi.

(1) *In Epist. ad Rom.* lib. 5.

9. *Cui resistite*, sicut milites sobrii et vigilantes resistere solent hosti, qui dolo vel assultu tentat invadere civitatem.— *Fortes in fide*, græce *solidi in fide:* id est, scuto fidei solido et impenetrabili armati : divinis nempe futuræ vitæ promissionibus solide et immobiliter adhærentes.

Quo vehementius fideles ad certandum stimulet, ostendit eis, 1° tribulationes fratrum, ut eorum fortitudinem æmulentur; 2° Deum, qui certantes adjuvat, perficit et coronat. Ipse, inquit, *perficiet*, usque ad summum ædificii spiritualis fastigium, quod est vitæ æternæ corona. *Confirmabit*, sicut ædificia anchoris, columnis et fulcris firmantur, ut aeris tempestates et ventos diutius ferre possint. *Solidabitque :* hæc etiam est vox mechanica, ab ædificio corporali translata ad spirituale ædificium, quod Deus inchoat in hac mortali vita, perficit vero, consummat, et omnibus suis partibus compaginat in vita futura : gloriæ culmen imponendo, et sic confirmando, solidando et fundando suos electos, ut ab illo felicissimo statu nunquam decidere possint. Et hoc quidem ædificium salutis hominum terminatur in gloriam æternam Dei : *Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

12. *Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi : obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.*

13. *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coelecta, et Marcus filius meus.*

14. *Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.*

Epistolæ conclusio.—*Silvanum* nominat Epistolæ latorem, seu tabellarium, quia eo tempore solebant quidam falsis Apostolorum epistolis fideles interdum decipere. — *Breviter*, inquit, *scripsi* : quia nec verbis valde prolixa est Epistola, et amantibus breves videntur amicorum, de rebus præsertim magnis et jucundis, litteræ. Unde fortasse addit : *Ut arbitror*. Deinde *obsecrat* ut servent quæ commendavit; et *testatur* tanquam Apostolus Christi, eos esse in vera fide ac via salutis; quidquid forte pseudoapostoli aliud ipsis insinuent : Hæc,

39.

inquiens, est *vera gratia, in qua statis* hactenus, et licet multis pulsati tentationibus firmiter permanetis.

13. *Salutat vos*, temporalem æternamque felicitatem vobis apprecans, Ecclesia, quæ in urbe Roma etsi Babyloni simillima (1), tamen per gratiam Dei est vobiscum ad fidem *coelecta*; nec non *Marcus filius meus*, in Christo per Evangelium a me genitus.

14. Salutate et amplectimini invicem cum osculo, sancti et casti amoris indice. — Deinde, sicut a gratia exorsus est, ita in gratia desinit: *Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu:* qui nempe in Christi corpus mysticum per fidem, spem, et charitatem estis coadunati. Quibus verbis significat, licet scribat nominatim Ecclesiis Ponti et Galatiæ, etiam ad omnes per orbem Christianos suam Epistolam pertinere, eamque esse *catholicam*.

(1) Vid. supra de nomine *Babylonis*, pag. 257.

SERIES II.

Evangelia selecta.

DOMINICA DUODECIMA POST PENTECOSTEN.

Evangelium : *Parabola boni Samaritani.* Luc. X, 23-37.

23. Dixit Jesus discipulis suis : Beati oculi qui vident quæ vos videtis. — 24. Dico enim vobis, quod multi prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt ; et audire quæ auditis, et non audierunt. — 25. Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, et dicens : Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo ? — 26. At ille dixit ad eum : In lege quid scriptum est ? quomodo legis ? — 27. Ille respondens dixit : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua ; et proximum tuum sicut te ipsum. — 28. Dixitque illi : Recte respondisti : hoc fac, et vives. — 29. Ille autem volens justificare se ipsum, dixit ad Jesum : Et quis est meus proximus ?

30. Suscipiens autem Jesus, dixit : Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum ; et plagis impositis abierunt, semivivo relicto. — 31. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via ; et viso illo, præterivit. — 32. Similiter et levita, quum esset secus locum et videret eum, pertransiit. — 33. Samaritanus autem quidam, iter faciens,

venit secus eum; et videns eum, misericordia motus est. — 34. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit. — 35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait : Curam illius habe; et quodcumque supererogaveris, ego quum rediero, reddam tibi. — 36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? — 37. At ille dixit : Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus : Vade, et tu fac similiter.

—

Explicatio prima.

I. *Beatitudo discipulorum Christi.*
II. *Dilectio Dei et proximi.*
III. *Parabola Samaritani proximum diligentis.*

—

23. *Dixit Jesus discipulis suis : Beati oculi qui vident quæ vos videtis.*

Anno prædicationis Domini tertio, et, ut probabilius videtur, mense Octobri, quum discipuli a missione evangelica reverterentur, et lætabundi successum sui ministerii Domino referrent; ipse, cum gaudentibus gavisus, exultavit in Spiritu sancto, et gratias Patri egit propter dona, suis discipulis tam misericorditer concessa. — Deinde, sermone ad discipulos converso, quo melius felicitatem ac bona sua cognoscerent, dixit : Miracula quæ patrastis, etsi dona Dei, parva tamen sunt in comparatione majoris gratiæ, ob quam multo magis gaudere debetis : *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Hinc singulares misericordias, eis a Patre concessas, gratulabundus contemplans, adjunxit :

Beati oculi qui vident quæ vos videtis!

Supplendum est : *et beatæ aures, quæ audiunt quæ vos auditis!* — Oculi et aures intelliguntur, tum corporis, tum po-

tius mentis, et sensus est : Beati estis vos, mei discipuli, quibus Messiam præsentem videre, et verba ejus audire datum sit; beati, inquam, quia mysteria regni cœlestis a me, tum externo sensu, tum interno hauritis, ita ut ea et suspiciatis et amplectamini. Oculis enim corporis videtis meam personam, mea exempla, mea miracula; auribusque auditis cœlestem meam doctrinam : at, quod longe potius est, oculis et auribus mentis a Deo illuminatæ, eadem percipitis, creditis, gustatis, quæ æternæ vitæ omnisque felicitatis principium continent.

Hæc Domini verba eo spectant, ut discipuli in fide confirmentur, et gratiam sibi concessam magni faciant, quæ tot prophetis et regibus fuerit negata.

24. *Multi prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ auditis, et non audierunt.*

Gratiam discipulis factam adhibita comparatione amplius extollit : ***Multi***, inquit, ***prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt.***

Ea scilicet, quæ futura credebant, voluerunt *videre* suis oculis præsentia : Christum nempe, Verbum incarnatum, mundique Salvatorem, et ejus opera, quibus mirabiliter redempturus esset humanum genus. — Voluerunt *et audire* incarnatam Sapientiam, regnum cœlorum ejusque mysteria prædicantem, explicantem, atque tradentem...

Hæc videre et audire *voluerunt*, hoc est, summis votis exoptarunt : quippe qui sub onere maledictionis quo premebatur humanum genus, gementes, promissæ liberationis desiderio toti arderent. Ita tamen illa desiderarunt, ut animos suos patienter Deo submitterent, temporis plenitudinem exspectantes. — Sic *Abraham exultavit ut videret diem Christi* (Joan. VIII, 56); Jacob desideranti animo exclamabat : *Salutare tuum exspectabo, Domine* (Gen. XLIX, 18); Isaias vero : *Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum : aperiatur terra, et germinet Salvatorem* (Isai. XLV, 8). — Idem sensus, idem votum fuit omnium justorum veteris Testamenti, ut cerne-

rent scilicet et audirent Messiam, mundi Salvatorem ac Doctorem.

Non tamen quod tam sancte tamque ardenter expetierunt, consecuti sunt: *Non viderunt, et non audierunt*, nisi per fidem. Ut enim Apostolus inquit: ***Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus; sed a longe eas aspicientes, et salutantes.*** Hebr. XI, 13.

Nominat Dominus *prophetas* et *reges*, nobilissimas nempe personas, quæque dignissimæ fuisse videbantur ut Christum viderent, nec tamen videre eum potuerunt: ut -1) eo magis gratiam et felicitatem Apostolorum commendet; -2) ut Apostolos Prophetis antepositos esse ostendat: quod enim Prophetæ longe, illi prope; quæ Prophetæ obscure, illi perspicue; quæ Prophetæ spiritu ac fide, illi etiam corporeis oculis cernebant, imo tenebant manibus.

25. *Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans eum.*

Quod dicit Evangelista: *Et ecce*, meram hic transitionem ad aliam rem narrandam significat, quasi diceret: Ecce autem quodam tempore... Non enim est intelligenda continua, series hujus historiæ cum præcedentibus.

Legisperiti, qui etiam Scribæ aut legis doctores vocabantur, viri erant litterati, qui sacræ Scripturæ describendæ, legendæ et explicandæ vacabant; plerique autem cum Pharisæis Christo Domino adversabantur. — Legisperitus, de quo hic sermo est, cum loqueretur Dominus in synagoga, vel in alio publico loco, *surrexit* ut eum interrogaret: non animo sincero discendi; sed ficto et doloso *tentandi* Christum: id est, experiendi, an non in Domini responsione aliquid a lege alienum deprehenderet, ex quo occasionem caperet eum, tanquam Legis contemptorem et hæresis auctorem traducendi. Quare captiose interrogat:

Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?

Sensus est: Quæ tandem opera, quid faciendum mihi doces, ut eam quam semper prædicas et promittis, æternam vitam obtineam?

Fingit homo legisperitus, se salutis viam ignorare; et quasi Christi discipulus esse vellet, eum Magistrum appellat, ac velut unus de imperita multitudine rogat, ut eo securius et minore cautela Christus respondeat. Dominus itaque respondet ei :

26. *In lege quid scriptum est? quomodo legis?*

Sensus est : *In lege* Moysis *quid scriptum est* tanquam primum ac maximum mandatum? quidve Lex præcipue faciendum præcipit? *Quomodo legis* illic præceptorum summam? Non existimes me dicturum quidpiam contrarium Legi : quam enim vitæ æternæ viam Lex ostendit, hanc ego doceo. Jam vero tu, legisperite, eamdem non ignoras, et facile summatim indicare potes.

Itaque legisperitum, qui ignorantiam simulando, Christi doctrinam explorare volebat, prudenter Dominus ad Legem mittit : sic enim, -1) ejus malitiam tacite reprehendit, ostenditque eum non ignorare quæ interrogat; -2) sic indicat viam salutis in observanda Lege sitam esse; et -3) responsionis directæ invidiam declinat. Mittendo namque hominem ad Legem, qua tantopere gloriabatur, id efficit, ut non tam ipse quam Lex respondeat et interrogantem condemnet. Respondet ille :

27. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua; et proximum tuum sicut te ipsum.*

Ne imperitus videretur, doctor respondere debebat, et quidem quam rectissime. Quare verba recitat Deuteronomii VI, 5, de dilectione Dei, quæ summa est mandatorum primæ tabulæ; additque (ex Levit. XIX, 13) præceptum dilectionis proximi, quod compendium est mandatorum secundæ tabulæ : ita ut duobus veluti verbis proferat id omne, quod in Lege scriptum est. Rectissime ergo respondit, Domino ipso testante, et dicente : 28. *Recte respondisti; hoc fac, et vives :* i.e.

sicut bene cognoscis, ita opere imple hanc Legem, et vitam æternam possidebis.

29. *Ille autem, volens justificare se ipsum, dixit ad Jesum...*

Id est, demonstrare volens, se animo justo et sincero ad discendum interrogasse... — Quæstio enim proposita et responsio data, tam facilis tamque vulgaris erat, ut ex parte legisperiti aperta fictio et delusio videretur. Quare, ut hanc suspicionem removeat homo, ostendere nititur quæstionem nequaquam esse tam simplicem, sed magnam difficultatem implicare, inter ipsos doctores valde disputatam, cujus solutionem peteret : de sensu nempe vocis *proximi*. Subjicit ergo :

Et quis est meus proximus?

En novus magisque apertus interrogationis laqueus, quem subdolus homo Domino struere festinat. Ideo fortassis summam Legis recitando, explicite præceptum dilectionis proximi enuntiavit, ut sic ansam captaret, Dominum in controversia *de proximo* involvendi.—Nam quis *proximus* in lege vocaretur, inter Judæos controvertebatur : alii enim solos Judæos, alii solos amicos, alii solos justos censebant esse proximos, et ut tales diligendos ; omnes passim statuebant, a proximorum nomine et jure secludendos esse inimicos et gentiles, atque a fortiori Samaritanos, Judæis maxime exosos. Samaritani nimirum, utpote schismatici et hæretici, a Judæis tanquam jurati hostes, et magis quam ipsi gentiles, odibiles censebantur.

Astute ergo legisperitus de proximo quærit, et interrogat, quis proximus ille sit, quem Lege jubeatur diligere sicut seipsum : astute, inquam, quia suspicatur Dominum sententiæ Scribarum contradicturum esse, nomen proximi latius extendendo. At Christus proposita parabola ita respondet, ut interrogatorem fateri cogat, proximum suum esse etiam Samaritanum : i. e. hominem qui maxime indignus ac adversarius sibi videretur ; adeoque omnem hominem esse alterius proximum.

Hanc porro parabolam seu, ut multi volunt, historiam, etsi eo fine potissimum afferat in medium Jesus, ut doceat quis sit proximus noster; nihil obstat tamen, quin per eamdem parabolam declarare voluerit mysterium, tum lapsus, tum reparationis humani generis : quemadmodum jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ, christiani tractatores docuerunt.

30. *Suscipiens autem Jesus, dixit : Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones.*

Parabola hominem exhibet miserabilem, cui neque sacerdos, neque levita Judaicus, sed alienigena Samaritanus misericordiam præstat. — Homo ille ab Jerusalem in Jericho descendit, ut indicetur fuisse Judæus, et quidem Jerosolymitanus civis, qui majore misericordia dignus videri poterat Judæis, et magis contemptibilis Samaritano. — A Jerusalem in Jericho via erat frequentissima quidem, sed per saltus ducens, ob latronum latebras periculosos. Quare cum dicitur, viatorem illic incidisse in latrones, parabola sumitur a re verisimili, imo fortassis, ut dictum est, a re historice vera.

Qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt, semivivo relicto.

Non tantum hominem ex insidiis adorti sunt, sed eum etiam pecuniis, vestibus, rebusque omnibus quæ habebat, spoliaverunt; nec præda, quam principaliter intendebant, contenti, eum insuper vulneratum in via reliquerunt : ne scilicet vicinos in auxilium contra eos vocaret, vel suscitaret publicam legis vindictam. — Relicto itaque homine in via semimortuo, *abierunt* latrones, fugientes nempe in silvas.

31. *Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso illo præterivit.* — 32. *Similiter et levita, quum esset secus locum, et videret eum, pertransiit.*

Sacerdos quidam Aaronicus, eadem forte via iter faciens, vidensque hominem jacentem, non modo ejus misertus non

est; sed horrore plagarum perculsus, statim transiit : imo, juxta vim vocis græcæ (ἀντιπαρῆλθε), retrorsum abiit, et in contrariam partem iter suum reflexit.—Ille ergo, qui maxime officium charitatis erga proximum implere debebat, illud turpissime neglexit. Et levita, ad eamdem sacerdotalem tribum pertinens, eadem inhumanitate animatus apparet. Exemplum detestandum duritatis erga pauperes et miseros.

33. *Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum; et videns eum misericordia motus est.*

Quanto iniquior duritas illorum, tanto honestior ac laudabilior effulget misericordia Samaritani. — Samaritanus scilicet homo erat natione ac genere alienus, imo Judæis exosus. Oderant enim Samaritanos Judæi, etiam plus quam alios ethnicos, eo quod Israelitæ haberi vellent, et populus Dei, suumque templum cum Jerosolymitano conferrent; cum essent profani et degeneres, nulloque modo ex sanctis Patribus oriundi. Samaritani ergo signanter exemplum profert Christus, ut demonstret, et legisperitum fateri cogat, etiam inimicos nostros, adeoque omnes homines esse proximos nostros, quos ex mente Legis diligere teneamur.

Samaritanus itaque iter faciens, cum venisset ad locum, ubi miser ille jacebat vulneratus, statim ac triste spectaculum vidit, *misericordia motus est*, eaque non sterili, sed maxime efficaci. Nam,

34. *Appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum.*

Non tantum igitur ab homine miserabili sese non avertit, nec tantum substitit, atque oculis ac verbis commiserationem significavit; sed a jumento descendens, ad miserum appropiavit, vulnera inspexit, remedia quæsivit. Cumque pro viatico oleum et vinum jumento imposuisset, accepit illa : et prius vulnera vino abluit, deinde lenivit oleo, linteisque alligavit ea atque constrinxit, ne sanguinem et saniem ulterius emitterent. — Nec sic reliquit hominem; sed,

Imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum et curam ejus egit.

Humeris nimirum sublatum jumento suo imposuit, et ipse pedes incedens, frenumque tenens, deduxit *ad stabulum*, hoc est, ad diversorium proximum, et *curam ejus egit*. Voluit enim quam plenissime miserum juvare; quare non statim abiit, sed mansit ut prospiceret ei de cibo, igne, lecto, medico, medicamentis, cæterisque rebus ad curam necessariis vel opportunis. — Pulcherrimum sane exemplum beneficentiæ et charitatis erga miseros.

35. *Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait : Curam illius habe; et quodcumque supererogaveris, ego quum rediero, reddam tibi.*

Ne quid deesset, utque misericordiæ opus omnino perficeret, postquam noctem cum suo cliente transegerat, cum jam abire cogeretur, stabularium seu hospitem, in suo veluti loco constituit, data pecunia, quantam sufficere putabat impensis faciendis usque ad suum reditum : *Protulit duos denarios* (1).

Verum ne forte pecunia exigua videretur, ideoque hospes parcius ageret, utque nihil omitteretur quod ad vulnerati curationem requiri posset, dixit : *Curam illius habe*, nec ullis parce impensis : nam *quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero reddam tibi*. — Fidejubet vir beneficus : quin et reditum pollicetur; credibile autem est eum notum fuisse hospiti, eo quod sæpius illac transiret; jamque statuisse ad hoc hospitium, post diem unum aut alterum redire, quando, confectis Jerichunte negotiis, per Jerusalem in Samariam esset reversurus. Certe declarat se non quieturum, donec videat saucium incolumem.

Quid responderit ipse infirmus, quantaque effusione benefactori suo gratias egerit, sacer textus non addit, sed cordibus æstimandum relinquit.

(1) Nempe valorem franci nostratis unius cum dimidio, vel duplum; erat enim denarius duplicis generis.

36. *Quis horum trium tibi videtur proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? — 37. At ille dixit : Qui fecit misericordiam in illum.*

Quærit Dominus, quis horum trium fuerit proximus hominis miseri : prioresne, qui averterunt se ab eo; an ille qui ejus misertus est? non ut insinuet, tanquam proximos tantum diligendos esse eos, qui nobis benefecerint; sed potius ut doceat, omnes homines esse nostros proximos, ita ut erga omnes officia charitatis præstare debeamus. Etenim sensus est : Quis debuit fungi, et vere functus est officio charitatis erga proximum, juxta mentem Legis?

Ipse honestatis sensus legisperitum respondere cogit : *Samaritanus* : ille nempe, *qui fecit misericordiam;* unde Christus tacite concludit : ergo Legis mens et sensus est, ut inimicus etiam in inimico, atque adeo omnis homo in alio homine proximum agnoscat, et erga eum charitatem ac misericordiam exerceat. Quare addit Dominus : Et tu, sicut Samaritanus, non tantum agnosce proximum tuum, sed etiam opere et effectu eum dilige : *Vade, et tu fac similiter.*

Vade, et tu fac similiter.

Illud *vade*, ex phrasi hebraica, mera formula est responsionem absolventis, et dimittentis a se. — Dicendo, *et tu fac similiter*, probat Jesus responsionem Scribæ, monetque eum, ut ipse se ad suam responsionem accommodet; quasi diceret : Et tu similiter omnem hominem tanquam proximum tuum considera, et benefac omnibus, quicumque misericordia aut auxilio tuo indigeant.

Fac similiter, scilicet misericordiam, ut ille Samaritanus cum Judæo : si Dei de proximo sicut teipsum diligendo, velis implere mandatum. Samaritanus agnovit se esse proximum Judæi illius, nec non vicissim Judæum illum esse proximum suum; ac proinde ut impleret legem sive Dei sive naturæ, dilexit eum, non affectu tantum aut verbis, verum etiam rebus ipsis, adeoque plenissimis amoris officiis, sicut seipsum.

Ita tu, simili re nata, ostende te proximum esse cujusvis hominis tibi obvii; et vicissim, quemvis hominem proximum tuum esse, circa quem observandum tibi sit dilectionis præceptum: nulla habita ratione, utrum Samaritanus sit an Israelita, utrum amicus an inimicus, utrum justus an impius, utrum cognatus an extraneus; quemadmodum Samaritanus ille nullam horum rationem habuit: *Vade, et tu fac similiter.*

—

Explicatio secunda.

Beati oculi qui vident quæ vos videtis!

1° En felicitas discipulorum Christi, qui cum ipso visibiliter in mundo conversante vixerunt: -1) beati fuerunt præ prophetis et regibus antiquis; quia corporaliter viderunt et audierunt Messiam, quem illi per fidem tantum cognoverunt, et cujus tantum velut auroræ lucem acceperunt. -2) Beati præ reliquis Judæis coævis suis, qui Christum, ejusque miracula et doctrinam viderunt quidem et audiverunt corporaliter, non vero simul spiritualiter, oculis nempe fidei et auribus obedientiæ: quia credere noluerunt. -3) Beati peculiari modo, quia ex ore Christi audierunt illud: ***Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.***

2° ***Beati oculi qui vident quæ vos videtis!*** En quoque felicitas omnium nostrum, Christi fidelium: beati enim sumus, -1) præ gentilibus, qui adhuc in umbra mortis sedent; -2) beati præ coævis Christianis plurimis, qui audiunt et vident Ecclesiam Christi et fidei monumenta, sed credere nolunt; -3) beati præ ipsis Christi Domini coævis, qui Christum quidem in vita sua mortali viderunt: sed mundum per Christum conversum non viderunt, neque Ecclesiam fundatam, impugnatam, et per tot sæcula miraculose triumphantem, sicut nos vidimus et videmus; ita ut ex una parte fidei argumenta habeamus evidentia: ***Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*** (Ps. XCII); et ex altera parte, totum habeamus fidei meritum, eo quod oculis corporeis Dominum Jesum non

videmus : *Beati qui non viderunt et crediderunt*. Joan. XX, 29.

3° *Beati oculi qui vident quæ vos videtis!* En quoque felicitas eorum, qui sicut sacerdotes et religiosi, peculiari gratia donati sunt, ut melius fidei documenta cognoscant; — qui vident bona exempla, audiuntque salutaria monita, præ tot aliis, qui hujusmodi subsidiis sunt destituti. — At cum augentur dona, reddendæ rationes etiam crescunt donorum...

4° Iisdem Domini verbis innuuntur nobis thesauri, quos possidemus in Christo Jesu : quique omnes reducuntur ad videndum et audiendum eum, per fidem, et per obedientiam charitatis. Hæc felicitas inchoatur in terra, consummatur in cœlis...

Quidam legisperitus surrexit, tentans eum.

1° Exemplum quo docemur, doctrinam et scientiam cum virtute ac pietate esse necessario conjungendam : et, si ignorantia est vitiorum mater, scientiam non esse vitiorum expultricem, nisi quatenus humilis est ac pia, seu vere christiana.—Legisperitus enim iste, juxta professionem suam scientia pollebat; sed ea inaniter inflatus, Christum, quem ut prophetam omnes habebant, tentare maluit quam audire : nec interrogare voluit ut disceret : sed vexare, ut calumniandi ansam captaret : nec consulere de via vitæ ut salvus fieret; sed superbe examinare, ut doctus et peritus videretur. *Scientia inflat, charitas vero ædificat* (I Cor. VIII, 1). — *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Rom. XII, 3.

2° Hinc quoque docemur, scientiam speculativam nequaquam sufficere, nec satis esse bene respondere; oportet enim insuper bene facere; quod significat Dominus dicens : *Recte respondisti*; *hoc fac et vives*.

Quid faciendo vitam æternam possidebo?

1° Quæstio practica et primaria, ab unoquoque nostrum sincero corde ponenda. — At vero nonne a multis quæstio hæc vix, aut ne vix quidem movetur? Nonne quæstio prorsus

diversa unice mentem occupat et absorbet : *Quid faciendo vitam temporalem possidebo?* i. e. quomodo vitæ temporalis gaudia, etc. consequar?

2° Quæstio hæc proponenda est Christo, et ab ipso, i. e. verbo fidei ejus solvenda. Ipse enim solus *verba vitæ æternæ habet :* et solus *est via, veritas et vita.*

3° Quæstio hæc facile solvitur, dummodo quis animo docili et sincero veritatem cognoscere velit. Etenim via vitæ est observantia legis Dei ; lex autem obvia est : *In lege quid scriptum est? quomodo legis?* — Nec juvat tergiversari, aut ignorantiam affectare : quod multi faciunt, eo quod lex displicet et passionibus adversatur. Lex enim a Deo scripta est, et *non potest solvi Scriptura* (Joan. X, 35) ; et *iota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.* Matth. V, 8.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo...
et proximum tuum sicut te ipsum.

1° En summa legis, en via vitæ : dilectio Dei et proximi ; inquirenti de salute non alia responsio danda est : *Recte respondisti ; hoc fac, et vives.*

2° En duo præcepta, ita inter se connexa, ut unum ab altero divelli non possit : qui enim vere diligit Deum, proximum quoque diligit ; et qui proximum odio habet, Deum nequit amare.

3° Dilectio Dei *maximum et primum mandatum* vocatum est (Matth. XXII, 38) : vere quidem maximum, quia maxime a Deo requisitum, maxime a nobis curandum ; maximam in hac vita pacem, et in altera mercedem afferens, si impleatur ; maxime in inferno puniendum, si negligatur...

4° Diligendi Dei motiva urgent gravissima : Dei beneficia erga nos, Dei misericordia, Dei erga nos amor, Dei excellentia et amabilitas in se.

5° Amor Dei est ignis ille, quem Deus olim in altari semper ardere præceperat : ut nos doceret in ara cordis nostri, omnia desideria nostra, omnemque voluntatem igne chari-

tatis immolare. — Divinus hic amor currus est igneus, quo ascendit Elias in cœlum, quique similiter nos in cœlum asportabit....

... *Et proximum tuum sicut te ipsum.*

1° Dilectio proximi, a dilectione Dei procedens, proximos amat propter Deum, propter motiva fidei : quia proximus meus, non minus quam ego, Dei creatura est, eaque charissima, Christi sanguine redempta; et quia fraterna charitas præceptum Domini est : *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* Joan XV, 12.

2° Si desit motivum fidei, tunc, vel amor proximi amicitia mere humana est atque instabilis, vel etiam noxia atque periculosa. *Nescitis quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.* Jac. IV, 4.

3° *Sicut te ipsum* : en regula dilectionis proximi, sic intelligenda, ut fratri nullum malum inferamus quod ipsimet pati nollemus; utque ei bonum optemus et tribuere studeamus, quod ipsi rationabiliter ab aliis requireremus.

4° *Sicut te ipsum*, id est efficaciter : en, non tantum mensura et regula, sed etiam signum et probatio veræ charitatis : *Probatio dilectionis exhibitio est operis.* Cupis ergo scire, utrum proximum vere diligas? Vide charitatis tuæ effectus, in verbis et operibus... Quid dicis, quid facis seu expendis, quid suffers, quid taces, quid condonas ratione charitatis?...

Quis est meus proximus?

1° Proximus meus sunt omnes omnino homines in terra viventes, ex quibus ne unum quidem a dilectione excludere possim...

2° Proximus *meus*, qui peculiariter meus est, quia officia charitatis erga eum præcipue exercere debeo, sunt : -1) inimici mei, -2) pauperes, -3) amici ac sodales, et quælibet personæ quibuscum commercium vel conversatio mihi est; -4) superiores mei et inferiores.

3° Inter proximos dantur propinquitatis gradus : nam parentes, fratres, consanguineos, superiores, subditos, etc., peculiari modo diligere teneor...

Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho.

Quis est iste homo? Qui latrones? Quibus bonis eum spoliarunt? Quæ vulnera inflixerunt? Quomodo ille semivivus remanet?

1° Homo iste est humanum genus; vel etiam quivis Adami filius in particulari spectatus, qui exemplo sui patris, cum esset gratia Dei ditatus, ac hæres et incola in spe cœlestis civitatis Jerusalem ; sensim ab eo statu descendit, inclinans se ad bona miseri hujus et inconstantis mundi, quem Jericho, quod *lunam* interpretantur, significat.

2° Latrones, in itinere insidiantes, et in viatorem irruentes, sunt -1) dæmones invisibiles, qui spoliare, imo perdere nos conantur. -2) Sunt visibiles hostes, dæmonum in perditionis opere velut ministri et adjutores : mundus et caro : hoc est, homines pravi et seductores qui in mundo vivunt, nec non carnis nostræ appetitiones. — Is autem incidere dicitur in manus eorum, qui eorum suggestionibus non resistit, sed cedit, et cedendo labitur in peccatum mortale. — Resistere autem potest, quia eadem in via adjutores habet et arma : gratiam, orationem, sacramenta, Dei ministros, angelos. ***Plures nobiscum sunt quam cum illis.*** IV Reg. VI, 16.

3° Bona quibus miserum illum spoliant, sunt : Dei gratia, septem Spiritus sancti dona, merita, virtutes... Quosdam nominatim spoliant castitate; alios humilitate, fide, etc. Quærunt autem eripere ac destruere omnia prorsus : ***Exinanite usque ad fundamentum in ea.*** Ps. CXXXVI.

4° Vulnera et plagæ quæ infliguntur, damna sunt in potentiis nostris relicta : intellectus ignorantia ac tenebræ, voluntatis debilitas, passionum et pravarum consuetudinum vigor ac potentia...

5° Relictus est miser ***semivivus***, quia solum illi remanet lumen fidei, aut rationis tantum naturalis. Manet idem etiam ***semimortuus***, quia prope est ut æternum moriatur : imo mor-

tem æternam evadere non potest, nisi mature ac brevi auxilium accipiat...

En status hominis peccatoris... en qualis ego oculis Dei : similis nempe illi vulnerato, ita plane ut mihi accommodari possit, quod de Israele prævaricatore dicebat Propheta : *A planta pedis usque ad verticem capitis, non est in eo sanitas* (Isai I, 6). — Homo ille si misericorditer adjutus fuerit, quantam gratitudinem debebit salvatori!

Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via... et levita... et Samaritanus.

1° Sacerdos et levita, viatores immisericordes, sunt illi homines, qui altiore loco constituti, peccatoris necessitatem spiritualem vident quidem et cognoscunt; sed nolunt, saltem efficaciter, juvare... Etenim miserabili animarum statu vix tanguntur; vel non ita tanguntur, ut accendantur zelo, et descendant ad miserum humi jacentem, ac mederi allaborent...

Sacerdos et levita etiam denotant Aaronici sacerdotii impotentiam ad hominem salvandum : quod solus Samaritanus, Christus, efficere potuit.

2° Samaritanus misericors, est -1) Salvator mundi Jesus Christus, *custos* et protector derelictorum : hoc enim significat nomen *Samaritani*. Verbum enim divinum, videns nos in peccatis jacentes, omnique auxilio destitutos, de cœlo descendere et caro fieri dignatum est; atque per viam vitæ ambulans sicut communis homo, secluso tamen peccato, misericordissimis oculis prope aspexit vulnera nostra, eaque omnia sanavit : *Pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos* (Act. X, 38). —2) Bonus Samaritanus est omnis homo apostolicus; præsertim vero confessarius, qui in sacramento Pœnitentiæ, viscera misericordiæ Christi gerens, animarum vulneribus medetur. -3) Est quicumque Christi discipulus, qui charitate divini Magistri animatus, opera misericordiæ, præsertim spiritualia, exercet...

Et appropians alligavit vulnera ejus... et duxit in stabulum... el ait stabulario: Curam illius habe... ego cum rediero reddam tibi.

En modus, quo divinus Samaritanus nostri misertus est; en exemplum perfectæ misericordiæ, perfecti zeli, perfectæ curæ animarum.

1° *Appropians.* Appropinquavit peccatori Jesus, cum peccator in terram prostratus, nisi auxiliator accederet, juvari non posset. Prævenit ergo nos, et quæsivit oves perditas, gratiaque sua visitavit ac tetigit corda nostra, ut ea curaret.

2° *Alligavit* Dominus omnia vulnera nostra, nullumque non curatum aut non ligatum reliquit. Sed quo linteo, aut quibus fasciis? Nonne fasciis humanitatis suæ in sanctissima passione dilaceratis? Nonne per vincula sua, per flagella, per detracta sua vestimenta, per indumenta ludibrii, per linteamina sepulturæ, vitia nostra et concupiscentiæ fluxum interclusit?...

3° *Infudit vulneribus oleum et vinum* : i. e. -1) tum misericordiam seu peccatorum veniam, tum robur spirituale : quæ ambo per sacramenta nobis communicat. Quid enim sunt sacramenta, nisi vasa cœlestia, quæ oleum gratiæ quo sanemur, et vinum charitatis quo confortemur, effundunt? — 2) Oleum et vinum, est suavitas severitate mixta, qua Dominus curat nos : peccata quidem condonans nobis, sed simul pœnam imponens; — consolationis et desolationis vicissitudine, modo nos reficiens, modo corripiens et exstimulans... -3) Est verbum Dei ac divina Scriptura, quæ oleo vinoque redundat: veritatibus scilicet blandis, quæ suaviter ad pœnitentiam alliciunt; et veritatibus severis, quæ terrent urgentque peccatorem... -4) Oleum et vinum, symbolum sunt prudentiæ pastoralis, quæ hinc ab indulgentia molli, et inde ab aspera severitate recedens, fortiter simul et suaviter animarum curam tractat...

4° *Imponens illum in jumentum suum.* Dominus nos et onus nostrum portare dignatus est. Cum enim ægrotantis

hominis tantam debilitatem adverteret, ut pedibus incedere non posset, eum imposuit in jumentum suum : id est, super sanctissimum corpus suum imposuit peccata nostra; et, donec in terra vivimus, gratiæ suæ subsidiis nos adjuvando, ducit tanquam pedibus alienis per viam virtutis; atque hoc modo suave nobis reddit jugum suum et onus leve. — Hinc docentur discipuli ac ministri ejus, non sibi parcere, sed peccatoribus omne juvamen afferre, eorumque onus velut suis humeris portare... sic enim conformes fiunt *Agno Dei, qui tollit peccata mundi.*

5° *Duxit in stabulum.* Bonus Samaritanus e peccati periculis nos eripuit. Pergens enim in sua misericordia, educit infirmum ex via : id est, ex occasionibus et periculis peccandi; eumque in apto decentique hospitio constituit : in catholicæ scilicet Ecclesiæ gremio, ubi necessaria omnia ipsi suppetent ad integre convalescendum, et sanitatem magna securitate et jucunditate recuperandam; imo ubi ipsemet, parentis instar, illi curam impendit et providet. — Hospitium etiam figurat monasteria, pias sodalitates, etc., quæ veluti asyla sunt viatoribus hujus vitæ, in quæ prædilectas animas Dominus benigna manu sua deducit.

6° *Stabulario ait : Curam illius habe.* Dominus scilicet superiorum curæ nos commisit. Nam ascendens in cœlum, et secundum humanitatem sese nobis subtrahens (quanquam nostri curam nec sic deposuit), commisit stabulario, i. e. visibili suo Vicario, omnibusque Ecclesiæ prælatis ac superioribus, ut hujus infirmi curam gerant. — Propter quod tradidit illis duos denarios : id est, -1) quidquid ad animarum integram curationem et gubernationem est necessarium; -2) virtutem et scientiam, — gratias sanctitatis, et gratias gratis datas; -3) potestatem ordinis et potestatem jurisdictionis. — Simulque iisdem ministris suis commendavit, ut ex parte sua his adderent et supererogarent largissime quæcumque possent : non solum necessaria, sed supererogatoria officia impendendo; promittens, cum redierit ad judicandum, et examinaverit omnia quæ in infirmi utilitatem præstiterint, se

illis redditurum. — Quam dignus est benignissimus ille Samaritanus gratitudine nostra et amore!

Vade, et tu fac similiter.

1° Facere debemus, non sicut illi, qui habentes substantiam hujus mundi, et videntes fratrem suum necessitatem habere, claudunt viscera sua ab eo (I Joan. III, 17); sed sicut ille qui facit misericordiam....

2° *Et tu fac similiter :* i. e. et *tu* sacerdos, alter Christus, fac similiter. Etenim sicut Christus, debet quivis sacerdos -1) moveri misericordia, considerando miseriam animarum; -2) præstare curam, nulli parcens labori, nulli sacrificio; -3) adhibere prudentiam, fundendo oleum et vinum, miscendo suavitatem et fortitudinem....

3° *Et tu fac similiter :* i. e. et *tu* Christiane, Christi discipule, fac sicut Magister tuus. — Tacite sese Dominus in exemplum nobis omnibus proponit; ut sicut ipse, per Samaritanum significatus, misericordiam nobis exhibuit, ita nos ad invicem exhibeamus; quasi diceret : Aspicite, quid ego infirmo tibi peccatori fecerim; et idem vos mutuo præstate ; subveniendo, quisque quoad potest, alterius tum corporis tum animæ necessitatibus; et quum ad judicandum mox rediero, reddam vobis *mensuram bonam, et coagitatam, et supereffluentem in sinum vestrum.* Luc. VI, 38.

DOMINICA DECIMA TERTIA POST PENTECOSTEN.

Decem leprosi. Luc. XVII, 11-19.

11. Dum iret Jesus in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilæam. — 12. Et quum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi; qui steterunt a longe, — 13. Et levaverunt vocem, dicentes : Jesu, præceptor, miserere nostri. — 14. Quos ut vidit, dixit : Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. — 15. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum, — 16. Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus. — 17. Respondens autem Jesus dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? — 18. Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. — 19. Et ait illi : Surge, vade : quia fides tua te salvum fecit.

—

Explicatio prima.

I. *Decem leprosi sanantur.*
II. *Unus Domino sananti gratias agit.*

—

11. *Dum iret Jesus in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilæam.*

Quod narraturus est Evangelista, contigisse videtur anno prædicationis Christi tertio, mense Septembri, cum ascenderet Jerosolymam ad festum Tabernaculorum. In via male

exceptus a Samaritanis, qui eum recipere nolebant, cum Joannes et Jacobus illos fulmine perdere vellent (Luc. X, 53), docuerat Dominus, suum spiritum non esse ultionis, sed charitatis; idque mox ostendit Samaritanum leprosum curando, eumque ob gratitudinem præ aliis laudando.

Dicit Evangelista, transiisse Christum *per mediam Samariam et Galilæam* : quia recta via a Galilæa in Jerusalem erat per Samariam; et quia, addita illa circumstantia, rationem suggerere volebat, cur inter decem leprosos ista occasione a Christo curatos, unus fuerit Samaritanus.

12. *Quum ingrederetur quoddam castellum.*

Id est, quum ad castellum seu oppidum quoddam accedens, in eo esset ut ingrederetur.—Non enim intra, sed extra oppidum leprosi occurrerunt, cum ipsi ingredi non possent, ne incolis suam lepram æque ac immunditiem legalem afflarent. — Castellum illud in Judæa proxime fines Samariæ situm fuisse, verisimile est; et eo Dominum deflexisse iter, postquam a castello Samaritanorum, per quod transire volebat, repulsus esset.

Occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe.

Non casu, ut videtur, sed consulto, ut sanationem peterent, cum Christi adventantis famam audissent, ei *occurrerunt.* — Venerunt autem *decem* simul, quos non solum morbi communio, sed et commune studium sanitatis congregaverat; ut simul omnes, quasi facta manu, Christi benevolentiam expugnarent. — *Steterunt a longe* : quia lege vetabantur versari cum sanis; deinde etiam ratione reverentiæ erga Jesum, ne conspectu fœdissimæ suæ infirmitatis oculos ejus offenderent.

13. *Et levaverunt vocem, dicentes : Jesu, præceptor, miserere nostri.*

Levaverunt vocem : id est, elata voce clamarunt, tum quia longe aberant, tum quia vehementi desiderio curationis fla-

grabant. — Clamarunt autem omnes simul, unanimi voce dicentes : *Jesu præceptor, miserere nostri!* Quod quidem verisimile est eos ex industria fecisse, quo magis et numero et communi causa, quasi conjunctis viribus, factaque velut conspiratione quadam, Christum ad misericordiam commoverent. Et ea de causa fortasse factum est, ut Samaritanus cum Judæis, inter quas gentes cæteroquin consuetudo nulla erat, conjunctus esset. — Quod exemplum nobis documento esse potest, ut, quum gratiam majoris momenti a Deo impetrare volumus, non contenti orationibus privatis, publicas etiam adhibeamus, et quasi instructa acie divinam misericordiam expugnemus : *Hæc vis*, inquit Tertullianus, *Deo grata est.*

Miserere, inquiunt, *nostri*, concessa nempe sanitate. Brevis quidem, sed ardens oratio. Non dicunt qua in re cupiant Jesum sui misereri ; quia manifesta miseria ipsorum erat, a qua non dubitant quin possit eos liberare, quamvis multos, et incurabili morbo affectos.

14. *Quos ut vidit, dixit : Ite, ostendite vos sacerdotibus.*

Sensus est : Ite Jerosolymam ad templum, et ostendite vos sacerdotibus : ut nempe judicent illi, utrum a lepra immunes sitis necne; et, si immunes judicaverint, præscriptis a lege ritibus vos purificent.

Hæc responsio Domini ad supplicantium vocem, petitionis concessionem, non expressam sed tacitam continet. Quod enim injungit leprosis, ut sese sacerdotibus ostendant, tanquam medium curationis est, sicut præscriptio medici esse medium sanandi ægroti intelligitur. Sensus itaque verborum Domini est : *Ostendite vos sacerdotibus; quod si obedientes mihi feceritis, mea virtute a lepra mundabimini.*

Cur autem Dominus sic respondet? Cur homines, quod facile posset, statim non sanat, et cur nondum sanatos ad sacerdotes mittit? — R. Dimittit eos ad sacerdotes, non ut ab ipsis sanarentur : sanare enim a lepra sacerdotes non poterant; sed -1) ad honorem et observantiam ordinis sacerdotalis custodiendam ; -2) ad ostendendam obedientiam legi de-

bitam : lex enim jubebat leprosos, si sanarentur, ostendere se sacerdotibus, ut per eos, recognita sanatione, restituerentur urbi et templo, atque convictui civili (Levit. XIII et XIV) ; -3) ut sacerdotes miraculi testes et approbatores fierent ; -4) ut probaretur leprosorum fides et obedientia.

Responsio scilicet et injunctio Domini leprosis erat vera probatio, eo quod illa responsio obscurior erat. Non enim promissionem sanandi, nec rationes sic agendi exprimit ; adeo ut petentibus sanitatem illud *ostendite vos sacerdotibus*, mirum et præposterum videri posset. Nam -1) leprosi sciebant sacerdotes curare non posse, sed tantum dijudicare, utrum lepra in homine existat,aut an vere sanata sit. -2) Quum tot alios Christus voce vel tactu sanasset, ipsi soli absque sanatione, imo absque expressa sanationis promissione dimittebantur. -3) Tanto minus sic dimittendi videbantur homines, qui reverentia, fiducia, et supplicationis suæ velut solemnitate, Christi favore dignos se fecerant. — Pronum ergo erat, ut leprosi mirarentur; vel, de Christi potentia dubitarent : at nihilominus statim et simpliciter obediunt, vaduntque quo mittuntur : certo sibi persuadentes, se hac ratione a Christo curandos esse, antequam ad sacerdotes perveniant. — Re quidem vera, eorum fides et odedientia brevi fructum tulit.

Et factum est, dum irent, mundati sunt.

Factum est, non casu, quanquam præter exspectationem eorum; sed Christi providentia et virtute, ut dum irent mundati sint.

Dum irent, id est, inter eundum, in itinere, antequam ad sacerdotes pervenissent, et quum vix aliquantulum digressi, adhuc non longe ab Jesu recessissent : ut manifestius intelligerent, se ab illo sanatos. Mox enim senserunt se melius habere, vitamque novam in membris atque ossibus insinuari ; simulque sese invicem aspicientes, viderunt extrinsecus corpora mutari et integre ab horrenda plaga liberari. *Mundati sunt :* mox scilicet prorsus sanatos sese viderunt, mutato colore albo ac lurido in nativum ac vividum, et carne ab omni scabie, prurigine, corruptioneque liberata.

15. *Unus autem ex illis... regressus est, cum magna voce magnificans Deum.*

Omnes sane decem, miraculum experientes, gaudio ingenti exultarunt, et Jesum suæ sanationis auctorem agnoverunt : sed unus ex eorum numero, confestim reflectens iter, ad Salvatorem regressus est, *magna* et jubilante *voce magnificans Deum*, qui per Jesum sibi sanitatem dedisset.

Cur ille rediit, alii vero regressi non sunt? Rediit ille gratitudinis causa, ut Christo gratias ageret; non redierunt reliqui, quia minus grati erant, ideo enim mox a Domino reprehenduntur. — Quod si judicaverint, prout credibile est, iter sibi pergendum esse ad sacerdotes, id, etsi aliqua ex parte culpam minuit, plane non purgat : hoc enim oportebat facere, et illud non omittere. Et quidem debuerant prius ad Christum sanationis auctorem redire, quam ad sacerdotem judicem pergere : quia gratitudinis officium magis urgebat, et, Jesu transeunte ac digressuro, mox impossibile futurum erat. Atque hoc est quod in illis Christus reprehendet.

16. *Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens.*

Non jam a longe subsistit homo; sed, utpote mundus a lepra, et amore erga liberatorem incitatus, ad pedes usque Christi accurrit : qui, vel eo adhuc loco ubi eum reliquerat, docendi gratia consisteret; vel, ad summum, castellum ingressus, facile adiri posset. Cumque ad eum pervenisset, *cecidit in faciem ante pedes ejus*, pronus scilicet in terram, ut profunde se humiliando summam ei reverentiam exhiberet; simulque Salvatori gratiarum actiones ex animo effudit.

Et hic erat Samaritanus.

Eo nempe laudabilior ejus gratitudo censenda est, quod, utpote Samaritanus, a Judæis abhorrens, minus in Jesum propensus esse debebat quam alii novem, qui ejusdem cum Domino Judaicæ gentis erant. — Ideo quoque Evangelista

addit eum Samaritanum fuisse, ut intelligatur subsequens verbum Domini, qui vocat eum *alienigenam.*

17. *Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt?*

Quasi dubitans vel mirans, per interrogationem loquitur Christus, ut sic absentium defectum et ingratitudinem vehementius notet; quasi diceret: Mirum sane quod et illi gratias mihi non referant,siquidem similiter sunt sanati! Ergo in tanto numero non est inventus nisi unus, *qui daret gloriam Deo.*

Dare gloriam Deo hic significat veritatem confiteri et aperire, qua Deus per Christum suum glorificandus esset. Operatus fuerat hoc miraculum sanationis Deus, ut cætera, non tantum ad utilitatem eorum quos sanaverat; sed præcipue ad gloriam nominis sui, ut ipse ex eo glorificaretur seu laudaretur, et signanter ut Christus Filius ejus innotesceret. Illi vero contenti sanitate accepta, nec reversi, ut, quod in ipsis Deus per Jesum fuerat operatus, miraculum aperirent, illudque coram Jesu et populo prædicarent; fraudaverunt Deum gloria sua, et Christum testimonio Patris.

18. *Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.*

Scilicet, non nisi *unus* inventus est, et quidem ille unus est *alienigena.* — Vocat illum Jesus alienigenam, non contemptus causa; sed ut reliquorum culpam amplificet, quod is Deo gloriam dederit, a quo id minus quam a cæteris exspectandum fuerat. Insinuat enim, reliquos novem Judæos fuisse, de genere Israel et Patriarcharum, cultores Dei, a pueritia instructos divina lege; quos potius decuisset, Dei, et Christi sibi promissi, gloriæ studiosos esse. Atqui illorum ne unus quidem officium implevit; solus Samaritanus, quod Deo et Christo debebat professus, religiosa gratitudine Judæos vicit. — In quibus Christi verbis querimonia subest de toto populo Israel: etenim alienigenam unum cum pluribus Judæis comparando, significat fore, ut exteri potius gratiam

Dei agnoscant ac magnificent, et pietate gratitudineque erga Deum et Christum Judæos superent.

19. *Surge, vade : quia fides tua te salvum fecit.*

Fides tua, qua scilicet credidisti id fieri a me posse, et confisus etiam me velle, obedivisti jussui meo ; hæc, inquam, fides tua, tanquam congrua dispositio, ad sanitatem tibi conferendam cooperata est. — *Te salvum fecit,* non tantum secundum corpus, sed etiam secundum animam, liberando te simul a lepra corporis et a lepra peccatorum.—Sic loquendo Dominus consuluit modestiæ, ne vanam gloriam aucupari, aut ea delectari videretur ; et Samaritani fidem confirmavit, eumque ut in ea perseveraret admonitum, a se dimisit.

Etsi de aliis non loquitur Dominus, censendi tamen sunt similiter per fidem suam sanatos, imo, ut multi sentiunt, etiam justificatos. Samaritanus autem fide sua digne se gessit ; illi vero, quia non se deinde gesserunt consentanee fidei, nec a fide fuerunt laudandi. — Quod si ad Christum non redeuntes vere peccaverint, non tamen certum est, inquit Maldonatus, eos mortaliter peccavisse, cum potuerint beneficium ejus animo recognoscere ; vel, si mortaliter peccaverint, nihil vetat eos justificatos fuisse prius, et deinde ob ingratitudinem justitiam amisisse.

—

Explicatio secunda.

Transibat Jesus per mediam Samariam et Galilæam.

1° Dominus in ipso itinere bonum operari non omittit, et occurrentes sibi leprosos sanat : ut discamus in hac transitoria vita, in hoc nostro itinere ad æternitatem, omni tempore et omni circumstantia uti ad operandum bonum....

2° Dominus a Samaritanis repulsus, mox hominem Samaritanum a lepra sanat : ut discamus reddere bonum pro malo, et benefacere iis qui oderunt nos...

Occurrerunt ei decem viri leprosi.

1° Homines illi imaginem exhibent eorum omnium, qui peccato coinquinati sunt veluti lepra, quæ animæ ejusque facultatibus, tum internis, tum externis, misere inhæret; simulque exemplo suo ostendunt, quanta debeat esse nostra diligentia circa animæ salutem, quomodo a spirituali lepra liberari, et de accepta liberatione Deo grati esse debeamus....

2° Multi sumus in hoc mundo leprosi, decem istis expressi: quamvis alii aliis immundiores simus; aliique lepra hæresis, alii lepra superbiæ, alii lepra voluptatis carnis infecti...

3° Leprosi occurrunt Christo, quia -1) suam miseriam agnoscunt, -2) ab ea liberari cupiunt, -3) a Christo se liberatum iri confidunt. Similiter, ut spiritualiter sanemur, Christum adire debemus, qui solus animæ nostræ miserias curare potest, et quidem omnes: *Qui sanat omnes infirmitates tuas.* Ps. CII.

4° Occurrunt Christo transeunti, festinantes, ne mox eo prætergresso, jam occasionem non habeant: ut discamus non differre pœnitentiam; sed, ubi Dominus per gratiam suam accedit et vocat nos, accurramus sine mora, ne gratia subtrahatur, neve morte præveniamur....

5° Occurrunt decem simul, sese mutuo ad fiduciam animantes: ut discamus nos invicem verbo et exemplo ad bonum provocare....

Qui steterunt a longe.

1° En humilitas et reverentia erga Christum Dominum, qua indignos se judicarunt, qui ad ipsum propius accederent. Hujusmodi sensus oritur in corde hominis, qui Domini erga se bonitatem, et suam erga talem Dominum ingratitudinem considerat: tunc sua peccata confiteri, et ut peccatorem sese gerere non erubescit...

2° Aliud hic documentum datur, nimirum mala consortia esse fugienda. Quod enim lex vetus leprosos extra castra ver-

sari, et ab hominum consortio abstinere jubebat, figuram continct cautclæ, respectu contagionis animarum adhibendæ: ut nimirum intelligamus, quantopere spiritualis lepræ contactus, seu peccatorum hominum consortium cavendum sit.

Et levaverunt vocem suam, dicentes: Jesu, præceptor, miserere nostri.

1° En oratio, oratio fervens, quæ veluti clamor validus ad Deum pervenit...

2° Oratio humilis: e corde humili prodiens, humilitatem spirans, et ideo cœlum penetrans: *Miserere nostri!*

3° Oratio fiducialis: confidunt enim miseri, posse Dominum et velle lepram curare, ct quidem decem hominibus simul: cum Domini beneficentia, non, sicut humana liberalitas, multitudine donorum exhauriatur...

4° Oratio conjuncta et unanimis, quæ plurimum apud Deum potest, quum multi, eadem necessitate pressi, simul et cum charitate orant; nam quod quisque pro omnibus petit, sibi quoque impetrat: *Orate pro invicem, ut salvemini* (Jac. V, 6). — *Dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo qui in cœlis est.* Matth. XVIII, 19.

Quos ut vidit Jesus...

1° En principium sanationis leprosorum, aspectus Domini: simul ac videt miseros, miserctur et sanat. Non enim a miseria oculos avertit aut viscera claudit. — Hinc docemur, omne nostrum bonum inde originem habere, quod Christus Dominus misericordes oculos suos ad nos convertit, sicut convertit ad hos leprosos, ad Petrum, etc. *Ad quem autem respiciam*, dicit Dominus, *nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos?* Isai. LXVI, 2.

2° Ita respexit illos, qui ei suam miseriam videndam, accedendo et clamando, ostenderunt...

3° Similiter nos, misericordiæ oculis respicere debemus miseros quoscumque, præsertim peccatores....

Ite, ostendite vos sacerdotibus.

Cum posset eos statim sanare, mittit tamen ad sacerdotes : 1° quia ex parte nostra cooperationem suæ gratiæ, certasque conditiones requirit....

2° Quia sic probare solet fidem ac fiduciam et obedientiam servorum suorum. Hoc olim modo probavit Abraham, dicens : *Tolle filium tuum, quem diligis, Isaac, et offer eum mihi in holocaustum.* Gen. XXII, 2.

3° Quia eamdem conditionem ut a lepra mundemur, omnibus nobis præscribere volebat : nimirum *ostendendi nos sacerdotibus* in tribunali Pœnitentiæ. Omnibus enim nobis dicit : *Ostendite vos*, i. e. aperite vos totos sacerdoti, ut vos videat et plene cognoscat; nihil mali occultando omnium quæ feceritis, quæ dixeritis, aut nihil cui interne consensum præbueritis. — Nisi ad sacerdotes ivissent leprosi, a Christo mundati non fuissent; sic et nos, nisi Christum in persona sacerdotis adeamus, nequaquam sanationem animæ consequemur...

4° Quomodocumque Dominus supplicantibus respondeat, etiamsi negare videatur, tamen petitionem semper, dummodo hæc bona sit et salutaris, concedit : negare enim benignitas ejus nihil potest.

Dum irent, mundati sunt.

1° En fides et obedientia, qua leprosi statim et sine querela, verbo Domini obsequuntur; nec, sicut Naaman Syrus obmurmurant (IV Reg. V) : ut discamus velociter in omnibus obedire, quæ Dominus per se ipsum, vel per suos ministros injungit....

2° En præmium obedientiæ. Quicumque obediet voci Christi, in persona Confessarii loquentis, mox a quacumque lepra mundabitur....

3° In ipso itinere, antequam ad sacerdotes perveniant, mundantur; quia oculis Dei vera ac bona voluntas pro facto

reputatur. — Sic etiam perfecta de peccatis contritio, cum adjuncta confitendi voluntate, hominem statim justificat (1).

4° Hæc lepræ sanatio imago est resurrectionis, ac renovationis futuræ corporis nostri, in novissimo die : quum *reformabit Christus corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Phil. III, 21.

Unus ex illis... regressus est... gratias agens ; et hic erat Samaritanus.

1° Exemplum gratitudinis : quæ virtus non tantum nobilissima est, Deoque gratissima ; sed etiam necessaria, ut Deus nobis benefacere pergat et perseverantiam tribuat. Porro magna hujus hominis gratitudo describitur : *Regressus est cum magna voce magnificans Deum, et cecidit in faciem ante pedes ejus*, quasi illos vellet osculari, *gratias agens* ob acceptum beneficium.

Ingratitudo e contra, est *ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ*. S. Bern. Serm. 51 in Cantic.

2° Unus tantum revertitur : quia pauci Deo vere grati existunt, plurimi vero ingrati. Quanta enim beneficia a Deo secundum corpus et animam accepimus !... Quomodo gratias rependimus ?... An saltem beneficiis contra ipsum benefactorem non abutimur ?...— Nonne hæc gratitudinis oblivio causa est, cur ex tot vocatis tam pauci sint electi ?...

3° Qui revertitur Samaritanus est, nimirum, ille a quo minus quam a Judæis gratitudo exspectanda videbatur ; ut intelligamus, eos qui, sicut Judæi, majora beneficia acceperunt, frequenter ingratiores esse...

Nonne decem mundati sunt ? et novem ubi sunt ?

1° Hoc dicit tacite Dominus eucharisticus, de throno tabernaculi sui, ad fideles, quos assidue templum frequentare videt et pietatis officia persolvere : *Nonne decem*, i. e. multi alii, quos numeravi, et nomine suo cognosco, per Baptismum,

(1) *Elementa theol. dogm.* tract. 14, *de Pœnitentia*, n. 129 seqq.

imo per Pœnitentiam et Eucharistiam paschalem *mundati sunt? Et novem*, i. e. longe maxima pars, *ubi sunt?* Ubi? Non ad pedes Domini, non in domo Dei, non vacantes negotio animæ suæ; sed... — *Ubi sunt?* Quæstio non ignorantis, sed reprehendentis est : ipsos enim omnes et singulos sequitur oculo, et persequetur, donec ad judicium compellat...

2° Idem dicet in die judicii, quum animarum Pastores de grege interrogabit. Nonne, inquiet, talem numerum fidelium tibi commisi, eosque omnes tu docuisti et sacramentis refecisti? et ecce tam pauci stant a dextris meis, veste nuptiali et munda induti; reliqui ubi sunt? ..

3° Illud *novem ubi sunt?* perseverantiæ necessitatem innuit : omnes enim leprosi illi bene inceperunt, omnes Christum quæsierunt, etc.; sed novem a Domino recesserunt, et unus tantum perseveranter fidelis, ad Dominum reversus est...

Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo.

En Domini modestia et humilitas, non sibi sed Deo laudem quærentis. Non enim dicit : *Qui daret mihi gloriam*, aut, *qui mihi gratias ageret*; sed *qui daret gloriam Deo* : ut nos doceret, eum qui beneficium præstat, non sibimet gratitudinem aut laudes petere debere ; sed Deo, a quo omne datum optimum procedit. *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. X, 8). — *Non nobis, Domine, non nobis : sed nomini tuo da gloriam.* Ps. CXIII.

DOMINICA DECIMA QUARTA POST PENTECOSTEN.

Nemo potest duobus dominis servire. Matth. VI, 24-33.

24. Dixit Jesus discipulis suis : Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonæ. — 25. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum? — 26. Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea : et Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? — 27. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? — 28. Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt : non laborant neque nent. — 29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. — 30. Si autem fenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos, modicæ fidei? — 31. Nolite ergo solliciti esse, dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? — 32. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. — 33. Quærite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.

Explicatio prima.

I. *De impossibilitate serviendi simul Deo et mammonæ.*
II. *De abjicienda sollicitudine circa necessaria corpori.*

24. *Nemo potest duobus dominis servire.*

Prælectum Evangelium pars est ***sermonis in monte***, quo Dominus doctrinæ suæ summam proposuit, quemque secundo prædicationis suæ anno, sub medium Maii, coram discipulis habuit in monte Galilææ, urbi Bethsaidæ vicino. Illo autem sermone, non tantum docuit quomodo Deo Domino nostro serviendum sit; sed etiam obstacula ostendit, quæ divino servitio opponuntur.

Cum autem præcipuum quoddam et commune obstaculum sit cupiditas divitiarum, et nimia sollicitudo circa vitæ necessaria, Christus discipulos illud tollendum docet. Quare imprimis statuit, fieri nequaquam posse, ut quis simul Deo serviat et avaritiæ, seu pecuniæ cupiditati : *Nemo*, inquit, ***potest duobus dominis servire.*** Quod adagium communiter verum esse intelligitur; sensu autem quo a Domino adhibetur, est verissimum. Significat enim, 1° neminem posse duobus dominis obedire contraria præcipientibus. 2° Neminem posse per omnia se addicere, atque penitus cor suum tradere duobus dominis : si enim cor fit possessio domini unius, nequit jam esse possessio alterius. — Quod universale principium Dei Filius applicat duobus dominis in particulari : Deo nempe et avaritiæ, cultui Dei et cultui auri; qui revera duo domini tales sunt, ut tum cultoribus suis contraria jubeant, tum cor eorum penitus occupare velint. Quapropter hujusmodi dominis ambobus adhærere frustra quis contenderet : necessario enim alterutri soli amorem et obedientiam præstabit.

Aut enim unum odio habebit et alterum diliget ; aut unum sustinebit et alterum contemnet.

Scilicet si Deum amat, divitias contemnet; si divitiarum jugum portat et avaritiæ obedit, Deum ejusque legem odio habebit. Quare recte subjungitur :

Non potestis Deo servire et mammonæ.

Mammona apud Syros divitiarum deus vocabatur, idem qui apud Græcos dicebatur Plutus vel Pluto, et cujus regia sedes erat in inferis. — Mammona, seu avaritia, opponitur Deo, tanquam deus falsus aut idolum Deo vivo ac vero : quia pecuniæ cupiditas est revera *idolorum servitus* (Eph. V, 5). — Hinc sensus sententiæ Dominicæ est : Non potestis simul Deum colere et cupide divitias sectari, ita nimirum ut cor affigatis utrique, et utrique curas, operas et labores vestros impendatis; præsertim quia Deus ita vult coli et amari super omnia, ut nullum rivalem patiatur, nec sinat aliquem sibi in amore æquari aut comparari. Et vice versa, opes ita cor et curas divitis avari ad se rapiunt, ut non sinant illa Deo impendi.

Proscribit ergo Dominus divitiarum cupiditatem, qua cor iis alligatur, quaque pecuniæ ut bonum primarium primario studio quæruntur. Hanc Dominus cupiditatem condemnat, ut cum Dei servitio insociabilem; non vero illud divitiarum studium, quod Dei famulatui subordinatum sit, nec cor detineat alligatum. Quare non dicit : *Non potestis Deo servire et opes habere*; sed : *Non potestis Deo servire et simul opibus servire.* Multi enim Sancti divitias habuerunt, iisque usi sunt ad bona opera, quia iis cor non affixerant, secundum Prophetæ monitum : *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Ps. LXI.

25. *Ideo dico vobis, ne solliciti sitis...*

Ne ergo practice in servitutem mammonæ, quo a servitio Dei retraheremini, deveniatis, *ne solliciti sitis* circa

res temporali vitæ necessarias. Hujusmodi enim anxia sollicitudo, -1) ducit ad congregandi opes cupiditatem atque servitium mammonæ; -2) ipsa sollicitudo impedimentum est bonæ vitæ et spiritui christiano.

Non dicit Christus : *Ne curetis, ne provideatis*; sed, *ne solliciti sitis* : quia nequaquam prohibet providam curam ac moderatam diligentiam circa res temporales; sed sollicitudinem illam inordinatam et nimiam, quæ spiritualium rerum amorem et studium exstinguit.

Quænam autem est sollicitudo prohibita, quænam cura licita et laudabilis? — 1° *Sollicitudo vitiosa* est, si -1) temporalia bona ita quæruntur, ut anteponantur spiritualibus; -2) si quæruntur cum animæ aut legis divinæ detrimento; vel -3) per mala media; vel -4) ob malos fines; vel -5) in eis collocando ultimum finem et quietem; quum v. g. quis thesaurizat ad thesaurizandum; vel -6) si sollicitudo sit nimis anxia, etiam in rebus alioquin necessariis : quæ anxietas semper oritur ex nimio affectu ad rem ipsam temporalem, et ex defectu fiduciæ in providentia Dei. Non enim, ut Chrysostomus apposite dicit, quia res mihi sunt necessariæ, ideo oportet me esse sollicitum; sed potius quia necessariæ sunt, ideo possum esse tranquillus : necessaria enim certa fiducia sunt a Deo exspectanda, superflua non item.

2° *Laudabilis cura temporalium* est ea, quæ -1) sit secundaria : ita ut rebus spiritualibus semper cedat, et potiores partes relinquat; -2) quæ sit ordinata, ita ut temporalia quærat tantum in ordine ad æterna, et tanquam media ad christianam vitam utilia, ad charitatem, aliaque bona opera exercenda; -3) quæ sit moderata, sine perturbatione et anxietate, sed in divina Providentia fiducialiter conquiescens.

Hujusmodi cura ac diligentia christiana versari potest et debet, imprimis circa necessaria et convenientia statui cujusque; deinde extendi etiam potest ad superflua et ulteriora, ut quis ad altiorem statum ascendat. At vero hoc quandoque, imo sæpe, periculosum esse solet et ambitioni proximum : quare augmenta et incrementa rei familiaris parcius, nec nimio studio intendere convenit.

Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini.

Anima hic ponitur pro *vita*, quia est causa vitæ quæ cibo sustentatur; et sensus est : Ne solliciti sitis de victu, neque de vestitu et similibus; vel de iis quæ necessaria sunt ad sustentationem vestræ naturæ, i. e. animæ et corporis, quæ Deus, Creator et Pater vobis dedit : si enim vobis naturam dedit necessitates ferentem, his utique necessitatibus paterne debuit providere.

Nominat victum et vestitum, duas res maxime necessarias, et de quibus homo maxime solet esse sollicitus; vetatque etiam de illis sollicitudinem habere. Quam sollicitudinem ut facilius caveamus, sequentes nobis rationes proponit : -1) Deus, qui dedit creaturæ suæ vitam, non denegabit vitæ sustentacula. -2) Deus providens alimenta aviculis, non negabit cibum hominibus. -3) Aliunde, omnis nostra sollicitudo per se, ac sine Deo, inanis est. -4) Deus qui providet ornatum floribus, non negabit vestimentum hominibus. -5) Illa sollicitudo injuriosa Deo est, et indigna Christianorum, ac propria Gentilium, qui Deum ejusque paternam bonitatem non cognoscunt. -6) Providentia peculiaris expresse promittitur hominibus, ante omnia regnum Dei quærentibus.—His fiduciæ motivis Dominus addit conclusionem seu regulam practicam, ut de futuris sollicitudinem deponentes, et præsentia moderate, ut par est, procurantes, in divina Providentia conquiescamus.

Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum?

Qui ergo dedit quod plus est, nonne dabit quod minus est? Deus, qui nobis animam et corpus dedit, et continua quasi creatione conservat; utique etiam dabit quæ minora sunt, escas nempe et vestes, sine quibus anima et corpus subsistere nequeunt.

26. ***Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea : et Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?***

Dominus considerare nos docet Providentiam divinam, in universo mundo, in cœlo et in terra manifestam : eamque duobus exemplis explicat, avium nempe et florum. — Dicit *volatilia cœli*, ut ea distinguat a domesticis et quibusvis terrestribus animalibus,tanquam magis derelicta, longius a cibo remota, et de victu minime, de cantu fere unice sollicita.

Dicit *Pater cœlestis*, non eorum, sed *vester*, pascit illa : quanto ergo magis vobis, filiis suis, ad imaginem suam creatis, providebit? *Nonne vos magis pluris estis illis?*

Quod addit *non serunt neque metunt, neque congregant in horrea :* indicat aviculas esse magis destitutas sustentationis mediis quam homines, quibus Deus facultates dedit, ut seminare et metere, sibique providere possint. Non ergo id tanquam exemplum proponitur imitandum, quasi homo otiose vivere deberet, cum scriptum sit : *Si quis non vult operari, nec manducet* (II Thess. III, 10); sed ut, adhibita rationali opera, in paterna Dei providentia quiescat.

27. ***Quis autem vestrum cogitans, potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?***

Quantumvis scilicet quis cogitando nervos ingenii et industriæ intendat, seseque discruciet, ut staturæ suæ quidquam adjiciat, nunquam id efficiet, cum ea res ad solum pertineat Creatorem; similiter omnis *inordinata* sollicitudo ad vitam producendam, inanis est : cum vitæ mensura a Creatore determinata sit.

28. ***Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt : non laborant neque nent.***

Ut intelligamus Dei providentiam circa vestitum, reliquumque hominis ornatum, habitationem et supellectilem, consi-

derare nos jubet lilia, quorum mira est venustas, candor, fragrantia, ordo, decor, celsitudo et velut majestas ornatus.

Sicut paulo ante non dixit *volatilia* tantum, sed volatilia *cœli*, ita nunc dicit *lilia agri:* ut hæc ab hortensibus distinguat, quæ hominum cura plantantur et aluntur. — Videtur autem Dominus hoc exemplo docere voluisse, Deum non solummodo strictæ necessitatis, sed convenientis elegantiæ et honestatis nostræ curam habere; ut ne hujus quidem causa sollicitos nos esse oporteat. Quemadmodum patresfamilias non solum provident, ne quid liberis suis ad vitam et studia, sed etiam ne quid ad usitatam elegantiam et honestam recreationem desit. Huc spectat quod subjungit :

29. *Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.*

Sensus est : Quando Salomon regali, et tanto regi congrua magnificentia ornatus apparebat, liliorum decorem æquare non potuit.

Proposuit Christus Salomonis potius quam alterius regis exemplum, quia omnibus qui ante et post ipsum fuerunt, antecelluit et opibus et potentia et sapientia : i. e. iis rebus, quibus reges excogitant, sibique procurant ea, quæ ad ornatum externum pertinent. Et re quidem vera, tanta fuit Salomonis magnificentia, ut vel ministrorum ejus vestimenta reginam Sabæ miratione et stupore implerent. II Paral. IX.

Porro liliis comparat vestimentum sive paludamentum Salomonis, quia hoc erat, ut juxta antiquos Judæorum mores videtur, candidum, floridum et liliatum, seu liliis acupictis intertextum. Salomon enim figura Christi, liliis singulariter delectabatur, adeo ut ea tanquam præcipua, tum palatii sui, tum templi ornamenta elegerit; et ipse in Canticis sæpius de Sponso dicat : *Qui pascitur inter lilia.* Cant. II, 16; VI, 2; VII, 2.

Præfert autem Dominus liliorum pulchritudinem liliatis ex auro Salomonis vestibus: quia 1) illa pulchritudo, utpote naturalis et nativa, omnem artis elegantiam, quasi meram adumbrationem atque rudem imitationem superat. Ars enim

imitatur naturam, sed non adæquat. « Revera, inquit S. Hiero- « nymus, quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictura « textricum potest cum floribus comparari? Quid ita rubet ut « rosa? Quid ita candet ut lilium? Violæ vero purpuram nullo « superari murice, oculorum magis quam sermonis judicium « est. » -2) Quia flos naturalis, est flos verus et vivus, suavemque fragrantiam spirans; flos vero arte confectus, inanimis, fictitius, cedens naturæ sicut imago veritati. -3) Quia flos artis, propius spectatus, rudis, imo turpis ac difformis apparet; flos vero naturæ, quanto consideratur propius, tanto pulchrior, fragrantior, mirabilior comperitur.

30. *Si autem fenum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit...*

Sicut Dominus liliorum maximum ostendit ornatum, ita jam declarat minimam eorum utilitatem : non enim sunt nisi herba, vix ad clibanum succendendum utilia. — Apud Orientales videlicet liliorum caules arefacti, ut aliæ herbæ, frutices ac flores, adhibebantur ad alendum ignem in fornacibus.

Itaque quum de pulchritudine agebat Dominus, *lilia agri;* quum de utilitate loquitur, appellat *fenum agri :* cui cæteroquin Scriptura solet ea quæ vilissima et brevissimæ vitæ sunt, comparare : *Homo sicut fenum dies ejus, tanquam flos agri sic efflorebit* (Ps. CII). — Opposita ergo liliorum vilitate eorumdem pulchritudini, ostendit, nihil tam vile nec tam abjectum esse, cujus Deus summam curam non habeat.

Quanto magis vos, modicæ fidei?

Hac increpatione ostendit, vulgarem quam impugnat sollicitudinem, nasci ex nimia et non ferenda divinæ Providentiæ diffidentia.

31. *Nolite ergo solliciti esse, dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?*
32. *Hæc enim omnia Gentes inquirunt....*

Variis quæ vulgo fiunt quæstionibus sollicitudinem depingit, sine fine quærentem et timentem, quæque Christi

discipulis indigna est, ac propria tantum Gentilium. Hi enim Deum, Deique providentiam ignorant; Christiani vero eam fide cognoscunt, imo indies sentiunt et experiuntur.

Scit enim Pater vester cœlestis quia his omnibus indigetis.

En summa divinæ Providentiæ, totiusque nostræ fiduciæ fundamentum : Deus ***scit***, — ***vult***, — et ***potest*** indigentiæ nostræ opitulari. ***Scit***, quia omniscius; vult, quia ***Pater;*** potest, quia Rex ***cœlestis*** est et omnipotens. — Cum emphasi præcipua dicit, Deum *scire* nostras necessitates cunctas : quia sufficit patrem,et quidem talem Patrem,indigentiam filiorum cognoscere; ipsius enim sollicitudo pro nobis multo major est omni cura, quam ipsimet pro nobis gerere possumus : est enim divina et immensa.

33. *Quærite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.*

Conclusio practica, promissione confirmata. Quærite, inquit, ***primum***, non tam tempore primum, quam æstimatione et diligentia : quærite nempe maxime, præcipue et primario, ***regnum Dei***, i. e. cœlestem beatitudinem; ***et justitiam ejus*** seu justitiam ***Dei :*** i. e. media quæ ducunt ad regnum Dei, scilicet Dei gratiam, peccatorum expiationem, virtutes et bona opera, quæ Deus præscribit. Hæc primario ac ***primo loco*** quærite; cætera tantum ***secundo loco***, et in ordine ad regnum Dei procuranda sunt. Quod si feceritis, temporalia quæcumque suppetent vobis : expresse enim promitto fore, ut omnia a Deo adjiciantur vobis. — Dicit temporalia nobis ***adjici***, ut intelligamus, ea non retribui ut mercedem bonorum operum, quæ tota nobis servatur in cœlo; sed quasi mantissam, futuræ retributionis mensuræ superadditam. Temporalia enim, ut Chrysostomus ait, sunt bona infirma, et levissima respectu cœlestium, quæ ***supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus*** ab Apostolo appellantur (II Cor. IV, 17).

Explicatio secunda.

—

Nemo potest duobus dominis servire.

1° His verbis Salvator solemniter declarat id, quod in vetere Lege, imo in corde hominis scriptum est, Deo nempe soli esse serviendum : ***Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies*** (Deut. VI, 13). — Deus solus est Creator ac Dominus noster, cui soli obsequium nostrum et cor nostrum debetur, quique cor nostrum totum requirit. Non enim est alius Deus præter ipsum : nec sunt præter ipsum nisi idola, quæ juxta Deum vivum collocare nefas est: ***Ego sum Dominus Deus tuus... non habebis deos alienos coram me***(Exod. XX, 3). Quare Elias graviter Israelitas increpabat dicens : ***Ut quid claudicatis in duas partes*** (alternantes)***? Si Dominus est Deus tuus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum*** (III Reg. XVIII, 21). — Et Paulus : ***Quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial?*** II Cor. VI, 15.

2° Quinam sunt *domini duo*, quos Christus hic innuit? — Generatim hi sunt Deus et diabolus, Deus et peccatum; aut universim, Deus et quidquid Deo contrarium est. — In particulari, duo domini sunt Deus et mammona, seu idolum avaritiæ; Deus et mundus ejusque ambitio; Deus et caro ejusque voluptates. Mammona, mundus et caro totidem sunt domini, seu potius tyranni, legitimo Domino Deo oppositi, quorum servus constituitur quicumque eis obedit : ***A quo quis superatus est, hujus et servus est*** (II Pet. II, 19). — ***Nescitis, quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis? sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam.*** Rom. VI, 16.

3° Eligendum est inter duos dominos : inter Deum et diabolum, inter Christum et Belial... Utri melius est servire? Sane, sicut Deo servire regnare est; ita diabolo servire, jugum

trahere turpissimum, et æternum perire est. ***Duo mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.*** Jerem. II, 13.

4° Quinam illi sunt, qui volunt duobus dominis servire?

Quicumque Deum ejusque mandata non ponunt super omnia : qui Christiani quidem esse volunt, sed simul mundum sequi, mundanaque delectamenta et pericula frequentare non dubitant; — qui Christiani esse volunt dimidiatim, usque ad certum gradum, usque ad tale sacrificium, non vero ultra; — qui idolum quodpiam, i. e. pravam aliquam passionem vel consuetudinem in corde suo conservant; — illi præcipue, qui non anteponunt Deum divitiis et fortunæ, quique simul Deo servire præsumunt et mammonæ.

Aut unum odio habebit et alterum diliget, aut unum sustinebit et alterum contemnet.

En odium peccati, prorsus necessarium ut Deus diligatur; — aut necessario incurrenda peccati ac diaboli servitus, si Deus negligitur....

Non potestis Deo servire et mammonæ.

Christus Dominus non contentus quod indefinita sententia dixerit, duobus dominis servire neminem posse; moxque de his dominis alterum esse diabolum insinuaverit, qui videlicet omnis fere peccati auctor et instigator est; insuper adhuc definite et expresse maledictam avaritiam, et tam communem divitiarum cupiditatem notat, dicens : ***Non potestis Deo servire et mammonæ.***

Servit autem divitiis, et vir seu mancipium divitiarum, non dominus est, quisquis eas vel avare appetit, vel cupide retinet. ***Nihil intulimus in hunc mundum; haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas*** (I Tim. VI, 7). — Ergo homini Christiano, vel jugum Mammonæ

frangendum est, ut conscendere possit in cœlum; vel, cum hoc jugo, descendendum ad Mammonæ imperium, quod est infernus.

Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis.

1° Non solum avaritia sordida et servilis, sed altera velut avaritiæ species, nimia scilicet cura seu sollicitudo rerum temporalium, a Christo damnatur.

2° Nequaquam diligentia bene ordinata, quæ laude digna est, sed inordinata et anxia sollicitudo reprobatur: quia hæc,-1) noxia est; -2) inanis ac superflua; -3) Deoque, ratione diffidentiæ, injuriosa.

3° Est autem sollicitudo illa temporalium vehementer animæ noxia, tribus modis: -1) mentis lumen offuscando; -2) ad pietatis officia multum difficultatis afferendo; -3) animam paulatim terrenis rebus affigendo, ita ut eam ad cœlestia appetenda ineptam reddat.

4° De temporalibus rebus sollicitudo deponenda est; de spiritualibus vero solliciti simus.... non tamen anxie, sed cum magna in Deo fiducia....

Nonne anima plus est quam esca?

1° Hic *pretium animæ* insinuatur, quæ a multis tam vili penditur, ut cibo, potui, etc. postponatur. *Violabant me ad populum meum* (in conspectu populi mei), *propter pugillum hordei et fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur* (Ezech. XIII, 19). — Quid ergo est anima, sive propria sive aliena, quæ sic venditur aut interimitur?... *Quam dabit homo commutationem pro anima sua?* (Matth. XVI, 26) — Nonne omnium quæ in mundo sunt jactura facienda, ne anima pereat? Nonne intolerabilis error, perdere quod plus est, pro eo quod est minus: animam meam aut proximi, ut acquirere possim id, quod respectu animæ minimo valet?... *Noli propter escam destruere opus Dei.* Rom. XIV, 20.

2° Ex iisdem Domini verbis generale illud principium colligimus: *Qui dedit nobis quod plus est, non denegabit quod minus est.* Ergo, qui dedit nobis vitam, non negabit vitæ ne-

cessaria; — qui dedit corpus suum et sanguinem in cibum animæ, non negabit panem dare in cibum corporis; — qui dedit vitam spiritualem animæ, gratiam sanctificantem, non negabit auxilia opportuna ad eam conservandam tempore tentationis; — qui dedit Baptismum et Christianam fidem, dabit et gratiam adjuvantem ad christiane vivendum, quamvis vehementes sint passiones; — qui dedit vocationem ad certum statum, dabit media vocationem implendi...

3° Dominus, dum significat se providentiam habere de alimentis et vestimentis nobis necessariis, simul indicat eamdem providentiam se habere de nostris agris et quibusvis honestis commercii vel industriæ negotiis; de aeris tempestate, de pace publica, etc. opportune danda... ita ut circa illa omnia sollicitudinem in sinu Patris cœlestis deponere debeamus.

Respicite volatilia cœli...

1° En mirabilis Dei providentia, qua alimentum præbet avibus et animalibus quibusvis, etiam minimis, etiam silvestribus; et quidem cuique juxta speciem suam conveniens. *Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi* (Ps. CIII). — *Oculi omnium in te sperant, Domine : et tu das escam illorum in tempore opportuno; aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione* (Ps. CXLIV). — Quanto magis provideat filiis hominum, ex his verbis patet : *Non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus* (Matth, XV, 26); nequaquam enim divinus Paterfamilias, dum animalia curat, suos filios negliget...

2° *Respicite*, inquit, volatilia cœli, oculo scilicet fide illuminato; qui enim ita respicit et considerat creaturas, docetur cœlestem sapientiam, in natura tanquam in libro, Dei manu descriptam, aut in mundo tanquam in speculo relucentem...

3° Volatilia cœli, -1) imaginem exhibent libertatis filiorum Dei, qui nullis affectibus terrenis alligati, et a propria voluntate expediti, nihil jam nisi divinam voluntatem spirant : in qua divina voluntate ac beneplacito, velut in aere puro ac

lucido, moventur et delectantur, Deumque quasi assiduo cantico laudant.

-2) Exemplum dant paupertatis evangelicæ, cum nihil possideant, et Patris cœlestis curæ prorsus derelicta vivant. Tales enim sunt vere pauperes spiritu, qui omnibus abdicatis, a sola Dei voluntate ac providentia pendent : et hi quidem beati existunt, *semper gaudentes... tanquam nihil habentes et omnia possidentes*. II Cor. VI, 10.

-3) Figurant animas sanctas, a terrenis rebus segregatas, in cœlestia per fidem et charitatem sese attollentes, atque in arbore crucis nidificantes..... Has pascit Deus peculiari bonitate, eis manna absconditum præstando, et panem de cœlo omne delectaméntum in se habentem...—Non ita reptilia terræ.... quæ super pectus suum gradiuntur, et terram comedunt omnibus diebus vitæ suæ. Gen. III, 14.

Quis vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

1° En inanitas omnis sollicitudinis, quæ præter ordinatam et moderatam diligentiam, rebus temporalibus impenditur; en etiam efficacitas divinæ benedictionis, ut nobis res temporales prosperentur. — Sicut enim impossibile est homini, quidpiam staturam suam augere; ita impossibile est, inordinata sollicitudine corporalem vitam vel unica hora producere, aut vegetam servare : imo sollicitudo et labor nequit alimenta aliaque bona colligere, nisi qua mensura Deus largiri voluerit : a cujus manu omnia descendunt ac dispensantur, in pondere, numero et in mensura (Sap. XI, 21). *Omnia a te exspectant ut des illis escam in tempore. Dante te illis colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate; avertente autem te faciem, turbabuntur : auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur* (Ps. CIII).—Ergo moderata et rationalis cura sufficit, nec quidquam præterea requiritur nisi benedictio Dei, quæ pie imploranda est.

Notandum. Quod non raro contingere videmus, ut nonnulli qui Dei obliviscuntur, per inordinatam sollicitudinem divitias acquirant : id Deo permittente, et quidem terribili judicio

efficitur, ad eorum perditionem. *Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias... Verumtamen propter dolos posuisti eis : dejecisti eos dum allevarentur.* Ps. LXXII.

2° Sicut Providentia staturam,et corporis nostri incrementum noctu diuque sensim operatur, nobis nescientibus quomodo id fiat; ita etiam hominibus, præsertim famulis suis, Ecclesiis, communitatibus, piisque operibus, providere solet mediis tam occultis, ut ea non advertamus. Ergo diligenter Deo serviendum, et in ejus Providentia semper filiali fiducia quiescendum est.

3° Sicut statura hominis, ita tota corporis forma omnino a Deo pendet; nec in hominis potestate est, vel unum capillum album facere aut nigrum (Matth. V, 36). *Ipse fecit nos, et non ipsi nos* (Ps. XCIX). Quare naturalis hominis compago et figura, simpliciter expressio est divinæ voluntatis : quam propterea in aliis revereri, et in nobis cum reverentia et gratitudine de manu Dei acceptare debemus. Corpus enim nostrum, qualecumque accepimus, secundum Dei consilia optimum nobis est, et ad singularem in cœlo gloriam destinatum : dummodo in terris humiliter Dei obsequio consecretur....

4° Ad hoc namque corruptibile corpus nobis aptatum est, ut pro Domino Deo laborare, pati, humiliari possimus secundum exemplum Christi. Novimus autem quale nobis exemplum præbuerit Christus, qui *tradidit semetipsum pro nobis... hostiam Deo in odorem suavitatis* (Eph. V, 2), factus tanquam leprosus, et percussus a Deo, et humiliatus, non manente ei specie neque decore : qui propterea resurrexit speciosus forma præ filiis hominum, exaltatus a Deo, gloria et honore coronatus...—Porro eadem gloria Christi imitatores manet : ipse enim Rex gloriæ *reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Phil. III, 21.

De vestimento quid solliciti estis?

1° Damnatur a Domino sollicitudo circa vestimenta necessitatis... quanto magis si de vestimentis agatur superfluis, quæ ad vanam ostentationem, ad fastum, ad carnales oculos

captandos unice pertinent?.... Quam multis divinus Magister ingeminat : *De vestimento* corporis, *quid solliciti estis?...*

2° Non quærenda sunt nisi vestimenta, habitatio, supellex moraliter necessaria, et suo cujusque statui consentanea.

3° Hæc autem fiducialiter exspectanda sunt a Deo, qui omnibus rebus viventibus providit vestimenta, naturæ cujusque accommodata: nam piscibus dedit squamas, volucribus plumas, ovibus lanam, arboribus cortices. At cum hominibus largius et mirabilius usus est, eisque non modo necessarium vestitum, sed etiam pretiosum et splendidum suppeditavit, ut telas aureas, sericas, aliasque pretiosas : quibus tamen non ad vanitatem, sed ad modestum ornatum juxta decentiam uniuscujusque status, et ad splendorem divini cultus est utendum.

4° Vestimenta homini paravit, non tantum, -1) corporalia, sed -2) præsertim spiritualia, quæ sunt ornatus animæ, vestis nempe nuptialis gratiæ, auro gemmisque virtutum intertexta....

5° Vestimenta spiritualia splendorem a Christo ejusque sanguine accipiunt. Quicumque enim in cœlo gloria amicti fulgent, *laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni*. Apoc. VII, 14.

Considerate lilia agri... quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

1° En pulchritudo, quam Deus in tota natura sparsit ad terrestris hujus commorationis nostræ ornatum : quanto major pulchritudo cœli existimanda est!...

2° En imago pulchritudinis gloriæ Sanctorum. Si Deus sic ornat lilia agri, quomodo vestiet electos suos in paradiso suo?... ubi illi ad delectamentum oculorum Dei æternum florebunt. *Justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* Matth. XIII, 43.

3° En imago pulchritudinis gratiæ in hoc mundo. Florum varietas repræsentat virtutes varias, quibus ager cordis nostri ornandus est. — Eadem florum varietas refert quoque ornatum mysticum Ecclesiæ, quæ, ut Regina sponsa Christi, refulget in *vestitu deaurato, circumdata varietate*. Ps. XLIV, 13.

4° Lilia figura sunt animæ puræ, a peccatis mundatæ, et Christi bonum odorem spargentis...

5° Lilia, specialius spectata, sunt virgines, animæque castæ, quæ in agri solitudine, longe a mundano contactu, rore et calore cœli foventur, et oculis Dei florent; ac mira Providentia, veluti sub angelorum alis, a terrenis inquinamentis inviolatæ custodiuntur....

Fenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur.

1° En pulchritudo terrena, corporalis, quæ vel in forma corporis, vel in ornatu consistit, et caduca est sicut fenum : *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri.* Isai. XL, 6.

2° En pulchritudo ingenii naturalis... en omnis gloria humana, imo omnia bona terrena quæ objectum sunt concupiscentiæ oculorum : hæc enim omnia sicut flores marcescunt et decidunt; atque oculis Dei tam vilia videntur, ut Deus ea non minus hominibus malis quam bonis adjiciat. *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quæ autem parasti, cujus erunt?* Luc. XII, 20.

3° En mundanus fastus et splendor, sub quo nihil aliud absconditur, nisi iniquitas et materia æterni ignis... Omnis enim mundi hujus assecla sciat, se esse *fenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur.*

Hæc omnia gentes inquirunt.

1° Christiani caveant, ne similes fiant Gentilibus, qui Deum, divinaque bona non cognoscunt. Quid illi quærunt?... Quid autem Christiani, fide illuminati, inquirere debent?...

2° Qui studiis suis Gentiles imitantur, cum ipsis quoque ab hæreditate Patris cœlestis excludentur, imo acerbiore pœna punientur in inferno...

Scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis.

1° En nostræ fiduciæ fundamenta : Patris cœlestis omniscientia, potentia, bonitas; seu Dei oculus, manus et cor,

quæ semper nobis intenta, invitant nos, ut in ejus sinu perpetuo conquiescamus : *Omnem sollicitudinem vestram*, ait Petrus, *projicientes in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis*, I Pet. V, 7.

2° En providentia Dei, omnibus nostris necessitatibus, etiam, et quidem præsertim, spiritualibus, benignissime attenta : *Scit enim quia his omnibus indigetis.* — Quæ tamen Dei providentia orationem ex parte nostra non excludit : *Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum*, sed *petentibus se.* Luc. XI, 13.

Quærite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus.

1° En regula christianæ diligentiæ : *Primum regnum Dei*, i. e. *primum* quæ Dei sunt, et quæ ad animam pertinent...

2° En regula christianæ industriæ et prudentiæ : sic Christiani temporalia, Deo favente, consequuntur, eaque secure, imo sanctissime possidere possunt....

3° En principium pacis animæ, quæ desideriis vanis ac vicissitudine terrenorum, si ita egerit, non turbabitur....

4° En principium progressus in virtute : sic enim 1) removetur obstaculum illius progressus, nempe studium sollicitum terrenorum; et 2) additur animæ vigor, per studium rerum cœlestium...

5° Quam multi, qui primum quærunt bona terrena, quasi his cœlestia adjicienda forent! — Ili omni modo imprudenter agunt; nec tantum æternis bonis, sed etiam temporalibus illis suis excident *Nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis* (Ps. LXXV). — *Timete Dominum, omnes sancti ejus ; quoniam non est inopia timentibus eum. Divites eguerunt et esurierunt : inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono* (Ps. XXXIII). — Cujus sententiæ veritatem indociles Judæi miserrime experti sunt, de quibus Augustinus ait : *Temporalia perdere timuerunt, et vitam æternam non cogitaverunt, ac sic utrumque amiserunt.* Tract. 49 in Joan.

—

DOMINICA DECIMA QUINTA POST PENTECOSTEN.

Resurrectio filii viduæ Naim. Luc. VII, 11-16.

11. Ibat Jesus in civitatem quæ vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa. — 12. Quum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ, et hæc vidua erat; et turba civitatis multa cum illa. — 13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. — 14. Et accessit, et tetigit loculum. Hi autem qui portabant, steterunt. Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. — 15. Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.—16. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis: et quia Deus visitavit plebem suam.

—

Explicatio prima.

I. *Pompa funebris filii viduæ.*
II. *Defuncti per verbum Jesu suscitatio.*

—

11. *Ibat Jesus in civitatem quæ vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus et turba copiosa.*

Paucis diebus post *sermonem in monte*, circa finem mensis Maii, anno secundo prædicationis suæ, Dominus cum circuiret prædicando regionem, ibat in civitatem Naim. Erat

Naim oppidulum Galilææ, ob pulchritudinem structuræ et amœnitatem situs, hoc nomine appellatum. *Naim* enim hebraice idem est quod *pulchrum, decorum, jucundum, delectabile.* Surgebat ad radicem montis Hermon, duobus milliariis a Thabor (1), in ripa florida torrentis Cison.

Eo iter habebat Jesus, non oblectationis causa, sed ut perageret missionem suam, atque per omnes civitates et castella prædicaret Evangelium regni, curaretque omnem languorem et omnem infirmitatem in populo (Matth. IV 23); speciatim vero, ut insigne ibi miraculum operaretur.

Nominat Evangelista *Naim*, ad plenitudinem historiæ, et ad veritatis evidentiam, cum sic testes indicentur qui factum confirmare possint.

Similiter quod addit: *Ibant cum eo discipuli ejus et turba copiosa*, eo videtur pertinere, ut quam plurimos miraculi testes fuisse pateat.

Discipuli ejus dicuntur, non tantum duodecim Apostoli; sed alii multi, qui Jesum tanquam divinitus missum Magistrum habebant, et sequebantur ut ejus doctrinam audirent.

Turba copiosa distinguitur *a discipulis*, et intelligenda est ingens promiscui populi multitudo, quæ Jesum quocumque euntem sequebatur: partim ut audirent docentem, partim ut viderent miracula, aut etiam ut obtinerent sibi suisve ægrotantibus sanitatem. Illi homines sæpe de longe veniebant, et longe sequebantur Dominum, nec familiæ amore, nec labore itineris revocati: tanta erat eorum aviditas, et Jesus celebritas ac magnificentia.

12. *Quum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur.*

Quod dicit Evangelista: *Ecce efferebatur...* significat, fortuito casu (quantum homines possent judicare), contigisse ut, cum Jesus appropinquaret civitati, efferretur mortuus.

Quod Dominus mortuum hunc suscitare voluerit quasi fortuito occurrens, et cum ille efferretur ad sepulturam,

(1) Hieronymus, libro *de locis Hebraicis*.

prope portam civitatis, et cum ipse Dominus ingrederetur: sapientissimo sane consilio egit. Scilicet,

1° Occursus istius funeris, humanis quidem oculis fortuitus, Christo autem omnino prævisus erat et quæsitus. Voluit enim Jesus, occursum præsentibus videri fortuitum, ne, si ex industria exspectasset cadaveris exportationem, minoris fidei et gratiæ esset miraculum; utque ex improviso obvium mortuum revocando ad vitam, evidentius potestatem manifestaret, mortuos quoscumque vellet subito suscitandi.

2° Nec prius eum suscitare voluit quam ad sepulturam efferretur, ne quis causari posset non vere mortuum fuisse.

3° Nec privatim miraculum operari voluit, in domo defuncti, ubi pauciores adfuissent testes; sed in ipsa urbis porta, ubi maxima frequentia populi, præsertim apud Judæos. In porta enim urbis eorum forum erat, tum rerum venalium, tum judiciale, ubi causæ agi et viri nobiles civitatis versari solebant. — Multitudo itaque testium quam Dominus futuro miraculo adstare volebat, maxima fuit triplici ex parte, nimirum: -1) ex parte loci; -2) ex parte comitatus funebris; -3) ex parte turbarum, quæ Jesum sequebantur.

4° Christus in ipso suo urbis ingressu miraculum operatus est, quo melius insigni simul prodigio et beneficio incolarum animos ad Evangelium recipiendum disponeret.

Defunctus efferebatur — extra urbem ad sepulturam. Solebant Judæi, ne legalis immundities ex sepulcrorum commercio contraheretur, extra urbes habere sepulcra; quare et illud monumentum novum, in quo mortuus Christus positus est, in horto extra Jerosolymam erat. — Christiani, data post persecutiones pace Ecclesiæ, quod fieri potuit, cœmeteria sua constituerunt juxta templa: -1) ut mortui viventibus essent bonæ vitæ incitamentum; -2) ut vicissim ab eis suffragia orationum acciperent; -3) ut sacrificii Missæ, quod in templo offertur, participes fierent.

Filius unicus matris suæ: et hæc vidua erat, et turba civitatis multa cum illa.

Qualis defunctus esset quatuor circumstantiis describitur; non tantum ut fides augeatur historiæ, sed etiam ut

intelligatur, cur Dominus singulari misericordia motus, eum etiam non rogatus suscitaverit. Erat enim -1) *adolescens*, qui florescente adhuc ætate decesserat, et ante nuptias, ne nepote quidem matri relicto.

-2) Erat *filius unicus*, græce *unigenitus*, cujus mors majorem dolorem matri suæ afferebat, quam si hæc alios liberos habuisset. Luctus enim matris super unigenito defuncto est summus et acerbissimus, juxta illud Zachariæ : *Et plangent eum planctu quasi super unigenitum.* XII, 10.

-3) Ejus mater erat *vidua*, quæ et sine viro et sine liberis orbata maneret ac desolata. Cum enim unicum filium, quem solum genuerat, haberet superstitem, hæredem, solatium, et spem omnem suam; illo mortuo, et ex ipso ætatis flore erepto, *exstincta* cum illo *est scintilla ipsius*, ut verbis utamur mulieris Thecuitis (II Reg. XIV, 7), *nec superfuit aut ipsi* miserabili matri, *aut viro ipsius, nomen et reliquiæ super terram.*

-4) Vidua autem erat nobilis, primaria, ut videtur, civitatis matrona : cum eam *turba civitatis multa*, magna scilicet exsequiarum pompa comitaretur. Sed ipsa sua opulentia majoris ei causa doloris erat : cum enim, filio orbata, jam non haberet hæredem domus suæ, futurum prævidebat, ut bona sua hæredibus relinqueret alienis.

Quare miseranda mater acerbissimo dolore lugebat ; et lacrymis perfusa, filii sui funus, uti moris erat, sequebatur.

13. *Quam quum vidisset Dominus, misericordia motus super eam...*

In hoc lugubri spectaculo, Dominus non tam in corpus pallidum et inanime adolescentis, quod jacebat in feretro, quam in afflictam matrem oculos defixit : *Quam quum vidisset :* id est, quum eam considerasset. Non solum enim oculis eam aspexit, verum etiam animo consideravit causas luctus ejus.

Hanc itaque mulierem gravissime afflictam, atque orbatam unigenito, spe posteritatis, baculo senectutis, lumine oculorum ; hanc matrem tam miserabilem, tamque amare flentem

cum vidisset tenerrimus Dominus, non sane potuit quin intima commiseratione moveretur : *Misericordia motus super eam;* adeo ut statim ac sponte, antequam rogaretur, ad eam accedere, eamque solari voluerit.

Dixit illi : Noli flere.

Alio modo id illi Christus dixisse censendus est, quam cæteri, qui eam comitantes consolabantur. Alii nimirum dixerint illi etiam, *noli flere;* sed vulgari more, et humanis ut fieri solet, rationibus adductis hujusmodi : mortalem ipsius filium fuisse ; quod factum est, infectum fieri non posse ; nihil miseriæ prodesse lacrymas, quæ calamitatem augerent potius quam levarent. — Christus vero ita dixit illi *noli flere*, ut vel expresse, vel tacite spem fecerit, fore ut filius reviivisceret; sensusque verbi fuit : Desine, mater, flere, et incipe gaudere, quia jam filium tuum resuscitabo ; seu, ut Beda exponit : *Desiste quasi mortuum flere, quem mox resurgere vivum videbis.*

14. *Et accessit, et tetigit loculum. Hi autem qui portabant steterunt.*

Vix allocutus erat matrem, cum accederet ad defunctum, hoc veluti actu seu gestu sermonem complens, et indicans quid esset facturus. Jacebat mortuus in loculo, qui loculus, erat arca, non clausa, sed retecta ; seu species lectuli, quo mortui efferri solebant. Hunc ergo lectulum tetigit manu Dominus, ut hoc indicio annuntiaret quod facturus esset, et portantibus gradum sistere significaret.

Portitores itaque substiterunt. Nec mirum eos signo voluntatis Jesu obtemperasse, doctori adeo celebri et miraculis claro, quem tanta discipulorum populique turba comitatum coram videbant. — Stantibus autem portitoribus, omnis multitudo substitit et aspexit : quem effectum Dominus tangendo loculum intenderat ; volebat enim quod patraturus erat miraculum, attentis omnibus spectabile fieri.

Et ait : Adolescens, tibi dico, surge.

Tibi dico, id est, tibi præcipio, revivisce et surge. — 1° Alloquitur mortuum, quod divinam denotat auctoritatem : solius enim Dei Creatoris vocem mortui possunt audire; sic jussus est Ezechiel, ex persona Dei, mortuos et arida jam ossa alloqui : *Ossa arida, audite verbum Domini.* Ezech, XXXVII, 4.

2° Alloquitur, propria auctoritate præcipiens, ut verus Dominus vitæ et mortis : *Tibi dico, surge.* Non ita Sancti mortuos revocant ad vitam, sed tantum *in nomine Jesu Christi*. Petrus quidem mortuæ viduæ dixit : *Tabitha surge* (Act. IX, 40); sed non dixit, *tibi dico, surge* : quia non suo, sed Christi nomine loquebatur. Ipse vero Dominus, suo nomine loquens, ostendit se Deum esse, ac Filium Dei, cujus proprium est mortuos suscitare; prout paulo ante Jerosolymæ ipse dixerat : *Omnes qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei.* Joan. V. 28.

15. *Et resedit, qui erat mortuus, et cœpit loqui.*

En effectus verborum Christi. — Dum adstantes omnes intenti exspectarent, an mortuus huic voci obediret : ecce, eodem temporis puncto, quasi e somno excitatus adolescens aperit oculos, et e funebri pulvinari caput sublevans, medio corpore sese erigit, ita ut sederet in lectica qua ferebatur, omnibus conspicuus.

Et quo evidentius fieret eum vere vivere, motui vitali adjunxit loquelam, ita ut omnes, tam auribus quam oculis, testes resurrectionis essent. — Quæ verba locutus sit redivivus, Scriptura non refert; sed primum benefactorem suum Jesum, deinde charissimam matrem cum gaudio et gratitudine allocutum esse, existimari potest.

Et dedit illum matri suæ.

Data dextera jussit Jesus, ut reviviscens filius surgeret in pedes et de feretro descenderet; duxitque eum ad matrem, cujus commiseratione motus eum suscitaverat, cuique consolationem hanc promiserat dicendo : *Noli flere.*

Dedit illum matri : vere enim *donum* Jesu erat restitutio filii, qui non fuerat nisi per Jesum recuperabilis. Dedit, inquam, ut, quemadmodum prius, obediret, opemque et solamen matri præstaret; eumque reddidit, his aut similibus usus verbis : En filium tuum, o mater : accipe eum ac reduc domum, ut ejus tu societate fruaris, illeque tibi debita pietate obsequatur et serviat.

Quantum matri fuerit gaudium, quanta gratitudo, utpote facile intellectu, Evangelista non dicit. Profecto beata mater, accepto filio perfectam consolationem assecuta, antequam domum reverteretur, una cum adolescente redivivo, ineffabiles gratias Jesu egerit : universa populi turba spectante et obstupescente. Hanc postremam circumstantiam, qua miraculum declaratur, Evangelista addidit, dicens :

16. *Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum....*

Timor, id est, reverentia religiosa, mixta cum horrore quodam divinitatis, cujus præsentia in Christo manifestabatur, omnes invasit. Hebræorum enim idiomate, *timor* frequenter *sancta reverentia* est : unde Dei cultum et venerationem *timorem Domini* appellant. — Porro sanctus ille timor cum consolatione ac fiducia conjunctus erat, prout ex effectu patet : nam *magnificabant Deum*, id est, laudabant Deum, ob adventum Messiæ, quem ex miraculo agnoscebant. Crediderunt enim, vel saltem suspicati sunt, Jesum esse promissum Messiam, ut ex sequentibus patet.

Dicentes : Quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Dominus visitavit plebem suam.

Sensus est : Messias, Propheta ille magnus quem exspectamus, venit, per quem Dominus visitavit populum suum, ut eum consoletur et misericorditer redimat. Eodem sensu Zacharias in cantico dixit : *Benedictus Dominus Deus Israel; quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ... visitavit nos oriens ex alto* (Luc. I, 68, 78). — Turbæ autem sic loquentes, respiciunt, non ad hoc solum resuscitati adolescentis mira-

culum; quanquam istud apud eos principem locum facile obtinuerit; sed etiam ad cætera Domini opera et prodigia, quæ vel visu, vel fama intellexerant.

Porro clamor ille, seu ipsa res peracta, fama hujus miraculi, e labiis multitudinis longe lateque propagata est : *Et exiit hic sermo in universam Judæam de eo, et in omnem circa regionem.*

—

Explicatio secunda.

Christus Dominus tres mortuos suscitasse legitur, qui varios peccatores, spiritualiter per peccatum mortuos, figurant.

1° Suscitavit filiam duodennem archisynagogi *in domo :* figurando peccatorem, lapsum per fragilitatem in peccata quæ interna esse solent.

2° Suscitavit adolescentem filium viduæ Naim, *in porta civitatis :* figurando peccatorem, qui majore malitia sese tradit passionibus, a lapsu surgere minus curat, et in actus externos per verba et opera scandalosa progreditur.

3° Suscitavit Lazarum, jam *in monumento* inclusum : figurando peccatorem, peccandi consuetudine putrescentem, aut obduratum et obcæcatum.

Porro, resurrectionem primam operatus est seorsim et secreto, orando; secundam, imperando; tertiam, voce magna clamando: quæ omnia spiritualem animarum resurrectionem adumbrant.

Quod autem ad hodiernum Evangelium spectat, defunctus filius viduæ a Christo resuscitatus, statum peccatoris, ejusque conversionem allegorice repræsentat. Allegoria porro spectari potest, sive ex parte viduæ, sive ex parte defuncti, sive ex parte Christi.

Mater vidua, est 1° Ecclesia, quæ dilectissimos filios suos, i. e. fideles Christianos, vita animæ per peccatum privatos luget, suisque lacrymis veniam eis et vitam gratiæ impetrat.

2° *Mater vidua*, est quælibet mater vel pater; vel animarum rector, qui spiritualis pater ac mater vocatur : hic, cum ali-

quem suorum cognoverit in peccatum incidisse, et jam deduci ad sepulcrum vitiorum, debet funus illud prosequi lacrymis et orationibus; sic enim fiet, ut Dominus eum consoletur, eique sicut Beatæ Monicæ, filium restituat.

Adolescens defunctus, est peccator, in miserrimo statu existens. 1° *Mortuus est* secundum animam, privatus spirituali vita, lumine, cibo, loquela, motu....— Erat modo *adolescens*, id est, destinatus ad vitam longam et prosperam; nunc jacens in loculo, id est, in carne et sensibus immersus, erigere se ad spiritualia non valens...

2° *Effertur* ex omnibus bonis, et spoliatur ornatu, vestitu, hæreditate spirituali; honore, gaudio fraterno, pace et jucunditate cordis...— Effertur autem a quatuor portitoribus, quatuor nempe passionibus vehementioribus, quæ luxuria, ambitio, cupiditas et iracundia seu odium esse solent.

3° *Effertur ad sepulcrum*, hoc est, ad miserrimum statum corruptionis et obcæcationis in hac vita.... et ad sedem mortis secundæ, seu ad infernum, in altera....

Christus, resuscitans mortuum, est resurrectio et via nostra, auctor omnis conversionis, quæ resurrectio spiritualis est. Ut autem conversionem operetur, 1° occurrit funeri, id est, ultro quærit miserum peccatorem, eumque gratia sua præveniendo movet, ut recogitet corde...

2° Accedit ad mortuum, quum peccator gratiæ obediens incipit orare, Ecclesiam frequentare...

3° Tangit loculum et sistit portitores, quum peccatorem corporaliter affligendo, vel interne tangendo, vera compunctione penetrat, ejusque passiones compescit.

4° Mortuum vitæ restituit, quum peccatori absolutionem impertit.

5° Eum reddit matri suæ, quum eum restituit Ecclesiæ, familiæ suæ, omnibusque bonis spiritualibus, et spei hæreditatis æternæ...

Quod Christus facit, idem ministri Christi, suscitatores animarum, aliquo modo facere debent. Oportet enim eos, 1° *occurrere* funebri comitatui : id est, peccatorum vitæ mundanæ opponere exempla vitæ sanctæ, et documenta evange-

lica; — item, quærere peccatores, tum labore, tum orationibus...

Oportet 2° *accedere*, hoc est, lucrari paulatim corda, per comitatem, mansuetudinem, humilitatem, perque instructiones, quæ sint ad captum eorum accommodatæ....

Oportet 3° *tangere manu* loculum, i. e. per beneficentiam, eleemosynas, vel etiam per prudentem rigorem atque castigationem, removere pericula, reprimere abusus....

Oportet 4° postquam sufficienter animæ dispositæ sunt, eas *alloqui magna vi et zelo*, quasi voce Dei, easque nomine Dei revocare ad vitam vere christianam : jubendo ut surgant, atque motum, loquelam et gressum recipiant....

Oportet 5° resuscitatos ad vitam *reddere matri suæ*, id est, Ecclesiæ ejusque sacramentis, piisque sodalitatibus, ut eorum perseverantiæ prospiciatur...

Præter generales allegorias hactenus expositas, evangelilicus textus particularia suggerit documenta, quæ sequuntur.

Ibant cum Jesu discipuli ejus et turba copiosa.

En influxus exempli majorum ad bonam disciplinam minorum. Docet Evangelista, secutos esse Christum prius discipulos, ac postea (eorum videlicet exemplo tractam) turbam plebis copiosam : ut intelligamus, superiores propius sequi debere Christum, suoque exemplo cæteros ad Christi sequelam trahere : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* I Cor. IV, 16.

Ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris suæ.

En mors præmatura, inexspectata; en fragilitas vitæ et opum humanarum. Omnia enim hic longiorem vitam merito videbantur postulare : filii ætas, parata ipsi hæreditas, matris solitudo, cujus ipse solatium esse debebat. Defunctus est tamen adolescens: ut intelligamus, omni tempore

et statu mortem esse exspectandam. *Estote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.* Matth. XXIV, 44.

Et hæc vidua erat.

Eo magis Dominus motus est erga matrem defuncti, quod hæc erat vidua : ut viduarum misericordiam et curam sibi singulariter charam esse doceret. Quod cæteroquin pietatis genus sæpe Scriptura commendat, et ipsi Deo velut proprium esse ostendit : *Dominus custodit advenas, pupillum et viduam suscipiet* (Ps. XLV). — *Exultate in conspectu ejus... patris orphanorum et judicis viduarum.* Ps. LXXVII.

Et turba multa civitatis cum ea.

En exsequiarum solemnitas et religiosa mortuorum sepultura, quæ Deo gratissima est, et plurimum quoque in Scriptura laudatur. *Quando orabas cum lacrymis*, ait Raphael angelus ad Tobiam, *et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas : ego obtuli orationem tuam Domino* (Tob XII, 12). — Nicodemi et Josephi ab Arimathia circa corpus Christi sepeliendum pietas et religio, in Evangelio diligenter et summa laude commemorantur. Imo Christus ipse Magdalenam laudat, quod unctionem sepultoriam etiam nescia, instinctu tamen Spiritus sancti, sibi contulerit : *Mittens hæc*, inquit, *unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium, in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit, in memoriam ejus* (Matth. XXVI, 12); scilicet in memoriam gloriosam, seu in gloriam ejus.

Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit : Noli flere.

1° En exemplum misericordiæ, egenis et afflictis personis exhibendæ. Dominus enim viduæ matris lacrymis, jactura, afflictione movetur, eique condolet; quare aspiciens eam oculis commiserationis, benigne solatur, dicens : *Noli flere.* — Et

quidem, omnium preces antevertens, matri nihil tale exspectanti, ultro beneficium confert, sola eum movente misericordia Cordis sui : tanta est ejus ad sublevandas hominum miserias promptitudo. — Ut nos discamus, non modo nemini lacrymarum causam afferre; sed etiam ab afflictis oculos non avertere, eorumque, etsi non expresse rogantium, lacrymas misericorditer abstergere. *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem* (Ps. XL) : qui *intelligit*, id est, qui respicit, cognoscit studiose et misericorditer lugentium dolores; non secus ac pius medicus afflictorum vulnera considerat, ut medeatur.

2° Dicendo : *Noli flere* ob mortem filii, Dominus nequaquam damnat fletum moderatum de defunctis cognatis et amicis. Nam, quamvis etiam speremus eis bene esse post hanc vitam; tamen ob supremæ separationis acerbitatem, ineluctabili naturæ sensu rectissime commovemur. Imo ipse Filius Dei ad sepulcrum Lazari, amici sui, flevit: *Et lacrymatus est Jesus. Dixerunt ergo Judæi : Ecce quomodo amabat eum* (Joan. XI, 35, 36). — Insinuat autem Dominus, non esse dolendum nimis, cum ipse adsit, ipse Deus totius consolationis. Quod expresse Apostolus dixit : *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini sicut et cæteri, qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt, per Jesum adducet cum eo.* I Thess. IV, 12, 13.

Tetigit loculum : hi autem qui portabant steterunt.

En tribulationum hujus vitæ beneficium et utilitas. Christus accedens et loculum tangens defuncti, effecit ut qui eum ad sepulcrum portabant, starent, et misericordiæ ejus effectum exspectarent. Eodem modo Deus ad peccatores accedens, et defunctæ animæ loculum, qui corpus est et corporalia bona, sua visitatione tangens atque affligens; facit, ut passiones inordinatæ, quibus anima ad sepulcrum inferni ferebatur, repressæ, veluti consistant; et animus colligere se, ac Dei vocem audire possit...

Adolescens, tibi dico, surge.

1° En vox gratiæ, uniuscujusque animæ insonans, et alacriter sequenda. — Quibus dicitur *surge*, seu quinam excitantur a Domino? — Ad surgendum excitantur quicumque jacent : sive jaceant in putredine peccati... sive in ignavia tepiditatis... sive in lectulo sensualitatis... *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis; et illuminabit te Christus.* Eph. V, 14.

2° Dominus non dicit simpliciter, *vive*, sed *surge* : ut intelligamus, Deum quidem gratiam largiri, nobis autem incumbere,ut gratiæ cooperemur atque surgamus. Gratia enim, utpote adjutorium, *nobiscum* quidem omnia potest; sed sine nobis efficiet nihil.

Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui; et dedit illum matri suæ.

1° En veræ conversionis effectus : homo relinquit cubile peccati; loquitur, ad precandum Deum, ad confitenda peccata; redditur paci, felicitati, omnibusque bonis filiorum Dei; et vitæ suæ novæ exemplo Ecclesiam lætificat, proximos ædificat, semetipsum honorat, et Dei misericordiam glorificat...

2° Mortuus ille verbo Jesu reviviscens, imaginem quoque refert resurrectionis nostræ futuræ in novissimo die; sed imperfectam valde. Hic enim mortuus resurgit ad vitam miseram ac mortalem... tunc autem justi resurgent ad vitam gloriosam ac immortalem. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est stimulus tuus?...* I Cor. XV, 53 seq. (1).

(1) Alia Evangelia Dominicarum similiter exposita invenire est in ejusdem Auctoris opere : EVANGELIA DOMINICARUM AC FESTORUM TOTIUS ANNI, *homiliticis explicationibus secundum mentem SS. Patrum et catholicorum interpretum illustrata.*

—

FERIA QUINTA INFRA HEBDOMADAM SECUNDAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium *de Divite epulone*. Luc. XVI, 19-31.

Dixit Jesus Pharisæis: — 19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso; et epulabatur quotidie splendide. — 20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, — 21. cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis: et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus. — 22. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno. — 23. Elevans autem oculos suos, quum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus; — 24. et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam: qui crucior in hac flamma. — 25. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. — 26. Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut hi qui volunt hic transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. — 27. Et ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei, — 28. habeo enim quinque fratres: ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. — 29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen

et prophetas : audiant illos. — 30. At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. — 31. Ait autem illi: Si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

—

Explicatio prima.

Anno prædicationis tertio, mense Decembri, cum doceret Dominus in Bethabara, et de divitiis in pauperes dispergendis loqueretur, diceretque: *Non potestis Deo servire et mammonæ*, hanc doctrinam irridebant pharisæi. *Audiebant omnia hæc Pharisæi, qui erant avari; et deridebant illum. Et ait illis: Vos estis qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra; quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum* (Luc. XVI, 13, 14, 15). — Ut autem irrisores impios et avaros magis percellat, affert terribile exemplum divitis, damnati gehenna ignis, idcirco quod pauperem neglexisset, a quo potuisset in sinum Abrahæ et in æterna tabernacula recipi.

Utrum hæc Domini narratio sit mera parabola, an historia ac res vere gesta, ut Ambrosius, Chrysostomus, aliique Patres censent, disputatur. Probabilis valde est opinio Maldonati, qui tenet esse partim historicam, partim fictitiam. Scilicet, ut ipse explicat, 1° historice verum est, vixisse aliquando inter Judæos duos homines, quorum unus, dives epulo atque immisericors, post mortem incidit in infernum; alter, pauper Lazarus, post mortem salvus factus est. Hæc inquam, vera historia censetur; tametsi nullus eam narrare potuit præter ipsum Christum, cui soli res alterius sæculi notæ fuerunt non minus quam hujus. Et quidem hanc veritatem historicam supponit Ecclesia, dum animabus fidelium apprecatur, ut *cum Lazaro, quondam paupere, æternam habeant requiem*.

— 2° Colloquium vero inter divitem reprobum et Abraham, mere parabolicum est, et figuratum ut aptius doceamur.

Tres partes distingui possunt :

I. *Sors divitis et Lazari in hac vita.*
II. *Eorumdem sors in vita altera.*
III. *Monitum viventibus datum.*

19. *Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide.*

Homo ille Judæus erat, utpote qui infra filius Abrahæ esse ostenditur et discipulus Moysis. *Erat* autem *dives*, nempe *de suo*, ut Augustinus dicit, hoc est, de rebus legitime acquisitis. Non enim accusatur rapinæ, furti, aut alterius injustitiæ. At si minus injustitiæ reus, an aliis culpis non erat obnoxius? Plurimis sane vitiis non caruisse censendus est, quæ ex divitiis nasci solent; ob duo tamen apertius reprehenditur, quæ tanquam causæ assignantur reprobationis ejus : nempe vita sensualis et inhumanitas in pauperes. Describitur enim ut homo *ducens in bonis dies suos* (Job. XXI, 13), nihil denegans sibi, nihil largiens pauperibus. — Ad sensualitatem itaque quod spectat, exquisitissima quæque sibi concedebat quoad vestes et quoad cibos.

Induebatur purpura et bysso : scilicet pro vestimentis utebatur *purpura*, seu pallio purpureo : qui vestitus erat pretiosissimus, regum et principum virorum tunc temporis proprius; *et bysso :* id est, tela seu lino candido et delicatissimo. Notatur hic vestitus splendor et mollities : byssus quippe mollitiem significat; purpura vero cultus externi splendorem, quo corporis elegantiam exornabat.

Et epulabatur quotidie splendide. En sensualitas mensæ. Non tantum *reficiebatur*, prout natura postulat; sed *epulabatur*, id est, genio ac gulæ indulgebat, epulis vacando. Non enim epularum jucunditate utebatur subinde, vel tantum genialibus diebus; sed *quotidie*, omnes vitæ suæ dies in hoc consumens, quasi ad hoc unice viveret. Imo tanquam finem suum ac gloriam in ea re constituens, omne studium eo

conferebat, ut epularetur *splendide*, ita ut nihil deesset quod, sive ad dapium ac vinorum excellentiam, sive ad magnificentiam vasorum spectaret.

Erat itaque dives iste, non parcus et sordide avarus, qui defraudaret animam suam bonis; sed qui divitias prodige expenderet ad suum ipsius commodum, in vestes præclaras, lauta convivia, pretiosam supellectilem, comitatum frequentem; ita ut nihil sibi sineret deesse quod ad vitæ voluptatem splendoremve facere posset: exemplum exhibens hominis, tota mundi prosperitate fruentis, et charitatis erga pauperes penitus obliti.

20. *Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,* — 21. *cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis : et nemo illi dabat ; sed et canes veniebant et lingebant ulcera ejus.*

Diviti epuloni opponitur pauperrimus Lazarus : exemplo felicitatis mundanæ opponitur exemplum humanæ miseriæ. Describitur enim ut carens omnibus quibus dives abundat, tecto, vestimentis, honore, alimentis, imo corporis sanitate.

Et erat, inquit, eodem tempore ac loco, ***quidam mendicus, nomine Lazarus***. Quod nomen mendici exprimatur, argumento est non levi, historiam hic narrari, non parabolam fingi. Voluit autem Dominus nomen illius hominis memorare, quia pauper erat et justus, cujusmodi ***honorabile nomen coram illo*** (Ps. LXXI) : ideoque ***in memoria æterna erit justus*** (Ps. CXI). — Porro divitis nomen tacuit, tum ut parceret famæ ejus, tum præcipue, quia impios nescit Dominus : ***Nomen eorum delesti in æternum.*** Ps. IX.

Erat ergo Lazarus *mendicus*, id est, pauperrimus, nullum vivendi medium habens, nisi ut manum tenderet et eleemosynam peteret. Imo ne circuire quidem poterat ad mendicandum, sed *jacebat*, tanquam ægrotus qui se movere non posset; jacebat quoque tanquam abjectus, neglectus, pro nihilo habitus, omni cura omnique humano præsidio prorsus destitu-

tus; jacebat denique, velut in loco consueto, uti videtur, per plures dies noctesque continuas, sub dio, quippe domo carens.

Jacebat ad januam ejus, id est, in via publica, juxta vestibulum palatii epulonis : ut simul et a prætereuntibus per plateam acciperet stipem, et a divite ejusque domesticis alimenta. Itaque sæpius vidit eum dives, ejusque miseriam dum exiret et reverteretur, observare potuit ; eumque etiam nomine cognovit, ut infra verbis suis ostendet.

Ulceribus plenus. Non modo pauperiem patiebatur, sed etiam infirmitates, quæ ex penuria victus convenientis sequi solent. Erat *ulceribus* afflictus, imo *plenus*, ita ut a planta pedis usque ad verticem capitis non esset in eo sanitas. — *Ulceribus plenus*, ita ut corpus totum occuparent ulcera fœda, acerba, horrorem simul et commiserationem moventia. Ulcera, inquit Lucas Brugensis, corpus ejus in modum vestis obtegentia, opponuntur purpuræ et bysso, quibus dives induebatur.

21. *Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis.* —Ciborum reliquias probabiliter etiam voce petierit Lazarus; non tamen dicitur *petens* aut *postulans*; sed *cupiens* iis saturari : ut insinuetur opem petiisse non importune, et potius miseriæ ostentatione quam clamore; utque sic intelligamus hominis patientiam et æquanimitatem.

Auxilium itaque implorabat modestissime, ideoque saturari cupiebat, non sumptuosis ferculis, sed *de micis quæ cadebant de mensa divitis;* gavisurus, si vel canis loco haberetur, cujus est de micis e mensa cadentibus vivere : *Nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum*. Matth. XV, 27.

Et nemo illi dabat. His verbis simul insinuatur extrema Lazari fames, et notatur duritia maxima divitis et familiæ ejus, quod perire permitterent surperflua, quibus pauper præsens et obsecrans ali potuisset.

Sed et canes veniebant et lingebant ulcera ejus. — Accessit scilicet et hoc mali, quod canes lambentes aperta ulcera ejus dolores augerent. — Id additur, 1° ad indicandum miserabilem statum corporis ejus, quod seminudum erat, et ad quod

velut ad cadaver canes accurrerent; 2° maximam ægri hominis debilitatem, eos abigere non valentis; 3° summam ejus derelictionem ex parte hominum, cum nemo esset, qui vel animalia ab eo arceret.

En status Lazari et status epulonis in hoc mundo : jam sequitur quomodo uterque mutetur in futuro.

22. *Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinum Abrahæ...*

Factum est, ægritudine sane corporis et rerum omnium inopia, *ut moreretur mendicus, et portaretur*, quoad animam, *ab angelis in sinum Abrahæ :* id est, ut anima ejus angelorum ministerio honorifice illuc duceretur. — Quo testimonio manifeste discimus, animas justorum corporibus exutas, in salutis locum ab angelis deduci. Unde orat Ecclesia, ut jubeat Deus defunctorum animas *a sanctis angelis suscipi, et ad patriam paradisi perduci*. Et iterum, ut *signifer sanctus Michael repræsentet eas in lucem sanctam :* signifer dicitur, tanquam bellum adhuc gerens, eo quod in illo etiam animarum transitu, dæmones obluctentur angelis, ut earum translationem in locum impediant (Jans. Gandav.). — In quemnam autem locum Lazarus deductus est?

In sinum Abrahæ : id est, in locum quietis, qui etiam Limbus Patrum vocatur ; non in cœlum, quod tantum per Christi ascensionem apertum est. — Porro locus ille erat mansio salutis, ubi animæ justorum, a miseriis mundi liberatæ, quiescerent ac foverentur tanquam in gremio communis justorum omnium patris, Abrahæ : exspectantes interim opportunum tempus admissionis in cœlum, et beatitudinis absolutæ. — Hujusmodi receptaculum justorum, Christi ætate, vulgo vocabatur *sinus Abrahæ;* quemadmodum e diverso, locus damnatorum, *gehenna*.

Dicitur autem *sinus Abrahæ*, ut significetur remota quædam et secreta sedes quietis in societate Abrahæ, qui, tanquam communis pater omnium credentium, filios suos ibi colligit. Metaphora enim est, desumpta ab humano sinu, quo solent excipi, condi et foveri pueruli, quos parentes tenerrime dili-

gunt, pueruli præsertim gravius quid perpessi. — Dicitur *Abrahæ* sinus,non Adæ protoparentis,vel justi Abel,qui longe ante Abraham in hunc locum descenderant: quia Adam sacris Litteris non aliter est notus, quam ut peccator et transgressor; nec ullus alius præter Abraham exhibetur ut *pater credentium* atque electorum, cui promissiones salutis sunt factæ, ipsi nempe et posteris ejus : *Quam olim Abrahæ promisisti et semini ejus.* Et quidem hinc factum est, ut etiamnum Ecclesia *sinum Abrahæ* metaphorice usurpet pro cœlo, animam defunctam sic orando alloquens : *Suscipiat te Christus qui vocavit te, et in sinum Abrahæ angeli deducant te.*

Idem ille sinus Abrahæ, seu limbus Patrum, in symbolo Apostolorum vocatur *infernus*, ubi dicitur Christus *ad infernum*, seu, quod idem est, *ad inferos* descendisse. Atque idcirco vocatur locus *infernus*, quia subterraneus; distinctus tamen ab inferno inferiore, qui locus pœnarum est, ex quo legitur infra damnatus epulo elevasse oculos ad Abraham, quem vidit a longe (1). — Quod si dicitur Christus in eumdem locum, quo Lazarus portatus est, descendisse, longe tamen alia ratione eo devenit. Non enim ut captivus, descendens in carcerem; sed ut victor, qui alios illo carcere liberaret, et tandem secum in cœlum transferret. Nam tametsi limbus esset locus quietis et salutis; tamen carcer erat comparatione cœli, qui absolutæ beatitudinis locus est. Jam vero Redemptor carcerem illum aperuit, dum post mortem descendens ad inferos, animas justas illic visione beatifica donavit, easque post quadraginta dies, secum in cœlos deduxit: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* Eph. IV, 8.

In infernum ergo Abrahæ sinum Lazarus mendicus ab angelis fuit portatus : et quem dives epulo tecto suo non receperat, hunc Deus hominem Abrahæ et Sanctorum omnium consortio adjunxit. — At quonam Lazari merito? An eo solo quod in hac vita pauper fuerit? Nequaquam, sed merito patientiæ : implicite enim significatur, ita fuisse pauper ac mi-

(1) Quæ ad locum seu situm inferni pertinent, etsi in Scriptura et Patribus fundata, fide tamen definita non sunt. Cf. *Elementa Theol. dogm.* tract. 19, *De novissimis.* nn. 49, 63-69.

ser, ut timuerit Deum, ut paupertatem et ærumnas æquanimiter tulerit, tanquam profectas a Dei manu; ut nemini, nec ipsi epuloni immisericordi, convicium dixerit, aut male precatus fuerit; ut non obmurmuraverit, nec providentiam Dei accusaverit : sed patientia probatus consummaverit opus perfectum.

Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno.

Similiter, nec secus ac pauper, *et dives*, nihil divitiis a morte defensus, tandem *mortuus est;* et delatus est in locum suum, at diversum a loco Lazari.

Et sepultus est in inferno (1) : id est, sicut sepultum est corpus ejus in terra ab hominibus, ita anima demersa est in pœnas inferni a dæmonibus. Nam antithesis Lazari ab angelis deducti insinuat, divitis animam corpore egressam, ab angelis malis abreptam esse; et ex altera parte, sepultura ista infernalis profunditatem pœnarum significat. Ut enim in domo Patris, ita in inferno mansiones multæ sunt, illic sublimitate, hic profunditate, pro cujusque meritis distinctæ.

Sepultus est *in inferno*, id est, ut infra dicitur, *in loco tormentorum*. Vox *infernus*, seu *inferi*, latiore sensu accepta, tria animarum receptacula designat : limbum Patrum, purgatorium, et gehennam; hic autem sensu stricto sumitur pro gehenna ignis.

Quæritur autem, quæ fuerit proprie causa damnationis ejus? — Ex toto narrationis contextu colligitur causa duplex : 1° vita sensualis, seu abusus divitiarum, quas dives ille, neglecta temperantia, in vitam sensualem unice impendit, in hac suum finem constituens. — 2° Præsertim vero inhumanitas erga pauperes. Quod si egenos, et nominatim Lazarum illum præsentem misericorditer adjuvisset, facile ipsi Deus intemperantiæ vitia condonasset, eumque Laza-

(1) In textu græco hæc plerumque habetur interpunctio : *mortuus est autem et dives, et sepultus est. Et in inferno elevans oculos suos, cum esset in tormentis*... Lectio autem et interpunctio Vulgatæ, sententiam exhibet pleniorem, qua *sinui Abrahæ* opponitur *infernus;* et *delationi* in sinum Abrahæ, *sepultura* in inferno.

rus secum in sinum Abrahæ attraxisset; sed *judicium fuit sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Jac. II, 13.

23. *Elevans autem oculos suos, quum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus.*

Hic incipit pars narrationis, quæ, ut diximus, mere parabolica esse a multis censetur. Quod si dicatur non ficta, sed vera quoque hic dari narratio commercii inter mortuos, sicut præcedens fuit historia gesta inter vivos; admittendum saltem erit, in hac parte esse multa metaphorice intelligenda.

Scilicet exhibentur inter se colloquentes animæ, corporibus exutæ, quasi adhuc corporeis organis uterentur: qui metaphoricus sermo usurpatur, ut ita futuræ vitæ status, qui usque ad diem resurrectionis plane spiritalis erit, repræsentetur corporaliter et accommodate ad captum nostrum; quemadmodum subinde etiam Deo corporea membra tribui solent.

Etenim non facile intelligeretur, præsertim a rudibus, defunctos sine oculis vidisse, sine lingua locutos, sine corpore cruciatos. — Hujusmodi quidem sensibilia, quæ vel ad pœnam sensus, vel ad gaudium sensus pertinent, animæ defunctorum vere experiuntur : at modo peculiari, sine corporis organis, Deo nimirum omnipotentia sua sensuum officium supplente. Nos autem cum non cognoscamus nisi modum communem percipiendi sensationes, nempe per organa; ideo Dominus nostro captui sermonem accommodans, defunctis animabus tribuit oculos, digitos, linguam, etc. : quæ proinde metaphorice intelligenda sunt, significantque visum quemdam, tactum, etc. animabus proprium.

Non vero sicut corporis membra, ita etiam metaphorice intelligenda est *flamma*, in qua dives cruciatur. Etenim 1° ignem gehennæ esse materialem atque corporeum, doctrina est in Ecclesia communiter recepta, et ita certa, ut absque temeritate, imo, coram populo, absque gravi scandalo in dubium revocari non possit.—2° Quoniam ignis corporeus agit in animam, eamque affligit mediantibus sensibus; nihil

obstat quin, Deo virtutem ignis elevante, agat in animam immediate, ac sine sensuum adminiculo. Ergo ubi dicitur dives *cruciari in flamma,* necesse non est flammam intelligere metaphorice; imo potius sensu proprio corpoream flammam, a Deo in instrumentum justitiæ accensam, significari dicendum est.

Quibus præmissis, facile textus sacer intelligetur. — Quod dicitur dives *elevans oculos suos :* intellige, ex abysso profunda, in qua sepultus jacebat,considerans altiores regiones, mentis oculos seu intellectum in ea quæ supra se erant, dirigendo.

Dicitur *quum esset in tormentis :* ut significentur tormentorum diversa genera, alia damni, alia sensus, et utraque varia ac multiplicia. Jam vero, tormentis pressus, ille Lazari meminit, et apud se cogitavit quonam modo cum illo nunc ageretur, qui tam miseram vitam egerat in terra.

Tunc *vidit Abraham a longe:* id est, cognovit Deo revelante Abraham patrem suum in loco, alte supra locum tormentorum posito, quiete beateque agentem; — *et Lazarum in sinu ejus,* id est, eodem quo Abraham loco, ejusdem cum eo quietis felicitatisque participem. — Aspectus ille, ut patet, reprobo novum tormentum infligit.

24. *Et ipse clamans dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam : quia crucior in hac flamma.*

Videns itaque Abrahamum et Lazarum bonis fruentes, ad eorum opem sibi misero implorandam vi naturæ impellitur. *Et ipse clamans dixit :* mentis hic locutio intelligenda est. Dicitur *clamare,* miserabili nempe voce, ut vehementia desiderii, vis dolorum, et loci longinquitas exprimatur.

Pater Abraham... Alloquitur Abrahamum potius quam alium, non tantum ut patrem de quo confideret; verum etiam ut principem et rectorem loci illius. — Etsi indignus filius, Abrahamum etiamnum *patrem* appellat; ut eum benevolum sibi faciat, significando sese non gentilem esse aut alienum.

Miserere mei: mendicantis instar commiserationem movere conatur, ut inde ulterius sequatur sui solamen quod exquirit. Porro petit solamen levissimum, guttulam aquæ, ministerio Lazari sibi tribuendam.

Dicit: ***Mitte Lazarum***, -1) quia Abraham ipsum venire non decebat; -2) quia persuasum ipsi est, Lazarum, cujus perspectam habet longanimitatem, non gravate id facturum, et paratum esse bonum reddere pro malo; præsertim patre Abraham jubente. -3) Ut pateat, quomodo nunc opem desideret ejusdem pauperis, cui olim in vita opem denegavit.

Ut intingat extremum digiti sui in aquam: id est, ut vel guttulam, quæ adhæreat extremo digito, tribuat mihi. Opponitur aquæ gutta micæ panis, ut Augustinus adnotat.

Ut refrigeret linguam meam, in qua maxime per sitim ardentem affligor; et hoc refrigerio vel modicum mihi levamen afferat. — Porro maxime torquetur in *lingua*, quia lingua maxime peccaverat, epularum intemperantiæ indulgendo: *Per quæ peccat quis, per hæc et torquetur* (Sap. XI, 17). —Causam autem cur refrigerium aquæ postulet, explicat dicens:

Quia crucior in hac flamma: id est, horrendis doloribus torqueor immersus in hac flamma, quæ tanquam instrumentum divinæ justitiæ meam animam cruciat. — Hanc autem flammam non precatur prorsus exstingui, aut sese ex inferno liberari; desperat enim id obtinere se posse: sed modicam duntaxat refrigerationem flagitat, quæ tamen ei negabitur. Scilicet aquæ guttula negabitur illi, qui micas panis negavit pauperi. Respondit enim Abraham:

25. *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.*

26. *Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est...*

Petitionem misero abnegat Abraham duplici allata ratione: 1° quia obstat rectus ordo justitiæ; 2° quia insuper impossibilis res est, separatione impervia divinitus constituta.

Fili, recordare... Sedate Abraham et mansuete etiam damnato respondet, instar judicis, qui cum tranquillitate judicat. — Imo, vocatus *pater*, non denegat illi nomen *filii*, quod ei ratione originis competebat. Dicit autem *fili*, non amoris affectu, sed causa pungendi conscientiam ejus, qui non se gesserit ut filium Abrahæ deceret.

Quod jubet eum *recordari*, demonstrat manere in damnatis memoriam transactæ vitæ, personarum, gratiarum, peccatorum, bonorumque temporalium. *Ad pœnam suam ei et cognitio servatur et memoria.* Gregor. hom. 40.

Recordare, inquit, *quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris...* Quasi diceret: Habuisti in vita, ea quæ voluisti bona, temporalia nempe spretis æternis; Lazarus eodem vitæ tempore, toleravit mala temporalia pro æternis, nobis a Deo promissis; ideo in altera vita rectissime contingit, ut Lazarus consoletur, tu vero crucieris. — Exigit enim justitia divina, ut qui in hoc sæculo bona temporalia præposuerint æternis, ob quæ creati essent, in altero sæculo æternis malis absque ullo solamine affligantur; contra vero, ut qui in hac vita miserias de manu Dei æquanimiter acceperint, in altera, pro patientia sua solamen accipiant, ac vitam sine ullo dolore beatam.

Quia recipisti bona (græce, *bona tua*, *τὰ ἀγαθά σου*), nempe sanitatem, divitias, epulas, etc. Ista fuere bona a te existimata; at nequaquam vera bona, siquidem æterna mala parturierunt. — Hæc *recepisti*, id est, quæsivisti, amasti, tenuisti tanquam sola bona, tanquam partem ac portionem quam tibi elegeras: in his collocans felicitatem tuam, atque his contentus. Sic fere de Pharisæis dicitur: *Receperunt mercedem suam*. Matth VI, 2.

Hæc recepisti tu, *in vita tua* mortali ac transitoria; *et Lazarus similiter*, brevi vitæ spatio, recepit partem suam, *mala* nempe ac miserias temporales: quæ tu quidem mala censebas, sed quæ maximorum fuerunt causa bonorum. Illa Lazarus *recepit*, scilicet acceptavit de manu Dei, eaque patienter toleravit, cum spe æternæ felicitatis.

Quapropter *nunc*, post mortem mutatis vicibus, Lazarus *consolatur*: pro fame, paupertate, aliisque miseriis, magna

obtinet bona. — Non quidem significatur hic consolatio perfecta, qua fruuntur nunc Beati in cœlo; sed liberatio ab ærumnis hujus vitæ, conjuncta cum suavissima exspectatione cœli mox aperiendi, in qua conquiescebant justi in limbo.

Tu vero cruciaris: spoliatus omni bono, temporali et æterno, affligeris malis, quæ non metuisti tanquam non eventura; cum tamen sola timenda fuissent, utpote mala æterna. Pro superbis ædibus habes tartarum ; pro deliciis tormenta; pro immortali vita, quam a Deo tibi propositam sprevisti, invenisti mortem æternam.

26. *Et in his omnibus :* id est, insuper, præterquam quod Dei justitia non permittat, ut per Lazarum levamen aliquod cruciatuum tibi præstetur; etiam impossibile est id fieri, quamvis maxime vellemus. Etenim,

Inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. — Quod dicitur *firmatum esse chaos*, id est, hiatus magnus, seu ingens inane spatium (græce χάσμα μέγα) immutabili Dei decreto constitutum est. Quo significatur, primo, vera loci distantia, quæ erat inter locum damnatorum et limbum justorum; secundo ac maxime, impermeabilis et æterna reproborum ab electis separatio, præcipue ut illis solatium afferatur.

Quod si ingens esset olim intervallum inter justos et reprobos, dum utrique in terræ visceribus agerent; longe major nunc separatio est inter supremum seu empyreum cœlum, ubi sedes Beatorum, et centrum terræ, ubi carcer reproborum communiter a doctoribus constituitur.

Hoc itaque Abrahæ responso ille repulsam passus, nec mitigationem cruciatuum consecutus, pergit rogare ne saltem augeantur cruciatus sui.

27. *Et ait : Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei,*
28. *habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.*

Rogat jam, ut Lazarus, resumpto corpore, adeat fratres suos in terra viventes, eosque monitis avertat a damnati fratris consortio. — Dices : Damnati in malitia sunt obdurati, odio Dei et hominum repleti, nec cuipiam, etiam amico vel fratri bene volunt; quomodo ergo dives iste optat, ut fratres sui evadant pœnas inferni? Respondetur, epulonem non tam fratribus quam sibi voluisse consulere; nam damnatio fratrum damnationem ipsius ac tormenta auxisset, eo quod fratres exemplo suo ad eamdem vitæ dissolutionem et immisericordiam provocaverat.

Rogo, inquit, *ut mittas eum in domum patris mei*, id est, in domum paternam ac familiam meam: quandoquidem chasma simile non impediat vos ad mortales transire, qui in mundo degunt. — *Habeo enim quinque fratres*, qui deliciis ac voluptatibus carnis, sicut olim ego, indulgentes, et pauperum obliti, similiter in hanc miseriarum sortem devenient. — Quapropter *testetur illis*, id est, tanquam testis oculatus eorum quæ hic geruntur, testimonium perhibeat eis de mea reprobatione; atque ita docendo eos moneat et contestetur, ut pœnitentiam agentes caveant, *ne et ipsi*, mea vestigia porro sequentes, *veniant in hunc locum tormentorum*. — Et istud petitum denegat Abraham, quia superfluum.

29. *Et ait illi Abraham: Habent Moysen et prophetas: audiant illos.*— 30. *At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.*
31. *Ait autem illi : Si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.*

Nihil, inquit, necesse est, propterea Lazarum avocari a quiete sua, et ad vitam mortalem per miraculum redire : *habent* enim fratres tui doctores et admonitores suos, quos Deus illis providit. Habent *Moysen et prophetas*, loquentes sibi in

libris Scripturarum, qui publice ipsis proponuntur, et sabbatis singulis leguntur in synagogis : hi scilicet de tormentis inferorum, de vita recte instituenda, et pœnitentia agenda, accurate docent atque testantur.

Audiant illos, id est, credant atque obediant illis : et non erit opus ex mortuis audire quid hic geratur; sed certo certius a loco isto tormentorum præservabuntur. — Quod si sufficienter viam salutis docebant libri Testamenti veteris, multo tamen plenius et clarius eam ostendunt libri Testamenti novi, quos prioribus Deus misericorditer addidit, postquam ***novissime, diebus istis, locutus est nobis in Filio.*** Hebr. I, 2.

Responso Abrahæ non acquiescit ille, sed insistit dicens : *Non, pater Abraham :* quod referendum est ad secundam partem sententiæ superioris, et significat : ***Non audient illos.*** Etenim præsto esse Moysen et prophetas, quos audire sufficiat, negare non potest; sed negat fratres suos id esse facturos. Propterea monitionem illis extraordinariam postulat, quam censet efficacem fore.

Porro ita sentit, et de fratribus suis tali modo judicat, partim ex cognitis eorum moribus, partim ex semetipso. Ipse enim dum in vivis ageret, non movebatur Moysis aut prophetarum exhortationibus; nec iis comminantibus credebat talia supplicia manere amatores mundi, qualia nunc experitur. Sicut ipse fuit affectus, inquit Chrysostomus, sic opinionem habet et de fratribus suis. Ideo dicit :

30. ***Non; sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent*** : id est, si quis defunctus, quem noverint in vita, qualis Lazarus, resurrexerit, eosque adierit, declarans se ideo jubente Deo a morte resurrexisse, ut certiores eos faciat eorum quæ apud inferos geruntur; et in particulari cruciatuum, quos ego hic sustineam ob vitam voluptuose traductam : tunc scilicet, rei novitate, vel timore vel horrore stimulati, ***pœnitentiam agent.*** — At inanem hanc et fallacem esse persuasionem ostendit Abraham, dicens :

31. ***Si Moysen et prophetas***, quorum est sacrosancta auctoritas, et fides divinitus confirmata, ***non audiunt***, monitis eorum credendo et obediendo ; ***neque si quis ex mortuis resur-***

rexerit, ejus monitis *credent :* tantum abest ut acturi sint pœnitentiam. Dicent enim, esse phantasma, esse illusionem diabolicam, et ita reditus Lazari offensioni potius erit quam fructui.

Quod duplici exemplo patuit esse verissimum : videlicet exemplo Lazari, fratris Magdalenæ, quem redivivum Judæi interficere voluerunt; et ipsius Christi, cujus resurrectionem, quamvis a prophetis prædictam, nihilominus Judæi credere noluerunt (1). — Major utique ac certior est Scripturæ, atque Ecclesiæ eam proponentis auctoritas, quam cujusvis, qui vel ex mortuis resurgeret, vel privata etiam, si fieri possit, miracula afferret. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. II Pet. I, 19.

Atque ita dives epulo, omnium precum suarum passus repulsam, manet in perpetuis tormentis ; quia *qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit et non exaudietur*. Prov. XXI, 13.

—

Explicatio secunda.

Historia divitis epulonis et pauperis Lazari, quam Christus Dominus noster tanquam exemplum nobis retulit, plures nobis veritates maxime salutares præ oculis ponit.

1° Imprimis ostendit ex una parte, quid sit, et quo deducat abusus divitiarum; ex altera vero, quid sit et quo deducat bonus usus paupertatis atque ærumnarum hujus vitæ....

2° Exemplum exhibet vitæ patientis et vitæ voluptuosæ : quo ex una parte vivam effigiem exhibeat justorum, qui suæ passionis calicem bibunt ; ex altera vero peccatorum, qui calicem Domini spernentes, Babylonicum poculum bibunt : quod, quia honores ac divitias repræsentat, S. Joannes *aureum* esse dicit, at simul *plenum abominatione et immunditia*. Apoc. XVII, 4.

3° Exemplum felicis mortis justorum, — et e contra, infelicissimæ mortis peccatorum....

(1) Cf Augustin *Quæst. Evang.* lib. 2, q. 38.

4° Exemplum æternæ damnationis, quo vivida quadam imagine ostenditur infernus apertus, et supplicium reproborum.

5° Exemplum avaritiæ ac duritatis erga pauperes, in divite epulone : cujus vita, — mors, — et damnatio considerari potest.

6° Exemplum paupertatis, sancte et christiane toleratæ, in Lazaro : cujus similiter vita, — mors, — et præmium æternum potest perpendi.

7° Duæ personæ a Domino propositæ, repræsentant quoque duas hominum classes : illorum nempe qui dicuntur beati in hoc sæculo, et illorum qui miseri ac infortunati videntur ; — ut intelligamus, quantum judicia Dei discrepent a judiciis hominum...

8° Duo homines simul, etsi diversa ratione, vitam transigentes, quorum unus salvatur et alter damnatur, — ostendunt nobis quæ sit via cœli... quæ vero via inferni...

Jam in particulari verba Domini inspiciamus. Primo quidem, ea quæ ad Lazarum spectant; deinde, quæ ad divitem, ejusque damnationem.

Erat quidam mendicus, nomine Lazarus...

Ut exemplum Lazari practice, juxta mentem Domini, intelligatur, considerari potest tum hujus hominis miseria ac patientia in vita, tum felicitas in morte et in æternitate.

I. *Lazari miseria.* — Est enim 1° homo infirmus, adeo ut jaceat, laborare aut ullo modo sese juvare non valens, doloribusque confectus. — 2° Egenus, tecto, victu, amictuque destitutus. — 3° Ab omnibus derelictus, imo despectus, nec alios amicos aut socios habens præter canes. — 4° Fame crudeli pressus, nec recipiens vel micas de mensa divitis.....

II. *Lazari virtus ac patientia.* — 1° Non est sicut multi, mendicus pravus, piger, sua culpa in paupertate ac vitiis sordescens; sed divina Providentia sic volente infirmus, adeoque necessaria paupertate afflictus. — 2° In omnibus miseriis tam patiens est, ut neque conqueratur, neque irascatur, sive hominibus sive Providentiæ... sed omnia de manu Dei recipiat... ac toleret usque ad mortem. — Itaque

ærumnis patienter toleratis pervenit Lazarus ad sanctitatem tantam, ut eam Christus voluerit in exemplum proponere. Imo videtur Dominus in Lazari afflictione ac patientia propriam passionem delineasse, in qua et ipse fuit vulneribus plenus, in extrema paupertate ab omnibus derelictus. *In siti mea potaverunt me aceto* (Ps. XLVIII). — Vere itaque *patientia opus perfectum habet* : *ut sitis*, inquit S. Jacobus, *perfecti et integri, in nullo deficientes.* Jac. I, 4.

III. *Lazari felicitas.* — Hominum oculis ac judicio miserrimus est ; oculis Dei non item. Ideo Christus ejus historiam narrat tanquam exemplum laudabile ac imitandum ; voluitque ejus nomen mundo revelare, ut in Evangelio suo scriptum, perpetuo in honore esset. Unde pauperes et contempti intelligant, se non esse in oblivione apud Deum.

1° Beatus fuit Lazarus in vita, in ipsis suis miseriis : beatus nempe conscientiæ suæ pace, — beatus oratione atque commercio cum Deo suo, — beatus spe futuræ mercedis.....

2° Beatus in morte. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Ps. CXV). Mors ipsi fuit finis ærumnarum ac laborum, initium vero requiei et gaudiorum. — Morituro omnia fuere jucunda : præteritum, plenum meritis ; vel si quid peccaverit, feliciter expiatum ; — præsens, plenum consolatione : adest enim Deus totius consolationis ; adest mors, non ut spoliatrix, sed ut liberatrix e carcere ; adsunt angeli, qui animam ejus portent in sinum Abrahæ...

3° Beatus in æternitate : illic absterguntur lacrymæ, illic paupertas mutatur in abundantiam omnium bonorum... Illic beatus evadit secundum animam... beatus secundum corpus, in resurrectione futura, cum *reformabitur corpus humilitatis ejus*, *configuratum corpori claritatis Christi.* Phil. III, 21.

Exemplo Lazari opponit Dominus exemplum divitis epulonis.

Homo quidam erat dives... mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno.

Consideranda proponitur hujus divitis vita, ejus mors, et damnatio æterna.

I. *Vita* mali divitis ita a Domino describitur : ***Induebatur***, inquit, ***purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide... et Lazarus jacebat ad januam ejus.*** Quibus verbis ostenditur, tum abusus divitiarum, tum peccata plurima ex divitiis progenita.

1° *Abusus divitiarum.* Nam dives ille, quæ a Deo bona terrena accepit eo fine, ut ea, præter convenientem sui sustentationem, in eleemosynas aliosque bonos usus, tanquam Providentiæ œconomus dispensaret; omnia convertit in propria commoda, in alimenta passionum...

2° *Peccata divitis :* -1) superbia, quam indicat purpura vestimenti et splendor epularum; -2) mollities, quam indicat byssus; -3) gulositas, quam indicant epulæ quotidianæ; -4) avaritia, quam indicat sordidus ille amor sui, quo omnia sibi reservat, nihil in proximorum utilitatem expendens; -5) crudelitas, quam denotat neglectus Lazari, cui denegat vel micas suæ mensæ, quas potius canibus suis relinquit.

Præter ista peccata, quæ Domini verbis explicite innuuntur, dici potest, divitem illum habuisse peccata ac vitia reliqua ex spiritu mundano pullulantia; quo spiritu prorsus imbutus ostenditur, quique aliud non est quam concupiscentia plena et omnimoda : ***Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitæ.*** I Joan. II, 16.

II. *Mors.* — ***Mortuus est et dives*** : nam et ad hunc terminum, non minus quam pauper, tandem deducendus est; mortuus est autem morte pessima : tum quia homo divitiarum, seu divitiis male adhærens ; tum quia peccator.

1° Quia homo divitiarum : ***O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis!*** (Eccli. XLI, 1). Etenim hujusmodi homini mors est, -1) finis omnium bonorum, seu vanitatum ejus : voluptatum, honorum, divitiarum. ***Dormierunt somnum suum : et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*** (Ps. LXXV). —2) Initium omnium malorum. Jam in lecto mortis miserrimus est.... mox vero mortuus, miserior : quando anima decidit in infernum, et corpus in putredinem sepulcri. Imo ipsa ejus memoria in oblivione et exsecratione erit coram Deo; ideoque Christus

vitam divitis enarrans, eum nec nominare voluit: ut ostenderet quantopere ipsum detestaretur ac sperneret, cujus nomen ex libro vitæ esset deletum, et quantum vellet nullam ipsius apud homines manere memoriam...

2° Quia peccator. — Etenim *mors peccatorum pessima* (Ps. XXXIII) : pessima scilicet, -1) ratione præteriti, quod videt miser iniquitatibus plenum, bonis operibus vacuum... -2) Ratione præsentis, quo tanquam præda traditur doloribus, — exspoliationi omnium, — sine solamine, sine remedio..... -3) Ratione futuri, ubi prospicit, in hoc mundo, rapacitatem hæredum ; — in altero mundo, iram Dei viventis...

III. *Damnatio ejus.*—Est damnatio acerbissima, et peccatis proportionata.

1° Acerbissima : nam -1) patitur tormentum ignis : *Quia crucior*, inquit, *in hac flamma*. —2) Patitur sine solamine, vel unicam aquæ guttam non impetrans. —3) Patitur sine spe : *Chaos magnum firmatum est*...

2° Damnatio peccatis ejus proportionata. *Potentes autem potenter tormenta patientur* (Sap. VI, 7). — *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum* (Apoc. XVIII, 7). — Nimirum -1) exaltavit se superbe, ideo humiliatus est, et sepultus in inferni profundo, unde elevans oculos vidit Lazarum a longe... -2) Carnem suam inordinate fovens, nutrivit cum vitiis et concupiscentiis suis, deliciisque saturavit; ideo nunc flammis immersus cruciatur.... -3) Ore ac gula peccavit; ideo nunc punitur in lingua, et siti torquetur.... -4) Divitiis abusus est; ideo nunc pauperrimus mendicare cogitur... -5) Ipse pauperes dereliquit; ideo nunc ab omnibus ipse derelinquitur : et qui negavit micas Lazaro aquæ guttulam frustra petit....

Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

En mutatio status post hanc vitam, et vicissitudo gaudii aut luctus, quæ per mortem inducitur. Dives epulo in deliciis hujus mundi transegit vitam suam, et nunc est in doloribus;

Lazarus vero in patientia vitam consumpsit, et nunc consolatur : unde discimus, fore ut gaudium hujus mundi mutetur in luctum, luctus vero in gaudium.

Ergo 1° nemo potest paradisum habere in hac vita, et paradisum in futura...

2° Nemo cum Christo calicem amaritudinis bibens in hac vita, alterum calicem amaritudinis inveniet in altera; sed quicumque perseveraverint cum Domino in tribulationibus, erunt *edentes et bibentes super mensam ejus in regno ejus.* Luc. XXII, 30.

3° Eligendum est : vel gaudium in hoc mundo, breve, fallax, incertum..... vel gaudium in futuro, verum, certum, æternum..... — Acceptanda est, vel tribulatio in hac vita, levis, momentanea, quam imponit jugum Domini..... vel tribulatio in inferno, gravissima, nec unquam finienda.....

Ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

Ita monent mortui damnati suos fratres, adhuc viventes, et brevi quoque morituros; quasi dicerent : Cavete, ne et ipsi veniatis vos in hunc locum tormentorum; non minus enim quam ego fui, vos periculo expositi etiamnum estis. — Audiant ergo viventes monitum mortuorum, et alieno periculo sapiant.

1° Quicumque in hoc mundo degunt, quantumvis sanctos se existiment, expositos se esse sciant periculo damnationis. Eadem enim vivunt in conditione; in qua illi vixerunt qui nunc reprobi existunt : sicut illi fuerunt, ita ipsi sunt homines fragiles et mortales, qui nempe peccare possunt et in peccato mori, adeoque incidere in infernum... Ergo ne funesta securitate dormiant; sed vigilent, et caveant ne incidant in peccatum, *ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.....*

2° Illi præsertim caveant oportet, qui jam in peccato sunt constituti, qui eadem via ambulant qua reprobi ambularunt : via divitis epulonis... via Judæ... via Cain... Nisi ex hac pedem retrahant et convertantur, similiter perituros se esse

sciant... Ingrediantur ergo viam Lazari, viam Christi, viam christianæ patientiæ et pœnitentiæ... Pœnitentiam agant dum tempus durat, *ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.*

3° Quænam sunt præsidia, quibus a damnatione tuti esse possimus? —1) Odium ac fuga peccati... -2) Sacramentorum et orationis frequentatio... -3) Misericordia in pauperes... -4) Patientia christiana juxta exemplum Lazari... -5) Cultus B. Mariæ Virginis....

Neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

1° His verbis declaratur certitudo religionis ac veritatum fidei : quæ certitudo tanta est, ut illam superet quam a mortuis ex inferis redeuntibus accipere possemus. *Testimonia, tua, Domine. credibilia facta sunt nimis* (Ps, XCII). — De cætero, resurrectione mortuorum non caremus : tota fides nostra in resurrectione hominis mortui fundata est, nimirum in resurrectione Christi... Et nihilominus quam multi credere nolunt! — Non ergo deest ex parte fidei certitudo vel claritas; sed potius ex parte hominum, bona voluntas...

2° Iisdem verbis necessitas ostenditur credendi verbo Dei, nobis per Ecclesiam tam clare proposito. — Quam quidem fidem habebimus, si -1) instructionem sacram non negligemus; -2) si fuerimus humiles, ut animo docili documenta fidei audiamus, et supplici prece donum fidei a Deo flagitemus, dicentes cum Apostolis : *Domine, adauge nobis fidem.* Luc. XVII, 5.

—

SABBATO INFRA HEBDOMADAM SECUNDAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium *de Filio prodigo*. Luc. XV, 11-32.

Dixit Jesus Pharisæis et Scribis parabolam istam: — 11. Homo quidam habuit duos filios. — 12. Et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illis substantiam. — 13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. — 14. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse cœpit egere. — 15. Et abiit, et adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos. — 16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant; et nemo illi dabat. — 17. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo! — 18. Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater, peccavi in cœlum, et coram te: — 19. jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis. — 20. Et surgens venit ad patrem suum. Quum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. — 21. Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cœlum, et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus. — 22. Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum

ejus, et calceamenta in pedes ejus: — 23. et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus et epulemur: — 24. quia hic filius meus mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est. Et cœperunt epulari. — 25. Erat autem filius ejus senior in agro: et cum veniret et appropinquaret domui, audivit symphoniam, et chorum: — 26. et vocavit unum de servis, et interrogavit quid hæc essent. — 27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. — 28. Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum. — 29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi, et nunquam dedisti mihi hædum ut cum amicis meis epularer: — 30. sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit occidisti illi vitulum saginatum. — 31. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt: — 32. epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est.

—

Explicatio prima.

Ultimis mensibus anni tertii prædicationis suæ, cum Dominus esset in Bethabara trans Jordanem, ibique peccatores benigne reciperet; murmurabant Pharisæi, quod homines peccatis inquinatos a se non repelleret. Illis Dominus ut respondeat, tres proponit parabolas, quibus Dei erga peccatores misericordiam ostendat: primam de ove perdita, alteram de drachma perdita, tertiam de filio item perdito, qui *filius prodigus* vocari solet.

Tertia hæc similitudo prioribus amplior est, et non tantum indicat misericordiam Dei erga peccatores, sed etiam describit vitam perditam peccatoris, illius pœnitentiam, fa-

cilem Dei condonationem, obmurmurationem denique justorum, aut qui justi sibi videntur. — Præterea parabola filii prodigi, etsi ad eumdem finem spectans ac præcedentes, tamen eo differt, quod illæ significent quidem quanta cura Dominus requirat reversionem peccatoris ; hæc vero, quanta benignitate et lætitia suscipiat revertentem : ita ut sit quasi appendix præcedentium, et explicatio illius gaudii, quod Deo totique cœlo affertur conversione peccatorum : ut sic amplius confundantur Pharisæi, qui murmurabant quod Dominus cum peccatoribus versaretur.

Summa narrationis parabolicæ est hæc. Homo quidam habuit duos filios. Minor natu patrem dereliquit et miserrimus factus est. Deinde vero culpæ pœnitens rediit ad patrem, a quo benignissime receptus est, et læto convivio recreatus. — Frater ejus major hanc lætitiæ significationem ægre tulit, quare a patre suaviter reprehensus est.

Tres parabolæ partes distingui possunt :

I. *Discessio et subsequens miseria filii.*
II. *Ejus reditus ad patrem*
III. *Querimonia fratris.*

11. *Homo quidam habuit duos filios.*

Homo ille paterfamilias dives erat et nobilis, ita ut domum baberet mercenariis, pane, rebusque omnibus abundantem. Erat quoque bonus, filiorum amantissimus, ita ut semper cum ipsis esset eisque omnia sua bona quantum posset communicaret, sicut majori nato dixit : ***Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt.***

Habuit duos filios sibi dilectos. Filii quidem erant indolis diversæ, ut mox patebit ; — felicissimi tamen filii, cum patrem habentes tam bonum, nulla re carere possent, quæ ad verum suum bonum conferret ; — imo felices mansuri, dummodo manerent apud patrem ejusque ductum sequerentur. Verum alter ex duobus beatæ suæ sortis tædium concepit, et a patre discedere voluit.

12. *Et dixit adolescentior ex illis patri...*

Non ut debitam gratitudinem et pietatem demonstret accedit ad patrem; sed ut consilium discedendi manifestet, atque ita paternum cor summo dolore afficiat.

Adolescentior id agit : quia solet ætas illa minus sapere, esse inconstans, avida libertatis ac voluptatis, seductioni obnoxia.

Dixit patri : non de repente patrem sic alloqui ausus fuerit, et ab eo se separare; sed gradatim ab eo discedendo et cum extraneis conversando, eo devenisse censendus est. Scilicet, ut fieri consuevit, adolescens ille imprudenter adulatoribus ac seductoribus, potius quam patri, aurem præbuit; et inde promissionibus falsis, et vana libertatis imagine delusus finxit sibi miras delicias alibi in remotis regionibus inveniendas. — Inde tædium paternæ domus atque auctoritatis, fastidium domesticæ suavitatis, desideria et aspirationes pravæ, quibus demum sese tradidit. Hinc filiali sensui cor clauditur, et spiritu arrogantiæ, ingratitudinis ac duritatis erga patrem impletur : ita ut abeundi propositum concipiat et exsequatur.

Sic autem vult abire, ut asportet secum bona sua; vult enim iis uti pro libitu, atque ita jucunditatibus frui quas meditatur. Quare dixit patri :

Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit...

Sensus est : Da mihi partem *substantiæ*, id est, facultatum tuarum, seu hæreditatis, quæ ad me pertinet, quæ mihi debetur ut filio, quamque daturus mihi esses si uxorem ducerem, aut relicturus si morereris.

Quæ me contingit, Debebatur vi legis (Deut. XXI, 17) primogenito duplex pars; itaque adolescenti obtingebat pars tertia paternarum facultatum.

Brevis hæc petitio adolescentis filii superbiam spirat quoad rem, et irreverentiam quoad modum : quasi dicat : Pater, jam ad justam ætatem perveni, jam prudens sum satis

ut ipsemet bona mea regere queam, nec opus est diutius de tua gubernatione pendere. Assigna ergo meo libero usui partem meam hæreditariam, ut libere ea utar : id jure meo postulo : *Da mihi.* — Quod insolens filius velut sibi debitum requirit, nequaquam ei jure debetur. Nulla enim lege vel consuetudine obligatur pater, ut, dum vivit, bona sua filiis suis dividat : non tamen vetatur id facere, si velit. Atque in hac parabola pater petitioni filii acquiescere dicitur, quia repræsentabat Deum, qui unicuique homini bene vel male vivendi libertatem concedit.

Et divisit illis substantiam.

Divisit scilicet bona sua inter filios, ita ut partem juniori traderet, partem vero primogeniti in suo dominio retineret. Non tamen prudens ac bonus pater id confestim fecisse censendus est. Sed, quod dubium esse nequit, prius, tum monitis, tum precibus, tum lacrymis miserum filium a malo proposito deterrere conatus est. Rogavit sane filium, cur hæreditatem postulet?.... Cur discedere velit?.... num boni quidpiam desideret?... num quid mali passus?... cur patrem sic relinquendo contristet?... quam a patre injuriam acceperit?... — Deinde ostenderit ei pater, qua fallacia juvenilis ejus ætas deludatur, quæ bona amittat, quæ mala incurrat... His autem omnibus obstinatus ille et cupidine obcæcatus, pertinaciter respondet : *Da mihi, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit.* — Itaque ingemiscens pater juveni, quæ volebat, sua bona tradidit. Quibus ille acceptis mox profectus est.

13. *Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam....*

Congregatis omnibus, id est, collectis omnibus bonis suis, quamvis copiosis, ut ea asportaret: agris nimirum et ædibus in præsentem pecuniam redactis, profectus est.

Non post multos dies : id est, paucis post diebus, et ut primum pecuniam collegit, festinavit abire. Et quidem adeo

festinavit, -1) quia fervet juventus in perficiendis omnibus conceptibus; -2) ut recederet e conspectu patris dolentis, quem sine conscientiæ stimulo videre non poterat; -3) ut quamprimum funesta sua libertate frueretur.

Profectus est, quin ullis lacrymis potuerit a patre suo retineri. Pater sane miserum filium abeuntem est prosecutus, quamdiu spem retinendi habuit; sed tandem, postquam vidit eum avertere faciem et effugere e conspectu, summopere dolens reverti compulsus est.

Profectus est autem filius *peregre in regionem longinquam*, longe sitam a domo paterna : nempe, ut quo longius abesset a patre atque ab amicis, eo liberius viveret, et ageret quæcumque intenderet et vellet. — Et revera vix eo advenit, cum satiare se delectamentis omnibus aggreditur, ut secundum spem suam sit plene beatus. At vero contrarium experietur.

Et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

Scilicet, mox pecuniam omnem quamvis copiosam, dissipavit *vivendo luxuriose* : nempe omnibus cupiditatibus satisfaciendo, in omni luxu conviviorum, vestium et cæterorum, quæ meretricios amores comitari solent. Certe ad hunc modum juvenes agere consueverunt, quum proprio ingenio feruntur. Nam quia,et consilii inopes,et ferventes intemperie, ad se regendos minime sunt idonei; ubi metu aut pudore non cohibentur, projiciunt se quocumque tulerit libido, plenique dedecoris ad turpem egestatem festinant. — Adolescens ergo parabolæ, ubi semel se tradidit vitæ luxuriosæ, pergit et rapitur imprudens : donec brevi tempore dissipaverit bona omnia, quæ in totius vitæ subsidium acceperat.

14. *Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse cœpit egere.*

Postquam omnia consumpsisset, nec haberet unde luxuriose vivere pergeret; imo cum vix haberet unde victum sibi necessarium compararet, *facta est fames valida in regione illa*, et cibi caro pretio fuerunt emendi. Ipse ergo, vix quidquam

pecuniæ residuum habens, *cœpit egere*: id est, non modo jucunditatibus caruit, sed rebus etiam necessariis fuit privatus. — Itaque vestimenta pretiosa, et si quid aliud superfluum haberet, vendidit, ut sibi panem compararet: inedia, frigore, nuditate pressus quid faciet? ad quos amicos recurret? Postquam omnia exploravit atque tentavit frustra, coactus est herum quærere cui serviret.

15. *Et abiit, et adhæsit uni civium regionis illius...*

Abiit itaque quærens mercenarii locum. Quem non statim invenit: sive nemo tempore famis mercenario indigeret, sive miser laborem petens, labori ineptus judicaretur. Demum *adhæsit uni civium regionis illius.* Non condictus fuisse dicitur, sed *adhæsisse*, seu adjunxisse se hero cuipiam; quasi ultro et supplex sese obtulerit ei, ut quovis modo inter servos ejus reciperetur, ad quodlibet officium paratus, modo fame non sineretur perire. Herus ille erat *civis regionis illius*, homo nempe peregrinus ac barbarus: qui, nesciens in quo miserum occuparet, jussit eum abire in villam ut pasceret porcos.

Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

Jubetur ergo abire in agrestem villam, ibique laborare inter infimos famulos; et curam suscipere, non ovium, sed immundi gregis porcorum, adeoque socius fieri et servus porcorum. Quid vilius juveni ingenuo, præsertim Judæo, cui animalia illa præcipue odiosa erant? — At necessitate coactus est obedire, adire stabulum immundum, per agros et silvas educere porcos, iisque velut servire, ut acciperet victum. Porro labore fessus, pro victu accipiebat vile alimentum porcorum, idque tam modica quantitate, ut præ fame pene moreretur. Quare partem appetebat portionis porcorum ad sedandam famem.

16. *Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: et nemo illi dabat.*

Sicut supra humiliatio hominis est exposita, ita nunc depingitur ejus fames. — Non dicitur, ***cupiebat saturari***, quia etiam qui famelici non sunt, saturari cupiunt; sed dicitur: ***Cupiebat implere ventrem suum*** : quia qui admodum famelici sunt, ventrem vacuum re qualibet implere quærunt, nec fere ciborum discrimen respiciunt, dummodo rabidam famem sedent.

De siliquis quas porci manducabant. De alimento hic sermo est, quod porcis præter gramina silvarum certa hora dabatur: non a nostro prodigo; sed ab aliis, mandato præfecti seu principis porcorum ad id deputatis, qui tum porcis, tum eorum custodi suam portionem distribuebant. — Porro ***siliquæ*** sunt folliculi, quibus fabæ, pisa, similiaque legumina includuntur; quique cibus est inanis, corpus potius implens quam reficiens. Vox tamen græca κεράτιον, certum fructum (1) designat, quo porci in Oriente vescuntur, sicut apud nos glandibus.

Et nemo illi dabat: id est, nemo illi dabat siliquarum quantitatem, quam ad satiandum ventrem appetebat. Non enim minus ipsi quam porcis, siliquæ certa eaque modica mensura dispensabantur, loco omnis panis et cibi. Cujus rei causa erat, tum avaritia heri, tum annonæ caritas, tum etiam conservorum erga prodigum duritas et contemptus. Miserrimus enim juvenis, qui fuerat ipse in omnes effusus ac prodigus, jam exhausta pecunia, contemptus est ab omnibus: nec invenitur quisquam, qui vel sordes loco cibi famelico subministret.

17. *In se autem reversus dixit...*

Urgente inopia et calamitate præsenti, ***in se reversus est*** : scilicet, ad sanam considerationem, et velut ad usum sanæ rationis est reductus, ut se suumque verum statum agnoscat. Cum enim hactenus illusionibus abreptus, extra sanam men-

(1) Fructus iste est *siliqua ceratonia* Linnæi.

tem, ceu extra se vagatus sit; nunc tandem, vexatione dante intellectum, tanquam expergiscens ab ebrietate vel gravi somno, et intelligens jam per experientiam discrimen vitæ domesticæ et vitæ errabundæ, recte incipit considerare ac sapere. Nimirum, 1° felicitatem prioris status cum miseria præsentis confert, suumque errorem agnoscit; 2° errorem corrigere statuit; 3° eumdem reapse et efficaciter corrigit: ita ut laudabiliter sequatur regulam rationis : Error corrigitur, ubi animadvertitur. — Itaque in se reversus dixit :

Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus : ego autem hic fame pereo!

Opponit domum patris sui huic villæ heri barbari; se filium, mercenariis qui in domo patris sunt; demum famem ac inopiam suam, illorum saturitati atque abundantiæ.

Quanti, id est, quam multi *mercenarii*, homines scilicet qui non tantum distinguuntur a filiis, sed infimi sunt paternæ domus servi; — *abundant panibus*, id est, omni ciborum genere, aliisque rebus ad vitam necessariis copiose fruuntur, ita ut nihil ipsis desit.

Ego autem, qui non servus aut mercenarius, sed filius familias eram et habebar; — *hic:* in ista sine nomine commoratione, — *fame pereo :* id est, ego hic mercenariis longe miserior, fame, frigore, omnique labore ac miseria ita premor, ut dolores mortis sustineam, et certissime moriturus sim, nisi promptum remedium adhibeam.

Porro remedium cognoscit, et statim adhibere statuit : ut nempe redeat ad patrem, ab eoque humiliter veniam petat, et locum inter mercenarios, quorum conditionem tam bonam esse intellexit. — Hinc propositum :

18. *Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in cœlum et coram te :*
— 19. *jam non sum dignus vocari filius tuus : fac me sicut unum de mercenariis tuis.*

Tria facere statuit : surgere, redire, et ad pedes patris sese prosternere culpam confitendo, patrisque gratiam implorando.

1° *Surgam* igitur, inquit, ex miseria in qua jaceo; relinquam hoc servitium, quod sub principe porcorum sustineo; proficiscar ex hac regione calamitosa. — Surgam autem cito, dum vires mihi adhuc sufficiunt.

2° *Et ibo* : redibo ad patriam, quamvis longum sit iter; et ad ipsum patrem, quem misere deserui. — *Ad patrem meum,* quem clementissimum novi, quique semper *pater meus* est, et paternum cor gerit erga me, qui filii nomine indignus factus sum.

3° *Et dicam ei : Pater...* Patrem vocat, -1) ut filialem reverentiam et affectum significet, et sic ingratitudinem pristinam reparare incipiat; -2) ut hac ratione patrem ad clementiam moveat.

Peccavi : scilicet aperte culpam confiteor, nec ulla ratione excuso; — peccavi gravissime : *in cœlum,* id est, adversus Deum qui in cœlo habitat; *et coram te*, adversus te, pater mi, quem tantopere contristavi. — Notandum est, illa duo : *adversus Deum,* et *adversus te, pater*, quæ in parabolæ littera distinguuntur, in sensu allegorico nequaquam distingui : allegorice enim significant eumdem Deum ac Patrem nostrum, quem peccando offendimus.

Peccavi in cœlum et coram te : imo deliqui tam graviter, ut opprobrium tibi factus sim ac dedecus, indignus plane nomine filii tui.

19. *Jam non sum dignus vocari filius tuus...* Nobilitatis ac dignitatis tuæ, o pater, degener ego, excidi ex gradu filii tui : nec sum dignus a te loco filii haberi, qui tali patre indigne conversatus sum. Verumtamen, rogo te, ne a tecto tuo repellas me, hominem miserrimum, et gradu infimo inter

servos tuos me dignare: *Fac me sicut unum de mercenariis tuis.*

Conceptum propositum statim exsequitur.

20. *Et surgens venit ad patrem suum....*

Impedimenta non deerant, tum ex parte principis porcorum, tum ex parte itineris conficiendi ab homine inedia fere confecto; tum ex parte ignominiæ subeundæ, cum filius familias, qui apparatu superbo abierat, oculis concivium et amicorum apparatu miserabili rediret. His vero nequaquam deterretur aut hæsitat; sed quod sapienter statuit, prompte, fortiter, integre exsequitur. Quod dictum, factum: *Et surgens venit ad patrem* .

Jam vero a patre, non tantum misericorditer, sed gaudenter excipitur; nec solum venia, sed insuper maximis beneficiis donatur.

Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.

Redeunti filio occurrit misericordia et condonatio, sicut mox humilianti se respondebit exaltatio et beneficentia. — Cum enim rediret prodigus, quamvis adhuc longe esset a paterna domo, pater ipsius, qui oculos frequenter in viam filii vertere solebat, exspectans eum, tandem *vidit illum*. Hominem videlicet seminudum, extenuatum, cui vix filii sui similitudo manebat, aspexit; et statim paterno oculo hunc esse filium suum agnovit: *Cum adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius.*

Videndo autem indigni filii vilitatem ac miseriam, non movetur contemptu, aut indignatione, aut vindictæ gaudio, ob justam quam reus patitur pœnam; sed simpliciter *misericordia motus est*. Videt enim illum *ut pater*: quæ significatio continetur verbo Domini: *Vidit illum pater ipsius*. Quare videndo filii sui miserabilem aspectum, tantopere mutatum a pristina

gratia, intimis visceribus commovetur; filiique miseriam tanquam propriam sentiens, lacrymis perfunditur.

Et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. — En internæ misericordiæ externa significatio et effectus. Non exspectat pater donec filius accesserit; sed fertur obviam ei, *currendo* præ amoris et gaudii vehementia, quasi impatiens moræ.

Accedens autem ad filium, non abhorret ab ejus sordida paupertate, nec exprobrat fugam, nec objurgat, aut comminatur; imo vero, necdum auditis filii precibus, statim apertis brachiis, amantissimo vultu ruit in amplexum ejus : *Cecidit super collum ejus.* — *Et osculatus est eum :* en osculum amoris, signum reconciliationis, venia ultro oblata. Quibus clementiæ significationibus confirmatus, *dixit ei filius :*

21. *Pater, peccavi in cœlum et coram te: jam non sum dignus vocari filius tuus.*

Non dicitur filius vicissim esse osculatus patrem: quia indignum se hoc filiali actu reputavit; sed statim ad pedes patris prostratus veniam petiit. *Pater*, inquit, *peccavi*... fideliter, prout constituerat, culpam confitens. — Hæc tamen verba : *Fac me sicut unum de mercenariis tuis*, non dicitur addidisse : sive 1) quod Evangelista id intelligendum reliquerit; sive 2) quod filius benignitate patris obrutus, id minus necessarium viderit; aut etiam suis singultibus fuerit præpeditus; sive 3) quod pater humiliantis se orationem interruperit.

22. *Dixit autem pater ad servos suos...*

Non verbis sed factis filio respondet, convertendo sermonem ad servos suos; nec ad unum duntaxat, sed ad omnes, quasi unus non sufficiat ad filio serviendum. — Hic magis manifestatur patris benignitas, qui filium non modo recipit in gratiam; sed etiam, immemor omnium injuriarum, in pristinam dignitatem restituit. Excitatur autem hæc major benignitas ac misericordia, tum filii humiliatione, tum aspectu miseriæ ejus.

Videns enim propius filium suum, coram se humiliatum, vehementius paterna viscera amore et commiseratione moventur. Quem enim juvenem antea viderat ætate florentem, nobili vestimento ornatum; nunc intuetur squalidum, vestimentorum vix reliquiis coopertum, facie pallidum, fame languentem. Hunc autem conspectum pater ferre non potest, quin statim tantis necessitatibus medeatur, et vestes et cibos filio præstet. — At vero vestes et cibos præstabit non qualescumque, sed festivos; ac tales, ut simul -1) filium in pristinum gradum instaurent, et -2) patris gaudium præclare significent.

Cito proferte stolam primam, et induite illum; et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus.

Primum jubet filium vestiri, -1) quia ipso vestitu eum velut in dignitatem filii restituet; -2) quia prius decenter et filii instar ornandus est, quam ad mensam paternam admittatur.

Aspiciens itaque filii vestem servilem, manus callosas, pedes nudos : afferri jubet vestem, annulum, calceamenta. — *Cito*, inquit, ***proferte stolam primam*** : id est, vel ***pristinam***, quali antehac uti consueverat; vel ***optimam*** ac splendidissimam vestem quæ in domo sit, ex arcis vestiariis meis proferte. — Vestem petit peculiarem, nempe ***stolam*** : vestem videlicet longam, talarem, ac nobilem, qua filii a servis distinguebantur. —***Et date annulum in manum ejus*** : annulum intellige aureum, qui similiter ornatus erat hominis liberi et locupletis. — ***Et calceamenta in pedes ejus*** : qui habitus similiter ad filium ingenuum pertinebat; calceamenta enim olim a solis personis liberis gestabantur.

23. *Et adducite vitulum saginatum, et occidite; et manducemus et epulemur....*

Interea, dum filiali ornatu juvenem induunt, aliis servis imperat pater, ut convivium parent maxime festivum. ***Adducite***, inquit, ***vitulum saginatum, et occidite*** : id est, illum

nunc occidite vitulum, quem saginari jussi in illud tempus, quo posset nobis occasio incidere læti epuli celebrandi, qualis nunc occurrit.

Et manducemus et epulemur : id est, celebremus convivium lautum et lætum, cum cantu et choro : gaudeamus, et communi lætitiæ nos tradamus, ego, filius meus, vos quoque servi, omnesque amici nostri. Magna enim est gaudendi causa :

24. *Quia hic filius meus mortuus erat, et revixit : perierat, et inventus est. Et cœperunt epulari.*

Sicut paulo ante effectibus, ita nunc verbis pater misericordiam ac amorem erga filium, et gaudium de ejus reditu manifestat. *Hic,* inquit, *filius meus :* hic scilicet meo sanguine natus, et quem propterea semper ut filium amavi; hic aliquando non filius, nunc autem iterum filius meus; hic indignum se reputans nomine filii, et propterea dignus qui a me ut genuinus filius agnoscatur et nominetur; hic aliquando mihi causa doloris, nunc autem causa gaudii maximi factus :

Quia mortuus erat, et revixit : perierat et inventus est : aliis verbis, quia postquam mortuus fuit, revixit; et postquam periit, inventus est.—Præ affectus vehementia causam gaudii bis enuntiat : metaphorice primum, ac dein propriis verbis. *Mortuus,* inquit, *erat :* id est, velut mortuus fuit mihi, quia longe a me separatus; et mortuus sibi, quia vita felici privatus. *Revixit* autem mihi, quia reversus ad me; et sibi, quia vitæ veræ ac felici restitutus est. — *Perierat* quoque sibi et mihi : perditus nempe aberrando ignotis itineribus, et languendo in miseriis extremis; *inventus* autem *est,* nempe recuperatus ac salvatus.

Porro in eo quod dicit, *inventus est,* insinuat filium sibi esse velut thesaurum pretiosissimum, quem amissum desideravit et quæsivit; et quo nunc invento omnes gaudere decet.

Et cœperunt epulari : pater videlicet, totaque ejus familia, amici et vicini, cœperunt lætis epulis filii reditum celebrare.

25. ***Erat autem filius ejus senior in agro; et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum...***

Incipit hic tertia pars parabolæ, exhibens querimonias filii primogeniti, et in ejus persona murmurationes Scribarum et Pharisæorum adversus Christum. — Aberat ille primogenitus, dum tota domus paterna gaudiis exultaret : erat enim *in agro*, occupatus colendis arvis paternis ac suis, et servos ac mercenarios in laborando dirigens. *Et cum veniret* sub vesperam, *et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum :* id est, sonitum concinentium et lætantium convivarum.

26, 27. *Et* attonitus primum, *vocavit unum de servis, et interrogavit quid hæc essent? isque dixit illi : Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit :* scilicet, reverso fratri tuo, totique familiæ exhibet lætum convivium, quia salvum recepit quem periisse crediderat.

28. ***Indignatus est autem, et nolebat introire...***

Indignatus atque invidia tactus est : et ægre tulit, hæc a patre fieri in gratiam fratris. — Non itaque de reconciliatione succenset vel de reditu fratris ; sed de tanta ob hanc rem solemnitate : ideoque noluit introire ad convivium ut et ipse cum gaudentibus gauderet.

Pater ergo illius, nuntio per servos accepto, ipse statim *egressus* est ; et *cæpit rogare illum* atque hortari ut intraret, ac lætitiæ communis esset particeps. — Novo hic modo manifestatur optimi patris benignitas et humanitas. Cum enim posset servata dignitatis suæ gravitate, intus manere, filiumque morosum et immerito conquerentem relinquere foris ; ipse benigne ad illum egreditur, rogat, laborat, et in omnia se vertit, ut utrique filio satisfaciat, utriusque amantissimus.

29. *At ille* filius, nihil mitior factus tanta patris comitate, arroganter respondet ; significatque patrem injuste secum agere, qui optime merenti ne præmiolum quidem ullum unquam sibi obtulerit : reverso autem huic pessime merito, ma-

xima amicitiæ lætitiæque argumenta exhibuerit. *Respondens dixit patri suo : Ecce tot annis servio tibi*, in negotiis scilicet familiæ tuæ, et quidem fidelissime : nam *nunquam mandatum tuum præterivi; et nunquam dedisti mihi* in testimonium amoris tui, vel *hædum* de capris, *ut cum amicis meis epularer*.

30. *Sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum*. Indignabundi hæc verba sunt, qui miserum fratrem suum fratris nomine non vult appellare; sed contemptim dicit : *Postquam venit filius tuus hic* : egregius scilicet filius, et tuo amore sane dignus, quippe qui *devoravit* instar helluonis *substantiam suam;* idque modo turpissimo, vivendo luxuriose *cum meretricibus... illi* sic merenti, et in gratiam ejus, ad declarandum tibi gratum esse adventum ipsius, mactasti, quo nihil habes in toto grege delicatius, vitulum saginatum... Quibus verbis improperium enuntiat in patrem suum. — Ut patet, sermone maligno vitulum hædo, fratrem sibi; et singula singulis opponit.

Quod Vulgata vertit *substantiam suam*, græco textu legimus *substantiam tuam*, portionem substantiæ quam ipsi dedisti (ὁ καταφαγών σου τὸν βίον) : quod videtur odiosius. Pejus est enim alienam substantiam prodige consumere, quam propriam. Ideo, licet pater dedisset filio juniori partem ipsius, alter tamen, non ipsius fratris substantiam, sed patris dilapidatam dicit : tum quia a patre promanaverat illa substantia, tum quia pater gratis eam dederat, cum non teneretur. Ergo ut invidiam fratri prodigo excitet, *substantiam*, inquit, *tuam* devoravit, quasi diceret : Ego tota vita mea servio tibi, ut augeam facultates tuas; ille brevi tempore consumit eas et dissipat.

31. *At ipse dixit illi : Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt :*
32. *epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat et inventus est.*

Eadem semper bonitate sibi constans pater, iniqua filii expostulatione seu querimonia non commovetur ad iram;

nec commemorando sua in eum beneficia redarguit ejus superbiam et obmurmurationem, ne magis eum exasperet; sed blandis verbis placare eum et lenire conatur: tum quod, occasione ita ferente, frater ipsius humaniter excipiatur, tum quod æquum non sit ipsum tristari ob hilaritatem ex recuperato fratre conceptam. — Contentio itaque fit pulcherrima, inter filii invidentiam et patris mansuetudinem: filius amaritudinem labiis evomit; pater nihil duri, sed blande omnia loquitur, quo utrumque filium sibi conciliet.

Admittens itaque, verum esse de non exhibito ei epulo peculiari, et omissa omni objurgatione, solam rationem exponit. Fili, inquit, non est quod queraris, quasi minus tibi fecerim quam fratri tuo; causa similis gaudii non habuit in te locum: *Tu semper mecum es*, perseverans scilicet in familiaritate mea, quæ tibi instar jugis convivii esse debet... Quasi diceret: Nihil in te novi accidit, nullam dedisti occasionem alicujus novæ et inusitatæ lætitiæ excitandæ. — *Et omnia mea tua sunt:* adeo ut non fuerit necesse, me tibi quidquam novi dare ad magnificum epulum, novamque gaudii testificationem; quia omnibus in familia uti poteras.

Epulari autem et gaudere oportebat, me scilicet totamque familiam, et maxime te, fili, *quia hic frater tuus mortuus erat et revixit; perierat et inventus est.* Quæ sane tibi ratio gaudendi magna, non tantum mea causa, quia ille filius meus est; sed etiam tua causa, quia *frater tuus* est, cui bonum omne velle debes ut alteri tibi, charitate urgente.

Sensus parabolæ.

Jam sensu proprio parabolæ exposito, sensum metaphoricum seu parabolicum summatim proponamus.

1° Homo paterfamilias, Deus est ac Dominus noster Jesus Christus.

2° Duo filii, sunt homines, et quidem omnes, boni et mali.

3° Filius natu major, repræsentat homines justos : tam illos, qui sua aliorumque opinione, quam qui rei veritate justi sunt.

4° Junior repræsentat peccatorem pœnitentem.

Sanctus Augustinus tamen et nonnulli alii Patres, persona primogeniti populum Judaicum, junioris vero Gentes significari putant: quod quidem sensu secundario, non vero primario, quem Dominus adversus Pharisæos intendit, admitti potest.

5° Recessio adolescentis in longinquam terram, est recessio hominis a Deo per peccatum.

6° Ejus miseria, est exitialis effectus peccati et miseria peccatoris.

7° Reversio ad patrem, sincera conversio peccatoris.

8° Receptio a patre jucundissima, misericordiam Dei, ejusque gaudium ob pœnitentiam peccatoris demonstrat.

9° Indignatio filii primogeniti, appendicis instar adjecta, notat Phærisæorum, qui sibi justi videbantur, iniquitatem, eo quod vituperarent Domini erga peccatores misericordiam.

—

Explicatio secunda.

Præter illud quod immediate Dominus contra Pharisæos docere intendit, conversionem videlicet peccatoris esse Deo gratissimam; alia complura tradit in historia *prodigi* documenta. Non enim tantum hic elucet Dei erga peccatores misericordia, sed etiam ejus erga justos amor ac bonitas; — et ex altera parte, justorum in divino servitio felicitas, peccatoris culpa et miseria; — deinde ostenditur qualis esse debeat peccatoris pœnitentia, quæ post receptam veniam fidelitas; — qualis justorum de fratribus aberrantibus dolor, de conversis lætitia.

Hæc autem generatim spectata, sic vario ordine proponi possunt.

1° Historia prodigi ostendit abyssum duplicem: abyssum miseriæ, et abyssum misericordiæ; seu, -1) quanta sit miseria peccatoris, et -2) quanta misericordia Dei.

2° — 1) Quam sit conditio justi beata, -2) quam misera conditio peccatoris, donec resipiscat; seu: -1) quam beati simus

in divino servitio; -2) quam miseri efficiamur per peccatum; -3) quomodo e peccato surgere debeamus.

3° —1) Quam vilis sit abjectio delinquentis, -2) quam laudabilis generositas pœnitentis.

4° —1) Quanta sit peccatoris erga Deum ingratitudo; -2) quanta ejus insania erga se ipsum.

5° —1) Quam indigne se gerat peccator erga Deum suum et erga se ipsum; -2) quam misericorditer Deus erga peccatorem.

6° —1) Quomodo peccator a Deo discedat; 2) quemnam in terminum deveniat; -3) quomodo debeat reverti.

7° —1) Quomodo a mundi illusionibus cavere; -2) erga peccatores misericordiam exercere; -3) de conversione ac bono proximi gaudere debeamus.

8° Infortunia prodigi ostendunt illusiones mundi, ac deceptiones peccati: seu -1) quid homo peccando quærat; -2) quid vero inveniat.

9° In parabola de prodigo, Christus non tantum depingit semetipsum, nempe in persona patris; sed etiam unumquemque nostrum, in persona filii. Omnes enim sumus prodigi filii: *Omnes nos tanquam oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit* (Isai. LIII, 6). Quapropter memetipsum debeo in hac verissima imagine agnoscere, et considerare: -1) quomodo sicut prodigus erraverim; -2) quomodo sicut prodigus e peccato surgere debeam; 3) quomodo deinceps sicut prodigus patri suo, ita debeam Deo fideliter adhærere.

10° Pater prodigi imaginem verissimam, etsi imperfectam, exhibet divinæ misericordiæ: ostendens, -1) quid Deus faciat ante peccatoris discessum; -2) in ipsis ejus aberrationibus; 3) post ejus reditum: —seu, quid faciat, -1) ne filii sui a se discedant; -2) ut digressi revertantur; -3) ut reversi fideles perseverent.

11° Filius prodigus perfectum exhibet exemplum pœnitentiæ: ostendens -1) quid peccator facere debeat ante reconciliationem; -2) quid, in ipsa reconciliatione; -3) quid, post reconciliationis gratiam receptam.

Quod si textum parabolæ in particulari consideremus, luculentius, tum quæ modo indicata sunt, tum etiam alia perspiciemus.

Homo quidam habuit duos filios.

1° Familia ista parabolica veram humani generis conditionem repræsentat. Etenim humanum genus universum familiam quamdam grandem constituit, cujus Deus pater est et omnes homines filii : *Unus Deus et pater omnium.* Eph. IV, 6.

Est autem Deus, -1) pater verus, nempe titulo creationis, titulo redemptionis per sanguinem filii sui unigeniti, titulo adoptionis in Baptismo : *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba* (*Pater*) (Rom. VIII, 15).—2) Est pater bonus, omnia paterna officia, amoris, disciplinæ, provisionis hereditariæ perfecte adimplens... -3) Est pater nobilis ac dives, omnia possidens quæ ad plenam filiorum felicitatem conducere possint...

Filii dicuntur duo : quia duæ sunt hominum classes, boni et mali, justi et peccatores. -1) Justi sunt illi, qui debita officia reverentiæ, obedientiæ et amoris erga Patrem implendo, dignos se suo genere efficiunt, patrique simillimos : *Carissimi, nunc filii Dei sumus*; *et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus* (I Joan. III, 2). —2) Peccatores, sunt inobedientes, rebelles ac ingrati filii. *Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus* (Deut. XXXII, 5). Hos, quamdiu vita manet, etsi aberrantes, tanquam filios suos diligit et revocat... post mortem vero, nisi fuerint conversi, non amplius eos ut filios agnoscit, sed ut degeneres, ac filios diaboli, abjicit in æternum.....

Sic bifariam humana familia hominesque universi dividuntur; et necesse cuique est, ut ad alterutram classem pertineat.

Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit.

Sensus est quasi diceret : Pater, nolo amplius sub obedientia tua vivere; sed volo libere, ac independenter a te, frui bonis meis : sic enim beatus ero.

1° Hujusmodi petitio est patri injuriosa ac dolorosa, adeoque ex parte filii magnam ingratitudinem continet : ostenditque culpam et ingratitudinem peccatoris erga Deum. Peccator enim cor paternum contristat Dei sui, qui propterea sic conqueritur : ***Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me.*** Isai. I, 2.

2° Eadem petitio ostendit duplicem causam peccati : amorem falsæ libertatis, et illusionem mundi. —1) Falsa libertas est licentia illa, qua homo vult sese a lege Dei subtrahere; quasi volens nolens ligatus et obligatus non esset. Hæc falsa libertas ducit ad servitutem passionum ac diaboli : ***Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*** (Joan. VIII, 34); estque opposita veræ libertati, quæ in obedientia legi Dei consistit, et in edomatione passionum. Ista est libertas filiorum Dei, ***qua libertate Christus nos liberavit*** (Gal. IV, 31). —2) Illusio mundi, est illa fallacia, qua mundus hominum phantasiæ præsertim juniorum, ostentat gaudia, voluptates, delicias apparentes : quas semper promittit, et nunquam largitur. Sic diabolus Christo ostendebat ***omnia regna mundi et gloriam eorum, et dixit ei : Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me*** Matth. IV, 9.

3° Eadem petitio indicat periculum mali consiliarii, malive socii. Juvenis enim prodigus non eo usque devenisse censendus est, ut patrem derelinquere voluerit, nisi quia pravos adivit socios, et seductoribus aurem præbuit, qui ei de regione longinqua ac fortunata sunt fabulati....

Peregre profectus est in regionem longinquam.

1° Discessio prodigi repræsentat discessionem hominis a Deo per peccatum. Sicut enim per amorem et obedientiam anima cum Deo conjungitur; ita per peccatum, quod amori et obedientiæ contrarium est, a Deo, summo ac unico bono discedit et separatur. Hæc autem discessio gradatim effici

solet. Est enim, -1) *inchoata*, quando homo incipit tepescere, exercitia pietatis negligere, periculis sese exponere : *Qui spernit modica, paulatim decidet* (Eccli. XIX, 1).—2) *Completa*, quando labitur in peccatum mortale, quo fit separatio. -3) *Longinqua*, quando in peccato remanet, et peccata multiplicando, pravosque habitus contrahendo, magis magisque a Deo ac salute remotus efficitur....

2° Unde discedit? — A domo paterna, ubi bonis omnibus fruebatur : *Quia melior est dies una in atriis tuis, super millia... in tabernaculis peccatorum.* Ps. LXXXIII.

3° Quo devenit?— *In regionem longinquam*, quæ vitam peccaminosam significat. Illic peccator longe est a Deo, ac proin longe a lumine veritatis, longe ab auxilio Dei, longe a conversatione cum Deo, longe a pace... Deus autem non est longe a peccatore : sed prope est, ut ejus peccata videat, ut eum corripiat, ut revocet, ut puniat...

Dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

1° En fructus falsæ libertatis, dissipatio patrimonii : id est, perditio omnium bonorum quæ a Patre nostro cœlesti accepimus. Utinam filius imprudens sub paterna obedientia ac tutela mansisset, suaque bona in Patris manibus reliquisset! Non utique sese misere omnibus privatum videret.... Quare propheta dicit ; *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei : tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.* Ps. XV.

2° Dissipavit autem substantiam *vivendo luxuriose.* Luxuriæ vitium notat Dominus, ut illud fugiamus. — Innuuntur autem, tum luxuriæ causa, tum pessimi ejus effectus. -1) Causa luxuriosæ vitæ prodigi nostri est, quod recesserit a paterna domo : ut discamus, castitatem mox periclitari, si quis recesserit a domo Dei : id est, si orationem neglexerit,et mundi periculis se objecerit. —2) Effectus luxuriæ est, dissipatio omnium hominis bonorum. Perdit enim luxuriosus gratiam sanctificantem, animam innumeris peccatis mortalibus coinquinando ; — perdit pacem et quietem ; — perdit honorem ac famam ; — perdit omnem dignitatem, et vilissimis animalibus similis efficitur....

Quæ damna ut vitentur, omni cura atque cautela castitas custodienda est. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate!* Sap. IV, 1.

Facta est fames valida in regione illa.

1° En imago verissima status peccatoris : *fames valida* et insatiabilis, qua devoratur in hac vita; et, nisi resipiscat, qua in æternum devorabitur. — Est autem fames illa desiderium bonorum sensibilium, voluptatum nempe et honoris hujus mundi : horumque appetitus vehemens, qui, similis igni, *nunquam dicit sufficit* (Prov. XXX, 16). Ipsi homines ditissimi hac fame torquentur : *Divites eguerunt et esurierunt* (Ps. XXXIII). Scilicet hæc fames libidinum expleri nequit, neque cor hominis potest sensibilibus bonis satiari, quia homo ad altiora factus est; et quamvis quoad corpus abundare videatur, interius tamen in anima sua, vacuus est et egenus.

Quapropter aperire cor suum debet homo desiderio meliori, appetitui bonorum quæ ipsi destinata sunt a Deo; et tunc satiabitur. Hæc est fames sancta, quam Dominus commendat, dicens : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam : quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. V, 6). Saturabitur utique suavissime totus homo, in intellectu, — in voluntate, — imo in ipso corpore, quod aliquando glorificabitur. *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Ps. CII.

2° Fames valida occurrens prodigo, imaginem exhibet deceptionum peccatoris. — Videmus delusum juvenem aliud prorsus invenire, quam id quod quæsivit. -1) Quid enim quæsivit et sibi pollicitus est, nisi gaudia, libertatem, gloriam, ac jactantiam divitiarum, omniumque bonorum abundantiam?... -2) Quid vero invenit, nisi famem, nuditatem, tristitiam, animique perturbationes, ignominiam, servitutem turpissimam?...

Et adhæsit uni civium regionis illius : et misit illum in villam suam ut pasceret porcos.

Servitus prodigi repræsentat servitutem peccatoris sub potestate diaboli.

1° Illa servitus qualis est? — 1) Est servitus profunda : sicut enim prodigus ab hero subjicitur inferioribus ministris, qui in villa sunt; ita peccator passionibus suis internis, — et respectui humano, pravisque factionibus, tanquam totidem tyrannis externis subjacet. — 2) Est servitus vilis ac turpissima : *Ut pasceret porcos.* Abjecta sane conditio, qua nobilis ille juvenis inter animalia vilissima versatur, tanquam eis similis effectus. *Homo cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Ps. XLVIII). — 3) Est servitus dura ac misera : *Cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant; et nemo illi dabat.* Miserabilis sane status, et quidem illius, qui in paterna domo omnibus abundaverat... Quam misere a pristino statu delapsus! *Filii Sion inclyti, et amicti auro primo : quomodo reputati sunt in vasa testea?... Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis; qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora..... Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores : denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis; adhæsit cutis eorum ossibus, aruit et facta est quasi lignum... Quomodo obscuratum est aurum?...* Thren. IV, 1 seqq.

2° Servitutem istam quinam incurrunt? — Quotquot cum prodigo derelinquunt Patrem suum, ejusque obedientiam deserunt. Ergo eligendum est inter obsequium Dei et servitutem diaboli : *Duobus* enim *dominis servire nemo potest.* Matth. VI, 24.

In se autem reversus, dixit...

1° Illusionibus dissipatis, in miseria ac solitudine positus, juvenis rerum veritatem considerat : hæc est consideratio ac meditatio sancta, principium conversionis omnisque boni ;

et cujus neglectus fit mali omnis origo : *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde.* Jerem. XII, 11.

2° Salutarem hujusmodi considerationem adducit miseria et humiliatio, quam Deus misericorditer peccatori infligit ut resipiscat. *Vexatio intellectum dabit* (Isai. XXVIII, 19). — *Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine* (Ps. LXXXII). — *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.* Ps. CXVIII.

Surgam, et ibo ad patrem meum.

1° Sanctum istud est ac generosum verbum, quod eo intuitu Christus Dominus ore prodigi profert, ut a nobis omnibus repetatur. Unusquisque enim dicere debet : Surgam ex mea negligentia, ex tepiditate, — ex peccatis, — ex servitute passionum, — ex pravis habitibus vitiorum, — ex sordibus superbiæ, luxuriæ....

2° *Surgam, et ibo ad patrem.* En exemplum conversionis. Est autem conversio prodigi vera, honorabilis et beata. — 1) Conversio vera, cujus duæ sunt partes : propositum et executio. -*a*) Propositum concipit ille generosum et efficax, humile et fiduciale. *Surgam,* inquit, *et ibo ad patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in cœlum et coram te ; jam non sum dignus vocari filius tuus : fac me sicut unum de mercenariis tuis.* — *b*) Executionem perficit promptam, fortem, integram : *Et surgens venit ad patrem suum... dixitque ei filius : Pater, peccavi in cœlum et coram te : jam non sum dignus vocari filius tuus.*

-2) Conversio est honorabilis : generosi enim ac nobilis animi est errorem agnoscere, et agnitum corrigere ; — semetipsum vincere ; — obstacula quæ bono operi obsistunt superare....

-3) Conversio est beata, quia prodigum ad felicissimam cum patre reconciliationem reducit, — eum ab omni sua abjectione ac miseria liberat, — et in pristinum statum restituit....

Quum adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est.

Sicut in filio prodigo ostendit nobis Dominus exemplum pœnitentiæ; ita in patre prodigi imaginem exhibet suæ erga pœnitentem misericordiæ. — Imago autem tenuis est ac imperfecta, et nequaquam plene ineffabilem illam bonitatem Dei refert, qua peccatores in ipsis eorum errationibus sua gratia prosequitur.

1° Revertentem vidit eum pater ipsius, *et misericordia motus est*: en effectus pœnitentiæ: Deum statim ad misericordiam movet, quamvis indignus sit peccator. *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.* Ps. CII.

2° Magnitudo misericordiæ manifestatur effectibus. Nam -1) sub vili habitu custodis porcorum, quia videt pœnitentem, pater filium agnoscit....

-2) Non objurgat ingratum ac indignum juvenem: quia hic ultro culpam agnoscit....

-3) Non respicit ejus pauperiem nisi ad commiserandum.

-4) Quia filius confitetur peccata, ei pater condonat omnia; — quia sese humiliat, eum pater erigit et amplectitur. Pater, inquit ille, non sum dignus amplexu tuo, peccavi enim nimis... — Peccasti, fili; sed quia te pœnitet, ego condono: teque amplector ut filium, peccatorum tuorum jam oblitus. Sic enim per prophetam locutus sum: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis... omnium iniquitatum ejus quas operatus est, non recordabor.* Ezech. XVIII, 21. 22.

-5) Quia ille indignum se confitetur nomine filii, ideo pater eum filii nomine iterum appellat, et in dignitatem pristinam restituit. Statimque stolam splendidam, annulum, calceamenta ei afferri jubet, et dapes optimas parari: stolam scilicet gratiæ et charitatis; annulum in manu, symbolum libertatis filiorum, et fidelitatis, qua posthac opera manuum suarum patri consecrabit; calceamenta in pedibus, ut constanter deinceps in via virtutis, absque deflexione perseveret.... — Dapes autem paratæ, sunt mensa Eucharistica,

omniaque spiritualia alimenta, quibus animæ sanctæ jam in hac vita reficiuntur....

Hic quæri potest, quomodo filius prodigus tantæ patris clementiæ responderit? aut quomodo in posterum vixerit? Quod etsi Evangelium non dicit, cogitatione et corde possumus facile supplere. Amore scilicet et gratitudine perenni repletus est, -1) in corde, ut nunquam obliviscatur, nec suæ præteritæ miseriæ, nec patris misericordiæ... -2) in opere, ut nunquam amplius a paterna domo discedat... sed patri constanter adhæreat, et in omnibus servire studeat ac placere....

Quia hic filius meus mortuus erat, et revixit.

His verbis indicat Dominus, quid sit status peccati mortalis, et quid status gratiæ. — Status peccati mortalis est vera mors animæ. Quamdiu homo in hoc misero statu manet, *mortuus est*, quia vita animæ, id est, gratia sanctificante privatus. Quare oculis Dei est cadaver putridum, sine visu, sine auditu, sine sensibus quibus cœlestia bona percipere valeat.... et si in illo statu moriatur, sepeliendus in inferno....

E contra, status gratiæ est vita, et conversio peccatoris resurrectio, qua anima reviviscit. Justus hac vita vivens, habet oculos spirituales, et aures aliosque sensus, quibus frui bonis cœlestibus possit, et idoneus fiat ad habitandum in domo Dei, Patris sui : nunc quidem per fidem... postea vero per visionem ac speciem....

Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt.

1° Hac responsione Pater misericordiarum felicitatem ostendit, jam in præsenti vita concessam justis, qui illi serio deserviunt. Consistit autem felicitas illa in conjunctione atque commercio cum Deo, et in participatione bonorum ejus.

-1) Conjunctio, convictus, conversatio cum Domino, tanquam cum patre amantissimo : *Fili*, inquit, *tu semper mecum*

es. Quæ major in hac vita felicitas desideretur? Quidve jucundius animæ contingere possit, quam semper esse cum Deo suo, in domo Dei, in obedientia ejus, sub gubernatione et protectione ejus... ejusque alloquio indesinenter frui?...

4) Participatio bonorum Dei : ***Et omnia mea***, inquit, ***tua sunt***, quasi diceret : Tua est gratia mea, tua sunt dona mea, auxilia, sacramenta... tuum cœlum, tuus est Filius meus unigenitus, Salvator... tuus sum ego ipse, ego cum omni mea potentia et sapientia, ega Deus tuus et omnia... — Sic Deus servis suis centuplum, et velut paradisum tribuit jam in hac vita.

2° Quod si tanta est felicitas justorum in vita præsenti, quanta erit in futura? Si in hoc exilio, et sub nube fidei versantes, jam cum Domino suo habitant, ejusque bonis fruuntur; postea in patria, luce gloriæ illustrati, quanto felicius cum Deo suo erunt! quanto plenius ejus bona possidebunt!... ***Inebriabuntur ab ubertate domus Dei***. Ps. LXXXV.

3° Multi autem, similes filio primogenito parabolæ, quem pater optimus alloquitur, sua bona non satis cognoscunt : imo quandoque conquerendi causam sibi esse existimant, quasi a Deo longe abessent, ejusque auxiliis destituti...Cujus rei ratio est, quod fide vivida carent, qua Deum intueantur sibi præsentem; et fervore charitatis, quo dona ejus copiosius recipere mereantur.... Quapropter ferventer et ex animo sese tradant obsequio Dei, officiisque charitatis in proximum: et mox, fide vividiore illustrati, audient in corde suo atque intelligent hanc suavissimam Patris sui vocem : ***Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt***.

ORATIO DOMINICA.

Pater noster. Matth. VI 9-13.

9. Sic vos orabitis : Pater noster, qui es in cœlis : sanctificetur nomen tuum. — 10. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra. — 11. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. — 12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. — 13. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

—

Explicatio prima.

Sic vos orabitis : Pater noster...

Docet divinus Magister orandi formulam, quam *orationem Dominicam* appellamus, eamque discipulis suis præcipit usurpandam : *Sic*, inquit, *vos orabitis...*

Non ita tamen præcipit, ut hac unica semper velit nos oratione uti ; sed orandi formam tradit ac normam, ad quam efformare etiam orationes alias possimus. Aliud vero nihil petere orando licet : cum quidquid recte a Deo peti possit, hac unica oratione contineatur.

Eamdem bis tradidisse Dominus videtur. Nam juxta S. Matthæum docuit eam sermone in monte ; juxta Lucam vero, cum

---

Luc. XI, 2. Quum oratis, dicite : Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. — 3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. — 4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

rogaretur ab uno discipulorum dicente : ***Domine*, *doce nos orare*, *sicut docuit Joannes discipulos suos*** (Luc. XI, 1). — In utroque loco formula est quoad sensum eadem, etsi verbis paulo brevior apud Lucam. Hinc, si non constat plane utrum bis fuerit a Domino proposita; probabilius tamen id affirmatur,quia refertur eadem oratio a duobus Evangelistis diversis cum circumstantiis.

Quod autem dignatus sit Salvator hoc modo nos ad precandum instituere, ineffabilis profecto est benignitatis argumentum. Quoniam scilicet tanti momenti est in re salutis oratio, ita eam voluit docere, ut omnes quotquot discipuli ejus sumus, perfecte orare possimus. Etenim ne ignoraremus fortasse quomodo alloquendus sit Deus, ipse nobis in os posuit verba. Ne dubitemus utrum ultra paratus sit Deus ad exaudienda vota nostra, ipse nobis orandi suggerit modum qui semper exauditione sit dignus. Demum ne conqueramur, dum orationis forma præscripta est, ademptam nobis esse quæ voluerimus petendi libertatem : quidquid recte desiderare possimus, id omne unica formula complexus est.

Oratio hæc Dominica, ut facile intelligitur, undequaque est excellentissima, tum ratione auctoris, tum ratione sui.

1° Auctor enim est ipse Salvator, Unigenitus Patris : quapropter nulla oratio esse potest dignior, nulla Deo acceptior, hominibus honorabilior, ad impetrandum efficacior; nulla demum quæ nobis esse debeat charior et familiarior...

2° Ratione sui oratio ista plane perfecta est : qualis necessario esse intelligitur oratio, quam ipse Deus, Sapientia incarnata nos docet. Scilicet, ut verborum brevitate, ita et rerum plenitudine, et ordine, et suavitate mirabilis, merito a Tertulliano *Evangelii breviarium* appellatur.

Constat brevi procœmio, et septem petitionibus. — Petitiones tres priores spectant ad Deum, reliquæ quatuor ad necessitates nostras. Sicut enim lex Dei duabus Tabulis distinguitur, quarum prior officia pietatis erga Deum, posterior charitatis erga proximum continet; ita oratio Dominica duplici constat petitionum serie, quarum una petimus quæ principalius ad Deum, altera quæ ad nos ipsos pertinent. —

Cæterum, dum ea petimus quæ respiciunt gloriam Dei, consequenter atque indirecte etiam nostra petimus bona, in quibus Dei gloria sita est; et vicissim, dum nostra precamur bona, in Dei gloriam ut finem ultimum respicimus.

Oratio hæc divina, omnique ex parte perfecta, non tantum, ut S. Thomas docet (2. 2, q. 83, art. 9), continet omnia quæ recte desiderari possint; sed etiam eo ordine quo desideranda sunt : adeo ut non solum instruat postulare, sed simul sit informativa totius nostri desiderii et affectus. Id autem sequenti modo angelicus Doctor explicat.

Primo loco petuntur quæ pertinent ad hominis finem, deinde quæ ad media.

1° Finis noster est Deus, seu Dei gloria, propter quam creati sumus, et ad quam tendere debemus : tum eam volendo in se : *Sanctificetur nomen tuum ;* — tum in sui fruitione, nempe ea frui cupiendo : *Adveniat regnum tuum.*

2° Media sunt quinque : quorum,

-1) Duo utilia sunt *per se :* -*a*) unum directe et principaliter, nimirum obedientia Deo, qua beatitudinem meremur : *Fiat voluntas tua;* — *b*) alterum instrumentaliter, et quasi coadjuvando nos ad serviendum Deo, nempe panis quotidianus : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.*

-2) Tria reliqua media sunt utilia *per accidens*, scilicet removendo impedimenta tria :

-*a*) Peccatum, quod excludit a regno Dei : *Dimitte nobis debita nostra....*

-*b*) Tentationem, quæ impedit impletionem divinæ voluntatis : *Ne nos inducas in tentationem.*

-*c*) Malum pœnalitatis, quod impedit sufficientiam vitæ, estque tentationum et peccatorum origo : *Sed libera nos a malo.*

Pater noster, qui es in cœlis.

Prooemium orationis Dominicæ, quo Dei bonitatem et potentiam prædicantes, ejus benevolentiam nobis conciliamus; simulque nosmetipsos debita reverentia et fiducia animamus. Dicendo nimirum *Pater*, Dei laudamus bonitatem ; et addendo *qui es in cœlis*, ejus potentiam et majestatem confitemur : utro-

quo autem nomine, ut consideranti facile patebit, fiducia replemur et reverentia.

Pater.... Ineffabilis dignatio, ut homo possit Deum appellare patrem! *Quanquam hoc nominis*, ait Cyprianus, ***nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi dignationis ejus et bonitatis ubertas id permisisset.***

Major hic nobis gratia datur quam olim Judæis. Illi enim, utpote sub Lege servi, docti erant Deum in oratione appellare *Dominum;* Christiani vero, Spiritu adoptionis donati, clamant: *Abba, Pater*. Gal. IV, 6.

Q. Dicendo: *Pater noster*, quamnam personam alloquimur?

R. 1° Alloquimur totam SS. Trinitatem: tres enim personæ sunt unus Pater noster, unus exauditor, unus gratiarum largitor. — Nomen scilicet *Patris*, sumptum, ***essentialiter***, seu *secundum essentiam divinam*, ob respectum ad creationem, vel ad gratuitam hominum in Dei filios adoptionem, toti Trinitati commune est.

2° Alloquimur etiam speciatim *Deum Patrem*, sensu ***notionali*** intelligendo primam personam SS. Trinitatis, Patrem Salvatoris nostri Jesu Christi : quem in nomine ejusdem unigeniti Filii, imo una cum ipso, ore Ecclesiæ suæ orante, oramus.

Q. Quo sensu, aut quo titulo Deus est noster *Pater?*

R. Deus, Creator ac Dominus noster, est etiam vero nomine noster Pater, quia nobis vitam dedit, et omnia officia optimi patris erga nos implere dignatur. — Scilicet Pater noster est,

1° Titulo creationis, qua nos ad imaginem et similitudinem suam condidit.

2° Titulo redemptionis, qua sanguine suo divino Christus in cruce nos genuit.

3° Titulo adoptionis, qua in Baptismo per gratiæ infusionem vere nos in filios suos regeneravit.

4° Titulo hæreditatis, cum nos adoptando in filios, ***hæredes*** constituit ***secundum spem vitæ æternæ***. Tit. III, 17.

5° Titulo educationis, sustentationis et providentiæ paternæ perpetuæ.

Q. Cur Deus voluit a nobis in hac precatione nomine *Patris* compellari?

R. 1° Ut amorem in nobis excitaret et fiduciam.

2° Ut orationem auspicaremur a laudanda ejus bonitate: qua præcipue laude delectatur.

3° Ut honestum afferamus titulum ad impetranda quæ petimus.

4° Ut insinuet, velle sibi a nobis filiali affectu ac spiritu serviri.

5° Ut innuat, ea duntaxat esse petenda, quæ a tali Patre tales filios petere deceat: nempe bona cœlestia, et quæ ad ea conferunt.

Q. Cur præcipit Dominus ut cum pronomine plurali dicamus *Pater noster?*

R. Non ideo quia nos multos simul orare supponit; nam paulo ante dixit, unumquemque etiam privatim in suo cubiculo orare debere; — sed,

1° Ut agnoscamus infinitam ejus liberalitatem, qua, cum non habeat nisi unicum Filium naturalem, innumeros voluerit habere adoptivos: quos singulos amat et curat atque si soli essent.

2° Ut pronomine multitudinis *noster* indicet, quemadmodum Deum habemus Patrem, ita omnes nos esse fratres, sive divites, sive pauperes.

3° Ut amoris nos admoneat erga proximos, doceatque pro nobis mutuo orare: et quidem pro omnibus, justis et peccatoribus, amicis et inimicis: neminem excludendo, de nemine desperando... et implendo præceptum quod ipse constituit: *Orate pro persequentibus et calumniantibus vos* (Matth. V, 44). — Quæ tamen universalis charitas non obstat quominus pro amicis et benefactoribus nominatim oremus.

4° Ut doceat nos humilitatem: cum omnes ponamur coram Deo æquales, nec quisquam possit se super fratrem extollere; debeatque rex orare pro mendico, locuples pro paupere, pro servo dominus.

5° Ut intelligamus, a nobis adoptivis filiis distingui unicum Filium Dei Jesum Christum, cujus proprium est dicere

Pater mi... Quanquam orationibus aliis seorsim dicere *Pater mi* nequaquam prohibemur.

Q. Cur addidit Dominus: *Qui es in cœlis?*

R. Non quia Deus solummodo in cœlis est, cum sit ubique... sed,

1° Quia in cœlis peculiari modo regnat, suamque gloriam manifestat.

2° Ut mihi ostenderet Patris mei dignitatem ac potentiam: quippe qui in cœlo tanquam in aula gloriæ et in supremo throno residet ut Rex mundi, cujus potestati et imperio omnia subjacent.

3° Ut mihi reverentiam inderet et fiduciam : ostendendo mihi Patrem esse, non minus potentem quam benignum ut omnia concedat.

4° Ut cor meum a terrenis ad cœlestia erigeret.

5° Ut intelligam me esse exulem et peregrinum in terra.

6° Ut cœlestem puritatem, sine qua in cœlos non pervenitur, habere contendam.

7° Ut in oratione cœlestia bona respiciam ac petam.

Mystice, his verbis *qui es in cœlis*, mentio fit justorum, in quibus Deus per gratiam suam inhabitat, et qui propterea appellantur *cœli*: quales esse debemus omnes.

Sanctificetur nomen tuum.

Petitio prima, qua rogamus gloriam Dei : seu, ut Dei gloria in mundo reluceat, ut Deus qualis est inter homines cognoscatur, sancteque colatur, ac digne glorificetur ab omnibus.

Sanctificetur, id est, vi vocis, *sanctum prædicetur*, sancteque celebretur.

Nomen Dei hic intelligitur Deus ipse, ut inter homines noscitur ac nominatur; nec non Dei attributa, et quidquid de Deo agnoscimus.

Illud : *Nomen tuum*, sensu exclusivo intelligendum est, quasi diceretur : Sanctificetur nomen *tuum*, Deus, non *nostrum* : *Quia exaltatum est nomen tui solius.* Ps. CXLVIII.

Q. Cur potius dixit Dominus *nomen tuum*, quam *majestas tua*, vel *tu?*

R. Quia *nomen Dei* latius extenditur : comprehendit enim non tantum Deum ipsum ejusque majestatem; sed etiam quidquid cum Deo conjungitur, aut ab ipso sicut lux a sole dimanat : ut lex Dei, templa ejus, ministri ejus... quæ cuncta venerabilia, gloriosa ac *sancta* haberi decet.

Q. Cur potius dixit *sanctificetur* quam *magnificetur*, *glorificetur*, aut *laudetur* nomen tuum?

R. 1° Eo quod *sanctitas* sit attributum maxime Deo pretiosum, quod præ cæteris ipsi gratum est ac gloriosum prædicari. Quapropter in aula cœlorum ei Cherubim ac Seraphim incessabili voce proclamant : *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth !*

2° Eo quod sub hoc respectu ac nomine vult homines sui fieri imitatores : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Levit. XI, 44.

Q. A quibus sanctificandum petimus nomen Dei?

R. A nobis et ab omnibus : tum Angelis ac Beatis in cœlo; tum hominibus in terra, sive fideles sint, sive infideles : imo ab ipso Deo. Nam sanctificat etiam Deus ipse nomen suum, ubi novis magnisque operibus sese declarat hominibus; facitque ut hi agnoscant misericordiam suam, justitiam, sanctitatem ac majestatem.

Q. Quid sanctificatio nominis Dei practice continet?

R. Ut Judæi et Gentiles convertantur, hæretici reducantur, peccatores pœnitentiam agant; justi demum pie sancteque vivant, Deoque assidue benedicant ac gratias agant.

Etenim huc etiam gratiarum actio pertinet : petimus enim ut Deus simpliciter in omnibus laudetur; adeoque ut illi omnia bona referantur accepta, ejusque in omnibus beneficia grato animo agnoscantur.

Huic sanctificationi nominis Dei opponitur ejusdem pollutio vel profanatio, quam Scriptura tribuit pravæ eorum vitæ qui Deum cognoscunt, et se profitentur populum Dei.

Petitur demum hac oratione sanctificatio nominis Dei perfecta, ea videlicet quæ inchoatur in hac vita, perficietur autem in æterna vita : quando non sanctificabitur nomen Dei

creditum, sed Deus ipse spectabilis. *Beati qui habitant in domo tua, Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te.* Ps. LXXXIII.

Adveniat regnum tuum.

Secunda petitio, qua precamur ut gloriosum Patris nostri regnum adveniat, nosque illo beate fruamur.

Q. Quodnam Dei regnum hic intelligitur?

R. Principaliter regnum gloriæ, secundario etiam regnum gratiæ, nequaquam vero regnum naturæ.

Triplex enim distinguitur Dei regnum :

1° Regnum naturæ, seu universale : quo Deus mundi universi quem creavit, supremus est Dominus, rerumque ordinem potestate summa mirabilique providentia sustentat, regit ac moderatur, suos ad fines cuncta perducens. — De hoc Dei regno non petimus ut adveniat; existit enim et perdurat ab initio creationis : *Regnum tuum regnum omnium sæculorum* .Ps. CXLIV.

2° Regnum gratiæ est illud, quo Deus in servis suis, et servi Dei in ipso regnant per gratiam. Scilicet per gratiam, et per fidem, spem, charitatem aliaque Dei dona quæ ex gratia sequuntur, Deus ita regnat in animabus, ut animæ Deo tanquam Regi obediant, ejusque influxum in se suscipiant. Simul autem per eamdem gratiam animæ a servitute peccati liberatæ, in mundum, carnem et diabolum regnant; non tamen omnino tranquille nec sine certamine.

Hoc regnum Dei vocatur ab Apostolo *justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto.* Rom. XIV, 17.

Hujusmodi Dei regnum principaliter quidem internum est, in ipsis animabus absconditum : *Regnum Dei intra vos est* (Luc. XVII, 21) ; est tamen etiam externum, et corporalibus actibus manifestatur. Porro quatenus externum quoque est ac visibile, vocatur Ecclesia, regnum Dei in terris a Christo fundatum supra firmam petram, et inter hostes plurimos per gratiam permanens invictum.

Jam vero neque de isto regno Dei agitur directe et primario sensu in his verbis : *Adveniat regnum tuum.* Etenim -1) illud

regnum gratiæ jam præsens est in multis, ideoque non simpliciter optandum est ut *adveniat;* sed potius, ut augeatur et propagetur. -2) Quia idem continetur in subsequentibus, tertia, quinta et sexta petitionibus.

3° Regnum gloriæ est regnum Dei in cœlis : regnum pacatum prorsusque tranquillum ac perfectum, quo Deus in Sanctis, et Sancti in Deo beate et æternaliter regnant. — Inchoatur illud Dei regnum mox a morte in illis animabus, quæ reatus omnis expertes ex hac vita decedunt; perficietur autem glorificatis quoque corporibus, in die resurrectionis. Tunc enim nihil, non tantum in animabus, sed neque in corporibus quidquam remanebit, quod Dei non sit : nulla peccati labes, nulla corruptio; cum scilicet *corruptibile hoc induerit incorruptionem* (I Cor. XV, 53). Quare tunc Deus perfecte in Sanctis suis regnabit, tum singulis, tum universis, quando illos plenissime ut suos possidens, *erit ipse omnia in omnibus.* I Cor. XV, 28.

Hoc erit illud regnum Israel de quo quærebant discipuli : *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel?* (Act. I, 6); et de quo Christus ipse dixit : *Cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.* Luc. XXI, 31.

De hoc beato Dei regno secunda hæc orationis Dominicæ petitio simpliciter ac primario intelligenda est : hoc regnum ut adveniat precamur. — Consequenti tamen sensu intelligitur quoque regnum gratiæ.

In eo autem quod dicitur *regnum tuum,* pronomen *tuum* innuit aliud existere regnum quod Dei non est : regnum nempe peccati et Satanæ. — Scilicet regno Dei opponitur Satanæ regnum, seu potius tyrannis quam exercet et exercere nititur in homines per peccatum : ipse *princeps potestatis aeris hujus... mundi rector tenebrarum harum* (Eph. II. 2; VI, 12).—Hoc simul oramus a contrario ut destruatur. Nisi enim deturbato prostratoque penitus inimico regno, non erit Dei regnum suis omnino partibus absolutum.

Id autem fiet, ubi advenerit regnum Dei in fine sæculorum. Tunc diabolus et angeli ejus, et quicumque fuerint partis illius, reprobi universi, non modo Dei regnum ac populum impugnare jam non poterunt; sed redigentur etiam in sca-

bellum pedum Dei, agnoscentque vel inviti magnum Regem, legibusque ejus coercebuntur, *pœnas dantes in interitu æternas, a facie Dei, et a gloria virtutis ejus.* II Thess. I, 9.

Dicendo igitur : *Adveniat regnum tuum,* oramus ut aboleatur regnum Satanæ, et solum Dei Patris nostri regnum obtineat.

Dum autem hunc in modum honori Patris nostri studemus, nobis ipsis maxime prospicimus ; quandoquidem nostra beatitudo æterna cum illo Dei regno conjuncta sit. Nam 1) ut filii et hæredes Dei, omnium bonorum ejus erimus participes. 2) Ut populus Dei, beatum illud regnum cum Deo Rege nostro constituemus : erit regnum Dei in nobis, idemque regnum nostrum in Deo : nos erimus corpus, ipse vero caput et anima. Itaque sicut per resurrectionem anima gloriose vivet in corpore, pariterque corpus in anima ; ita Deus in regno suo nos gloriose possidendo ac regendo, gloria sua et beatitudine replebit.

Hoc igitur gloriosum Dei nostrumque regnum, sancto desiderio expetimus et appellamus. Sicut olim in vetere Testamento justi ardenter appellabant adventum gratiæ Christi, orabantque ut veniret in carnem nos redempturus ; ita nunc postquam Christus redemptione peracta in cœlum adscendit, flagrantissimo desiderio appellare debemus adventum gloriæ ejus, *exspectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.* Rom. VIII, 23 ; Tit. II, 13.

Jam a fine transitur ad media perveniendi ad finem. Primum medium est ut Dei voluntas fiat.

Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.

Tertia petitio, qua precamur ut Dei voluntas quam perfectissime impleatur in terra.

Q. Quænam autem Dei voluntas hic intelligitur?

R. 1° Voluntas *signi :* seu voluntas præceptiva et suasiva, quæ mandatis Decalogi, superiorum ordinationibus, obligationibus cujusque status, sanctisque inspirationibus atque exhortationibus continetur.

2° Voluntas *beneplaciti:* seu voluntas efficax et permissiva, qua varii eventus, et quæcumque res occurrunt nobis in via vitæ, fiunt vel permittuntur.

Jam vero petimus ut priori voluntati, præcipienti nempe et suadenti obediamus; alteri vero, res quascumque facienti aut permittenti, voluntatem nostram sine murmuratione subjectam conformemque habeamus.

Quod dicitur *voluntas tua*, pronomine *tua* oppositio innuitur ad voluntatem contrariam; ita ut implicite sic oremus: Fiat, Domine, voluntas tua, non mea propria, quæ perversa est; non carnis, quæ adversus spiritum rebellat; non mundi, quæ vana, non diaboli, quæ injusta est: sed tua voluntas fiat, quæ sola bona est, recta et sancta, omnisque bonæ voluntatis regula.

Q. Quare petimus a Deo ut sic voluntati ejus obsequamur?

R. Quia in nostra potestate non est, ut illud absque gratiæ auxilio præstemus. Duo autem hic necessaria nobis sunt: 1° ut Dei voluntatem cognoscamus; 2° ut eamdem amemus et impleamus.—Utrumque oratione petimus.

Q. A quibus voluntas Dei est facienda?

R. A creaturis liberis, nempe ab hominibus in hoc mundo viventibus, qui eidem resistere possunt et sæpius resistunt. Precamur itaque, ut a nobis, omnibusque hominibus *in terra* degentibus, Dei voluntas fiat, idque perfectissime. Additur enim:

Sicut in cœlo et in terra: scilicet, sicut fit in cœlo ab Angelis et Sanctis, ita etiam fiat in terra a nobis. — Sicut fit in cœlo ab omnibus, ita fiat in terra ab hominibus omnibus, nec ullus sit qui Dei voluntati resistat; — sicut fit in cœlo perfectissime, ita quoque in terra, quantum fert humana conditio perfecte impleatur.

Proprium namque omnium cœlitum est Dei facere voluntatem perfecte, prout de angelis legitur: *Benedicite Domino omnes angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus. Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus qui facitis voluntatem ejus.* Ps. CII.

Q. Cur Dominus ad exemplum angelorum nos provocat?

R. 1° Ut ad perfectionem aspiremus et adnitamur, quamvis eam in hac vita attingere non possimus. Sanctum enim est hujusmodi desiderium, sancta proin Deoque grata petitio.

2° Ut incipiamus jam in hac vita mores induere cœlitum, inter quos brevi cooptandi sumus. Faciendo enim voluntatem Dei perfecte, efficimur in terra homines cœlestes, sicut Christus fuit: *Secundus homo de cœlo cœlestis* (I Cor. XV, 47). Porro Christus totus erat in perficienda Patris voluntate: *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me... quia quæ placita sunt ei facio semper.* Joan. IV, 34; VIII, 29.

3° Ut Christiani intelligant, Ecclesiam terrestrem debere, quantum fert humana conditio, imaginem exhibere cœli: quippe quæ vere *domus Dei est et porta cœli.* Gen. XXVIII, 17.

4° Ut sciamus, non sufficere nobis voluntatem Dei facere qualicumque modo; sed curandum quantum ex nobis, eam perficere sicut in cœlo.

5° Ut insinuetur nobis, per divinæ voluntatis impletionem, terram fieri similem cœlo: domum scilicet non tantum sanctitatis, sed etiam felicitatis. *Jubet,* inquit Chrysostomus, *hic degentes conversationem cum cœli habitatoribus habere communem; et, antequam superna illa præstetur habitatio, cœlum quodammodo vult fieri e terra, aliosque nobis angelos terram monstrare.*

Unde e contrario etiam intelligitur, per divinæ voluntatis contemptum, terram fieri similem inferno.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

Quarta petitio, qua ea rogamus, quæ in hac temporali vita secundum corpus et animam nobis necessaria sunt aut utilia, ut possimus Deo servire: hæc enim significantur nomine *panis supersubstantialis.*

Ut autem rite petitio hæc intelligatur, singula verba perpendenda sunt.

Panis hebraico sermone significat *victum;* quo nomine per synecdochen comprehenduntur quæcumque ad corporalem

vitam transigendam sunt necessaria : amictus, habitatio, valetudo, etc.

Supersubstantialis, ἐπιούσιον, id est, ad substantiam ac sustentationem nostram sufficiens; seu communis et ***quotidianus***, ut juxta antiquiorem versionem legitur in Missali.

Porro ***panis quotidianus*** hic intelligendus est, tum secundum corpus, tum secundum animam. Uterque enim nobis ad Deo serviendum est necessarius, præcipue tamen cibus animæ; quare Dominus dicebat Judæis: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* Joan. VI, 27.

Panis quotidianus *corporis*, ut dictum est supra, omnia subsidia corporalia complectitur; sed sensu limitato. Illud enim duntaxat petitur, quo natura atque conditio nostra possit esse contenta : victus frugalis, moderatus, non delicatior neque copiosior, quique necessitati serviat non voluptati.

Panis quotidianus *animæ*, est panis Eucharisticus, aliaque spiritualia dona quæ ad animæ vitam conferunt, secundum viam providentiæ communem. Nam sicut non petitur abundantia bonorum corporalium, ita neque in ordine spirituali rogantur extraordinaria dona Dei, favoresve singulares; sed hæc suavi ordinationi providentiæ relinquuntur.

Panem dicimus ***nostrum***: non quasi noster sit proprio jure, quem scilicet Deus nobis debeat, sicut mercedem mercenariis: est enim vere donum Dei; — sed -1) quia ad nostram necessitatem sublevandam destinatus est a Patre et comparatus. -2) Quia vi promissionis ac meritorum Christi noster jam est. -3) Ut doceantur omnes abstinere a furto et fraude, omnique re aliena, nihil appetendo nisi quod ***suum*** vocare possint. -4) Ut insinuetur, præter panem qui nobis convenit in hac vita, alium esse et meliorem in cœlo, de quo scriptum est: ***Beatus qui manducabit panem in regno Dei!*** Luc. XIV, 15.

Da. Hac voce fatemur, omnem vitæ nostræ sustentandæ rationem nobis ab almo Patre Deo esse : ab illo nos pendere, et gratuita ipsius beneficentia ali, sine qua nihil efficeret universa nostra industria.

Nobis. Hanc vocem addi voluit Dominus, -1) ut spiritu charitatis fraternæ petat quisque, non pro se solo; sed pro omnibus hominibus, etiam inimicis. -2) Ut moneamur, res tempo-

rales a Deo dari homini, non pro se solo, sed etiam pro aliis; ut scilicet eas pauperibus impertiat.

Hodie. Non dicit: Da nobis *hodie et cras;* sed *hodie* tantum: -1) quia vult Deus ut quotidie eum rogemus panem, et sic orationem quotidie frequentemus. -2) Ut intelligamus, nos quotidie ab ipso pendere, sicut in vita ita et in victu. -3) Ut superfluam crastinæ diei sollicitudinem abjiciamus, sicut expresse monuit Dominus: *Nolite solliciti esse in crastinum: crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua* (Matth. V, 34). -4) Ut cogitemus crastinum diem esse incertum, nobisque fortassis non futurum.

Q. An nunquam potest ad proximi diei necessitates oratio extendi?

Resp. affirmative: dummodo non avaro, anxiove animo id fiat, nec eo minus oratio quotidie frequentetur. Hic autem præsertim oportet, ut orans sese divino beneplacito subjiciat; resque tantum petat prout Patri visum fuerit, qui solus novit quid suis filiis in temporalibus istis sit utile.

Q. Si quis divitias consecutus est a Deo, quæ multis diebus sufficiant, an et ipse sic orare debet: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie?*

Resp. affirmative: -1) Quia quæ a Deo accepit, a Deo conservanda sunt: quæ conservatio veluti continuata largitio est. -2) Quia præter bona realia, etiam petit personalia: valetudinem, etc.; imo et spiritualia, quæ indies a Deo servanda vel reparanda sunt. -3) Quia non pro se solo, sed pro fratribus indigentibus orat.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Quinta petitio, qua Deum rogamus ut nobis peccata nostra condonet, sicut nos condonamus proximis nostris offensas eorum.

Dimitte nobis debita nostra....

Q. Quænam sunt nostra erga Deum *debita?* et quomodo ea nobis a Deo remittuntur?

R. Debita nostra sunt delicta sive peccata nostra, ut apud Lucam (cap. XI) expresse dicitur. Vocantur autem peccata *debita*, quia illis obstricti tenemur Deo tanquam ære alieno, quod divinæ justitiæ erit solvendum nisi remittatur.

Porro, ut intelligamus qua ratione dimittat nobis peccata Deus, animadvertendum est, tria quædam in peccato distingui : 1) actum, quo peccatum committitur; 2) culpæ maculam, quæ animæ inuritur; 3) pœnam quæ meretur;—quorum trium, actus transit, macula manet, pœna debetur. — Jam vero tunc plene dimittit peccatum Deus, quando actum habet eo loco ac si non fuisset; maculam, restituto animæ nitore gratiæ, eluit; et pœnam debitam remittit.

Cæterum solet Deus ita remittere peccatum, ut maculam culpæ quidem deleat, sed pœnam temporariam solvendam relinquat : ne parva habeatur culpa, si cum ipsa finiatur et pœna.

Dicendo itaque : ***Dimitte nobis debita nostra***, precamur ut nobis Deus peccata nostra plene condonet, et remittat pœnarum quæ supersunt debita.

Veniam petimus peccatorum omnium, tum venialium, tum etiam mortalium. Et quidem hujus orationis vi directe condonantur pœnitentibus venialia; mortalia vero non item. Respectu enim mortalium, gratia duntaxat conceditur, ut congruam pœnitentiam agendo remissionem in sacramento recipiamus.

Q. Quo sensu dicitur : ***Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris?***

R. Ut similitudo hic affertur nostra erga proximos condonatio, juxta quam nobis a Deo condonari petimus; quasi diceremus : Ecce, Domine, nos offensam remittimus fratribus; tu similiter offensus remitte nobis, filiis tuis. — *Similitudo*, inquam, enuntiatur, non æqualitas : leviora enim sunt debita fratrum nostrorum erga nos, quam nostra erga Deum; et noster condonandi actus semper est imperfectus, Dei autem remissio quam imploramus perfecta est.

Eadem autem similitudine continetur *conditio*, qua Christus nos obstrinxit : ut peccatorum nostrorum veniam non impe-

tremus, nisi prius ex animo proximis nostris veniam concedamus.

Q. Quænam sunt illa debita proximorum, et quomodo ea dimittere debemus?

R. Sunt injuriæ vel offensæ quælibet, sive verbis, sive factis a quocumque homine nobis illatæ.

Has offensas condonare debemus quoad injuriam, non vero quoad damnum, si quod cum ipsa injuria fuerit conjunctum. — Porro condonatio injuriæ in hoc consistit, ut actum eo habeamus loco ac si non fuisset; et vindictam non velimus, nec per nos, nec per alios, nec per ipsum Deum sumendam; omnemque amaritudinem ex animo excludamus.

Hujusmodi condonatio potest esse simul interna et externa. De interna hic præcipue sermo est, et de animo quem oportet nos erga fratres afferre, dum cupimus Deo reconciliari. Hæc interna condonatio essentialiter requiritur, etiamsi inimicus in sua inimicitia persistat : semper enim sua animo erga fratres suavitas salva maneat oportet; exterior vero non semper debetur, et a circumstantiis dependet.

Q. An osor pertinax, et nolens condonare, hac petitione sententiam contra se pronuntiat? An mentitur? An orationem Dominicam nequit utiliter recitare?

R. Multi auctores aiunt hujusmodi hominem mentiri Deo, damnatoriam in se sententiam ferre, divinamque iram et ultionem in se ipsum invocare : unde sequeretur hunc homiminem non posse jam orationem Dominicam recitare. — At, si rigoroso sensu hæc vera sunt, benignius tamen juxta Suaresium (1) intelligi possunt. Itaque,

1° Sententiam ille pronuntiat contra se, hoc sensu, quod fatetur obicem sibi esse quominus a Deo veniam accipiat; quasi diceret : Veniam quidem a te, Deus, cupio obtinere : sed merito mihi denegas, quoniam et ego debitoribus meis non ignosco.

2° Non mentitur : quia non dicit, *sicut dimitto*; sed, *sicut dimittimus* : quod, juxta S. Thomam, refertur ad Ecclesiam.

(1) Tom. XI, tract. 4, lib. 3, *De oratione voc.*, cap. 7 et 8.

3° Utiliter omnino potest orationem Dominicam recitare : ut scilicet gratiam impetret odium deponendi. Oportet autem ut gratiam hujusmodi saltem velit accipere; et se *dimittere* dicat *debitoribus* eo sensu, quod cupiat impetrare gratiam dimittendi.

Et ne nos inducas in tentationem.

Sexta petitio, qua gratiam postulamus ne a tentatione vincamur, aut in peccatum aliquod consentiendo tentationi incidamus.

Tentatio intelligitur proprie dicta, nempe sollicitatio ad peccatum. Duplex enim tentatio distinguitur : 1° tentatio *probationis*, de qua S. Jacobus scribit : *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis* (Jac. I, 2). — 2° Tentatio *perditionis*, de qua idem Apostolus ait : *Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est : ipse autem neminem tentat.* Jac. I, 13.

Causa scilicet tentationis hujusmodi pravæ, non est Deus, Pater noster; sed hostes animæ nostræ : tum externi, diabolus et mundus; tum interni, caro nostra et concupiscentiæ pravæ, militantes adversus spiritum.

Deus, inquam, tentationem non movet; sed justis de causis permittit · sive ut virtus nostra exerceatur et crescat, sive ut meritum augeatur. Quapropter non petimus oratione Dominica ut non tentemur; sed ut tentationi non succumbamus.

Etenim illud : *Ne nos inducas in tentationem,* significat : Ne sinas nos intrare in tentationis laqueum, nec perduci in ejus terminum, qui est peccatum. — *Inducere* scilicet in tentationem, seu in tentationis lapsum, dicitur Deus : non quod ipse faciat ut succumbamus, qui nec peccati, nec sollicitationis ad peccatum auctor esse potest; sed quod eas tentationes non avertat a nobis, in quibus prævidet nos lapsuros; aut quod neget nobis efficacem gratiam suam, et illud peculiare auxilium, quo destituti tentationi consentiamus. — Non enim viribus nostris tentationes vincere valemus, nisi Dei manu juvemur ; quemadmodum fere qui periclitatur in aquis,

auxilio indiget et quidem opportuno, ne mergatur. Et sicut auxiliator, si a periclitante repulsus eum deserat, ipsumque sibi relictum mergi sinat, recte illum dicatur in mortem tradere; ita Deus dicitur recte in tentationem ac peccatum inducere, dum ab homine gratiæ non cooperante gratiam retrahit.

Quoniam autem potest omnino Deus pro justitia sua permittere nos ita tentari, vel nostræ infirmitati nos ita relinqui ut superemur : suppliciter petimus, ne agat nobiscum pro severa justitia; sed nos ita præservet a tentationibus, vel ita in iis adjuvet, ut nulli *vel consentiamus decepti*, *vel cedamus afflicti*, ut loquitur S. Augustinus. Epist. 121, cap. 11.

Sed libera nos a malo.

Septima petitio : qua precamur ut ab omni malo, quod vere malum sit, a cœlesti Patre nostro liberemur.

Nomine *mali* intelligitur, vel *malum*, — vel *malus*, id est diabolus : genusenim vocabuli *mali* (græce, *ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*) anceps est. Probabilius autem utrumque Dominus significare voluit. Illud enim *a malo*, simpliciter et absolute dictum, id omne complectitur quod vere contrarium ac nocivum nobis est respectu salutis; et sequenti modo potest explicari.

Liberari petimus :

1° A dæmone, ejusque potestate ac servitute : ne vel in hac vita simus ejus mancipia, vel præda ejus efficiamur in futura.

2° Ab omnibus malis præteritis, præsentibus et futuris : tum æternis, tum temporalibus; — tum culpæ, tum pœnæ ac pœnalitatis; — tum animæ, tum corporis... quatenus liberatio hujusmodi ad animæ nostræ bonum confert. Oramus igitur Deum ut misericorditer nos liberet a peccatis præteritis, ab ignorantiis, erroribus, miseriisque præsentibus; a peccatis futuris, a futura ira et damnatione æterna.

Ut patet, petitio ista duas petitiones præcedentes, quæ ad malum culpæ referuntur, amplitudine sua involvit; sed ulterius sese extendens eis superaddit reliqua mala, nimirum mala pœnæ et pœnalitatis.

Porro petimus liberari ab omni malo, quatenus vere malum est, respectu salutis nostræ et gloriæ Dei. Quapropter aliter precamur de malis animæ, aliter de malis corporis : illa ut removeantur absolute; hæc vero ut tollantur vel mitigentur tacita sub conditione, dummodo ad gloriam Dei animæque saluti id expediat. Corporales enim hujus vitæ calamitates non semper mala sunt; imo potius ut pretiosa participatio nobis dantur crucis et calicis Domini. Quapropter de iis semper nostra deprecatio similis esse debet deprecationi Salvatoris : *Pater mi! si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Matth XXVI, 39.

—

Explicatio secunda.

Pater noster, qui es in cœlis.

His verbis orationem auspicantes admonemur divinæ præsentiæ; simulque docemur, tum qualis Deus sit erga nos, tum quales nos erga Deum simus et esse debeamus.

1° Monemur divinæ præsentiæ: non enim alloquimur nisi præsentem. Et quamvis dicamus Deum esse in cœlis, novimus tamen eum ita esse in cœlis, ut simul sit in terris et in omni loco præsens, nos videns atque audiens.

Hæc præsentiæ divinæ recordatio omnis orationis conditio est et clavis. Quapropter quicumque ad orandum accedit, sese in divina præsentia constituat : *Ante orationem præpara animam tuam.* Eccli. XVIII, 23.

2° Docemur quis et qualis sit Deus erga nos. Est Pater : paterno modo hactenus nobiscum egit; nec aliter deinceps agere cupit, eritque nobis Pater in æternum : nisi a nobis cogatur fieri judex et ultor.

-1) Quomodo Deus hactenus sese nobis Patrem probavit? Beneficiis innumeris, quæ sic recenseri possunt : -*a*) Amor, quo tenerrime nos dilexit : *In charitate perpetua dilexi te* (Jerem. XXXI, 3). —*b*) Creatio, conservatio, provida sustentatio in ordine naturali. -*c*) Redemptio, donum fidei et justificationis, peccatorum venia, sacramenta et media salutis innumera, æternaque gloria in cœlis parata. -*d*) Specialia

dona educationis, vocationis, sanctificationis altioris... Adeo ut nullus parens terrenus, ad Patrem cœlestem comparatus, patris nomine sit dignus. Quo sensu Dominus dixit : *Patrem nolite vocare vobis super terram : unus est enim Pater vester qui in cœlis est.* Matth. XXIII, 9.

-2) Quid faciet in posterum? Dummodo nos non derelinquamus Patrem, ipse custodiet nos usque ad sanctum exitum ex hac vita; hinc introducet nos in domum suam cœlestem, et participes nos faciet hæreditatis æternæ : *Venite,* inquiet, *benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum.* Matth. XXV, 34.

3° Docemur, quales nos erga Deum et oculis Dei simus atque esse debeamus. Scilicet,

-1) Filii Dei sumus, dignitate eximia ornati, ad grandia destinati...

-2) Esse debemus hoc nomine vere digni : -*a*) Patris nostri cœlestis similitudinem præferendo... -*b*) Filialia officia erga Patrem explendo : officium amoris, - cultus, - obedientiæ, - zelique gloriæ ejus. *Meminisse itaque,* ait S. Cyprianus (1), *et scire debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus : ut quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat et ille de nobis filiis.*

Sanctificetur nomen tuum.

Cur primo loco petimus sanctificationem nominis Dei? e quomodo ad hanc sanctificationem cooperari debemus?

1° Primo loco petimus sanctificationem nominis Dei, seu gloriam Dei, -1) quia finis ille noster est, ut et creaturarum omnium. *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus* (Prov. XVI, 4). — 2) Quia bonum illud est excellentissimum, quod appetere ac desiderare super omnia debemus. —3) Quia cum illo nostra quoque felicitas conjuncta est : qui enim sanctificant nomen Dei in hac vita, iidem sanctificabunt beate in futura.

2° Ad nominis Dei sanctificationem cooperari debemus in nobismetipsis et in aliis : -1) evitando id omne quod gloriæ

(1) *In orationem Dominic.*

Dei est contrarium : præsertim blasphemiam et scandalum. -2) Conferendo ad conversionem infidelium et peccatorum... -3) Promovendo in nobis et in aliis fidem, spem, charitatem, debitumque Dei obsequium. Præcipua enim Dei glorificatio in eo sita est, ut credamus quæ Deus revelat, speremus quæ promittit, impleamus quæ jubet, eum ex toto corde diligendo : talisque nostra vita sit ac talia opera, ut *qui ea viderint, glorificent Patrem nostrum qui in cœlis est.* Matth. V, 17.

Adveniat regnum tuum.

Quodnam Dei regnum votis nostris advocamus? — Regnum gratiæ et regnum gloriæ ejus, abolito regno peccati.

1° Petimus regnum gratiæ Dei : ut Deus scilicet per gratiam suam in anima nostra plane dominetur; sedeatque in corde nostro tanquam in throno vivo, omnibus animæ nostræ potentiis, corporisque sensibus efficaciter imperans. — Beata anima quæ huic Dei imperio plane subjecta est! Ipsa dicere potest cum Psalmographo : *Dominus regit me, et nihil mihi deerit.* Ps. XXII.

2° Petimus regnum gloriæ Dei quod ex regno gratiæ consequitur, et aliud non est quam æterna beatitudo in cœlis. — Hæc animabus sanctis advenit, statim ac per beatam mortem ex hac vita migraverint;—adveniet autem corporibus simul et animabus, in die resurrectionis gloriosæ. — O Regnum vere beatum, pro quo mundi hujus diademata cuncta spernenda sunt! O regnum immortale, a Patre cœlesti nobis paratum, et valde propinquum... omni cordis affectu appetendum, omni fervore apprecandum, omni studio prosequendum, omni pretio coemendum... omni demum labore ac violentia rapiendum : *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.* Matth. XI, 12.

3° Petimus ut destruatur regnum peccati : quod regnum diaboli est; quodque in peccato fundatum, per amorem proprium, concupiscentiam, variaque vitia exercetur...—Abolendum illud imperium est, ut in ejus ruinis stabiliatur regnum Dei.—Abolendum illud imperium est per fugam peccati, per pœnitentiam, mortificationem, assiduamque pugnam spiri-

tualem, cum auxilio gratiæ sustinendam. Hæc enim totidem media requiruntur, ne *regnet peccatum in nostro mortali corpore, ut obediamus concupiscentiis ejus.* Rom. VI, 12.

Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.

Petimus hic non aurum et argentum ; sed, quod pretiosius est et omne bonum continet, ut sanctissima Dei voluntas a nobis, in nobis, et circa nos perfectissime impleatur : atque ita unusquisque nostrum Dei Creatoris fini, consiliis, ac beneplacito circa ipsum, plenissime respondeat.

Ut autem Dei voluntas ita fiat, duo requiruntur : nimirum ut cœlestes spiritus imitemur, tum in divina voluntate exsequenda, tum in nostra voluntate cum divina conformanda.

1° Divinæ voluntatis executio. — Quomodo Dei voluntatem angeli et beatæ animæ in cœlo exsequuntur?

-1) Integre, non dimidiatim aut partim; sed ita ut nihil prorsus negligatur.

-2) Pure, intentione scilicet simplici Deo placendi.

-3) Prompte, velociter et exacte, absque tergiversatione aut mora.

-4) Libenter, cum amore et ex animo, absque murmuratione aut querela.

-5) Gaudenter, omnem voluptatem constituendo in Dei voluntate perficienda: quandoquidem illa sanctissima voluntas summum bonum creaturarum contineat.

-6) Fortiter, et ad finem usque constanter.

2° Conformitas cum divina voluntate. — Angeli et Beati divinam voluntatem in omnibus quæ fiunt in cœlo et in terra, intuentur, adorant, laudant et amant : utpote in omnibus sanctam, summeque amabilem. — Similiter nos in omnibus quæ accidunt in mundo, aut contingunt nobis, -1) divinam voluntatem intueri debemus, omnia vel efficientem, vel permittentem ac tolerantem ; -2) eamdem laudare et amare : eique voluntatem nostram ita conformare, ut unum velle et idem nolle cum Patre nostro cœlesti habeamus.

Panem nostrum supersubstantialem (quotidianum)
da nobis hodie.

Petimus hic a Patre nostro cœlesti panem, tum corpori tum animæ nostræ necessarium. De utroque quæstio occurrit.

1° Cur docuit nos Dominus petere corporalem panem, eumque quotidianum duntaxat?

-1) Voluit nos petere nostrum panem, id est, quæcumque corporali vitæ sunt necessaria : -*a*) ut intelligamus nos esse vere ejus filios, atque infantes parvulos, a Patre omnimodis in nostra sustentatione dependentes, sine cujus providentia non possemus nostris viribus necessaria nobis comparare; ideoque debere nos omnia bona temporalia ipsi referre accepta. -*b*) Ut non anxia sollicitudine circa res temporales turbemur : sed adhibita rationabili cura, exspectemus de cætero sustentationem nostram a Patre cœlesti, ea fiducia quæ de providentia ejus merito est habenda.

-2) Jubendo petere panem *quotidianum*, monet nos, ut desideria nostra moderemur, nec appetamus superflua... secundum illud Apostoli : *Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus*. I Tim. VI, 8.

2° Quisnam est panis animæ, quem a Deo petere debemus? Est multiplex, nimirum :

-1) Panis eucharisticus : supplicamus scilicet Patri cœlesti, ut nos ejusdem sumendi dignos efficiat; ac tales, qui sacramentaliter quotidie, aut saltem spiritualiter eum sumere possimus, ejusque fructuum fieri participes.

-2) Ipse Christus Dominus : quo per fidem, spem et charitatem anima fruitur. *Ego*, inquit, *sum panis vivus, qui de cœlo descendi*. Joan. VI, 51.

-3) Sunt gratiæ auxilia, quibus animæ vita spiritualis conservatur : in quibus numerantur sacramenta, doctrina et exhortationes, inspirationes et illustrationes internæ, divinorum mysteriorum intelligentia, panisque ille mysticus de quo ipse Christus dixit : *Cibus meus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me*. Joan. IV, 34.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Quare Dominus docuit nos veniam petere peccatorum, idque quotidie? Et quare voluit ut testemur, nos ipsos condonare proximis?

1° Docuit nos quotidie veniam petere peccatorum :

-1) Ut intelligamus, nos esse peccatores, et neminem quantumvis justum, a venialibus peccatis esse immunem.

-2) Ut nostram infirmitatem nostraque peccata confitendo sancte humiliemur.

-3) Ut fiduciam habeamus in divina misericordia, dum Patris nobis ostenduntur semper patere misericordiæ viscera veniam rogantibus.

-4) Ut sciamus peccatorum veniam a solo Deo esse impetrandam : nemo enim peccata dimittere potest nisi solus Deus.

-5) Ut consequamur gratiam ac donum spirituale magnum, in hac vita maxime necessarium, veniam scilicet peccatorum. Merito enim Augustinus docet, *nostram hujus vitæ justitiam, magis peccatorum remissione quam virtutum perfectione constare.* De civit. l. 19, c. 27.

2° Voluit Dominus ut addamus : *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris :*

-1) Ut moneamur gravissimi præcepti charitatis fraternæ, et condonationis injuriarum.

-2) Ut inducamur efficacissime ad veniam ex animo concedendam fratribus : cum hæc sit conditio ponenda ut ipsimet a Deo veniam consequi possimus.

Et ne nos inducas in tentationem.

Quare Dominus hujusmodi petitionem circa tentationes nos docuit?

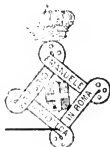
-1) Ut moneat nos de infirmitate nostra, et de vigilantia adhibenda, prout alibi dixit : *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.* Matth. XXVI, 41.

-2) Ut fiduciam nobis addat, ostendendo inimicos animæ nostræ subesse potestati Patris nostri : *Qui non patietur*, in-

quit Apostolus, *vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere.* I Cor. X, 13.

-3) Ut cautos nos reddat, ne, quantum ex nobis est, ulli tentationi vel periculo nos voluntarie exponamus : *Qui* enim *amat periculum, in illo peribit.* Eccli. III, 27.

-4) Ut insinuet, tentationes in hac vita necessarias esse et expedire nobis : dummodo juxta exemplum Christi, et cum constanti in ipso fiducia certemus. Quare dixit Apostolo Paulo : *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* II Cor. XII, 9.

INDEX.

PARS PRIMA

Prolegomena in sacram Scripturam.

CAPUT PRIMUM.

DE SACRÆ SCRIPTURÆ LIBRIS.

ARTICULUS I.

DE LIBRIS BIBLICIS IN SE SPECTATIS.

§ 1. *Notiones generales.*

§ 2. *Notiones particulares.*

ARTICULUS II.

DE LIBRORUM BIBLICORUM AUCTORITATE.

CAPUT SECUNDUM.

DE SACRÆ SCRIPTURÆ INTERPRETATIONE.

ARTICULUS I.

ARTICULUS II.

ARTICULUS III.

ARTICULUS IV.

DE SENSUS INVESTIGATIONE.

SECTIO I.

§ 1. *Regulæ generales.*

PARS SECUNDA

SECTIO SECUNDA.

SERIES I.

SERIES II.

EVANGELIA SELECTA.

—

Bruxellis, typis H. Goemaere.

1-1-2

CHEZ LE MÊME ÉDITEUR.

OUVRAGES DU R. P. F.-X. SCHOUPPE, S. J.

Elementa Theologiæ Dogmaticæ,

E PROBATIS AUCTORIBUS COLLECTA ET DIVINI VERBI MINISTERIO ACCOMMODATA.

2 volumes in-8°, contenant le premier 600 pages et le second 660.

4e édition.

Adjumenta Oratoris sacri

SEU DIVISIONES, SENTENTIÆ ET DOCUMENTA DE IIS CHRISTIANÆ VITÆ VERITATIBUS ET OFFICIIS, QUÆ FREQUENTIUS E SACRO PULPITO PROPONENDA SUNT.

1 volume in-8° de 559 pages.

4e édition.

Compendium perfectionis sacerdotalis

SEU

VIA BREVIS AC FACILIS

AD ILLAM SPIRITUS ECCLESIASTICI PLENITUDINEM CONSEQUENDAM, QUA SACRUM SACERDOTII ONUS DIGNE SUSTINEATUR; ADJECTIS ORATIONIBUS ANTE ET POST CELEBRATIONEM MISSÆ RECITARI SOLITIS.

1 vol. in-18. — 2e édition.

Evangelia Dominicarum ac Festorum totius anni,

HOMILITICIS EXPLICATIONIBUS SECUNDUM MENTEM SS. PATRUM ET CATHOLICORUM INTERPRETUM ILLUSTRATA

2 volumes in-8° de 500 et 493 pages. — 2e édition.

Evangelia de communi Sanctorum,

EXPLICATIONIBUS AD MENTEM SANCTORUM PATRUM ALIORUMQUE INTERPRETUM DILUCIDATA, UT NON MINUS POPULI INSTRUCTIONI QUAM SACERDOTUM DEVOTIONI SERVIANT; ADJUNCTIS NONNULLIS EX EVANGELIIS FERIALIBUS QUADRAGESIMÆ.

1 volume in-8°.

